Adio, Europa! - volumul I

I. D. Sîrbu

Prefaţă de Nicolae Oprea

Redactori: Corina Ungureanu cungureanu@liternet.ro, Radu-Ilarion Munteanu rimunteanu@liternet.ro
Tehnoredactare: Toma Velici
Corectură: Laura Coman, Răzvan Penescu
Copertă: © 2004 Mihaela Şchiopu
Editor format .html: Iulia Cojocariu

Adio, Europa! 2 vol - ISBN: 973-8475-59-7
Vol I - ISBN: 973-8475-60-0

Editura LiterNet
http://editura.liternet.ro
office@liternet.ro

P r e f a ţ ă

DESPĂRŢIREA DE EUROPA

Cazul lui Ion D. Sîrbu (n. 28 iunie 1919, Petrila - m. 17 septembrie 1989, Craiova) este singular în literatura română. Subiect al unei biografii tragic-exemplare, transfigurată târziu în operă, el nu a reuşit să-şi impună valoarea în timpul vieţii. Şi această singularitate a fost prevăzută de scriitor, atunci când invoca exemplul lui Mihail Bulgakov din literatura rusă, a cărui capodoperă Maestrul şi Margareta apare mult după moartea romancierului. La jumătate de secol distanţă, prozatorul român lasă şi el sertarele înţesate de manuscrise "harpagonic" adunate. Pe lângă similitudinea de destin - incluzând şi refugiul antum în teatru -, îi apropie pe cei doi prozatori satirici predilecţia pentru stări infernale şi pentru personaje groteşti care întreţin universul comic al creaţiei lor.

Biologic - şi ca vârstă literară -, Ion D. Sîrbu face parte din generaţia războiului, însă din facţiunea ei "sacrificată". Şi-a manifestat firesc predispoziţia creatoare în anii 1941-1945, în periodicele vremii. În mod normal trebuia să figureze în istoria literaturii române postbelice alături de prozatorii Marin Preda, Petru Dumitriu sau Eugen Barbu. A intervenit, însă, impactul detenţiei (1957-1963) care îl aruncă în afara generaţiei de creaţie. Cazul său, biografic, este similar până la un punct cu al lui Ion Caraion. Şi acesta, antifascist convins în timpul războiului, a aderat la utopia comunistă de care se va dezice în perioada imediat postbelică, fiind condamnat politic la închisoare până în 1964. Dar autorul Panopticum-ului va reintra firesc în circuitul valorilor, în 1966, când publică Eseu, cu preţul unor compromisuri morale. Pe când autorul Concertului (debutul editorial din 1956) se reintegrează abia în anii 70, în compania mai tinerilor prozatori Eugen Uricaru şi Alexandru Papilian. Cazul pare cu atât mai inexplicabil cu cât congenerii săi din Cercul Literar de la Sibiu irup în literatură în deceniul al şaptelea, în conjunctura destalinizării treptate a culturii şi societăţii româneşti.

Situaţia este, din mai multe privinţe, motivabilă. Mai întâi, cerchistul caustic şi exploziv de odinioară apare "îmblânzit" după experienţa carcerală şi acceptă, forţat de împrejurări, situaţia inevitabilă a provincializării, răzleţindu-se de gruparea sibiană. Lipsind 17 ani din literatură - între Concert şi Povestiri petrilene - se trezeşte în afara sferei de interes a receptării critice curente. Este nevoit să admită starea provizorie de marginal al literaturii, aşteptând momentul prielnic pentru revanşă. În atari condiţii, este uşor dominat de pasiunea pentru teatru, şi datorită profesiunii sale de secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova. Autorul Arcei Bunei Speranţe a avut, indiscutabil, talent dramaturgic. Personajul histrionic care era se simţea bine în ipostazele scenice inventate. Dar nu putea nicicum eluda imperativele epocii totalitariste cu amprentă apăsată asupra genului.

Fără să fie o experienţă ratată, dramaturgia nu îi permite să-şi desfăşoare în voie virulenţa satirică şi ironia suculentă. Fiindcă era obligat să se limiteze la critica aspectelor sociale minore şi la subiecte admise de cenzura comunistă. E de înţeles de ce succesul teatral este mai degrabă local - limitat la zona Craiova-Petroşani şi alte câteva teatre provinciale -, cu rare ecouri pe scena naţională.

Vocaţia incipientă, nefructificată prompt din pricina conjuncturii istorice şi politice, a fost totuşi aceea de prozator. Un substanţial Jurnal clujean din anii   50 este plin de proiecte epice, unele de-a dreptul uriești. În vara anului 1952 lucra intens la o trilogie nuvelistică structurată omogen pe trei teme majore: dragostea, moartea, arta. Dar Viaţa aceasta, Umbra şi Visul au fost, din nefericire, distruse în timpul arestării din 1957. Semnificativ este faptul că tânărul nuvelist resimţea la fel de puternic chemarea romanului. Spre sfârşitul aceluiaşi an schiţează proiectul unui roman gigantic, după modelul probabil al lui Constantin Stere cu ciclul În preajma revoluţiei. Materia romanului cu tentă biografică era dispusă în şase volume cu titluri expresive şi temerare, din care deducem că eroul său era menit să ajungă în exil la Paris: 1. Colonia, greva, familia; 2. Sibiul studenţiei; 3. Războiul meu; 4. Invazia; 5. Răsturnările; 6. Parisul.

Urmează hiatusul celor două decenii care întrerupe brutal evoluţia naturală a prozatorului cu fibră filosofică anunţat de povestirea Compartiment (1945, în Revista Cercului Literar). Trebuie menţionat că, dacă nu ducea lipsă de poeţi şi critici, Cercul Literar de la Sibiu se afla în criză de prozatori (I. Negoiţescu încumetându-se să suplinească golul cu eboşele sale semnate Damian Silvestru). Se pare că nici unul dintre cerchişti nu a intuit, la momentul respectiv, talentul de povestitor al colegului lor. Iar mai târziu, încadrarea prozelor de tinereţe - în fapt, rescrise şi reunite în Şoarecele B şi alte povestiri - devine şi mai dificilă pentru confraţi. Cornel Regman, când alcătuieşte o riguroasă antologie a nuvelei şi povestirii din deceniul şapte şi, apoi, opt, ezită să-i selecteze vreuna dintre "nuvelele franc satirice", deşi apreciază nucleul "rece" şi caracterul de "utopie de laborator".

După călătoria europeană din iarna 1981/82 (o bursă nesperată, D.A.A.D.) - care declanşează resorturile creaţiei, destupând supapele inhibiţiilor de orice fel -, Ion D. Sîrbu îşi foloseşte ultimele rezerve de energie concretizării proiectelor romaneşti. Premoniţia morţii şi simţul datoriei îl determină să migreze aievea din viaţă în literatură. În ultimii şapte ani de existenţă lucrează efectiv la opera postumă (în propria definiţie amar-ironică). La 13 august 1982 îşi anunţa prietenii din diaspora: "am terminat partea I a romanului Candid în Isarlâk"; iar la 25 octombrie îşi definea romanul drept "summing up-ul lucidităţii mele, gulliverian-candidian". Căutând metafora epică adecvată, autorul modifică titlul primului roman pe măsura elaborării acestuia. În iulie 1983, îl botezase după modelul N. Filimon: "... ziua bat la maşină romanul meu care acum se numeşte Ciocoii noi şi vechi". La sfârşitul fertilei ierni 1985/86, adoptase modelul Andre Malraux: La condition roumaine. Până la urmă, strigătul disperat şi sfâşietor al izolării de Europa se impune ca titlu al romanului care se publică la trei-patru ani după moarte: Adio, Europa!

Acţiunea acestui roman este plasată în deceniul al optulea, în plină dictatură ceauşistă, caracterizată - cu expresia naratorului - prin "hipernaţionalismul oficial al sultanului şi al haremului său de eunuci", prin îndepărtarea treptată de categoriile civic-morale ale Europei şi transplantul asiatic, mai pe scurt, prin instituirea "religiei fricii". Se conturează, astfel, o lume terorizată, frustrată până şi de gustul vieţii din pricina aplicării unui program "ştiinţific" cu caracter coercitiv şi castrator: "şedinţele, învăţământul politic, anchetele, cozile, cartela etc.". I. D. Sîrbu demontează mecanismele acestei pantomime existenţiale cu un curaj nemaiîntâlnit în proza noastră contemporană, nici măcar în aceea despre "obsedantul deceniu". Cel puţin persoana dictatorului se află permanent sub tirul nimicitor al prozatorului satiric. El este Sultanul, Unicul, cel care domneşte la Înalta Poartă, alături de "sultana validé", întemeind o monarhie tribală. Predispoziţia satirică nu cunoaşte margini în cazul nominalizării pseudo-encomiastice a acestuia. Se apelează la toate clişeele timpului pentru a-l fixa în insectar prin perifrază: "Suleimanul nostru e cel mai magnific profet şi gânditor al tuturor timpurilor"; "avem în frunte un sultan genial, glorios, atoateştiutor, infailibil şi sfânt"; "Suleiman: Magnificul, Genialul, Infailibilul, Erou între eroi! Cel mai iubit fiu al poporului..." Nici nu a fost nevoie de invenţie onomastică, fiindcă expresiile laudative pigmentau panegiricul epocii "de aur". Prozatorul deplasează doar accentul în interiorul sintagmelor printr-o întorsură ironică şi voit pleonastică de genul: "Suleiman atât de total magnific"; "Măria sa Suleiman atotştiutorul"; "Nabucodonosorul nostru"; "o citare a celui mai citat", "Codexurile de înţelepciune ale Celui Mai dintre Cei Mai" etc. etc.

Dar dictatorul nu devine personaj în concepţia romancierului care se concentrează asupra ideilor şi dimensiunilor fenomenului. El este, cu alte cuvinte, personajul absent, reperul din umbră la care se raportează toţi ceilalţi slujbaşi ai ţării "turcite". Isarlâkul - denumit astfel în răspăr cu "alba" cetate barbiană - adăposteşte o lume pestriţă de tip oriental, remodelată în spiritul modern al luptei pentru putere, în care strălucirea kitsch-ului şi vertijul intereselor meschine năpădiseră esenţele. Urbea pitorească plasată într-un Fanar de secol XX este populată de carierişti venali şi pseudo-patrioţi, slujbaşi corupţi şi intriganţi perverşi, escroci agresivi şi torţionari nemiloşi, altfel spus, o faună colorată situată în afara moralei. Naratorul însuşi apare uimit de universul de coşmar care îl înconjoară: "Toate aceste bizantine minuni de peisaj şi caracter mă umpleau de uimire şi entuziasm; aici totul era nou-nouţ, oamenii erau noi, avânturile, ziarele, echipa de fotbal, universitatea, teatrul şi ospiciul de nebuni, toate erau ca scoase din cutie, strălucind de o veselie şi tinereţe inepuizabile. Până şi trecutul istoric (plin de viteji şi martiri decapitaţi) devenise nou sub avalanşa frenetică şi optimistă a ultimului val de renaştere şi reconstruire. Se vorbea repede, se gândea în viteză; totul începea, nimic nu se termina, cu planurile eram de mult în mileniu viitor, cu fapta ne menţineam şmechereşte într-un fel de ev mediu întâmplător - nu asta era important, miraculoasă mi se părea (mie, un răspopit logician postkantian) această dialectică împăcare, pe planul subconştiinţelor, a oricărei contradicţii între vorbă şi faptă, între realitate şi laudă, între visul-vis şi baza sa materială".

Denumirea Isarlâkului provine, în chip evident, din egalizarea comunismului cu feudalismul. "Isarlâkul luminilor celui mai luminat" - definit antifrastic - desemnează, în realitate, un spaţiu ante-istoric, cufundat în bezna medievală. "Gloriosul târg" -

caracterizat astfel cu ajutorul eufemismului cu funcţie ironică - este un loc uitat de Dumnezeu şi de lumea occidentală ("aici, la spatele lui Dumnezeu şi al Europei"), situat în afara categoriilor de dreptate şi libertate ale Europei civilizate: "Provincie a provinciei. Margine a marginilor, definitivă, incurabilă, mortifiantă, finisterra". Este un oraş oriental erodat de vicii, "plin de pişicheri şi puşlamale", în care "târguiala e mai importantă decât târgul" şi toată lumea joacă teatru, "în care ambivalenţa e o religie, o supremă artă, o nouă morală" - cum specifică naratorul. În acest "bazar oriental" coabitează "bătrâna Asie cu brusc senilizata Europă". Turciada satirică a lui I. D. Sîrbu vizează, de fapt, nu "turcirea" ca atare, ci asimilarea forţată a unor modele străine, impuse de doctrina comunistă, provenind din spaţiul euroasiatic: modelul sovietic, chinez sau coreean. Târgul alutan este conturat de romancier după preceptele utopiei negative: un spaţiu autosuficient, cu proprii determinări, populat de estropiaţi pentru care bucuria vieţii a devenit clandestină. "Turcocraţia" este temeinic instaurată şi bine organizată în acest spaţiu dominat de frică şi teroare. Prozatorul ironic excelează în refacerea structurilor sociale prin prisma pitorescului de sorginte balcanică, după modelul funcţionării Imperiului Otoman.

La baza ierarhiei din "paşalâk" se află umilii spahii, ipistaţi sau efendi, conduşi de o serie de paşale, bei, serdari, capugii etc. În vârful piramidei sociale şi administrative se află dregătorii individualizaţi care dirijează şi controlează Viitorul (Futurologia), Cultura şi Securitatea: beglerbeiul Tutilă Doi, beglerbeiul Caftangiu şi cârcserdarul Osmanescu. La rândul lor, aceştia vor fi controlaţi de bimbaşa Tutilă Unu, trimis în raia de însuşi Magnificul Sultan. Enumeraţia, utilizată stilistic de prozatorul înclinat spre fiziologii, vine să amplifice dimensiunile social-morale ale lumii negativ-turcite: "Poltronii, şmecherii, juveţii, gogoşăresele, ginecologii, miticii, farfurizii, caţavencii, palicarii, nastratinii, bişniţarii liberali, bişniţarii oficiali, scatofagii din divan, scatofagii din presă, scatofagii ezoterici, pachidermii poetici, saurienii curlingăi, veşnic-învinşii, avocăţeii, câinii, învingătorii pereni, puşcăriaşii voluntari, paznicii de silă, paznicii fără voie, lichelele profesioniste, lichelele amatoare, lichelele emerite, ticăloşii cretini, ticăloşii cretinizaţi, ticăloşii de geniu, doctor-docenţii, logovorii, logomachii, membrii, nemembrii, foştii, ţiganii, ţigăniţii, popii analfabetizaţi, arhimandriţii contabili, coloneii-colonei, coloneii-berze-albastre, bârfitorii (...) muritorii de foame, muritorii sătui de viaţă, specialiştii, specialiştii cu carte, urmăriţii, urmăritorii, temuţii, temătorii, copiii, copiii educaţi, copiii just educaţi, fetele, fetele frumoase şi triste, triste şi frumoase, tovarăşii de la raia, tovarăşii din divan, tovarăşii de la Înalta Poartă, portretul Lui, portretul Ei, cărţile Lui, cărţile Ei, evul Lui, evul Ei, cuvintele Libertate, Independenţă, Demnitate, slavă, slavă, slavă...". Aceasta ar fi populaţia devitalizată a urbei, ocupată prin barbare migraţiuni care au determinat pervertirea moravurilor. Aspectul de pamflet alegoric al romanului este reliefat prin imaginea utopiei răsturnate a Barbariei ("Barbaria utopiştilor", denumită în epistolar) care corespunde spaţiului geografic real din "epoca" dominată de clanul Ceauşescu.

Toată substanţa romanului se concentrează pe montarea şi demontarea utopiei comuniste. Înscriindu-se în tradiţia genului, viziunea lui I. D. Sîrbu este, însă, bipolară: la un pol se află Utopia lui Thomas Morus şi Cetatea Soarelui a renascentistului Tomaso Campanella, iar la celălalt, O mie nouă sute optzeci şi patru de George Orwell şi Arhipelagul Gulag de Alexandr Soljeniţîn. Cu alte cuvinte, perspectiva creatoare a prozatorului român vizează deopotrivă ficţiunea interzisă, ideală, şi realitatea (aparent) imposibilă, care depăşeşte limitele imaginaţiei. Exegeza modernă a pus în circulaţie o serie de etichete privitoare la diversele "subtipuri de utopii, care denumesc în ultimă analiză tot utopia - în ansamblul ei" - precum: antiutopie, utopie negativă, utopie satirică, contrautopie, utopie neagră, distopie etc. Dintre acestea, cea mai adecvată etichetă pentru universul prozei lui I. D. Sîrbu este distopia (de la dys+topos = loc dificil). Specia este sugerată de personajul-narator ("profesore de utopii! sau distopii!" - cum e apostrofat de Naşul Tutilă Doi) într-un monolog interior: "Omul sincer şi naiv îşi visează originile, zeii, marile cataclisme ale speciei sale: el are (vise) sau (coşmaruri), tocmai fiindcă e o fiinţă monotropă. În clipa în care, să zicem, se politropiază, apare ştiinţa, dar se plăteşte pentru ea o imensă vamă de minciuni: toate utopiile şi distopiile proiectate spre viitor ne scot, de fapt, din vis, din paradis, şi ne mută cu forţa în cincinalele falselor statistici, falselor lozinci, falşilor eroi sau zei." Viziunea escatologică a romancierului cu fibră filosofică fixează un reper negativ în credinţa lui Leibniz, după care categoria posibilului se manifestă în lume prin ce are mai bun.

Monadologul adept al pansophiei, ce credea în armonia prestabilită şi în principiul raţiunii suficiente, devine exponentul intertextual al utopiei în general. Dar în textura romanului, apologia leibniziană a prezentului este înlocuită cu satira muşcătoare, critica acidă. Formula leitmotivică întreţesută în evoluţia naraţiunii - "totul este bine în cea mai bună din lumile posibile" - este deturnată adesea în sens peiorativ ("Lumea asta - cea mai bună dintre cele imposibile") şi ironic ("Totul era perfect în cel mai perfect dintre paşalâkurile posibile"). În construcţia savantă a romancierului, reperul din umbră care anihilează concepţia lui Leibniz devine Voltaire cu ai săi Candide şi Pangloss.

În textura romanului, lumea falsificată (turcită) se defineşte prin instituţiile şi personajele exponenţiale, botezate după principiul corespondenţelor. "Raiaua" (recte, judeţul) este condusă de "tovarăşul Ilderim", care, după mazilire, va fi înlocuit de Carasurduc. Şeful Agiei (al Securităţii) este un Osmanescu. "Beiul culturii", se numeşte Caftangiu, iar poetul oficial, versificatorul patriotard, se cheamă Omar Caimac. Spre a autentifica istoric provincia sa imaginară, romancierul - pe lângă lexicul adecvat - mimează naivitatea cronicarilor. În ipostaza de cronicar al Isarlâkului, el se situează în descendenţa cronicarilor munteni caracterizaţi prin spiritul polemic şi predilecţia pentru pamflet. Dealtfel, unul din motto-urile romanului, din G. Orwell, indică pamfletul ca cea mai potrivită formă literară a epocii. Modelul cronicăresc este marcat compoziţional prin incipitul care flanchează toate cele douăzeci şi două de capitole ale romanului (14 în vol. I, 8 în vol. II). Formula introductivă a notei-rezumat este mimetică şi faţă de romanele din Renaştere sau Iluminism (modelul rabelaisian, mai îndepărtat, fiind indicat de înclinaţia către grotesc).

Tenta parodică a incipitului este, desigur, intenţionată: "În care, conform clasicelor reguli, cetitorul va fi introdus (pe uşa din dos) în biografia demonologică a eroului principal. Va face cunoştinţă şi cu prea isteaţa lui soţie, Olimpia, şi - conform bunelor tradiţii ale celei mai noi şi mai înaintate turcocraţii din lume - va însoţi această bizară pereche într-o rituală vizită la Naşul protector. După care, a doua zi, în piaţa centrală a frumosului municipiu Isarlâk va răsuna un râs cretin şi fatal,

prevestitor de nebănuite surprize şi păţanii". Candid şi Olimpia, cuplul care focalizează acţiunea romanului, evocă paradigma perechii complementare - fiinţa idealistă şi cea pragmatică - al cărei model se află, desigur, în tipologia contrastantă creată de Cervantes, Don Quijote - Sancho Panza. Chiar dacă ambele personaje se manifestă în text prin dimensiuni anti-utopice, realistă este doar Olimpia, dotată cu inteligenţă practică - "bizantină în formă, dar perfect socialistă în conţinut". Ea reprezintă personajul forte, masculinul cuplului conjugal, deducem şi din formula de adresare a oficialilor faţă de soţ: "domnul Olimpia". Fiind rudă cu fraţii Tutilă, energica femeie amortizează, cât poate, efectele gafelor lui Candid şi nu ezită să apeleze la şantaj, când e nevoie. La fel de pricepută în intrigi precum Carmen Caftangiu, ea uzează de această pricepere decât spre a-şi proteja armonia familială. Aptă să se adapteze conjuncturii politice, este pe cale să fie promovată din postul umil de spicheriţă în funcţia de directoare a Fabricii de Marmeladă şi Sucuri Răcoritoare. Prea lucidă, însă, şi moralistă în fond, eroina sfârşeşte tragic.

Distopia lui Ion D. Sîrbu, varianta coşmarescă a societăţii ideale, delimitează o lume "îndemonită", guvernată de frică, prostie, lichelism, fals şi toate celelalte forme ale maleficului. În scrisoarea către procurorul general care reprezintă "al doilea final" al romanului (În loc de testament), publicabil numai dacă va fi arestat, anchetat şi ucis "de braţul lung al revoluţiei continue", Candid explică modul de formare a utopiei demonice prin degradarea religiei sau a sistemului filosofic în ideologie politică sau revoluţie ("fiindcă orice vis de a crea o societate sau un om nou prin teroare, minciuni şi crime nu este decât un lung proces de inorcizare prin izgonirea a tot ce este sacru în oameni şi în lume"). În mod sugestiv, personajul-narator avertizează încă de la începutul romanului că în tinereţea lui genopolitană a fost autorul unui eseu filosofic blasfemic Despre sexul dracilor sau consideraţii asupra caracterului androgin al Răului în lume. Dacă admitem silogismul autorului că prin negarea cerului-binelui-Divinităţii, diavolul este "expresie a antireligiei, antimoralei", atunci întruparea demonică devine şi expresia distopiei.

Candid este convins că numai "dracul" l-a făcut să râdă într-o zi fatidică de vineri, 13 mai. Martor al râsului demascator, râde şi el batjocoritor de novicele său: "Din turnul catedralei, subit transformată în geamie, un muezin cu coarne şi coadă mă arăta cu degetul şi murea de râs". Asmodeu sau alţi "demoni violeţi" însoţesc eroul, "în zbor planat", în toate drumurile sale. Plimbându-se cu soţia vede aievea "doi draci vineţi, goi puşcă, (cum) pluteau prin aer paralel cu noi". În timpul conferinţei explicative despre utopia marxistă, dracii îl urmăresc din tavan. În propria casă, aceiaşi draci verzi, "tolăniţi la picioarele povestitorului, ascultau, râdeau, se minunau".

Odată cu "îndemonirea lumii", vremea pactului cu diavolul - "pe baza uni contract cinstit, târguit conform cererii şi ofertei" - a trecut, fiindcă sistemul politic coercitiv a impus "trăirea practică a Răului". Emblema instituţională a universului demonizat este "mistica" unitate a Securităţii: "Ea este vecină, la extreme, atât cu Diavolul, cât şi cu bunul Dumnezeu". Iar procedeul specific, folosit în totalitarism, de anulare a personalităţii umane, îl constituie iavaşaua coercitivă, cum sugerează romancierul prin intermediul unei fabule ("metaforă-poveste"), auzită de la un ţăran în închisoare. Bătrânul ţăran îi povestise cum se castrează caii cu ajutorul unui instrument în formă de cleşte din păr de cal, având două mânere cu care era strâns de buze. Durerea provocată era aşa de cumplită, încât animalul nu mai simţea durerea operaţiei propriu-zise.

Aplicarea iavaşalei în plan socio-politic este sinonimă cu mancurtizarea. Fiindcă iavaşaua este corespondentul românesc al ugerului de cămilă - din legenda orientală a soldatului mancurt - care, aplicată pe capul prizonierilor ţinuţi în soare, îi transformă în oameni-animale. Motivul mancurtizării introdus în literatură de prozatorul kirghiz Cinghiz Aitmatov a fost valorificat în proza românească de Bujor Nedelcovici în Al doilea mesager. "Noul mancurt", din romanul acestuia, rezultat prin tratamentul aplicat în diabolicul Institut de reeducare, corespunde omului demonizat din romanul lui I.D. Sîrbu, produs prin "mondiala folosire politică a sistemului iavaşalei sociale": "Şi noi avem pe bot o funie crudă ce ne face să lăcrămăm de durere. Dar, dar... ne apasă alte griji, mai imediate, nu avem timp să punem sub lupă demonul ce ne chinuie atât de savant şi fără de speranţă".

În mod firesc, proiecţia acestei lumi îndemonite în ficţiune conduce către personajele demonice ale "turciadei" eroi-comico-groteşti - cum era şi "epopeea" proiectată de Candid în detenţie: Jilaviada sau Manualul bunului puşcăriaş. Aşa se explică şi caracterizarea cvasi-maniheistă a personajelor care ilustrează lichelismul şi parvenitismul în structura socială a epocii, precum fraţii Tutilă, Osmanescu, Carmen Caftangiu sau Caimac. Bine conturat este şeful Agiei, colonelul Osmanescu, a cărui mărire şi decădere în cadrul sistemului (şi al graţiilor doamnei Caftangiu) se relatează cu real simţ al evoluţiei caracterologice. Portretul torţionarului este fixat în contextul intervenţiei sale intempestive la conferinţa lui Candid. Impresia produsă asupra marginalului intelectual, căruia îi insuflă o frică atavică, este prezentată în crescendo emotiv: "Gigantul venea, simţeam cât de obişnuit este cu teama ce o citea, cu siguranţă, în ochii mei"; "Zmeul se plimba prin faţa mea, privea îndelung spre afişul corp delict, ofta, mustăcea, se prefăcea a fi muncit de îndoieli şi probleme"; "Victoria minotaurului era totală. Ochii lui roşii se plimbară zâmbind peste sala înmărmurită." Total metamorfozat apare acest "gigant" al terorii şi al crimei politice în volumul al II-lea, când este pe cale să fie destituit şi se umileşte în faţa amantei care îl părăseşte, ca "un biet Gică, mărunt, umilit, fiert în suc propriu".

Exponenţiali sunt şi fraţii Tutilă, a căror ascensiune social-politică se întemeiază pe o crimă patricidă şi alte două probabile crime în familie. Profesorul de Futurologie Tutilă Doi, "în a cărui fiinţă şi spirit se împăcau perfect păcatele Orientului cu toate virtuţile cinice ale Occidentului", deşi adept al eticii comuniste, acceptă fără nici o reţinere plocoanele supuşilor săi. Ritualul vizitei finilor săraci, care vin cu un curcan şi damigene la Naşul protector, este descris după tipicul literaturii de moravuri. (Motivul curcanului dăruit şi revândut este, probabil, preluat din Chiriţa în provinţie a lui V. Alecsandri). Lipsit, în fond, de orice principii morale, Naşul îşi va renega finul păgubos în momentul acuzării acestuia, dar va accepta pocăit - la indicaţia autorităţilor - să se umilească, repetând el însuşi ritualul oferirii ploconului.

Cu adevărat demonic se vădeşte fratele său sus-pus, Tutilă Unu, care face parte din categoria rurilor torţionari (din originala clasificare a personajului Winter), deveniţi roboţi ai sistemului totalitar: "soldaţi fanatici ai unui absurd ce se lipseşte de justificări". În final, ajuns în vârful piramidei politice, lângă dictator, el se dezice cinic de marxism şi fuge, fără mustrări de conştiinţă, în Occident. Nu înainte de a comanda uciderea Olimpiei (a cărei moarte pare accidentală, ea fiind lovită noaptea de un camion), pentru că ştia prea multe despre crimele din familia Tutilă. El se adaptează rapid sistemului occidental, ajunge profesor de marxism la o universitate capitalistă şi îşi însuşeşte lucrările comandate odinioară lui Candid, pe care le publică sub numele său: Marx sau drumul cel mai scurt între capitalismul huiduit şi sclavagismul aplaudat şi Manualul bunului puşcăriaş postyalta. Prea puţin plauzibil, după estetica realistă, Tutilă Unu pare să demonstreze vizionarismul creatorului său, care face din el un "disident" din clasa celor ce vor invada scena politică postrevoluţionară.

În aceeaşi familie tipologică se încadrează "demonica soţie a Caftangiului", care, fără să aibă o funcţie oficială, "învârtea" treburile publice din Isarlâk "de parcă ar fi fost savanta sultană a Magnificului local". Frumoasa Carmen își valorifică sex-appeal-ul în intrigi care depășesc limitele alcovului și determină mutații în "turcocrație". Protectoarea aparent dezinteresată a culturii alutane, trăieşte în lux, se îmbracă ultra-elegant şi, în genere, emană prin mișcările sale "siguranţa victorioşilor de totdeauna şi de pretutindeni", "aerul dărâmat de mare doamnă a norocului și puterii". Lipsită și ea de simţ moral, după ce îl trădează pe Osmanescu, emigrează împreună cu Tutilă Unu în Occident. De remarcat semnificaţia parodică a emigrării intelectualilor din Adio, Europa!, în contextul literaturii pe aceeaşi temă, a lui Mircea Eliade sau Petru Dumitriu. În viziunea lui I.D. Sîrbu, nu spiritele elevate, intelectualii rasaţi aleg calea exilului, ci profitorii oficiali ai sistemului comunist.

Mai șarjat este portretul poetului pensionar Omar Caimac, autor de omagii versificate la adresa mai-marilor raialei și a Sultanului. Prefigurat prin Vasile Poiană din nuvela Începutul călătoriei, el ilustrează pregnant infiltrarea demonicului în literatură. Omar Omarovici Kaimacov, pe numele originar, întrupează perfecţiunea lichelismului, poziționat pe ultima treaptă a degradării condiției intelectuale prin aservirea necondiționată față de imperativele regimului. Față de corespondentul din povestiri, personajul are o configurație dostoievskiană, sugerată și prin originea rusă. El este un sclav lucid al sistemului, dotat cu simţ autocritic şi predispoziție spre autoflagelare, alternând aiuritor stările psihice, de la penitenţă la sfidarea bunului-simţ şi ameninţarea cu "turnătoria". "Sunt total lipsit de caracter" - recunoaşte cu cinism delatorul în versuri şi "bardul de ocazie", acceptând să fie martirizat în interesul cauzei. Dat efectiv afară în şuturi de gazdele ameninţate - Candid şi Olimpia -, poetul patriotard nu uită să strige spre a fi auzit de alţi delatori: "sunt un martir al cauzei, îmi port fidelitatea ca o cruce, trăiască Suleiman Magnificul". Scena simetrică din al II-lea volum, narând funeraliile oficiale ale poetului lipsit de talent şi caracter, în genul comediei bufe, îi prilejuieşte romancierului o satiră corosivă la adresa scriitorilor imorali, care trădează limba română: "Fără caracter apar genii ale limbii goale, versificatori sau prozatori, dar ele nu sunt decât nişte genii pustii şi pustiitoare. Olimpia mea spune că toată literatura lumii de azi nu este decât o simplă gimnastică a Limbii: trecem printr-un tunel lung, limba trebuie să-şi menţină condiţia fizică, face gimnastică, la aparate, mode, curente şi anticurente, sintaxa trebuie să rămână elastică şi vivace, poate ieşim - şi atunci va trebui să ne scriem capodoperele restante."

Putem considera Adio, Europa!, pe seama structurii aparente, al doilea roman alegoric din literatura română după Istoria ieroglifică. Modelul cantemiresc este pur formal şi motivat prin precauţie, dar ca şi acolo, pânza alegorică din romanul lui I.D. Sîrbu este destul de transparentă (pentru contemporani), cifrul toponomastic şi onomastic fiind uşor decriptabil. Isarlâk-ul desemnează certamente Craiova de adopţiune a scriitorului. Alutania denumeşte Oltenia şi, prin extensie, România concentraţionară. Genopolis-ul mereu evocat este Clujul din stadiul formării (geno+polis = cetatea originară). Prin Cibinium se numeşte Sibiul studenţiei şi al experienţei cerchiste. Toată geografia alegoriei este, dealtfel, traductibilă fără eforturi: Nordul sau "regiunea septentrională" denumită uneori şi Silvania (=Transilvania) Ulan-Bucur sau Înalta Poartă (=Bucureşti), Sublima Poartă (=Moscova), Mazuria (=Polonia), Borusia (=Bulgaria), Germania Borusă (=ex-R.D.G) ş.a. Ca şi denumirea instituţiilor specifice regimului torţionar, cum ar fi Agia, alias Securitatea, cu sediul ei Barzania. Există, apoi, o serie de personaje ale căror modele reale sunt uşor de identificat. Filosoful Napocos, citat la tot pasul - "clasicul gânditor la care mă închin în taină", "Marele meu profesor" - îl întruchipează, evident, pe Lucian Blaga, idolul mărturisit al prozatorului.

Un personaj ca Tutilă Doi pare să fi împrumutat elemente din biografia carieristului Pavel Apostol, autorul real al unui tratat de futurologie. Modelul Olimpiei Ţăranu ("isarlâka mea Xantipă") ar fi consoarta scriitorului, Elisabeta Sîrbu. Printre eroii episodici se întâlnesc o serie de colegi sau prieteni din tinereţea universitară: Ramon sau Negon şi Ocg Yonel (I. Negoiţescu), Deroşca (D.D. Roşca), Sergiu (Sergiu Al. George), "poetul mallarmèano-valéryan" (Ştefan Aug. Doinaş), Sudetius (Liviu Rusu) ş.a. Unele nume rebusistice sunt de-a dreptul străvezii: Mih-Ral (Mihai Ralea), Gra-Ur (Al. Graur). Ca să nu mai spun că unele "personalităţi" din fosta nomenclatură craioveană trebuie să se recunoască într-unul sau altul din tipurile umane ale ficţiunii artistice.

Intriga romanului poate părea simplistă dacă o izolăm de contextul social-istoric al ultimei faze totalitariste. Într-o amiază de "alb Isarlâk", ex-profesorul Candid Desiderius, în timp ce citeşte un afiş al Universității Populare plantat în centrul oraşului, izbucneşte într-un râs total, zgomotos - cum ţine să sublinieze însuşi naratorul. Râsul său homeric este declanşat de eroarea strecurată la capitolul Despre literatura ştiinţifico-fantastică, unde, printre îndreptăţiţii E.A. Poe, Jules Verne şi H. G. Wells, figurează şi numele "marelui învăţător al proletariatului mondial" inserat de incultţii propagandişti în locul lui Karl May.

Acest incident minor provoacă o reacţie în lanţ la nivelul puterii isarlâke care determină, în cele din urmă, revizuirea atitudinii faţă de moştenirea marxistă. I.Negoiţescu observa, pe bună dreptate, că evenimentul declanşator, de natură umoristică, este similar cu cel din romanul lui Milan Kundera, Băşcălia. Într-adevăr, prigonirea lui Ludvik, unul dintre cele patru personaje principale din Gluma (titlul sub care a fost tradus în româneşte, în 1992) este consecinţa ilustratei băşcălioase expediate serioasei Marketa în care afirma că "Optimismul este opiul omenirii". Dealtfel, pe I.D. Sîrbu îl apropie de scriitorul ceh antitotalitarist nu doar intenţia de demistificare a utopiei comuniste, ci şi spiritul corosiv în descedenţă voltaireiană.

Exagerarea dimensiunilor conflictului ţine de turnura hiperbolică imprimată discursului narativ, modalitate specifică prozei lui Ion D. Sîrbu. În plus, are rostul să sublinieze absurdul care guvernează universul Isarlâkului pseudo-fanariot. Râsul lui Candid, riscant şi fatal, zdruncină inerţia sistemului. "Turnătorii voluntari" îşi fac datoria şi împricinatul va fi chemat urgent de "directorul capugiu" să dea socoteală. Scena blamării şi "demascării" sale după tipicul epocii comuniste este văzută cu un ochi ciclopic înclinat să surprindă grotesc-absurdul situaţiei: "Mă uitam la cei trei judecători ai mei, aveam impresia că am murit demult şi că m-am trezit în altă existenţă, altă epocă, între alte specii de hominieni. Femeia, veche luptătoare pe baricadele demascărilor, ca o mitralieră semiologică, îmi evoca blestemând crimele intervenţioniştilor neocolonialişti, ameninţându-mă cu degetul ei bont: nu întâmplător, deloc întâmplător...>. Armeanul-turcit, spre a nu rămâne mai prejos, îmi arăta harta trecutului nostru glorios, strigându-mi patriotic: Strămoşii noştri se răsucesc în mormânt de scârbă> . Viermele de mătase - intelectual sud-estic - îşi scoase ochelarii (era binişor clăpăug, chior, ceacâr): acum, ca prin minune, părea un cu totul alt om. Mă scutura de reverul hainei, spumegând frânturi de înjurături şi afurisenii. Ochiul drept îi fugise spre ureche, nările i se despărţiseră, diferitele componente ale fizionomiei sale (altfel atât de armonioase şi pline de un farmec cabineto-salonard) păreau a executa, ca într-o dementă pictură de Picasso, un dans războinic cuţo-vlah. O furie pură asemenea taifunului sau erupţiilor krakatit, se descarcă în cabinetul capugiu. Mi se părea că o întreagă orchestră de alămuri şi tobe o luase razna, zbierându-şi fiecare aria cea mai acută".

Eroul este salvat, pentru moment, din ghearele "vigilenţilor", dar i se cere ulterior să-şi motiveze ilaritatea susţinându-şi punctul de vedere în faţa puternicilor "raialei" adunaţi într-o şedinţă ad-hoc de însuşi Ilderim, şeful judeţului. Desfăşurarea acestei şedinţe, în care fostul profesor de filosofie propune reconsiderarea marxismului ajuns literă moartă, este rezumată parodic în incipitul capitolului al VII-lea.

În Adio, Europa!, Ion D. Sîrbu proclamă nu numai despărţirea de Europa, ci şi despărţirea de utopia lui Marx. Întrucât, în prezentul scriitorului, autorul Manifestului partidului comunist a fost transformat într-un mit la fel de rentabil atât pentru capitalişti cât şi pentru comunişti. Delimitarea de marxism întreţine, de fapt, osatura teoretică a romanului. Aproape toate personajele se raportează la tezele marxiste în care au crezut o vreme. Evreul Sommer îl acuză pe Marx că a confundat ideea de popor ales cu aceea de clasă muncitoare revoluţionară şi Canaanul cu "socialismul intrat în comunism", uitând de străbaterea pustiei. Dezamăgita Olimpia - şi ea fostă activistă - consideră că Marx, în prezent, "este o bubă deschisă şi chiar infecţioasă". Tutilă Doi afirmă nonşalant că Marx "nu a fost marxist", fiindcă era împotriva partidului unic, a armatei şi a cenzurii, negând rolul revoluţionar al Rusiei. Dar despărţirea făţişă de Marx e afirmată prin vocea rezonatoare a impetuosului Tutilă Unu, pentru care opera clasicului ideolog a ajuns literă moartă.

Karl Marx a fost doar "trambulina utopică" pentru instaurarea unui regim dictatorial prin adoptarea unei formule statale detestate de întemeietor, statul "centralizat, ierarhizat, militarizat", după modelul statului prusac de tip hegelian. Convingerea lui Tutilă este tranşantă: "Marx este un gânditor utopic, utopia lui revoluţionară ne-a dus la PUTEREA pe care a avem azi. Acum - este cât se poate de firesc şi de logic - trebuie să-l facem uitat, să ne debarasăm de el, pentru ca să putem păstra în linişte Puterea. Oricâte jertfe ne-ar cere aceasta".

Candid este salvat din "groapa cu vipere" de isteaţa lui soţie, Limpi (Olimpia), declarând că suferă de "autocefalie subacută", o boală inexistentă. Fulminanta dispută ideologică încheiată cu "o mârlănească încăierare de mahala" declanşează un aprig conflict de interese şi putere între clanurile Tutilă şi Caftangiu-Osmanescu. Portretul lui Marx e succesiv înălţat şi coborât de pe turnul primăriei. Lozincile apar şi dispar într-un ritm buimăcitor în centrul urbei. Pe fundalul acestor rapide "schimbări de lozinci şi portrete" se produc adevărate seisme în cadrul aparatului birocratic: "Cultura fu bubuită cumplit. Au fost văzuţi inspectori în prozodie nouă bând în gară cu hamali şi scrâşnind din dinţi de ruşine şi revoltă. Directorul teatrului fu destituit, apoi reabilitat, apoi iar destituit şi trimis la regiment, pentru grave erori în economia politică a repertoriului; dirijorul-şef al fanfarei simfonice, deşi cumnat, fu obligat să arate de unde are bani pentru maşină, prin ce mijloace a reuşit să-şi plaseze trei veri la oficiul foarte rentabil, de turism, sport, nunţi la ţară. A fost demascat şi directorul muzeului antimistic, fiind pârât că face trafic de icoane ciobăneşti, pe care le rechiziţionează de la băştinaşi şi le vinde, pe valută, în Marsilia, Hong-Kong, Bechet. Era în cercetare - deocamdată numai politică, nu şi penală - afacerea cu criptele de marmură din cimitirul vechi: trei potcapuri şi trei manageri de la primărie trebuiau să explice unde au dispărut oasele unor foşti exploatatori moşieri, în ce scop le-au fost rase cu polizor electric de dentist numele de pe frontispicii. S-au descoperit trei forme noi de furt al cărnii..." etc. etc. Urmările sunt catastrofale şi în "divanul primăriei": scaunul lui Ilderim se zdruncină, lui Tutilă Doi i se pregăteşte mazilirea. Şeful culturii, Caftangiu, clachează nervos şi este internat la "spitalul de nebuni oficiali". Securistul-şef Osmanescu este depăşit de împrejurări şi va fi părăsit de amanta intrigantă - soţia lui Caftangiu - în favoarea lui Tutilă Unu, trimis de la Înalta Poartă să restabilească situaţia. Între timp, în casa profesorului sunt aduse două statui de ghips: una mai mare, a "neînţelesului Karlie", şi alta mai mică, a şefului culturnic (ambele realizate de un transfug). Pe fondul derutei ideologice, statuile poposesc noaptea în magazia teatrului local, însoţite de cei doi proprietari provizorii, Limpi şi Candid, sechestraţi acolo din ordinul lui Osmanescu şi Tutilă Doi care rămân să se înfrunte violent în casa lor.

Roman politic în esenţa sa, prin necontenitul discurs anti-totalitarist, Adio, Europa! este deopotrivă roman social, în buna tradiţie a prozei româneşti de moravuri. În această direcţie, poate fi citit ca o replică polemică - peste veac - "la romanţul original" al lui Nicolae Filimon, Ciocoii vechi şi noi, la care trimite şi una din variantele titlului iniţial, Ciocoii noi şi vechi. Departajarea tipologică operată de noul acuzator al "ciocoismului" impune două categorii sociale paralele, din punct de vedere moral. De o parte, "fanarioţi" autohtoni, lipsiţi de scrupule; de cealaltă parte, umilii cu simţ moral angrenaţi forţat în mecanismele sistemului, din care încearcă să evadeze. Dar intenţia moralizatoare - explicită în Dedicaţia lui Filimon - este implicită textului romanesc modern. Cronicarul moravurilor din evul comunist evită tezismul şi demonstraţia etică prin proiectarea lumii demonice pe ecranul frescei sociale. Raportul este, de fapt, răsturnat, fiindcă Răul proliferează în societatea

comunistă şi, în cele din urmă, învinge Binele. Aproape toate personajele din categoria uşor idealizată dispar, sub o formă sau alta. Olimpia este călcată de "camionul negru", Winter se sinucide, Candid este internat în ospiciu etc. În schimb, exponenţii răului, dacă nu sunt promovaţi în funcţii, dezertează, cei mai mulţi (Tutilă Unu, Carmen Caftangiu, Osmanescu, în calitate de diplomat) îndreptându-se spre "Occidentul putred şi exploatator".

Volumul al II-lea, mai sărac în evenimente epice, înclină către formula eseului romanesc sau a "romanului de idei". Cum remarcă Eugen Simion (în Caiete critice, nr. 10-12/1995): "Romanul devine într-o măsură mai mare decât cartea anterioară o confruntare de discursuri." Sunt, în fapt, trei discursuri moral-politice independente, paralele în punctul iniţial, dar congruente tematic şi prin atitudinea predominantă. Joncţiunea epică a monologurilor provocate de narator nu e deloc forţată, fiindcă se subordonează logicii interne a naraţiunii. Călătoria iniţiatică a lui Candid Dezideriu spre Ponoare este înţeleasă ca o cale deschisă spre poveste: "Maşina plutea lin: intrând în poveste şi în destăinuiri, simţeam cum ies din timpul călătoriei şi mă mut în spaţiul interior al durerilor de sub aparenţe." În funcţie de vehiculul care îl transportă pe călătorul pornit în căutarea Moşului paradigmatic - camionul, autoturismul, căruţa - se succed la bara justiţiei istorice trei interlocutori cu totul diferiţi: Bura, Winter şi moş Vasile.

Fiecare ilustrează, deducem noi, în intenţia prozatorului, poziţia unei clase sociale, în ordinea intervenţiei: proletarul, intelectualul, ţăranul. Primul orator justiţiar este şoferul Bura care plimbă necontenit în camionul său uriaş 5.000 de ouă bulgăreşti în virtutea unei "hoţii în lanţ" legiferată de sistemul birocratic. El desprinde ca un veritabil analist politic mecanismele falsificării sistemului. Punctul său de vedere coincide cu al unui "comunist cinstit" care mai crede în reabilitarea regimului prin întoarcerea la Marx şi prin lichidarea celor "trei straturi sociale parazite": activiştii, birocraţii şi "agia" (alias securiştii). "Căruţa socialismului falimentar" putea fi reparată dacă se revenea la criteriile cinstei şi omeniei. Situaţia tragică s-ar datora - prin prisma acestui Bura Brutus - trădării Europei democratice care a lăsat o întreagă naţiune la cheremul unui dictator paranoic, împotriva căruia îşi îndreaptă diatriba: "Pe cel mai iubit fiu al poporului nostru nu-l convoc niciodată. El s-a ridicat atât de sus, peste şapte rânduri de nori din tămâie şi slavă, încât trebuie lăsat de-acum să plutească, să domnească, să se autosfinţească. Nu mai e om: e capodoperă, e zmeul-zmeilor, buricul pământului, marele cârmaci al cârmuiţilor. E zeu şi Dumnezeu. Atotştiutor şi infailibil". Discursul proletarului dezamăgit - comparat de narator cu al unui "senator roman" -, cu tentă sociologică, îmbracă forma criticii de moravuri.

Al doilea interlocutor al lui Candid - care îl invită într-o maşină ultramodernă, mirosind a "igienă şi nivel de trai american" - este Marcus Winter, fost student al său în Genopolis, ajuns acum inginer în cadrul Securităţii. Fusese angajat prin şantaj într-un laborator care studiază "tehnic" gradul de "înfricare, descurajare şi prostire în masă ştiinţific antecalculată a acestui popor condamnat la lentă dar sigură pieire". Povestindu-şi păcatele, fatalistul Winter analizează şi el falsitatea şi hibele sistemului. În concepţia lui, Marx a fost "un simplu utopist", devenit în prezent un mit foarte rentabil "atât pentru capitalişti, cât şi pentru marea împărăţie a socialismului biruitor". Fiindcă el a desfiinţat morala şi a deschis calea instituţionalizării "religiei fricii". Singura soluţie întrevăzută de pseudo-evreul rătăcitor ar fi plecarea definitivă din ţară - iniţiase demersuri oficiale în acest sens - chiar dacă exilul înseamnă "un fel de amputare silnică a spaţiului şi timpului interior".

Dacă discursul lui Winter exprimă concepţia unui filosof al istoriei, replica baciului Vasile are accente etno-psihologice. El deplânge, în primul rând, dispariţia satelor, dar ajunge curând în aria ideilor generale, decelând înstrăinarea statului de popor. Acuză, apoi, ca Bura şi Winter, trădarea euro-americană de la Yalta, prilejuindu-i personajului-narator o amară concluzie fatalistă: "S-a terminat cu sfinţii, savanţii, cărturarii martiri: de la Yalta încoace, popoare întregi, total nevinovate, sunt judecate, condamnate şi ucise prin ardere lentă şi decapitare în rate. Suntem răstigniţi între două mari puteri, la fel de barbare, la fel de incapabile de a-i înţelege pe alţii. Mai cumplit decât gândul unui sfârşit atomic al acestei lumi este această realitate a sfârşirii sub un clopot de sticlă al minciunii, prostiei şi neputinţei. Nu ne mai sperie un cataclism nuclear, el e drama şi problema lor: pe noi ne doare şi ne macină această continuă murire înainte de moarte". Povestirile-spovedanii ale celor trei exponenţi reprezintă tentative de mântuire prin luciditate, îndeplinind o funcţie terapeutică, prin prisma naratorului.

Traseul lui Candid Desiderius în compania celor trei comilitoni - purtători de cuvânt ai prozatorului - este identificat, în mod convenţional, cu itinerarul lui Dante prin Infern. Referinţele textuale marchează aluziv atare accepţiune: "Rostii tare strigarea lui Dante" (p.33, la începutul călătoriei) şi "îl urmai pe Virgiliu al meu" (p.163, la sfârşit). Ultima parte a drumului, presărată cu elemente de senzaţional, este străbătută sub semnul iniţierii. Despărţindu-se de Baci Vasile, Candid ajunge într-un schit ruinat, în care o ţigancă, alăptându-şi pruncul gol, îl îndeamnă să se îndepărteze grabnic. Fiica surdo-mută a acesteia îl conduce, apoi, într-o peşteră unde îl întâlneşte pe fiul evreului Sommer, violonistul Itzac, pregătit să fugă peste graniţă cu Moşul.

Toate aceste "semne de recunoaştere" - schitul, peştera, la care se adaugă: căprioarele, şarpele sau calul întâlniţi în cale - sunt simboluri care jalonează drumul întoarcerii spre origini. Dealtfel, Moşul - pe adevăratul său nume, Pătru Ţăranu, fost deţinut politic, acum retras în munţi - întreţine credinţa în posibilitatea salvării din marasmul istoriei printr-o serie de gesturi simbolice mistico-religioase. Căutând un punct de sprijin şi întrevăzând mântuirea în "ieşirea din Balcani", el s-a hotărât să-i ducă Papei o "decarugă" (rugăciunile puşcăriei) şi să îngroape un fier de plug în Cetatea Eternă.

Modelul referenţial - caricatural, desigur, ca şi cel al lui Nastratin în Isarlâk - al personajului principal ar fi naivul erou din Candid sau Optimismul lui Voltaire. Protagonistul din Adio, Europa! joacă rolul inocentului dezarmat, al omului veşnic fericit care e, pe deasupra, gafeur incorigibil ("un biet idiot universal"). Optimismul său metafizic (deşi se consideră, în propria clasificare, din categoria "pesimuşilor", opusă "optimaţilor") îl izolează de realitatea agresivă ale cărei valori s-au degradat iremediabil. Precum eroul voltaireian, Candid Desiderius este sortit să treacă dintr-o nenorocire în alta, dar nu va ajunge niciodată să-şi lucreze grădina pe malul Bosforului. Fiindcă itinerarul său este circular în acest univers închis, necomunicant.

El evadează aievea din lumea turcită a Isarlâkului spre Vatra Ponoarelor - ţinutul binelui moral, un fel de Eldorado -, dar va fi constrâns să revină în interiorul ei, prin intervenţia agenţilor Securităţii care îl urmăresc pas cu pas.

Obsesia modelului funcţionează, chiar dacă naratorul neagă referinţa livrescă: "Voltaire apăruse din nou, rânjea ca de obicei, cu mâna îmi arăta obscenităţi absolut ţigăneşti: nu-mi păsa, eram în şa, pe calul meu favorit. Candide era cartea pe care, din respect pentru Leibniz, am refuzat s-o citesc. Toată viaţa am sperat să ajung o monadă cât de cât lucidă..." Sau îl evocă pe Voltaire spre delimitare, cum se întâmplă în rezumatul capitolului XI: "Acum ştim că eroul nostru se numeşte Candid - chiar dacă soţa sa nu e deloc Kunegunda, din celebrul roman al lui Voltaire". În fapt, concepţia leibniziană a excelenţei stărilor de lucruri în "cea mai bună lume cu putinţă" era contrazisă prin instaurarea definitivă a Răului, prin îndemonirea lumii. Din coabitarea binelui cu răul nu va rezulta niciodată binele prezis de Wolf, ci, dimpotrivă, maleficul se insinuează treptat şi în suflete. Nu întâmplător, "Marele filosof, savant şi diplomat Gottfried Wilhelm Leibniz" este chemat să-şi reajusteze teoria - pusă în slujba dictaturii - într-o conversaţie imaginară cu naratorul.

Singura modalitate de a supravieţui în această lume "pe dos" se rezumă la "băşcălie", care, pe fondul de lenevie balcano-bizantină şi indiferenţă, poate anihila "sentimentul tragic al vieţii". De unde şi funcţia curativă a batjocurii - sau "batjocului" pe care naratorul, împreună cu autorul, îl consideră virtute naţională. În acest sens, Olimpia cel puţin reclamă şi îşi protejează prin toate mijloacele "libertatea de a-mi zeflemisi sclavia". O altă modalitate de evadare din realul constrângător şi de însufleţire a "prezentului mort" ar fi actul de a povesti, fapt ce explică apetitul verbal al personajelor, foamea neostoită de poveste. "Povestirea, ca act de memorie şi creaţie - consimte naratorul - constituie singurul remediu prin care, folosind lăuta bătrână a limbii materne, dizolvam graniţele dintre vis şi realitate, dintre frică şi pieire, dintre je şi moi, eu şi mine. În timpul povestirii, viziunea sfârşitului tău nu mai este, nu o mai realizezi..."

Lumea valorilor răsturnate şi a adevărului relativizat din Isarlâk este percepută de prozator în dimensiunea ei carnavalescă. Isarlâkul pare o imensă scenă de carnaval sau bâlci autohton, amestec de năravuri orientale şi neaoşe moravuri. În structura discursului epic, personajele înseşi sunt conştiente de natura carnavalizată a universului în care se manifestă. Bura, de pildă, vorbeşte de "lumea întoarsă pe dos", iar Candid se simte "ca într-un carnaval".

Ion D. Sîrbu uzează, în spirit modern, de procedee ale satirei menippee, indicată de M. Bahtin ca una dintre speciile complexe ale literaturii carnavalizate. Orientarea carnavalesc-satirică a discursului romanesc este sugerată, mai întâi, de mulţimea "de contraste izbitoare şi de combinaţii oximorone", dar şi prin elementele de distopie. Râsul lui Candid, care declanşează intriga romanescă, ţine în fond de esenţa carnavalului, fiindcă vizează subiacent "schimbarea autorităţii şi adevărurilor" - în termenii aceluiaşi M. Bahtin - sau criza propriu-zisă a "vieţii răsturnate", asociind "negarea (ironia) cu afirmarea (râsul triumfător)".

Un alt procedeu specific literaturii carnavalizate folosit de romancier este al dublurilor parodiante. Naratorul însuşi indică dublura lui Sommer, "măruntul paznic al tipăriturilor": "Sommerul ce venea alergând (deşi era rotofei şi bătrâior) nu semăna bine-nţeles, cu cel cu care Limpi tăinuise în grădina edenică a bisericii Sfântu Gheorghe. Aceluia i se refuzase paşaportul, era un iudeu tragic, păgubos: cânta din vioară între un cocoş ridicol şi un măgar roşu, tot ridicol. (Ce mi-e Vitebskul, ce mi-e Isarlâkul! Ghetourile toate seamănă între ele.) Cel ce venea tropotind spre noi era şi nu era un Sommer; după părerea mea, era dublura celuilalt: părea fericit, gesticula ca un om ce mulţumeşte unor nevăzute stihii pentru darurile sau aplauzele ce le primea." Mai expresivă este, însă, dublura personajului-narator, un alter-ego discreditant figurat prin diavolul (sau "dracii verzi") care se iveşte în momentele de impas. Autorul însuşi indică diavolul drept "alter ego dialectic". Cu o scenă de carnaval se poate identifica şi şedinţa din finalul romanului - imitând un "dialog al festinelor" - în cadrul căreia se produce "giganticul" Tutilă Unu, analizând simptomele "lumii întoarse pe dos" cu un cinism inimaginabil: "S-a râs şi se râde încă de tâmpenia şi lungimea inutilă a şedinţelor noastre: lasă-i să râdă, acum orice activist de raia sau paşalâk ştie că plictiseala şi monotonia ucigătoare a acestor obligatorii şedinţe, sau defilări, sau cozi, sau învăţământ politic obligatoriu, constituie un mijloc teribil de ieftin şi de eficace de a obţine nişte suflete blânde, supuse, resemnate (...) Am pus Răul la lucru pentru a realiza o lume mai bună, mai dreaptă, mai cinstită". Expresia morală a universului carnavalesc este lumea demonică, a răului proliferant.

Eroii care încearcă să se sustragă sistemului bazat pe lucrarea Răului sunt, în felul lor, nişte utopişti, chiar dacă evoluează în cadrul unui discurs antiutopic - care e romanul întreg - ce demontează utopia comunistă. Aşa se vădesc Candid şi, mai ales, Moşul care nutresc nostalgia restabilirii armoniei prin întoarcerea la origini şi reintegrarea în peisaj. Moşul este un fel de Zarathustra, desprins din casta sacerdotală a magilor iniţiaţi. Menirea lui este să-l convertească pe Candid la religia Naturii îndumnezeite, pentru ca, prin ea, să redescopere fondul arhaic inalterabil al poporului său. Iubitor de înţelepciune şi dreptate, el s-a retras dintre oameni pe munte, ca şi Zoroastru, trăind în singurătate şi căutând "un stâlp de care să se sprijine". Prin gesturile sale sacerdotal-simbolice (îngroparea plugului, de ex.), el încearcă să alunge demonii din lumea părăsită de bunul Dumnezeu.

În spiritul credinţei (stră)Moşului - "suntem născuţi prin şi pentru pământ, prin şi pentru peisaj" -, chiar călătoria ratată a lui Candid prin Pădurea plină de simboluri ezoterice echivalează cu o tentativă de integrare în Natură, simbolizând o cale de salvare a fondului etnic psiho-moral. Concepţia panteistă, conturată în romanele lui I. D. Sîrbu "pentru copii şi părinţi" (De ce plânge mama? şi Dansul ursului) apare explicită în context, cu trimitere şi la Marele Anonim al lui Blaga: "Ne întoarcem în panteismul păgân, Dumnezeu este în toate, fiecare frunză şi fiecare fir de nisip ascunde mărirea şi bunătatea". Pădurea şi Muntele delimitează un spaţiu sacru binefăcător, al valorilor eterne (inclusiv morale) şi al refugiului salvator. Teza anunţată în continuare - pe motivul éternel retour - va deveni structuratoare în celălalt roman, Lupul şi Catedrala: "De îndată ce ne-am părăsit cochiliile noastre de melci ai pădurilor şi plaiurilor, încercând şi noi să intrăm în Europa, trecând de la fluier şi doină la Bach şi Beethoven, a dat peste noi iarna asta hunică, barbară". Vatra Ponoarelor se identifică, în credinţa paseistă a eroului

central, cu insula lui Thomas Morus sau cu mai vechea Arcadie.

Concomitent cu disecarea fenomenului social regresiv, Ion D. Sîrbu forează substraturile limbajului, reliefând procesul degradării acestuia. El subminează, mai cu seamă, limba de lemn a epocii comuniste, lexicul mortificat, împănat cu lozinci şi formule optimizante, adesea tautologice, de genul: "să putem raporta construirea, cu un ceas mai devreme, a viitorului aceluia ştiinţifico-fantastic"; "răspundeţi de viitorul luminos, de mersul mereu înainte, de culmile din ce în ce mai culmi"; "să-şi facă norma în munca de construire cu un ceas mai devreme"; "în materie de etică şi echitate în câmpologia muncii"; "fredonând marşuri brigadiere pline de avânt şi optimism"; "titlurile multilateral numeroase"; "campanie multilateral desfăşurată"; "printre copiii șoimi sau pionieri ai patriei mele dragi"; "extazul în faţa genialităţii genialisimului, a genialisimei"; "prezentul acesta glorios (din care nici dracu' nu ne mai scoate)"; "câteva decenii de autoocupaţie autogestionată" ş.a.m.d.

Cum se vede, ironia e conţinută în formula deturnată tautologic care dinamitează clişeul lingvistic, golindu-l de fond. Procedeul adecvat acestui univers falsificat, în cazul expansiunii "cuvintelor moarte", este palinodia, recunoaşte protagonistul narator: "Palinodia este genul literar cel mai apropiat de spiritul Isarlâkului nostru pieziş și hoțesc: lăudăm ca să ascundem o scârbă, înjurăm ca să ferim o dragoste, cântăm gloria și speranţele când suntem mai la pământ, omagiem trecutul (care e singurul viitor ce ne-a mai rămas) exact când ne îngrozeşte de moarte prezentul ăsta ce nu se mai termină". În sens contrar, semantica discursului învederează acţiunea de regenerare a limbajului artistic. Invenţia lexicală a romancierului este debordantă. Din multitudinea figurilor retorice de care uzează, se remarcă preferinţa pentru varianta sinecdocăi, antonomaza de tip livresc. Exemple se găsesc cu duiumul: "somn de cantemir după veşnicele stănileştiuri", "demonul cu ochelari cehov-caragiale" "această aventură monte-cristo", "un înger durer încerca să-mi transmită o melancolie germană veche", "îmi vorbeşti mie de balade şi idile", "orbirea lor aragonic stângistă", "blândul meu Mâşkin cuprins de o furie rogojină totală", "visam șantiere bumbeşti-livezene", "babilonuri de foamete, înghesuială şi teamă de şi mai rău" etc. Elevaţia discursului structural ironic e susţinută şi de frecvenţa copleşitoare a comparaţiilor livreşti: "Limpi, ca Telma în ultimul act al Cidului"; "Mă simţeam ca Harum-al-Raşid, undeva, sub cerul Il-Alah al unui Bagdad plin de minuni"; "Cred că arătam ca un Oedip mort de beat, în faţa unu Sfinx abia sosit de la chef"; "Nu pricepi nici cât Aragon la Erevan"; "îmi spunea al meu Voltaire-Vasile"; "memoria mea arăta ca Troia înainte de Schliemann"; "declarai ca un Cincinnatus"; "ca şchiopul lui Lesage"; "ca un Dandanache coborât din diligenţă" ş.a.m.d.

Alteori, inovaţia lexicală, anti-convenţională, se produce în interiorul sintagmelor consacrate, revigorându-le sau, dimpotrivă, depreciindu-le prin procedura pleonastică: "preambule paranteze", "studiu in-haustiv", "doctor coloris causa", "astenia asta de oboseală", "şmecherie lichelocinică" ş.a. În Adio, Europa!, romancierul se vădeşte, de departe, un maestru al antifrazei şi al parafrazării satirice care alimentează comicul de limbaj în linie caragialescă. Revigorarea limbajului epic se înfăptuieşte şi datorită predispoziţiei paremiologice a Olimpiei Ţăranu, cel mai viabil personaj feminin al romanului. Verva umoristică a acesteia este nestăvilită. Umorul este, dealtfel un atribut intrinsec al scrisului prozatorului satiric. El uzează de toate modalităţile umorului: de la folosirea termenilor familiari cu funcţie caricaturală şi pigmentarea naraţiunii cu formule paremiologice până la construcţia unor sintagme insolite cu aspect oximoronic.

În Candid Dezideriu, Ion D. Sîrbu a creat unul dintre cele mai originale personaje din proza românească. Protoistoria lui i-ar conferi statutul unei victime a sistemului politic. Fusese destituit de la catedra de filosofie din Genopolis, făcuse ani grei de tranşee, suferise o condamnare politică de 10 ani pentru "omisiune de denunţ", lucrase în mină etc. Domiciliat forţat în Isarlâk, era acum un mărunt funcţionar la Vinalcool şi Panificaţie. Îndeplineşte, cu alte cuvinte, toate condiţiile omului ratat, dar nu se încadrează în tipologia consacrată a inadaptabililor. Fiindcă se poate adapta sistemului, s-a şi adaptat prin refugiu interior, acceptându-şi condiţia marginală şi analizându-l cu luciditate. Este depăşit, însă, de amploarea fenomenului falsificator şi de evoluţia iraţională a istoriei.

Candid Desiderius (cum este denumit oficial de reprezentanţii puterii, cu precădere în volumul al II-lea; în primul volum fiind preferată varianta Dezideriu) este o fire contemplativă, un cărturar ghinionist şi filosof idealist, acţionând mereu împotriva curentului. Cum singur se defineşte, este un suberou bântuit de singurătate şi melancolie, copleşit de ghinioanele istorice.

Într-un roman structural eseistic, Ion D. Sîrbu uzează precumpănitor de autocaracterizarea cu funcţie intensivă, care tinde să suplinească acţiunea definitorie a personajelor sale. Deficitul de fapte de viaţă care să dea configuraţie caracterelor conduce la un abuz al caracterizărilor directe. Fostul profesor de "ontologia critică" se defineşte în cele mai diverse contexte, în registru autoironic: "sublim şi cretin genopolitan", "un iobag cu dosar şi diplome acceptat în Isarlâk pentru reabilitare şi pocăinţă", "un milog idealist, un romantic postum, un cretin moralist, incapabil de a fi atât otoman, cât şi antiotoman", "bătrân ratat şi nevolnic", "idiot universal-gafeur, etern în gropi călcător, un nenorocit de încurcă-lume", "un biet european total arierat", "ratat profesor de idei generale", "un biet fost profesor de idei moarte, actualmente un pârlit de inspector ortograf", "fost universitar genopolitan, poliglot şi encicloped", "incurabil păgubos, un monadolog desleibnizat, un fost marxist devenit un eretic periculos al marxismului" etc. Prin prisma inteligentei "Xantipe", înzestrată şi ea cu ironie şi umor, pare "cel mai nătâng şi mai cilibiu paşoptist", coborât "din norii cărţilor tale", "nenorocită victimă a preistoriei antiotomane, ultim cavaler al unei cruciade uitate".

Aceeaşi ageră femeie îi confirmă ipostaza inactuală de "cărturar cinstit" şi "european informat": "Numai copiii, proştii-proşti şi ultimii dintre intelectualii de tipul tău mai cred în cuvânt, în vorbă, în sinceritate şi adevăr". Prin atari însuşiri reiterate în textul romanesc, Candid Desiderius ilustrează condiţia tragică a intelectualului, prizonier al absurdului generat de sistemul comunist. Tipologic, el împrumută atribute din portretul generosului prinţ Mâşkin, blândul ingenuu din Idiotul lui Dostoievski, dar şi din conformaţia funcţionarului Josef K., victima inocentă a universului absurd din Procesul lui Kafka. Cu

o definiţie dedusă de Eugen Simion dintr-o autocaracterizare, Candid este omul care-şi trăieşte viaţa în paranteză, etern suplinitor ontologic: "Toată viaţa mi-am trăit-o în paranteză: nu am fost decât un nenorocit de suplinitor al propriei mele fiinţe. De ce să mă plâng acum? Nu fac oare parte dintr-un popor de suplinitori, într-o perioadă istorică în care şi drumul, şi strigătul de prezent! şi catedra duhului meu au fost ocupate şi împlinite de alţii? Generaţia mea nu a avut dreptul la definitivat, provizoratul a dat materia primă pentru această lungă durată de care îmi vorbea Winter. Acum, la sfârşitul cărării, îmi dădeam seama că nu lăsam nimic în urma mea: am trăit în anestezia unei paranteze, în cofrajul de ghips al frângerii şirei spinării. Chipul călăuzei mele mă privea ca din altă lume, simţeam cum un ic bătut în conştiinţa mea desparte brutal trupul de spirit, aparenţa de esenţa sa ascunsă".

Omul parantetic, situat tipologic între categoria lui homo utopicus (idealist incurabil) şi homo ridens (care a transformat râsul în terapie), se consideră exclus din viaţa societăţii, este un "paria marginalizat", un apatrid, în ultimă instanţă. În chip semnificativ, Candid se refugiază în spaţiul securizant al familiei (declarând fără emfază: "Pentru mine Patria este de mult doar fiinţa sacră a Olimpiei") şi ratează în plan existenţial sub presiunea terorii istorice. "Boala" parantezelor este conştientizată şi de celelalte personaje. Olimpia se lasă "vrăjită" de parantezele eroului, recunoscând: "m-am îmbolnăvit de la tine de gripa asta care se cheamă a parantezelor inutile". Pentru Caimac, paranteza constituie un mod de eludare a realităţii respingătoare ("boala asta a parantezelor, a escamotării esenţialului"). Candid întăreşte rostul acestora: "ele constituie forma mea de lux şi aventură". La nivel formal, în textura romanului, boala parantezei se manifestă prin mulţimea digresiunilor filosofice şi a reflecţiilor morale ale personajelor.

Dacă e să-i găsim locul în galeria de personaje memorabile din proza postbelică, l-am putea plasa pe Candid între Victor Petrini din Cel mai iubit dintre pământeni de Marin Preda şi Ştefan Viziru din Noaptea de Sânziene de Mircea Eliade. De personajul lui Preda îl apropie formaţia filosofică, ratarea carierei universitare şi preocupările: Petrini scrie un pamflet Era ticăloşilor, iar Candid concepe opul Prolegomenă la o viitoare VICTIMOLOGIE. Ar mai fi, ca trăsături comune, simţul ridicolului şi revelaţia abjecţiei umane. Îi desparte, definitiv însă, percepţia istoriei contemporane. Personajul lui I. D. Sîrbu nu se lasă confiscat de datele experienţei personale, ci realizează perspectiva ontologică a destinului colectiv prin răsfrângerea tragicului asupra unei naţiuni. Interesant este faptul că Sîrbu însuşi - aflăm din epistolar - se identifică în personajul lui Preda: "Prietenii mei, care îmi cunosc bine viaţa, susţin că acel Petrini aş fi eu (...) E atât de banală existenţa pe care am dus-o, încât chiar şi Literatura mi-a luat-o înainte. Înainte de a povesti cuiva, am fost deja inventat". Cu Ştefan Viziru, Candid se aseamănă prin trăirea eşecurilor repetate şi prin predispoziţia de a căuta semne ezoterice în cotidian. Pe traseul virtual al "rătăcirii în labirint", pare şi el un Ulise care îşi caută Ithaka (vatra neamului ţărănesc de sub munte), dar, spre deosebire de eroul lui Eliade este frustrat de posibilitatea ieşirii din timp, nu are acces la mit. Poate că cea mai potrivită definiţie a statutului existenţial îi aparţine tot naratorului, când citează un vers emblematic din al treilea Psalm arghezian: "Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş!". Este omul care resimte la proporţii cosmice singurătatea, cel lipsit de har şi părăsit de Dumnezeu, dar, mai ales, înşelat de istorie.

În alt sens, Candid Dezideriu ilustrează condiţia omului ridicol. Aşa şi este caracterizat de celelalte personaje, cum ar fi Olimpia ("eşti un nenorocit de cărturar inutil şi ridicol ca un Vasilache de bâlci") sau Winter ("tragic-ridicola dumneavoastră personalitate"). Humorul autoironic care individualizează personajul-narator provine din această valorizare a ridicolului din unghiul prozatorului, cum mărturisea în Atlet al mizeriei: "valoarea sub care mi-am consumat tinereţele şi bătrâneţea (maturitatea nu am apucat-o) nu a fost nici comicul, nici dramaticul, ci ridicolul, o formă contemporană şi nord-românească a tragicului caragialesc". Corespondenţele dintre biografie şi literatură conferă, dealtfel, un statut aparte romanului. Segmente semnificative din viaţa agitată a scriitorului - care a trăit efectiv experienţele tragice ale generaţiei sale "sacrificate": războiul, temniţa comunistă, domiciliul forţat, marginalizarea - jalonează traiectul naraţiunii. În spiritul autenticităţii camilpetresciene, este inserată şi o Notă de subsol: "Autorul ţine să precizeze că toate amănuntele legate de puşcărie, mină sau război din această carte de confesiuni sunt absolut autentice". Dar Adio, Europa! nu reprezintă, bineînţeles, o aglutinare de confesiuni, chiar dacă a fost scris la persoana întâi. Întrucât persoana naratorului subiectiv se identifică aici cu "persoana ridicolă" funciarmente anti-caragialescă. Amintirile şi istoriile pilduitoare preluate de Candid se subsumează unei structuri romaneşti bine articulate, în sprijinul coerenţei epice. El este cel care suferă evenimentele, dar şi raisonneur-ul "lumii de carnaval".

Prozatorul aplică principiul autenticităţii mai degrabă pe filiera Mircea Eliade în literatura sa cu intelectuali care se vădeşte anti-sentimentală şi anti-caligrafică. Ca şi înaintaşul său, care retopeşte fragmente masive din jurnale şi memorii în romane, I.D. Sîrbu asimilează în logica naraţiunii elemente autobiografice. Corespondenţa biunivocă dintre Jurnalul unui jurnalist fără jurnal şi Adio, Europa! este reliefată prin migrarea personajelor dintr-o parte în alta. Semnificativ, diaristul încetează, la un moment dat, s-o numească Lizi pe soţia evocată adesea, acordându-i prenumele din roman, Limpi (Olimpia). Într-o oarecare măsură se poate vorbi şi în cazul său de un egotism al autorului (cum opina G. Călinescu despre Eliade), pentru că în fiecare personaj se întrevede creatorul care îşi instituie vocea.

Un personaj asemănător lui Candid, cel puţin prin premise, este şi Danyel Raynal, protagonistul romanului lui Bujor Nedelcovici, Al doilea mesager. Cartea prozatorului din diaspora a avut o soartă similară cu Adio, Europa!. Romanul antitotalitarist a fost terminat şi depus la editură în 1982, fiind amânat ad infinitum de cenzorii editoriali. Manuscrisul a ajuns totuşi în străinătate, înaintea autorului şi Le second messager apare la Editura Albin Michel în 1985. Şi B. Nedelcovici a conceput un "roman cu cheie", dar plasează acţiunea într-un spaţiu îndepărtat - insula franceză Belle-Ille - în care domneşte autoritar Guvernatorul (dictatorul comunist), înconjurat de Liga întâi (nomenclatura), Liga a doua (pătura de activişti), Brigăzile de ordine (miliţia şi securitatea) etc.

Dincolo de alegoria uşor decriptabilă, eroul lui Nedelcovici, spre deosebire de Candid, intră în slujba Guvernatorului şi se adaptează sistemului după ce trece prin Institutul de îndrumare, educaţie şi învăţământ (diabolică invenţie care nu era departe

de concretizare în ultimul deceniu comunist). Sfârşitul eroilor, care evoluează în aceleaşi condiţii de "gulag", este oarecum similar: Candid eşuează în "spitalul de incurabili nr.9", iar Raynal se îndreaptă spre moarte. În contrast cu pesimismul escatologic al lui I.D. Sîrbu, B. Nedelcovici întrevede în Epilogul romanului posibilitatea salvării în ideea biblică a "celui trimis", mesagerul "al doilea", dispus la sacrificiu, care se întoarce din exil spre a întreţine speranţa.

Pare imposibil de prins într-o definiţie formula epică propusă de Ion D. Sîrbu. Adio, Europa! poate fi considerat, cu egală îndreptăţire, roman: alegoric, pamflet, filosofic, politic, parabolic, parodic, ironic, eseu, jurnal, cronică, frescă socială etc. Rechizitoriul moral, digresiunile eseistice, excrescenţele narative, povestirea cu sertare, inserturile confesive produc impresia unei structuri baroce. Şi mai dificil e de plasat romanul în tradiţia prozei româneşti. Mai degrabă - prin turnura antitotalitaristă - şi-ar găsi locul pe filiera literaturii latino-americane a unor Mario Vargas Llosa, Augusto Roa Bastos, Gabriel Garcia Marquez, Alejo Carpentier. Adio, Europa! poate fi situat lângă romanele acestora, care transfigurează fenomenul dictaturii, de dreapta sau stânga: Conversaţie la Catedrală, Eu Supremul, Toamna patriarhului şi Recursul la metodă.

Poate că definiţia prozatorului însuşi este mai adecvată: a vrut să scrie un "roman ironic, şui", un fals tratat de balcanologie, şi a reuşit. Cu rară dicţiune epică şi erudiţie controlată, cronicarul Isarlâkului îşi strigă aici disperarea izolării de Europa, ca într-un theatrum mundi fără ecouri: "Poate că aici va fi decapitată limba noastră, poate că pe această scenă vom urla, în ultimă, disperată agonie, Adio, Europa!, în timp ce balaurul asiatic, ce ne ţine de mult în ghearele lui, ne va mastica încet-încet, sub ochii cretini ai presei libere internaţionale".

În momentul când recuperează, editorial, proza scrisă la 30 de ani, Ion D. Sîrbu se desprinde definitiv de teatru şi, cu un efort admirabil, îşi fructifică vocaţia de romancier. După 60 de ani - într-o a treia vârstă a creaţiei - şi-a învins singurătatea care îndeobşte predispune la inerţie şi începe să scrie curajos, evitând cu totul scrisul "în oglindă, de-a curmezişul şi printre rânduri". Pentru că forţa creatoare, neconsumată, era dublată de forţa morală, după modelul blagian, cum mărturiseşte: "Artă şi Morală am învăţat de la Lucian Blaga (de care nu m-am despărţit 15 ani) şi meşteşug artistic, de la profesorul de estetică, Liviu Rusu".

Proza ultimei vârste constituie o simbioză a comicului cu tragicul sub auspiciile satirei şfichiuitoare. Pozatorul ex-ardelean se înscrie în direcţia critică a literaturii române, pe linie junimistă, în descendenţa lui I. L. Caragiale, de care, paradoxal, se delimitează adesea. I. Negoiţescu remarca, în sensul acesta, "ciudate(le) asemănări care determină în egală măsură semnificative deosebiri" între comicul lui Caragiale şi al lui I. D. Sîrbu. Întrucât amândoi satirizează societatea contemporană, dar, în timp ce primul îşi permite "să o savureze deşi o detestă", al doilea nu poate decât să deteste o societate dominată de utopie şi teroare. Criticul cerchist, recunoscându-i, într-un târziu, valoarea de mare prozator realist, apreciază în context raţionalismul care biruie "crepusculara tentaţie metafizică, deoarece satira lui Sîrbu vine mai degrabă dintr-o luciditate sângerândă, oglindind realitatea generatoare de spaimă, decât dintr-o conştiinţă care, prea sensibilă fiind, n-ar face decât să-şi transmită propriile ei nelinişti".

Estetica lui Ion D. Sîrbu întemeiată pe luciditate şi ironie nu este departe, în fond, de concepţia lui I.L. Caragiale. Ca şi clasicul înaintaş, autorul capodoperei demistificatoare Adio, Europa! excelează în registrul realismului ironic. Spirit polivalent, cu multiple faţete, deopotrivă prozator satiric şi prozator "de idei", el se autodefinea într-o consemnare fugară: "... idealul meu de proză este unul de defulare filosofică şi de autovendetă satirică. Moi je suis le nouveau Candide". Roadele acestui ideal, care îi asigură "răzbunarea" în postumitate, sunt Adio, Europa!, Lupul şi Catedrala, Jurnalul unui jurnalist fără jurnal şi neromanţatele memorii risipite în captivantul epistolar. Această operă postumă îl plasează pe Ion D. Sîrbu în rândul prozatorilor de prim-plan ai literaturii romane postbelice.

Moto:

Ignoranţa este un demon care - ne temem - va mai juca un rol în multe tragedii.
Karl Marx
Articol de fond în nr. 179 al lui Kölnische Zeitung!

Pamfletul trebuie să fie forma literară a unei epoci cum este cea a noastră. Trăim într-un veac unde pasiunile politice sunt vii, unde mijloacele de liberă expresie devin din ce în ce mai rare, şi unde minciunile organizate se întind şi stăpânesc pe o scară necunoscută până în prezent. Pentru a umple lacunele Istoriei, pamfletul este mijlocul ideal.
G. Orwell
The collected essays, 1968, vol. II, pag. 285

Nu avem voie să scriem decât despre ceea ce ştim că nu se va mai repeta niciodată!
Alexandr Soljeniţîn

C A P I T O L U L I

În care, conform clasicelor reguli, cetitorul va fi introdus (pe uşa din dos) în biografia demonologică a eroului principal. Va face cunoştinţă şi cu prea isteaţa lui soţie, Olimpia, şi - conform bunelor tradiţii ale celei mai noi şi mai înaintate titrocraţii din lume - va însoţi această bizară pereche într-o rituală vizită la Naşul protector. După care, a doua zi, în piaţa centrală a frumosului municipiu Isarlâk va răsuna un râs cretin şi fatal, prevestitor de nebănuite surprize şi păţanii.

De la început, în modul cel mai ritos, ţin să declar: nu cred în demoni. Nu cred nici în îngeri, nici în sfinţi, nici în miracole - bunul Dumnezeu m-a ferit de orice rătăcire mistică. Sunt un om serios, cu picioarele (şi capul) bine înfipte în pământ, trăiesc cum pot, uneori materialist, alteori numai dialectic, într-o convieţuire paşnică, reciproc avantajoasă, atât cu Materia, cât mai ales cu tovarăşii ce o ajută dialectic să evolueze, să se transforme, să devină - cum bine şi just spunea Karl Marx - conştiinţă. Recunosc, nu fără oarecare jenă şi regret, că în tinereţile mele genopoliene, şturlubatic şi buiac fiind (având şi o remarcabilă tendinţă spre grozăviri şi exagerări oportunist-idealiste), am comis o teză filosofică pe care, cu medievală ironie, am intitulat-o: "Despre sexul dracilor sau consideraţii asupra caracterului androgin al Răului în lume". Am şi publicat-o într-o revistă de avangardă, mai târziu mi-am dat seama că era şi ambiguă, şi invertită. (Mă refer la revistă şi nu la studiul meu.) Efectul unic al acestui naiv şi ridicol eseu a constat în faptul că părintele Augustin, confesorul facultăţii mele, mi-a refuzat sfânta împărtăşanie. ("Apage, apage", strigându-mi el din altarul unde slujea), iar profesorul de Etică, la care trebuia să dau un examen hotărâtor, m-a amânat cu o acreală de mumie pentru toamnă, spunându-mi: "Domnule coleg, dumneata confunzi răul cu iadul şi iadul cu un bordel. Sper, până la viitoarea sesiune, să-ţi iasă prin nas sau prin fund bisexual ce te posedă acum... O, tempora, toate aceste năstruşnice întâmplări aparţin unui trecut nebulos: nici în cele mai sincere autobiografii nu le mai trec, ce rost ar avea să înviem morţii!? De atunci - cum bine ştiu toţi cei care trebuie să ştie totul despre mine - am trecut cu brio prin zece verificări reci, cinci reeducări (calde), patru reciclări şi nu mai ştiu câte restructurări. Ar trebui să fiu cel puţin nebun dacă aş mai avea cea mai infimă înclinare spre superstiţii, magie - sau horror -... demonologie. Ah, bine-nţeles, asta nu înseamnă că nu drăcui, că nu folosesc adică locuţiunile populare prin care, cu ajutorul unor metafore protocreştine, îmi descarc tonusul traumatic psihosocial: înjurătura - nu mai e un secret pentru nici un cercetător serios - este o formă a bigotismului ateu primitiv. Dacă admitem că "dracul" ar fi negaţia cerului, binelui şi Divinităţii, atunci ipso facto, el trebuie considerat ca fiind şi cea mai simplă, mai veche şi mai populară expresie a antireligiei, a antimoralei. La o numărătoare a înjurăturilor curente - folosite în fabrici, uzine şi mai ales pe ogoare - s-a constatat că lexicul satanic este frecvent. Frecvent ca trimitere (de, la, cu, pe, în), chemare, explicitare, agitaţie chiar, între clipa în care un act (sau o acţiune) se naşte teoretic şi faza în care urmează aşa-zisa finalizare practică (aş zice între primus movens şi ultima ratio), are loc o combustiune sinuoasă, rafinată, chinuită, de termeni ai disperării şi mâniei, ce solicită în cel mai înalt grad fantezia păgână a muncitorilor. Alături de preaiubitele noastre mume (ce servesc pentru cuvenitele trimiteri în origine) dracul ar fi materia primă cea mai ieftină şi mai la îndemână, de care se foloseşte industria noastră apocrifă de înjurături. În felul acesta, indirect, contribuie şi Iadul la opera de construire cu un ceas mai devreme. Ceea ce supărase, pe acea vreme, cercurile teologice şi politice din Genopolis nu a fost atât aluzia mea ironică la obsesiile legate de sexul îngerilor şi idolilor, cât mai ales îndrăzneala ce o avusesem ca - printre rânduri, indirect şi numai în paranteze - să sugerez (cu adresă directă la primar şi primărie) cum că... citez din memorie: "În orice caz, diavolul, fiind summa tuturor relelor din lume, deţine totuşi monopolul metafizic al unei uriaşe, unice, formidabile calităţi morale: nu se lasă linguşit, fiind funciarmente total imun faţă de orice laudă: în această privinţă, suntem obligaţi să-l plasăm, din punct de vedere al bunului-simţ, deasupra îngerilor, sfinţilor, arhanghelilor ce alcătuiesc ierarhia de putere în birocraţia Paradisului..." (închei citatul.)

Înşir aceste inutile şi preambule paranteze numai şi numai spre a vă dovedi că, în cazul meu, nici vorbă nu poate fi de vreo rămăşiţă, slăbiciune sau - puşche pe limbă-mi - dracu' mai ştie ce altă ruşinoasă mizerie retrogradă. După toate cele ce le-am păţit şi îndurat de când mi-am pierdut catedra, ar însemna să fiu nu numai cretin şi inconştient (complicând inutil definitiv simplificata mea existenţă), dar aş putea, involuntar, să aduc nenumărate prejudicii exact acelor câtiva protectori ai mei care, din milă sau din interes, m-au ajutat să ies din mizerie şi să obţin o pâine în câmpul generos al muncii. Soţia mea, Olimpia, fiind înrudită direct cu membrii clanului Tutilă, posedând şi o inteligenţă practică deosebită (bizantină în formă, dar perfect socialistă în conţinut), nu încetează să-mi repete în fiecare dimineaţă acele câteva proverbe local-patriotice care alcătuiesc zestrea ei morală şi politică: "nu uita, îmi spune, ameninţându-mă şi cu degetul şi cu privirea ascunsă după multele-i dioptrii, orice carieră înseamnă drumul cel mai scurt între două citate", "dracul nu face biserici", "pune, doamne, pază pazei gurii mele", "şarpele când îl doare capul se înscrie la cuvânt", "numai oala goală se duce la fântână", "...cine râde azi un ou, mâine va tăia la sare"... şi alte ejusdem farinae cimilituri din originea ei mult prea sănătoasă, învăţasem marea lecţie, stăteam cuminte în banca mea, nu fluieram în nici o biserică, renunţasem definitiv a mai încerca ceva împotriva vântului; ca vrabia din fabulă (păpică, căldurică, că, că etc.), mă bucuram de lumina democratică a soarelui, de apropierea vertiginoasă a pensiei, de dulcea şi secreta vrajă a uitării şi de somnambula fericire a unui carpe diem pentru care nu mi se cerea decât puţin umor şi tot atâta măruntă, nevinovată laşitate cotidiană. Atunci, cum să-mi explic nenorocita-mi ieşire din faţa panoului central de afişaj din municipiul Isarlâk? Cine mi-a întunecat minţile, cine a pus şaua pe inteligenţa mea, cine m-a îndemnat să râd zgomotos exact unde nu trebuia şi de faţă cu nişte martori cărora şi un zâmbet ironic din parte-mi le-ar fi fost de-ajuns? Cine?

Dracul, domnilor, dracul. Care nu doarme, nu oferă praznice, care fuge de tămâie şi tămâieri: dracul universitar din duhul meu, purtându-mi, probabil, pică de pe vremea când îi analizasem sexul, bătându-mi joc de malefica lui universalitate: numai el a putut să mă smulgă din anonimatul sfânt al inocenţei, azvârlindu-mă direct în gura dialectică a unor contradicţii deosebit de antagoniste, dezlănţuind, din senin, un alai de fapte şi intenţii (de ascunse intenţii) pe care, zice nevastă-mea, acum nici Dumnezeu din ceruri nu le mai poate opri.

Ce s-a întâmplat, de fapt?

După cum bine ştie toată lumea, graţie unchiului soţiei mele, tovarăşul Tutilă Doi (actualmente şef al Catedrei de agitaţie de la proaspăt înfiinţata Facultate de Futurologie Economică), am reuşit să rup cu trecutul ruşinos şi, cu ajutorul Cadrelor şi Organelor, să încep o viaţă nouă în acest oraş vechi, dar nou. Marele Tutilă - uns cu toate unsorile şi cu ceva în plus - întâi şi întâi a acceptat să fie martor la căsătoria mea cu buna şi distinsa mea Olimpia (care, păguboasă şi ea, mă aştepta credincioasă de trei-zeci şi cinci de ani la răscrucea afurisită a Istoriei contemporane); apoi, condiţiile tactice fiind unse şi pregătite, reuşi să mă numească (prin concurs) în postul vag, dar comod, de "inspector cu ortografia" pe lângă Combinatul de Panificaţie şi Vinalcool. Răspundeam de etichete, vitrine, lozinci: concepeam şi partea literară şi statistică din rapoartele de analiză şi bilanţ ale direcţiunii supreme. Leafa nu era cine ştie ce. Pentru un fost profesor de ontologie critică, nici mediul ambiant nu prezenta cine ştie ce farmec (cei doi colegi din birou ai mei frecventau, abia acum, liceul seral şi doctoratul nocturn), în schimb, oraşul, ei, da, oraşul fu, pentru pretenţioasa tristeţe şi amărăciune a sufletului meu cârcotaş şi pus pe gâlceavă, un adevărat balsam. Apusurile de soare (fac parte din farmecul turistic al vechiului Isarlâk) sunt de o frumuseţe aproape dureroasă; oamenii la fel: mai ales când apun, împrumută ceva din cerul acesta fantastic, capabil să treacă, într-o singură oră, prin toate nuanţele de roşu permise. Totul, hic et nunc, mi se părea nou şi inedit: debordanta fantezie a oamenilor, capacitatea lor inepuizabilă de a visa şi de a se trezi concomitent, de a crede şi de a se îndoi, de a vorbi mult şi de a tăcea şi mai mult în acelaşi timp; de a concepe timpul ca un râu prin care trecem fără memorie, fără regrete, cu ochii aţintiţi doar spre ceea ce e mai esenţial în viaţă: titlurile, relaţiile, decoraţiile, veniturile (licite şi ilicite), chiulul legal şi furturile cu hârtii în regulă... Toate aceste bizantine minuni de peisaj şi caracter mă umpleau de uimire şi entuziasm; aici totul era nou-nouţ, oamenii erau noi, avânturile, ziarele, echipa de fotbal, universitatea, teatrul şi ospiciul de nebuni, toate erau ca scoase din cutie, strălucind de o veselie şi de o tinereţe inepuizabile. Până şi trecutul istoric (plin de viteji şi martiri decapitaţi) devenise nou sub avalanşa frenetică şi optimistă a ultimului val de renaştere şi reconstruire. Se vorbea repede, se gândea în viteză; totul începea, nimic nu se termina, cu planurile eram de mult în mileniul viitor, cu fapta ne menţineam şmechereşte într-un fel de ev mediu întâmplător - nu asta era important, miraculoasă mi se părea (mie, un răspopit logician post-kantian) această dialectică împăcare, pe planul subconştiinţelor, a oricărei contradicţii între vorbă şi faptă, între realitate şi laudă, între visul-vis şi baza sa materială. Aici nimeni nu avea insomnii din cauza viitorului, nimeni nu avea remuşcări din cauza unei ticăloşii, valorile de civilizaţie şi cultură, împrumutate (nu însuşite) din motive de oportunism şi imitaţie, erau atât de bine ambalate în aparenţe şi citate, încât toată lumea se putea considera şi deşteaptă, şi dată dracului de hoaţă şi descurcăreaţă. Un fluviu de candoare şi nepăsare dulce scălda totul în poezie şi patriotism. De multe ori, serile, când stăteam la coadă ca să cumpăr ziarul sportiv (unica literatură bine şi competent scrisă), începeam să înţeleg că, printr-o şireată ironie a soartei, iată, mi-a fost dat să descopăr tocmai aici, la spatele lui Dumnezeu şi al Europei, acel colţ de înţelepciune şi stoicism după care inutil tânjisem în anii ce i-am pierdut în deşertăciunea savantă a bibliotecilor genopoliene. Un duh al lui "lasă-mă să te las", al lui "ce-am avut şi ce-am pierdut" sau "ca la noi, la nimenea" începea, asemenea unei igrasii perfide şi picante, să-mi cuprindă şi trupul, şi cugetul, învăţai să ronţăi seminţe, să vorbesc şi să scuip în dialect, mă gândeam chiar că ar fi cazul să fur şi eu becul ce ne lumina, la birou, turcescul tout-à-l'égout (nu fiindcă aveam nevoie, ci ca să fiu în ton cu lumea, cu vremea, cu vremurile). Cinci ani trecură ca într-un alb somn anestezic (între timp mă îndrăgostisem aievea de propria soţie), reuşisem fără nici un efort, să uit nu numai toate limbile străine pe care le cultivasem snob pe vremea înfumuratelor inele tinereţi, dar ajunsesem să mă uit cu năduf şi scârbă chiar şi la cărţile - deşertăciune a deşertăciunilor - pe care le publicasem în anterioara mea existenţă, în speculaţiile sterile din aceste studii nu am găsit nici un răspuns, nici o soluţie cât de cât valabilă la uriaşele, scrâşnitele, ruşinoasele probleme ale lumii, iată că aici, între un mizilic şi o hahaleră, între un popă ateu şi o pramatie cinstită, am descoperit farmecul ascuns al neamestecului, duhul ceresc al indiferenţei, parşivul favor al unui "hai sictir", "bogdaproste" sau "mai dă-te-n mă-ta!", rostite fie fanariot, ca de pe terasa unei cule boiereşti, fie ţigăneşte, ca la uşa cortului.

Totul începuse cu o seară înainte. Scăpasem bine-sănătos de la o prelungă şedinţă "Vinalcool" (apă de ploaie - dar putea să se lase cu fulgere şi trăsnete pentru secţia noastră). Olimpia mă aştepta nervoasă în antreul garsonierei. Numai zâmbete şi graţii. Inima mi se strânse: asemenea uverturi conjugale, pentru firea ei, în care totul părea a fi teatru şi regie anteplanificată, anunţau de obicei cine ştie ce inovaţie sau revoluţionară cotitură în liniştea resemnată a vieţii mele de conţopist silnic.

- Iubiţelule, începu ea mieroasă, astă-seară vom merge în vizită la Naşul! Nu te strâmba: am procurat o damigeană de vin chiaburesc, zaibăr negru vârtos, în baie poţi zări şi curcanul pentru care m-am târguit o oră cu o chivuţă. Naşul... ne aşteaptă!

Am scos un urlet războinic din pieptul meu de învins, ridicându-mi braţele nătânge spre cerul plin de zei restructuraţi. Pot să mă arăt ca cel mai blând şi bleg soţ din lume, pot să bat unicul nostru covor cu motive istro-persane în curte, sub ochii întregii raiale - dar faţă de cuvântul "Naş", faţă de conceptul juridic "Naşul" (în dreptul cutumal din Isarlâk ocupând un rang mai înalt şi mai complex decât pater familias în vechiul drept roman), eu, datorită probabil anilor petrecuţi cu buchisirea stupid inutilă a unor tratate scrise cu litere gotice mărunte, eram cuprins de o criză idiosincrazică totală. Naşul nostru, după cum se ştie, era Luminăţia-sa Tutilă Doi: el ne cununase, el ar fi urmat să ne boteze şi primul copil. Conform tradiţiei, la fiecare din cele două solstiţii corano-creştine, trebuia să ne prezentăm la el, eu şi nevastă-mea, încărcaţi de plocoane cât mai consistente. El se prefăcea surprins, noi ne prefăceam fericiţi; el se bucura că vinul e din via mamei (care mamă?), noi îi spuneam de curcan că e de la cuscrul mic (care cuscru?). Fiecare din noi ştia adevărul, dar, uite aşa, tot zâmbindu-ne şi drăgălăşindu-ne reciproc, îndeplineam un vechi şi afurisit ritual. El mă punea (anume mă punea) să duc curcanul la bucătărie (unde mai erau patru-cinci galinacee aduse de alţi fini), iar damigeana cu negrul vârtos mă ajuta s-o aranjez între celelalte damigene de pe balconul vilei, proprietate aproape personală. Toate acestea, să zicem, le-aş mai fi putut înghiţi: orice pace se obţine prin sacrificii: dar gândul că va trebui să trec prin jumătate de Isarlâk, ţinând un curcan în braţe, alături de o Olimpie tarată de o decalitră damigeană, mi se părea de nesuportat, o obligaţie mai mult decât ridicolă, mai mult decât tragic-umilitoare.

Accept să mergem, propusei concesiv după ce primele zăpoare de lacrimi şi blesteme se scurseră peste nemernicia mea încolţită, dar numai după lăsarea întunericului. Eşti tâmpit! Căzut din pom! De pe altă lume! - îmi replică, în crescendo,

isarlâka mea Xantipă. Păi care e scopul plocoanelor? Să se ştie că le ducem, să se ştie cui le ducem, să se ştie de ce le ducem. Să tacă icter vecinii, să crape fierea în duşmani, să plesnească ochii ălor de ne vor cu cap plecat. Lumea trebuie să ştie că nu suntem nişte pui de bogdaproste: avem un Naş! Şi ce Naş! azi e numai şef de catedră, mâine, cine ştie, va ajunge vice la monumente şi folclor: dacă ştii să-i cânţi în strună, are să te scoată din ortografia Vinalcoolului şi are să te numească inspector-şef peste pivniţe sau peste abator, poate chiar director la dansurile tematice uzinale. Ce, e de colo? Dacă nu curge, pică, trăim într-o lume în care, ca să ajungi în faţă, trebuie să baţi des şi cu grijă la uşa din dos; viitorul înseamnă carieră, cariera înseamnă post baban, acestea fără Naş nu se există. Naş fără plocoane iar nu se există, nimic nu-ţi pică din cer pe dai boje, pe cine nu ştie mişcă din urechi l-a bătut Dumnezeu, moare defilând, nici propriii copii nu-l bagă în seamă... Argumentele, asemenea musonicelor ploi, inundau capul meu albit în Etică şi Est-Etică septentrională. Ce era să fac? Daemon vertitatem dicit ut decipiar - dracul spune adevărul ca să te amăgească. Mi-am pus cravată aproape roşie, cămaşă aproape albă. De braţ cu belalia mea sultană, defilai voios de-a lungul proaspătului Bulevard al Victoriei. Un drac şugubăţ îmi scoase în cale exact pe acei prieteni-duşmani de care aş fi dorit să nu fiu zărit. În vila sa (cu iederă şi nimfe), begler-beiul Tutilă Doi, în şalvari, dar fără turban, mă aştepta sub două iatagane încrucişate, cu filigene de cafea gingirlie şi cu dulceaţă de trandafiri rumelieni, importată de la harabagiii fraţi bulgari. (Cir-li-lai, Cir-li-lai!). De ce să fim exclusivist!? Ar însemna să închid ochii şi să nu-mi amintesc de moravurile feudale ale tâlharilor cavaleri din ramura avaro-gepidă a conţilor Tuhutum, la al căror castel, Hohenloch, generaţii întregi de supuşi genopolieni mergeau de două ori pe an să ofere în genunchi nu curcani şi damigene, ci aur şi sclavi, inclusiv fecioare şi soţii. Nu a scris răposatul meu coleg Peter Parva un studiu de sociologie comparată în care demonstra (pe bază de documente şi monumente) că până şi azi, în mentalitatea subconştientă a burgheziei noastre celei mai noi, există instinctiva tendinţă de a ne căsători cu femei suficient de urâte şi de şterse pentru a nu stârni poftele seniorilor şi invidia de cadre a soţiilor acestora? "Frumuseţea soţiei este un lux peisano-proletar", a spus-o marele Napocos, deşi el nu avusese ocazia de a cunoaşte procesul de antiselecţie estetică ce s-a inaugurat, în acest sens, după Marea Revoluţie Franceză, când, în răgazul unui întreg secol romantic, Europa a avut parte de cele mai urâte şi mai dizgraţioase împărătese şi regine. Fenomenul acesta e destul de complex: urâţenia soţiei tale poate să ţină azi loc de zestre (asigurându-ţi automat simpatia consoartei şefului tău ierarhic), dar devine un balast penibil şi incomod în clipa în care ajungi tu însuţi şef. "Totul e să pari a fi, îmi explica duioasa şi deşteapta mea jumătate: tu să pari a fi mai puţin deştept decât acest Tutilă, eu să par mai urâtă şi mai cretină decât madam Tutilă, copii de am avea, ei ar trebui să pară a fi mai urâţi, mai proşti şi mai repetenţi decât odraslele Tutilă. Punct. Trăim într-o lume în care simţul ierarhiei face parte din bunul-simţ politic al lumii noastre; să ne cunoaştem lungul nasului, să stăm în banca noastră, nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă, totul rămâne neschimbat, în afară de vorbele ce latră schimbările continue; suntem cu toţii egali, aşa este, dar pe noi nimeni nu ne-a chemat să-i căsătorim, să le botezăm copiii, aşa că trăiască Tutilă, trăiască Naşul, jos cu aţâţătorii la un nou război mondial..." Sub aceste confuze auspicii s-a inaugurat vizita noastră istanbulă: eu am rămas în salon, discutând mici şi nevinovate belele de alişveriş cultural (sub binevoitoarea îngăduinţă a beiului catedrei de Futurologie), nevastă-mea - formidabilă actriţă - trecu în bucătărie, unde, între două ghiciri în ceaşcă, sub forma unor simple taclale de muierlâc, reuşi să plaseze direct la ţintă problema cu mutarea mea din postul de inspector ortograf în cel - provizoriu, desigur - de consilier fiziologic la abator sau măcar la Teatrul Naţional. Totul decurgea după cele mai vechi reguli, în cea mai nouă şi mai perfectă din lumile posibile. Stelele îşi vedeau de treabă - ele cu geometria şi mecanica lor, noi cu geometrii şi mecanicii noştri. De nu am fi auzit prin perdelele grele de brocart claxonatul interzis al maşinilor, ne-am fi putut crede undeva în Asia Mică sau Eghipet, în timpul veritabilului Soliman cel Mare, sau în vreo uitată insulă din Egee, condusă de tirania luminată a unui corsar maronit. Timpul, ca o miere moldo-valahă, ne ţine într-o îmbrăţişare leneşă, parşivă, abulic-uitucă; cuvintele, simple formule de sastisit protocol, asemenea fluturilor de o singură seară, dansau geamparale sub chelia protectorului nostru cilibiu şi ighemonicos. , "Derviş în formă, beizadea în conţinut" - iată formula magică pe care mi-o transmiteau ochii şireţi, sătui şi neliniştiţi, universitari şi pădureţi ai Naşului meu, în a cărui fiinţă şi spirit se împăcau perfect păcatele Orientului cu toate virtuţile cinice ale Occidentului putred şi exploatator. Aveam de ce să-l admir. Numai dantura lui, de lup halal şi sătul, făcea cât întreaga mea biobibliografie... încercam să-i câştig simpatia lăudându-mi directorul (cu care bănuiam a fi prieten: greşeam, Tutilă nu cheltuia sentimente pe orizontală. Ca orice alpinist, privea cu admiraţie numai în sus şi cu dispreţ numai în jos; pentru semeni nu avea decât suspiciuni şi dă-i în mă-sa). Mă asculta plictisit, grăbit, parcă şi în silă. Pentru el nu eram decât un solicitator oarecare, puteam să-i citez şi din sanscrită, rămânea rece. Eram într-un divan, el era paşă, eu un amărât de ghiaur mazilit; la îndelungi intervale, de parcă ar fi scuipat coji de seminţe, îmi arunca repezit vorbe interogative la timpul cel mai perfect simplu; gândurile lui erau în altă parte, la altă cacealma, orice i-as fi povestit, tot un beşleagă de ipistat calemgiu rămâneam. "Neamule, îmi spuse la despărţire, în capul scărilor de nuc, bătându-mă năşeşte pe umeri, te scosăi din rahat, îţi dădui şi un os de ros; vezi să n-o încurci, bagă-ţi şi-ţi ascunde bine minţile în cap; mai ţine-ţi gura, nu mai trăncăni, nu muşca de cur, băftos nu eşti, neamuri la Iersulim nu ai, stai cuminte şi mâlc pe postul de-l ai, să nu te miroasă husănii că ştii carte, mai bine să te creadă un chilipirgiu de gaşcă-mică şi ortograf, decât să intre la idee că mai ştii şi nemţeşte pe deasupra. Pricepuşi? De viitor am eu grijă, nevastă-ta e mai deşteaptă, las-o pe ca să aprindă lumânări, ea nu greşeşte sfântul, ştie pe ce lume trăieşte; maică-sa mi-a fost mătuşă, mă bătea, mă înjura, n-o uit; să trăieşti, o mie de ani pace..." Nici nu ştiu de ce povestesc toate aceste neghiobii. Probabil ca să-mi explic măcar mie însumi absurdul acelei amiezi de alb Isarlâk, când, pentru prima oară în destul de aventuroasa mea viaţă, a trebuit să recunosc şi să consimt că... dracul meu, al meu numai, nu doarme defel; din contră, dracul căruia i-am fost repartizat printr-un stupid decret ceresc are fantezie, îşi cunoaşte meseria, ştie mai bine ca oricine cum se face, pe inverselea, din bici rahat, din armăsar ţânţar.

După reuşita vizitei noastre tovărăşeşti la Naşul, bine dispus de parcă aş fi fost proaspăt decorat, îmi petrecui dimineaţa la Vinalcool, făcându-mă că studiez articolul de fond din ziar. Pace, linişte. Nimic nu se compară cu plăcerea unui chiul liber şi nesilit de nimeni. Husănii aflaseră la timp cam pe unde fusei eu aseară; îmi zâmbeau acum complice, amical, dar văzându-şi fiecare de ograda şi scânteia lui. Mă simţeam excelent. (Scumpa mea cadână fu peste noapte deosebit de atentă cu vitejia mea masculă: se părea că faza lălâie şi pudică a amorurilor noastre conjugale cunoştea acum o redivivare plină de mici neruşinări delicioase.) Începeam să înţeleg pentru ce modul de viaţă de sub ocupaţia turcească - indiferent de ce afirmă cu atâta patos subiectiv autorii creştini şi reacţionari - a fost, de departe, cea mai comodă dintre toate ocupaţiile acelor vremi. Altfel nu se

explică dezertarea în masă a ţăranilor şi cărturarilor din Rusia şi Austria, din Italia şi Ungaria: dintre cei 37 de viziri ce i-a avut înalta Poartă în secolul XVII, 34 erau, la origine, creştini. După o sută de ani de îmbuibare turcească, o ocupaţie ţaristă sau habsburgică îţi apare ca o mutare de sub un măslin darnic într-o cazarmă în care urlă ordinea si disciplina unor plutonieri majori.

Se făcuse astfel ora unsprezece (sau douăsprezece - nu are nici o importanţă). Fluierând un imn la modă, ieşii, numai în vestă, să-mi cumpăr unul din acele minunate cornuri cu susan, specialitatea oraşului. De fapt, în ritmul şi ordinea unei clasice zile de chiul, această schimbare a locului de nemuncă însemna felul doi al meniului. Desertul, în procesul de tăiere a frunzei la câini, constituindu-l evadarea "pe teren", adică plecarea pe şest la o cârciumă ascunsă, unde poţi servi vodcă ieftină autohtonă cu guvizi şi hamsii şi cu murături din butoi la discreţie. Vrăbii gureşe, ţigani fericiţi, fetiţe săltăreţe, inspectori de tot felul, femei gravide, doctoranzi gravi, docenţi palavragii, belferi de toate palorile, în sfârşit, întreg acest bazar de deşertăciuni şi resemnare, de istorie şi escrocherie se revărsa oriental pe bulevardele (foste uliţe) şi în pieţele (foste maidane) ale noului municipiu Isarlâk.

Mă oprii în faţa panoului de afişaj. (Aici şi acum începe maşinaţiunea diavolului responsabil cu dosarul şi soarta mea.) Un imens cearşaf rozaliu înşira titlurile conferinţelor Universităţii Populare. Căutai să văd dacă figurez pe listă: la sfatul calculat al Naşului, mă înscrisesem şi eu cu o temă prudentă, oarecum de specialitate, dat fiind faptul că figuram şi funcţionam ca ortograf la Vinalcool: "Un duşman al poporului: alcoolul şi minciuna". Titlu stupid, dictat de şefii mei ierarhici pe care nu puteam să-i corectez, din punct de vedere logic. ("Un duşman, mi-a explicat Limpi, înseamnă totdeauna doi sau chiar mai mulţi. Aşa că...") Am găsit numele meu şi titlul conferinţei. Neschimbat. Perfect. Când să plec mai încolo, uitându-mă încă o dată peste titlurile multilateral numeroase, ochiul meu îndemonit şi enciclopedic surprinse un nume drag (mie - şi întregii umanităţi progresiste). Ca un apucat, ieşit din minţi, fără să mă uit împrejur, fără să-mi iau măsurile de rigoare, ca un sublim şi cretin genopolitan, uitând pe ce lume trăiesc, uitând si din ce lume am ajuns aici..., izbucnii într-un râs total, zgomotos.

Ce-mi fusese dat să văd? (Mai bine mă înghiţea pământul, mai bine aş fi chiorât pe loc sau aş fi fost accidentat de însăşi maşina Salvării!!)

Pe afiş, la rubrica: "Literatura pentru copii şi tineret", la capitolul "Despre literatura ştiinţifico-fantastică" ce urma după "Snoave şi basme", erau trecuţi, aşa cum se cuvenea, Edgar Allan Poe, Jules Verne şi H. G. Wells; dar, spre stupoarea şi stupida mea veselie, în locul lui Karl May (clasicul autor al povestirilor din ciclul Winnetou), cum spun, în locul acestui neamţ călător cu imaginaţia, pe cearşaful roz al Universităţii Populare figura... tot un Karl... dar... mi-e şi frică să-l pronunţ. Râdeam ca un bezmetic, în plină amiază isarlâkă, arătând cu degetul spre numele care mi se părea a fi obiectul nemaipomenitei mele amuzări.

Doi ipochimeni viermoizi, din specia acelor gasteropode limax cu care e împânzit oraşul la orele de vârf ale palavragiilor, se şi împlântară sub râsul meu, iscodindu-mă rânjind ce şi cum. Nu realizam pericolul (cineva îmi blocase sistemele de alarmă în interior), continuau să hohotesc, explicând în gura mare tuturor celor ce, gură-cască, se adunaseră în jurul meu, că, prezenţa Lui, a marelui învăţător al proletariatului mondial, nu are ce căuta aici, tocmai aici, la capitolul despre literatura ştiinţifico-fantastică. Judecând după ochii uleioşi ai celor doi sau trei nevertebraţi ce mă interogau, zâmbindu-mi tătăreşte (în jur, lumea se strângea grămadă, de parcă aş fi fost un circar, cântător din cimpoi), se părea că-i interesează mai mult faptul că râd aşa cum râd (şi mai ales de cine râd), decât explicaţiile mele hăhăite privind sensul şi originea genurilor prozei moderne sau moderniste. Hram posedat, râsul meu, secondat de borborigmele acuzative ale acelei nefaste clipe, făceau ca la urechea specializată a turnătorilor voluntari (mirosind cale de o poştă a agie caimacană) să nu ajungă decât exact ce trebuia, adică adjectivele "ridicol", "stupid", "grotesc", "absurd" etc., cu care demonul ideologic din culisele mele însoţea degetul arătător ce indica spaţiul onomastic dintre Jules Verne şi H. G. Wells.

Deodată, o cobră cu ochelari ce dormea nirvanic pe colecistul meu sări în sus, şuierând a pericol şi trădare. O sirenă de alarmă, amintindu-mi de anume primăveri genopoliene, trecu, dubă neagră, prin conştiinţa mea: observai, cu cel de-al treilea ochi al meu, cum se răsucesc frunzele castanilor, ca la comandă, stânga-mprejur. Cum vrăbiile, în stol organizat, o iau grăbite spre primărie şi un câine cu ochii roşii trece râzând pe sub vitrinele panificaţiei noastre, în jurul meu, nimeni, nimeni. Ochelarii soţiei mele se aburesc de mânie, plânge mama pe ceaslov, în barbă-şi plânge tata. Cerul înstelat de deasupra capului meu, de gât cu legea morală din mine, îmi cântă beţiv, nasal, gregorian, "aleluia, aleluia". Ca lovit în cap, buimăcit, mă întorsei înspre cearşaful păcatului meu: capitolele despre literatura şi filosofia universală se învălmăşeau, se încolăceau, se înghiţeau reciproc. Abia îmi putui culege numele, după care (nu întâmplător, deloc întâmplător) se oferea spre citire: "Un duşman al poporului"... Restul dispăruse în dansul tot mai înnegurat al spaimei, încercai să regăsesc capitolul despre literatura pentru copii: inutil; încercai să chicotesc măcar: zadarnic, din gâtul meu nu ieşeau decât sunete hârâite, râsul meu de acum aducea mai degrabă cu gemetele celor ce nu vor să moară gazaţi. Căutai, cu rămăşiţele mele de calm şi stăpânire, să şterg tabla, să-mi curăţ geamul acestei frumoase amieze de primăvară, să gust farmecul levantin al covrigului cu susan: degeaba, oricât îmi spuneam că nu s-a întâmplat nimic, că nu s-a spart nici un geam, că n-am fluierat în nici o biserică, între pancreas şi omuşor, cobra mea cu ochelari continua să şuiere vertical, ca un miliţian ce dă alarma în noapte, în timp ce, după stucaturile panoului de afişaj (ultimul ţipăt al designului neopaşoptist), îmi fu dat să văd, să întrevăd, să prevăd - n-o să mă credeţi, vă jur totuşi că nu mint - nici mai mult, nici mai puţin decât trei mici drăcuşori violeţi, din aceia cu care strămoşii noştri bizantini obişnuiau să-şi ilustreze cărţile şi casele de rugăciune.

Ce mai puteam să fac? Garda moare de frică, de ce să se predea!? - cu o mână waterloo mă închinai spre zare: cu cealaltă, laş şi precaut, îmi făcui câteva mici cruci de Doamne iartă şi păzeşte. Frunzele copacilor se liniştiră, dracii mărunţi dispărură şuierând. Câinele cu ochii roşii, ca să scape de turbare, mânca acum iarbă în curtea bisericii. Nu mai avea rost să mă întorc la

birou: zarurile fiind aruncate, trebuia să consider că faza felice de indeterminism şi neutralitate istorică, pe ziua de astăzi cel puţin, era definitiv încheiată şi ratată. Din turnul catedralei, subit transformată în geamie, un muezin cu coarne şi coadă mă arăta cu degetul şi murea de râs. Cât de fragilă e libertatea umană, îmi ziceam: de ce mă urgiseşti, Karl, Karl, Karlie?...

Cu graba copiilor care vor să uite o şotie oarecare, continuând să mă mint că nu s-a întâmplat nimic, absolut nimic, o luai în pas alergător spre o cârciumă arvanită, unde un responsabil cu ochi de mistreţ silvestru îmi servi repede, repede un rachiu dublu de ienupăr ostrogot.

C A P I T O L U L   A L   I I - L E A

În care va apărea un personaj misterios ce se dovedeşte, la urmă, deosebit de bine informat. Eroul nostru şi soţia sa (prea îngrijorată) simt nevoia să meargă să privească, de departe, un anume afiş, în faţa căruia defilează acum diferite capete aparţinând intelighenţiei vigilente a târgului. Cu ocazia aceasta un fost profesor de filosofie din Genopolis are ocazia să audă câteva inedite consideraţii despre mentalitatea super-prelogică a alutanilor din bătrânul Isarlâk.

Dormeam. Somn dulce de salcie scorojită, pe malul râpos al unei ape tulburi. Copii răi aprinseră în scorbura mea putredă un foc înecăcios, fără flacără. Somn de scit ce şi-a pierdut calul la zaruri, somn de girondin cu peruca deja luată, somn de cantemir după veşnicele stănileştiuri ale incrementorum atque decrementorum-ului diferitelor aulae. Rachiul ostrogot e amăgitor, nu vindecă, nu te ajută să uiţi: amână totul, dar, în subconştient, în timp ce tu înoţi ca o termită în Congo, el, cu un creion roşu-aprins, îţi subliniază, mereu şi mereu, un singur nume, exact acel nume pe care ţi s-a părut că l-ai lăsat afară, la intrarea în labirint. Soţia mea spăla vase în bucătărie, la radio se transmitea Stenka Razin (sau Pugaciov), totul părea a fi în ordine. Se auzi apoi soneria de la uşa noastră: vorbe repezite în antreu: parcă plângea cineva, parcă se jeluia altcineva, era limpede însă că nu faimosul Stenka Pugaciov era la ananghie, încercai, ca un laş vinovat ce eram (ce ajunsesem fără să vreau), să mă fac că plouă întorcându-mă în egoismul uituc al somnului meu de ortograf zilier. Degeaba: quand un gendarme rit, dans la gendarmerie, tous les gendarmes rient, dans la gendarmerie... Pe deasupra, diapazonul murmurat şi repezit la care dialoga acum nevastă-mea mi se părea suspect şi încărcat de electricitate. Am văzut dintr-o dată în faţa ochilor cearşaful Universităţii Populare. Un duh al neliniştitei mele memorii de grămătic pedant şi grijuliu, în timp ce eu conversam pe după vişin cu responsabilul de la acel birt off-centru, a avut timp suficient să-mi aducă aminte, pe dedesubt, cum că eu şi nu altul fusese acela care, la cererea suveran-benevolă a beiului Tutilă Doi, am alcătuit cât ai bate din palme întreg programul proiectului de conferinţe pe teme de literatură universală. Ca recompensă pentru acest mic serviciu cioclopedic, Naşul meu (aşa mi-a dat el a înţelege) a reuşit să mă strecoare şi pe mine cu o conferinţă despre un duşman al progresului (care este doi: alcoolul şi minciuna. Și aia a mă-sii...). Ergo, eu - deşteptul, specialistul, fostul universitar din fosta universitate - eu şi nu altcineva fusesem cel care îi propusesem atât capitolul despre literatura ştiinţifico-fantastică, cât şi numele de autori, inclusiv al nenorocitului de Karl May, care, după mine cetire, îşi avea locul, perfect justificat, între Jules Verne şi H. G. Wells. Uitasem de acest mic amănunt petrecut cu o lună şi mai bine în urmă. Când am râs în piaţă faţă de cei doi sau trei agenţi auriculari, am râs de fapt de propria mea creaţie. Lamentaţia vizitatorului meu din bucătărie deveni un fel de bocet biblic: nevastă-mea zicea, parcă zicea: "văleu, văleu, asta ne mai lipsea!", pe sub geamul nostru răsuna acum jalnica fanfară de pensionari cu care sunt însoţiţi, în fiecare zi la orele patru, morţii din clasa a treia (cu Popa Porumb în trăsură, şi nu în taxi). Unde sunt zăpezile de altădată, unde sunt anii mei din Genopolis, unde eşti copilărie cu pădurea ta cu tot, eheu, eheu, postume, postume...

Uşa dormitorului se trânti cu putere în lături. Ochelarii Olimpiei mă fixau ca pe un scarabeu încă viu în insectar, între conştiinţa mea şi buzele ei de tracă extravertită foarte, se aşternu un câmp magnetic vibrant.

- Sper că te-ai trezit!?

- E-heu, e-heu!

- Sări în ţoale şi pofteşte în bucătărie!

- Dar ce s-a întâmplat, făcui eu pe niznaiul, arde Ţarigradul?

- Ţarigradul nu arde, în schimb se pare că Luminăţia voastră iar a spart un geam, iar a rupt cuiul, iar a dat cu bâta-n baltă.

- Cu alte cuvinte? încercai eu s-o mai temperez, în timp ce îmi trăgeam pantalonii.

- Bine: cu alte cuvinte: neamule, ai pus rahat pe clanţă, şi nu pe orice clanţă, ci pe a uşii care îţi voia binele... Hai, nu te mai moşmoni, vino să-ţi auzi demisia.

În bucătărie, un moşneguţ edentat şi jalnic se răsucea ca un vierme într-o undiţă, în clipa în care Olimpia mă arătă ("Ecce hommo!"), acesta începu să strige:

- Tovarăşe, m-ai nenorocit!

- Cum aşa? întrebai cu mult calm.

- Am doi copilaşi rămaşi pe cap, nevastă-mea-i fugită în lume. De zece ani nu am greşit, nu am greşit: am pătimit destul pentru o aşa-zisă greşeală: ce vină am eu dacă vântul a doborât "i"-ul: în loc de "bastionul păcii", pe lozincă a apărut...bastonul păcii"!? Mi-am nenorocit viaţa, cariera, familia, prietenii...

- Cetăţene, îi spusei blând şi superior, nu te înţeleg. Ce legătură e între mine şi bastionul păcii?

- Nu-l mai întrerupe, îmi spuse Olimpia, ai să înţelegi îndată despre ce fel de baston e vorba.

- Să vă explic, zise omul şi încercă, cu mâinile tremurânde, să-şi aprindă o ţigară. Funcţionez, de zece ani ca paznic al tipăriturilor de la comitetul de cultură al primăriei noastre iubite. Trebuia să fiu făcut "corector", mi-a şi promis tovarăşul Caftangiu, dar s-au redus schemele, e vorba chiar să se desfiinţeze şi postul, zicea tot el, e timpul ca cei ce scriu să aibă grijă şi de corectura, şi de ortografia operelor lor. Dumneavoastră, o ştiu de mult, sunteţi inspector. Aţi avut noroc, relaţii, poate şi studii: tocmai de aceea a urlat la mine tovarăşul Caftangiu: "vezi, zice dumnealui, ăla de a râs, ştie el de ce a râs, e în specialitate, studii la zi, făcute în vremurile bune ale războiului, du-te la el, află unde e greşeala, unde ţi-e greşeala, află ce anume a ajuns de râs pe afişul nostru pentru care răspunde cu capul ştim noi cine"... Mi-a mai spus că, dacă mi-a scăpat mie, mie, una boacănă, atunci pot să-mi iau lumea în cap, să zic "adio, mamă!", să-mi caut o funie şi un săpun din import. Dar cum era să greşesc eu, tocmai eu, care pentru un singur "i" am făcut şapte ani, fără condiţional, pachet sau vorbitor? Eu mă uit la texte nu cu o pereche de ochi şi altă pereche de ochelari, eu mă uit cu o pereche de copii premianţi, cu o pereche de pantaloni peticiţi, cu gândul la demisolul unde, la un primus nenorocit, ăl mare face mâncare felul unu muncitoresc. Aşadar, i-am spus tovarăşului Caftangiu, şeful meu direct, eu am o conştiinţă, nu există să-mi scape mie o greşeală atât de mare încât să râdă de ca, în piaţa centrală, un inspector cu studii nordice. Onoarea mea de paznic e în joc, pâinea mea e în joc, eu şi pentru o virgulă greşită sunt dispus să răspund în faţa organelor şi a lui Dumnezeu. Du-te, îmi spuse el, întreabă-l de ce a râs, ăi de mă informară nici ei nu ştiau prea multe, doar atât că e lată, că e groasă, că e de rău..." Ce era să fac? Am venit. Doamnă dragă, vă rog să mă iertaţi: dacă am plâns, nu a fost numai fiindcă mi-a fost frică. Dumneavoastră ştiţi, am plâns şi fiindcă semănaţi fantastic cu fosta mea nevastă - aşa cum arăta ea, acum zece ani, când a preferat să fugă în lume. Domnule, nu am bucătărie, gătim pe coridor, când am norocul să văd o chiuvetă, o masă curată şi o femeie frumoasă spălând vasele în trei ape, cu sode nemţeşti, mă apucă un fel de leşin, îmi vine să plâng şi chiar să urlu.

Foarte bine, interveni satisfăcută Olimpia, să lăsăm bucătăria şi să ne întoarcem la oile noastre! Vasăzică...

Vasăzică, mă avântai la rândul meu, dacă bine am înţeles, nici dumneavoastră, nici tovarăşul Caftangiu nu ştiţi de ce am râs în faţa cearşafului Universităţii Populare?

Nu! De asta am venit. Nu vă spun ce greu am aflat cine sunteţi, unde lucraţi, la ce adresă puteţi fi găsit. Zeci de telefoane s-au dat, era cât pe-aci să recurgem la fişierul miliţiei. Dar am renunţat.

Cum al miliţiei? sării eu ca ars.

De ce al miliţiei? sări Olimpia. Tot ca arsă.

"Funia călăului" îşi şterse ochii înlăcrimaţi şi din grămadă mizeră a veştmintelor sale (parcă acum scoase din etuvă) ne descoperi dintr-o dată o pereche de mâini de o rară fineţe şi expresivitate. Mult înainte ca verbul să părăsească buzele lui groase de paznic cultural, aceste mâini executară în aerul verde-pal al bucătăriei un dans simbolic, dar cu sensuri deocamdată foarte confuze.

- Logica, ne şopti conspirativ. Logica. Nivelul la care îmi târăsc eu viaţa mă obligă, din când în când, să şi gândesc. V-am văzut ieri ducând naşului dumneavoastră un curcan. Doamna ducea o damigeană. Dumneaei călca semeaţă, ca o femeie ce ştie ce vrea; dumneavoastră, iertaţi-mă dacă sunt prea sincer, ca un om ce ştie doar ce nu vrea. După felul în care vă uitaţi la cei ce dirijează circulaţia, la curcanul peşcheş, la cei pe care nu aţi fi vrut să-i întâlniţi, ca un om care are în spate şapte ani de puşcărie inteligentă, pe loc mi-am dat seama că aveţi cazier politic. Aţi fost închis. Ergo: adresa dumneavoastră o găsim uşor acolo unde trebuie.

Tăceam. Şi eu, şi Olimpia. Logica, asemeni unei uriaşe avalanşe, ne acoperise până şi instinctul de conservare socială. Frumoasele mâini aprinseră o nouă ţigară, vocea sacului peticit parcă se mai limpezise. Bătrânelul ne zâmbea cu dragoste şi milă.

- Dar cunosc Isarlâkul, continuă el, îl cunosc prea bine. Dacă v-am zărit plocoanele, ştiam şi de unde să vă pot afla adresa. Aceeaşi ţărancă ce vă vinde vinul este şi cea care răscumpără acest vin de la naşul în cauză. Dumneavoastră aparţineţi de clanul Tutilă, casa Tutilă lucrează cu aceeaşi chivuţă ca şi casa Caftangiu. În consecinţă, mergând liniştit pe linia damigenei, am dat de ţăranca respectivă, ea ne-a indicat cu precizie adresa aceasta, unde v-am şi găsit. La miliţie nu am telefonat: sunt un om bun şi cinstit.

Parcă înotam sub apă fără să ştiu să înot. Branhii încă nu aveam - cu firea mea bleagă şi melcoidă, mi-ar fi trebuit câteva generaţii ca să pot realiza mutaţiile darwiniste pe care localnicii, cu o agilitate de maimuţă şi o memorie de papagal castrat, le parcurgeau după câteva şedinţe numai. Ca prin ceaţă înţelegeam că nevastă-mea şi sultana Tutilă erau perfect înţelese în ceea

ce priveşte caracterul pur formal al plocoanelor; era evident că chivuţa, ea însăşi, făcea parte din aparatul casei; toată comedia cu vizita noastră nu era decât o formulă tradiţională prin care eu, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, îmi achitam la termen dajdia de tip nou faţă de senior: care, la rândul lui, conform principiului balcanic "fii omul meu şi te fac om!" - mi-a procurat (prin concurs dinainte plătit şi aranjat) un post oarecare, m-a cununat cu Olimpia, care îi este verişoară, şi, la nevoie, conform legilor nescrise ale dreptului tribal, va sări să mă apere de câini şi de rivali. Totul e cât se poate de limpede, în această parte a lumii, de când lumea, orice dregătorie presupune putere, orice putere aduce după sine chiverniseala, orice chiverniseală se bazează pe regula milenară a jocului oligarhic al mereu înjuratelor, niciodată schimbatelor raporturi între sus şi jos.

Soţia mea era palidă - ea juca şah cu zece mişcări gândite înainte. Părea opărită, neuronii ei dădeau acum telefoane în toate direcţiile. Alarma i-o citeam în ochi: ca şi luna, primeam refluxul de frică prin intermediul vigilenţei ei. "Nici n-ai deschis bine gura, îmi spunea uneori în timpul plimbărilor noastre de seară, şi eu ştiu deja ce amendă vei plăti!" Acum, pentru mine, părea să nu aibă nici un coltuc de atenţie: în schimb, spre ipochimenul zâmbitor privea cu raze röntgen.

- Perfect, zise ea cu buze orizontale, severe. Acum, că ne-aţi găsit, cu ce vă putem fi de folos?

Jetul acesta de gheaţă era un duş calculat; sperietoarea de câmp îşi retrase mâinile amândouă. Ca şi când ar fi apăsat pe un nevăzut buton, reveni brusc la clamorozitatea teatrală iniţială.

- Vai de mine şi vai de capul meu, ne strigă cântând, am doi copii premianţi, fiul meu cel mai deştept găteşte fasole pe spirtieră; nu am voie să greşesc. Dacă dumneavoastră, un fost universitar genopolitan, poliglot şi encicloped, aţi râs de o greşeală a mea, eu sunt un om pierdut, definitiv compromis; pot să-mi cer de pe acum repartizarea la un chibuţ nerentabil din Transiordania.

Ne uitam la el miraţi; şi mie, şi soţiei mele teatrul pe care îl juca ni se părea exagerat şi băşcălios. Desigur, toată lumea, în Isarlâk, juca teatru, nici nu se putea altfel, dar, pe după ochii jucăuşi şi paradoxal veseli, lamentaţiile sale apăreau ca o glumă, ca o distanţată ironie. Omul - se vede limpede - era un prudent, păţit şi realist, dar, în acelaşi timp, dispunea de un plus de inteligenţă cu care îşi permitea să se uite de sus la caraghioasa noastră, poveste.

Olimpia, tăios, trecu direct la esenţial.

Ne învârtim ca musca fără cap, zise. Aveţi un afiş al...?

Bine-nţeles. Poftim!

Pe mozaicul piper al bucătăriei noastre fu desfăcut cearşaful rose-vierge al conferinţelor Universităţii Populare.

- Acesta e? mă întrebă Olimpia.

(Un câine cu ochii roşii lătra acum a moarte în curtea Mitropoliei.)

- Da. Acesta e afişul cu pricina. Tăcere.

- Şi, rosti nevastă-mea şuierându-şi vorbele ca un procuror militar în instanţă, care ar fi steaua de pe acest imens firmament ce te-a făcut să râzi, în plin centru, la ora de vârf a turnătorilor voluntari?

Paznicului tipăriturilor i se făcu milă de mine. Probabil că citea acum în ochii mei rezumatul în nemţeşte al studiului aceluia despre caracterul androgin al Răului în lume.

- Iniţial, sări el cu vorba, am crezut că greşeala ar putea fi aici, unde vă este anunţată conferinţa: "Un duşman al poporului" etcetera... Dar, verificând, m-am convins că hiba trebuie să fie în altă parte. Dumneavoastră aţi râs de un nume: pe care, afirmă cei doi martori de serviciu, l-aţi arătat cu degetul, declarând fortissimo: ridicol, absurd, stupid, grotesc. Or, asemenea puternice calificative nu se înghit uşor. Pe mine ar putea să mă coste pâinea, pe tovarăşul Caftangiu ar putea să-l coste fotoliul, pe directorul de studii catedra, pe rector platforma. Mai sus nici nu îndrăznesc să mă gândesc: ameţesc, leşin, mor de frică. Am doi copii, cel mare găteşte fasole, fel unic, în demisolul din care mi-a fugit soţia, sunt înscris la aragaz, sufăr de ulcer cardiac...

Pancreasul demnităţii mele dansa tango în braţele unui georgian mustăcios, ras în cap şi având un iatagan lucitor între dinţii verzi. Ochii Olimpiei mă priveau "von jenseits". Un incendiu rapid îmi mistuia amintirile bravadelor intelectuale. Priveam afişul ispitirii, căutând ca pe o hartă locul unde am căzut ca un dobitoc viteaz şi nevinovat. Aş fi dorit că numele Lui să dispară, să se volatilizeze. Totul să fi fost un vis, o criză de epilepsie ridendo, o stare de comă a palcocefalului meu.

Dar nu a fost aşa: el, Karl, consecvent cu formidabila sa consecvenţă, era acolo: neschimbat, fatal, implacabil: ca şi Istoria, ca şi lupta de clasă, ca şi Dumnezeu. Ca şi demonul cu ochelari cehov-caragiale ce gâdila satiric humorile suboccipitului meu traco-latin.

N-am mai rezistat. Nici nu mai avea rost să rezist ispitei de a-mi da drumul. Arătându-l cu degetul, izbucnii din nou într-un râs gâlgâit, înecat, isteric.

Atât soţia mea cât şi paznicul poligraf îşi centrară focusul privirii pe numele ce stătea, nepăsător şi rece, între Jules Verne şi H. G. Wells. Apoi, amândoi, ca şi când s-ar fi convins că bomba e chiar bombă şi fitilul - fitil, mă priviră ca pe o stafie nenorocită ce greşise şi locul, şi secolul, încercai să le explic, în timp ce mareea hohotelor mele se retrăgea spre larg.

Sper că vă daţi seama, le spuneam, locul lui, aici, sub această titulatură, în această ordine de idei, în locul lui Karl May...

Taci! îmi ordonă ca o sabie deşteaptă mea Olimpia: Tu râzi şi purceaua noastră e moartă în coteţ.

Care coteţ, care purcea? continuai s-o întreb, nedându-mi seama că ea făcuse demult rocada mare.

Blândă, cu privirea ei angelică dintr-o anterioară existenţă, soţia mea se întoarse către bătrânelul ce îşi scărpina cu înţelepciune chelia savantă.

- Domnule Sommer, o auzii, acum ca între vechi cunoştinţe, te întreb: ce părere ai? Pe unde mai scoatem cămaşa?

Domnul Sommer zâmbi a pagubă, a lehamite. Oftând scoase în silă din buzunarul interior un teanc de coale dactilografiate.

- Îţi sărut mâinile, doamnă Limpi, zise, rogu-te priveşte la acest manuscris. Acesta e textul la care s-a dat "bun de tipar", acesta e textul de care eu răspund cu capul. Vedeţi aici: trei ştampile, cinci vize, şapte iscălituri. Aceste înalte aprobări de nihil obstat îmi rup gâtul dacă am scăpat o greşeală, dacă am schimbat un singur nume; dar tot aceste înalte parafe, pe mine, care sunt un biet păduche executant, mă absolvă total de orice răspundere. Dacă, bine-nţeles, ceea ce e tipărit acolo corespunde perfect cu ceea ce e aprobat aici. Or, nici nu mai e nevoie să mă uit, am înţeles totul, mi-a căzut piatra de pe inimă, ştiu acum că eu nu am greşit cu nimic. Poftiţi, priviţi, convingeţi-vă şi dumneavoastră, domnule profesor, în textul meu scrie clar: Edgar Allan Poe, Jules Verne, Karl Marx şi H. G. Wells.

Staţi, strigai, aş dori să vă explic ceva. Poate că nu ştiţi că eu am propus acest capitol de literatură ştiinţifico-fantastică, tot eu am înşirat şi autorii ce trebuiau să fie cuprinşi în el. Nu sunt nici nebun, nici posedat, ştiu ce vorbesc, ştiu perfect ce propuneri am făcut. Aici ar fi trebuit să fie...

Nu are rost să-mi explicaţi mic, domnule profesor: explicaţi-i doamnei dumneavoastră, pe care, din fericire, o cunosc de pe vremea când defilam la braţ sub portrete oportunist-deviaţioniste. Eu am înţeles totul, datoria mea acum ar fi să fug victorios la tovarăşul Caftangiu ca să-l eliberez de morcov - şi ce morcov! Regret, domnule profesor, că v-am cunoscut în asemenea condiţii. Nu vă amărâţi, există un Dumnezeu al naivilor, credeţi-mă. Sărut mâna, dragă doamnă, de mult nu aţi mai trecut prin demisolurile mele, oricând sunteţi binevenită, chiar dacă vremurile sunt foarte tulburi şi grele. Am plecat, am zburat - afişul vi-l pot lăsa. E cazul să-l studiaţi: nu râdeţi, domnule profesor, mă tem că nu numai purceaua e moartă în coteţ. Vă plimbaţi pe marginea unui vulcan în erupţie. Sau, mai rău, aţi dat un fel de ţipăt sub un munte acoperit de zăpadă. Avalanşa, de-acuma, a pornit, alarma s-a dat, vai de fundul celor în cauză. Totdeauna am zis: cine râde îşi ia rămas bun şi de la trecut, şi de la viitor... Dar asta parcă nu eu am spus-o, ci un alt Sommer, nu are importanţă. Râsul şi bătaia sunt rupte din iad, spun savanţii mai noi, nu pot una fără cealaltă. Eu nu râd decât acasă, după ce adorm copiii, după ce sting lampa şi zăvoresc bine uşile toate. Sărut mâna, doamnă Olimpia, habe die Ehre, Herr Professor... Selimetle, selimetle!

Olimpia plângea încet, mustăcind blesteme. ("Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda". O iubeam, totuşi.) Toate drumurile înapoi, spre Genopolisul din care fusesem exilat, îmi erau definitiv tăiate. Mă simţeam ca un arab căruia un geniu al răului i-a dat un şut în şalvari, aruncându-l direct pe o insulă plină de păsări uriaşe, antimorale, antifilosofice, crude şi monstruos ştiinţifico-fantastice. Trebuia să-mi salvez, măcar onoarea - dar ce înseamnă onoare într-o lume în care Tutilă-Naşul este un geniu (născut şi nu făcut - trebuie să o recunosc), iar eu doar un biet idiot universal-gafeur, etern în gropi călcător, un nenorocit de încurcă-lume, duşman al progresului, alcoolul şi minciuna cui le-a inventat. Rachiul barbar mai fumega undeva în parasimpaticul meu abscons. De pe peretele camerei noastre paşnice, un înger dürer încerca să-mi transmită o melancolie germană veche. Degeaba. Furia Olimpiei era geometrică, precisă, cristalină. Soarta Constantinopolului părea pecetluită. Mă jucam cu franjurile perdelei, uitându-mă spre curtea interioară a blocului, unde alţi neoturciţi (inspectori, revizori, agenţi şi controlori) ceva mai fericiţi decât mine (cine ştie?) îşi ienicereau propriile odrasle. Olimpia mea fiind compusă dintr-un cazan de mânii prevăzut cu un ceas diplomatic, nu era greu pentru un spirit analitic şi prospector ca mine să-i audă milioanele de cuvinte ce fierbeau înspumate, gata să mă înece şi să mă ardă.

Genovezul Battista Alfieri a scăpat de securea gâdelui fiindcă a avut cerescul curaj să înceapă a cânta romanţe în clipa supremă. Doi viteji din Isarlâk au rămas în istorie fiindcă în noaptea dinaintea spânzurării au cerut voie tovarăşului călău să împodobească cu panglici şi zorzoane folclorice funia ce le era destinată. (Ea, funia, se păstrează în muzeul cetăţii, s-a scris chiar şi o teză de doctorat intitulată Imperativul decorativ al morţii în evul mediu timpuriu.) Sfântul Nego cel Afumat, în timpul unei ciume ce nu se mai termina, i-a scăpat de moarte pe ai săi punându-i să danseze geamparalele în faţa bisericii, în consecinţă, ziceam, în primul rând ar trebui să o pun pe Olimpia la curent cu summa de argumente şi detalii filosofico-literare ce privesc motivaţia şi cauzele logice ale râsului meu. Ar fi util să-i explic, pe larg, dar... pe scurt, care este diferenţa dintre filosofia idealistă şi cea materialist-ştiinţifică; apoi să o lămuresc de ce materialismul istoric nu are nimic comun cu literatura sau cu utopia. (Oare? Chiar nimic comun?) Genul acesta literar, science-fiction-ul, fiind un fel de variantă modernă a basmului popular (al mitologiei, de fapt), se apropie mai degrabă de utopie, de aventura eroică, de spaimele apocaliptice, în orice caz nu are, nu are voie să aibă, nimic comun cu sistemul riguros logic al materialismului raţional. În consecinţă râsul fiind reacţia de bun-simţ la orice ieşire din normele bunului-simţ - râsul meu e perfect justificat; mai mult decât atât, râsul

meu ar trebui considerat ca un model de curaj cetăţenesc (curajul, la noi, nefiind decât un sinonim al sincerităţii), de atitudine politică justă faţă de anume rămăşiţe de confuzie şi incultură ce mai persistă încă în capul celor care... Trei ştampile, cinci vize, şapte iscălituri. Nu e simplu deloc. Limitele dintre utopie şi ştiinţă - între noi fie vorba - niciodată nu au fost şi nu vor fi absolut precise. Orice utopie are şanse (mai nou) să devină ştiinţă într-o bună zi, orice ştiinţă poate deveni o simplă utopie, tot într-o bună zi. Nici graniţele dintre literatură şi filosofie nu sunt (n-au fost niciodată) precise: de raportul dintre fantazare şi gândire raţională nici să nu mai vorbim. E destul să mă gândesc la conceptul de fiction (de pildă la Ernst Mach: Erkenntniss und Irrtum, sau la şi mai buimăcitoarea sinteză a lui Hans Veihinger: Philsophie des Als Ob) pentru ca, dintr-o dată, cunoştinţele şi chiar cunoaşterile cele mai sever şi riguros , "ştiinţifice" să devină simple plăsmuiri ale fanteziei, metafore utile în rezolvarea şaradelor naturii, simboluri convenţionale, simple vorbe prin care explicăm pe tablă ce nu se poate explica deloc în realitate. (De pildă: noţiunile de "atom", "energie", "mişcare", "gravitaţie", "magnetism", "ardere" etc.) Dacă între termenul luminist de "raţiune" şi cel romantic de "fantezie" introduc conceptul de "intuiţie" (şi sunt obligat să-l introduc, nu-i aşa?), atunci praful se alege de diferenţierea dintre literatură (poate fi ea şi pentru copiii sugari) şi ştiinţa cea mai înaintată din lume.

Odiseea raţionamentelor mele nu mă ducea deloc spre un port al liniştirilor înţelepte: dracul care mă făcuse să râd, în plină zi de vineri, 13 mai, nu se mai arăta acum: de după umerii copleşiţi de griji ai Olimpiei mă priveau bunii mei părinţi, morţi, spre marele lor noroc, în timp ce eu eram plecat în lungul meu voiaj au bout de la nuit. Simţeam nevoia să aprind o lumânare, tăcerea asta mai mult decât ameninţătoare a Olimpiei mă făcea să îmi aduc aminte de camerele de tortură din muzeele Genopolisului; filme eu sârmă ghimpată şi lagăre ale morţii mi se derulau pe dinăuntru, măruntul corector Sommer mă ameninţa cu degetul său atotştiutor, Eram gata să încep a-mi profera revolta, urlându-mi blestemele spengleriene împotriva întregului Occident care m-a paraşutat în acest rahat-el-cadum fără să mă fi iniţiat în prealabil în prelogica behavioristă a sâc-sâc-ului cotidian - când iată că, din ceruri, o voce spălată de ploi şi aromând a busuioc şi iertare îmi fredona la urechea stângă, sărutându-mă pe singura frunte ce o mai aveam:

- "Hai la lupta cea mare, rob cu rob"...

Râserăm una bună, saltul calitativ avu loc. Ne îmbrăcarăm ca pentru promenadă. De braţ, ca doi însurăţei tinerei (cu dosarele cele mai curate din întregul paşalâc), o luarăm spre centru, fredonând marşuri brigadiere pline de avânt şi optimism. Apunea soarele de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, clopotniţa de la biserica Sfântul Gheorghe cel Rău ni se părea încoronată de un nimb paradisiac. Ţărani certându-se, cu ochi flămânzi şi speriaţi, cărăbănindu-se spre gară, ţigani fără griji, plutind liberi şi desculţi în direcţia mahalalelor nepăsătoarei lor ignoranţe, stoluri de ciori gălăgioase, desenând pe cerul pastelat pointilismul capricios al instinctului lor gregar. Veşnicia poate că s-a născut la sat - nu avem motive să zicem altfel -, în orice caz, ea a venit să moară la oraş. Sau să se pensioneze. De boală, de bătrâneţe, nu are importanţă. Ceea ce se vedea pe toate feţele pe care le-am întâlnit era un fel de clandestină bucurie a vieţii, o tristă, obosită victorie a zilei ce trecuse, un fel de chiuit pe dinăuntru, mierea ascunsă a grijilor amânate pentru a doua zi. Pace. Simplă vieţuire. Indiferenţă plutindă ca untdelemnul peste apele grijilor mărunte. Başbuzuci plecaţi spre berării, spahii în civil fumând ţigări cu filtru americane, tot soiul de teşcheregii şi buluc-efendi cu transistoare la gât, scuipând seminţe de bostan sau turnesol, umpleau cu zvâcnet şi rost gratuita stupizenie a timpului particular. A timpului ca respiro, ca răgaz între două nenorociri oricând posibile, a timpului unic ce ni se oferea de către marea Istorie, drept recompensă pentru sănătatea animalică prin care, la aceste ore de slavă Isarlâk, puteam să ne sustragem de la orice contact social cu lumea, cu idolii ei sau cu moartea.

Ne oprirăm sub un tei în plină explozie florală. De aici, discret, conform planului Olimpiei, puteam să urmărim fără să fim observaţi, pe toţi cei care se opreau şi comentau în faţa afişului de culoarea smeurei în pârg.

- Asta numai ca să te dumireşti singur, îmi explică ea. E ora la care slabii (cei mijlocii şi mici, bine-nţeles) îşi fac mica plimbare: ies de la şedinţe diferiţi imami şi ulemale din corpul didactic. Trec şi paznicii divanului ad-hoc, la ora asta întreaga tătărime din paza culturii e în alarmă. Cei mai curioşi vor veni să vadă cu ochii lor locul delict şi să se mire de prostia ta. Cei mai fricoşi îşi beau sub umbrare de chioşcuri cumăsul propriei lor securităţi, îşi râd în pumni, cunoşti cântecul acela: "aproapele a căzut în groapa cu Ťurmăriť, noi să ne bucurăm şi să ne veselim". Stai aici şi-i observă. Dacă unul singur din ei, subliniez, unul singur, urmând deşteptul tău exemplu, va schiţa un râs cât decât critic, eu îmi dau demisia din muierişte şi plec pe jos în hagealâk la Trier. Poftim!... I-ai numărat? Au trecut zece, douăzeci, treizeci de işlicari, care de care mai alfabetizaţi şi mai săltaţi în grad. care de care mai doritor să râdă una bună, măcar vinerea, în ziua de 13 a lunii. A râs careva? Ioc, bărbate, başca clătinatul reprobativ din capul lor bine înşurubat în umeri. Toţi se uită numai şi numai la capitolul acela nenorocit de literatură pentru mucoşi şi aiuriţi, îi vezi? Crezi că ei nu au auzit de Jules Verne, crezi că ei nu ştiu cam ce se spune în Manifestul comunist, crezi că ei cântă chiar aşa, pe dai boje, Internaţionala? Pe dracu'! Or fi ei eunuci în filosofie, nu zic ba, dar proşti nu sunt. Nu confundă sula cu prefectura, satârul cu hatârul. Asta e! Poftim, te-am adus ca să te convingi. Taci, te ştiu pe dinafară, cunosc banda ta de magnetofon, nu am chef de contraargumente. Sper că ai înţeles un lucru: că, indiferent câte milioane de argumente ai putea să invoci în favoarea punctului tău de vedere - fiindcă, trebuie să o recunoşti, de un simplu punct de vedere e vorba -, râsul tău, la această oră a secolului, în acest anume loc al bătrânei noastre Europe, rămâne un grav delict, o impardonabilă gafă gratuită, o stupidă şi nenorocită greşeală politică. Ţţţ! Nu protesta ştiu ce spun. În loc să sufli şi în iaurt, te apucaşi, neamule, să gâdili dracul sub coadă. Tu ai râs, eu număr oalele sparte şi mă gândesc cu groază la vei-vaiul nostru şi la ce ne mai aşteaptă. Halal cultură! Când te văd cât de nătâng şi din altă lume eşti, încep să înţeleg de ce au pierdut nemţii toate războaiele, de ce umblă franţuzii tăi afurisiţi ziua-n amiaza mare cu lumânare aprinsă după diferite sorturi de revoluţii... Prostia e de două feluri: cea care vine de la oi şi târlă şi cea care derivă din prea multe cărţi citite. Prima se vindecă - a doua, aleluia, sapa şi lopata. Şi cel de-al treilea război mondial. Ţi-o spun eu, care nici Mizerabilii nu i-am putut citi până la capăt, dar care, cum zicea fie iertat tatăl meu, şi din bragă fac şampanie, numai să-mi pun mintea pe moaţe...

Există stări şi fapte. Mijloace şi scopuri. Metode şi valori. Evoluţii şi involuţii. Explozii şi implozii. Există mai ales diferenţe de mentalitate, de categorii, de raţiuni suficiente. Bunul meu prieten logicianul Stoicov - cel care s-a sinucis din beţie sau dragoste, nimeni nu a putut afla - obişnuia să-mi povestească mereu şi mereu aceleaşi păţanii afro-asiatico-americană, care mă descumpăneau. Dacă la Tombuctu, îmi spunea, îţi cade o nucă de cocos în cap, nu te apuci să baţi palmierul, nici să-ţi oblojeşti cucuiul. Conform legilor tribului, te duci şi-ţi freci nasul de fesele bătrânei soţii a şefului satului tău: numai urâţenia şi prostia ei vor putea goni duhurile rele ce au aruncat de sus în tine. Dacă, în Mato Grosso, nevastă-ta va fi dorită şi tăvălită de vecinul tău, în timp ce pescuia ţiparii pentru cina ta, conform bunelor tradiţii amazoniene eşti obligat să-i rozi celui care te-a încornorat unghiile de la picioare şi să-i cari cântând tolba la vânătoare în semn de recunoştinţă pentru cinstea ce ţi-a făcut-o. Dacă acum două sute de ani, în timp ce se citea hatişeriful luminatului bimbaşă de Vidin, ai fi izbucnit, nitam-nisam, în râs, icioglanii stăpânirii, fără nici un fel de judecată, te-ar fi tras în ţeapă neunsă, nu de brad, ci de salcâm. Totul e relativ, nu păşim de două ori în aceeaşi apă a Răului sau a Prostiei, nu există decât trecere şi schimbare neschimbătoare, fără de sfârşit.

Oftam şi mă gândeam. Ofta şi Olimpia, torcând cu creierul ei practic firul alb cu cel foarte negru, ce este cu ceea ce ar putea să fie dacă, dacă... Nu puteam să renunţ la convingerea mea raţionalist-realistă cum că, din punct de vedere obiectiv, logic şi cultural, eu am avut toate motivele să râd aşa cum am râs. Funcţionam încă, prin spirit, în categorii europene de judecată, reacţia mea trebuie văzută ca o rezultantă a ceea ce bine şi precis ştiam despre Descartes, Kant, Hegel şi descendenţii lor. Aşa încât...

Nimeni, o auzii pe Limpi continuându-şi monologul, absolut nimeni în cetatea asta mare şi căcăcioasă nu va veni să-ţi spună "bravo, aşa e, am greşit, nu mai facem altă dată!". Fiindcă în lumea noastră - luată aşa cum este, nu aşa cum ar trebui să fie - e mult mai important să ne facem că ştim decât să ştim de fapt, să ne prefacem că facem, decât să facem într-adevăr. Toată cultura asta - litere, filosofie - e o mare inutilitate, ascultă-mă pe mine; la ora asta a progresului continuu, o ţigancă ce-mi citeşte în palmă - e mai "ştiinţifică", pentru soarta mea şi a neamului meu, decât toată futurologia şi agitaţia voastră ideologică.

Sunt de altă părere, declarai fără să o pot, totuşi, privi în albul ochilor.

Bravo! Ura! La mai mare! Sper, totuşi, că-mi vei da voie să-ţi spun, eu mare delicateţe, că, după ce eşti ageamiu şi păgubos, mai tragi şi cu tunul aiurea. De mâine vor începe anchetele. Uite, pun mâna în foc că acum nici pe capuchehaia târgului nu-l interesează - acolo sus, unde visează producţii record la hectar - altceva decât că, în raiaua sa, un iobag cu dosar şi diplome, acceptat în Isarlâk pentru reabilitare şi pocăinţă, a râs independent de un act oficial - mai mult decât atât: a râs de un nume sacru, intangibil, suprem: cu ce drept? se întreabă aceşti balauri ai puterii locale, cine l-a pus? Ce-i lipsea, cui voia să-i dea în cap, cine l-a plătit să...?

Adevărul şi dreptatea, dragă Limpi, sunt de partea mea, crede-mă. Poate că am făcut rău că am râs doar: în calitatea mea de fost intelectual cu oarecare nume şi renume, trebuia să mă duc imediat unde trebuie, să solicit o audienţă urgentă şi să explic la cel mai înalt nivel, precis şi irefutabil, motivele pentru care eu consider că e ridicol să figureze unde figurează. Nici Allah din ceruri nu mă poate obliga să trăiesc, să respir, să strig "ura!" lângă o prostie gogonată şi ridicolă...

Ne certam, Eu, înţepat, sever, academic, liberal, ca un om de lume şi onoare. Limpi, conform originii ei balcano-peizane. De sus, de după nişte grele perdele de cabinet, cu ochi de vultur mahmur, ne urmărea pe ascuns însuşi beiul culturii: Caftangiu. Gesticulaţia noastră i se părea disperată, isterică, asemenea alergării nebune a veveriţelor în prima zi de stagiu, în morişca lor perpetuă. Era calm, puternic, pe soartă stăpân acest bei al culturii şi propagandei. Râzând uşor, se întoarse către servitorul său, paznicul Sommer (în urmă cu douăzeci de ani, acesta era bei, iar el, Caftangiu, pe post de ţăşti-băşti), care, cu chelia coborâtă până la nivelul legal de respect şi umilinţă, îi urmărea bucuros bucuroasa schimbare la faţă. (Muezinul trebuia să-şi cânte chemarea de seară; în Edicule, toţi cei care scăpaseră cu bine, nesugrumaţi, ziceau aferim, fericiţi pentru încă o noapte albastră, pentru încă o zi chiulită în faţa morţii.)

E limpede, rosti printre dinţi apoplecticul director al tipografici.

Să vedem, să vedem, îngână măruntul paznic al tipăriturilor, încercând, prin milenarul său scepticism, să mai frâneze puţin nisipul în clepsidra deja întoarsă: surprize există, odată ce sunt posibile: să nu uităm, dumnealui este finul marelui Tutilă doi şi, după cum se obişnuieşte la noi, în asemenea daravele, naşul are ultimul cuvânt.

Orice naş îşi are naşul, rosti ca un înţelept cadiul Caftangiu, frecându-şi mâinile cu satisfacţie

Zarurile soartei mele erau nu numai aruncate în groapa cu vipere, dar şi măsluite cum trebuie după cele mai străvechi şi cele mai noi reţete ale gloriosului târg Isarlâk.

(Toată noaptea, culcat demonstrativ în bucătărie, am visat că rătăcesc într-un imens bazar asiatic, căutându-mi propriul cap pe care nu mai ştiam unde-l pierdusem în dementa învălmăşeală a coşmarului.)

Limpi, am simţit, s-a rugat îndelung la icoana Fecioarei.

C A P I T O L U L   A L   I I I - L E A

În care începe un fel de bal-anchetă. Eroul nostru e închis şi pus să dea nişte declaraţii autobiografice imposibile. Salvarea îi vine de la un batic verde şi un Naş roşu-mânios. Apoi, la o amărâtă cârciumă de mahala, se face o spectrală analiză a ceea ce este sufletul ascuns al adevăratului Isarlâk.

Noaptea nu mai e un sfetnic bun. Din clipa în care eşti obligat să te culci cu o vulpe flămândă sub pijama, s-au dus dracului posibilităţile curative ale somnului. M-am târât la birou ca un om ce nu şi-a mai schimbat chiloţii de o lună. Limpi - fiind angajată ca spicheriţă la staţia de radioficare internă a fabricii de marmelade şi sucuri răcoritoare - plecase înaintea mea cu câteva ore. Trebuia să-şi pornească hărăgaia devreme de tot, împiedicându-i astfel pe harnicii fabricanţi să adoarmă lângă aparatele de sortat melasa şi de colorat în galben-lămâie şi roz-vienez diferitele ape gazoase şi ciclamate.

Intrai cu toate acestea fluierând în biroul secţiei de ortografie. Colegii mei - având aerul demn al unor studenţi ce şi-au pierdut toată noaptea cu studiul aprofundat al unor materii juste şi pozitiv revoluţionare - se făcură că nu mă văd, de parcă, peste noapte, toată admiraţia ce o avuseseră faţă de diplomele şi titlurile din trecutul meu septentrional s-ar fi topit ca ceara la centrul de predare a cotelor de miere. Nu avea nici o importanta. Luai ziarul şi-l desfăcui zgomotos. Era acesta un gest de mare efect: Limpi mă învăţase, trebuie să arăţi ca şi când ai fi fost muşcat de câteva mici îndoieli administrative, abia ai aşteptat să poţi citi articolul de fond: iată, scrie aici exact ce am gândit şi eu, dar... Jucai cât se poate de corect scena cu articolul de pe prima pagină: absolut fără nici un efect. Adăugai - tot conform unor reţete Olimpia - o mormăită înjurătură la adresa şomajului refegist, sictirii franţujii pentru noi vânzări de arme în lumea a treia, pe americani pentru politica lor ambiguă în Sud-America. Husănii mei doctoranzi, cu acea meticulozitate pe care numai marii actori şi micii funcţionari o au, păreau absorbiţi, moral si spiritual, unul din ei în umplerea tocului său rezervor (made in China), celălalt în scobirea extatică a dinţilor (made in Isarlâk), Dinspre coridoarele şi etajele direcţiunii supreme soseau valuri de suspans şi crispare. Aerul instituţiei noastre nu mai exala nimic din aromele profesionale de vin-alcool sau pâine intermediară. Acum   cel puţin aşa simţeam eu, cu nările-mi de fiară bătrână, trecută şi prin ciur şi prin dârmon - totul părea plin de ioni pozitivi, nevăzuţi electroni marcaţi informativ circulau în alarmă, în acest tub catodic care devenise "cazul" meu.

Icşii, mimând o nonşalanţă plictisită şi indiferentă, în piaţeta cu panoul central de afişaj. Bătrâne nepaleze, fumând chiştoace şi scuipând galben, întindeau cu bidineaua cleiul de oase, ca apoi să lipească nu unul, ci zeci de afişe, rozalii ce anunţau cel mai vast program popular, de popularizare şi... Nici nu mai era nevoie să verific: erau exact ca şi cele de ieri: iubitul meu confrate şi magistru întru filosofie figura acolo între halucinatul vizionar Jules Verne şi panicardul băsmuitor interstelar H. G. Wells.

Pe la orele unsprezece, secretara directorului adjunct - o fată în general drăguţă, din categoria acelor păpuşi de porţelan cititoare de romanţuri uşoare, muzicale sau sentimentale, fiind mereu recidivista logodnică a unor navetişti şi însuraţi, şi fără buletin -, cu o voce în care simţeam mirosul icter al hârtiilor de cadre, mă invită rece (dar nu cu ură) să poftesc "sus". Să-mi iau şi instrumente de scris. ("A-ha!", exclamară sotto-voce confraţii ortografi.)

Urcai. La stăpânire. Zâmbeam superior, deşi vulpea din sân îmi cam muşca ficatul mândriei şi superiorităţii. Directorul capugiu, având acea expresie supremă de sfântă, ultimă oboseală (părând un Creator de lume ce abia scăpase din ghearele unor inspecţii grele), nici nu mă băgă în seamă. Eram un obiect străin şi inutil în biroul său somptuos II, pavoazat cu hărţile istorice ale paşalâcului nostru medieval. Ofta, telefona, iar ofta. Sosi de alături un spahiu cu ochi măslinii, armean proaspăt turcit, îi şopti ceva la ureche, arătând cu dispreţ spre persoana mea încercai să fiu demn, să mă ridic deasupra şi împotriva situaţiei. Inutil. Tuşii ostentativ, dându-le a înţelege că aveam şi eu de spus un cuvânt în toată tărăraia asta misterioasă, îmi făcură semn să tac din gură, altfel mă dau cu capul de toţi pereţii.

Mai sosi un ipistat. Acesta era semicivil, semăna cu un vierme de mătase ce şi-a predat la vreme întreaga cotă. Şopti ce şopti cu cei doi şefi anteriori, apoi, cu o voce de mezzosoprană de coloratură napolitană, îmi comunică, fără să-şi descleşteze dinţii de viplă, faptul că în camera de alături mă aşteaptă nişte coale albe. Va trebui să-mi scriu autobiografia. Tot, tot, tot. Să descriu studiile mele, cariera, relaţiile şi prieteniile pe care le-am avut, cele pe care am refuzat să le am. Să nu ascund nimic în legătură cu modul în care am obţinut postul de inspector-ortograf şi nici în ceea ce priveşte relaţiile mele cu tovarăşul Tutilă Doi. Ce politică am făcut în trecut, ce politică nu am făcut în trecut. Cine au fost părinţii mei, cine au fost părinţii soţiei mele, ce avere au avut, ce opinii au avut, ce religie au avut, câţi copii au avut şi de ce. Ce cărţi citesc, ce cărţi refuz să citesc, în ce raporturi stau cu mitropolia, ce cred despre cultura de masă şi cultura porumbului irigat. Dacă am fost condamnat, de cine, pentru cine, la cât, unde, împreună cu alţii sau singur. Ce limbi străine cunosc, ce limbi străine cunosc bine. Cu cine corespondez în străinătate, de ce, de când, până când. Etcetera. Am voie să fumez, am voie să-mi comand covrigi. Nu am voie să privesc pe geam, nu am voie să intru în vorbă cu secretara, nu am voie să-mi anunţ, la telefon, soţia. Noroc bun!

Într-o dispoziţie de arici depilat, am , "scris" până seara târziu. Am scris e un fel de a vorbi, fiindcă am rupt zeci de coale de hârtie. Coşul de lângă mine arăta ca un Vezuviu în erupţie. E imposibil să-ţi faci harachiri în acelaşi timp zugrăvindu-ţi bucătăria şi spălându-ţi şi cămăşile sau conştiinţa. Ce legătură pot să aibă toate aceste pelerinaje în propriul trecut, când important rămâne dacă râsul meu are sau nu are o justificare ştiinţifică reală. (M-am tâmpit: toată viaţa am completat asemenea stupidităţi, ce rost mai are să mă întreb, tocmai acum, asupra rostului lor?) Eu vorbesc de o justificare ştiinţifică reală, când, de fapt, dincolo şi în întreg oraşul se lăbărţează un afiş public, aprobat cu trei ştampile, cinci vize şi şapte iscălituri. Marx, în gazeta sa renană, vorbind despre "marasmele Schlaraffenlandului", îşi putuse permite să râdă de burtăverzimea iuncherilor patriotarzi (slugi ai capitalismului în plină expansiune), lui îi dădea mâna; avea oricând un paşaport la dispoziţie, plus un prieten plin de lire sterline, dispus să-i finanţeze libertatea de expresie. Dar eu, aici? Sărman, fără rude;

pe ţărmuri străine, fără ajutor: câinele Azor.

Se făcuse noapte, secretara logodnică de-a pururi, oftând ca după o grea operaţie, îmi puse pe masă un pachet de ţigări , "Carpaţi", ultimii covrigi din protocolul ei intim şi, fără să-mi vorbească (deşi nu mai era nimeni în instituţie), îmi dădu a înţelege prin semne, ca o surdomută, că de-acum rămân în grija pazei de noapte. Prin geamurile ce nu aveam voie să le deschid se întrezărea un colţ de cer samarkand, cu tot dichisul de stele şi crai nou. Teribilă (şi sublimă) această colosală, supralumească indiferenţă cu care Cerul înţelege să ignore istoria şi chinurile noastre. Mi se părea că circazieni tatuaţi sălbatic, chiar şi acum, pot mâna cu biciul spre barcazele afunde cota de copii şi fecioare ce trebuie să o predăm anual către înalta poartă; călăi anatolieni îşi ascut iataganul lat, în închisorile unde dreptcredincioşi sarlâci şi genopolieni îşi aşteaptă, ca în balade, tragicul sfârşit martiric; eu, un discipol credincios al cartezianismului şi al neogestaltismului târziu, încercam încovoiat să scriu ceea ce nu încape în scris - şi totuşi, totuşi, deasupra, peste secole, împărăţii, religii, revoluţii şi ortografii de tot felul, se aşterne acest cer siniliu, nesimţit, codoş, egoist, desfăşurându-şi impudica nepăsare cu un tupeu ce merită palme şi astrofizicieni.

Dimineaţa, cu toate acestea, mă găsi îngenuncheat şi rugându-mă aceluiaşi cer. Nu are rost să explic prin ce complexă filieră dialectică am ajuns la acest recurs metafizic, încercam, probabil, să-i comunic luceafărului de dimineaţă ceea ce nu reuşisem să transpun pe galbenele file. Auzeam fluieratul liber al locomotivelor din gară; ultimii beţivi neprincipiali îşi scurgeau deşertăciunea fiinţei lor nefericite spre mahalalele lumpengitane. Oraşul, ca o curvă ce toată noaptea s-a perpelit aşteptându-şi spahiul lăudat, se trezea ca o cadână, cu ochii plini de o nouă, şi mai nouă, speranţă, (în progres şi democraţie.) Ronţăii ultimul covrig, trecui în revistă câteva din grozăviile abia de-acum posibile, recitai pe latineşte versul acela profetic în care Ovidiu se plânge de frig, de ţânţarii şi de armăsarii barbarilor neostoiţi; apoi, cu un curaj împrumutat din lecturi, deschisei hotărât aripile ferestrelor cazematei mele. Năvăli întâi aerul proaspăt al dimineţii, cântul ciocârliilor, vuietul îndepărtat al măturătorilor porniţi la treabă. Cu un om care şi-a scris şi testamentul, şi epitaful, privii cu decentă melancolie spre piaţeta din faţa Vinalcoolului. Tresării fericit ("în lume sunt multe minuni, ca omul nu este nici una"): sub teiul certei noastre de ieri, zării baticul verde al Olimpiei, îmi făcea semne. (Cine ştie de când mă pândea, săraca? Părea să-mi spună; "Nu te teme, totul e în ordine, am chemat eu pompierii". De aici, de sus, de lângă biografia mea neîncepută, chipul ei valah, cu ochelarii aceia în care se concentra întreaga bunătate şi inteligenţă a ţarinii noastre de totdeauna, mi se părea o apariţie angelică, singurul meu remediu împotriva şeitanilor infernali ce mă chinuiseră toată viaţa, ce mă chinuiseră şi întreaga astă noapte, îi trimisei semnale calme, bezele; trebuia s-o conving cumva că nici frică nu îmi este şi nici usturoi nu am mâncat. Ea înţelese, se bucură, îmi dădu a înţelege că fuge, aleargă, să fiu eu liniştit, ştie ea ce este de făcut.

În cursul dimineţii am mai fost pus să scriu diferite declaraţii şi chestii. Mereu şi mereu în alte camere, din ce în ce mai închise, din ce în ce mai puţin mobilate. Despre afiş, despre râsul meu, absolut nimic. Se părea că tot ce îi interesa pe zeloşii mei analizatori era mai puţin ce scriu, despre cine scriu, cât mai ales cum mă comport când mi se cere, iar şi iar, să scriu, să scriu, să scriu. Cu toate că îmi dădeam seama că sunt supus unui banal procedeu de intimidare cetăţenească, de rutină, trebuia să-mi recunosc că metoda aceasta primitivă era deosebit de eficace. Ca într-un canal colector, fiorul, grija, frica, spaima, groaza, însoţite fiecare de doză corespunzătoare de vinovăţie penală (memoria avea grijă să-mi furnizeze încontinuu diferite situaţii, vorbe, atitudini din trecutul meu confuz), toate laolaltă, se alchimizau psihologic în subconştientul meu, agravându-mi situaţia, creându-mi un complex de culpă şi condamnare pe care nicicum nu o puteam pune în legătură cu faptul de a fi râs ca un idiot în faţa panoului Universităţii noastre Populare.

Cam pe la ora prânzului (ceasul îmi stătuse), fui chemat sus: de astă dată de însuşi directorul capugiu adjunct. Era încadrat de o femeie grasă, despletită, având un aer de balamuc şi şedinţe ce nu se mai termină, şi de un alt efendi - acesta, în schimb, fiind distins, citadin, palid, purtând peste un nas cam rumclian o pereche de ochelari fumurii şi cu rame de aur, ce îi dădeau elegantului gagiu un aer de misterioasă, aproape europeană intelectualitate.

- Acesta ar fi! declară adjunctul, arătându-mă ca pe un articol de inventar.

Femeia despletită, cu o privire de cloşcă în alarmă, după ce mă măsură ca pe un om al peşterilor, cu o ură aproape caldeeană, îmi adresă următoarea invectivă:

- Ruşine! Ai părul alb. Ţi s-a dat o pâine cinstită, şi... Ochelarii fumurii o întrerupseră. Pasiunea trebuia să cedeze în faţa raţiunii.

- Spuneţi-mi sincer, domnule profesor (Doamne, de când nu mi s-a adresat cineva astfel?), ce părere aveţi despre naşul dumneavoastră?

- Bună, răspunsei dând din umeri. Un naş ca toţi naşii...(Tăcui brusc. Soţiei mele, Limpi, când beam, obişnuiam să-i recit cam aşa: "un naş ca toţi naşii, puţin la simţire, în zilele noastre de soartă-ajutat şi decât toţi naşii mai cu osebire, dobândi-n cireadă un post însemnat.")

Vasăzică, bună. Perfect. Spuneţi-mi, ce părere aveţi despre popor?

În general, o părere bună.

Dar despre cultura acestui popor?

Si despre cultură am tot o părere bună.

Domnule profesor, continuă rumelianul, avem informaţii că aţi fost la teatru şi, în loc să râdeţi, cum râdea toată lumea, dumneavoastră aţi început demonstrativ să plângeţi, în batistă, dar în hohote. Recunoaşteţi?

Recunosc. Dar... dacă mi-aţi permite să vă explic cum am înţeles eu comedia aceea, aţi vedea că aveam toate motivele să plâng şi chiar să urlu.

Despletita, fierbând, cu tiroida brusc accentuată, mă împroşcă din nou cu sincera ei ură.

Te pomeneşti, îmi ţipă în faţă, că, dacă ţi-am permite, ai fi în stare să ne explici şi motivele pentru care ai făcut de râs afişul nostru oficial!

Da, am zis, palid, cu un şarpe în burtă, dar calm. Aş putea. Acordaţi-mi zece minute şi în modul cel mai simplu am să vă conving de ce...

Toţi trei, ca la Călugăreni, scoaseră din gâtlejuri acelaşi urlet de luptă şi revoltă. Dacă ar fi fost înarmaţi, acum m-ar fi căsăpit şi mâncat de viu. Ura este sentimentul cel mai uşor de mimat, el nici nu trebuie învăţat, orice individ soseşte în actualitate cu o doză animalică de furie, ură, agresivitate, pe care o poate oricând reactiva.

Mă uitam la cei trei judecători ai mei, aveam impresia că am murit demult şi că m-am trezit în altă existenţă, altă epocă, între alte specii de hominieni. Femeia, veche luptătoare pe baricadele demascărilor, ca o mitralieră semiologică, îmi evoca blestemând crimele intervenţioniştilor neocolonialişti, ameninţându-mă cu degetul ei bont: "nu întâmplător, deloc întâmplător..." Armeanul-turcit, spre a nu rămâne mai prejos, îmi arăta harta trecutului nostru glorios, strigându-mi patriotic: "Strămoşii noştri se răsucesc în mormânt de scârbă". Viermele de mătase - intelectual sud-estic - îşi scoase ochelarii (era binişor clăpăug, chior, ceacâr) acum, ca prin minune, părea un cu totul altfel de om. Mă scutura de reverul hainei, spumegând frânturi de înjurături şi afurisenii. Ochiul drept îi fugise spre ureche, nările i se despărţiseră, diferitele componente ale fizionomiei sale (altfel atât de armonioase şi pline de un farmec cabineto-salonard) păreau a executa, ca într-o dementă pictură de Picasso, un dans războinic cuţovlah. O furie pură, asemenea, taifunului sau erupţiilor krakatit, se descarcă în cabinetul capugiu. Mi se părea că o întreagă orchestră de alămuri şi tobe o luase razna, zbierându-şi fiecare aria cea mai acută. Uşa se întredeschise, logodnica navetiştilor plângea în hohote (avea ea destule motive personale, acum putea să-şi dea drumul fără frică de urmări); apăruseră şi alţi chiulangii - cine nu e iubitor de zurbe şi maziliri? - până şi umilii mei colegi, doctoranzi fără frecvenţă, îşi hlizeau satisfacţia printre capetele mehenghe ale işlicarilor de rând. "Unde vom ajunge dacă..." - ţipa înlăcrămatul adjunct. , "Panificaţia şi Vinalcoolul să îndure o asemenea ruşine...", urla turcul-armenit , "Ce va zice raiaua, ce va zice agia, ce va zice - dacă se va afla - tovarăşul Ilderim, care nu ştie de glumă?"

Mama nu mai plângea pe ceaslov, aprindea lumânări în cimitir la mormântul victimei necunoscute; tata, furios, îşi îmbrăca zalele şi pleca voluntar în război împotriva avarilor. Pe soţia mea mi-o închipuiam spărgând vasele din zestrea ei şi blestemându-şi clipa în care se hotărâse să facă foc în vatra mea de găgăuţă ridens. Ce importanţă mai avea, în răstimpul acestui dezlănţuit vacarm politic, faptul că ugro-varegii debarcau neanunţaţi în Islanda, că savanţii din Mongolia au reuşit, în sfârşit, să pună la punct primul păstor electronic, că preşedintele Statelor Unite avea curajul să afirme, pentru a suta oară, că atlanticilor nu le este frică de pace, deşi încă nu sunt pregătiţi de război? Eram la porţile Orientului, aici totul se lua în serios, fiindcă totul trebuia să fie luat, până la urmă. Dintre toate bunurile de care dispuneai, capul era obiectul cel mai expus la rechiziţii, naţionalizări, reforme, el constituia şi acel rebut din care, fără economii, se alcătuiau planurile economice viitoare.

Când totul părea definitiv pierdut (chiar şi onoarea, mai ales onoarea), deodată, ca la sunetul unor goarne îngereşti, se făcu brusc linişte. Ipistaţii se dădură în lături; păreau uluiţi, îşi aranjau zâmbetul şi cravatele. Secretara păguboasă îşi regăsi încrederea în viaţă, alergă în întâmpinarea cuiva. Tătarii din direcţiune se rostogoleau slugarnic pe treptele de marmură ale unui templu. Batraciana tiroidă se dezumflă ca un cauciuc de tractor. Eu, zărind-o în capul scărilor pe regina ostrogotă, pe Olimpia cu baticul ei verde, simţii dintr-o dată că mai am o şiră a spinării şi că vertebrele acesteia funcţionează normal. Nimeni nu scotea un singur cuvânt, s-ar fi putut auzi musca de nu ar fi urlat, undeva departe, un megafon uitat.

Întâi sosi râsul său de ştab, optimist şi în plină putere. După aceea auzii paşii de ştab (născut, nu făcut): la urmă, spre uşurarea salamalecarilor spontan înmitingaţi, răsună şi vorba aceea fermecată, de autentic ştab local şi patriotic, dialect neoţărănesc, amestec de glumă, înjurătură, slavă si otravă, cu care erau obişnuiţi bimilenarii viteji ai Panificaţiei şi Vinalcoolului.

- Ce făcurăţi, bre, ce-mi auziră urechile? He-he-he, neamurilor, nu e bine să vopsim ciori, nici să hăulim după primul măgar cu ecuson. Ar fi timpul să ne mai deschidem ochii!

Era Naşul. Naşul meu şi al Limpiei. Naşul cu care, nu demult, într-o intimă seară, am aranjat nişte damigene pe un balcon cu iederă, proprietate aproape personală. Când Naşul intră în direcţiune, aerul se împuţina, cu toate că uşa fusese lăsată larg deschisă. Auzeam trosnind lipsurile de caracter ale celor trei moftangii, frica ierarhică le sulemenise, repede-repede, obrazele prinse în ofsaid. Naşul îşi cunoştea muşteriii, e-hei, câţi din ăştia n-a mâncat el cu hrean cu tot; îi măsură lung, lung, de parcă le-ar fi căutat, după revere, numerele de inventar. Mucavaua adjunctă încercă să-i dea mâna, fu retezat cu o singură privire.

Unde vă e ăl-marele? întrebă Naşul, folosind un plural pe cât de vag, pe atât de dispreţuitor.

E prins în altă campanie, smiorcăi chehaia adjunctă: eu am fost însărcinat cu...

A-ha, e bine: e din ce în ce mai bine, îl apostrofă Naşul. Şi, dacă nu soseam la timp, eraţi gata să-l beliţi de viu pe finu' ăsta al meu, care o fi având el, ca orice intelectual de tip vechi, bubele lui, dar ca om e de treabă, unde-l pui acolo stă. Ce, începu el să strige, reţinem peste noapte cetăţeni însuraţi cu verişoarele noastre, numai şi numai fiindcă nu suntem în stare să înţelegem anumite probleme de ideologie, de futurologie, de economie europeană?

Grăia Zarathustra, clasicii din biblioteca de perete a direcţiunii îşi îndreptară talia; Olimpia îmi zâmbea de parcă ar fi vrut să-mi spună că vom avea gemeni. Naşul se întoarse spre mine, mă examină grijuliu, bătându-mă proiector pe umeri, îmi Făcu cu ochiul, complice. Dar, ca să audă poporul, mă întrebă bubuind: te pusără să scrii, ai?

- Da, recunoscui eu ca un cadavru tras la mal.

- Şi scrisăşi?

Aruncai o scurtă privire spre ochelarii Limpiei: lumina mea venea de acolo.

- Deh, am răspuns strâmbându-mă niţel. Vrusăi, nu putui. Scrisăi vreo grămadă, dar dimineaţa rupsăi totul. Paştele şi aia a mă-sii de viaţă, Naşule, eu mă duc în pădure şi-mi pun juvăţul de gât.

În ochii dolorozei mele consoarte citii "bravo, în sfârşit!". Încălecarea de către mine a perfectului simplu, atât de specific graiului local, însemna (pentru deşteaptă mea muiere, dar şi pentru deşteptul meu Naş) un bun început de trezire la realitate, de intrare ca lumea în rândul oamenilor normali. Sosisem, din tradiţia Genopolisului meu nordic şi galgot, cu o fixare aproape caracterologică pentru perfectul compus, considerat de mine - ca şi de toţi ceilalţi filosofi ai istoriei, de la marele Napocos încoace - ca fiind unicul timp din conjugare capabil de a reda trecutul în întregime, gândit, catalogat, încheiat. Sub forma: "am scris, am vrut, am rupt, am făcut pe mine de frică". Trecerea la perfectul simplu înseamnă o şmecheră şi agilă, hoţească şi în acelaşi timp foarte practică şi politică ieşire din Istorie, prin reducerea acesteia la o bagatelă, la un simplu răstimp ce abia cuprinde spaţiul unei singure dimineţi, din ziua în care povesteşti. "Scrisăi, vrusăi, rupsei, făcui pe mine..." e cu totul altceva. Ţi se ia o greutate de pe suflet, nu ai trântit uşile toate, mâine e loc şi de aferim şi de bună ziua. "Ce-am avut şi ce-am pierdut", de pildă, spus la perfectul compus, sună ca un adio de la viaţă, ca un fel de testament al unui om ce şi-a consumat toate variantele nenorocului. În alutana de Isarlâk, "ce avui şi ce pierdui" devine însă un bobârnac glumeţ, un fel de nastratinie păcăleaţă, dând a înţelege întregii lumi că mă doare în cot de ea, de ziua de ieri şi de cea de mâine: noi să fim sănătoşi, ce avui dădui, ce pierdui pierdui, dă-i în mă-sa de lingăi şi curve.

- Care va să zică aşa? Dumnealor, zise Naşul arătând ca la tribunal spre cel turcit şi spre viermele de mătase, fiindcă nu mă cunosc, n-am ce le zice: îşi fac mendrele pre limba lor, se amestecă în ciorba culturii nechemaţi, vor să-şi justifice salariile prin marafetul unui caraghioslâk. Treaba dumneavoastră! Eu vin tumna de la agie, sunt prieten cu cârcserdarul, dă la "fără frecvenţă" sub directa mea îndrumare. Când are să afle cum călcaţi în străchini voi p-acilea, cum daţi cu bâta-n baltă, cum, în loc să astupaţi gropile ruşinoase ale trecutului glorios, le adânciţi într-un mod subiectivist, sectarist, stângist, revizionist, el ce are să zică? Ruşine să vă fie nu admit nici o scuză, hai, mânaţi-vă măgarii, că altfel mi se ridică tensiunea şi pun mâna pe telefon. (Cei doi incriminaţi ieşiră prin culoarul făcut în mijlocul lumii adunate ca la circ, spăşiţi, turtiţi, verzi de parcă ar fi fost castraţi de-a-n picioarele şi fără anestezic.) În ceea ce o priveşte pe dumneaei, rosti Naşul - pregătindu-se şi pregătindu-ne la o afurisenie de zile mari - noi doi suntem cunoştinţe ceva mai vechi. Nu închideţi uşa, nu am secrete, e timpul să mai încetăm cu şoaptele delicate şi să mai bubuim şi ciobăneşte. Nu? Vasăzică, tovarăşa, vi s-a trecut cu vederea povestea cu gogoşeriile din centru, am gândit cu toţii, deh, ce mai, oameni suntem, un pic de chiverniseală nu strică. Am trecut cu vederea şi chilipirele de la păstrăvăria stăpânirii, ne-am zis, în divan, cine umblă cu miere e normal şi chiar firesc ca să se ungă niţeluş pe degete, din când în când. Dar ne-a ajuns la ureche (pluralul folosit de Naşul era ucigător, fantastic) o poveste cu nişte locuri de veci, o afacere cu vechi cavouri pe care - las că scoatem noi adevărul de la popa ăla beţiv cu care vă împărţiţi prescurile -, pe care, se ştie, le vindeţi, golite de oase vechi, unor proaspăt îmbogăţiţi, responsabili din comerţul socialist. Povestea aceasta încă nu am raportat-o sus, sus de tot: fiindcă nu ne venea să credem urechilor. Vasăzică, vorbim de morală şi principialitate, iar pe la spate vindem marmura italiană a fostelor clase exploatatoare. Tovarăşă, ridică vocea Naşul nostru, acestea nu mai sunt pişicherlâcuri, alişverişuri de tarabă, bacşiş sau sarsana, astea sunt matrapaze, pezevenghi, cu alte cuvinte es-cro-che-rii, ele neavând nimic de-a face şi nimic comun nici cu munca sindicală, unde figuraţi în statele de plată, nici cu acel Comitet de înfrumuseţare a Oraşului, în care nu ştiu cine a avut proasta iniţiativă de a vă numi preşedinte onorific. Ştiu, ştiu, aţi venit aici din ordin: numai că aţi pus căruţa înaintea boilor, în loc să cercetaţi ştiinţific cauzele reale ale râsului acestui ortograf, cu diplome luate la zi, dumneavoastră aţi început prin a-l pune la zid şi a-l jupui ideologic de viu. Şi în public. Şi în incinta unei întreprinderi ce are mari rămâneri în urmă şi faţă de plan, şi la economii. Vă daţi seama?

Celei despletite, de emoţie, i se rupseră nasturii sutienului categoria grea: acum, sub ochii întregii asistenţe, avea loc o lentă şi bizară reaşezare a preţurilor anatomice. Voia dânsa să grăiască, voce nu mai avea; voia să se apere, o părăsise suflul. Fusese lovită în plex, povestea eu gogoşeriile şi criptele boierilor de altădată, în condiţiile date, putea să distrugă un paşă cu trei tuiuri, necum o biată curcă plouată, folosită de primărie (nu de divan) doar pentru gargară feministă şi ocazionale mici demascări de circumstanţă.

- Tovarăşe Tutilă, bâigui săraca de ea, vă cer scuze, dar dumnealui a râs total neprincipial! A râs, cu martori, în faţa Afişului. Tovarăşul Caftangiu consideră că...

Naşul nostru (uns cu toate unsorile, şi cu ceva în plus) abia acum se simţi cu adevărat în largul său. O bătu şcolăreşte pe obrăjori pe furibunda galinacee, dându-i a înțelege, ei şi tuturor ageamiilor ce se uitau la noi cu ochii cât cepele, că a venit de acasă, că ştie să stea în şa, că îşi are stogurile, toate, priponite în pari de fier beton.

- Muică, îi zise cimilind vorbele batjocoritor, îţi ieşi un porumbel pe guşă: iaca, de nu ciripeai, mai c-aş fi uitat că înălţimea sa, cultur-başa Caftangiu, ar fi trebuit să fie aici, nu să se mulţumească să trimită, unde arde, diferiţi pazvani pierde-vară. Cazul e serios, tovarăşul Ilderim se interesează personal de ce se întâmplă aici. Iar dumneavoastră, în loc să recunoaşteţi cinstit, turceşte, că nu vă pricepeţi nici la literatură, nici la anticipaţie sau futurologie, luaţi hotărâri de capul vostru, vă băgaţi ca musca, încurcaţi oamenii şi borcanele, fesul şi interesul. Hait, că mă saturai - e timpul să vă mai concentreze, să vă trimită în reciclare spre agricultură. Uşcheo, neamule, îmi zise de astă-dată mie, luându-mă protector şi de braţ, nu aici se spală rufele, aici ne vom întoarce numai după ce vom stabili ştiinţific cine le-a murdărit. Aia-i!

Fără să dăm mâna cu cineva, ca ambasadorii unei mari puteri ce şi-a rostit mortalul ultimatum, ieşirăm demn şi jigniţi, aşa cum cerea ighemoniconul situaţiei, în frunte Naşul, apoi zâmbitoarea Olimpia (verişoară şi după mamă, şi după mama mă-sii) şi, la urmă, eu, făptaşul.

Până la primul colţ ne prefăcurăm veseli. Limpi povestea glumiţe. Naşul, ţinându-ne după umeri, râdea în gura mare. Dar, îndată ce dădurăm colţul, ne traserăm sub primul arbore.

- O încurcai, neamule, rău de tot, îmi zice scârbit. Din rahatul ăsta poate să iasă o dandana cât Parângul.

- Nu înţeleg, Naşule, îi spusei uitându-mă fix în ochii lui de viezure sapiens: matale nu crezi că am avut toate motivele să...?

- Pe dracu'! sări Olimpia. Dormişi pe spate, băuşi mătrăgună şi laur, habar nu ai ce înseamnă să râzi public în Isarlâk! De ce n-ai râs în faţa Catedralei bogomilice?! Sau în turn, la Filiala de Subistorie?! Nici dracii nu s-ar fi legat de tine, cel mult s-ar fi zvonit că ţi s-au urcat sifilisele genopoliene la cap. Pe când aşa, râzând unde ai râs...

- Nu ştiu, oftă Naşul, pe unde o să ne scoatem cămaşa! Nu e vorba de Caftangiu, pe ăsta îl mănânc dumicat în lapte. Mă tem însă că râsul tău a muşcat ceva mai sus aşezat. Habar nu am! Deocamdată, le-am rupt gura. Până îşi vor da seama că i-am tras în piept, noi avem timp să ne schimbăm şi izmenele şi busola.

Naşul vorbea cu ochii în pământ, începui să pricep că situaţia arde, că problemele se pun cu totul în altă ordine de idei şi interese decât îmi închipuiam eu.

- Olimpio, continuă Naşul, eu zic aşa: ţie îţi umblă mintea, explică-i fraierului ăstuia al tău cam cum stau lucrurile în primărie şi mai sus, la divanul stăpânirii. Profesore, mâine nu te prezinţi la serviciu, dau eu un telefon, scoţi un certificat medical: eşti făcut praf, puzderie, nervii ţi-s în piuneze. După noaptea ce ai pătimit-o, cazi, ca un cal reformat, în melancolie şi depresiune. Ai priceput? Până nu-ţi spun eu, nu ieşi din casă, taci ca mortul în păpuşoi, ca pisica pe grămăjoara ei... Între timp, te pregăteşti temeinic, să-mi poţi face mie, în familie, un raport detailat cu toată tărăşenia asta de pe afiş. Cum e cu Karl ăsta, cum e cu Karl ăla, dracu' să-i pieptene, niciodată nu mi-au plăcut nemţii, mai ales când te obligă să-i citezi la tot pasul. Olimpio, tu să faci pe telefonista, mă cauţi la Decanat, spui că eşti şefa de cabinet a lui frate-miu. Are o treabă urgentă cu mine, m-a căutat şi acasă de mai multe ori, să-l sun neapărat, folosind la nevoie chiar numărul lui secret. Pricepi?... Nu mă ascultaşi, finule, îţi spusăi mai ieri-alaltăieri: nu ridica fruntea în turmă, stai în banca ta, nu trebuie să ştie toţi proştii că tu nu eşti chiar prost.

- Dar, izbucnii revoltat, pentru numele lui Dumnezeu, pe afişul acela este tipărită o uriaşă gogomănie. O stupidă eroare de clasificare. Oare, nu cu asta ar trebui să începem?

- Dascăle, vorbim limbi diferite! Cum de nu pricepi că afişul nu e greşit? Nu poate fi greşit! Mai degrabă se mută polii pământului la ecuator sau înfloreşte ca o sorcovă nevasta lui Caftangiu (ea e la cârmă, de ea mă tem eu, are pe cineva şi sus la stăpânire, şi între coapsele ei deştepte, ceea ce însemnă că soţul ei e, deocamdată, arhanghel, cu carnet de conducere) decât să se recunoască o eroare de tipar sau de cabinet. Asta trebuie să-ţi bagi în capul tău (în care nu ai decât moare de curechi şi idealism antidialectic şi antirevoluţionar), că afişul nu e deloc greşit. Tu ai râs din cu totul alte motive decât vor să insinueze duşmanii tăi, ai mei, ai Universităţii Populare, ai culturii în masă. Ai timp să te gândeşti, într-o zi se poate reface lumea, darmite un Haplea dubit de cosmopolitism... Eu am plecat, mâine seară vă aştept, veniţi mai pe din dos, de-acum intrăm niţeluş în conspiraţii şi ilegalitate...

Iar mi se arătară câinii cu ochii lor roşii, iar mi se păru că trece în zbor, ca o uriaşă răgace, însuşi Asmodeu, responsabilul cu erorile, prostia, rătăcirile. Dar poate că Belial, prinţul întunecat al înşelăciunilor, sau Astaroth, sau Belzebuth, sau Belphegor?... Naşul, fluierând ca o pitulice, dispăru misterios în direcţia centrului administrativ. Olimpia lăcrăma uşor, de parcă m-ar fi scos pe garanţie din mâinile hingherilor, pe termen foarte limitat şi cu mare preţ. Nu-mi făcu nici un fel de observaţii, mă cunoştea suficient ca să-şi dea seama că în clipa de faţă eu îmi luam, în gând, bagajele şi porneam, cu o lumânare în mână, ziua-n amiaza mare, să caut un om-OM şi un butoi-BUTOI. Mă trase calină de braţ şi mă duse ca pe un copil bolnav exact la cârciuma unde barbarii ca mine beau de unii singuri rachiuri de ienupăr sau mătură.

După două pahare numai, inima îmi reveni suficient ca să pot îndrăzni să-i mărturisesc, ei şi numai ei, că mă doare, că mă simt jignit, că-mi vine iar să iau lupta de clasă de la început. Am fost secretarul comisiei academice din Genopolis, sub

conducerea mea s-a editat prima şi cea mai riguroasă ediţie completă a Capitalului. Da, în aceeaşi epocă, am susţinut o lungă şi aş zice riscantă discuţie în presă în legătură cu traducerea corectă a termenului de Mehrwert. În textele dinainte de l900 figurează expresia "peste câştig", în versiunile interbelice cel de "peste preţ", ceea ce, arătam eu, era oarecum fals şi echivoc. Soluţia propusă de comitetul meu, de "plusvaloare", deşi nu ar fi fost sută în sută fidelă originalului, se menţinea totuşi la nivelul limbajului filosofic. (Chiar dacă, între noi vorbind, evoluţia de mai târziu a axiologiei filosofice, adică a teoriei valorilor, a schimbat substanţial conceptul de Wert, el devenind, după Lenin, o entitate axiomatică transcendentală, mai degrabă decât un monom economic elementar.)

- Ergo, dragă Limpi, sper că mă vei înţelege, în tot timpul anchetei acesteia infecte, am suferit din cauza Lui, mai ales din cauza Lui. Mi se pare nedrept, la ceruri strigător, ca însuşi el să-mi facă mie, chiar MIE, acest scandal stupid şi această mizerie inutilă şi ruşinoasă.

Băui şi al treilea ostrogot. Acum îmi venea să plâng. Nervii mi se tufliră, eram bun de storcit. În semiobscuritatea răcoroasă şi duhnindă a colţului de cârciumă în care ne aşezaserăm, puteam să-mi plec capul pe umerii axiologici ai consoartei mele. Istoria curgea pe deasupra, pe de lături, pe dedesubt, noi doi posedam bilete de voie, puteam chiuli, aveam răgazul să ne despăduchem, să ne numărăm, reciproc, rănile şi râile primite. Limpi detesta orice fel de alcool, trăia permanent într-o stare de supratrezie, de plustrezie, abia când se înmuia cobora pentru hatârul momentului (dar numai pentru scurt timp) la nivelul de mizerie "treanca-fleanca" sau de "auzişi, fa, ce se vântură prin târg!?". În timp ce eu contemplam, de departe, anonima, autista, hebefrena curgere a necruţătorului Timp, firoscoasa-mi Minervă opera, în stilul ei protocreştin, un tel de anamneză, de brainstorming, povestindu-mi, aşa, ca simple marginalii, ca mărunte fleacuri de addenda, despre adevărata faţă a medaliei.

- Iubiţelule, îmi spuse, dându-mi să mănânc scrumbii cu ceapă şi telemea de vacă bătrână, eu cred că nu e cazul să plângi! Dă-l în mă-sa de neamţ, ce mi-e mie acum că e Mehrwert sau Mehrlicht! Nu? Mai bine soarbe tu încet şi fără grabă din otrava aia pentru şobolani turbaţi, azi te iert, ai avut o noapte grea. Esenţialul, mi se pare, totuşi, ţi-a cam scăpat, dragul meu. Tu ai coborât în viespăria de aici cu o lunetă astronomică: vezi departe, în mare, pe când, dacă bine mă gândesc la zilele ce vor urma, vei avea nevoie mai degrabă de o lupă. Să vezi detaliat ce este, cum mişcă şi mai ales ce ar putea să devină după şi dacă... Nu e bine să-i crezi pe oameni după ce scot pe gură: toţi mint - până şi ăia de zic "eu mint şi când mint". Ca să o ţin pe şleaul tău, mai logic şi mai, hm, axiologic, ar fi să mă întrebi: cum de a sărit Naşul atât de repede să te scape? Dacă ai fi fost căzut în Istru, n-ar fi coborât el barca lui cu motor să te scoată din bulboană, chiar dacă aş fi umblat eu pe grinduri smulgându-mi părul şi blestemându-i neamurile lui de tutili cărpănoşi şi lingăi. Dar am avut eu grijă - îi cunosc maţele, şi ale mele-s pestriţe - să-i strecor musca în cârlig. "Naşule, îi spusei, nu e vorba de bărbatul meu: el a căzut ca musca în lapte, toată tărăşenia e o lucrătură a bisericuţei Caftangiu, dornică să urce măcar până la amvonul tău din Universitate, îi stăteai în cale: iată, s-a ivit ocazia să te lovească la moacă, dar pe la spate. Ţi-ai propus finul în post de inspector, nu e întâmplător, deloc întâmplător, că acest fin râde aşa cum râde. Nu râde, zic duşmanii tăi, Naşule, de capul lui, nu râde el nici de cearşaful primăriei. A fost pus, de husăn şi fraier, să dea cu piatra în geamurile ălor de iscălesc sub ştampile..." Nu e prost Naşul, i-a picat fisa, m-a crezut: în lumea noastră, oricâte rele ai inventa, sunt prea puţine şi mici faţă de acele rele ce sunt deja gata făcute şi depuse la registratură. Ceea ce îi minţisem eu se potrivea ca o mănuşă cu ce era în capul lui. Caftangiu îi poartă sâmbetele: unde e cultură e şi lucrătură, asta de când lumea. Circul ce ţi l-au aranjat ăi din Vinalcool e şi el cu cântec. Nu a venit directorul suprem să te judece: are nasul fin, e prieten cu Tutilă, acul busolei încă nu e fixat. Aşa că l-a delegat pe cârbeşleagă ăla de adjunct, zicându-şi că omoară două muşte deodată. Adjunctul ăsta al lui a fost prins nu demult cu un camion de drojdie de bere: furniza omul marfă ce nu se găsea pe piaţă; la ţară, drojdia se dă contra ouă şi vin. Pricepi? Ancheta a fost stinsă, nici directorul bacalbaş nu era străin de afacere, de când e panificaţia-panificaţie, drojdia, scăzămintele, başca diferenţele de calitate a făinei, fac parte din noima şi chilipirul întreprinderii. Cine crezi şi pentru ce motive a propus unificarea administrativă a Panificaţiei cu Vinalcoolul? Totul se trage de la afacerile cu drojdia de bere. Acum, şi fabricile de bere, şi cele de pâine, fiind sub acelaşi fes, treaba merge unsă, noi cu drag... cumpărăm drojdia numai la negru. Cât despre bursuflata aceea care îţi cloncănea acuze şi ruşinări în public, află că şi ea e pe drojdie. Naşul era să plesnească de veselie, văzând-o; i-a picat în gheare exact când trebuia să arunce şi el un câine mort în curtea unui proaspăt spânzurat. Muierea - altfel de treabă, are doi băieţi falnici, frumoşi, doctori amândoi, păcat că i-au cam prins înotând noaptea într-un fluviu interzis -, cum zic, nici ea nu e străină nici de ciubucurile şi gogoşeriile din centru, nici de afacerile cu păstrăvii şi cu cabanele unde dorm numai creatorii de poezie istorică actuală. Dar vezi, nu ţi-ai dat seama, în ceea ce priveşte vinderea unor cripte de boieri, Naşul e cel mânjit cu marmură italiană, el fiind preşedintele Comitetului de Glorie şi Istorie al Municipiului. Dar, pe fază fiind, deştept şi afurisit, a ştiut să-şi plaseze prada în sarsanaua deja suspectă a balabustei. Până să se spele ea de popi şi de morminte, toată istoria e dată uitării, trecem la alt capitol. Unul din cei doi arnăuţi veniţi să te mărunţească e subalternul acelui cârcserdar ce trage clopotele de aur ale kirei Caftangiu. Pricepi? Nu pricepi - ce să-ţi fac? Te-a făcut mă-ta sub anestezie, ai fost alăptat de o oaie bleagă; mai bine îţi dădea laptele de pasăre măiastră sau măcar lapte de papagal seminarizat! Hai, că-ţi sări ţandăra, nu ştii de glumă. Află că şi celălalt gealat, chiorul cu ochelarii de licenţiat în Litere, nici ăla nu venise întâmplător: e pe ducă din miliţie, de revelion va fi pe liber, plăteşte trei ani de muncă grea făcută la shopurile pentru valutarzi, acum îşi pregăteşte omul salteaua undeva în ortografie, tipografie, filosofie, oriunde, numai să nu trebuiască să se întoarcă la coada vacii sau, şi mai rău, la coada ciocanului. Se învârteau şi cârciuma, şi pământul cu mine.

- Olimpia, meine Liebe, i-am spus, am sentimentul că sunt un pui de găină. Cineva mi-a vârât capul sub aripă, m-a învârtit bine şi apoi mi-a dat drumul în ograda lui Allah-plusvaloare. Simt că-mi pierd minţile! Mai plăteşte-mi, rogu-te, o cinzeacă din otrava asta barbar năvălitoare. Thank you, darling. Parcă mi-ai fi povestit tâmpenia aceea repetativă cu cocoşul roşu...

- Ei, ce pot să-ţi fac, bărbate, nu vezi copacul din cauza pădurii, găinaţul din cauza omletei. Trăieşti pe o scenă de teatru, tu crezi şi în decoruri, şi în rol, şi în sufleuri. Isarlâkul acesta pe care îl vezi e numai o părere, un vis, o haină, frumoasă pe dinafară. Există un alt Isarlâk, ascuns, cârtiţă, misterele Parisului. Acolo se leagă şi se dezleagă interesele, acolo se câştigă

Mehrwert-ul tău, acolo se aranjează copiii şi ziua de mâine. Ai râs ca prostul în faţa cearşafului popular, nu-ţi poţi tu imagina ce uriaşă şi complicată maşinărie s-a pus în marş. Râsul tău e ca drojdia, va umfla un aluat stătut. Ca într-un carusel, toţi vor trebui să prindă câte o panglică în hora ce ai început-o tu în jurul literaturii fantastico-ştiinţifice. Mâine seară mergem la Naşul, el te va descoase cu migală, ai să-i serveşti exact datele de care are el nevoie ca să dea cu Caftangiu de pământ. Că vei cădea şi tu din cauza suflului, asta mă va durea numai pe mine. Hai, nu mai fi mofluz, asta ţi-e steaua! Dă-i înainte: deşi eşti pasăre, nu poţi nici să zbori, nici să cânţi. Măcar pieri frumos, pre limba ta... Lasă, bărbate, astăzi plătesc eu, duc singură ruşfetul la Giurgiu, să ne trăiască duşmanii, fără de ei nu am şti ce e fericirea, ce e libertatea, cum stăm cu aleluia şi progresul în ortografie şi Vinalcool...

C A P I T O L U L   A L   I V - L E A

În care, după ce aflăm câteva nimicuri despre căsnicia celor doi eroi ai acestei povestiri, se încearcă, fără rezultate, definirea conceptului de "lichea". Apare apoi un pahar de votcă-pe-inima-goală - iar profesorul, rămas singur, continuă să meliţeze în gol despre semnificaţia tragică a lui Janus bifrons. În locul umilului corector Sommer, aşteptat, soseşte în vizită un personaj bizar, ce nu poate fi definit. Se bea whisky irlandez şi, cu ocazia aceasta, cetitorul va afla că "a râde" e o problemă teribil de complicată şi de periculoasă.

Fericit (în felul meu), stăteam culcat în patul nostru conjugal. Plăcut scurtcircuitat la inteligenţă, contemplam tâmp zborul plin de fantezie şi libertate al unei vârste spontanee. Jubilam la gândul că, deocamdată măcar, microelectronica niponă nu a reuşit să construiască un aparat de o asemenea perfecţiune ca vis şi gratuitate. Mă dureau sufletul şi pancreasul.

Limpi, profitând de ora în care radioficarea ei din fabrica de sucuri-color transmitea "în exclusivitate pentru unii fruntaşi în muncă şi întreceri" muzică alutană veselă, sosi acasă cu o sacoşă plină de prăzi alimentare. Mă făcui că dorm, ea se făcu a mă crede adormit. Ca unui viteaz zaporojean mort, îmi puse pe piept certificatul medical în care, pentru diagnosticul "sindrom nevrotic depresiv", eram scos din mersul înainte pe trei zile lucrătoare. Apoi o auzii spălând (în trei ape şi trei sode) cele câteva ceşti şi farfurioare din care servirăm aseară ceaiul, măslinele şi slăninuţa cinei. Între timp, conform obiceiului neamului ei, vorbea tare cu pereţii bucătăriei.

- Dacă ar fi după mine, o auzeam, eu aş îneca într-un degetar eu apă pe toţi başinginerii sau microsavanţii ăştia de inventează, în timp de pace, surogate de război. Parizer fără carne, vin fără struguri, brânză fără oi. Salam polonez, fără polonezi, suc de lămâi fără lămâi, lame de ras care nu rad, pixuri care nu scriu, chibrituri ce nu se aprind, timbre şi plicuri ce nu se lipesc. Ultimul nostru produs, "Gipsy-cola", răcoritoare zis mexicană pe bază de coji de pâine arsă şi sare de lămâie, zaharinată în schimbul de noapte, are culoarea arabilor morţi de ciudă şi de ciumă în pustiu. Dacă ar fi să vorbim pe cinstitele, inginerii doctori în chimie alimentară care au inventat-o îşi pun obraz lângă obraz, şi de sus, un economist planificator le toarnă apă de ploaie şi cifre statistice. Asta e "Gipsy-cola"! Iar eu, ca pedeapsă că nu am doctoratul, trebuie să-i popularizez, pe inventatori şi să le dedic programe săltăreţe cu poezele şi danţuri de viaţă nouă.

- Lichele, declarai eu cu aplomb, dându-i în acelaşi timp a înţelege că sunt treaz, viu, o ascult, o urmăresc.

- Lichele, şmecheri, pezevenghi, pramatii, hahalere etcetera.

- Escroci, mincinoşi, farseuri, semidocţi, curve... Ha-ha, auzi: fabrica de răcoritoare! Gipsy-cola! He-he!

- Gura, Sindroame! o auzii răstindu-se la mine pe Olimpia. Nu-ţi dau voie să te atingi de pâinea mea. Cât timp îmi pot permite zilnic să-mi fac procurările alimentare în timpul emisiunii pentru fruntaşi, cât timp mi se uşurează cioc-ciocul la uşa unui cabinet medical, de unde - nu spun cum şi cam la ce preţ - pot obţine, cât ai zice peşte oceanic, un certificat de scutire pe motiv de sindrom depresiv, pe care ţi-l aduc la pat, cât timp, în loc să fii bătut cu vergi sau tras în ţeapă în piaţa Agiei, stai ca un paşă în pat şi numeri muştele cărora nici că le pasă de spray-ul nostru cerut în optzeci de ţări cu industrii avansate, eu zic să ai bunul-simţ şi să-ţi ţii gura. Economia mondială e în criză, dar încă nu şi-a spus ultimul cuvânt. NU se ştie deocamdată precis care e scopul muncii şi al progresului continuu: producţia, supraproducţia sau antiproducţia. Este o ruşine ca o lume gândită de filosofi să ajungă să fie condusă exclusiv de economişti şi militari tâmpiţi. Sunt probleme care te depăşesc, mulţi zic despre ţigani că, din punct de vedere sociopolitic, ei reprezintă unica soluţie pentru viitorul nostru postatomic. Dacă e aşa, atunci de ce să nu încercăm un model de lume în care am lucra pe îndelete, cu taclale, chiul şi mici furtişaguri ocazionale? Nu am fi noi singura formulă de tihnă şi fericire ce s-ar opune modelului nipono-german? Am răsfoit eu cursul de futurologie, ştiu ce vorbesc...

Conform ritualului oriental, Limpi îmi servi graţios dulceaţa de nuci şi cafeaua (veritabilă) la pat.

- Totuşi, scumpă a mea soţie, îi zisei, îmi vei permite să continuu a gândi, a mă gândi, ceva mai serios la acest cuvânt atât de actual: lichea. Hm, aş bea o votcă siberiană ca să mă dreg după ienupărul vandal de ieri, dar ştiu că mă vei refuza aşa că...

- Deseară te aşteaptă Naşul, îi vei face o expunere cuprinzătoare asupra problemei - asta ne mai lipsea! - "literaturii ştiinţifico-fantastice" în trecut, prezent, şi viitor. Mie, ieri, mi-ai vorbit opt ore fără întrerupere despre...

- Perfect, am intervenit eu, ca să-i tai prea precisa ei memorie. Cafeaua asta e excelentă, să revenim, aşadar, la conceptul

acesta balcano-bizantin de "lichea". Savantul Gra-Ur, draga mea, pe care nu am avut plăcerea să-l cunosc personal, susţine, nu fără oarecare temei, că "lichea" vine din persana veche, "läkkä", ce însemna "pată". Atât. În turca (tot) veche, "pata" asta, din motive fie religioase, fie militare, a devenit "lekke" şi însemna, fii atentă, "neruşinare". Semantic - dat fiind că religiosul a fost înlocuit cu politicul, iar militarul cu economicul - e cât se poate de logic ca şi "neruşinarea" turcească să evolueze şi să devină la noi "lichea" şi "lichelism"... Personal însă, dacă îmi permiţi, aş opina totuşi pentru deducerea acestui cuvânt din latinescul "lichen", ce designează o plantă oarecum saprofită, alcătuită dintr-o ciupercă şi o algă ce trăiesc - nota bene - în perfectă simbioză. Sufocând un brad bătrân, de pildă. Totdeauna m-a ispitit gândul de a-mi imagina Spiritul neamului meu, obosit de înălţimi şi singurătate, cuprins şi înecat de argintul verzui al unor licheni ce prosperă de pe urma tăcerii şi discreţiei noastre resemnate. Chiar şi Europa, dacă te uiţi bine pe harta sufletului ei bătrân, ca formulă de morală şi cultură, nu mi-l pot închipui decât ca un Tannenbaum năpădit de hipersănătoase lichele. Am avut un coleg care a murit sufocat de o femeie ventuză, pe nume Viola Vâsc. Vâscul, dragă Olimpia, în tradiţia celtică, e o plantă sacră. Viola Vâsc era o vampiră-harpie. Soţul ei nu a murit, a fost pur şi simplu terminat, aşa cum termini o carte, o poezie, o cafea ca aceasta...

Etimologia, mai ales la ora în care putea fugi de la staţia ei, avea asupra naivei mele tovarăşe de drum şi veşnicie o putere de seducţie de-a dreptul miraculoasă. Deşi nu am întâlnit nici un alutan care să folosească dicţionarul de neologisme, pasiunea pentru cele mai sonore noţiuni străine, filosofice, metafizice bântuia ca o molimă până şi în cele mai înalte cabinete şi catedre universitare. Am cunoscut un fel de harbuz, hibrid de tractor, devenit versificator oficial, care, redactor-şef de editură fiind, timp de patru cincinale, dicitur, s-a luptat eroic cu cinci neologisme şi nu le-a putut răzbi. Acestea erau: "insolit-insolent", "intestine-intestinale", "fortuit", "lucrativ", "circumspect-circumcis". În ziua în care a reuşit să pronunţe cuvântul "competitiv" a făcut cinste, toată redacţia a dansat căluşul, "şi la stânga, trei ciocane, hop, hop!". Eu însumi, de voiam să obţin pe datorie încă un ultim dorobanţ de votcă autohtonă, barmanul, care mă cunoştea, mă ruga să-i înşir, sonor, barbarii ce ne-au ţinut sub ocupaţie, de-a lungul veacurilor. Recitam ca o poezie (în şcoala nouă se cam evită această temă), aşa cum am învăţat eu în liceu: goţii, hunii, gepizii, avarii, ungurii, pecenegii, cumanii, tătarii, turcii, neo-turcii... Avem un succes nebun cu această înşiruire, un şofer în salopetă mi-a cărat un dulap şi trei lăzi cu cărţi-fosile fără să-mi ia un ban, cu singura condiţie să-i înşir barbarii care ne-au... Limpi, deosebit de firoscoasă, adora în schimb etimologia. Eu ştiam asta: de câte ori îmi ardea sufletul, obţineam ce voiam explicându-i, cu morgă latinească, de unde şi cum devine câte un cuvânt mai acătării.

Apăruseră la patul meu tava cu brânzică, şuncuţă, măslinuţe... şi acel pur şi transparent pahar prin care şi pentru care s-au făcut atâtea revoluţii şi spus atâtea prostii.

- Poftim, îmi zise Olimpia. De când e lumea, ea s-a împărţit în exploatatori şi exploataţi. Originea mea ţărănească mă obligă la robie o oră cel puţin în fiecare zi. Tu eşti sultanul meu, în afară de tine nu-mi dă voie Legea (şi Sultanul cel Magnific) să cunosc altul. Bea-ţi încet amăgirea muscală, eu tot la lichele trebuie să mă gândesc, îmi iau daireaua, şoimule viteaz, şi am să-ţi cânt aria lichelei, aşa cum se cântă ea în pieţele de zarzavat ştiinţific ale bătrânului nostru paşalâc. Ascultă!

Licheaua nu iubeşte - se face că iubeşte.

Nu crede - obligă pe alţii să creadă.

Nu munceşte - trăieşte vorbind despre muncă.

Face carieră ţipând: "Să se termine cu carierismul!".

Dacă e popă - nu crede în Dumnezeu.

Dacă e Poet, nu crede în Cuvânt.

Dacă e dascăl, se ascunde după trei citate.

Nu se descoperă, se acoperă (cu hârtii, ştampile, iscălituri).

Nu cunoaşte, nu se cunoaşte, nu recunoaşte, în schimb, ştie!

Nu are miros - şi totuşi pute.

Nu are culoare - dar îţi ia ochii.

Nu ştie să cânte - deşi are o formidabilă ureche muzicală (pentru

Sunetul banilor, pentru vocea şefului, pentru aria momentului oportun).

Licheaua, soţule, s-o aşezăm greceşte, la mijloc, între un şmecher ce se descurcă hoţeşte, şi un escroc.

Licheaua fiind şmecherul ce escrochează în permanenţă.

Şi când doarme, şi când visează,

şi când declară dragoste sau devotament.

Şi când îşi îngroapă muma.

Minciuna este adevărul său, ipocrizia e meseria sa, linguşirea e Arta pe care o exersează în pace şi onor.

Noi vrem să fim brazi: el este lichenul ce ne gâtuie (din dragoste, din patriotism).

El jură pe trecut, ca să-şi asigure ziua de mâine.

Licheaua, bărbate, nu se însoară din dragoste, ci se căsătoreşte bine.

Nu-şi iubeşte nevasta: o foloseşte la toţi indicii.

Nu mănâncă: se hrăneşte. Nu doarme: se odihneşte. Nu gândeşte: meditează. Nu judecă: emite judecăţi (despre alţii).

Nu vorbeşte, spune. Nu spune, ia cuvântul.

Nu ia cuvântul fiindcă are ceva de comunicat, ci ca să se spună că a spus.

Nu se pricepe la nimic - pricepe însă totul.

Acestea fiind zise, am dreptul să strig: Allah este Dumnezeu şi licheaua este râia sa. Amin şi aleluia.

- Amin, repetai ca în vis.

Mă simţeam într-un turn, priveam de sus mizeriile acestei damnate lumi, pe Limpi o iubeam ca pe o Şeherezadă. Mă durea în cot acum problema autonomiei valorilor morale. Votca fiind excelentă, era normal ca Baicalul să fie lacul cel mai curat din lume. Intelighenţia porcimii sorbonarde o puteam înjura liber într-o frangleză de extremă stânga. Închinai frumos către minunea acestei matinale fericiri.

- Soţie, ziceam, dulce soţie, bucuros lângă tine sunt foarte.

- Lasă-te de imne, bărbate. E ora unsprezece: fă-ţi un duş rece, în curând îţi va sosi cineva în vizită. Pentru această preţioasă întrevedere - pentru care numai mie îmi poţi mulţumi - mă făcui eu înţelegătoare faţă de poftele tale după votcă. Rusească. Nu pot să uit nicicum că ai dat foc unor cârpe şi acum miroase urât tot municipiul. Miroase, omule, a vigilenţă culturală, a dosare în inflaţie, a demisii şi a demiteri, a anchete şi cod penal. Râzi ca proasta-n iarmaroc şi pe urmă, cazul cu vampira Vâsc şi ce crezi tu despre simbioza dintre o ciupercă şi un intelectual...

- Pe cine ai convocat, Limpi?

- În mare taină... Pe bunul meu tovarăş de lupte şi convingeri definitiv pierdute: pe domnul Sommer. Paznicul ortograf al afişelor jupânului Caftangiu.

- Cu ce scop? Şi cine este acest cerşetor în pustiul Gaza? Demisol, copii premianţi ce gătesc fasole muncitorească, soţie infidelă, fugită cu un peruchier macaronar... Cu ce mă poate ajuta un asemenea naufragiat?

- E-hei, domnule profesor, nu ştiu ce hram purtai în acel Genopolis despre care îmi vorbeşti mie balade şi idile! Ceea ce constat eu cu mintea mea cea proastă e că dai în gropi de naiv şi credul. Nu eşti prost - la noi toţi proştii sunt foc de deştepţi -, dar pari venit şi de pe o altă planetă, şi dintr-un viitor secol în care noi nu vom ajunge nici în comunism. Oamenii nu trebuie judecaţi după aparenţe, nici după rolul pe care-l joacă în piesă. Tu nu eşti ortograf, nu eşti nici inspector, eşti un nenorocit de cărturar inutil şi ridicol ca un Vasilache în bâlci. Nici Caftangiu nu e un cultural, nici nevastă-sa n-ar fi numai curvă dulce, nici Naşul nostru nu e futurolog. În consecinţă, nici bunul meu prieten, cu care împreună, în tinereţile mele, voiam să schimbăm soarta lumii, domnul Sommer, nu este ceea ce zice el că este. Povestea cu demisolul o cunoaşte până şi fulgerul Ilderim ăl mare: are el acolo patru camere de prinţ din Levant, de bei din Samos. Piane, pianine, covoare de Buhara, picturi, argintărie, cărţi rare, stampe. Fiul care îi găteşte fasolea fel-unic-muncitoresc ştie trei limbi străine. Şi ruseşte. E un mare talent în muzică, studiază cu un dirijor şi exersează controlându-se cu maguri nipone. Nevastă-sa, e adevărat, a plecat la Constanţa, dar nu cu un peruchier italian, ci cu un paşaport în regulă şi împreună cu celălalt fiu, care acum e colonel într-o armată care se bate, deşi nu a defilat niciodată.

- Dar tu, de unde îl cunoşti atât de bine?

- Ce rost ar avea să-ţi povestesc? Măritându-mă cu tine am trădat convingerile mele ferme. El, la fel: lăsându-şi nevasta să plece în Israel, şi-a trădat şi el statutul din Tânăra gardă. Suntem colegi de destin. E limpede? Poftim halatul, poftim papucii, poftim şi ştergarul dumneavoastră, Milord!

- Totuşi, fiindcă veni vorba: pentru ce te-ai măritat cu mine? Bătrân sunt, puşcărie am tăcut zece ani, am numai trecut şi nici

un fel de viitor. Frumos n-am fost nici când eram cercetaş, bogat nu voi fi nici dacă mi se va da direcţiunea reunită a abatoarelor şi gogoşeriilor întregului sultanat. Atunci, de ce?

La o asemenea întrebare ar fi trebuit ca trei volume de poezie romantică să sară din rafturile bibliotecii (pe care nu o mai aveam) şi să se zvârcolească pe covorul nostru istro-persan. Ar mai fi trebuit să mor străpuns pe loc de laserul ironic al unei anumite priviri trimise dinspre bucătărie.

Olimpia pregătea mizilicuri hamsii (istoria mergea nepăsătoare înainte), eu auzeam, în timp ce mă bărbieream, armonia pitagoreică a sferelor şi bine unsa rotire a maşinăriei creierului jumătăţii mele.

- De ce m-am măritat cu el!? Auzi întrebare!

Limpi nu mai vorbea cu mine, se adresa unui auditor abstract, plasat undeva între telemeaua din sectorul particular şi castraveţii de seră, refuzaţi la export.

- De ce nu mă întreabă cum de au pierdut nemţii războiul? De ce se poluează apele, şi se taie pădurile nevinovate, de ce nu se găsesc în tot oraşul sau ţara asta măcar zece volintiri care să nu cânte fals în strana şi struna puterii? Când te-am zărit, musiu, un drac verzui şi doctor în nefericire mi-a luat, pesemne, minţile. Mi te arătaseşi, bărbate, ca sfinţii: aveai aureolă, nu erai înţeles, scăpaseşi de un rug, acum erai în căutarea unei spânzurători mai acătării. Chiar în acel an mi se furaseră din poşetă ultimele mele convingeri cinstite: fabrica noastră, conform unor preţioase indicaţii, trecu de la sucurile monocolore şi marmeladele tricolore la marmeladele monocolore şi sucurile tricolore. Ni s-a stricat un vagon de melasă, a trebuit să facem din el rachiu de ienupăr extrapopular. Fu mazilit cu tam-tamuri oficiale begler-beiul radiofoniei industriei alimentare, el şi numai el fiind vinovat de înmulţirea cozilor la anumite produse de larg consum. Vărul Tutilă Doi sări direct din arheologia ideologică la catedra de agitaţie futurologică. Ce mi-am zis? Iată un sacru idiot, din lună picat: el reprezintă în lumea noastră omul care nu aduce ploaie, în schimb aduce te miri ce alte mari surprize. Tot nu am un ideal pentru timpul meu liber. Ce-ar fi să-l apăr pe acest cap rotund de muşte, de gropi şi, mai ales, de capete pătrate. Eram şi curioasă - fiind de felul meu neumblată prin iarmaroace - să văd mai de aproape o asemenea fiară plină de bibliografie cu-gotice-mărunte. Aveam eu anumite nelămuriri în legătură cu Occidentul ăsta care e tobă de carte, dar face pe el de frică şi neputinţă. Citeai, bărbate, de la Marx în sus, ascultai muzică de la Mozart în jos, vorbeai de Genopolisul acela natal ca despre un Ierusalim scutit de contradicţii dialectice. De unde era să bănuiesc că, după ce nu ai fost în stare în viaţa ta să spui o singură glumă care să nu fie politică, acum, în plin dezgheţ al umorului de sus în jos, te vei apuca să râzi în faţa unui afiş bombon, în plină amiază alutană, de faţă cu nu ştiu câţi turnători, rămaşi în urmă cu angajamentele. Câinele moare de drum lung, prostul de grija altuia; mie mi-a fost dat să mă înveşnicesc încercând să înţeleg ce a fost în capul Creatorului atunci când te-a făcut aşa cum eşti: ultimul mohican care mai crede în oameni şi în cuvintele mari... Noi jucăm aici şah cu o sută de figuri în zece culori, pe o tablă în formă de pentagon vesel, tu abia acum înveţi să faci rocada mică. Noi facem teatru - şi ce teatru! - de o mie de ani, tu vii din norii cărţilor tale, habar neavând la ce foloseşte sufleurul megafon, cine este marele regizor, unde ni se compune muzica, cine a scris această imbecilă comedie la care plânge toată lumea şi care nu se mai sfârşeşte niciodată. Noi aici ne bucurăm că a trecut ziua şi că nu au năvălit hunii sau volgadonii, tu îţi bei de unul singur rachiul anestezic întrebându-mă cu angelică mirare dacă am auzit despre literatura asta ultracăpiată şi spăimoasă pe care o numeşti Si-Fi.

- Olimpio, aş fi de părere să nu exagerăm. Parcere subjectis, debelare nisi superbos. Ce pantaloni să îmbrac pentru această ciudată vizită?

- Şalvarii de Ramadan! Vine un om inteligent, şi el, în loc să mă întrebe ce întrebări să-i pună acestui atoateştiutor, se interesează de culoarea pantalonilor. Ai două perechi: îmbrac-o pe cea mai optimistă dintre ele. E bine? Poftim, aici e tava cu gustări, ştiu eu ce îi place domnului Sommer. Vezi să nu te muşte şarpele să bei mai mult decât el! Sau să te apuci să-i explici - cum ai făcut-o cu mine, ieri - cum devine cazul cu literatura şi ştiinţa pentru copiii sugari. L-am invitat ca să-ţi spună, mai pe limba ta, cam în ce rahat ai intrat, de unde bat vânturile rele, cine trage sforile după acel cearşaf fatal, prin ce mijloace ai putea, la nevoie, să scapi de dandana ceva mai ieftin, cu pielea numai tăbăcită, nu şi jupuită tamerlan.

- Perfect: ce întrebări să-i pun acestui atoateştuitor?

- Pa, pa, iubiţelule, ora de muzică distractivă pentru fruntaşii în producţie a trecut. Mă grăbesc, azi va trebui să iau un interviu unuia de a inventat spălarea fără apă a sticlelor de ulei. Tu să fii cuminte, în banca ta, ai să vezi cam cum arată unul care, fiind ceva mai deştept decât noi doi laolaltă, ştie să facă pe prostul exact unde trebuie. Nu uita: e prietenul meu, tot ce ştiu în materie de etică şi echitate în câmpologia muncii de la el le ştiu. M-am dus pentru vizita de comunicări ştiinţifice la Naşul, te voi seminariza aparte...

Afară, un soare oblic se ascundea după nişte nori toledani. Copiii, scăpaţi din închisoarea şcolilor (surveiller et punir), îşi urlau libertatea anarhică, răscolind ordinea aşezată şi conştientă a harnicelor noastre bulevarde. La radio se cântau marşuri, în Siberia s-a descoperit un nou mamut, perfect congelat, un şofer treaz şi-a gâtuit şi nevasta, şi soacra, se fac cercetări şi la alţi conducători auto însuraţi. În Franţa e bine, în Elveţia e bine, în Statele Unite e şi mai bine. Niţică foamete este prin Biafra, Sahel, India, Cambodgia, să fie sănătoşi. Un savant olandez a descoperit că Rembrandt ar fi avut un suflet get-beget turcesc. Aşa se explică papucii, şalvarii, turbanele cu care îşi înveşmânta multe din personajele închipuite. Sau biblice. Sau transcendentale. Ciudat? Să ne mai turnăm un degetar din această quinta esentia varegă. Aşa! Admiţând că totul în lume e posibil, chiar şi imposibilul (mai ales imposibilul, absurdul, irealul, pararealul, patafizicul), mă şi încântă ideea unui Rembrandt Döppelganger, posedând pentru clipele lui de evadare (el, care nu a călătorit niciodată) un suflet de rezervă.

Turcesc. Napocos, clasicul gânditor la care mă închin în taină, într-o nocturnă meditaţie a sa (cam confuză, e adevărat) susţinea că popoarele mici şi mijlocii au fost dotate de Providenţă (care vedea limpede mult înainte în viitor) cu o conştiinţă "bi-frons", duplicitantă. Ianusiană. Astfel, aceste neamuri şi seminţii pot, la nevoie, să-şi schimbe total garderoba morală şi politică, fiind capabile să treacă, fără tremenzităţi, dintr-o tabără a unui mare protector în tabăra adversă a unui şi mai mare prieten veşnic. Mai mult decât atât, istoria cunoaşte treceri bruşte dintr-o religie într-alta, dintr-o reformă direct în contrareformă. Genopolisul (căci, indirect, la el se gândea Napocos, scriind aceste absconse pagini), în lunga şi deloc glorioasa lui istorie, a schimbat trei religii, patru sisteme morale (creştine în formă, păgâne în conţinut), zece sisteme administrative şi nu mai ştiu câte coduri civile şi penale. Să nu mai vorbim de croiul şi culorile uniformelor noastre militare: o adevărată beţie de oportunism tactic şi strategic. Eram, de pildă, ocupaţi de regele litvan, noi cochetam cu agenţii secreţi ai împăratului vizigot: armata noastră (mai bine zis armiile noastre de mercenari pecenegi) era în aşa fel concepută, încât, printr-o simplă întoarcere a vizierei coifurilor, trecerea dintr-o tabără în alta, dintr-un patriotism în altul, să se poată face fără încurcături protocolare riscante. La origini, spune Napocos, nu întâmplător, neamul nostru şi-a păstrat, pentru orice eventualitate, atât numele vechi, păgân, cât şi numele nou, creştin. Asta timp de mai multe secole. Astfel, am fi singura etnie din lume care admite atât cuminecarea cu azimă, cât şi cu pâine şi vin. Avem un suflet în drum spre Constantinopole (dar care de obicei ajunge la Kiev sau Novgorod) şi un altul, pelerin latin spre Roma veşnică (mulţumindu-se la nevoie cu Vindobona sau Lutetia). Nu am dat nici un sfânt în calendar, nici un teolog fondator de asceză nouă. Toleranţa noastră, înainte de a fi o trăsătură morală colectivă, e mai degrabă un mijloc şiret de a fi pregătit pentru orice convingere definitivă ca fiind sinonimă cu prostia şi moartea. Fronius, colegul meu de psihologie experimentală, în perioada sa albastră, deci înainte de a fi trecut la experienţele cu şoareci, papagali şi maimuţe, credea sincer într-un fel de inconştient colectiv, nu de tipul C. G. Jung, ci într-unul colector de dureri şi dezamăgiri, magazie ascunsă a sechelelor frustrărilor şi spaimelor. Aşa cum, zicea el, visele noastre ne traduc simbolic traumele din copilărie, tot aşa în inconştientul ascuns al popoarelor e engramată frica de grozăviile tuturor ocupaţiilor străine ce s-au succedat şi ce se vor mai succeda în viitor. Hunii, ciuma, teroarea, şi iar hunii, ciuma, teroarea - iată cei trei stâlpi pe care se sprijină instinctul nostru de supravieţuire. Timpul e ca o roată, spunea Napocos, uneori îi sare câte o spiţă şi atunci, dintr-o dată, ne vedem încremeniţi într-una din revolutele spaime ale unei ocupaţii din trecut. Un gol istoric se poate întinde (chiar şi în plin secol XX): hunii sunt iar la porţile cetăţii, se aud nechezând caii lor chitai. Ciuma se întinde şi ea, că de-aia-i ciumă, călugări hermandezi pregătesc rugurile în vederea autocriticii de mâine. Sfânta Genoveva e ocupată, ia acum un interviu unui profet chior ce caută dictatura cu lumânarea. Tief sind die Brunen der Vergangeneit, îmi zic, reţinându-mă să ciugulesc singur din gustarea musafirului. Teribilă această peregrinare prin timpul subistoric. Genopolisul meu drag a avut, în plină vâltoare a războiului de treizeci de ani, exact treizeci de ani de totală pace şi independenţă. Se întâmplă. Casele din centrul unei explozii atomice scapă, se zice, de dărâmare, ca şi bărcile ce au avut norocul să fie prinse chiar în mijlocul tornadei caraibe. Am avut, aşadar, trei decenii de autogestiune şi nevasalitate. Şi, cu toate acestea, din obişnuinţă, ne-am comportat de parcă am fi fost ocupaţi de cel mai barbar dintre barbari. Ciuma şi holera, deşi nu apăruseră, erau totuşi hiperprezente în măsurile noastre de precauţiune - ca să nu mai vorbesc de amploarea ce o luaseră instituţiile prin care - de bunăvoie, nesiliţi de nimeni - ne autoinchiziţionam cu o fantezie suprahispanică, demenţială. Ce ironie! Să trebuiască, precum o nevinovată muscă, să aterizez direct în baclavaua antiistorică a acestui târg abia trezit din somnul său dogmatic, ca să pot ajunge să înţeleg propria mea ipseitate, acel Ganzander pe care îl port cu mine şi care nu ar fi exclus să fie exact demonul meu tutelar, cel care îmi umple acum paharul şi mă face să mă gândesc la Frică, la Groază, la Sfârşit, ca la dimensiunile matrice chiar şi ale civilizaţiilor şi culturilor celor mai alintate de iluzia libertăţii şi fascinaţia democraţiei.

Soneria zbârnâi zelos. La toate soneriile ce le-am avut, în lunga mea carieră de umanist, am constatat un fel de hiperzel, de plushărnicie, ca şi când acest mic utilaj tehnic ar fi dorit în permanenţă să se apropie cât de cât de fiinţă, de animal. De cioară, câine, cacadu. În orice caz, soneria mea ştia că mă sperie, îl plăcea să sune sperios, asta intra în plăcerea ei de maşină, făcută de om, dar detestând omul.

Deschisei. Domnul Sommer îmi zâmbea Altfel. Total altfel. Nu mai era acum, nici pe departe, jalnicul paznic al grafiilor primăriei, servul umil al başdirectorului Caftangiu: domnul din faţa mea arăta ca un ambasador al unei mari puteri bogate în petrol şi dolari. Mă îmbrăţişă protector şi aristocratic: ca prin vis, încă sufocat de surpriză, auzii salutul său: "Habe die Ehre, Herr Professor!". Îmi venea să-i sărut mâna pe care strălucea un ghiul cu magice pietre şi rare însemne.

Ne aşezarăm, găvărind convenţional, nici nu mai ştiu în care din limbile suspecte. Mă surprindea acum o rară degajare şi o nobil-liberă superioritate ce ondula spre mine, în valuri, din direcţia ochilor săi mai mult decât luminoşi: aş zice numinoşi. Nici urmă de umilitatea şi naturalismul cu care mi se arătase mai ieri-alaltăieri. Acum, acest dandy al chiulului inteligent, prin simpla sa intrare, numai prin parfumul şi gustul cu care era nu îmbrăcat, ci înveşmântat, mă muta dintr-o dată peste câteva meridiane şi paralele ale condiţiei umane.

- Ghicesc, rosti musafirul meu, de astă dată într-o alutană fără urme de accent sarlâk, după felul cum sunt aranjate gustările, mâna doamnei dumitale, pe care nu întâmplător o cheamă Olimpia, îmi cunoaşte gusturile, a fost o vreme în care am luat multe gustări împreună.

- Domnule Sommer, înainte de a vă întreba de unde o cunoaşteţi atât de bine pe soţia mea, mi-aş permite să vă întreb dacă nu doriţi un păhărel de votcă. Rusească.

Domnul Sommer îşi scoase monoclul din buzunarul redingotei, şi-l fixă cu o precizie pe care, astăzi, nu o mai au decât cântăreţii de operetă (şi nici ei), plus doi sau trei din dramaturgii austro-ungari. Apoi, ca un scamator, îmi puse în faţă o sticlă strălucitoare de whisky ce părea o ireală reclamă Paris-Match.

- Herr Professor, îmi spuse zâmbind afabil, astăzi, cu totul întâmplător, dacă îmi vei da voie, vom bea din antivotca asta. Să

nu te miri, am moştenit de la tatăl meu acest înţelept obicei de a bea alternativ băuturile naţionale ale marilor popoare. Trăim aici, trebuie să admiţi, într-o zonă periculoasă, în care se recomandă alternanţa alcoolică. Nemţii, de pildă, îşi datorează o mare parte din lipsa de imaginaţie politică faptului că au fost totdeauna băutori de bere şi numai de bere: francezii, în schimb, ca şi vecinii noştri ugro-fini, se deşănţează în libertinaj şi à-quoi-bon-isme din cauza exageratelor de multe varietăţi de vinuri şi eau-de-vie-uri.

- Și atunci?

- Eu alternez. Vinul alb cu cel roşu, acasă la mine. Votca şi whisky-ul când sunt în vizită. Popoarele mici, iubite domnule profesor - şi noi doi aparţinem unor popoare mici -, trebuie să se adapteze magic la licorile celor mari. În felul acesta, în adâncul sufletului lor se precizează obişnuita contradicţie, sentimentul diplomatic al coexistenţei zilnice cu orice ocupant posibil. Eu zic să închinăm primul nostru pahar din acest bătrân scotch pentru farmecul şi inteligenţa doamnei Olimpia. Ura!

Gata, eram sosit acasă, înotam în apa pură a tinereţelor mele. Nu mai eram ortograf, convivul meu, vivace şi elastic ca un centaur rococco, sinteză de stil şi spirit între marama arabă şi sabia macabee, mă învăluia într-o fermecătoare incantaţie din alt secol, din altă parte de continent şi lume.

- Tocmai la asta mă gândeam, stimate domnule Sommer, înainte de sosirea dumneavoastră: la misterul duplicităţii umane. Vin dintr-o zonă spirituală în care această bieticitate (înţeleg prin asta existenţa - naturalia aut naturata -, nu-mi dau seama bine cum, prin două feţe, prin două morale, prin două contacte sociale total separate şi contradictorii) este riguros şi sever condamnată. În Genopolisul meu - cel puţin în acela al studiilor şi tinereţilor în care mi s-a cristalizat conştiinţa de cărturar şi cetăţean -, a fi fost surprins în flagrant delict de duplicitate, de "una vorbesc şi alta fumez", însemna oprobriu public şi demolare categorică. Îmi dau seama că mica minciună şi mărunta ipocrizie nu-mi sunt deloc străine, homo sum, nu-i aşa, totuși de la aceste pioase fraude până la teatrul mezozoic la care asist este o distanţă ce îmi taie respiraţia... Zum Wohle, simt acum, după numai un pahar din scoţianul dumneavoastră, că trec dialectic direct spre contrarul meu.

Un om civilizat îl poţi cunoaşte după modul în care manevrează o simplă scobitoare: să mănânci hamsii şi măsline verzi, telemea şi piept de curcan afumat fără să te deschei la vestă, fără să te pripeşti sau să te lălăi, înseamnă un lung rafinament pe care nu ţi-l poate da decât Orientul Mijlociu. Gustarea curgea, nu decurgea, ca un dans, ca o liturghie ştiută pe de rost.

- Mă bucur, iubite colega, îmi răspunse invitatul meu, şi crede-mă, nu mă mir deloc de cele ce mi le spui. Dar, cu toate că nu sunt decât un biet conlocuitor al acestor stătute meleaguri, îmi voi permite să te contrazic. Modestele mele lecturi sau, mai degrabă, atenta observare a lumii mă obligă să-ţi atrag atenţia asupra faptului că aşa-zisa noastră duplicitate nu este decât consecinţa logică a Genezei. Dumnezeu, nu ştim de ce, l-a acceptat pe diavol drept coautor cu drepturi dacă nu egale, în orice caz foarte legitime. Tradiţia antică şi, mai ales, eresurile creştinismului nostru primitiv - mă refer în primul rând la bogomilism - ne obligă să trecem prin lume având două suflete, două feţe, două morale, două iscălituri şi chiar două adrese (una pe pământ şi alta în ceruri). La nuntă, de pildă, în faţa altarului (sau a ofiţerului stării civile) se oficiază un mister de uniune contractuală supremă, în timp ce în spate nuntaşii chiuie cele mai pornografice epitalamuri. La priveghiuri aşijderea: babele bocesc, bărbaţii joacă durac, iar cei tineri se înghesuie fiziologic, profitând de complicitatea ambivalentă a întunericului. Avem voie să ne procurăm o diplomă în plus, să vorbim în mai multe limbi, să avem două-trei specialităţi, nu înţeleg de ce nu ni s-ar permite, din motive de comportament practic, un supliment de puncte de vedere, un mic adaos de morală şi caracter. Ştiu, ştiu: caracterul este monovalent, cel puţin pentru unii filosofi prusaci. O dobitocie protestantă trecătoare: te asigur, iubite colega, azi, cele mai curve popoare şi ideologii sunt cele care, de pe amvonul tartuffismului politic, predică adevărul şi binele unic şi indivizibil. Evoluăm spre teatrul universal, ca şi în evul mediu, nu peste mult, ne vom împărţi existenţa între un mister de catedrală şi o şedinţă cu şpriţuri, păcate şi înjurături defulante.

- Calea de mijloc? Oare!?

- Nu există, în materie de societate, posibilitatea vreunui hybris. Numai îngerii proşti cred unul şi acelaşi lucru. Omul e o fiinţă afurisită, flacăra din el este în aceeaşi măsură un dar al cerului, dar şi al iadului. De ce crezi că a fost inventat alcoolul? Ca să se obţină, pentru un scurt răgaz măcar, iluzia împăcării între cele două suflete, între ceea ce este aşa cum este şi ceea ce ar trebui să fie aşa cum nu este acum şi nu va fi, crede-mă, niciodată. Între viaţa mea, care trebuie salvată, şi Fiinţa mea, care trebuie mântuită, între scopul ce ni se tot vântură sub nas şi mijloacele care îl înlocuiesc temporar... dar pentru totdeauna. Numai în dragoste, alcool şi rugăciune - numesc rugăciune orice formă de artă, politică, filosofie - se poate obţine un surogat al acelui Unic, Absolut, Perfect, către care, dintr-o eroare de concepţie iniţială, tind toate genele din cromozomii noştri nenorociţi. Omul, se pare, evoluează spre propria sa bestialitate. Nu a fost creat pentru dragoste, Hristos a fost un mare naiv, a greşit lumea; te asigur că nu are să se mai întoarcă, nici nu va mai avea la ce; omul e o fiară ticăloasă, curvă, criminală. Pojghiţa de creştinism e în curs de a se pierde, chiar şi morala simplă a oamenilor simpli e condamnată la lentă, dar sigură ticăloșire. Acestea fiind faptele, veţi înţelege de ce ador acest oraş în care ambivalenţa e o religie, o supremă artă, o nouă morală, imorală sau amorală, între cel mai modest funcţionar local, care scrie cu două cerneluri, două pene, în două limbi deodată, două rapoarte statistice, unul mai mincinos decât altul - şi cel mai autentic sfânt din pustiul Thebaidei, opţiunea, în termeni de viitor, de înaintare spre neant, este la mare distanţă în favoarea preacurviei pe plan local.

Ceva nu era în ordine, în capul meu se răsucea un prâsnel al acelor paradoxii de care, după lecţia anilor de puşcărie, m-am ferit cât am putut.

- Ce părere aveţi, stimate domnule Sommer, despre râsul meu? întrebai, anume ca să schimb subiectul şi ca să aduc discuţia

mai aproape de ograda şi oile mele.

Oaspetele meu cu ochi verzi, strălucitori, mă învălui într-un nor vesel de simpatie şi admiraţie.

- Iubite domnule, din toată inima mea de intelectual angajat şi reangajat de când lumea ţin să te felicit pentru acel râs istoric. Par vierme administrativ, dar nu sunt; am uneori, ca orice Spirit, posibilitatea de a zbura peste oraş, de a vedea, ca şchiopul lui Lesage, de sus şi prin toţi pereţii, devălmășiile pasiunilor omeneşti. Ştiind mai totul despre toate nimicurile, îmi permit să consider risus-ul dumneavoastră drept un eveniment ceresc. Ador scolastica - e o slăbiciune conservatoare pe care mi-o permit tocmai pentru că, de facto, am fost totdeauna de partea progresului şi a modernizării. Râsul dumneavoastră, după modesta mea părere, nu a fost un accident şi nici o simplă fortuitate. Luând în seamă consecinţele lui, cred că am dreptul să consider cele întâmplate în faţa panoului de afişaj drept un eveniment cosmic. Cu uriaşe urmări, pentru oraş în special, pentru lume în general, pentru dumneavoastră, strict personal. Nu am aici tabelele mele astrologice, aş putea, pentru orice eventualitate, să văd poziţia stelelor în clipa în care a răsunat hohotul dumneavoastră plin de batjocură. Nu m-aş mira să constat nişte conjuncturi de planete cu totul excepţionale: Marte, probabil, de mult s-a despărţit de Venus, cred că trecerea lui prin faţa lui Mercur, având Luna drept acoperire, poate să însemne şi să determine un salt calitativ major, plin de tragice consecinţe.

- O, domnule, am încercat eu să-mi minimalizez horoscopul. Râsul acela? Un râs nevinovat, domnule. Un moft critic cu totul întâmplător. O scăpare. O eroare. Un reflex neurosomatic candriu. Credeţi-mă, nu am stofă cosmică. Nu corespondez cu stelele. Sunt un Stan Păţitul, chiar şi când nu glumesc, mi-e frică de urmări. Sunt un biet suberou al singurătăților, al melancoliei, al contemplaţiei prin şi pentru alcool. Nicidecum un viteaz de baricade, un David înfruntând Goliatul unui afiş caftangiu. Dar văd în ochii cu care mă priviţi cu atâta sinceritate că tot ce vă înşir eu acum este de mult ştiut de rara dumneavoastră introviziune. Ergo, bibemus!

- Prosit! îmi răspunse convivul meu. Modestia dumneavoastră, domnule profesor, nu scade nimic din măreţia evenimentului. Care, îmi dau şi eu seama, vă cam depăşeşte. E şi normal. Râsul - dacă îmi veţi permite să vă amintesc - este şi astăzi un mister. Ca şi zâmbetul copiilor, ca şi aura muribunzilor. Ce ştim noi despre adevărata sursă a râsului? Mai nimic. Du mécanique plaqué sur du vivant? Ridicol. Asta a spus-o Bergson, acum cincizeci de ani, de atunci definiţia a trebuit să fie reajustată de mai multe ori. "Du vivant plaqué sur du mécanique, du mécanique-vivant plaqué sur du vivant-mécanique..." Şi aşa mai departe. Părerea mea este că orice râs trebuie considerat un act de eliberare. Iluzorie, cu consecinţe - totuşi de eliberare. Adam, când a primit şutul acela de a trebuit să-şi părăsească locul de nemuncă, ce crezi că a făcut de îndată ce s-a văzut damnat la istorie, evoluţie progres? A râs, domnule, a râs cu lacrimi, din toată inima. Mai târziu, în evul mediu, existând o întreagă industrie a spaimelor şi lacrimilor de tot felul, râsul a ajuns o marfă de bâlci, un lux peizan, un păcat ce trece în contul sufletului bieţilor actori comedianţi, damnaţi ab initio la flăcări şi aplauze în iad. Se afirmă că bunul Dumnezeu iudeo-creştin (care nu prea ştia de glumă) ar fi avut la începuturi, ca orice mare reformator sau revoluţionar, ceea ce sfântul Toma de Aquino numeşte voluntas antecedens: dorea, cum s-ar spune, o lume în care toţi oamenii să poată fi mântuiţi şi fericiţi. Pe parcurs însă - din plictis, oboseală, sau răsgândire - s-a trecut la voluntas consecqens, conform căreia numai unii, aleşi pe sprânceană, pe severe filtrări de cadre şi dosare prin verificări, asceze, spovedanii, vor putea să se bucure de locurile limitate din rai. Ei bine, din clipa în care s-a creat apriorica, predestinata obligaţie statistică, pentru marea majoritate a oamenilor obişnuiţi de a fi în afara şanselor de urcare, ajungere, fericire, automat, domnule, a trebuit inventat Râsul. Cei slabi râd de cei puternici, cei săraci de cei bogaţi, cei proşti-deştepţi de cei deştepţi, dar proşti, cei umili de cei fanfaroni etc. Credeţi că în rai se poate râde? Pe dracu. În rai se cântă imne, se laudă, se preamăreşte. Râsul - mai ales în perioadele în care istoria îşi face de cap - ajunge să fie considerat un act de frondă, de huliganism preanarhic, de revoluţie in nuce. Voltaire, acest doctor ridendo causa, considera că oamenilor şi popoarelor mici, sufocate de moarte sub oprimarea unor imperatori încruntaţi, nu le-a mai rămas altă misiune decât aceea de a-i compromite pe tiranii lor. Cum? Râzând, dragă amice, aşa cum ai râs matale în faţa acelui afiş al doctei ignoranţe. Am un mare respect pentru domnul Iisus Hristos, acest sărman iudeu total lipsit de simţ politic, dar nu pot să nu-mi pun acum o simplă, dar foarte actuală întrebare: când a compus acele admirabile "fericiri", nu putea, în loc de "fericiţi cei ce plâng", să fi spus: "fericiţi cei ce râd" sau "fericiţi cei ce mai pot râde?". Soarta lumii ar fi fost alta. De altfel, nici Moise, nici Mohamed nu au râs vreodată. Creatorii de religii, ca şi creatorii de dictaturi militare, ignoră râsul, sunt incapabili să râdă. Risus, meretrix apostasiae, aşa era definit râsul pe vremea când se construiau catedrale: şi e definit şi azi aşa, când se dărâmă aceste catedrale, ca să facă loc altor minuni. Sub acest diagnostic scolastic trebuie să vedem problema râsului. Din păcate...

- Meretrix apostasiae, repetai ca în transă.

Mă simţeam total dărâmat pe dinăuntru, îmi venea să plâng, tocmai fiindcă simţeam că îmi vine să plâng. Adevărul era că, indiferent de natura relelor de care m-am izbit în viaţă, gândul că dreptatea este de partea celor care plâng nu m-a părăsit niciodată. Convivul meu, din ce în ce mai clorat şi mai sonor, îmi turna ritmic din scoţiană otravă. Părea că de când lumea noi doi nu ne-am despărţit, am tot stat la o gustare, trăncănind apocalipse. Gesticula bizar, parcă oficia. Nu-mi dădeam seama cu cine seamănă: cu Leibniz, înainte de însurătoare, cu Oscar Wilde, înainte de puşcărie, sau cu Vodă Caragea, de dinainte de ciumă. Aveam în cameră o icoană rusească, mater dolorosa Volga-Don. Dispăruse. Sau nu se vedea din cauza fumului. Fericiţi cei ce plâng, cei săraci cu duhul, cei urgisiţi: eu nu eram printre ei. Încercai să mă înscriu la cuvânt. Degeaba. Falstaff era în vervă. Vezuviu, Popocatepetl, Krakatoa. L'esprit est toujours professeur, zicea Valéry, mie mi se părea că am depășit demult tunetul monitor al catedrei; cuvintele ce se rosteau bubuiau sub nori, peste ape, din fundul unor grote sau peşteri. Verbul nu are margini. Aşa cum o năvălire aduce după sine o nouă năvălire, un păcat un nou păcat - tot aşa o idee naşte o altă idee, care, la rândul ei, e negată, în concluzie, de exact corolarul ei. Dialectica premerge cavalerilor morţii, chiar şi după ce lumea se va stinge de bătrâneţe sau va exploda de prea mult progres, logica dialectică a Cuvântului va continua să alerge

urlând peste apele pustii ale nimicului.

Eram binişor ameţit. Ori de câte ori cădeam în transa apocalipsei sau a logicii, ştiam că o anumită limită fusese depășită. Dar, curios, înţelegerea, raţiunea mea, era limpede ca un izvor de dimineaţă. Scoţianul acesta pe care îl beam era irlandez: în sufletul meu păcătos se băteau orbește catolicii cu protestanţii.

Frenezia musafirului meu părea inepuizabilă.

- Mă uit în ochii dumitale, domnule profesor, îl auzeam ca de după perdeaua unor nori de ploaie, şi văd în faţa ochilor mei o pagodă părăsită, câteva fire de bambus, o lotcă fără vâsle. În tradiţia veche chineză, există o "casă a calendarului". Ming Tang. Conform legilor Tao, în ea se păstrau Spaţiul şi Timpul. O dată pe an, împăratul venea şi, prin magice mijloace, numai de el ştiute, scotea din tainiţele templului culoarea şi cuantumul de spaţiu şi timp pe care le considera necesare şi potrivite pentru anul ce venea. Tot acolo, în burdufe din piele de lup cenuşiu, se găseau închise furiile prostiei, fricii, cruzimii. Împăratul desfăcea cu grijă gura burdufelor şi dădea drumul la exact atâta nenorocire câtă putea fi suportată de Spaţiul şi Timpul ales. Dacă nu era înţelept sau dacă nu respecta rigorile ceremonialului cărării veşnice, atunci relele, odată slobozite, inundau ţara şi anul acela. Totul nu dura decât un sezon magic, ciclul se închidea, un alt împărat venea şi alegea culorile viitorului. Au fost împăraţi care, de frică, evitau pagoda aceea: alţii, mai vanitoşi, au ars calendarele toate, desfiinţând, prin ucaze de groază, tot ce era legat de timpul trecut. Ei ziceau: "de acum, eu sunt şi Timpul, şi Spaţiul, şi Trecutul, şi Viitorul vostru". Cuvântul "moarte" era interzis, cine îl pronunţa era îngropat de viu. Alţi împăraţi trimiteau savanţii de la curte. Aceştia ştiau multe, dar mai nimic despre MULT. Amestecau alandala culorile Spaţiului cu sunetele Timpului, se împiedicau în burdufele cu dragoni, ceea ce aduceau ei nu avea nici noimă şi nici măsură...

- Nu trebuia să râd, nu-i aşa?

- ...Domnule profesor, în insulele Fiji, nu ştiu dacă ştiţi, există un trib care, când năvălesc mistreţii pe micile lor culturi tropicale sau când ploile prea multe le gonesc vânatul, îşi sacrifică vrăjitorul, mâncându-l în sunetul tobelor. Pe vechile caravele portugheze, dacă se altera carnea sărată sau şobolanii reuşeau să ucidă găinile şi iepurii destinaţi popotei, bucătarul responsabil era spânzurat de catarg. Vă dau toate aceste anoste şi disparate exemple numai şi numai ca să înţelegeţi că sacrificiul e mai mult decât o lege, mai mult decât o necesitate: e un ritual, face parte din protocolul condiţiei noastre amfibii, contradictorii. Când nu putem spânzura în piaţă un contabil cretin sau un economist paranoic, din altă lume, atunci... atunci...

Mă treceau fiori de groază. Şi de curiozitate.

- Magistre, îi replicai, încercând să-mi menţin accentul şi tonul verbului la nivelul mândriei mele academice de odinioară, o clipă, iertaţi-mă că vă întrerup. Vă rog, vă implor, coborâţi-mă de pe catargul acela portughez. Şobolanii încă nu au gătuit găinile toate. Vreau să-mi răspundeţi la o singură, dar cumplită întrebare: suntem la un fel de symposion, aproape elin, aici nimeni nu ne aude (sper!), la ora asta până şi zeii sunt supraaglomeraţi de şedinţe secrete ţinute pe după uşile cabinetelor lor capitonate. Jur, nu mă interesează ce gândesc despre mine materialiştii şiiţi de la primărie, desfid părerea tuturor sunniţilor agroindustriali din conducerea ortografiilor municipale - eu doresc să aflu părerea dumneavoastră sinceră...

- Detest acest cuvânt, colega: sincer. L-am radiat din lexiconul meu.

- Foarte bine, îl radiez şi eu. Doresc să aflu părerea dumneavoastră ultimă, categorială, axiologică, metafizică, despre... râsul meu. Aş vrea să aflu de la dumneavoastră, prin dumneavoastră, care ar fi, de pildă, părerea LUI!? Mă înţelegeţi? Părerea lui Karl Marx, cel care... prin care s-au întâmplat toate nenorocirile mele. El ce crede? Pentru mine, El, până la apariţia primului eliberator, a fost mai mult decât un maestru, un clasic, un ghid metodologic, un model: el a fost idolul speranţelor generaţiei mele, mi-a deschis ochii asupra Istoriei, asupra nedreptăţilor din lumea asta, credeam că el îi va şi închide, în clipa în care aria mea se va termina.

- Ai pus degetul pe rană. Prosit!

- Prosit! Pe rană, pe rănit, pe cauza rănirii.

- De asta am venit. Aşa cum am venit. Să-ţi spun - în măsura în care îmi este îngăduit - că, la ora asta, date fiind uriaşele complicaţii ale situaţiei mondiale, nici El, chiar de ar vrea, nu ţi-ar putea oferi un răspuns precis în ceea ce priveşte justeţea sau injusteţea râsului tău. Au fost puţini în secolul său (cel încoace) care să fi cunoscut atâta literatură, atâta ştiinţă, câtă a înmagazinat el într-o singură viaţă. Bunul său simţ rămâne un model de discreţie şi cumpănire. Nu râdea zgomotos (detesta chefurile, alcoolul, caracudele bârfei sau ale scandalului), avea totuşi un ascuţit simţ al ridicolului. Îl consider - pe lângă sistemul său filosofic, revoluţionar - a fi creatorul pamfletului politic, literar, corosiv, supraionic... Cu toate acestea, în ceea ce te priveşte, nu ştiu ce să-ţi spun: eşti un ortograf distins, faci parte, ca destin şi chemare, din lumpenproletariatul spiritului, îmi vine să bănuiesc că însuşi spiritul său nemuritor-revoluţionar te-a luat de urechi şi te-a dus acolo ca să-ţi vâre sub nas gogomănia aceea ştiinţifică. Fantastică. Ce zici? Dar, pe de altă parte, spune-mi, mai avem noi vreo certitudine în legătură cu criteriile după care se râde în veşnicie, dincolo, în lumea valorilor necompromise?

- Sunt pierdut! Vai, vai: speram ca...

- Bibemus, genopolitanule! Eu îţi propun să trecem în bucătărie: ştiu că soţia dumitale a afişat acolo, pe un perete, cearşaful

buclucaş. Sprijină-te de mine, terra a devenit incertă. Aşa. In vino veritas, in votcă humilitas, in whisky - stupiditas. Să mergem şi să-l privim în ochi. Să-l studiem. Să vedem dacă...

Drumul spre bucătărie fu lung şi complicat ca o expediţie în necunoscut. Sticla cu ploşniţe anglo-saxone plutea singură prin aer, luându-ne-o înainte.

- Îmi vine să plâng când mă gândesc la râsul meu nenorocit. Soţia mea - care vă iubeşte şi vă admiră - susţine, more valachico, cum că cine râde la urmă râde mai bine, fiindcă poate râde şi de cei care, râzând primii, au fost între timp traşi în ţeapă.

- Să nu exagerăm, colega: dumneavoastră sunteţi totuşi doar un simplu ortograf. Un biet subinginer al subanimei acestor subandroizi ce alcătuiesc suprastructura subculturii panificaţiei şi vinalcoolului. Soţia dumneavoastră - pe care o admir şi o iubesc, în felul meu - are marele avantaj de a nu fi citit nimic în legătură cu această colosală problemă care este şi va rămâne râsul: râsul ca simptom de sănătate sau boală, râsul care inhibă sau defulează, iartă sau pedepseşte, damnează sau mântuie. Vezi matale, lărgind sfera consideraţiilor noastre, nu putem să nu observăm că, pe scara unui anumite evoluţii (sau involuţii, sau neevoluţii, sau revoluţii) ontologice, homo ridens apare mult după, să zicem, homo faber sau homo lupus, dar înainte de jalnicul, penibilul, încuiatul homo sapiens. După a mea părere, râsul, ca semn de luciditate şi gratuitate, trebuie plasat undeva între homo ludens şi homo fictus: după peşteră şi vânătoare, dar înainte de agrozoocultură. Între totem şi tabu, adică între o forţă despre care crezi că te păzeşte şi alta de care ştii că trebuie să te păzeşti. Trec mai departe şi zic: acum vreo două mii de ani, a avut loc un fel de transplant metafizic, experimental: pe lângă creierul paleocefal, care ne ajuta să ne descurcăm paradiziac, pe bază de instincte şi ceţoase intuiţii, s-a fost instalat în specia noastră un creier de tip nou, un neocefal luciferic, programat pe raţiune şi conştiinţă de sine. Părerea mea este că trecerea de la acest arheocortex magico-religios la neocortexul civilizatoriu nu s-a făcut fără anume accidente hibrizante. Căci vezi matale, atât râsul, cât şi plânsul derivă din hipotalamus (deci din structura noastră cea mai veche) şi au drept cauză sentimentul primar al Fricii şi al Mâniei. Sociologii au dreptate când consideră aceste două afecte drept originare, mai mult decât atât, drept confundate la origini: frica nu e decât mânie neputincioasă, mânia nu ar fi decât frica scăpată din paza fricii. Bun! Râsul şi plânsul, fraţi gemeni, două feţe ale aceleiaşi triste, devalorizate medalii, s-au despărţit mai târziu, o dată cu apariţia ceremonialurilor monarhice şi religioase. A apărut o serie întreagă de ritualuri care cereau lacrimi, cutremurare, sfâşiere. Jalnică situaţie! Râsul s-a definit ca râs, deci ca opozant politic al plânsului, în această perioadă de ilegalitate, în care pe scene, în temple, la curţile tiranilor nu erau admise decât încruntarea şi plânsul tragic. Observă, rogu-te, indiferenţa totală a corului din tragediile clasice: e prezent, vede totul, aude totul, comentează, dar nu se amestecă. Cei din cor sunt oameni din popor, funcţionează cu ambele cortexuri, le place jocul (ludu), dar încă le e frică de tot ce e ficţiune (fictus). Lacrima lor e amestecată cu râsul, veselia lor fiind o formă a sentimentului absurd şi tragic al existenţei. De câte ori văd ţărani de-ai noştri aşteptând prin gări sau pieţe, întrezăresc în privirea lor aiurită ceva din resemnarea şi indiferenţa corului antic, care participă la tragedie, dar nu are nici replică şi nici un fel de putere de decizie. Mă urmăreşti? Ei bine, revenind la această funestă despărţire între râs şi plâns, îţi voi povesti o fabulă de pe vremea tiranului Philolaos. (De te fabula naratur!): în marele amfiteatru se juca una din cele cinci mii de tragedii din repertoriu. Corifeul lipsea, cei din cor, neavând cabine, purtau cu ei şi masca tragică, şi pe cea comică. Nu se ştie cum, în clipa în care protagonistul îşi tăia beregata, ca la un ordin magic, toţi cei cincisprezece hiloţi din proscenium, în loc să-şi pună masca plânsului, întorcându-se spre public, şi-au pus-o (din greşeală, din frondă, cine mai ştie!?) pe cea a comediei. Rezultatul: publicul a izbucnit într-un râs atât de fantastic, încât tiranul, ca să poată restabili ordinea, a trebuit să ordone chemarea pretorienilor din gardă şi să procedeze la tăierea capetelor celor care au tulburat sacralitatea actului artistic... Văd, după felul în care ai pălit, că ai cam înţeles încotro bat. Domnule profesor, cele două mari puteri ale istoriei, religia şi monarhia, nu au iubit râsul, nu l-au aprobat, nu l-au permis în instituţiile lor. E şi firesc: grandoarea, eroismul, jertfele de tot felul, ce alcătuiesc toate ceremonialele puterii, nu suportă nici chicotitul, nici hăhăiala. Fiindcă orice râs e de jos în sus, orice râs dezumflă, critică, relativizează. Arată cu degetul. Sparge oglinda, răstoarnă valorile, face dreptate prin egalizare şi ignorare a ierarhiilor. Un rege care râde are neapărată nevoie de un bufon paratrăsnet, un nenorocit de deştept, ghebos şi cu clopoţei la tichie, care să ia asupra lui otrăvurile periculoase ale ironiei. Regii au rămas, bufonii însă au dispărut: prim-miniştrii de astăzi nu au voie să aibă nici umor şi nici să fie deştepţi, chiar dacă, în principiu, în umbra Maiestăţii sale, ei poartă şi tichie şi gheb. Mai mult decât atât: trebuie să admiţi, ca fost profesor de dubitologie critică, rolul cu totul excepţional ce îl joacă plictiseala în strunirea credincioşilor şi supuşilor. Plictisirea, stimate domn, după mulţi specialişti, atât de stânga, cât şi de dreapta, ar fi drumul cel mai scurt, mai sigur şi mai ieftin ce duce la tâmpirea justă a poporului de jos. Să stai şase ore nemişcat în biserică, în timp ce un ţârcovnic fonf şi agramat îţi nazalizează în slavona lui o interminabilă apologie a iadului şi raiului ce te aşteaptă, să suporţi, stante pede, un ceremonial de încoronare, decapitare sau înmormântare, să strigi azi "vivat!" ca mâine să trebuiască să strigi "mazâl!" - toate aceste cumplit de anoste şi contrare comedii au ca materie primă plictisirea, aceasta râie a istoriei, această pedeapsă a secolului, pe care o simt doar cei de jos, cei slabi, cei mici, cei care defilează mereu, neavând nici o replică în piesa ce se joacă. Or, râsul e singurul acid care dizolvă plictisul, e singurul mijloc prin care se poate sparge ficţiunea falsă a ceremonialelor (şi totul, azi, totul e un ceremonial imens şi ucigător), pentru ca Adevărul, totdeauna proletar, să poată transpare pentru o clipă măcar. Nu cred că exagerez, iubite colega, spunându-ţi că, pe undeva, mă tem că viitoarea luptă de clasă, ce va plesni în viitorul mileniu, se va da între cei plictisiţi mereu şi cei mereu, din oficiu, plictisitori. Dar, ca să nu mă rătăcesc, uitându-mi vorba, dă-mi voie să închei aceste, poate confuze, consideraţii: deci unii din noi funcţionăm cu neocortexul raţiunii, alţii au tot interesul să revină la arhecortexul instinctiv, animalic, paradiziac. Se pare că, pe un uriaş plan, s-a hotărât extirparea lentă a raţiunii, cunoaşterii, spre a se reveni la creierul de reptilă, fericită în sine. Cine mai râde azi? Ţăranii, de pildă. Copiii, nebunii, beţivii. Muncitorimea, în timpul liber. Râsul lor nu e periculos, poate fi izolat, anulat. Dar... dar... În momentul în care cineva care nu e nici copil, nici ţăran nebun sau muncitor beţiv râde în faţa unui afiş oficial al oficialităţilor neocefale, se produce un act de blasfemie, o gravă şi periculoasă tulburare a protocolului, o împiedicare silnică a laissez-faire - laissez passer-ului împământenit în toate reflexele sociale, cu atât de multe jertfe şi sacrificii. Asta e! Lasă-mă să-ţi torn eu, îţi tremură şi mâna, şi sufletul. Totuşi, nu e cazul să disperi: din

fericire, Torquemada e mort, Mao e mort, iar Robespierre e compromis sub un munte de comentarii contradictorii. Nu plânge, prosit!

- Prosit! Într-adevăr, magistre, îmi tremură şi mâna, şi sufletul. Niciodată nu am fost un viteaz. În timpul războiului, am refuzat să trag cu puşca. Invidiam sincer o pramatie de poet-coleg ce servise, ca cenzor militar, în ambele tabere. Nu spun că aş fi străin de o oarecare apetenţă sau ispită a eroicului, dar, până acum, întregul meu aşa-zis eroism s-a redus la răbdare, îndurare, plus câteva mici laşităţi nonconformiste. Or, fără voia mea, iată-mă în plină carieră eroică, vitează şi totodată profund ridicolă. Ca vechi logician, simţind în dumneavoastră un doctor în cele morale şi transcendentale, nu pot decât să lupt - similia similibus - cu mijloacele spaimei împotriva spaimei ce mă inundă. Un vechi coleg de detenţie al meu, referindu-se la cele două cortexuri de care mi-aţi vorbit, folosea, nu fără oarecare cosmopolită ironie, următoarea metaforă: creierul nostru de azi ar fi asemenea unei locomotive moderne care este condusă de un cal.

- De un cal care râde? Ha-ha! Aşa este.

- Dar eu, consecvent cu lecturile şi convingerile mele...

- Sau una, sau alta!

- Repet: şi una, şi alta. Pentru mine, cărţile au reprezentat mai mult decât pădurea pentru un vânător. Până a nu fi paraşutat în această urbe, mi-a plăcut să afirm că "patria mea este o bibliotecă". Viaţa fiind un vis, toate aventurile şi călătoriile mele s-au consumat între tristele tropice ale cărţilor de specialitate şi antispecialitate. Cu genopolienii mei corespondam prin geam, de la balcon, de la catedră, folosind vorbe, numai vorbe, tot mai multe vorbe. Despre popor, progres, dreptate, istorie, valori etcetera. Acum, fiindcă, vorba neveste-mii, purceaua e moartă în coteţ, nu mai am decât o singură salvare: să mor demn. Sau să mă prefac că mor, şi că sunt demn, şi că nu mi-e frică. Dar pentru aceasta am nevoie de un suport filosofic adecvat. Clasic. Universal valabil. La mintea cocoşilor care se vor ocupa de purceaua în cauză. În consecinţă, caut aristotelic, error-ul fundamental al silogismului meu. Şi zic: El, el, marele Karl, prieten cu veselul Ruge, cu sarcasticul Neufeld, cu spiritualul Engels, el nu are de spus nici un cuvânt în apărarea mea? Aţi afirmat mai înainte că, din păcate, după părerea dumneavoastră, date fiind afurisitele complicaţii ideologice ale secolului nostru, EL e nevoit să rămână total neutru. Nici usturoi nu a mâncat, nici gura să nu-i miroasă. Nu pot să accept această laşă, mic-burgheză neutralitate. Să-mi fie cu iertare - mai turnaţi-mi puţin din acest minunat imbecilitas -, dar eu, care am mai făcut o puşcărie din cauza lui, consider pasivitatea aceasta neutralistă drept o trădare şi o laşitate.

- Vai!

- Bine: retractez. Poate că e destul să spun: comoditate de gânditor boieros şi bine asigurat, într-un exil fără riscuri. El a spus - nu-i aşa? - : "Ultima fază a unei forme a istoriei universale este comedia ei". Sublinierea îmi aparţine. Şi tot el, în aceeaşi ordine de idei, a declarat pentru vecie: "Ne despărţim de trecut râzând". Repet: râzând. Nu se referea la o simplă rallerie, o zeflemea discretă şi bonomă, ci la râsul popular, la râsul de baricade, de sfârşit (şi început) de lume şi sistem.

- Perfect. Aţi râs. De cine v-aţi despărţit?

- Astfel pusă întrebarea, nu pot să răspund.

- Vă spun eu. Vremurile, domnul meu, s-au schimbat mult, o dată cu ele, s-au schimbat şi definiţiile. Se poate spune că popoarele, când râd, se despart de comedia trecutului lor; dar trebuie adăugat neapărat că indivizii care îndrăznesc să râdă azi, hic et nunc, se despart sigur de viitorul lor. Se dovedeşte că râsul şi plânsul - "râs cu plânsul" ţărănesc al acestor locuri bântuite de nenorociri - sunt una şi aceeaşi esenţă. (Calul râde de locomotivă sau locomotiva plânge după cal?) Eu propun să purcedem la drum şi să ne uităm, ca din alt secol, ca din ceruri sau din iad, la acel afiş de culoarea amurgului austerlitz. Ce ne-a mai rămas după ce am pierdut tot, până şi onoarea? Contemplarea ruinurilor măreţiei noastre de altădată. Iată lista care te-a nenorocit. Să trecem, propun eu, peste idioţia conferinţei cu titlul: "Un duşman al omenirii: alcoolul şi minciuna". De ce nu aţi râs de această idioţie logică? Sau, iată un titlu de la capitolul "Igiena populară"; "Spălatul pe dinţi, o datorie patriotică". Ce ziceţi?

- Magistre, vă implor, nu mă mai chinuiţi. Să trecem la literatura universală.

În clipa în care degetele noastre se opriră deasupra capitolului cu pricina, păru deodată că bucătăria noastră explodează ca o mină marină. Un râs nemaipomenit - Niagara, Nagasaki, Ploieşti - umplu de un fum vesel întregul interior. Cine începuse? Nu ştiu. Râdeau toate vasele, tingirile Olimpiei: râdeam eu, râdea domnul Sommer, dar râdeau şi soda de spălat, piuliţa de alamă, tirbuşonul şi râşniţa de cafea. Geamul deschis lărgea râsul nostru (neocefalic? paleocefalic?) peste turnurile şi deşertăciunile sublime ale oraşului. Păsări colorate treceau în zbor, tulpine de bambus se clătinau în vânt, fumul şi norii se dădeau la o parte din faţa noastră. Nu ştiam de ce râdem, de cine râdem, din cauza ceţii nu puteam citi nici un nume tipărit pe acel afiş. Râdeam ca să râdem, râdeam cu lacrimi: Istoria, ca un buldozer lucrând la toţi parametrii anteproiectaţi, mergea înainte, mereu înainte, vsegda vperiod. Nimeni nu se întreba cum stăm cu ortografia, de ce poate fi moartea prin râs mai lungă şi mai chinuitoare decât săvârşirea sub secure sau cu vinele tăiate în baie.

Jur însă pe strămoşii mei că nu eu am fost acela care a dat de pământ cu vesela de pe masă. Jur!

C A P I T O L U L   A L   V - L E A

În care eroul nostru, trezindu-se din aburii beţiei, descoperă poziţia "floarei de lotus" şi află cu uimire că cel cu care a chefuit nu putea fi adevăratul domn Sommer. Olimpia disecă un cadavru viu (situaţia politică actuală), cititorului explicându-i-se astfel cam cum a ajuns marele Karl Marx pe afiş în locul simpaticului băsmuitor de aventuri Karl May. Norii se adună, dar furtuna e încă departe; e timp să filosofăm, înjurând filosofii.

Am avut un prieten - asta, pe vremuri, în perioada romantică a Genopolisului - excelent cititor de filosofi, mare iubitor de câini, afon de circumstanţă, impotent de zile mari. "Beţivi cu taxă inversă", aşa se numeau, în acei ani, băutorii care te invitau la restaurant, comandau, beau şi mâncau bine, cereau nota, apoi... te lăsau pe tine să plăteşti. Acest amic şi-a risipit întreaga viaţă în căutarea caracterului său pierdut (printr-un accident) chiar la startul de carieră. Pleca, de pildă, dimineaţa ca să-şi viziteze duhovnicul, să i se mărturisească umil, creştineşte; nimerea la un miting ateu, lua cuvântul, afurisind toate cele sfinte. Trebuia să depună ca martor într-un proces în apărarea celui mai bun amic al său, se pomenea la procuratură, scriind un spiritual denunţ chiar şi împotriva soţiei prietenului. Noaptea citea în original presocraticii, la amiază prezida comisia de epurare a limbilor sclavagiste. Din cauza filocaniei sale (era în stare să se scoale noaptea ca să administreze penicilină căţelei, cu care dormea în acelaşi pat), trei sau patru soţii l-au părăsit jignite, complexate, total aiurite. Şi intacte, nota bene. Era atât de laş, încât ajunsese să inspire respect. Avea la el două tocuri rezervoare, unul era umplut cu cerneală simpatică, armenească. Nici el nu voia să ştie cu care din ele îţi scrisese recomandaţia ce i-o solicitaseşi. Era un bun creştin, dar fanatic materialist; liberal, dar comunist, democrat, dar admirator (şi susţinător) al teroarei. În biserică, pe ascuns, molfăia Internaţionala, la şedinţe avea totdeauna cu sine un rozariu pe care îşi depăna Ave-Mariile. O dată pe an, pentru orice eventualitate, se interna la nebuni. După o săptămână, nu el, ci medicul său curant ajungea Nabucodonosor, umbla în patru labe, iar directorul ştiinţific al clinicii, după numai trei şedinţe de hipnoză cu acest individ, începea să scrie memorii către bunul Dumnezeu. Gurile rele din vecinătatea casei sale spuneau că, efectiv, în preajma lui, plopul făcea pere şi răchita micşunele. Se inspirase atât de perfect în acest câmp vibrant de minus-caracter, încât ajunsese propriul său labirint şi nici o Ariadnă din lume nu-l mai putea dezghema. A sfârşit-o totuşi excelent, o fundaţie americană i-a acordat o bursă-pensie pe viaţa: pentru merite speciale în lupta împotriva lichelismului mondial. Acum era profesor de morală la o universitate franceză, avea mare succes, fiind audiat mai ales de cercurile extrem bigote şi extrem stângiste.

Ei bine, acest bun amic de odinioară mă sună într-o dimineaţă la universitate şi, cu o voce gâtuită, speriată, mă imploră să vin să-l salvez, dintr-o teribilă încurcătură. Am alergat să văd ce a putut să păţească. Era în pijama (hainele îi dispăruseră), înconjurat de două sau trei graţii sulemenite şi ultravulgare, într-un bordel de clasa a treia, dintr-o mahala jalnică şi suspectă. Dar nu asta era nenorocirea, nici că nu-şi aducea aminte cum a ajuns acolo (ologopsihie amnezică postalcoolică, nu?), ci teribil, înspăimântător - faptul că amicul meu, acum în posesia tuturor facultăţilor sale mintale, zăcea într-un pat imund, alături de... cadavrul unui câine. Prostituatele zbierau, se lamentau, ziceau că el, cu mâna lui, vorbind într-o limbă străină, l-ar fi gâtuit pe nevinovatul Azor, dintr-un fel de dragoste pidosnică. Cereau despăgubiri, ameninţau cu poliţia. L-am răscumpărat, bine-nţeles, banii nu i-am văzut niciodată, în schimb, cu numai câteva zile înainte de tragica mea mazilire, mi-a fost dat să văd o declaraţie olografă a lui, în care, cu lux de amănunte, povestea cum m-a răscumpărat el pe mine din braţele unor biete orfane de război, cărora, din pură bestialitate, le-am ucis unicul câine ce le mai rămăsese după exploatarea din trecut.

Cum vă spuneam, acest amic al meu, în primele sale tinereţi, a fost un intelectual sobru, prudent, dar corect şi loial. Accidentul după care şi-a pierdut total caracterul pare de-a dreptul suprarealist. Şi totuşi: specialist în filosofie veche, ajungând şi el, ca mulţi alţii, pe drumuri, la un moment dat, după un an şi ceva de şomaj fără geamuri, reuşi, graţie relaţiilor ce le aveam la Inspectoratul Învăţământului din Genopolis, să fie numit profesor de muzică la o şcoală profesională de mecanici auto. Era afon total, simpla vedere a unui portativ îl făcea să urle. Dar nu avea încotro: direcţiunea, înţelegătoare, i-a spus doar atât: nu avem pretenţii ca şoferii noştri viitori să ajungă compozitori sau cântăreţi de operă. Dumneata, tovarăşe profesor, atâta ai de făcut: până la sfârşitul anului să alcătuieşti un cor, care, pe două voci, să poată intona corect în faţa organelor ce vor veni la serbarea de sfârşit de an imnul Republicii. Atât şi nimic mai mult. Ne-am mobilizat cu toţii şi, lângă un pian de împrumut, am reuşit să-l învăţăm imnul. La serbarea de sfârşit de an eram toţi colegii lui acolo, tremuram de emoţie, de aşteptare, de groază. Calm, cu mişcări sigure, graţioase, amicul dirija un cor de capete tunse, realizând peste aşteptări imnul Republicii noastre (dragi). Eram în al nouălea cer. Aplauzele ce răsunau îi asigurau catedra asta pentru cel puţin un an şcolar înainte. Ca să serbăm acest mare succes, am organizat un chef la o cârciumă ungurească, plină de atmosferă şi de aristocraţie restructurată. L-am invitat şi pe inspectorul şcolar, fostul meu student, cel care îi uşurase numirea în acel post muzicul. Am ţinut un speech, felicitându-l: amicul meu era în al nouălea cer, începuse să ne explice concepţia sa despre muzica şi armonia corală, schiţa proiectul unui sistem socialist în care toată lumea să cânte acelaşi imn, sub bagheta magică a unui unic geniu dirijor. Când euforia atinse plafonul cuvenit, inspectorul meu, grăbit (era aşteptat la alte serbări, alte coruri), îi spuse, fără să glumească, doar atât: tovarăşe, a fost bine, frumos, corect, o singură observaţie aş avea: află că imnul Republicii noastre (dragi) s-a schimbat de exact patru luni. Noroc, tovarăşi!"

După această comoţie, amicul şi-a întors cojocul pe dos, a devenit, faţă de toată lumea, chiar faţă de el însuşi, cea mai ordinară lepădătură; o pramatie cu înalte studii, dar atât de mârşav, încât îl ocoleau până şi turnătorii cu vechi obraze călite.

O tempora, o mores; o pecora, o boves! Dacă mi-am adus aminte de acest "doctor coloris causa" era numai din pricină că, în plină şi însorită după-masă printanieră, eu mă găseam foarte corect culcat, într-o pijama nouă-nouţă, în patul conjugal. Recunosc, nu era întins lângă mine cadavrul unui câine, victimă nevinovată; în schimb, ca şi amicul meu transfug, nu-mi

aminteam absolut deloc cum am ajuns, cum am putut să ajung, atât de corect împijamat, în patul acesta așternut cu lenjerie de sărbătoare, în mintea mea (deloc tulbure, spre marea mea mirare) exista totuşi un fel de câine mort, aşa cum, în subconştient, simţeam eu că undeva, exact unde nu trebuia, am greşit imnul Republicii, cântând cu bună-credinţă exact ce nu trebuia. Judecând după sentimentul acut de vinovăție confuză ce îmi scaldă celulele abia ieşite din baia dry scotch, trebuia să mă tem de adevăr. În orice beţie există mai multe faze, cad mai multe cortine. A spaţiului (uiţi în ce ţară te găseşti), a timpului (uiţi în ce epocă trăieşti), a contractului social (uiţi că eşti un simplu păduche). Eu, de obicei, mă opresc la faza zisă "a vitejiei gratuite" ("unde e pisica s-o mănânc", zise şoarecele după ce bău trei dorobanţi de votcă). Dum non sobrius, tamen non ebrius. Dacă sunt la cârciumă, îmi cer scuze, declar în gura mare că sunt papugiu, că mi-e frică de gura neveste-mii; asta totdeauna bucură, mai ales pe cei care sunt într-adevăr papugii și stau la birt de frica de a se mai duce acasă. Dacă sunt undeva la o sindrofie cu Olimpia, arunc mereu ochii către ea și, din clipa în care zăresc îndărătul pupilelor ei de sclavă medievală trei balauri ce se încruntă la mine, atunci, de îndată, întorc paharul meu și încep să vorbesc despre vreme. (Niciodată despre vremuri.) Era limpede că chiolhanul filosofic pe care l-am consumat începând de azi-dimineață nu fusese unul obişnuit. Cu cine băusem? Nu ţineam minte. Ce discutasem? Habar nu aveam. O grămadă de idei și vorbe înotau în apele tulburi ale inundaţiei prin care treceam. Auzeam din bucătărie zgomot de cioburi adunate cu făraşul. Parcă, parcă!?... Nimic. Icoana rusească a soţiei mele era la locul ei, niţel strâmbă: îngerul din Melancolia lui Dürer părea viu, plângea peste prisme și clepsidre. În gură, nici un gust din acelea de a doua zi: din contră, întreaga-mi dantură părea spălată cu levănţică şi muşeţel. Sistemul nervos mi-l simţeam liber şi ferice ca în ziua în care, licean, odinioară, reuşisem să-mi bat toţi colegii la suta de metri garduri. Nu-mi funcţiona memoria. Totuşi, ca pe sub apă, mi se năzărea că aşteptasem pe cineva. Parcă mâncasem hamsii şi telemea, parcă râsesem tare cu cineva Cu cine? Mister. Orice iad începe prin a uita.

Uşa se deschise mânios, în canatul ei, în complet echipament de curăţenie mare-mare, apărură lentilele ochelarilor preacuvioasei mele soţii. Ochii ei nu-i vedeam: mă privea fără privire sau nu aveam eu ochi pentru ochii ei, acum?

Cel mai cuminte lucru, în asemenea situaţii, este să fii primul care sari în copca de gheaţă. Audaces fortuna juvat!

- Stai, strigai ca la teatru. Nu ridica stăvilarele! Soţie, scumpă soţie, începui lamentoul, înainte de a mă acoperi, aşa cum merit, de hula şi batjocura ta, ţin a-ţi declara solemn că, de astă dată, nu am băut de unul singur. Deşi memoria mea arată ca Troia înainte de Schliemann, deşi îi ştiu toate corăbiile nu numai înecate, dar şi compromise, mintea mi-e ciudat de clară, îmi simt inteligenţa ca fiind fost trecută printr-un foc curăţitor. Am băut whisky atlantic, făcând un tovărăşesc schimb de idei despre soartă; soarta mea, soarta noastră, soarta lumii în general...

- Cu cine?

- Cu... cu... dacă bine îmi aduc aminte, cu domnul Sommer. În persoană. Un domn foarte elegant, foarte parfumat, foarte original. Excelent băutor.

- Interesant. Domnul Sommer nu are decât un singur costum de haine, despre care se poate spune orice în afară că ar fi elegant. Domnul Sommer, s-o ştii de la mine, nu bea nici whisky, nici votcă, nu bea nici măcar sucuri răcoritoare. El, ca un amărât ce este, trece prin pustiul acestei vieţi sperând să ajungă la o oază cu un izvor ce i-a fost promis. De altfel, cu domnul Sommer m-am întâlnit cum am ieşit din casă: alerga la gară să primească nu ştiu ce mărime sosită de la înalta Poartă, în consecinţă: dacă nu a fost domnul Sommer aici, atunci cu cine s-a băut sticla de votcă, cine a spart vesela primită ca dar de la Naşul, cine ţi-a ţinut isonul la urletele şi râsul pe care le-ai revărsat, prin geamul deschis, spre un oraş în care oameni normali, în condiţii normale, se străduiesc să-şi facă norma în munca de construire cu un ceas mai devreme? Cine?

În viaţă mi s-a întâmplat de câteva ori să ajung foarte aproape, uneori chiar la graniţa unui mister, simţind că de aici începe o zonă a miracolului, un teren minat de surprize transcendentale. Dar niciodată nu am putut apuca o taină, pipăindu-o şi strigând: "este!". Raţionamentul nostru mitel-european are o mulţime de avantaje incontestabile: dar are şi un mare cusur: ne castrează de uimire, de credinţă, de vocea care cheamă tainele. Trezia logică, realistă, tendinţa noastră, cum zice Limpi, de a crede mai mult în faruri decât în ceaţă, mai mult în busolă decât în oceanele magnetice care ne înconjură, a creat, probabil, în jurul fiinţei noastre profane un cordon de siguranţă şi quietism materialist-pragmatic. Misterele ne ocolesc. Suntem cauterizaţi, spunea Napocos, la organul empatiei cosmice, evul mediu creştin a făcut atâta abuz de miracole şi demoni încât acum suntem siliţi să ţinem post negru. De o sută de ani şi mai bine, nimeni nu a mai văzut zburând un înger, nimeni nu a mai întâlnit nici zâne şi nici satiri, deşi, spun ţăranii bătrâni, munţii ar fi plini de ei.

Eu însă, dincolo de orice fantezie posibilă, am băut cu un domn elegant, care părea să fie... Care părea să fi fost... Care, totuşi, nu putea să fie... Deci a fost, dar nu a fost. Limpi mă urmărea aşa cum urmăreşte un şoim al înălţimilor zbaterea unui şoarece căzut în furnicar.

- Atunci, îngăimai, miserere, cine a putut să fie?

- Dracul, îmi zise Limpi. El te-a trimis la studii, el te-a scos de la studii; el te-a trimis nevinovat în puşcărie, tot el te-a scos vinovat de acolo: el ţi-a dictat capitolele de pe acel cearşaf roz, tot el te-a pus şi să râzi, în plină amiază revoluţionară, de acel afiş. Ai tu o teorie că diavolii nu sunt cauza relelor din lume, ci consecinţa lor. Dumnezeu s-a plictisit, şi-a dat seama că-şi pierde inutil vremea cu oamenii, s-a dus să se culce. Oamenii, lăsaţi de capul lor, s-au apucat de evoluţie, progres şi celelalte. Dracul fiind doctor în teologie, filosofie, agitaţie şi propagandă, a inventat bancurile, râsul, înjurătura, mârâiala. Construieşte şi compromite; luminează şi întunecă; repară şi strică; deşteaptă şi tâmpeşte; inventează şi rebutează. El este duhul statisticilor, angajamentelor, promisiunilor mincinoase: ne pune vorba în gură, dar şi piciorul în fund, ne face să sperăm, ca

disperarea să ne fie şi mai mare, locuieşte şi munceşte concomitent în industrie şi agricultură, dar pricepându-se viceversa la toate; adoră ortografia, dar simte o plăcere nebună să-şi bată joc de cel mai deştept dintre ortografi. De cine? De propriul meu soţ legitim: de această nenorocită victimă a preistoriei antiotomane, ultimul cavaler al unei cruciade uitate, pe cale de a muri înecat - cu cal, armură, zale şi cruce cu tot - într-un rahat mişcător, inventat şi produs cu mijloace şi brevete locale, fără nici o cheltuială de valută.

Acum era momentul să încerc a realiza poziţia "floarei de lotus". Poziţia în care se meditează, se doarme treaz, se pot invoca spiritele religiilor orientale. Niciodată nu am reuşit, oasele bazinului meu refuzând să-şi uite strămoşii nordici, obişnuiţi cu călăria, cu ruga în picioare, cu şezutul pe scaune drepte. Dar... - o minune nu vine niciodată singură - ca şi când cheful prin care am trecut, precum şi furtunile ce se apropiau de radarele familiei, ar fi înmuiat rezistenţa etniei mele - acum, fără nici un efort special, călcâiele mi se întoarseră de la sine, genunchii se dispuseră simetric, talia mi se îndreptă, îmi simţeam şira spinării ca o axă a lumii, între capul care gândea şi fundul care se temea de consecinţe, se realizase o legătură cosmică, "ahâmsa" sau ceva pe aproape. Doar degetele palmelor întoarse mai trebuiau aranjate conform normelor sacre şi aş fi fost aidoma oricărui bonzbudhist din jungla khmerilor roşii, descoperit de confratele Malraux şi de prima sa soţie.

Oftai prelung, cu ochii închişi, ritmându-mi respiraţia. O manepadme hum.

- Din păcate, dragă Olimpia, sunt obligat să-ţi dau dreptate. Nu mi-e deloc uşor. Un duh al dezordinii, haosului, nenorocirii-cu-orice-preţ - asemeni unui tânăr regizor, revoluţionar în toate, pornit să facă ordine în textele clasicilor - a pus stăpânire pe cugetul şi faptele mele. De peste tot năvălesc spre mine pumni şi voci care mă ameninţă, de parcă aş fi Ludovic al XVl-lea înainte de Thermidor. Acum câteva ore, jur, mai ştiam cum stau cu problema râsului, a literaturii ştiinţifice pentru copiii fantastici (observi, am început să încurc adjectivele, dislexia şi dislogia sunt simptome tipice, ele nu apar decât în cei al căror cap urmează să cadă a doua zi), cum îţi spuneam, numai în urmă cu o zi eram încă în posesia unor argumente zdrobitoare. Ştiam de ce am râs, de cine am râs - eram gata să mă iau de piept cu Ilderim şi cu Dumnezeu pentru justeţea morală a criticii mele indirecte. Dar acum oasele argumentelor mele s-au pleoştit, o teşmeneală de pagubă şi "totul e-n zadar" m-a cuprins şi m-a înmuiat. Dacă ar veni acum gealaţii agiei şi m-ar lega, m-aş duce spre ţeapă cântând Trei culori cunosc pe lume. Îmi vine în minte meditaţia unui mistic musulman, îl citam studenţilor mei, ca să-i mai trezesc din indiferenţă. Acum ţi-l voi recita, bine-nţeles, în limba akkadiană, numai şi numai pentru tine şi pentru limpiditatea acestei zile pline de surprize şi de vase sparte. Aşează-te, iubito, în fotoliul acela pe care tu mi l-ai adus de zestre, lasă făraşul dincolo de prag. Să uităm micile mizerii legate de zvonuri, ameninţări, recolte proaste, cutremure şi inundaţii sociopolitice. Ce contează câteva porţelanuri, calitatea a treia, cumpărate, cum bine ai constatat chiar tu, la solduri, dintr-o primă suspectă. Să încercăm a privi problemele lumii în mare, de sus, detaşaţi şi liberi. Ascultă:

Dieu parle:

Qui me cherche me trouve

Qui me trouve m'aime

Qui m'aime je l'aime,

Qui j'aime je le détruis!

Istoria, draga mea Olimpia, este o epifanie negativă. Zeii, să ştii, nu ne apără; văzându-ne soarta, ei se spală pe mâini, tot ce e omenesc le este străin, Terra noastră se pare a fi o simplă eprubetă în care s-a încercat, experimental, formula dragostei şi a dreptăţii: nu a reuşit, eprubeta va fi distrusă, ea nu trebuie să infecteze şi cosmosul. Doamne, mi se pare cumplit acest: "Pe cine iubesc îl distrug!", nu crezi? Număr seminţiile din Vechiul Testament, cine le mai ştie, marea lor majoritate au pierit ca fumul, ca ninsoarea din abecedare. Hitiţii, moabiţii, amoriţii? Praf şi pulbere. Să nu crezi că îţi vorbesc aşa din cauza efectului postalcoolic: nu! Ca rareori mă simt de odihnit şi calm. Ochii tăi trişti şi îngrijoraţi îi zăresc la capătul unei alei, dincolo de havuzul acoperit de lotuşi galbeni. Poate că un tigru mâncător de oameni umblă flămând printre tulpinile de bambus. Ce ne pasă nouă, ce ne pasă? Nu după noi adulmecă, pe noi ne-a luat dracul de mult, sufletele noastre, devenite simple dosare, sunt acum disecate într-un purgatoriu al vigilenţelor cretine. Deşi mă doare situaţia lui Karlie, deşi ştiu că va trebui să-i port crucea pe care singur mi-am luat-o pe umeri, acum că îţi simt inima bătând şi îţi ascult rotiţele grijilor îmbucându-se în creierul tău de gospodină patriotică şi vitează, eu, chiar şi în această sacră poziţie de călugăr budhist, eu tot la Marea Revoluţie Franceză mă gândesc. La Robespierre, la naivul Danton: la madam Rohan şi madam Antoinette. Dar mai ales la Napoleon, care i-a băgat pe toţi în raniţa sa, unde, în tot timpul în care poporul lupta pentru egalitate, el a ţinut ascuns bastonul său de împărat. Cinismul lui mă îngrozeşte, m-aş duce voluntar la Borodino, dacă nu aş şti că de împăraţi nu scapi nicăieri şi nicicând. Ascultă ce a zis acest corsican ambiţios: "adevărata revoluţie nu este decât regretul că adevărata revoluţie nu e posibilă". Ai ridicat degetul, poftim, ai cuvântul.

- Iubitule, deşi îmi sfârâie inima după trebi, deşi îmi vine în modul cel mai paşnic să-ţi sparg capul şi să te calc în picioare ca pe un reacţionar troţkist, iată-mă vrăjită de parantezele tale, invitată să intru şi eu într-o discuţie de seminar. Nu aş face-o de n-aş avea credinţa că numai vorbind şi gândind tare alungăm stafiile tăcerii şi încruntărilor pustii, încep - uitându-mă mai atent la tine - să înţeleg pentru ce strămoşii mei alutani aveau obiceiul de a tăia limba clevetitorilor, mâna stângă a hoţilor şi nasul celor ce hicleneau sau dezertau la duşman. După părerea mea - cutremurată de ce spusese Napoleon despre revoluţie -, marile bătălii politice şi sociale se pierd din cauză că, pe parcurs, cei care pun mâna pe putere ignoră scopul, falsifică mijloacele şi, făcând o risipă imensă de vorbe din ce în ce mai mari, din ce în ce mai tari, se rătăcesc în paranteze şi uită total

de unde şi pentru ce au pornit cântând "hai la lupta cea mare". Cocoşul începe să creadă şi chiar se convinge - ce altă treabă au linguşitorii din suită - că soarele răsare numai şi numai fiindcă el cântă aşa cum cântă. Nu-mi plac aceşti francezi ai tăi, pe care tu îi numeşti mereu akkadieni. Ei au mâncat aguridă, iar nouă în Balcani ni se strepezesc dinţii. Ei gândesc, noi îi luăm în serios, ei se răzgândesc, noi nu mai ştim ce să credem. Fără îndoială, nu pot rămâne rece la sublimul dărâmării Bastiliei (din care au fost eliberaţi paisprezece deţinuţi politici, cu pachet şi vorbitor) şi la înlocuirea acesteia cu eşafodul, care era şi mai ieftin, şi mai eficace. Şi mai competitiv pe piaţa europeană. Chiar şi înlocuirea unui rege nătâng şi lăcătuş cu un împărat de râpă ducător mi se pare un mare pas spre viitorul luminos. Dar, dacă aş reuşi să uit că am strâns în bucătărie două găleţi ruşinoase de gunoi zurbagiu, ţi-aş împărtăşi, dragă tovarăşe de drum, care sunt acele invenţii franţuzeşti cu adevărat revoluţionare cu care ne-au blagoslovit aceşti "mulţi eroi după război". Nu mă leg de cuvinte ca "Patrie", "Popor", "Naţiune": cariera acestora, mai ales în gura asupritorilor, demagogilor, exploatatorilor de diferite specii, e cunoscută. Dar îmi vine să râd, mă apucă nişte pandalii cu totul nepotrivite pentru prezentul acesta glorios (din care nici dracu' nu ne mai scoate), când mă gândesc la numai o singură cacealma revoluţionară. Spune-mi, cine a fost deşteptul care a dat ideea unei armate de patrioţi voluntari? (Nu intru în amănunte în ceea ce priveşte cariera cuvântului "voluntar"; duminica viitoare voi participa la munca "voluntară" prin care vom încerca distrugerea şobolanilor din depozitele noastre de marmelade naţionale.) "Patria este în pericol" - a răsunat în Paris, atunci, înainte de Valmy. Splendid. Revoluţia a fost uitată, liberté-egalité-fraternité devin simple lozinci pentru lojile masonice, în schimb, fii atent, nu se uită deloc inovaţia cu patriotismul şi armatele alcătuite din oameni care nu cer soldă, mulţumindu-se cu decoraţii, parade, cântece şi flamuri la înmormântare. De acum, bietul popor se va bate gratuit: toţi regii, împăraţii, sultanii, ţarii, dictatorii şi tiranii, cioclii tuturor idealurilor revoluţionare vor păstra fără ruşine, din toată povestea marseilleză, formidabila invenţie cu oastea populară. Soldaţii fără soldă, proveniţi din ţărani fără ţarină, se vor bate şi vor muri pentru patrie (în care mor de foame), pentru rege sau preşedinte (care îi zdrobeşte cu tunurile când strigă "ne e foame" sau "vrem pământ") şi pentru libertate (aceea de a juca în lanţuri), în consecinţă, cred că ne-am ales bine ora, e cazul să strigăm din toată inima: "Jos cu trădătorii revoluţiilor, jos cu revoluţia trădătorilor, trăiască lupta de clasă veşnică şi din ce în ce mai ascuţită! Ura!"

- Scumpă Limpi, te cunosc prea bine ca să nu-mi dau scama că această complicată introducere în materialismul istoric marxist e făcută cu un anume scop. Mă aşteptam să-mi spargi restul de vase din darul Naşului în cap, mă aşteptam la o filipică împotriva idealismului meu romantic - nicidecum o citare a celui mai citat. Explică-te! Doar tu îmi poţi risipi teribilele îndoieli legate de somnambulia mea halucinantă. Continuu a crede că cel care m-a vizitat azi-dimineaţă a fost domnul Sommer. Mă înşel oare? Să fi fost Bergson? Sau Nietzsche?

- Bărbate, e de rău, ai început să visezi stafii ce umblă prin Europa, nu la noi. Aduc nişte cărbuni să te descânt. Pari vrăjit, după umerii tăi eu văd stepe înzăpezite, corbi caralii, pahod na Sibiruri. În ochii tăi frumoşi, nu văd umbrele nici unui clasic: acolo, trei babe cloanţe în curul gol dansează ciuleandra, în timp ce directorul tău suprem, chiuind în ritm, îţi desface contractul de muncă.

- Limpi, să revenim la... Prefer oricând o lozincă în locul unei şedinţe.

- Te cred! Ehei, unde sunt lozincile de altădată! În tinereţile mele, cu cinci lozinci procopsite spărgeam taraba târgului, cu şapte mă alegeam în prezidiu, cu zece puteam să ajung savantă ministrească, compozitoare-şefă, actriţă în roluri de intelectuală ataşată cauzei. Mintea nu m-a ajutat, nu am avut voce pentru lozinci, tata m-a învăţat una singură, a Bălcescului, care zice: "Nu vă depărtaţi de popor că rătăciţi!" Nu m-am îndepărtat, iată-mă nerătăcită, dar rămasă la marmelade şi sucuri gazoase. Căsătoria cu tine mi-a ratat chiar şi şansa de a fi aleasă, ca orice gaiţă mai acătării, măcar deputată în raion. Cu toate acestea - râioşi, râioşi, dar coada tot sus ne-o ţinem - nimeni nu ne împiedică, acasă la noi, să ne amintim că filosofii...

- În sfârşit: aşa te vreau, Olimpia!

- ...Că filosofii au tot încercat, nu-i aşa, să explice lumea: a venit apoi momentul în care ei au avut dorinţa să încerce să schimbe această lume...

- Perfect, suntem acasă.

- ...Dar, fiindcă schimbatul ăsta nu a mers deloc uşor, au început pregătirile fantastice şi ştiinţifice ca să distrugă această frumoasă, dar contradictorie lume. Filosofii, alături de militari, politruci şi economişti, sunt tot în frunte: sarcina lor actuală este cea de a compromite această lume, de a o face de râsul lumii. Cum? Făcându-se ei de râs în primul rând, compromiţând şi reducând totul la treanca-fleanca, mere acre, hai să vorbim discuţii. Un Dumnezeu al bunului-simţ, de ar privi de sus la ce se întâmplă în lume, la ce se trăncăneşte în această lume, nu poate să nu simtă nevoia să apese o dată pe acel buton al ultimului război mondial.

- Vasăzică, Olimpia, încerci şi tu sentimentul amar al sfârşitului? Tragica inutilitate a oricărei zbateri în pânza de paing a absurdului?

Acum, simţii deodată cum creştea magma focului greu reţinut. Deodată, vulcanul alutan ascuns în pieptul ei de aramă (în care nu avea şapte vieţi, avea doar şapte soluţii pentru salvarea unicei noastre vieţi) dădu în clocot, arătându-şi din plin furia vânătă şi ciuda verde.

- Cretin tomnatic şi neologism picat din lună, o auzii vituperând, agitându-şi războinic mâinile, ca în piesele pozitive în care acuzatul se transformă în acuzator, crezi că de filosofia ta arde mie acum? în timp ce tu, aici, îţi amăgeai lexicul academic, în

timp ce tu, cuprins de un amoc teoretic, pur teoretic, te apuci să spargi porţelanurile clanului Tutilă, eu trebuie să umblu prin târg să aflu ce se mai pune la cale. Râzi ca proasta la înmormântarea vacii, răscrăcărat în geamul larg deschis către opt sute de apartamente confort unu sporit, uitând complet că, în acest timp, şobolanii continuă să roadă, păduchii să se înmulţească şi carii să sape la canal în carnea trecutului tău dubios. Doamne, s-au inventat fel de tel de otrăvuri folositoare: ierbicide, insecticide, pesticide, creierocide etcetera. De ce nu s-a inventat şi un "icid" împotriva prostiei universale'? Să dau cu spray-ul în camera mea, în oraşul meu, în ţara mea, să văd toţi proştii trăsniţi în zbor căzând de pe traiectoria carierei lor, direct în făraşul meu!

Nu aveam alt mijloc de a opri furia dezlănţuită a consoartei mele decât temporizând discuţia printr-un ocol. Untdelemn peste ape. Dar, în cazul ei, acum, singurul untdelemn era să torn gaz peste focul încins.

- Perfect, perfect, sunt de acord. Dar, te întreb, Limpi, cine ar putea să definească azi, în Europa postrevoluţionară, conceptul de prostie în sine? Eu, mărturisesc, mă simt prea mic şi prea prost pentru o asemenea ofensivă hazardată. Se spune că Rabelais ar fi încercat să scrie o "morosofie", o introducere în teoria generală a prostiei, moartea l-a împiedicat să-şi ducă gândul până la capăt. Desiderius Erasmus de Rotterdam a scris o laudă a nebuniei, a smintelii, dar asta e altceva. Nu avem la îndemână, din păcate, o prolegomenă a conceptului de "prostie", ca rău, ca sifilis al bunului-simţ. Părerea mea este că suntem încă tributari psihologiei şi logicii tradiţionale, care defineau "prostia" ca fiind negativul inteligenţei, aşa cum "sofismele" erau contrariul judecăţilor corecte. Nu uit că însuşi cuvântul nu derivă din stultitia latină, ci din slavonul prastoi, care înseamnă, la origine, simplu. În consecinţă, prostia nu ar fi, faţă de inteligenţă, decât ceea ce este azotul faţă de oxigen, instinctul faţă de raţiune, cenzura faţă de libertate. Un adaos complementar - şi nu un opus, un contrariu. Personal - te implor, lasă-mă să-mi duc ideea până la capăt - consider inteligenţa o simplă eroare a graţiei divine, un mod mai şiret de a ne duce în ispită şi de a ne pierde cum propria ratio. La ora asta, draga mea, suntem obligaţi a considera imensa şi teribila problemă a prostiei şi proştilor din toate ţările drept un capitol ce a ieşit demult din ţarcurile psihologiei şi sociologiei: prostia a devenit un capitol al economiei politice mondiale, al tacticii şi strategiei militare, al moralei şi cazuisticii celor două mari puteri ce stau, ca doi cocoşi, faţă în faţă, profitând fiecare de prostia celuilalt.

- Nu ştiu, bărbate, ce muscă teleologică te-o fi pişcat. Eu sunt venită de la ţară, la noi, cine nu se descurcă, cine dă în gropi, cine îşi bate singur cuie în talpă şi cucuie-n cap, acela e mai mult decât un simplu smintit sau tont, sau tâmp, sau Bulă, sau Haplea, sau Tândală, sau nărod, sau hăbăuc, sau neghiob, sau mutalău, sau fleţ, sau găgăuţă, sau zevzec, sau lud, sau fraier, sau budală etcetera: acela e un prost-prost şi nimic mai mult. Asta, la ţară, la coada vacii - fiindcă, după cum bine ştii, comuna primitivă şi cea feudală nu au cunoscut diferenţierea atât de modernă între proşti şi deştepţi. Dar, o dată cu zorile tehnico-industriale, au apărut la oraşe (şi chiar în satele în curs de urbanizare) categoria atât de numeroasă şi răzbătătoare a lichelelor-inteligente şi a proştilor-deştepţi. Da. Cu de-alde ăştia se luptă acum brava noastră revoluţie. Tu eşti un simplu încurcă-lume, vai de capul meu şi de fundul nostru. Prostia cea mai modernă e legată de putere, de bibliografie la zi, de titluri şi patalamale. Naşul nostru si-a început cariera spunând, prin 51-52, la o şedinţă: "Să râdem, tovarăşi, dar să râdem organizat". Pricepi? Iar madam Piscupescu, care stă cu un etaj deasupra noastră şi este directoarea unui liceu de filologie, când am fugit la ea să-i spun "Vai, mă inundaţi, aţi uitat robinetele deschise în baie!", mi-a răspuns ritos şi sever: "Nu stau de vorbă cu soţia unui deviaţionist!". Astea-s cazuri de prostie simplă, elementare confuzii între puncte de vedere diferite, alegoria cu filegoria, Tanda cu Manda, eu mă refer însă la cei care, în loc să zică "dă-l în mă-sa de prost", când dau peste un anume covrig cu susan ce a râs de însăşi brutăria de unde îşi ridică chenzinele, cer referinţe, iau declaraţii, fac cercetări şi încep nişte manevre de primăvară de are să ne doară mintea. În acest timp, baba se piaptănă, iar soţul meu caută definiţia teologică şi demonologică a prostiei ca azot, cenzură, cianură. Neamuleee, făcurăm ce făcurăm până acuşilea, de azi trebuie să ne luăm hrană rece şi obraze de rezervă ca să putem ieşi la liman din halimaua asta. Sper să ai minţile zbicite şi descuiate, desearä - ce mai, peste câteva ore numai - ne aşteaptă, la el acasă, baş-pezevenchiul Tutilă; are el sub chelia lui de juvete chilipirgiu un anume plan legat de furtuna ce ai stârnit-o. Se face el că te apără, tu trebuie să te prefaci că-l crezi, numai bunul Dumnezeu mai ştie cine e-n război cu cine, de unde şi pentru cine bat vânturile şi vine ploaia asta cu grindină. Va trebui să-ţi stau pe-aproape, am eu un nas special pentru hoţi şi şmecheri, va trebui să te apăr împotriva prostiei tale inteligente şi culte. Lui Tutilă, pare-se, i-a picat ca o mană cerească scandalul acesta, în vechea lui duşmănie cu Caftangiu: el a avut ideea conferinţelor, Caftangiu a pus-o în plan şi pe afiş, iar tu, ca mutul din fabulă, ai râs exact în clipa în care se simţea nevoia în Isarlâk de o nouă, principială bătălie constructivă. Pricepi?

- Nu pricep nimic.

- Scoală-te atunci, îţi fac o cafea nurlie, poate reuşesc să te pun pe picioare. Până îţi moşmoneşti tabieturile, până se ridică la cer fumurile de votcă aduse jertfă fratelui tău Cain, eu, trebăluind, voi încerca, printre lacrimi şi oftaturi, să te pun la punct cu buletinul meteorologic. Nu am prea mare încredere în priceperea ta - pe tine te-a făcut mumă-ta numai pentru sorcovit, nu şi pentru morcovit - nu-i nimic, recapitulându-ne problemele, mai facem niţică ordine în minţile noastre aiurite şi bombardate de spaime şi presimţiri rele. Văleu, miroase ca-n iad, să nu te mai prind că te legi de icoanele mele că fac urât, auzitu-m-ai?

- Eu, de icoane? exclamai în culmea mirării. În viaţa mea nu m-am atins de un portret, necum de o icoană! Îţi jur că... Am fost, în tinereţile mele, foarte pornit - dar numai teoretic, pur teoretic - împotriva sfinţilor, a procesiunilor, a spovedaniilor, a afurisirilor exclusiv politice.

- Trebuie să dau cu tămâie. Pe aici miroase a copite arse. În ceea ce priveşte taina imaginilor sfinte, ca şi taina cuvintelor sfinte, ţin să-ţi spun, mă găsesc şi astăzi într-o primitivă, protocreştină adorare. Chiar dacă în sufletul meu barbar, confuz şi eclectic, Dumnezeul iudeilor - care nu se arată decât ca foc şi cuvânt - se amestecă beţiv cu nenumăraţii zei ai lumii greco-latine. Dar, întâmplător, draga mea, încă în studiul meu despre caracterul androgin al Răului l-am căinat pe bietul Adam, care,

deşi era făcut de Dumnezeu însuşi, nu avea totuşi o mamă: nu avea, de voia să plângă, în poalele cui să-şi culce capul. De aceea cultul Fecioarei mi se pare o reparaţie adusă Genezei: orice Adam are nevoie de o mamă, fiul lui Dumnezeu mi se dovedeşte a fi şi om tocmai fiindcă...

- Du-te-n baie, taci şi-ţi fă un duş. Rece.

- Am înţeles, să trăiţi. Las uşa deschisă.

Dintr-o epocă revolută a vieţii mele, mi-a rămas în oase o frică stupidă, animalică faţă de spaţiile mici, închise. Zic animalică jignind pe nedrept aceste fiinţe. Claustrofobia mea e tipic umană, ea e legată de istorie şi progres: animalele, pe lângă multe dezavantaje inerente subcondiţiei lor faţă de, să zicem, Declaraţia Drepturilor Omului, sunt vânate spre a fi mâncate şi vânează doar pentru a mânca, în vreme ce oamenii sunt vânători şi sunt vânaţi din cu totul alte motive. Fiind om, e cât se poate de logic să tremur de frică de câte ori rămân singur într-un spaţiu limitat, semănând a carceră. Sau a celular. Sau a Neagra. Aşa că lăsam uşa deschisă la baie chiar când soţia mea nu era acasă.

Olimpia, ca şi Buddha, având zece mâini, conform unui algoritm ancestral, spăla, freca, ştergea, aranja, curăţa, fierbea, tranşa, frigea, cosea, aspira, aerisea, scutura etcetera. Şi, bineînţeles, în acelaşi timp - servindu-mi ştergarul, albiturile curate, lingura de pantofi, bufonii de manşetă, cafeaua nurlie, pixurile, cheile, buletinul, ochelarii, batiste - două - avea grijă să mă pună la curent cu situaţia internaţională, cu planul de stat, dar mai ales cu reverberaţiile de cadre pe care le-a dezlănţuit nesăbuita mea comportare. Era obligată, biata, să vorbească întruna, numai şi numai spre a mă împiedica să alunec în vreuna din idioatele mele paranteze socioculturale. Aveam timpul măsurat, evenimentele ne presau. Ştiam că în fiecare oră, de pildă, în Franţa, apare câte o carte despre libertate: şi alta, tot la zece minute, contra acestei libertăţi. Ştiam că în Federaţia Germană, din cauza fricii şi a complexului de culpă, în fiecare zi are loc o manifestaţie de pace, cel mai războinic popor al Europei fiind îngrozit şi la gândul că vin ruşii, şi la gândul că pleacă americanii ăştia împuţiţi. Ştiam că în Statele Unite, soţia preşedintelui spune, la fiecare masă oficială, zece banalităţi oficiale despre popoarele subdezvoltate, semiresemnate, etern-yaltizate, în timp ce preşedintele oftează doar cu subînţelesuri. Sateliţi ştiinţifico-fantastici îşi luau zborul spre a studia ploile, ninsorile, vântul şi furtunile celei mai avansate planete a sistemului solar. Toate aceste extraisarlâce apercepţii alcătuiau abia o simplă aură aleatorie, un neînsemnat halou, deasupra capetelor noastre. Nu contribuiau direct nici la dublarea efectivelor de tineret taurin şi nici la irigarea morală a bieţilor alutani, angajaţi pentru a nu ştiu câta oară în lupta contra ştiinţei ulemalelor de la oraşe şi a socotitorilor de la capetele de tarla.

Olimpia dicit. Veritas dicit. Ut salvavi animam meam.

- Capra-i capră de e capră, o auzeam din baie, şade jumătate-n apă... Tu eşti pe de-a-ntregul scufundat, nu m-aş mira să treci, după sfânta Măria Mică, la respiraţia mai economică prin branhii. Nu sări cu gura, taci, altfel nu mai apucăm ziua de mâine. Tu mi-ai explicat că Babilonul pământesc, în imaginaţia popilor de atunci, era dublat cu un Babilon ceresc. Am reţinut. Acum îmi va fi uşor să-ţi explic cum devine cazul cu municipiul nostru. Isarlâkul - Allah să-l aibă în pază, ferindu-l mai ales de dragostea celor mai buni fii ai săi - este şi el dublat, dar pe dedesubt. Şi la dedesubturi. Ca să poţi trăi în lumea noastră - fără să ajungi martir sau, mai rău, mâncător de rahat supranormativ - trebuie să-ţi dezvolţi un ochi ca de röntgen prin care să vezi firele, căile, relaţiile ce se ţes sub pământ, bine ascunse acolo de aparenţa nevinovată şi cinstită a formelor şi vitrinelor de la suprafaţă. Oricărui şef religios, perfect în ighemoniconul său, îi corespunde un drac de şef, ascuns şi cu totul altfel. Fiecare birou, instituţie, uzină îşi are catacombele sale misterioase: acolo au loc adevăratele liturghii ale afacerilor şi relaţiilor ce duc viaţa înainte. Ultimul cârbeşleagă din serialul puterii este dublat de o umbră ce circulă pe uşile din dos, vorbind limba clară a fesului şi interesului, cunoscând legile pieţii negre şi principiul sacrosanct al cererii şi ofertei. Mai mult decât atât, fiecare frază, fiecare cuvânt chiar pot să-şi aibă dublura lor ascunsă. Despre măreţia mizeriei şi mizeria măreţiei noastre nu-ţi poţi face o imagine clară decât dacă ai reuşi să aduni ceea ce se arată cu ceea ce se ascunde, ceea ce se vinde cu ceea ce se fură, ceea ce se spune eu ceea ce, intenţionat, se trece sub tăcere. Aşa-zisul "secret de stat", care nedumereşte pe toţi cei ce vor să ne cunoască din afară, este conceput mai degrabă ca să ascundă faţă de noi înşine adevărul-adevărat: nimeni, nici chiar Măria sa Suleiman atotştiutorul, nu trebuie să ştie ce valori reale se ascund în umbra cifrelor statistice. Adevărul ultim nu se spune, el e treaba materiei, a pământului, a pieţei, a oamenilor; unde apare, el trebuie combătut şi silit să recunoască ceea ce se spune despre el, versiunea de basm a mass-mediei noastre ultrazeloase. Noi avem un depozit de materii necesare marmeladelor şi sucului: mai primim, în sezoane de vârf, diferite fructe, melasă etcetera. Află că nu numai că nu ştim cât avem, cât s-a stricat, cât am folosit, dar e imposibil de calculat dacă suntem rentabili sau dacă de ani de zile lucrăm cu mari şi stupide pierderi. Nici nu interesează: ne facem planul, rapoartele ne sunt în regulă, paguba, de va ieşi vreodată la suprafaţă, va fi în ziua în care întregul nostru minister, întregul nostru sistem financiar se vor declara falimentare şi insolvabile. Nici atunci nu se va şti cine, unde, când, cu ce a greşit. Dar nu aceste elegii economice ne interesează pe noi, astăzi, nu? Am eu în familie un moş care, dacă vom avea odată vreme să-l căutăm, are să-ţi explice el cum de am devenit că nu mai suntem nici măcar ce părem a fi. Celui care vrea să facă o ascensiune în carieră acum, în afară de şmecheria lichelocinică cu care se va târî la suprafaţa treptelor în sus, îi mai trebuie nu zborul de vultur al celor ce văd în mare şi de sus, ci târâişul şarpelui, mineritul hârciogului, supraintuiţia acelor paraziţi ce ne vizitează pe întuneric, când ne e somnul mai dulce. Vai, vai - dă-mi să-ţi vâr şireturile în găurile cuvenite, tu nu vezi fără ochelari, iar ochelarii îi foloseşti exclusiv pentru lectura clasicilor (să-i ia dracii, de nu erau ei, pluteam şi astăzi în mierea sălbatică a comunei primitive). Aşa, genopolitanule: dacă până aici ai înţeles referatul meu, atunci îmi va fi mai uşor să-ţi explic restul. Să nu crezi cumva că opinia publică e oarbă. Nu, din contră, ea ştie tot, ştie mai mult chiar decât cei care sunt plătiţi să ştie: dar şi conştiinţa acestei opinii publice e împărţită pe niveluri de interes, de lene, de instincte şi frică, de prudenţă şi reacţionară bucurie că treburile merg spre râpa în care a ajuns demult întregul nostru popor. Restul e lăsat în plata Domnului, există o fatalitate a crimei şi pedepsei, va veni ea şi ziua în care oberchelnerul acestui chef revoluţionar ne va prezenta nota de plată, plus remiza, plus bacşişul de sfârşit de veac. Eu, dacă vrei să ştii, sper că bunul

nostru Dumnezeu, trezindu-se într-o bună dimineaţă din somnul acesta experimental, va coborî din cerul superlativelor sale, va tăia capetele cetelor de lingăi şi curve, se va opri la capătul unei rampe pe care putrezesc bunurile noastre refuzate la export, va ridica mâinile şi ne va întreba: "Ce e de făcut, tovarăşi?" (Ni se cam termină zahărul, soţule, ce ar fi să obţii nişte meditaţii de engleză, toţi tovarăşii din conducere îşi visează copiii menegeri sau drăgani bişniţari, how do you do.) Şi acum urmează esenţialul. Uită-te în ochii mei şi jură-mi că ce îţi spun rămâne, cum zici tu, material didactic auxiliar; nu-l treci în fişe, nu mă citezi la prima şedinţă ostrogotă primului ienicer în documentare civilă. Aşadar...

O sărutai pe frunte.

- Aşadar, umblai, trăsei cu urechea, mirosii până mă dumirii cam între ce roţi dinţate ţi-ai vârât tu râsul critic, fantastic poate, dar deloc inteligent sau ştiinţific. După câte ştiu, tu ai întocmit, la cererea şmecheroasă a Naşului, lista cu temele de conferinţe din literatura universală. Eşti un "negru", oferi la negru ştiinţa ta. Dacă s-ar face numărătoarea "negrilor" din ţara noastră, Africa de Sud şi Statele Unite ar păli din cauza surprizei: jumătate din cei mai buni specialişti ai noştri sunt "negri", lucrează la negru, pentru nişte stăpâni apartheid. Diferenţa între un negru de la ei şi un "negru" de la noi constă în măruntul fapt că aceia de acolo manifestează pentru drepturilor lor, ţin întruniri, având şefii lor politici - pe când la noi "negrii" stau ascunşi în găuri de şarpe, fac tot ce li se cere, bucuroşi că trăiesc, că nu sunt arestaţi a doua sau a treia oară: dacă ies la manifestaţie, ies organizat, ca să urle împotriva discriminărilor rasiale de pe alte continente. Dar să nu mă pierd, constat că m-am îmbolnăvit de la tine de gripa asta care se cheamă "a parantezelor inutile". Deci nu greşesc când repet că tu ai avut şi ideea cu capitolul acela nenorocit despre călătorii, lună, marţieni şi alte spaime - între care, fiind tu niţeluş neamţ, nu ai pierdut ocazia să-l plasezi şi pe Karl May. (Pe care, când l-am citit, am simţit nevoia să mă botez şi să-mi spun, în limba siucşilor "Gaiţă Zglobie".) Buun. Naşul şi-a compus romanţa cioclopedică naţională şi, aşa cum se cuvine, şi-a prezentat propunerile Primului, marelui Ilderim, supremul târgului şi al raialei noastre. Acesta ascunde, dar întreţine o râcă veche cu Tutilă Unu, fratele mai deştept, dar şi mai periculos al Naşului nostru, care e bimbaşă sus de tot, pe lângă Magnificul în persoană. Deci, Ilderim are tot interesul, pe de o parte, să-l pândească pe Naşul nostru, ca să - aibă cumva, fie obligat, fie la mână; dar, pe de altă parte, are şi datoria de a fi atotştiutor, cu cel mai înalt nivel, măcar pe planul pretenţiilor locale. Puterea e o caracatiţă, are o sută de braţe, dar şi o sută de capete descentralizate şi autogestionare. Aşa că Ilderim, zâmbind şi făcând glumiţe cu epoleţi, în mână cu un pix roşu, se uită atent, foarte atent, peste lista prezentată, simţind el, ca orice vulpe argintie, că aici şi acum e momentul să operăm câteva mici corecturi. Ca semn că ne pricepem, că avem nivel, că nu ne scapă nimic, că, mai ales, nu ne lăsăm încălecaţi de universitari cu diplome şi catedre luate ştim noi cum şi prin cine. Se uită, aşadar, la lista Naşului, mai şterge aici, mai şterge colo. Dar simpla ştergere nu înseamnă cunoaştere; schimbarea, înlocuirea critică, asta ar fi ceea ce ne trebuie; aşa că cercetează, caută, caută. Nu îl interesează Universitatea Populară, îl doare în fund de literatura universală, dar aici, acum, e vorba de un duel mut al prestigiului şi puterii. Şi pe Naş îl trec apele, el ştie perfect ce e în capul şefului său, tocmai de asta îi e frică: dacă nu găseşte nimic de înlocuit, e rău, e foarte rău. De obicei în asemenea rapoarte înspre "sus de tot", vulpile bătrâne bagă intenţionat câte un "căţel" inutil care să-i sară în ochi şefului, să-l radieze radios şi astfel, vanităţile fiind salvate, ca şi apartenenţele, raportul să pară studiat şi aprofundat competent.

- Nu pricep. Iartă-mă, dar...

- Să-ţi dau un alt exemplu. Avem noi un terchea-berchea de contabil ageamiu şi hoţ. Ăsta, de ani de zile, iese excelent la analize prefăcându-se că nu poate pronunţa anumite cuvinte grele. De pildă: rentabilitate, cooperativist, precumpănitor... Ajungând, când îşi citeşte raportul, la aceste preţioase şi grele cuvinte, deosebit de iubite de oratorii de profesie, se fâstâceşte, se încurcă, le stâlceşte. Sala râde - figura e ştiută pe dinafară - râde şi chehaia din prezidiu, care şi el s-a vindecat greu de bâlbâială. Deci intervine salvator şi zice: "ei, tovarăşe Aferim, ia spune după mine: competitiv, rentabilitate, cooperativism". Ăla repetă cuminte, lumea se amuză copios, şeful e încântat. Contabilul nostru iese din analize pozitiv şi cu plusuri de realizări şi globale, şi neto. Sau alt caz: îl cunoşti pe viermele acela de e mai mare peste etichetele cu oţet şi vinuri naturale? Nu se poate să nu-l ştii, de trei ori ţi l-am prezentat. Nevastă-sa e din Genopolisul tău. Tipul nu bârfeşte, nu bea, nu ascultă radio. Nu-şi înşală nevasta. Umblă el cocoşat ca să pară că a citit mult. Când îţi dă mâna, parcă ţi s-a spart un ou în buzunar. Posedă el trei priviri de pustnic blând, dar şi un cuţit care e gata nu să te înjunghie pe la spate, ci să te jupoaie amănunţit, cântându-ţi pe nas prohodul. Ei bine, gasteropodul ăsta a făcut carieră în modul cel mai simplu. (Dar genial, trebuie să o recunoşti.) A cerut audienţă direct la dragomanul cu filosofia pe oraş. S-a prezentat chinuit, neras, aproape plângând. I-a spus guguştiucului cu ideologia că nu poate dormi nopţile, că nu are linişte... fiindcă... fiindcă nicicum nu-i intră lui în cap cea de-a treia lege dialectică. După acumulări cantitative mici, are loc, la un moment dat. Ei bine, în genunchi îl roagă pe dragoman să-i explice personal: ce are loc după aceste acumulări cantitative mici? A fost el la profesori: sunt confuzi. A fost la popi: sunt interesaţi. A fost şi la doi gazetari cu iscălitură: caca de vacă, habar nu au. Şeful, cu toate că simte perfect escrocheria, nu poate să-l dea pe uşă afară, să-l bage în aia a mă-sii. Are şi el duşmanii lui, care atâta aşteaptă: să-l reclame în sus că jigneşte cetăţeni cinstiţi. Aşa că, băbeşte, îi explică, îi dă exemple, îl luminează. Ăla pleacă, chipurile, fericit - şi la prima şedinţă şi unul, şi celălalt povestesc, pro domo, despre utilitatea muncii de lămurire de la om la om.

- Limpi, asta am înţeles-o. Dar povestea cu "căţelul" acela...

- Vai, nici asta nu o ştii? Păi ce aţi studiat voi acolo în nord? Ce dracu ai făcut zece ani în puşcărie? Ascultă, e vorba de o anecdotă. Doi pictori, la fel de talentaţi, de aceeaşi vârstă şi origine socială, se întâlnesc la o cârcimă. Unul din ei e plin de bani, vinde la fiecare expoziţie comisiilor de stat, celălalt moare de foame, de zece ani nu i s-a mai cumpărat nici un tablou. După trei spirturi, cel sărac începe să plângă: "Spune-mi, frate, îi spune colegului său norocos cum se explică succesul tău? Suntem la fel de talentaţi, avem aceeaşi şcoală, atacăm aceleaşi teme. Ţie mereu ţi se cumpără câte ceva, mie absolut nimic. Te implor, vinde-mi secretul tău!" Celălalt, bun de inimă, îi "vinde" într-adevăr un secret preţios, îi spune: "Uite, înainte de a deschide o expoziţie, vine o comisie de culturnici să avizeze favorabil şi să hotărască, acolo, care tablou să fie cumpărat din

banii Comitetului, ai primăriei sau ai Vinalcoolului. Am, de pildă, o uriaşă pânză, reprezentând Ťsoare nou în răsărireť. O mare albastră, cu un soare mare, roşu. Ei bine, în colţul de jos al acestui tablou, intenţionat, pictez un căţel. Da. Vine comisia - care se pricepe la pictură cum mă pricep eu la astrofizica -, vine, se uită, cântăreşte. Dacă totul e corect, pleacă în tăcere, total nemulţumită. Dar la mine tovarăşii se opresc intrigaţi de prezenţa căţelului într-un tablou atât de frumos intitulat. ŤCe caută căţelul acesta aici?ť Eu dau din colţ în colţ, încerc să apăr o viziune, o concepţie despre lume şi soare. Ei se întărâtă, îmi cer - au şi autoritatea să îmi ceară aşa ceva - să-mi revizuiesc punctul de vedere şi să scot din cadru acest inutil şi absurd căţel. E păcat ca o lucrare atât de valoroasă să fie stricată de aşa ceva. Eu mă las greu, dar până la urmă refac tabloul, ştergând căţelul. Apoi exclam: ŤAţi avut perfectă dreptate, cum de nu mi-am dat seama? Acum e cu totul altceva.ť Ei sunt fericiţi că le-am primit indicaţiile preţioase, eu sunt fericit că am scăpat de căţel, mi se cumpără numai tabloul cu pricina, celelalte trec neobservate la vamă..." Ei, asta e povestea, sper că nu-mi ceri să-ţi explic şi morala ei.

- Nu. Mulţumesc, am înţeles. Acum putem să ne întoarcem la Ilderim şi la Naşul meu. Deci, Ilderim se uită, caută, caută...

Exact, în asemenea situaţii nici dracii nu stau degeaba: au şi ei un dispecerat al nenorocirilor posibile. Se uită Ilderim şi deodată, hop, îi cad ochii pe Karl. Memoria, asociaţia, reflexul lui Pavlov funcţionează perfect... Zâmbind superior, şterge May (de care nu a auzit) si scrie Marx. Apoi, îngăduitor, îi reproşează lui Tutilă Doi: "Se poate? Dacă nu eram eu atent!?" Naşul e în al nouălea cer. Îl doare în prefix adevărul ştiinţific ai clasificării tale, e fericit că Fulgerul a găsit unde să lovească, îşi joacă rolul de subaltern : "Vai, cum e posibil? De trei ori am revizuit listele şi nu am observat. Ce ţi-e şi cu astenia asta de oboseală!... Dacă nu eraţi dumneavoastră, ne făceam de râs, vai de capul nostru..." Şeful e fericit, exemplul dat de el e cu atât mai valoros cu cit e vorba de Karl, un nume cit se poate de important, atât în cultură cit şi la Cultură.

- lartă-mă, Lirnpi, consider totuşi că informaţia corectă, în cultură e tot atât de importantă ca şi în economie sau industrie. Nu crezi?

- Ar trebui, dar nu mai este. Ce-ai zice de un car cu fin autentic, tras de doi boi autentici, încurcând circulaţia ideilor în municipiu? Fără libertate, cultura e o simplă modă după care oftăm. Umblăm cu cravate fiindcă aşa se cade, declarăm dragoste fiindcă aşa am văzut în filme, dansăm şi cântăm imitându-ne strămoşii. Dar toate aceste forme sunt considerate de stăpânirea noastră - şi nu numai a noastră - drept nişte preocupări şi obligaţii, dacă nu inutile in orice caz de lux, fără de care se poate trăi foarte bine. Francezii, mi-ai spus tu, nu mai citesc marea literatură, ei scriu şi gândesc pentru popoarele care-i admiră, americanul mijlociu, teribil de harnic şi eficace, e cult exact cât îi trebuie pentru business. E destul să răsfoieşti două magazine nemţeşti, ca să-ţi dai seama că gradul de tîmpire şi bunăstare este direct proporţional cu gradul de cultură la care ai renunţat fiindcă ai pierdut două războaie unul după altul. La noi, ce să mai vorbim? Trei romanţe şi o chiuitură ne ajung pentru toate sărbătorile de iarnă. Poate că adevărata cultură, ascunsă în popor sau în cărţile ce încă nu s-au scris (dar au fost trăite), nu piere şi nu va pieri: ea se va retrage în pământul din care a ieşit. Ca şi limba, de altfel. Ce ne trebuie 30000 de cuvinte în dicţionar, ce rost mai au literatura bună, poezia de dragoste, iarba, stelele pe lac, dacă suntem bolnavi şi murim de anemie sufletească? Cu o mie de cuvinte numai, se poate" scrie un eseu de actualitate, cu şase sute un articol de fond, cu trei sute de cuvinte tari, angajante, mobilizatoare poţi să te achiţi de angajamentul luat chiar şi la o plenară sultanală.

- Vai, mă tem că ai dreptate. Aştept urmarea cu Ilderim.

- Exact. Totul era perfect în cel mai perfect dintre paşalâkurile posibile. Naşul duce lista corectată cu roşu lui Caftangiu, spunându-i cu ghimpi: "Tot noi trebuie să fim atenţi.", şi-i arată greşeala cu Karl. Deşi buffallo-ul Universităţii Populare, să fim înţeleşi, nu avea absolut nici o vină. Cu grijă, cu sfinţenie, Sommer tipăreşte afişele. Merg regulat treburile, războiul întârzie, recolta de orz se anunţă deosebit de bună. umblă diplomaţii forfota prin lume, care de care mai doritori de pace, conferinţele de dezarmare se succed, cu o viteză pe care numai înarmările o mai pot întrece. În această imensă şi total dementă lume - una vorbim, alta fumăm, başca ce tragem cu puştile - vii tu, cel mai nătâng şi mai cilibiu paşoptist din câţi au supravieţuit, ciumelor şi potoapelor ortografice, vii tu, un simplu ipistat cu bube în cap şi tinichele cât catedrala în coadă, vii si te proţăpeşti ca o ţaţă în fata obrazului caftangiu şi începi să slobozi la hohote de Vasilache, arătând cu degetul exact către acel nume blagoslovit, pe care însuşi Ilderim, cu mâna lui sfântă îl vârâse între Jules Verne şi H. G. Wells.

- Miserere, mea culpa, mea maxima culpa, îmi vine rău. Adu-mi ligheanul.

- Fără lighean, musiu! Suntem la porţile Orientului, aici nimic nu se vomează, totul se înghite... Stai să vezi mai departe. Alarma o dau cei doi tătari auriculari (cu râsul tău, le-ai făcut norma pe o lună), dar şi una din acele doamne cu umbrele roz, tip de soţie a unui "demn" intelectual, cititoare de romane de dragoste şi abonată la concertele tarafului filarmonic. Aceasta se duce glonţ la madam Caftangiu, povestindu-i tot, tot, tot. Madam Caftangiu îşi anunţă - cum era şi normal - nu soţul, ci amantul, acesta are intrare separată direct în cabinetul tovarăşului Ilderim, şi asta din două zdravene motive: unu, se numeşte Osmanescu, este şeful temut al agiei, răspunde deci de liniştea şi neliniştile din târg; doi, este, în acelaşi timp cumnatul Ilderimului, ergo, aparţine de clan. Cinci, fiind chemat de urgenţă, soseşte acolo sus beglerbeiul Caftangiu, care habar nu are de cele întâmplate, îi găseşte pe cei doi şefi ai săi încruntaţi şi cu scenariul ghiduş în amănunte. Are în faţă pe amantul soţiei sale (de care se teme din motive de alcov, dosar şi trecut dubios) şi pe marele Ilderim (de care se teme şi mai abitir, din motive de leafă, fotoliu, diplome luate cu damigene şi curcani graşi). Toţi ştiu totul despre fiecare - dar de funcţionat, acum, nu funcţionează decât trăznetul de sus în jos. Caftangiu e făcut cu ou şi oţet şi trimis urgent să vadă pe teren cine e dobitocul care a râs şi, mai ales, să afle cine se ascunde în spatele acestui cretin ortograf. Dosarul lui Tutilă Doi e răsfoit pe întuneric: are un frate la înalta Poartă, într-un post fier beton, deocamdată e blindat. Ilderim ştie că el a făcut corecturile şi a dat viza acelui afiş, dar încă nu ştie dacă Tutilă l-a tras în piept, conform regulii, sau l-a linguşit numai, conform regulamentului.

- Dragă Limpi, uiţi esenţialul...

Nu uit nimic. Tu uiţi pe ce lume trăieşti. Strigă tu o lozincă în Mato Grosso, jungla rămâne junglă, vietăţile care te bagă în seamă nu se întreabă dacă ai sau nu ai dreptate, ele numai atâta vor să ştie: eşti sau nu eşti periculos? Pricepi? Văd eu că nu pricepi nici cit Aragon la Erevan. La ora asta, cel puţin zece creiere procopsite îşi pun o singură întrebare: ce cap va treimi să cadă, ca să nu cadă capul meu? Chiar şi naşul Tutilă stă serios pe gânduri dacă nu e cazul să te arunce cu mâna lui în cuptorul încins. Aşa că fii atent: nu avem încotro, mergem la el, facem pe milogii iresponsabili care-i cer un ajutor preţios. Suntem proşti, am citit prea multe cărţi, minţile ne sunt stâlcite de lecturi neprincipiale. De unde să avem şi nivel politic? Asta pe de o parte. Pe de alta, ca să-i înarmezi în lupta ce va trebui să dea cu Caftangiu, Osmanescu, poate chiar cu Ilderim însuşi, cred eu, e cazul să-i faci o expunere largă şi informată despre locul acestor doi Karli în literatura lumii. Deşi mă tem: nu ştiu dacă e bine să-i servim acestui haiduc universitar exact acele informaţii care sunt şi ultima noastră armă. Nu ştiu.

- Nu avem încotro: adevărul este singurul nostru aliat.

- Care adevăr, neamule? Care? Toată lumea e blindată, intră în luptă cu armuri strălucitoare, cu vizierele trase peste nişte obraze - şi ele din tinichea inoxidabilă. Adevărul sunteţi voi doi, tu şi nenorocitul de Karlie, dar sunteţi goi puşcă, cine vă ia în seamă? Tu ai un ghinion, că nu ai murit când a trebuit, el are alt ghinion, că nu poate învia, să vadă şi să se minuneze. E citat fără a fi citit, nu poate lua cuvântul: clasicii sunt portrete, nu avocaţi. Iar portretele, azi, tind toate spre unul singur, spre Unicul. Marele, spre...

- Eu zic să ne îmbrăcam. Există un Dumnezeu al beţivilor, al puşcăriaşilor, al exilaţilor: de ce nu există unul şi al celor care râd anapoda?

Nu huli! Sunt ţărancă, îmi fac rugăciunile la negru, în rai voi intra cu carnetul meu roşu imaculat. Ce te hlizeşti? Orice om căruia i se face frică îl cheamă în ajutor, chiar când ştie nemţeşte sau când şi-a luat doctoratul în ateism. Bunicămea povestea de Dumnezeu şi de sfântul Petre, cum umblau ei prin sate îndemnând oamenii să se răscoale împotriva boierilor. Asta prin 1907. Cum - mai târziu - aceiaşi doi bătrâni au fost văzuţi la oraşe, prin mohorâte taverne, bând la cot cu proletarii şi chiar cu ceferiştii. De atunci au cam dispărut, tovarăşa Ana le-a făcut vânt, trimiţându-i la canal. Acolo au şi murit, adică au intrat în pământ să-si doarmă dormirea veşnică. Ei dorm, visează - iar noi trebuie să ne descurcăm cu mijloace locale, fără să recurgem la importuri de sus. S-a terminat cu valuta; cerească, s-a terminat şi cu ajutorul dezinteresat primit din Rai, s-a terminat chiar şi cu ideea de Dumnezeu. Chiar de am simţi nevoia de Dumnezeul local sau naţional. Îi vom confecţiona din papier-mâché, avem, slavă Domnului, ziare destule. Uite, ţi-am pregătit aici ciorapi, albituri curate, tot. Vreau sa fii pur, sa te simţi ca odinioară în Genopolisul nenorocirilor tale, distins şi academic. Vreau să străluceşti: stelele, înainte de cădea pe cer, dau, aşa, un ultim ţipăt de lumină şi adio...

- Nu mă simt aşa. Mă simt păduche.

- Nu sunt soţia unui păduche, sunt soţiea unui...

- Unui?

- Vom vedea. Tot bunică-mea, de- care îmi amintii mai adineauri, obişnuia să spună: "bărbatul să dea din fund când face la copii, să dea din coate când le câştigă pâinea, să dea din cap când merge la stăpânire. Datul din gură e treaba femeilor. Pricepuşi?

- Pricepui.

- Atunci, la treabă.

C A P I T O L U L   A L   V I - L E A

În care eroii noştri, flancaţi de doi tătari în civil, se întâlnesc, ca din întâmplare, cu un oarecare domn Sommer. Cu acesta Olimpia susţine un dialog chinezesc plin de miez, dar deocamdată indescifrabil. În locul naşului Tulilă Doi, "un grup de tovarăşi", foarte misterioşi, îşi exprimă dorinţa de a asista la o importantă comunicare.

Dumnezeiască înserare. Îşi bătea joc soarele de noi, umilindu-ne prin minunile cromatice pe care le improviza dincolo de coamele plopilor, între pulberea de aur a bărăganelor şi norii Tintoretto ai orizontului - sau strângerea noastră de inimă, grija de ce ne aşteaptă, ne făcea să privim acest sfidător spectacol cu ochii încercănaţi de anxietate ai celor ce urcă treptele spre procuratură? Adevărul este că, de-a lungul anilor mei de involuntară recluziune, am obţinut şi crederea, şi încrederea mea în cel de-al şaptelea simţ pe care toţi puşcăriaşii îl numeau "rău-simţul". Un concept interesant, nou, deosebit de util şi de frecvent în lumea asta, în care am căzut ca într-o mlaştină sau un nisip mişcător; un concept ce ar fi meritat un studiu inhaustiv, măcar din punctul de vedere al traco-hegelienilor neosofişti. După modesta mea părere, acest "rău-simţ" nu se opune nici "bunului-simţ" franţuzesc, nici "pre-simţului" creştin alutan, fiind mai degrabă o formă sublimată, total nouă şi modernă, a sintezei ce are loc în faţa unei necunoscute primejdii, între frica animalică, prudenţa umană şi laşitatea etern

umană. Aş zice: Anpassungstriebfeigheitsgefühl, dacă acest cuvânt prea nemţesc nu ar suna el însuşi ca o sperietoare in sich. Bazat pe acest al şaptelea simţ al meu, mi se părea că dinspre marginile oraşului, pe cele trei drumuri pe care în decursul istoriei i-am tot primit, în urale şi salve, pe mereu noii şi înnoiţii eliberatori ce veneau să ne ocupe, acum, ca din largul unui ocean perfid, soseau spre inima mea valuri-valuri de laşitate şi trădare. Eram la ora la care ţăranii ce avuseseră treburi în pieţe sau la stăpânire, ajunşi cu autobuzele supraîncărcate la marginea oraşului, îşi scoteau bascheţii încălţaţi şi luau desculţ contact cu pământul. Praful ce se zărea la orizont putea fi materializarea simbolică a înjurăturilor şi blestemelor lor. Era şi ora la care orice obosit om al muncii îşi drăcuie nevasta şi copiii, nu din răutate, ci în conformitate cu un anume protocol legat de protocolul "bucuriei vieţii tot mai noi şi mai îmbelşugate". La teatru, acum se schimbă decorurile: peste o oră va începe o dramă-comică în care, în final, conform reţetei cunoscute, la un simplu telefon al tovarăşului ministru va fi demascat directorul general ce a abuzat de încrederea maselor largi de angajaţi. Dar poate că în seara aceasta specială se va juca o tragedie: va muri un EROU pentru ca ideea de libertate să nu moară. (Actorul protagonist a obţinut acest rol principal denunţându-şi, fără scrupul, rivalul cu care, de altfel, se pupă în bot toată ziua.)

- Cum te simţi? mă întrebă Limpi, aruncându-mi una din acele tipice priviri dubitative, atât de frecvente în matriarhatul nostru danubian.

- Draga mea, îi spusei, nu-ţi ascund că mă simt exact ca pe vremea când, fiind tânăr şi imberb în al meu clas', fui obligat, într-o seară ceva mai puţin cochetă ca asta de acum, să bat la uşa din dos a unui felcer neamţ, a cărui consoartă, înainte de a-mi da drumul, mă întrebă scurt: was?

- Şi tu ce i-ai spus?

- Erau doar trei variante: sifilis, şancru, blenoragie...

- Să-ţi fie ruşine.

- Mi-a fost, îmi este, îmi va fi... De altfel, aceste boli se şi chemau "ruşinoase".

Treceam prin dreptul statuii unui viteaz care i-a bătut pe turci, ca apoi să se turcească cu întreaga sa familie. Salutarăm reverenţios: Limpi adora trecutul glorios, eu mă dădeam în vânt după statuile ecvestre.

- Tot am evoluat, neamule, nu crezi? Pe vremea ta, doar anumite boli venerice erau considerate ca fiind "ruşinoase". Penicilina, căminele de nefamilişti le-au făcut să dispară din linia întâi a ruşinii. La ora asta, sunt considerate a fi ruşinoase bolile legate de organul superior, de creier. De pildă tu: eşti dubit de idealism, misticism, metafizică, metachimie, metasperanţă. Toate acestea sunt mai rele decât sifilisul. Noi am dat afară din organizaţie un maistru fructolog pentru simplul motiv că îşi tăcea cruce de câte ori aprindea focul la cazanele cu marmeladă... Eu însămi am fost criticată, nu o dată, pentru pasiunea ce o am să ghicesc în cafea, bobi, în stele, în palmă, în articolul de fond. Mi s-a spus răspicat: a încerca să ghiceşti înseamnă a manifesta o gravă neîncredere în savanţii noştri, în agitatorii cu doctorate sau chiar în poeţii patriotici laureaţi. Ce ne e scris e pus deoparte. Să fac bine să-mi revizuiesc repertoriul, să caut metode noi de optimizare a producţiei de sucuri, vasul cu care plutim nu e de capul lui, are un cârmaci, acesta are cea mai orientată busolă din lume, aşa că...

N-o mai ascultam. Felinarele nu erau încă aprinse, bulevardul vibra în clarobscurul serii de pastel, trecătorii păreau siluete şi contururi numai. Deodată, mi se năzări că în faţa noastră, cam la înălţimea primului etaj, doi draci vineţii, goi puşcă, pluteau prin aer paralel eu noi. Închisei ochii zicându-mi: votca, îi deschisei: erau tot acolo, veseli, făcându-mi semne obscene, privindu-mă cu ochi roşii, gesticulând cu mâinile lor păroase cu unghii verzi...

- Limpi, îi spusei consoartei mele, cu riscul de a te întrista, trebuie să-ţi spun că eu - cam la înălţimea steagurilor la defilare - văd doi demoni violeţi care îmi fac semne de prietenie...

Mă aşteptam ca Limpi să sară cu gura la mine, să mă facă nebun, cârmit, capsat, ţăcnit, sonat, zărghit, ţăcănit, zălud, sanchiu, trăsnit, bolând. Delirum tremens... Nimic din toate acestea. Plutea în dreapta mea cu distincţia pe care - numai în filme - o au americancele foarte bogate. Privea fix înainte, nici nu mă vedea, nici mă asculta. Dracii mei verde-cruzi, nestingheriţi, îmi arătau fundul lor ros ca al maimuţelor din iarmaroace şi biblioteci...

- Povestea aceasta, am continuat eu să-i spun, cu vedeniile unor draci solzoşi şi jucăuşi, îmi aduce aminte de soarta unui biet coleg al meu, specialist în diferite logici: a început prin a vedea şobolani rozalii, a trecut la lilieci negri cântători, a ajuns să vadă draci verzi - ca mine acum -, ca deodată să ne anunţe că i s-a arătat ţarul tuturor ruşilor fără costum de baie. Peste o lună s-a spânzurat în podul casei...

Treceau în goană felice maşinile ginecologilor, gogoşăreselor, bişniţarilor supergitani. Limpi mă strângea de braţ.

- Bărbate, îmi şopti ea fără să-şi descleşteze gura, lasă-ţi dracii în pace, mai ai până la judecata de apoi. Deocamdată, fii atent: doi "şoşoi", numai ochi şi urechi, se ţin scai de noi. Suntem urmăriţi de când am plecat de acasă. Nu te întoarce, nu te speria, zâmbeşte-mi cu dragoste. Fă-te că plouă şi eşti fericit în căsnicie.

- De ce? Cum? Unde?

- Ai devenit o persoană importantă, eşti însoţit, numai duba neagră ne mai lipseşte... Vor - bănuiesc - să ştie unde mergem, cum mergem, de ce mergem. Ca să ne mai distrăm oleacă, ia explică-mi tu cam de unde vine cuvântul ăsta "a merge, mergere".

Mi se părea stupid, în situaţia dată, să încep a face etimologie şi semantică. Dar ce altceva mai bun puteam să întreprind? Dracii mei paşnici dispăruseră. Doi tineri în blue-jeans (nu ştiam care e băiat, care fată) se sărutau orbeşte, rezemaţi de un tei decent şi de modă veche. Un beţiv simpatic, clătinându-se, explica bunului Dumnezeu de ce această lume nu are nici un Dmnnezeu. Nu vedeam şi nici nu voiam să-i văd pe cei doi "şoşoi" ce ne urmăreau: aveam toată încrederea în spiritul de observaţie şi deducţie al soţiei mele, o comparam cu celebra domnişoară Marple, care, să mă ierte specialiştii în literatură, este, după părerea mea, cea mai reuşită figură anglo-saxonă, infinit mai inteligentă şi mai clarvăzătoare decât au fost buldogul Churchill sau parapluiul murat Sir Anthony Eden.

- Foarte interesant, stimată domnişoară Marple, acest verb protovalah: "a merge". E pur local, unic între toate limbile romanice. Vine din latinescul (demergere şi la origine însemna "a te scufunda, a dispărea, a pieri". Filologii comparatişti susţin cum că "a merge" a înlocuit verbul "a umbla", ambulare, dându-i acestuia un înţeles mai restrâns. El s-a născut, cu siguranţă, în timpul numeroaselor năvăliri barbare. Localnicii - altfel lăsători, leneşi, iubitori de nemişcare - nu se puneau "în mers" decât când trebuiau să dispară în codru, să piară din ochii duşmanilor, să se ascundă de urmăritori. Umblatul, ca şi preumblatul (plimbarea) este un fel de lux, mergerea e legată de primejdie, de alarmă. De altfel să nu te mire dacă la francezi vei găsi cuvântul émerger, care înseamnă "a apărea surprinzător de sub apă, de după orizont", sau, la englezi, cuvântul emergency, care significă "eventualitate, caz de pericol, de urgenţă etc.". Dar aceste cuvinte derivă din emergere, care este exact contrariul lui demergere. Deci a merge are la bază frica de duşman, fiind iniţial sinonim cu scufundarea în păduri, cu pieirea din faţa duşmanilor.

- Zi, bărbate, zi că-mi place!

- Din aceste motive, draga mea, personal am avut totdeauna mici rezerve faţă de expresii ca "mersul înainte" sau "treaba merge ca pe roate". Chiar în forma "lui Tutilă îi merge bine, iar nouă nu ne merge deloc", verbul acesta perfid, "a merge", e deosebit de echivoc şi de ironic. Nu crezi?

- Ba te cred - şi, uite, simt nevoia unei păduri în care să dispărem. Ca strămoşii noştri. Se pare că jocul acesta al copilăriei noastre, de-a v-aţi ascunselea, este de fapt un fel de repetiţie pentru viaţă: care la unele popoare blagoslovite înseamnă, mereu şi mereu, fuga spre codru, fuga spre înapoi, fuga de cel rău... Ia uite, strigă Limpi şi mă strânse de braţ, vorbeam de pădure şi pădurea era în faţa noastră. Bună seara, domnule Sommer, aţi ieşit la preumblare? E frumos, nu ar strica o ploicică, dar merge şi aşa.

Domnul care se opri în faţa noastră, descoperindu-se, nu semăna nici pe departe cu ceea ce eu aş numi "ideea Sommer", senzaţia, percepţia, apercepţia Sommer. Era semielegant, semivârstnic, semiîncântat că ne vede. Plimba un căţel confuz, total neconvingător. Sub braţ strângea un teanc de ziare noi, necitite. Dinţii lui îmi aminteau de anumite porţelanuri genopoliene, mâinile, probabil foarte îngrijite, şi le ascundea într-o pereche de mănuşi galbene, curate sau curăţite, nu-mi dădeam seama. Îl salutai revenţios, totuşi cu oarecare urme din morga profesorală de odinioară.

-Doamnă, ne spuse el, uitându-se trist spre pantofii săi şi mai trişti, m-am gândit intens la dumneavoastră, doream să vă întâlnesc, vă aşteptam chiar...

Soţia mea se înveseli subit, începu să chicotească, să vorbească absolut anapoda.

- Capra calcă piatra-n patru..., zise râzând.

- Ştiu, răspunse cel întâlnit, am văzut, ştiu, nu e nimic. După a mea părere este chiar foarte bine să se ştie că v-am întâlnit, să se afle că v-am vorbit, să se spună că aţi fost veselă şi bucuroasă când m-aţi zărit. Dumneavoastră ştiţi cine m-a trimis aici, eu ştiu că ştiţi, e bine să se ştie că ştim că se ştie şi ce nu ştim.

- Ce mă bucură, mai ales, e că ştiu că ştiţi că ştiu.

- Domnule profesor, mi se adresă, ceremonios, după a mea părere de om singuratic şi păţit, aţi avut mare noroc căsătorindu-vă cu doamna Limpi, pe care, e-hei, o ştiu de mult şi o preţuiesc foarte. Dacă nu vă supără, vă propun să vorbim tare. Deci, aş ţine să vă informez că acest câine se numeşte Sultan, rasă suspectă, vârstă suspectă, nici nu este al meu, ci al casei Caftangiu. Iar cei doi câini ce vă urmăresc - nici ei nu sunt de rasă - aş zice că sunt câini-lup, dacă nu aş avea un mare respect pentru animale în general şi pentru lupi în special... Dumnealor aparţin unei gospodării speciale, în care până şi beiul Caftangiu intră cu capul plecat şi izmenele ude. Se apropie, e foarte bine. Ei ştiu, stimaţi amici, că eu am ordin să vă întâlnesc. Dar vor să se şi convingă. Să râdem, doamnă Olimpia, vă mai aduceţi aminte de epoca aceea duioasă în care citeam Şi a fost ziua a doua, mâncam pâine cu untură, cântam "horuc", visam şantiere bumbeştilivezene, nu ne interesa cum va fi ziua a treia, a patra, a patruzeci şi patra...

- Domnul Sommer, eu cred că ar fi bine pentru toată lumea să ne aşezăm, propuse Limpi.

Ne îndreptarăm agale spre o bancă liberă din părculeţ. Fost English Parc, fost Parcul Malinovsky, În prezent nu avea nume:

un soclu de statuie era pregătit în mijlocul lui, dar nimeni nu ar fi îndrăznit să presupună a cui statuie se va ridica acolo. Istoria înseamnă schimbare, revoluţiile înseamnă doar schimbări. Aveam şi noi în Genopolis, chiar în faţa bibliotecii universitare, o statuetă ecvestră despre care circula o poveste deosebit de bizară. Când i s-a săpat fundamentul, se spune, erau aşteptaţi pecenegii eliberatori: n-au venit pecenegii, au venit gepizii, duşmanii lor de moarte. Am continuat să ridicăm soclul, gândindu-ne la regele acestora. Dar gepizii au pierdut bătălia cu cumanii, cumanii erau în solda Bizanţului, iar Bizanţul ducea, în taină, tratative cu hunungurii etc.... Trebuia să punem pe soclu un mare principe, dar pe care? O greşeală putea să ne coste capul. Atunci, dicitur, un mare înţelept din sfatul primăriei illo tempore, a avut o idee genială: să punem călare pe acel cal frumos cabrat un cavaler oarecare, dar al cărui cap să poată fi deşurubat şi schimbat cu exact capul principelui de care ne temem şi pe care îl proslăvim. Mai târziu, demodându-se principii, a fost pus la picioarele calului acelui cavaler cu mai multe capete un balaur: statuia devenise astfel a sfântului Gheorghe. Capul continua să i se schimbe: astfel, acest sfânt Gheorghe arăta când tânăr, când bătrân, când blând, când crud, când vesel, când încruntat, după gustul primarului sau după veştile ce circulau prin lume. Într-o seară, beat fiind şi îndrăgostit, jurasem unei Isolde saxone că, de-ar fi să-mi risc viaţa, îi voi aduce capul gepid şi i-l voi depune la picioare... Dar asta-i o altă poveste, nu are nici o legătură cu acest părculeţ fistichiu, căruia, cu încăpăţânare, toată lumea continua să-i spună English Parc.

Soţia mea observă de îndată că gândurile mele o luaseră razna, îmi dete un ghiont să mă trezească din reverie. Cu un deget îmi arătă unde să mă aşez, iar din ochi, cu o singură privire, îmi comunică cifrat următoarele:

"Fii atent, îţi joci capul, taci, mai bine fă-o pe idiotul picat din lună decât pe deşteptul care ştie pe ce lume trăieşte, acum e bătaia peştelui, acum se numără bobocii, dar şi anii de puşcărie... Ăia doi vor să ştie dacă noi doi ştim că ei ştiu. Sommer vrea să ne spună că el de fapt nu ne-a spus nimic, noi să ne facem că am înţeles totuşi: nu am plecat nicăieri, dar, din întâmplare, vom ajunge exact unde trebuie, suntem curaţi ca lacrima, dar vom spăla acolo nişte rufe murdare; nu avem nivel, avem doar un pic de conştiinţă şi cu această conştiinţă albă şi nevinovată noi ne aşezăm pe această bancă, veseli de parcă domnul acesta Sommer (care seamănă când cu un Alecsandri jerpelit, când cu un Quasimodo elegant) nu a venit să ne avertizeze că e de rău, că am rupt cuiul, am spart geamul şi am împătrit-o, ci numai ca să ne comunice cu bucurie, patati-patata, că vom primi şi decoraţii, şi prime, că la vară va fi cald, deşi în nuc s-a tras cu gloanţe dum-dum..."

Cu mâna pe conştiinţă trebuie să recunosc, sunt încă departe de a înţelege subtilităţile Morse ale acestui limbaj concentrat. Am un creier discursiv, echipat aristotelic; ca orice european, categoriile cu care operez, în gândire sunt matematice, logice, clare, precise, eficace. Un cartezian - spunea despre mine Fronius - ce a trecut prin Kant ca raţa pe varză, ca acum să încerce a zbura cu nişte hegeliene aripi materialist-dialectice. Greşea: reuşisem să-l citesc pe Levy-Brühl, pe Frobenius, Jung, Foucault şi alţii. Deci ştiam că există şi alte structuri de gândire decât ale noastre, şi alte sisteme de comunicare decât cele tipic occidentale. Dar de aici, până la chinezăria bizantină a şaradelor şi logogrifelor la care asistam - ascultând politicos şi aprobând vag discuţia foarte sonoră dintre soţia mea şi misteriosul domn Sommer - era o distanţă ca de la Roma la Sahalin, ca din epoca pietrei şlefuite în cea a computerelor-laser. Cei doi "tătari" (băieţi frumoşi, maniere alese) ne încadrară sandviş, conform regulamentului, prefăcându-se că citesc ziarul de ieri. Era cam întuneric, "băieţii" stăteau smirnă la numai un metru de banca noastră, nu respirau, nu întorceau pagina la ziar. Neobişnuit cu o asemenea escortă, aveam toate sistemele de percepţie în alarmă: mi se părea că le aud metabolismul, că îmi aud inima bătând, că atenţia lor prinde din vânt până şi praful cosmic al trecutului meu, ars pe rug şi cu cenuşa aruncată pe Istru în jos.

Olimpia continua să fie veselă, întâlnise un vechi tovarăş de luptă, ciripea, gângurea: domnul Sommer (care Sommer? al câtelea Sommer?) o asculta, o completa. Auzea totul fără să asculte, vedea fără să se uite împrejur.

Îmi este imposibil să redau inteligibil acest dialog al lor - fiindcă, de fapt, nici nu ştiu dacă a avut loc o conversaţie sau, ceea ce e foarte probabil, un inedit exerciţiu de monoloage întrepătrunse, cu totul în afară de normal şi obişnuit. De la primele schimburi de idei, dendritele, axonii, neuronii mei făcură scurtcircuit şi arseră pe loc. Ascultam, înţelegeam fiecare cuvânt în parte, fără să înţeleg nimic, absolut nimic din conţinut şi sens. Domnul Sommer era fermecător, îi sclipeau ochii, se părea că acest joc ascuns îi era şi foarte cunoscut şi deosebit de plăcut. Limpi, din contră, părea ingenuă, gesticula, râdea des, ea întruchipa prototipul provincialei care nu a fost niciodată în capitală.

- Doamnă Olimpia, zise Sommer, ţuguindu-şi buzele umede, încă o ploicică, aşa cum aţi zis dumneavoastră, şi porumbul va fi peste aşteptări, dar conform planului...

- Iubite domnule Sommer, viaţa e plină de surprize, anul acesta nu voi pune murături; nu tot ce zboară se acreşte, nici tot ce se acreşte trebuie neapărat aruncat. Nu credeţi?

- Doamnă, murăturile să şi le prepare fiecare după gustul şi rangul său; în ceea ce mă priveşte, deşi am avut de gând să mă duc la mare - mi-e dor de vapoare, de multe vapoare -, eu totuşi cred că Baicalul este cel mai curat lac din lume. Deşi americanii rămân nişte porci agresivi şi imperialişti.

- E-hei, iubite prietene, oftă Limpi, aşa este, chiar şi apele stătătoare curg, trec, doar pietrele rămân; să nu mă-ntrebaţi cât le costă să nu fie duse la vale. Desigur, Vinalcoolul e o pâine bună, dar nu e cea mai sigură pâine. Fiindcă iubirea de moşie ar fi un zid, dar mai întâi acest zid trebuie construit, şi apoi să nu uităm, turcii vin, rămân, dar de plecat nu au de gând să plece. Sau mă înşel?

- Deloc, stimată doamnă, deloc: turcul plăteşte, şi orice plată se face la urmă, he-he! Totuşi, mi-aş permite, cu învoirea soţului dumneavoastră, să vă atrag atenţia asupra faptului că, de pildă, un pui de lebădă poate fi nenorocit fiindcă a picat în mijlocul

unor raţe tâmpite, dar i se recomandă, totuşi, să nu se asta împotriva raţelor şi a răţăriei: până sosesc tovarăşele lebede, el poate fi mâncat de mai multe ori.

- Desigur, aprobă Olimpia, desigur. Şi asta mai ales fiindcă noi adorăm muzica popoarelor în curs de eliberare, chiar dacă au optat pentru subdezvoltare. Dar nici vorbă să fim pentru aria toreadorului sau pentru muzica rock. După fiecare Rock urmează Roll, şi la noi orice stâncă îşi are Naşul.

- O, doamnă, râse Sommer, copiii noştri se vor naşte cu jurnalul TV în mână, nemţii au şi inventat nişte pilule împotriva tristeţii. Da! Au sosit conserve de ciuperci chinezeşti, excelente, deşi cunosc un cadru didactic universitar care s-a otrăvit cu ele, tocmai fiindcă, ştiind prea multe limbi străine, a citit greşit inscripţia de pe cutie; eu totuşi vi le recomand, cu menţiunea "atenţie la lectură", mare atenţie.

- Bine-nţeles, chinezii rămân cel mai mare popor din lume, ei când zic "proletari din toată lumea", chiar dacă nu l-au citit pe Marx, sunt crezuţi, tremură niponii şi siberienii de frig, dar asta-i ciorba lor, nu ne interesează. Ce părere aveţi despre noul nostru produs, Gipsy-Cola?

- Doamnă dragă, nu am gustat răcoritoarea dumneavoastră, dar vă asigur că are să-mi placă. Poporul meu a avut o lungă şi grea relaţie cu egiptenii, deşi cei care se numesc azi gipsy nu prea sunt amatori de piramide şi agricultură pe malul Nilului. Dar vorba aceea, nu toţi câinii care nu latră trebuie neapărat să muşte, mai bine cioară vopsită inteligent, decât un ziar de perete în curs de demolare, sau restructurare, sau reconsiderare. Nu-i aşa? Baicalul rămâne nu numai cel mai curat, dar şi cel mai mare lac din lume, jos pălăria - dar afacerea cu diamantele Bokassa le întrece pe toate.

- Domnule Sommer, eşti un om de aur: aşa este! Uite, i-am povestit acestui soţ al meu, nu mă crede, o mătuşă a mea a încercat să pună o cloşcă pe nişte ouă vopsite tricolor, acum stăm şi tremurăm să vedem: ce va ieşi? Un bunic al meu a întors un stup, zice el, să vadă dacă albinele pot să se orienteze şi când sunt cu susul în jos; vom merge să-l întrebăm de sănătate. Bine făceau strămoşii noştri că fugeau în păduri, dar şi mai bine facem noi, care ne tăiem pădurile; în celuloză nu se poate fugi, aşa că stăm pe fund, omenirea are trei duşmani, alcoolul şi minciuna, cine plânge la urmă plânge la înmormântarea propriului călău, trăiască pacea, trăiască universităţile din ce în ce mai populare...

- Doamnă Limpi, să nu exagerăm! Călăii aparţin trecutului, trecutul aparţine călăilor. Nu credeţi că e mai bine să fii tuns de lână decât să ajungi jupuit de piele şi fript în proţap de nişte haiduci cu licenţe în drept?

- Fără îndoială, domnule Sommer, aşa e cum spui matale. Din întâmplare, soţul meu ştie nemţeşte. Da în Genopolisul carierei sale ratate, putea să susţină trei puncte de vedere deodată. Bine a zis cine a zis, orice pasăre piere pe limba în care a citit mai mult, aşa că nu vă veţi supăra de vom încerca să-i băgăm în mama lor pe toţi reacţionarii menşevici ce nu au citit manifestul LUI la timp şi fără ochelari de cal. Ce părere aveţi?

- Doamnă, domnule, gândul meu e la mare, mi-e dor de vapoare, bărci, colaci de salvare. E bine să ştii - după cum zicea rabinul nostru - să pluteşti la suprafaţa apei, e bine să stai şi mâlc în mâl, în fundul apei. Dar când ai prea mulţi duşmani, he-he-he, parcă e mai înţelept fie să zbori la aşa o înălţime, încât să li se facă frică ciorilor de la cenzură, fie să pluteşti, ca un submarin, la mare adâncime. Să nu fii nici în bătaia tunurilor, nici prea aproape de muşcătura viperelor cu drept de iscălitură... Mai sunt şi alte lacuri mari acolo, de unde ne venea lumina. Naşul dumneavoastră, deocamdată, e ca Baicalul, şi mare, şi valabil, şi potabil. Vă felicit pentru un asemenea stâlp în viaţa dumneavoastră de familie. Eu zic să ne bucurăm, să ne veselim, plata noastră multă va fi în ceruri. Vă sărut mâinile, doamnă Olimpia, habe die Ehre, Herr Professor, şalom, şalom, selimetle gutte Nacht, dosvidanie!

Seimenii din paza noastră, înveseliţi subit, îşi împachetară absolut simetric ziarele de recuzită, ne zâmbiră ambiguu (cu o faţă spunându-ne: "sunteţi simpatici, total imbecili", cu cealaltă dându-ne a înţelege clar că "pe noi nu ne duceţi, afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul"), apoi o luară, tot simetric, în direcţia centrului.

Limpi ofta îngândurată.

- Ce om, zicea, ce minune de om e acest domn Sommer. Ai văzut?

De mare confuzie, înghiţii trei noduri, apoi mă hotărâi să-i mărturisesc cu demnă umilitate.

- Limpi, să nu te superi, dar, spre marea mea stupoare, din toată chinezeasca voastră eu nu am înţeles absolut nimic.

Fiică bună a acestui mănos pământ, soţia mea, auzindu-mi trista declaraţie, întâi şi întâi îmi zâmbi cu mare dragoste, de parcă aş fi fost soldatul necunoscut, iar ea Crucea Roşie internaţională. Evoluam acum pe o stradă laterală, plopi bătrâni ne încadrau singurătatea, siluetele noastre prelungi, fanate şi incerte, puteau figura sugestiv în fumul sau ceaţa oricărui pastel de la sfârşitul veacului trecut.

- Deşteptule, iubiţelule, frumosule, cum să te fac să pricepi? Tu vrei "logică" - mie îmi vine să mă internez la balamuc, acolo toţi nebunii îţi argumentează "logic" cum că doctorii sunt nebuni. Stai de cinci ani cu mine în casă, cu mine la masă, şi încă nu ai înţeles că limba nu este un simplu mijloc de comunicare între oameni, cum a spus-o cândva Genialissimul conducător ai tuturor popoarelor: limba este şi un mijloc de ascundere, de acoperire, de chiul şi fofilare. Numai copiii, proştii-proşti şi

ultimii dintre "intelectualii" de tipul tău mai cred în cuvânt, în vorbă, în sinceritate şi adevăr. Cititul printre rânduri al unui ziar e mai important decât extragerea de citate cu creion roşu sau albastru: tăcerea, pauza dintre cuvinte, la un discurs al Suleimanului, au mai multă greutate decât conţinutul în sine. Eu, dimineaţa, după cum mă salută nea Văduva, portarul nostru, aflu tot: în ce dispoziţii e adjunctul (director nu avem, în industria alimentară un director nu rezistă mai mult de un an, maximum doi), cum a ieşit producţia în schimbul de noapte, ce inspecţii am avut, ce inspecţii s-au mai anunţat, cât de beat a fost azi-noapte contabilul-şef, din ce bani a băut, cu cine s-a mai culcat noua practicantă care ne-a fost repartizată după ce nu a reuşit în cinematografie etcetera, etcetera. Nu clătina din cap, aşa e cum îţi spun eu! Am o lungă experienţă, ani de zile, deşi marginală totdeauna, am figurat ca o tovarăşă de nădejde în multe comitete şi comiţii. La marile şedinţe, cu nările simţeam de unde bat vânturile, cine va fi vânturat, ce vânt l-a adus pe cel de ne zvânta în critici. Există o plăcere, o artă a subînţelesurilor: dacă Primul îşi turna apă înainte de a vorbi sau îşi rătăcea pixul de aur (dăruit ştim noi de cine), aceste amănunte erau mult mai importante decât citatele cu care îşi garnisea lauda sau beşteleala. Vorbea îndelung şi solemn despre bravii noştri agricultori? Ştiam cu toţii că, de fapt, bravii noştri muncitori nu şi-au realizat planul. Trăgea în hoţii de americani? Asta putea să însemne fie că nu ne-au acordat un mare împrumut, fie că ne-au cerut să le restituim un împrumut mai vechi: dar nu asta era esenţialul, înjurătura la adresa lor însemna doar un semn de punctuaţie într-o ceartă internă, o abilă mişcare de şah, un dribling. O foarte reuşită şedinţă poate să fie una la care nu s-a spus absolut nimic esenţial, iar o plenară, la care luările de cuvânt au fost la obiect şi spontan-pozitive, să fie considerată - acolo unde se trag şi sforile multe, şi concluziile ascunse - un adevărat fiasco, un dezastru, o gravă greşeală organizatorică, cu grave consecinţe politice. Văd eu că nu înţelegi, aud cum scârţâie roţile ceasului tău elveţian. Ce să-ţi fac, neamule? Mi-ai explicat tu mie, într-o frumoasă seară în care beai votcă cu Petru cel Mare după Stănileşti, cum că există, în limba noastră prealatină, în afara diferitelor accente fonice, şi un accent logic. Mi-ai dat şi un exemplu, nu-l uit, eu turnam în pahare, mută de uimire şi picată în fund de admiraţie. Ziceai aşa: "iată o propoziţie simplă: ŤVoi aţi făcut asta!ť Ea poate fi pronunţată, afirmativ sau interogativ, cu trei diferite accente tonice:ŤTu ai făcut astať, sau: ŤTu ai făcut astať, sau: ŤTu ai făcut asta!ť". Îţi aminteşti? Îmi venea să râd. Auzi, accent logic! Noi, dragul meu, faza asta de pronunţie elementară am depăşit-o de o mie de ani. Ce ai zice tu dacă eu - aşa - proastă şi nelicenţiată cum mă ştii - ţi-aş afirma şi dovedi cum că în gramatica noastră (care se schimbă şi ea după fiecare cincinal) subiectele se exprimă prin verbe şi predicatele prin substantive; că, într-o judecată, premisele sunt concluzii şi concluzia nu e decât o amărâtă de ipoteză pentru o viitoare, eventuală nouă premisă; că adjectivele şi adverbele sunt mai importante decât cuvântul pe care îl definesc şi că în conjugare toate modurile sunt subalterne şi depind de capriciile modului imperativ. Că sunt pe cale de dispariţie şi "ori-ori" şi "sau-sau", iar de condiţionalul "dacă" nu se mai aude decât seara şi când plouă. Că în limba chineză (asta tot de la tine o ştiu), cuvântul "Mi", pronunţat din stomac, înseamnă "nu am mâncat de exact trei zile"; acelaşi cuvânt, pronunţat din cap, poate fi - depinde şi asta de ora zilei - fie o ameninţare cu destituirea, fie o invitaţie la o cină cu crudităţi de raţă pe muguri de salcie. Stai, nu sări. Mi-a plăcut când mi-ai spus că turcii vechi (pe care îi admir tot mai mult) povesteau totul la prezent: asta îi scutea şi de amintirile trecutului şi de obsesiile viitorului. M-a uns la inimă amănuntul acela cum că ţiganii, alt popor pe care va trebui, nu peste mult, să-l considerăm model şi să-l imităm de aproape - nu au în vocabularul lor nici cuvântul "a începe" şi nici pe "a termina". Toate acestea de la tine le ştiu. Ceea ce nu am apucat eu să-ţi spun este legat de cu totul alte accente: supralogice, paralogice, patologice, penale sau în sus propulsante. Tu ai râs în faţa unui afiş rozaliu: ai comis un delict grav, acuzaţia împotriva ta poate fi pronunţată în mii de feluri, cântată în toate sistemele de logică din lume: dar, în lumea noastră, el va însemna exact ceea ce ţie nu îţi vine să crezi: "Tu ai făcut asta", zic eu acum, nici afirmativ, nici interogativ, fără să pun vreun accent undeva. Tu ai făcut asta e o propoziţie albă, ca o linie trasă cu creta sub ciocul hipnotizat al unei găini proaste. Ei bine, adevărata ei semnificaţie se va vedea după modul în care îţi va fi pusă ea, de către cine, în ce ordine de idei: dacă cel ce-ţi va vorbi se va uita în sus sau la pantofii tăi; dacă se va scobi în dinţi sau se va scărpina (nu spun unde). Adio logică, adio accent muzical! În clipa în care ajungi să fii "analizat", cuvintele s-au mutat de mult în cer. Aici, pe pământ, a început barbutul hoţilor, cu oase de miei sacrificaţi.

Limpi era într-o vervă ciudată, o frenezie neobişnuită: bănuiam că acel "rău-simţ" al puşcăriaşilor nu era un monopol al celor trecuţi prin leprozerii. Poate că întreaga noastră societate devenise un fel de mare, camuflat "celular", o "Neagră" mai blândă, prevăzută cu anestezice ca: speranţa, alcoolul, ştirile la radio etc.

- Ironia vieţii noastre, iubite septentrional greco-catolic, va consta, la sfârşitul ei, în faptul că în timp ce ni se va sufla sub nas "Tu ai făcut asta", noi vom avea imensul regret că n-am putut realiza cel mai modest vis al vieţii noastre de mizerabili şi de umiliţi fără vină: acela de a striga de pe vârful Turnului Eiffel, în direcţia Statuii Libertăţii de dincolo de ocean, o singură dată, dar tare, tare, să audă şi să se cutremure în somn toate victimele, să roşească de ruşine şi îndoială toţi urmaşii cretinilor Roosevelt şi Churchill, să stea înmărmuriţi toţi acei fanatici stalinişti, de trei ori răzgândiţi, pocăiţi, dar rămaşi orbi pentru exact ceea ce-i esenţial: "Voi aţi făcut asta!", cu accentul şi pe "voi", şi pe "aţi făcut", şi pe "asta".

Nu mai vedeam, deasupra arinilor, demoni violeţi: mă simţeam pe o banchiză în derivă. Sentimentul că absolut totul e pierdut, că, fără nici un fel de speranţă, alunecăm spre o dispariţie lentă şi ruşinoasă, fără a putea striga, fără a putea să ne numărăm copiii, urmaşii, nemuritorii. Adevărata istorie e scrisă sub piele, are dreptate Limpi, întreaga gramatică a ontosului nostru e inversă şi falsificată. Cineva mi-a povestit "acolo" (cred că era Augustin, duhovnicul meu cel bun şi blând) că a vizitat, pe vremuri, o mănăstire atonită... I s-au arătat picturi vechi, sub care erau picturi şi mai vechi, care la rândul lor acopereau o antică zugrăveală... "Sub orice sfânt, îi spusese călugărul ce-l conducea, poate fi pictat un diavol, sub orice scenă edenică una din iad." Tot el, trecând prin celebrele cave ale Vaticanului, ne povestea că văzuse acolo o mulţime de palimpsete, acele galbene pergamente de pe care s-au ras sau s-au şters textele originale, pentru a se scrie altceva. Astfel, peste un text păgân se aşterne un text protocreştin, care şi el dispare spre a face loc unui studiu magic sau ştiinţific renascentist. Toată viaţa e o palingeneză, sufletul nostru, aici, în acest colţ de lume şuie şi ticăloasă, este asemenea acelor pergamente revăzute, refolosite, reconsiderate, reactualizate etc. Palinodia este genul literar cel mai apropiat de spiritul Isarlâkului nostru pieziş şi hoţesc: lăudăm ca să ascundem o scârbă, înjurăm ca să ferim o dragoste, cântăm gloria şi speranţele când suntem mai la pământ, omagiem trecutul (care e singurul viitor ce ne-a mai rămas) exact când ne îngrozeşte

de moarte prezentul ăsta ce nu se mai termină...

Un alt coleg de contemplaţii, specialist în logică matematică, încercase la un moment dat, urmărind preacurvia moralei noastre conducătoare, o teorie a "inversităţii" spiritului istoric, aşa cum se manifestă el la popoarele mici şi mijlocii ocupate sau numai în curs de eliberare. După a lui părere, exact contrar popoarelor mari şi bogate (Hegel, scriindu-şi opera, se uita numai spre Imperiul Roman, spre cel britanic, spre cel francez sau viitor-german), la aceste mici şi nevolnice etnii (Rusia asemănându-ni-se), spiritul nu creează şi determină materia, ci invers: spiritul este silit să se retragă într-un fel de pândă, de şiretenie, de defensivă pasivă, lăsând materia să-şi facă de cap. O lasă, o lasă - răzbunarea lui constând în bucuria de a vedea făcându-se şi de râs şi de oaie. Spiritul nu evoluează spre organizarea superioară a materiei, ci spre atragerea acesteia în nişte "capcane-idei" şi "utopii-ideologice" în urma cărora materia, într-o bună zi, va trebui să-şi ridice mâinile şi să se predea, învinsă. Dar cui? Cine va mai sărbători victoria inteligenţei, când nu va mai exista nici măcar noţiunea de inteligenţă? Cine va zice "bun venit, Viaţă, ape curate, păduri, aer miresmat, oceane nepoluate!", când cei care vor mai trăi vor fi fiii şi nepoţii celor care, ştiinţific, materialist şi dialectic, au ucis Viaţa, au murdărit apele, au ras şi otrăvit pădurile, aerul, ogoarele? Poate că, îşi continua amicul meu speculaţiile legate de "inversitatea" naturii noastre, la noi, aici, acum, dat fiindcă s-a creat o situaţie cu totul şi cu totul nouă, teribilă şi fără egal în istorie, poate că rolul adevăratei "intelighenţii" nu este acela de a conduce şi lumina, ci invers: acela de a compromite, de a scufunda în beznă şi a lăsa să crape singură puterea pe care nu a vrut-o, pe care a ignorat-o sau a condamnat-o la moarte prin inaniţie şi întuneric. "Nu are rost, striga acest matematician disperat, să-i spunem adevărul paşei din Vidin: el trebuie lăudat, lăudat, umflat, umflat, până crapă singur. Am ieşit din istorie, am intrat în fabulă: să învăţăm lecţia, să fim deştepţi măcar acum. Există rele ce se pot repara sau vindeca, dar există şi rele ce trebuie lăsate să-şi ducă febra şi delirul până la capăt. Spiritul să stea vieţaş la celular, amnistia cea mare nu o vor da tovarăşii, ci bunul Dumnezeu, dacă va supravieţui."

Mă speriai. "Doamne, îmi zisei, suntem pierduţi şi eu, şi Limpi dacă, părăsind băşcălia, începem să gândim (şi să ne gândim) la modul serios. Apără-mă, Doamne, de ispita asta: ajută-mă, Iisuse Hristoase, să mă întorc în nepăsarea şi indiferenţa mea străveche: după ce suntem unde suntem, sentimentul tragic al vieţii ne-ar fi fatal...

Olimpia mă pândea cu coada ochiului.

- Lasă-ţi pricesnele, papistaşule, ascultă-mă tu pe mine: am fost o fată bătrână, am croşetat mult. Va trebui să se scrie odată un studiu despre gândirea femeilor care croşetează. Pulovere şi svetere, şaluri şi mănuşi pentru soţii lor, ieniceri ce nu au timp să se gândească: ei, ca să aibă ce mânca, trebuie neapărat să se mănânce între ei. Am lucrat şi lucrez la o mică staţie de radio uzinal. Ştiu ce este un microfon, un megafon; cunosc, mai ales, cam care ar fi soarta cuvântului ce se scurge electric între microfon şi megafon, aceşti doi poli ai deşertăciunii noastre moderne. Iubite domnule profesor, fost filosof, fost orator, fost grămătic, probabil fost inspector-ortograf-vinalcool, află de la mine că, deşi e pace, suntem în plin război al cuvintelor. Există cuvinte Tanc, cuvinte Bombardier, Mitralieră, Rachetă. Cuvinte gaz lacrimogen, gaz asfixiant, gaz paralizant. Am văzut cuvinte viteze murind eroic în linia întâi, cunosc cuvinte ce au dezertat, ce s-au automutilat; cuvinte trecute la duşman, fofilate în spate, unde sunt căruţele cu pâine. Dar ce este mai trist, dascăle, este faptul că am văzut - şi văd şi astăzi - o mulţime de cuvinte moarte (pe baricade, în luptă, prin puşcării sau mănăstiri), cuvinte ucise pe la spate, mişeleşte, sau arse în cuptoare, şi multe alte mici şi nenorocite cuvinţele, strivite chiar la naştere, direct pe buzele gângurinde ale copiilor. De cuvintele-văduve ce să-ţi mai vorbesc? Ele îşi bocesc soţul, sau copilul, sau fratele. Ca o amărâtă spicheriţă ce sunt, când văd o Pieta, eu lăcrimez şi zic: "iată o biată Mărie plângându-şi primul şi ultimul Cuvânt".

Ne apropiam, ca nişte hoţi, de vila Tutilă Doi. Cartierul acesta boieresc mirosea acum altfel: a importanţă, compromis, vigilenţă, laşitate. Teii de aici, reciclaţi după atâţia ani de turcire indirectă, păreau a fi lepădat aromele lor clasice, binecunoscute: acum, aleea ce ne conducea spre rezidenţa begler-beiului exala un puternic parfum de sânge şi slavă, de săpun "Palmolive" şi permanganat intim.

Mă uitai cu dragoste în ochii îngrijoraţi ai Xantipei mele.

-Iubito, îi spusei, ai multă dreptate în tot ce-mi spui. Dar, fiindcă ne apropiem de vizuina vulpii, te rog mult să-mi traduci sau măcar să-mi rezumi concluziile la care ai ajuns după bizara convorbire ce ai avut-o cu acest bizar amic al tău, domnul Sommer.

Găsirăm o bancă. Ne aşezarăm.

- Dragă, prietenul meu Sommer era într-un fel de misiune. Avea sarcina să-ţi atragă atenţia că e bine să ştii dinainte că nu eşti lebădă şi nici chinez. Aşa că e cazul să ţii cu cei ce alcătuiesc Baicalul, care, indiferent de diplomele tale, rămâne cel mai mare şi mai tare aici în Isarlâk. Pricepi? La expunerea ce o vei face vor asista mai multe microfoane: părerea lui (şi propunerea mea) ar fi să-ţi ţii aşa-zisa comunicare fie într-o formă atât de confuză, de submarină, încât nimeni să nu înţeleagă nimic, fie să te ridici la o asemenea înălţime teoretică, încât celor ce te ascultă să li se facă frică, în orice caz, domnul Sommer crede că nu e cazul să tragi concluzii categorice: lasă libere mai multe focoase, să explodeze cum vor în capul pătrat al celor ce-ţi vor capul.

- Limpi, toate aceste informaţii au reieşit din discuţia voastră? Sau, acum, îmi croşetezi tu un şal din imaginaţie...

- Tot ce ţi-am relatat reprezintă părerea domnului Sommer. A vorbit foarte limpede, mă mir că judeci exact cum am vrea noi să judece cei doi dinţoşi ce ne-au filat.

Mă enervai.

- Esenţialul nu mi l-ai spus: am avut sau nu am avut motive reale, obiective, să consider că afişul acela conţine o nepermisă gogomănie? O jignire la adresa Lui?

- Taci, îmi şopti Limpi, punându-şi grijulie mâna pe buzele mele înfuriate. Numele Lui, mai ales numele Lui, nu trebuie rostit, în nici un caz, sub nici o formă. Ai râs tu în faţa afişului, dar cu totul din alte motive decât cred ei: afişul e greşit, dar în altă parte decât ştiu cei ce l-au greşit. Datoria ta este să lămureşti nişte noţiuni ce privesc politica europeană: le vei lămuri, dar fără să te amesteci în ciorba locală, nici în coada de păun a genialităţii Magnificului. Tot restul îl laşi pe seama maşinii de tocat prostii. Cu cât vei ieşi mai confuz şi mai abstract din expunerea ta, cu atât lucrurile vor avea şansa să se lămurească de la sine. În orice caz, soţule, să nu contezi pe Naşul: la ora asta, nu e convins dacă tu eşti un glonte cu care să-l doboare el pe Caftangiu (şi pe soţia acestuia) sau ai devenit, peste noapte, un ciomag în mâna duşmanilor lui de moarte. Ilderim îşi va avea acolo, fii sigur, observatorii lui: ştie să-şi apere iscălitura şi pixul acela de aur, care scrie în cinci culori, dar mai ales cu roşu. Şi cârcserdarul cumnat, amantul doamnei Carmen Caftangiu, va avea acolo microfoanele şi oamenii lui - dacă nu va catadicsi cumva, Doamne apără, să vină chiar în persoană şi în uniformă de colonel greu.

Tăceam. Condiţia mea de "cărturar cinstit" şi de "european bine informat" (cum îmi convenea să mă definesc în autobiografiile de serviciu) arăta acum ca o maimuţică râioasă de pe cutia cu "planete" ale unei caterinci învârtite de un neamţ orb.

- Am înţeles, Limpi. Dar ţin să-ţi declar - ca să nu avem vorbe după aceea - că nu mă voi abate o iotă de la Adevărul meu. Care este, te asigur, şi adevărul LUI.

- Perfect, foarte bine, sări perfid entuziasmată afurisita mea jumătate, aşa te vreau. Cinstit, demn, european. Vreau să te ascult şi eu. Ai tu un cuvânt care îmi place la nebunie: kalokagathia. Mamă, mor când îl aud! Uite-aşa îmi zbârnâie ficaţii când îl pronunţi, mai ales după ce bei votcă rusească şi începi a-mi găvări în limba ocupanţilor fascişti. Deci iată ce te rog: nu face economii de vorbe străine, cât mai mari, cât mai bubuitoare. Neapărat să foloseşti şi dinamita aceea pentru iepuri: "epistemologie". Pricepi? Fii epistemologic, cât mai epistemologic, mereu epistemologic. Numai dacă simţi că atmosfera devine antarctică lansezi şi racheta "empiriocriticism". Dar asta numai în caz, de mare pericol. Cuvintele acestea, în Isarlâkul luminilor celui mai luminat, sunt aur şi smirnă pentru toate creierele seraliste. Restul lasă pe seama mea, mi-am pregătit şi eu o strigătură pentru jocul miresei. Sfânta Caterina, protectoarea proştilor şi a celor călcaţi în picioare, să ne ocrotească. Fă-ţi cruce, miroase a pucioasă.

Mi-era frică. Nu frica spiritului, nici cea a inteligenţei sau a violenţei. Nu. Aceste etaje îmi erau perfect educate, absolvisem doar cu magna cum laude cei zece ani de dezînfricare. Ce altceva este puşcăria - pentru un intelectual ce se respectă - decât un curs de lungă-vară în care învaţă cum trebuie să scape de toate formele de frică, teamă, grijă, groază, tremur, cutremur etcetera? Totuşi, dacă la etaje stăteam perfect, liber şi cu mintea funcţionând greceşte, trupul, carnea tremurau pe cont propriu, îşi derulau spaima imediată, spaima de animal, şi asta fără să ţină cont nici de mândria, nici de părul meu albit în răbdare şi introvertire.

Mirosul de pucioasă şi copite arse devenea real şi insistent. Cotirăm spre grilajurile de fier forjat ale vilei în stil azerbaidjano-florentin. Naşul ne aştepta nervos la intrare. Fuma mărăşeşte. Nu ne ură "bun venit", se răsti cazon la noi:

- Bine, bre, nu puteaţi veni şi voi mai devreme? Vă mai prelucram, vă mai încurajam. Acuşilea, gata: e târziu, suntem aşteptaţi. Hait, s-a terminat cobiliţarea, începe căluşul miresei.

- Naşule, interveni mieroasă Olimpia, parcă era vorba să venim numai la matale... soţul meu să-ţi explice de ce...

- Olimpia, tu cu mine să nu faci pe deşteapta şmecheră! Sunt vulpe bătrână. Ştiu de două ceasuri că alde Caftangiu vi l-a şi trimis pe jidovul casei ca să vă prelucreze. Aşa că...

- Aşa că? întrebai şi eu voios, anume să-i demonstrez că nici strămoşii mei nu erau veniţi din Taimir.

-...Aşa că, dragă finule, am plăcuta sarcină de a-ţi transmite că un grup de tovarăşi şi-au exprimat dorinţa de a-ţi asculta expunerea. Eu fac parte dintr-un alt grup de tovarăşi: care am fi dorit să te ştim mort. Sau măcar surdomut. Sper că te-ai pregătit serios! Eşti singur în pustie, nu pot decât s-o plâng pe aia de te-a născut, dar şi pe aia de-ţi mormăie ocenaşele.

Sub aceste înveselitoare auspicii, ne îndreptarăm tăcuţi spre o altă vilă, ceva mai mare, mult mai întunecată şi păzită. Două umbre ne aşteptau la poartă. Nici o vorbă nu se rosti, doar o lanternă ne mătură feţele neutre.

(Sub nori, auzeam ţipătul de primăvară al unor gâşte sălbatice reîntoarse din documentare. Nici una nu "rămăsese". La Paris, în Café de Deux Magots, marele Jean Paul Sartre, beat mort, le explica unor foşti marxişti, deveniţi maoişti, cum devine cazul cu "suntem condamnaţi la libertate". Cel mai bun exemplu ar fi urmărirea parabolică a unui singur spermatozoid, angajat în cursa lui vaginală. Ovarul e departe, mai are mult de înotat, poate că porţile spre eventualitate îi sunt închise. Sau interzise. Sau ocupate de un alt principiu, sosit mai devreme. Nu ne rămân decât scârba, greaţa, neantul, cu care, liberi în sine, ne angajăm în Istoria înrobirilor continue.)

Profesorul din mine îşi rândui fisele în cap, fixându-şi un punct de vedere, locul geometric din care se va analiza problema. Controlai dacă sunt bine încheiat la pantaloni, îmi făcui cruce repetându-mi isihastica: "Doamne Iisus Hristoase, ai milă de mine, păcătosul!". Sărutai cavalereşte mâna soaţei mele, Olimpia. La rânjetul dinţos al Naşului, răspunsei latineşte: Radix omnium malorum est stupiditas, mendax, cupiditas.

Aveam datoria de a nu fi nici stupid, nici mincinos şi, mai ales, nici măcar mică lichea.

CAPITOLUL AL VII-LEA

În care bravii noştri eroi, coborând pe nişte sordide scări în spirală, ajung într-un fel de peşteră modernă, plină de microfoane. Naşul se leapădă fără să aştepte cântul cocoşului. Are loc o savantă expunere despre utopiile ştiinţifico-fantastice, după care urmează o mârlănească încăierare de mahala. Ca Minerva, înarmată cu scut, coif, suliţă (dar şi cu un şarpe încolăcit inteligent sub scut), apare Olimpia. Îl aduce pe Ilderim tonans, care, fiind cel mai puternic, este şi singurul care trebuie să aibă totdeauna dreptate. Un Sommer jalnic figurează ca simplă recuzită-martor.

Doi indivizi cu alură de boxeri retraşi din competiţie, cu priviri plumburii de servanţi la crematoriu, mă luară energic în posesiune. Muţi ca nişte cariatide vacante, mă conduseră, ţinându-mă ferm de ambele braţe, de-a lungul unor geometrice coridoare. Coborârăm apoi câteva scări danteşti în spirală - şi mă pomenii buimac, într-un fel de subsol fără ferestre, cu pereţi netencuiţi, plin de ţevi vopsite în alb şi roşu. Gazda mea iniţială, Naşul, dispăru ca fumul de lângă noi. Pe Limpi o auzeam în spate ridicând glasul la nu ştiu cine: "Neamule, ia mâna de pe mine, că te trimit înapoi în sclavagism!". Două reflectoare puternice mă întâmpinară. Zării alături o masă pustie, acoperită ca un sicriu, cu un valtrap... albastru. "Albastru, mi-am zis: nu roşu." Pe masă se zăreau două glastre de flori (fără flori), una cană cu apă (fără apă) şi, lucrul cel mai bătător la ochi, vreo trei microfoane micuţe şi drăgălaşe. O tablă neagră, de pe vremea alfabetizării primilor alutani din Isarlâk, bătrână şi sastisită, stătea proţăpită şi somnoroasă în spatele mesei mult prea lungi şi prea albastre. Habar nu aveam cât de mare poate fi sala din faţă. Prin întuneric, nu zăream decât sclipirea unor lentile de ochelari şi jarul mai multor ţigări aprinse. Olimpia trecu pe lângă mine, înaltă, demnă, încrezătoare ca un steag viteaz înainte de bătălie. Se aşeză în faţă de tot - mi se păru că locul acesta special îi fusese rezervat anume.

Ca din fundul lumii, se auzi o voce puternică, pe soartă stăpână. A Naşului, Tutilă Doi. Se făcu linişte ca într-o orchestră când apare dirijorul. Aveam impresia că înot în larg, ţărmul nu-l mai văd, am picioarele legate şi mâinile încurcate de nenumărate meduze moi şi transparente.

- Tovarăşi, se auzi, cred că nu mai e cazul să vi-l prezint: se va prezenta singur, în ceea ce mă priveşte, ţin să-mi exprim recunoştinţa şi admiraţia pentru modul principial în care s-a iniţiat şi s-a organizat această, cu totul excepţională, şedinţă...

Aş minţi dacă aş afirma că am fost atent la discursul beglerbeiului futurolog. Mă uitam spre ochelarii iubitei mele consoarte şi îi simţeam ochii, inima, sufletul. În valuri, ca dinspre un golf de pace şi linişte, veneau dinspre ea spre, mine brize de dragoste şi încurajare. Mă simţeam în fundul unui abataj surpat, ea sosea cu o butelie de oxigen şi o lampă; cu mâinile ei de regină ostrogotă, venea să îmi desfacă nodul în care mă gâtuiam singur, câine prost, încercând să joc în propriile mele lanţuri. Îmi şoptea calină: "Iubitule, libertatea este un lanţ înţeles din necesitate".

Din introducerea meşteşugită a Naşului nu prindeam decât frânturi. Făcându-şi cu artă şi dezinvoltură - de mare preot al marilor şedinţe - cuvenitele temenele spre Mecca (dar, pentru orice eventualitate, şi spre Medina), citând un verset sunnit, dar şi altul cât se poate de şiit, marele meu protector trecu la o scurtă, dar furioasă expunere a realizărilor din ultimii ani. Vorbi despre industrie (în treacăt), despre agricultură (tot în treacăt), despre noile catedre universitare, despre echipa de fotbal a studenţilor, despre noul complex de educaţie şi reeducaţie. Fu de părerea tovarăşului Ilderim, care, "cu inteligenţa şi nivelul ce îl caracterizează, a considerat că s-a lucrat destul la construirea trecutului istoric: personal, sunt fericit şi mândru că am fost trecut de la catedra de arheologie militantă (unde, totuşi, mai rămân multe de făcut şi de refăcut), la catedra de agitaţie futurologică, prima catedră de acest fel din întregul lagăr socialist, ce zic, din întreaga Europă."

Mi se părea cât se poate de evident că orice asemenea luare de cuvânt, oriunde, de către oricine, nu poate fi decât o apărare pro domo indirectă justificare, un fel abil de a-ţi turna beton la temeliile carierei, în permanenţă ameninţate de tremurele şi cutremurele puterii. Auzii ceva despre rolul militant al Universităţilor Populare ("Toate universităţile de catedre trebuie să ajungă populare, toate cele populare trebuie să ajungă universităţi de catedră: trebuie să lichidăm, odată pentru totdeauna, diferenţa între sat şi oraş, între cărturar şi muncitor, între industrie şi agricultură"), nu înţelegeam mare lucru, aveam nevoie de un punct de sprijin în haos, de un cer înstelat în care să cred. Nu le găseam pe aproape. Din ceaţa tracului de scenă (eram pe o scenă, dar încă nu sosise momentul să-mi rostesc monologul), mi se părea că exact în direcţia vocii care vitupera acum împotriva cosmopolitismului, misticismului, revizionismului - din vagul sălii, pe deasupra capetelor, se desena silueta unui înger îngândurat, privind cu milă (cu milă?) spre cei din sală, privind cu ironică maliţiozitate (semăna cu Voltaire?) în direcţia

mea. Limpi îmi făcea mici semne delicate: "nu te speria, nu intra la idei, aşa e jocul, îl joci în doi, îl joci în trei, arză-l-ar focul". Acum, simţeam, va urma momentul ironic al oricărui orator versat. Naşul, călare pe cuvânt, îşi încheie alocuţiunea în felul următor: "Ca să-l caracterizez mai bine pe acest fost profesor de fostă catedră (nu spun unde, se vede pe el), e destul, stimaţi tovarăşi, să vă povestesc prima noastră convorbire. Dumnealui mi-a fost prezentat de o nepoată a mea, aici de faţă. Conform tradiţionalei noastre ospitalităţi, l-am primit în casă, fără pâine şi sare, dar cu bunăvoinţă şi milă. Milă cetăţenească, bine-nţeles, şi nu din cealaltă. L-am întrebat - şi vă rog acum să fiţi atenţi, răspunsul său e tot ce poate fi mai tipic - cum se simte în municipiul nostru. Ce credeţi că mi-a răspuns? Vă redau textual: "Ca un Gulliver, doar că nu ştiu dacă am ajuns în ţara uriaşilor sau a piticilor. Sau a piticilor ce se cred uriaşi..."

După această teribilă poantă (absolut corect citată, recunosc), întreaga asistenţă ar fi trebuit să izbucnească într-un râs reprobator. Ei bine, nu: în afară de câteva mârâieli confuze, nimeni nu râse cu adevărat. Mă uitai spre Limpi: era veselă, râdea în pumni. Se pare că era singura care ştia de ce dinamita Gulliver, în loc să explodeze, se fâsâise în penibil.

Un nenea bătrân (tip de popă tuberculos, băutor de ţuică şi litere cirilice) sosi lângă masa mea, unde, cu seriozitatea unui medic radiolog, fixă în piuneze afişul rozaliu al vinovăţiei mele. Ca un pistol ce dă plecarea la cursa de zece mii de metri foarte plaţi, auzii din întuneric ordinul: "Dă-i drumul, să auzim papagalul". Dinspre Limpi, spaima mea mai prinse un ultim mesaj. Albastru. Kalokagathia. Euristic. Eipistemologic. Îngerul Voltaire îşi părăsi poziţia melancolică şi îmi întoarse spatele. Mi se păru că aud o fanfară funebră de ţigani. Mi se păru numai. Liniştea în sală era de-a dreptul interstelară, cosmică.

Mă apropiai de masă. Ca teleghidat, fără să fi făcut vreodată gestul acesta, ridicai ceva mai sus cele trei microfoane. "Conferinţa" era gata undeva înlăuntrul meu, nu ştiu cine a pregătit-o, nu ştiu cum fusese pregătită - de îndată ce îmi auzii vocea de catedră (fiindcă aş minţi spunând că nu mi-am iubit catedra, că "Mie mi-e totuna că vorbesc la ONU, la cârciumă sau în bucătăria Olimpiei"), ca şi când ar fi coborât peste mine harul akademos al ordinii şi argumentării, mă pomenii pe aleea logică a celei mai pure şi clare demonstraţii.

- Domnilor, mă auzii rostind, permiteţi-mi a vă aminti că lucrurile cele mai simple sunt cele mai complicate, iar cele complicate sunt, în fond, teribil şi dureros de simple... Cu voie de la stăpânire, voi abuza puţin de răbdarea şi competenţa dumneavoastră (Doamne, am devenit şi perfid, de unde atâta diplomaţie?) spre a vă prezenta doar câteva din faţetele extrem de delicate - şi enorm de importante din punct de vedere politic, subliniez, politic - ale problemelor ce se desprind din acest afiş pe care, în linii mari, îl respect şi îl admir. Dar...

Fronius, care era un mediocru vorbitor, obişnuia să-mi mărturisească, mai ales după trei coniace franţuzeşti, că după a lui părere vorbitorii, ca şi călătorii dintr-o gară mare, se împart în trei categorii: cei care doresc plecarea, cei care simt drumul şi cei care ştiu unde vor să ajungă. În ceea ce mă priveşte, totdeauna am considerat Verbul ca fiind o natură în sine, cu legi, capricii, voinţă şi inteligenţă proprie. Citind, ziceam, o îmblânzim: scriind, o apropiem; vorbind, nu facem decât să-i dăm EI cuvântul. Desigur, această magică teorie se baza şi pe puţină infatuare tinerească şi pe clandestine lecturi din Quintilian, Bossuet, Lenin. Dar asta nu avea nici o importanţă. Mă bucuram fiindcă simţisem de la primele fraze rostite că ombilicul fusese fericit tăiat, stăpâneam sintaxa problemei, simţeam cum se înmoaie şi se îmblânzeşte fiara asta care se cheamă public, sau instanţă, sau judecată de apoi...

Anunţai dintru-nceput că modesta mea expunere va avea trei părţi: în prima parte, bazându-mă pe cercetările marelui nostru Mih-Ral (un filosof marxist iubit, mai ales că nu figura în nici o bibliografie obligatorie), voi încerca o diferenţiere între conceptele de "utopie" şi "socialism". În partea a doua, voi analiza diferitele accepţiuni ce se dau astăzi termenului atât de controversat de literatură "Si-Fi", adică literatură ştiinţifico-fantastică. Abia în partea a treia anunţai eu, voi putea să mă încumet a arăta acea greşeală care, după părerea mea, nu are ce căuta pe acest frumos şi progresist afiş cultural.

Nimeni nu mă întrerupse. La mirata mea întrebare (absolut justificată, date fiind tensiunile specifice ale momentului) "cam cât timp mi se acordă ca să-mi dezvolt ideile?", o voce autoritară, tabagică, dar sigură de sine, strigă în întuneric: "Un secol! E bine?"

Închisei ochii şi dintr-o dată mă simţii scufundat în apele pure şi oxigenate ale filosofiei. Diferenţa între utopie şi ştiinţă - iată, ziceam, una din cele mai dramatice, mai dureroase probleme ale zilelor noastre. Întreg secolul al XIX-lea a fost obsedat de spaima că ştiinţa cea mai pozitivă, cea mai experimentală şi mai fizic-materialistă poate să se transforme pe nesimţite în utopie şi vis. Există în Om, în oameni, o tendinţă de a coborî zeii din ceruri, în locul zeilor epuraţi: unele mituri devin principii sociale practice (de pildă, Prometeu), alte mituri rămân un mister religios veşnic (exemplu: tot Prometeu). Orice realitate declarată sacră şi infailibilă se mută din realitate în metafizică, devenind poveste, dogmă, speranţă sau coşmar transmundan. Între realitate şi ficţiune se menţine acelaşi raport ca între vis şi trezie, ca între mine real şi imaginea mea într-o oglindă falsă, mincinoasă, rea. Autori ca Ernst Mach (pe care nu încetează să-l critice Lenin însuşi), Cassirer, Vaihinger, Frobenius, întreaga şcoală psihanalitică, începând cu Freud, Adler, Jung, ca să nu mai vorbim de fenomenologii moderni, cu toţii ne atrag atenţia asupra labilităţii dintre concret şi metafora lui, între fapt şi formula lui (matematică, fizică, chimică - nu are importanţă), între experiment şi interpretarea acestuia în termeni de limbaj sau simplu semn. După ce mi se păru că acest punct fusese suficient lămurit (detest cuvântul acesta colaboraţionist, a lămuri), trecui, după o scurtă pauză, la punctul doi al consideraţiilor mele. (Voltaire apăruse din nou, rânjea ca de obicei, cu mâna îmi arăta obscenităţi absolut ţigăneşti: nu-mi păsa, eram în şa, pe calul meu favorit. Candide era cartea pe care, din respect pentru Leibnitz, am refuzat s-o citesc. Toată viaţa am sperat să ajung o monadă cât de cât lucidă, nu aveam de unde bănui că voi sfârşi ca un suberou al ghinioanelor istorice, ca un biet subistoric al acestor "eroice" ghinioane.) În sală, tensiunea încordată a liniştii de la început făcu loc unui halou de somn şi pace, ca şi când s-ar fi terminat bombardamentul şi oamenii aşteptau acum să se risipească fumul, să sune

sirenele, ca ei să poată ieşi din pivniţele spaimei lor.

Îmi reluai, cu îndârjită "furie", demonstraţia, propunând onoratei asistenţe trei diferite definiţii ale acestui gen (minor, după părerea mea) care se cheamă Si-Fi, Science-fiction, tradus cam cu piciorul în alutana noastră "literatură ştiinţifico-fantastică". De ce? Pentru simplul motiv că în limba noastră, adjectivul "fantastic" are cu totul altă accepţie decât englezescul (şi corectul) fiction. Ne mişcăm la graniţa dintre basm, mitologie, futurologie, apocalips, esoterie. Da, domnilor, acesta e adevărul, indiferent de ce gândesc cei de la primărie. Trecui cu superioară ironie peste teoriile lui Kornbluth, care susţine aberant că Swift ar fi părintele genului. Nici vorbă. Nu putui fi de acord nici cu părerile, absolut superficiale, ale lui Sam Moskowitz, apostolul anticipaţiei americane, care susţine, citez din memorie: "Cyrano, cu ale sale poveşti despre Imperiul Soarelui şi al Lunii, ar putea fi adevăratul strămoş al Si-Fi-ului contemporan". În cazul acesta, îmi zic, Homer şi Dante, Sfântul Augustin şi Campanella Tommaso (primii teoreticieni ai Cetăţii Soarelui) au mai degrabă dreptul de a figura ca pionieri ai visului utopic. Dar atunci, ce facem cu Maiakowski, cu Gorki, cu Makarenko? Cu Willi Brand, Hammer, cu Clubul de la Roma, cu Institutul din Massachussets? Toţi aceştia sunt sau pot fi consideraţi ficţionişti ştiinţifici: fiindcă sunt - deşi nu sunt?!

Citând cu prudenţă teoreticieni mai puţin cunoscuţi, ca Kitil Andreev, Jean Gallegno, autori celebri (pe care i-am citit graţie cârciumarului ostrogot, ale cărui rude din Maroc îl aprovizionau cu literatură din lumea a treia) cum erau Ray Bradbury, Oriana Fallaci, Isaac Asimov, încet, cu paşi mărunţi, mă apropiai de concluziile curajoase ce urma să le trag.

- Cred, afirmai ca la un congres pe malul lacului Leman, că e destul de clar acum: suntem deosebit de conştienţi şi ne încearcă o grea răspundere, dar, având în vedere realele şi adevăratele coordonate ale problemei, nu puteam să nu ne uităm altfel, cu alţi ochi, la acest nobil afiş universitar. Popular. E limpede că genul acesta literar, stângaci şi arbitrar numit "ştiinţifico-fantastic", nu s-a putut naşte decât în slăvitul, dar şi afurisitul secol XIX. Dumnezeu fusese detronat. Natura disecată şi detronată şi ea - în locul lor milenar, pe cel mai înalt soclu din preistorie şi istorie, fusese înălţată Ea, Măria-sa ŞTIINŢA. Observaţie, experiment, calcul, previziune, descoperiri şi invenţii. Dar toate acestea în limitele realului, ale fenomenalului, ale adevărului măsurabil, controlabil. Mai mult decât atât: îndrăznesc a afirma - bazându-mă pe o solidă bibliografie naţională şi chiar internaţionalistă (sala se înfiora ca lovită în cap) - că întreagă această literatură de basme şi eresuri paraştiinţifice nu s-a născut decât prin opoziţie antitetică, în conformitate cu principiul dialectic, al contradicţiei, al negaţiei negaţiei. S-a născut din ŞTIINŢĂ, dar oarecum împotriva ei. Literatura aceasta se ridică împotriva stupidităţilor criminale declanşate de un viitor plin cu roboţi, cu ingineri geneticieni, zboruri interstelare, războaie cosmice, extraterestri veniţi în recunoaştere sau direct cu scopul să construiască aici o lume nouă, asemănătoare cu chipul şi capul lor... Ne-am speriat cumplit, domnilor, am continuat eu cu eleganţă şi umor, şi, asemenea copiilor, ca să ne treacă seara şi să putem adormi frumos, o punem pe bunica Sam Moskowitz şi Asimov Isaac să ne legene în vise, să ne obişnuiască pe nesimţite cu o lume-nelume, cu o formă de civilizaţie în care omul va fi o simplă amintire a unor roboţi specializaţi... În concluzie, domnilor, iată ce afirm eu, şi cu mine împreună tot ce este încă bun-simţ în Europa asta bătrână: ştiinţa este una, ficţiunea este exact contrarul ei. Metodele ştiinţifice trebuie să ducă spre societăţi posibile, reale, umanitare, drepte, libere, luminate; ficţiunile, în schimb, ne mută într-un viitor absurd, coşmaresc, duşman, străin nouă, dezumanizat, criminal chiar. Deci, într-o societate total opusă, contrară, exact faţă de valorile pe care EL, prin opera şi exemplara sa viaţă, le-a promovat cu eroism şi jertfă. Dacă îl menţinem acolo, între "naivul" Jules Verne şi entuziastul H. G. Wells (care l-a vizitat pe Lenin, încercând să-l convingă de "gradualism", adică de ideea reformelor în trepte lente), înseamnă că toţi cei care au învăţat să cânte Internaţionala nu au fost decât simple personaje într-un roman futurologic de groază, victimele unui savant nebun, ca Frankenstein sau Dracula. Singura noastră salvare nemairămânând decât vaga speranţă că "romanul" sau "piesa" sau "utopia" în care figurăm acum - nu ca oameni, ci ca ficţiuni caraghioase şi laşe - într-o bună zi sau bună noapte se va termina. Ne vom trezi dintr-un sinistru coşmar de febră şi delir "ştiinţific", vom începe să vorbim simplu, ca oamenii normali, reluându-ne viaţa de acolo de unde ea fusese întreruptă de aventura experimentului unei mondiale revoluţii.

Lăsai o clipă ca lumea să-şi poată recăpăta respiraţia. Apoi, ca un obosit şi sătul de arme războinic, cu o voce de senator hotărât să se retragă definitiv la coada vacii, declarai ca un Cincinnatus:

- Personal, mă simt bătrân, obosit, după câte am păţit şi trăit e normal ca visul meu să se rezume la pensie, nevastă, muzică la radio, plimbări în parc, printre copiii şoimi sau porumbei ai patriei mele dragi. (Televizor nu-mi voi cumpăra tocmai fiindcă am citit multă literatură despre viitor.) Dar asta e o simplă paranteză personală. Acum, nu e vorba de bătrâneţea mea, ci de Domniile voastre. Ca specialişti oficiali, răspundeţi de viitorul luminos, de mersul mereu înainte, de culmile din ce în ce mai culmi. Şi mă gândesc - nu pot să nu mă gândesc - la numele LUI, la renumele LUI (aici ridicai vocea mea la diapazonul profetului în pustiu, atingând un nivel de strigare pe care nu-l reuşisem nici pe vremea când, bănuit de grave abateri revizioniste, eram bătut la tălpi cu vergi de alun ţinute în saramură), şi vă întreb deschis, în numele ortografiei, ortopediei, ortoepiei internaţionale: chiar credeţi că locul lui Karl Marx este acolo?...

După o calculată pauză de suspans, cu alt ton, urban şi academic, încheiai:

- Vă mulţumesc pentru răbdarea cu care ascultat.

Şi mă aşezai. Pe singurul scaun ce se găsea sub afiş.

În sală, tăcere. Aşteptam goarnele unor îngeri prevestitori de sfârşit. Mă uitai la ceasul meu (dăruit de Limpi): vorbisem exact două ore şi un sfert. Enorm. O căutai din ochi pe Olimpia: îmbătrânise (sau întinerise) cu un secol, îşi ştergea ochelarii. Ochii ei umezi, teribil de frumoşi, mă decorau cu Steaua ideii de Republică, cu Bărbăţie şi Credinţă, cu Virtutea Postrevoluţionară -

tot felul de decorații ce nu au strălucit niciodată pe pieptul unui ratat profesor de idei generale. Sala continua să tacă, publicul - oaie - aștepta ca cineva să dea semnalul, fie pentru aplauze, fie pentru huiduieli. Nimic. Luai cana și - stăpân pe nervii mei - făcui semn către cirilicul tuberculos, arătându-i că nu am nici pahar și nici apă de băut. Nu mișcă. Altcineva, cred că una din cariatidele mele, îmi puse în față o carafă plină. Băui din ea, apoi mă ștersei cu mâneca, țărănește. Mă simțeam ajuns cu aratul la capătul ultimei brazde. Limpi, cu un curaj de cosmonaută, ieși din capsula ei spațială, veni până în spatele meu și cu batista ei mirosind a busuioc și parastas îmi șterse fruntea îmbrobonată de o nobilă sudoare, în ordinea relativă a istoricității, ca semn și semnificație, gestul ei echivala, acum și aici, cu trecerea la creștinism, cu atacul Palatului de Iarnă.

În clipa asta, o voce de baș-vizir răsună din întunericul nicotin al sălii:

- Ei, Caftangiu, tu ce zici la toate acestea?

Nu-l vedeam pe numitul Caftangiu. (Nici nu-l cunoșteam, era una din personalitățile mistice ale Isarlâkului; nu se arăta oriunde și oricui. Fiind șef peste Cultură, ighemoniconul său îi cerea o anume distanțare în nouri și taină.) Dar îl simții cum se ridică în picioare, cum tremură ridicându-se în picioare.

- De ce mă întrebați pe mine, tovarășe? îl auzii răstindu-se cu o țâfnă dinainte plănuită. De ce nu-l întrebați pe tovarășul Tutilă Doi? El e cu ideile, el e cu futurologia, el e și controlorul științific al Universității Populare. Este și Nașul, garantul, protectorul acestui moftolog ce nu a învățat încă să se adreseze cu "tovarăși". El trebuie să fie și coautorul acelui Râs pentru care ne-am adunat aici. De ce să răspund eu de bubele altora? Ce am eu cu fantasticul?

Tutilă sări ca un șarpe. Nu reușii să înțeleg ce îi replica el dușmanului său de viață nouă; din cauza furiei - sincere sau calculate, nu aveam de unde ști - viteza de rostire a alutanei celei mai alutane depășea cu mult puterile urechilor mele, crescute și educate în pronunțările lente, rare, leneșe ale dialectelor transmontane, nordice. Se iscă o busculadă, Limpi striga: "Vai, vai!", înjurăturile cele mai cazone zburau ca ghiulelele prin aer. Cineva urla: "Fără pumni, tovarăși, pentru Dumnezeu!", dar auzeam trosnind scaune; gâfâieli și șuierături de facu-ți și dregu-ți, pe mă-ta de porc și parvenit, de câine și lingău, ca o grindină cu tunete, umpleau parterul auditoriu.

Eram calm. Trecusem peste un colaps nervos, acum zâmbeam ca un idiot nimerit în târg la panoramă. Dracii duhului meu - ar fi trebuit să danseze sârba sau bătuta - nu se arătau deloc. Îmi trecu prin fața ochilor pierdutul meu laborator de lexicologie patologică din Genopolis (cine știe ce imbecil umblă acum printre fișele mele), îl vedeam pe tatăl meu ieșind din mină și cântându-le jandarmilor: "într-adevăr deșertăciune sunt toate...", pe uitata mea soră așteptând pe scările ninse ale tuturor procuraturilor... Cei care se băteau acolo, în întuneric, erau omotimii phylakokrației, atleții locali ai devoțiunii ignorante, ai sanctei multilateralitas. Cuvinte ca "escroc", "curvă", "iudă" plesneau ca artificiile de carnaval.

Deodată, o voce de Jupiter mânios ordonă: "Liniște!"

Pe loc, ca o mașină ascultătoare, întregul tumult se stinse cum se stinge un bec sau un opaiț. Dacă aceeași voce ar fi strigat: "Să fie lumină!", nu m-aș fi mirat să asist la o nouă geneză, la o nouă despărțire a apelor de uscat.

De astă dată becurile fură aprinse, reflectoarele sub care fiersesem se topiră ca niște cimexuri ce știu când trebuie să se retragă în întuneric.

Din fundul sălii luminate înainta spre mine un gigant încruntat, ciupit de vărsat, dar frumos, gras și zvelt, militar însă civil, foarte elegant în costumul deux-pièces, home-spun. Avea o carură de boss american, de general neamț, de împărat african. Îi zării ochii: Hristoase! Pe loc mi-am dat seama că acest greu tovarăș nu a mai fost contrazis de cel puțin douăzeci de ani. Frica unu, cea a cărnii și oaselor mele, îmi găuri buzunarele. Nu-mi găseam batista. Mi se părea că spre mine vine Vezuviul, eu nu sunt, nu mai sunt, decât un biet câine din Pompei, așteptând lava ce mă va înveșnici. Tremura și microfonul, pe care, dracu' știe de ce, mă apucasem să-l așez în furcă. Mă zăpăcisem complet. Gigantul venea, simțeam cât de obișnuit este cu teama ce o citea, cu siguranță, în ochii mei. Era și o oră nenorocită în istoria moravurilor europene: bunii mei colegi Pierre Daix, Roger Garaudy, André Glücksmann și mulți alții, până acum fanatici zapodnici slavofili, cuprinși de un fel de streche dialectică, își scoteau în fața lumii indigourile roșii de pe convingerile lor ferme; într-un castel din Bretania, tot la această oră, cel mai mare istoric al peceuseului francez, în cadrul unui garden party al întregii aristocrații a Marelui Occident, depunea la picioarele celei mai bogate baronese Rotschild o ediție princeps (in quatro, pe hârtie de Biblie) a operelor comentate ale nemuritorului autor al Manifestului comunist; optzeci de mii de fabrici de funii, care de care mai solide și mai competitive, își ofereau marfa unor cinici neguțători din Novogorod, veniți să se îmbete și să mai râdă nițel de tâmpenia multiseculară a acestor curve sinucigașe, gata să-și vândă - chiar și pe datorie - sufletele și libertatea pe care nici nu au câștigat-o ei, și nici nu-i interesa să o păstreze.

Boss-ul gigant se opri în fața mea, îmi scoase din mâini microfonul rebel și îl puse calm la locul său. Apoi, în liniștea încremenită ce îi urmărea fiecare gest, se întoarse spre sală și spuse doar atât:

- Treanca-fleanca, mere acre: tragem cu pușca după purici, după muște în plin zbor,...

Izbucniră râsete - dar eram încă departe de râsul total, eliberator, finis comediae. Se părea că, totuși, gigantul din fața mea nu era cel mai mare, cel mai tare. În orice caz, nu putea fi Ilderim în persoană. Exclus. Când acesta făcea o cât de mică glumiță, râdeau în hohote până și ultimii seimeni din subsoluri.

Gigantul rămăsese totuşi "un cineva", temut şi puternic, îmi făcu semn să mă scol în picioare. Mă sculai. Ca un şcolar ascultător. Mă ciocăni părinteşte pe frunte: răbdai, nu ştiam ce vrea. (O vedeam pe Limpi în doliu, îmi făcea parastasul pe ascuns, cu un popă procurat la negru.) Oricât de sublime sunt mândria şi demnitatea, în faţa unui balaur epistemovor, golirea buzunarelor şi a memoriei se face chiar înainte ca percheziţia de facto să înceapă.

Zmeul se plimba prin faţa mea, privea îndelung spre afişul corp delict, ofta, mustăcea, se prefăcea a fi muncit de îndoieli şi probleme. Teatru, gândeam. Teatru cu fişet verde şi cu cravaşa ascunsă pe sub dosare.

- Uite, profesore, mi se adresă cu suspectă blândeţe, noi în genere suntem nişte oameni simpli: primă generaţie, doi şi cu doi fac patru, nu ne pricepem la zboruri de noapte fără pilot. Aşa că fii amabil şi-mi răspunde numai la două, foarte simple, întrebări.

- Cu plăcere, răspunsei. (Mă gândeam un pic la Socrate şi la cucuta pe care oricând şi-o putea procura, fără valută.)

Gigantul pregătea un upercut: era, în felul său, şi un versat actor. Mă lăsă, aşadar, întâi să fierb în suc propriu (şi eu, şi onorata asistenţă). Se plimba prin faţa mea, mai râdea, mai suspina, începeam să nu mă mai tem, parcă cunoşteam de undeva piesa asta.

- Prima întrebare, dascăle: vreau un răspuns scurt, scurt, clar şi precis. Da sau nu?

- Da sau nu, repetai eu, în extaz mazdeic, protoiran.

("Da sau nu", iată caricatura oricărui maniheism religios sau politic. De la facerea lumii, tuturor tiranilor, torţionarilor, inchizitorilor de tot felul le-a plăcut acest categoric "da sau nu", ignorând că, deşi logic tertius non datur, uneori acest tertius e prezent în lume, e prezent mai ales între "da" şi "nu", între "alb" şi "negru", "bun" sau "rău".)

Aşteptam întrebarea. Cred că arătam ca un Oedip mort de beat, în faţa unui Sfinx abia sosit la chef.

- Spune-mi atunci: ce scrie aici? Scrie "ştiinţific"? Scrie "fantastic"? Scrie clar şi numele lui Karl Marx?

- Scrie, recunoscui eu, înghiţind dintr-o dată, ca un gogoloş amar, toate dialogurile maieutice din lume.

- Buuun! Vasăzică scrie. Perfect. Acum te rog să ne răspunzi nouă - care n-om fi noi filosofi sau metafizici, dar ceva broşuri cinstite tot am apucat să mai citim - la două simple întrebări.

Mă uitai spre Limpi: era un tors de fum verzui, o pereche de ochelari ce notau aprig într-un carneţel misterios. Privii în sus, să-l văd pe edentatul Voltaire: dispăruse. Ochii gigantului nu mă slăbeau, degetul său (gros, păros, phălos) indica pe afiş locul crimei.

- Deci, prima întrebare: este el, Karl Marx, un scriitor ştiinţific?

- Este! răspunsei repede (ca şi când m-aş fi grăbit să apuc rând la ghilotină).

- Buuun! Acum a doua întrebare: este el, Karl Marx, un scriitor fantastic?

- Este! strigai cu toată convingerea. Este. Este cel mai fantastic, cel mai ştiinţific scriitor din lume!

Victoria minotaurului era totală. Ochii lui roşii se plimbară zâmbind peste sala înmărmurită. Înmărmurită, dar şi eliberată de dubii. Apoi, subit, se întoarse milităreşte spre mine. Zâmbetul i se comută în ură şi furie profesională. Mă apucă de guler şi mă zgâlţâi ca pe un sac de făină gol, ca pe o amintire învechită şi epuizată.

- Atunci, banditule, îl auzii siflându-şi meseria de bază, pentru ce mă-ta ai râs? Pentru ce, de cine, în serviciul cui?

Chiar să fi voit să-i replic ceva, nu aş fi putut: mă sufocam. Acest colos al agiei avea o putere formidabilă. Sala începu să urle, se mai aprinseră câteva lumini. Asta însemna, probabil, că lumină se făcu, spectacolul se apropia de final. Vreo zece gheboşi, din acei agitatori de arhivă, cu aere de savanţi improvizaţi din citate şi sârmă ghimpată, cu părul vâlvoi, limbile vinete, îşi descoperiră subit ura de clasă. Lătrau în cor. Vreo trei femei, despletite şi congestionate de spaimă şi efort hormonic de a înțelege și în același timp de a nu înțelege nimic, aplaudau frenetic, ţipând ritmat: "Jos cu sabotorii trădători!".

Cârcserdarul ce mă zgâlţâia ca pe o sperietoare continua să mă înjure de mamă, de origine, de studii şi banditism, îi dădea mâna, era un cârcserdar albastru, şef al temutei agii atotştiutoare. Era cumnat de dreapta cu Ilderim, supremul paşă al Isarlâkului, şi cumnat de stânga cu vestitul cultur-başa Caftangiu (de stânga, adică se culca, din când în când, cu soţia acestuia). O asemenea dublură de cumnăţii fiind şi o temută uniformă în civil, îl făcea să fie mai tare decât linia Maginot. Dată fiind această addenda la sus-amintitele înjurături, îmi înghiţii mândria genopolitană şi tăcui. Demn, jignit, strigător la cer de revoltat, dar mut. Mut ca o lebădă.

Mă scutura, mă banditea, lovindu-mă de tabla pe care tremura afişul rozaliu. Sala scanda acum, ca în vremurile bune ale ultimului deceniu: "Moarte lui, moarte lui, moarte trădătorului!". În locul dracilor, jucând geamparale, o vedeam pe mama făcându-mi semne de adio printre crucile de lemn ale unui ţintirim de mineri săraci.

Cu o voce mică, în început de descompunere, Tutilă Doi ceru cuvântul. Cârcserdarul bicumnat mă slăbi din scuturătură, întorcându-se spre Naşul meu cu aerul leului care, mâncând un iepure mizerabil, deodată îşi aduce aminte că există în savana noastră şi gazele, şi bivoli graşi.

- Păi da, zise caftitorul meu. Naşul cere cuvântul. Foarte bine. Cine altcineva ar putea să ne explice mai bine cum de a ajuns acest beşleagă încurcă-lume să râdă de un afiş verificat?

Tutilă Doi nu mai era acel temut jucător de pocher, artist în cacealmale: se păsărise subit, buză mică, voce mică, buză albă, voce albă, cuvintele le avea scrobite, scoase din gât ca dintr-o farmacie septică. Vorbea ca un popă ce trebuia să-şi dovedească fidelitatea faţă de un inspector în charisma atee.

- Mult stimate tovarăşe Osmanescu, îl auzii acum, vă înţeleg pornirea şi chiar principiala furie. Aţi fost indus în eroare. Ca şi mine, de altfel. Dar dacă v-aş spune că, în locul fantasticului clasic al proletariatului mondial şi chiar universal, acest aşa-zis "fin" al meu a avut tupeul să-mi propună un cu totul alt neamţ, pe Karl May, autor de romane rasiste, colonialiste, imperialiste? Da, tovarăşi! Am avut noroc cu vigilenţa atotştiutoare a tovarăşului Ilderim: el, cu blândeţea şi tactul politic ce-l caracterizează, mi-a deschis ochii, oprindu-mă la timp să nu continuu în greşeală. Soţia acestui nenorocit - care nici măcar calitatea de tovarăş nu o are - este o biată, amărâtă verişoară a mea. O fată nenorocită, rămasă de izbelişte şi fără de diplome, şi fără de soţ. Ce era să fac? Se ivi ăsta. Înşelat de autobiografia lui falsă şi plină de goluri, am zis să-l ajut să devină om... Îmi fac, în faţa dumneavoastră, a tuturor, acum, cea mai umilă şi ruşinoasă autocritică: am greşit stimulându-l am greşit mai ales când am acceptat să-i pun, chiar şi în taină, la biserică, pirostriile pe cap. Râsul lui a dezonorat un municipiu plin de strămoşi viteji, a dezonorat o instituţie condusă de un savant în cultura de mase, bunul meu prieten şi tovarăş de zile grele, Caftangiu: a dezonorat mai ales calitatea mea de Naş, lucru de care îmi e cel mai mult ruşine, îmi iau angajamentul...

Autocritica suna banal, simplu şi monoton ca o vecernie în Sâmbăta morţilor. Vestalele liniei corecte se liniştiră. Nu mai scanda nimeni moartea mea. Nici cei vreo doi sau trei şobolani pudraţi, universitari de circumstanţă, aduşi aici ca argumente academice (fiecare din ei ştia cel puţin cinci sute de citate pe de rost), nu se mai agitau spumegând. De ei ar fi fost nevoie în cazul unei confruntări de idei, pericolul acesta trecuse, eu am recunoscut tot, acum urma o simplă jupuire de viu. Limpi dispăruse, scaunul ei, rămas gol, strălucea ca un chei de la care a plecat şi ultima arcă. Mai avusesem de vreo două sau trei ori în viaţă acest sentiment de neputinţă şi inutil, un fel de înecare în haltă seacă, de tăiere a vinelor pe întuneric şi în mare tăcere. Numai cine a trecut prin marile procese şi demascări ştie ce înseamnă să te simţi hoţ şi bandit, deşi ai buzunarele întoarse pe dos, iar viaţa îţi este expusă la percheziţie ca o sarsana de cerşetor. Totuşi, fiind de la natură departe de orice intenţie penală, un milog idealist, un romantic postum, un cretin moralist, incapabil de a fi atât otoman, cât şi antiotoman, orice acuză nimerea pe viu şi era mortală, prin firea lumii şi a istoriei. În jocul acesta convenţional, dar tragic cu cuvintele mari - progres, revoluţie, vigilenţă, construirea cu un ceas mai devreme a turcului de tip nou - exista o groapă cu şerpi. Dacă nu erai atent, în plină învârteală lexicală, puteai cădea, congelat de gerul condiţiilor nou create, direct în haznaua cu rahat. Şi de aici, nici Allah din ceruri nu te mai putea salva. El însuşi, în asemenea delicate situaţii, se face că îşi schimbă şalvarii de serviciu cu cei de: "a-nţărcat bălaia, până aici v-a mers, mama voastră de necredincioşi împuţiţi!".

Vedeam berze albastre, stufuri galbene scânteind în soarele gerului de iarnă, auzeam bătutul la spate al celor ce nu-şi îndepliniseră norma, asistam la agonia ultimului vieţaş care mai crezuse într-o sosire a americanilor. Nu eram un neofit într-ale absurdului, trecusem doar de câteva ori prin furcile caudine ale întocmirii unor dosare grele. Lecţia o ştiam, în asemenea situaţii limită, ca cea de acum - suntem totuşi condamnaţi de către libertatea lor - îmi aduceam aminte de sfatul unui Colas Breugnon, valah, mare psiholog, genial vrăjitor. "Ca să-ţi treacă scârba existenţială (la nausée), îmi spunea acesta, e neapărată nevoie să te imaginezi şef de cadre la Nanterre, sau la Sorbona, imediat după eliberarea galilor, leşinaţi de dorul tătarilor: acolo, ca să te răcoreşti (dar şi ca să răzbuni imensul rău pe care ni l-a făcut orbirea lor aragonic stângistă), aşa cum ţi s-a făcut ţie, vei cere să verifici dosarele şi autobiografiile tuturor marilor filosofi engagés ai extremei stângi pariziene; îi vei pune să-şi precizeze originea socială, rudele, prietenii, ce discuţii au purtat înainte, ce discuţii au refuzat să poarte, cu cine au corespondat, din ce bani au trăit (aşa cum au trăit), în ce ţări duşmane au călătorit, cu cine au păstrat legături, de ce n-au învăţat limba rusă, preferând americana; dacă l-au citit atent, atent, pe Leon Troţki sau pe Ilici Lenin, şi de ce, şi când, şi cum; dacă soţiile lor se îmbracă şi se comportă ca nişte putrede burgheze împuţite, dacă-şi cresc copiii în cultul muncii şi al celui mai înaintat popor din lume..." La gândul că aş putea să-i văd pe toţi aceşti revoluţionari de salon, catedră şi cafenea, rentieri ai răbdării şi prostiei europene (gânditori funambuli, agitatori de fotoliu, făcând pe grozavii sub umbrela tâmpiţilor de americani), puşi de mine, de mine, într-un insectar al laşităţii şi orbirii lor, mă copleşea un fel de bucurie idioată, prin morfina unei nevinovate şi absolut teoretice răzbunări în gând, prin pură şi utopică imaginaţie. Visul acesta grotesc, de limită, dar şi de situaţie niciodată schimbabilă (ar zice tovarăşul Sonnenfeld, pe care întregul paşalâc îl probozea cu cele de rigoare ori de câte ori trebuia să ne schimbăm ciorapul puturos al speranţelor şi garanţiilor) ne ajuta să trecem Styxul, resemnaţi şi stoici.

Eram ca şi înecat, capul îmi fusese tăiat, acum urmau doar formalităţile tragerii în ţeapă a ceea ce a mai rămas şi punerea la zid a celor care îmi erau - de voie, de nevoie - complici în crimele ce le săvârşisem, când (există totuşi un Dumnezeu al profesorilor fără catedră, al beţivilor fără bani, al socialiştilor fără patrie, al celor care defilează, fără murmur şi şovăire, mereu şi mereu sub alte portrete, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai geniale: există un Dumnezeu...), când, de parcă s-ar fi întors de la o chermeză unde a băut şampanie şi a discutat artă abstractă, din fundul întunecat al peşterii, înalta, învoalata mea sultană Limpi înainta spre podiumul supliciului meu, urmată de aproape de un distins tovarăş mic, agil, zâmbitor şi nu prea.

Temperatura scăzu brusc. Vestalele sindicale îşi îndreptară talia, arborând mimica festivă, de zile mari şi şedinţe grele. Cei câţiva doctori docenţi înscrişi la cuvânt din oficiu, fiecare având gata pregătite câteva citate ghilotinante, se făcură ghem; frunţile li se întunecară: ca vânători invitaţi, puteau pune vina pe puşcă, pe umezeală, nu-i aşa? Glonţul era corect, în principiu, victima era la zid, ordinul fusese să se tragă fără milă, ei nu au nici o vină că ţinta s-a schimbat. E-hei, de câte ori, de-a lungul furtunoasei istorii a Isarlâkului, nu s-a văzut ca în locul ghiaurului mazilit să fie tras în ţeapă exact bimbaşa care îl pusese în fiare! Avuseseră noroc, nu li se dăduse răgazul să-şi scuipe anatemele. Naşul, care, cu o nonşalanţă de zile mari, îşi expunea în cadrul autocriticii sale planurile de reorganizare "mai angajată, mai combativă" a catedrei de agitaţie şi propagandă prin şi pentru futurologie, bine-nţeles, în lumina învăţămintelor trase după extrem de folositoarea şedinţă de azi, în clipa în care o zări pe Olimpia alături de Ilderim, discutând cu acesta de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea, fu trăsnit pe loc, îşi pierdu fluxul lozincoreei, lăsă să-i scape un "O-le-le, o împătrii!", expresie agrozootehnică ce trăda aproape tot din ce explodase în capul lui. Tăcu, se aşeză. Scaunele de lângă el se eliberară repede, fără zgomot.

Ilderim era calm, venit de acasă, îşi cunoştea şi meseria şi ograda; se orientase, vede-se. Acum urma ori schimbarea samarului, ori moartea măgarului.

- Fraţilor, rosti Ilderim cu o voce de şerbet de trandafiri, am trecut întâmplător pe acilea. Sufăr de mici insomnii, mi-am zis: "ia să văd ce se discută şi la şedinţele de margine..." (Cuvântul "de margine", spus din vârful buzelor, suna ca o ironie foarte apropiată de cuţit. Şi am tras niţeluş cu urechea şi la ce a explicat acest învăţat domn profesor, şi la ce a adăugat fostul său naş. Chiar şi "concluziile" la care a ajuns tovarăşul Osmanescu le-am înţeles. Văzând şi pricepând, mi-am zis: ce ar fi să vin şi să vă întrerup ospăţul? Altfel mă tem că veţi arunca la canal, o dată cu apa din copaie, şi pruncul proaspăt îmbăiat. (Timide, încă somnoroase, sfioase aplauze.) Concluzia la care s-a ajuns e cât se poate de simplă şi de clară: Karl Marx (aici, vocea piticului deveni tunătoare ca a celuia ce a luat biciul să dea afară din templu pe poeţii şi dramaturgii afacerişti) este şi ştiinţific, şi fantastic! S-a dovedit. Şi aici, şi de-a lungul secolului. Locul lui pe afiş este acolo unde am hotărât noi, de comun acord. Totuşi, acest profesor, ce pare a şti ceva carte, a râs cu hohote: soţia sa, o tovarăşă pe care o cunosc încă de pe vremea când Naşul dădea la fără frecvenţă şi la seral - susţine că, după scuturăturile şi umilirile la care a fost supus, nu mai e în stare să ne dea nici o lămurire suplimentară. Părerea noastră despre intelectuali e bine cunoscută: îi considerăm un fel de catâri, nici cai, nici măgari, în schimb încăpăţânaţi şi daţi dracului. Să fim bine înţeleşi: una e să iei taurul de coarne, altceva să iei boul de ceea ce îi lipseşte. (Râsete, aplauze.) Acest ortograf - despre care nu ştiu mai nimic, dar am luat toate măsurile să aflu cam ce hram poartă - vă mărturisesc, îmi este simpatic. Ştie ceva carte, cunoaşte cultură, el, probabil, a citit-o numai. Noi ne luptăm pentru aplicarea în practică a culturii, el a rămas în faza de pruncie a citirii, în original, a unor clasici care, la noi, au ajuns de mult portrete şi lozinci de luptă şi progres. Să fie sănătos, să-şi vadă dumnealui de nevastă şi de vinalcoolul său. Cu o condiţie: să nu râdă unde nu trebuie, când nu trebuie, de cine nu trebuie!

Se înfuriase, vocea îi suna acum ca a unui arhanghel al răzbunării. Eram pierdut, iarăşi pierdut, nu puteam înţelege pentru ce Limpi zâmbea şi aproba de parcă nu ar fi fost vorba de mine şi de râsul meu sinucigaş.

- Dar, continuă mai calm Cel Mare, după ce ne-a trecut prima furie, ne-am zis: poate că tovarăşul Tutilă Doi nu e străin de acest râs în public? Poate că acest gest de batjocură a fost dinainte aranjat în familie! Să auzim - propun eu, ce declară în faţa adunării tovarăşului Tutilă Doi!

Fierul era roşu, scăpăra scântei. Tutilă se ridică în picioare: îi simţeam tremurând - şi totuşi trebui să-l admir pentru fantastica sa stăpânire de sine.

- Stimate tovarăşe, iubiţi prieteni; fostul meu fin - cu toţii greşim, numai cine nu munceşte nu greşeşte - a vorbit două ore. V-a demonstrat singur cam ce e în capul lui. Eu, vă mărturisesc, am fost totdeauna grăbit, prea ocupat ca să mă aplec critic peste inventarul ideologic al acestui nenorocit. Ştiam că este un romantic, habar nu aveam că e şi idealist; ştiam, bănuiam, că ar fi un subiectivist, nu ştiam însă nimic de cosmopolitismul său. Adevărul este - aţi fost martori - că vorbeşte o altă limbă decât noi, gândeşte şi concluzionează de pe altă lume. Astă-seară mi-am dat seama că am comis o gravă eroare acordându-i sprijinul meu dezinteresat. Îmi pare mai ales rău că soţia sa, care mi-a fost văruşană, în loc să-l reeduce, aşa cum am sfătuit-o eu, observ că s-a lăsat definitiv ameţită de acel spirit Si-Fi care, pentru mine şi pentru noi toţi nu poate să însemne decât un fel de sifilis. Da! în concluzie, iată autocritica mea, adăugită şi completată: sunt vinovat că l-am acceptat aproape de familia mea justă şi sănătoasă, dar nu răspund de nici unul din actele sale sifilitice. A râs singur, singur să plătească. Personal, mi-am luat mâna de pe el şi de pe dosarul său. Am zis!

O mai totală afurisenie de clan şi familie nu cred să mai fi răsunat sub cerul dialectic al Isarlâkului dreptcredincios: un Naş care se leapădă public de finul său, făcându-l şi sifilitic, şi cosmopolit, aşa ceva nu s-a mai pomenit, Ilderim - şiret, bine dispus - îşi freca palmele ca un târgoveţ căruia îi ies bine alişverişurile. Limpi continua să-mi zâmbească, arătându-mi dinţii ei de ţărancă vegetariană. Părea veselă de parcă ar fi asistat la decorarea mea. Ceva îmi scăpa, ceva esenţial, aici se jucau simultan două piese: una fără cealaltă nu avea nici un înţeles, dar eu, din unghiul sperieturii prin care treceam, nu vedeam decât butucul pe care va fi tăiat capul meu de catâr şi prost, şi încăpăţânat.

Ca mare maestru de ceremonii, Ilderim consideră că e momentul să ia în seamă degetul ridicat al soţiei mele. Îi dădu cuvântul. Apoi se aşeză. Îşi aprinse o ţigară.

Îmi simţeam destinul în gât. Spaima din visele în care pierd trenul, rătăcesc bagajele, umblu gol prin oraşe străine îmi revenea subcutanat. Transpiram, mă dureau ochii. Acum, Frica cea dintâi. Frica cea mare, ultima Frică, îngrămădite de-a valma undeva sub inimă, ca nişte focoase independente, o luară plesnind atât spre creierul meu cel mic, cât mai ales spre centrii

bărbăţiei mele greu încercate. Vorbisem două ore, folosind, cât m-a dus mintea, cea mai înaltă tensiune a cunoştinţelor şi conştiinţei mele, ca să-mi apăr şi să-mi justific atitudinea: fără nici un rezultat, eram molotovit exact unde fusesem, adică pus la zid şi cu ochii legaţi. Ce sorţi de izbândă putea avea Olimpia mea, care, în materie de literatură universală şi de teoria genurilor prozei moderne, era o ignorantă, dacă nu totală, în orice caz, superficială şi în pom? Dracii din tavan pieriră, judecata de apoi începea, nici un Hristos care să separe binele de rău nu se înscria la cuvânt. Mi se părea că părul vestalelor fidele începe să se desfacă şi să se agite în şerpi de gorgone, fruntea docenţilor se scurgea spre nasul lungit într-o mirare mai mult decât ideologică; însuşi chipul de mascul, păros şi bătăios, al Osmanescului capugiu arăta acum ca un semn de întrebare al unui mire ce constată, chiar în noaptea nunţii, că esenţialul nu răspunde la apel.

Limpi continua să zâmbească precum o turtă de bâlci: ori e idioată, îmi ziceam, şi nu-şi dă seama de groapa cu vipere, ori e o actriţă mult mai mare decât ştiam eu.

Începu fâstâcindu-se, aproape smiorcăind:

- Vă rog să mă iertaţi, sunt o proastă vorbitoare, nu am nici cine ştie ce nivel... V-aş ruga să-mi puneţi întrebări. Vă promit răspunsuri scurte şi precise.

- Hopa! tresări, Limpi se declară proastă vorbitoare: păi dacă ea e proastă vorbitoare, eu sunt un surdomut, iar Caftangiu abia în luna a treia de viitor mongoloid oligofren.

Cererea ei făcu o bună impresie: tovarăşul Ilderim, care prin însuşi gradul său era cel mai bun vorbitor din oraş (şi, în acelaşi timp, un duşman de moarte al tuturor trăncănitorilor zeamă-lungă de la şedinţele ce le conducea), îi puse mâna părinteşte pe umeri spunându-i:

- Foarte bine, foarte bine. Nu trebuie să-ţi fie frică, tovarăşă Olimpia, noi nu tăiem capul nimănui. Vino, te rog, mai aproape de acest afiş. Aşa. Acum, spune-ne cinstit, tovărăşeşte, dacă soţul tău a râs sau nu a râs în faţa acestuia?

- A râs! A râs din toată inima.

- Perfect. A râs de capitolul acesta despre care ne-a vorbit două ore?

- Nu. A râs mai întâi, de capitolul acesta: "Un duşman al progresului: alcoolul şi minciuna".

- A-ha! Și de ce, mă rog, a râs el la acest titlu?

- Păi... Păi... pe vremea când s-a propus acest titlu, fostul nostru Naş îl consulta. Pe ascuns, nopţile. Soţul meu i-a propus aşa: "Un duşman al progresului: birocraţia!". Aşa a propus soţul meu, oferindu-se să ţină, la nevoie, chiar el această conferinţă. Dar Naşul, nu ştiu, avea pesemne o socoteală cu cineva care bea şi minte şi i-a schimbat "birocraţia" în "alcool şi minciună".

Ilderim, fiind şeful birocraţiilor din paşalâc, era - după cum ştia toată lumea - un duşman de moarte al birocraţiei. Nu pierdea nici o ocazie de a tuna şi a fulgera împotriva ei.

- Frumos! Iată că lucrurile încep să se lămurească. Vasăzică, alcoolul şi minciuna au intrat pe uşa din dos, peste noapte, înlocuind birocraţia, împotriva căreia noi ducem o campanie multilateral desfăşurată, înţeleg: avem între noi şi tovarăşi care trag zdravăn la măsea, avem şi din cei de mint să-ngheţe apele. (Osmanescu roşi, apoi păli ca un mare băutor ce era: Caftangiu, cumnatul de stânga, păli numai, el fiind, prin funcţie şi vocaţie, cel chemat să îngheţe apele.) În consecinţă, continuă cu blândeţe calculată Ilderim, mi se pare deosebit de semnificativ şi grav faptul că s-a scos birocraţia, înlocuindu-se cu două cusururi mai mici, mai obişnuite. Deci, zise întorcându-se de astă dată către Limpi, aici a râs soţul tău?

- Da. De fapt, să ştiţi, eu sunt de vină: în seara aceea conspirativă, când fostul meu Naş a propus schimbarea unui duşman al Progresului cu doi duşmani ai săi, personali, eu, ca proasta, făcui o glumă de-a noastră, ţărănească.

- Ce glumă?

- Le zisei; "cei patru evanghelişti sunt trei: Luca şi iar Luca". Mă refeream la alcool şi minciună.

Tovarăşul Ilderim dădu semnalul: râse. Superior, reţinut, ţărăneşte totuşi. Imediat sala izbucni în hohote. Ha-ha-ha, râdeau universitarii santinele, hi-hi-hi, chicoteau cumplitele vestale sindicale. Limpi, ruşinoasă, ţinea umilă capul aplecat înspre centrul pământului, mama noastră protectoare.

- Perfect, gata, punctul acesta e lămurit. Tovarăşul Doi va trebui să explice care i-au fost motivele futurologice ce l-au îndemnat să scoată birocraţia de pe afiş: după câte ştim, una din sarcinile catedrei sale, care se ocupă de planificarea ştiinţifică a viitorului nostru fericit, ar fi combaterea acestui flagel al socialismului real: birocraţia. Poate că şi tovarăşul Caftangiu ne va spune cum de a aprobat o asemenea greşeală. Sau aştepta ca eu, eu singur, să le văd şi să le observ pe toatele?

Tăcere. Plumbul topit se scurgea, printre crenelurile asediate, direct în capul sus-numiţilor asediatori.

- Dacă îmi permiteţi, interveni Osmanescu, eu aş insista să o întrebaţi pe tovarăşa soţie dacă profesorul ei a râs numai la acest capitol cu beţivii sau a râs şi mai jos, la capitolul unde figurează ştiinţificul şi fantasticul. Fiindcă în această direcţie informatorii mei...

- Lasă-ţi, Osmanescule, informatorii, nu mă interesează goanţele din bucătăria ta, nici viermii din maţul duşmanului de clasă. Avem aici tot ce ne trebuie. Şi afişul de care s-a râs, şi cel care a râs, şi noi toţi care ne-am făcut de râs. Tovarăşa Olimpia, acum te rog frumos, cu mâna pe inimă, să ne spui pe limba noastră dacă soţul matale a râs sau nu a râs la acest anume capitol.

- Exact, ţinu să precizeze Osmanescu, ce nu putea lipsi de la anchetă. La asta să ne răspundă!

Limpi zâmbea, zâmbea universal valabil, idiot, angelic. Prinţesă Mâşkin, Sfânta Vineri sau nebuna din Chaillot!?

- Tovarăşi, rosti ea cu vocea ei de recitatoare de 1 Mai, ţin să declar cinstit şi tovărăşeşte că soţul meu a râs: a râs cu hohote; şi, mai recunosc, şi eu am râs, când mi-a arătat locul greşelii, fiindcă ştiam ce ştiam. Şi aţi râde şi dumneavoastră, iubite şi stimate tovarăşe Ilderim, dacă aţi şti în amănunt cum devine cazul... Fiindcă, o fi având soţul meu bube în cap, o fi având el şi tinichele în coadă, dar carte ştie, pe Marx l-a citit în gotice mărunte, pierzându-şi o mare parte din viaţă ca să-l buchisească. Teoretic, filosofic, dar buchisindu-l.

Nişte ape freatice îngheţară. Simţeam tăişul cuţitului apropiindu-se, pe la spate, de iubita mea consoartă. În ochii ilderimi se încrucişau săbii cu semne de întrebare.

- Tovarăşa Olimpia, ai spus aşa: că aş râde şi eu dacă aş afla cum devine cazul. Păi uite, am avut o zi afurisită, am chef de râs. Deci: cum devine cazul?

- Simplu. Când s-a întocmit acest capitol, nici vorba nu era de El. De Karl Marx

- Vă atrag atenţia, se auzi vocea gâtuită a lui Tutilă Doi, această fostă rudă a mea este o binecunoscută mincinoasă. O intrigantă şi o bârfitoare. Maică-sa făcea farmece, descânta - tatăl ei a vrut să-şi cumpere o moară.

Linişte, Ilderim se uita spre fundul sălii cu o scârbă de zile mari. Naşul greşise, îl părăsise, de frică, nasul lui de juvete pădureţ, intervenţia lui de-acum era mai mult decât un hodoronc-tronc, era o gafă de menuet, o râgâială la o masă cu feţe simandicoase.

- Tovarăşe Tutilă Doi, îi spuse Ilderim, cu milă şi cu colecistul umflat de mânie reţinută, nu ne-am adunat aici să analizăm concepţia despre lume a fostelor mătuşi. Dacă fata asta de aici, căreia eu i-am dat cuvântul, se va dovedi a fi o vrăjitoare, ai timp să-i construieşti, din economiile familiei, un rug pe care s-o ardem. Dar, deocamdată, ea are ceva să ne spună, în consecinţă, să nu ne mai întrerupi, că te fac zob şi te sancţionez, de-ţi sar ochii. E clar?

Era clar. Ceva mai tristă, dar tot zâmbind (ca şi când întreagă această tutilică intervenţie nu o privea deloc), Limpi îşi continuă explicaţiile.

- Cum vă spuneam, când s-a ajuns la acest capitol, soţul meu a zis: avem un american, pe Allan Poe, avem un francez, pe Jules Verne, avem şi un englez, pe H. G. Wells. Ca să împăcăm ideea internaţionalismului, parcă ne lipseşte un neamţ. Şi soţul meu l-a propus pe nenorocitu-ăla de a scris poveştile cu Winetou: pe Karl May.

- Până aici e foarte clar. Dar de ce a râs?

- Timp de două ore, aici, el a încercat, pre limba lui, să vă explice, că marele Karl Marx nu are ce căuta aici, între un american beţiv, un franţuz aiurit şi un englez îmbuibat de colonialism spaţial. Părerea lui este că...

- De ce a râs? se auzi vocea ultimativă a Osmanescului.

- ...părerea lui este că marele Karl Marx, tocmai fiindcă este cel mai ştiinţific, cel mai fantastic neamţ din întreaga lume, trebuie aşezat mult deasupra acestor mărunţei... Acolo unde, de fapt, cu înalta dumneavoastră înţelepciune, aţi vrut şi dumneavoastră să-l aşezaţi.

Auzeam numărătoarea inversă a detonatorului unei bombe în capul inteligent al lui Ilderim. De Limpi vedeam apropiindu-se lama strălucitoare a unui ferăstrău mecanic.

- Nu văd ce amestec am eu în această poveste!

- Nu aveţi nici un fel de amestec. De fapt, nu e treaba dumneavoastră să vă ocupaţi de un afiş. Dar... cred că, în loc să mă tot explic teoretic, poate ar fi mai util să încerc a aduce aici o probă practică. Vă rog, în consecinţă, să vă uitaţi mai atent la textul original şi originar după care s-a tipărit acest afiş.

- A-ha, rosti Ilderim, încep să viu de-acasă. Caftangiu, ia vino aici eu textul originar. Sper că-l ai?

- Îl am, cum să nu-l am, vin totdeauna pregătit la şedinţe. Poftiţi!

Cu un teanc de foi bătute la maşină, se apropia de avanscenă un tovarăş înalt, blond, având aerul jalnic al acelor suedezi cărora nu le reuşeşte nici o dezintoxicare. Se clătina de emoţie, mâinile îi tremurau.

Limpi aruncă o privire superioară peste textele ce-i fură vârâte sub nas, se strâmbă puţin şi le respinse uşor:

- Nu acestea, tovarăşe! V-aş ruga să-mi arătaţi originalele. Ciornele. Acelea după care s-au bătut aceste cópii.

- Le ai? întrebă tăios Cel Mare.

- Nu cred. Nu le am aici. Nu ştiam că... Limpi era pe fază.

-Le are corectorul dumneavoastră. E în fundul sălii.

Caftangiu se lumină subit, se lovi peste frunte, încercă să o dreagă:

- Desigur: doar eu l-am convocat. Sommer, rosti el cu vocea rămăşiţă din feudalism, ai originalul?

Şoarecele Sommer, mic, chel, aplecat, umil, zâmbitor, palid, vesel, amărât, ştiind totul şi neştiind nimic, se apropie de masa albastră cu aerul unui simplu dosar care e în ordine, cu care el nu are nimic comun, doar că-l ţine în ordine. Prezentă originalul: cu degetul său indică precis capitolul ce interesa acum pe toată lumea.

- Poftiţi, tovarăşe Ilderim, rosti solemn Olimpia, pe acest original, se vede clar că cineva - nu soţul meu, vă asigur - a văzut limpede că adevăratul Karl lipseşte la apel: l-a şters pe cel care putea să-i uzurpe numele şi naţionalitatea - poftim, se vede clar că băsmuitorul Karl May este şters energic - şi, deasupra, cu litere apăsate, este scris clar: Karl Marx. Cu un creion roşu, cineva i-a împrejmuit numele, dovadă că ştia ce importanţă trebuie să i se acorde.

- Spune, spune: este scrisul meu. Iar împrejmuirea cu roşul pixului meu aparţine lui Tutilă, după ce...

- ...După ce, bănuiesc, i-aţi atras atenţia că de pe acest imens afiş, unde figurează peste două mii de nume, lipseşte tocmai numele LUI. Al celui mai ştiinţific, al celui mai fantastic...

În ochii micuţului Sommer zăream o licărire de bucurie, îl bănuiam a fi coautor la această lovitură de teatru. Limpi uitase că e timidă, că nu ştie vorbi, că nu are nivel, acum se dezlănţuia ca un avocat ce a reuşit să transforme în găinaţ pe însuşi martorul de coroană al acuzării.

- Ca şi dumneavoastră, continuă ea, şi eu, şi al meu soţ, chiar înainte de a râde, ne-am pus acasă următoarea întrebare: de ce a fost vârât Marx acolo unde a fost vârât? Cu toate că fusese - se vede limpede - săltat peste şi scos din rândurile scribilor oarecare. Uitaţi-vă, tovarăşe Ilderim, pe acest afiş există cel puţin douăzeci de conferinţe care se intitulează aşa: marxismul şi viitorul, marxismul şi trecutul, marxismul şi exploatarea, marxismul şi ştiinţa, marxismul şi cibernetica... Dar nicăieri, oricât aţi căuta, nici măcar la sfaturile pentru gospodine, nu găsiţi tipărit numele lui. Nicăieri. După ce dumneavoastră i-aţi remarcat lipsa, l-aţi înscris sus, aţi pus pe şeful catedrei de agitaţie să-i sublinieze numele cu roşu, s-au întâmplat o serie de nenorociri şi confuzii: din cauză că tovarăşul Caftangiu vrea să-l înfunde pe Tutilă, iar acesta să înfunde şi el pe cineva mai sus, contrar atenţionării dumneavoastră, Marx este anume - subliniez: anume - vârât unde nu-i este locul. Mai mult decât atât, unde chiar dumneavoastră puteţi fi contrazis de propriile dumneavoastră argumente...

Ilderim părea uluit, nu era obişnuit să fie pus el însuşi în discuţie. Limpi risca, începuse să-mi fie iar frică, văzui şi privirile şoarecelui Sommer, subţiindu-se a grijă şi îndoială.

- Eu? urlă Ilderim. Eu? Explică-te, tovarăşă!

- Am fost atentă, continuă Limpi, foarte atentă la strălucitorul discurs ce l-aţi rostit la ultima serbare a Recoltei. Vorbind de lipsuri, aţi arătat spre cei câţiva care sunt şi acum aici, de faţă, spunându-le răspicat: "Ne place să vorbim de ţărănime, dar am uitat complet de ţărani, adorăm minunata noastră muncitorime, dar ne doare în duminică de muncitori". Citez din memorie, vă rog să mă corectaţi dacă greşesc. Şi aţi terminat, arătând spre loja unde erau culturalii, zicându-le: "Vorbim mult de marxism, dar am uitat complet de Marx!" Aţi spus sau nu aţi spus aceste cuvinte de aur?

- Am spus, recunoscu Ilderim.

Şi în clipa aceasta am simţit cum s-a dezgheţat brusc Istrul şi gheţurile au pornit toate, la vale.

- Aţi spus, întări Olimpia, şi aţi scris şi numele lui aici. Acum e cazul să-i întrebaţi pe cei interesaţi: cu ce scop voiau să vă compromită? Eu vă asigur că Naşul ştia de la soţul meu care este locul lui Karl Marx în literatură. Dar avea un interes să-l vadă pe Caftangiu greşind. Sau compromiţându-se. Fiindcă, asta o ştia el foarte bine, orice greşeală ideologică se sparge în capul dumneavoastră. O simplă sesizare la Înalta Poartă şi îndată ne pică un divan-efendi în control şi, dacă vine el de unde vine, nu pe tovarăşul Tutilă Doi sau Caftangiu îi ia la întrebări: pe dumneavoastră vă ia. Poate că ăsta era şi scopul, nu-mi dau

seama - în orice caz, cu vă rog, aici, faţă de fostul meu Naş, tocmai fiindcă am fost făcute şi eu, şi muică-mea cu ou şi oţet, vă rog să-i întrebaţi pe amândoi doar atât: de ce l-au vârât acolo unde l-au vârât, deşi dumneavoastră l-aţi scos de acolo, acordându-i cinstea pe care o merită?

Ilderim îşi aprinse o ţigară lungă. Se lăsă comod într-un scaun aşezat repede în dreapta mea. În viaţa mea nu am stat atât de aproape şi aproape egal cu un ştab atât de mare.

- Răspunde la întrebare, Caftangiu! se auzi vocea de oţel strălucitor a Ilderimului.

Caftangiu se ridică, începu să gesticuleze - nu-i sosea glasul, cineva îi apăsa în jos frânele. Tutilă, deştept şi clarvăzător, sări el în faţă. Simţise de unde bat vânturile, era cazul să arunce gunoiul în ograda aproapelui.

- Permiteţi-mi mie întâi: eu am fost de faţă când aţi şters pe neamţul acela neînsemnat, în faţa mea aţi scris, deasupra tuturor numelor, pe cel al lui Karl Marx, aşa cum bine se vede pe originalul iubitei mele verişoare. Când aţi scris numele Lui, atâta mi-aţi spus: "Se poate, Tutilă?", şi m-aţi bătut pe obraz, arătându-mi că e o chestiune de onoare să nu-l uităm pe el. Tocmai pe el. În faţa dumneavoastră, eu mi-am cerut scuze, zicându-vă: "vai, ce noroc avem, ce ne făceam dacă nu observaţi această gravă lipsă!?" Astea vi le-am spus - şi am împrejmuit cu pixul roşu numele pe care mi l-aţi scris deasupra. Apoi am mers imediat la Caftangiu, i-am arătat lista, i-am arătat şi scrisul dumneavoastră, l-am bătut prieteneşte pe obraz şi i-am spus textual: "Fii atent, Caftangiu, unde mi-l bagi pe ăsta!" Să spună tovarăşul Caftangiu dacă mint sau spun adevărul!

Turtă de ceară turtită, cel incriminat înghiţi de câteva ori înainte de a-şi emite cele câteva vocale - ă, î, u, ă, a - sub formă de simple borborigme. Părea electrocutat - de altfel, lucrând de atâţia ani în acest afurisit sector care se mai cheamă şi cultură, era cât se poate de normal să fi fost tâmpit, mult peste haremul obişnuit. O matahală sfarmă-piatră, prins la furat de corcoduşe, sau un fost spahiu de meterhanea, adus în faţa imamului cadiu, din proprie dobitocie, nu puteau să fie mai speriaţi. Cu cât ne e lumea mai mică, cu atât stăpânii ne sunt mai mari şi mai temuţi. Osmanescu se mai ţinea, avea curele mai bune, dar Caftangiu, provocat să spună exact ce nu ştia, îşi înnodase limba în aşa hal, încât părea - înainte de a rosti primul cuvânt - că doreşte să dovedească onoratei asistenţe cum se poate înota fără apă, fără aer şi de-a-npicioarele. O asemenea debilitare mintală nu putea decât să facă deliciul unui şef ca Ilderim: orice şef trăieşte cu certitudinea că toţi subalternii îi sunt sideral inferiori, dar dobitocia vădită şi publică a vreunuia din ei alcătuia o bucurie demonstrativă de zile mari: abia în faţa unei asemenea plăcinte de oligofrenie îşi putea simţi cu adevărat Everestul propriei sublimităţi.

Osmanescu, din motive de alcov şi profesie, consideră că e cazul să sară niţeluş în ajutorul soţului frumoasei sale amante (ale cărei gură-rea şi fire pârdalnică erau cunoscute în întreg paşalâcul). Putea să îşi permită o mică intervenţie, mai ales că şedinţa asta, atât de minuţios aranjată, ieşise cu totul altfel decât sperase.

- Tovarăşe Ilderim, dacă îmi permiţi. Înainte ca tovarăşul Caftangiu să-şi formuleze punctul de vedere, eu cred că ar fi cazul să ne uităm puţin mai atenţi şi la acest corector, Sommer. El ar fi acela care execută în tipografie dispoziţiile şefului culturii. Dumneavoastră aţi avut într-adevăr geniala clarviziune de a scrie, deasupra tuturor, numele s-a mulţumit să vă mulţumească şi să-i împrejmuiască numele cu un pix roşu, care nici nu era al lui. Nu era nevoie: în inima noastră, a celor care l-am studiat şi în colectiv, şi individual, Karl Marx nu are nevoie de sublinieri oportunist stângiste. Vă asigur că operele ştiinţifice şi fantastice ale acestui uriaş deschizător de drumuri pentru noi se găsesc, citite şi chiar studiate, în biblioteca din dormitorul casei sale ospitaliere. Dar acest Sommer - care mai e şi evreu pe deasupra - îmi este suspect. Ia vino mai aproape, mititelule! Noi parcă ne cunoaştem, nu-i aşa!?

- Desigur, rosti şoarecele Sommer, înveselit de parcă ar fi vorbit cu factorul poştal care i-a adus banii din străinătate.

- Nu ai depus mătăluţă o cerere de plecare definitivă?

- Am depus, mărturisi spăşit cel întrebat. Şi Marx a emigrat, şi Engels, şi Lenin... Ce păcat că Hitler şi Stalin n-au vrut să emigreze; alta era acum soarta lumii!

- Gura! urlă profesional Osmanescu. Nu vă ştiu eu? Întâi ne vârâţi aici în colhozuri, apoi o ştergeţi englezeşte...

- Evreieşte.

- ...O ştergeţi spre chibuţurile voastre imperialiste - şi chiar rentabile... Spune-mi, nu-i aşa că tu eşti cel care l-ai vârât pe Marx în locul neamţului? Spune, că altfel...

- Eu l-am vârât, mărturisesc, dar la un ordin de sus.

- Ce fel de ordin?

- Să spun sau să povestesc?

- Si una, şi alta: a trecut vremea când ne învăţaţi ruseşte fără profesor.

- Eu, personal, trebuie s-o recunosc, am învăţat şi ruseşte, şi englezeşte, în puşcăria politică. Unde am intrat, după cum ştie tot

orașul, din cauza unui singur "i", în loc de "bastionul păcii", vântul doborând litera de care răspundeam cu pielea mea, în plină defilare, s-a putut citi...

- Lasă asta! Treci la Marx.

- Voiam să vă spun numai că un om pățit ca mine nu mai are voie să greșească. Politic. Așa că, în clipa în care am zărit scrisul binecunoscut al părintelui celui mai iubit din orașul nostru glorios, m-am dus glonț la tovarășul Caftangiu și l-am consultat. Fiindcă aveam anumite îndoieli.

- Ce îndoieli?

- Fiul meu citește Jules Verne, H. G. Wells, tatăl meu citea Biblia - eu sunt obligat să-l citesc pe Karl Marx, i-am spus tovarășului Caftangiu, pe care, atunci, îl durea măseaua, sau fruntea, nu mai știu precis: "tovarășe președinte al divanului de cultură, ce facem cu Karl Marx? După părerea mea, el poate sta între Hristos și Einstein, doi mari evrei, unul a vrut să mântuie lumea, celălalt...

- Treci la fapte!

Sommer părea să se simtă în bazarul vechi, lângă o cafea gingirlie, ronțăind, ca între rude, un covrig strămoșesc... Povestea, povestea zâmbind, râzând, de parcă nici el și nici întreg neamul său nu ar fi cunoscut nici frica de moarte, nici moartea de frică...

- Și i-am spus: "Iubite tovarășe președinte, așa bărbos cum este, în tablourile oficiale el apare între alți bărboși, mustăcioși, toți geniali sau genialissimi. Cum o să-l vârâm, la grămadă, spre coadă, aici, în locul unui May, care nu e nici măcar un Mayer? "Îl vâri, îmi ordonă dumnealui, îl vârî unde au hotărât deștepții orașului!"

- Și l-ai vârât!?

- Da. Dar mai înainte i-am cerut să-mi dea ordin în scris. Trăim într-o lume ortografică, ce e scris pentru cei de sus e artă sau capriciu, pentru cei de jos e ordin sfânt. Iată, stimați și înalți iubiți tovarăși, în josul paginii în cauză aceste două rânduri: "Dobitocule Karl Marx" - mi-am permis să pun de la mine o virgulă roșie între "dobitocule", care eram eu, și Karl Marx care a fost cine a fost - deci "Dobitocule, virgulă, Karl Marx îl bagi în locul lui Karl May!" Poftim, verificați. Să spună iubitul meu șef ierarhic dacă scrisul acesta nu este scrisul lui!

- Este, recunoscu Caftangiu: eu, cunoscându-l pe Tutilă, eram convins că e vorba de o hotărâre a cabinetului de futurologie. Ziceam: "s-o fi sfătuit el cu cine trebuie: el e responsabil de viitorul clasicilor din trecut, el e cel care decide care a urcat și care a mai coborât pe scara actualității, nu?" Cum era să trec peste el, mai ales că știam că vrea să-mi pună capul pe butuc...

- Minți! urlă cu vocea lui de la Călugăreni Nașul meu. Nu-mi puteam imagina că, după douăzeci de ani de ideologizare intensivă, mai pot să existe, chiar în sectorul culturii de masă, indivizi improvizați care confundă Tanda cu Manda și un clasic mondial cu un neamț de copii adormitor.

Și ar fi urmat un rechizitoriu de foc și pară, din care Caftangiu, mai molâu și mai credul, nu putea să scape decât angajându-se autocritic să mănânce în piața publică un șobolan roșu. Dar Ilderim era colo, și Ilderim era o forță. Cu un singur gest ("gura, m-am săturat!"), îl trecu din nou pe fals-victoriosul futurolog în rândul obiectelor date la rebut. Zâmbind ca la televizor, se întoarse spre Olimpia și, ca un cavaler pașoptist, îi sărută mâna. Apoi, ținând-o de braț, cu voce calmă, de șef care s-a lămurit și acum trage ultimele concluzii în public (cele de cabinet urmând în mod automat), blând, împovărat de griji și părând mâhnit de cele întâmplate, rosti următoarele prețioase constatări:

- Tovarăși! Iată, v-a fost dat să asistați aici la o ceartă, la o bătaie și o cleveteală de țațe, dar și la o importantă confruntare de idei și dobitocii. De zeci de ori v-am spus: "Să nu confundăm oul cu găina, dar nici oul cu omleta. Să nu cârpim norii de ceață, să nu devenim babe, cât timp ne mai slujește memoria. Cultura și-a cam făcut de cap, o vom analiza, să vedem ce concluzii vor trebui trase. Tutilă Doi, pe care eu, cu mâna asta a mea, l-am săltat din arheologia militantă (unde nu a făcut nici o brânză) în futurologia viitoristă, unde, tare încep să mă tem, bate și apa în piuă, și zărul în putinei. A uitat, vede-se, că Marx a fost economist: economist planificator. El, din secolul trecut, ne-a indicat sarcinile pe câteva secole. Nu a spus el că economia politică este Știința (sau Arta) de a împărți just bunurile insuficiente pe care le vom avea?! Frumos spus! Acest citat mi-ar plăcea să-l văd înscris la Înalta Poartă, într-un cabinet care e plin de șmecheri grași ce vor neapărat ca noi să slăbim conform calculelor lor. Marx e singurul om care explică, pentru cine știe să-l citească atent, cum devine faptul că facem ce nu putem, mâncăm ce nu avem și vorbim exact ce nu știm! În timp ce brava noastră muncitorime și eroica noastră țărănime trag zi și noapte ca să putem raporta construirea, cu un ceas mai devreme, a viitorului aceluia științifico-fantastic, noi ne batem joc de ei și, nu numai că uităm numele aceluia căruia îi datorăm și prezentul, și trecutul și viitorul, pâinea și cuțitul, bașca leafa și galoanele, dar ne mai și încăieram cu scopul de a compromite obrazul istoric al Isarlâkului, obrazul meu personal, obrazul tuturor acelora care ne asigură baza și - fiți atenți la ce vă spun - chiar și obrazul acelora de la Înalta Poartă, care sunt cu ochii cât cepele pe noi. Tovarășul acela care a râs nu trebuia să râdă. Trebuia să vină la mine și-l învățam eu ce ouă trebuie sparte și ce găină nu trebuie tăiată. Am avut noroc, imens noroc, cu această tovarășă din câmpul muncii, care, cu simplicitatea ce caracterizează pe cei care produc nu vorbe, ci bunuri de larg consum, ne-a pus frumos în temă și ne-a indicat cam în ce direcție vom continua noi această importantă ședință. Ce nu se va termina în noaptea aceasta (prea multe otrăvuri și lucrături

neprincipale au ieşit la iveală): ea va dura până se va lămuri cine e escroc şi lichea şi cine e numai un chiulangiu cu relaţii şi rude la Ierusalim. Vă mulţumim, tovarăşă, sunteţi liberă. Puteţi pleca împreună cu soţul dumneavoastră. Pe care, totuşi, l-aş întreba ceva: de ce a refuzat să scrie tot ce ştie în foile de anchetă, în noaptea aceea?"

Tăceam. Mă simţeam shief-eingestellt, asta e greu de tradus, şi mai greu de combătut: poate versul acela, care îmi place deosebit de mult (deşi îi consider pe poeţi - şi uneori chiar Poezia - ca fiind duşmana cea mai perfidă a Literaturii de care am avea nevoie) să poată să exprime ceva din precizia existenţială a termenului heideggerian de mai sus: "Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş!". Acesta e cuvântul: pieziş. Păi să fim sinceri şi cinstiţi, nu am scris nici un rând în noaptea aceea de groază, fiindcă totul mi se părea pieziş: am râs pieziş, am vorbit pieziş, acum tăceam: tot pieziş. Limpi mă simţise, ştia că sunt uneori arici, o specie iritabilă, nefăcută pentru lumea asta - cea mai bună dintre cele imposibile - în care până şi câinii au învăţat cum şi la cine să latre. Cu modestia ei de la sucuri şi marmelade muncitoreşti, se puse iar între mine şi vulturul paşnic ce-mi căuta prometeic ficatul.

- Mult stimate tovarăşe Prim, iertaţi-mă că vorbesc în locul lui, dar îl cunosc bine: nu e de pe acilea, e venit din nord, pe acolo limba are oase, se înţepeneşte, face şi reumatism.

- A-ha, zâmbi cel mare, încep să pricep.

- Hi-hi, chicotiră sindicalistele muierine, crezând că rampa spre veselie politică fusese oficial ridicată.

- ...Da, continuă Limpi, mângâindu-mă ca pe un copil şi idiot şi niţel surdomut, adoptat de ea numai şi numai din patriotism şi milă de clasă, soţul meu suferă de o boală aproape ereditară. Nu-mi place s-o numesc, nici lui nu-i convine să-şi arate rănile...

- Cui îi convine? Totuşi, despre ce boală e vorba? Ştiam de nişte tinichele...

Osmanescu fu fericit să vie de acasă.

- Ce tinichele? Dumnealui a stat vreo două cincinale în diferite...

- Calm, Osmanescule, rosti popeşte ilderimul. Calm: nu e bine să tragem cu puşca în orice dosar, nici să înviem anii unor mici abateri. Vasăzică, stimată tovarăşă Olimpia, soţul dumneavoastră este de dincolo de munte şi suferă de o boală. Ce boală?

Acum, conform legilor cavalerismului genopolian, trebuia să mă ridic, să-i cer lui Limpi să-şi ţină gura şi să apăr eu sănătatea şi onoarea integrităţii mele mintale. Dar, în cei câţiva ani în care am stat în grădiniţa ei, învăţasem acel adevăr hiperalutan care, mai abitir decât omerta siciliana, se rezuma la tăcerea ce trebuia să urle: "eu atâta ştiu: că nu ştiu absolut nimic!". Aşa că trebuie să fiu înţeles şi iertat: am plecat capul în pământ, aşteptând curios să aud ce diagnostic suprarealist îmi va fi conferit, în plină şedinţă, de faţă fiind şi creierii, şi muşchii frumosului şi deşteptului nostru Isarlâk.

- Iată despre ce este vorba, intră în confidenţe a mea jumătate. Nu aş spune-o de nu am avea în faţă pe cine avem. Soţul meu ar fi un intelectual care nu e nici mai bun, nici mai rău decât orice alt intelectual care ştie prea multe limbi, dar a uitat să înveţe cea ce noi numim "limbaj politic". Da. Asta nu ar fi cea mai mare nenorocire - cunosc şefi de catedră care sunt total agramaţi din punctul de vedere al epistemologiei terminologice. Dar, cum vă spuneam, soţul meu este un intelectual - mi-e şi teamă să o spun -, un intelectual... autocefal. Da, tovarăşi, aşa cum am spus: autocefal. El susţine că şi Marx ar fi fost în tinereţe un autocefal, dar lui asta i-a trecut imediat după revoluţia din l848. Soţului meu încă nu i-a trecut. E un autocefal subacut, mă tem sincer să nu devină cronic sau, ceea ce ar fi de-a dreptul tragic, anacronic. Datoria mea de soţie ar fi fost...

Dumnezeule! Limpi, ca Talma în ultimul act al Cidulului, izbucni într-un plâns discret, zguduit, totuşi fără economie la lacrimi şi oftaturi... Neologismele picaseră din cer ca nişte Stukas-uri. Trăiam într-o lume în care cei despărţiţi de limba poporană (a ogrăzii, a satului, a câmpului şi a pădurii) şi îngropaţi până în gât în limba artificială a şedinţelor şi rapoartelor nu puteau să urmeze limba zisă "cultă" sau "literară" din motive uşor de înţeles. Şi aceasta, în volute spiralate, prin lipirea fără de număr a neologismelor împrumutate direct din toate sursele de informare străine, devenea o limbă păsărească, abstractă, criticii de poezie nemaiînţelegând, de pildă, limba psihologilor sau pe cea a lingviştilor (de biologi şi fizicieni nici să nu mai amintim). Murise satul, vatră a limbii, se sinucidea şi literatura (din cauza singurătăţii şi a schizofreniei), era normal ca deţinătorii articolelor de fond şi ai oraţiilor de tribună şi microfon să sufere pe undeva de nostalgia limbii aristocretinilor de ieri şi azi. Cu toate aceste premise (nu o dată discutate de mine cu Limpi), aventura ei de acum mi se părea şi riscantă şi inutilă. Dacă Ilderim declară simplu de tot că nu ştie ce înseamnă "autocefal subacut anacronic"? Dacă vreunul din corbii de faţă, posesor de glagorie şi dicţionar de neologisme, ridică degetul şi ne dă în stambă?

Dar Ilderim era prea om, prea supraom, avea şi el o slăbiciune pentru fluturii rari, pentru muzica popoarelor înapoiate. Ca un tată înţelegător, o mângâie pe lăcrimoasa Limpi, spunându-i cu bunătate:

- Lasă, tovarăşă, oameni suntem, ce dracu!? Şi ce dacă-i autocefal? Poate fi din partea noastră şi automobil, numai să nu şi-o ia în cap, să nu bată câmpii, să dea în lături... Ştiai, Osmanescule, de boala domnului profesor?

- Ştiam, declară ritos gigantul Osmanescu. dar nu e, vă asigur, din cauza acelor ani de... E ereditară. Dacă doriţi, iau măsuri!

- Lasă-l în pace... Domnule profesor, îmi zise Ilderim, strângându-mi mâna, uite, ca să te mai optimizez, îţi voi mărturisi şi eu

un mic secret de familie: pe mine m-a ferit Dumnezeu de orice autocefalie, mănânc şi dorm ca un urs polar. Dar soţia mea, biata de ea, probabil tot pe bază creditară (aici aruncă o privire de "cumnat" către Osmanescu, frate cu soţia lui), suferă, mai ales când plouă. O chinuie al dracului subacuta asta, deşi ea nu e o intelectuală, e o fată bună, de-a noastră, sănătoasă şi principială. E-hei, şi soarele are pete, şi luna o faţă ascunsă. Noi să fim sănătoşi... La revedere, la revedere, nu vă uit, fiţi siguri!

C A P I T O L U L A L V I I I - L E A

Scăpaţi ca prin minune din groapa cu vipere, eroii noştri, reproşându-i lui Karl cele întâmplate, vor să se plângă nopţii pentru umilinţele prin care au trecut. Apare o binecunoscută umbră, care, după ce le istoriseşte o parabolă eschenază, le ţine o bizară lecţie despre rătăciri şi nefericire. Abia în vechiul cimitir îşi regăseşte perechea noastră pacea şi liniştea. Seriozitatea şi calmul morţilor - deşi şedinţa continuă - reprezintă singura dovadă că nu totul e pierdut şi că o înviere e oricând posibilă.

Semper eadem. Et ubique. Nici nu ştim cum, ne pomenirăm în părculeţul cartierului, ameţiţi, buimăciţi, rătăciţi. Un gealat cu ochi de lup se oferi, la ordin de sus, să ne ducă în oraş cu maşină oficială. Refuzarăm. Are să ne facă bine un drum pe jos, ne mai limpezim creierii şi nervii. Bătea un pic de vânt, coamele plopilor se unduiau graţios. Luna încă nu răsărise, lumina nopţii era totuşi blândă, liniştitoare, transparentă.

O luarăm fără grabă de-a lungul unei alei, la întâmplare: mă simţeam ca după o operaţie grea, trezit din anestezie, încă nu ştiam ce anume organ sau membru mi-a fost extirpat sau înlocuit, îmi dădeam seama că Limpi, cenuşăreasa Limpi, a fost cea care l-a scos pe Făt-Frumos-cel-Prost din gura unui balaur necruţător. Mi se părea sublim şi ridicol, fantastic şi "ştiinţific", contrar tuturor miturilor şi legendelor din lume, ca ea, o simplă femeie, să coboare în infern sau în labirint ca să salveze un aşa-zis bărbat. Mirosea păduricea din jur a tei sătui de primăvară, mirosea şi sufletul meu sătul de lume. Tăceam, tăceam, cuvintele, atinse şi ele de ruşine, ne cereau scuze, se simţeau murdare. (Abia mai târziu am realizat că demonii mei dispăruseră şi că, în locul lor, tot mai insistent, apăruseră "mirosul" spaimei, ţipătul nevăzut al unor berze albastre - ce stupid! -, tremurul interiorizat, în oase intrat, al instinctului de conservare pus la zid, cu ochii legaţi.) Mâna soţiei strălucea pe braţul meu. Îi simţeam inima bravă şi bună pregătindu-mi pansamente de prim-ajutor moral. Ea era cuminţenia acestui pământ, în ea se refugiase ceea ce a mai rămas nears şi nedărâmat din biserica Mamei mele.

Nici nu băgarăm de seamă când se alipise de noi umbra distinsă, dreaptă şi zâmbitoare a domnului Sommer. Se ţinea de mijloc - ciudat - ca o femeie însărcinată. Destins, bonom, părea că vine de la o partidă de tenis unde câştigase toate seturile, Uitându-mă cu coada ochiului spre el, mi-am dat seama (idioatele mele lecturi medievale) că el era fericitul care reuşise să scape din Timpul Ghetoului în care noi abia intram, că el era cel ce trecuse de mult (şi de multe ori) printre furcile ruşinii absurde ale acestui teatru suprarealist prin care Istoria ne dovedeşte, mereu şi mereu, că ea nu poate, nu vrea, că nici nu are rost să fie inteligentă, morală sau măcar "ştiinţifică". Farsa egalitarismului şi a democraţiei, judecată la curtea ierarhizată a regelui Ubu sau la spitalul de nebuni din Charenton - iată ce era, de fapt, Istoria văzută şi simţită, hic, hinc et nunc.

Domnul Sommer încercă să spargă gheaţa vânătă a tăcerii. Râzând ca de o glumă de care îşi amintise subit, ne arătă printre copaci doi spahii cu pistoale şi, nu mai departe de ei, o anume dubă neagră pe care o cunoşteau până şi cei care dormeau fără vise urâte.

- Asta ne aştepta pe noi. Doamnă Olimpia, aţi reuşit să driblaţi singură un destin atât de minuţios pregătit!

Mă năvăli amokul, un polonic al dracului îmi scoase la suprafaţă arsurile din fundul ceaunului negru. Ridicai mâinile şi începui să urlu. Tare, cu lacrimi, cu ură, cu ură şi disperare.

Am crezut în EL! Toată tinereţea mi-am petrecut-o între mineri. Tatăl meu a murit credincios Internaţionalei a II-a, întreaga speranţă într-o lume mai bună şi mai dreaptă, într-o lume fără fascism fără boieri, fără Gestapo, fără proşti şi lichele, am investit-o în el. Cum a putut să ne părăsească? Ce rost mai are acest maidan al ruşinii şi minciunilor?

Cu greu. aproape cu forţa, fui târât spre o străduţă pustie, departe de urechile de linx ale georgienilor de serviciu. Limpi îmi ştergea lacrimile, spunându-mi:

- Lasă, lasă, tu măcar te-ai lămurit total la vederea primului comisar eliberator, dar noi doi, eu şi cu domnul Sommer, am mai şi defilat, schimonosiţi de lozinci, în anii acelui brav prolog de tragediei. Nu plânge, soţule! Cu cât suferim mai mult, în mai mare tăcere şi ascundere, cu atât pământul, cerul, materiile prime şi stihiile vor urla ele în locul nostru, pre limba lor, după ajutor...

Nu pricepeam nimic, Limpi era din altă lume. Eu simţeam nevoia să urlu în noaptea asta de mai, calmă şi perfid parfumată, în noaptea asta a Isarlâkului-curvă, să descarc spre lume neputincioasa, cretina, disperata mea deznădejde.

- Nu înţelegeţi? Am crezut în EL, m-am bătut pentru el, am îndurat în numele lui!

- Mie-mi spui? îl auzii pe domnul Sommer, care nu mai semăna deloc cu corectorul-şoarece de la şedinţa prin care trecusem

împreună.

Râdea uşor, trist, cu ochii mici: cu o mână continua să se ţină de burtă, cu cealaltă, blând şi prieteneşte, mă bătea pe umeri, liniştindu-mă.

- Am suit spre cer o ultimă speranţă, acum coborâm spre iad o înmiită deznădejde, adăugai în hohote.

- Mie-mi spui?

Sommer înnebunise. Acum urla el, râdea plângând, se urcase pe o bancă, striga de răsunau străzile:

- Mie-mi spui?

Mă uitai la Limpi: era veselă. Ea-l cunoştea bine, teatrul ăsta îl mai văzuse, probabil.

- Nu vă înţeleg, colega, i-am spus, eu sunt sincer nefericit, umilit de moarte mă simt: ce e de râs în asta?

Aprinserăm cu toţii câte o ţigară. Domnul Sommer, revenit la normal şi parcă mai uşurat, începu să ne povestească gluma evreiască la care s-au referit plânsul şi urletul său.

- Stimate domnule profesor, iubită doamnă Olimpia, într-o frumoasă zi din această mică lume a noastră, Şloim s-a dus disperat la bunul său prieten Iţic şi i-a spus aşa: "Iţic, sunt distrus, nenorocit, fiul meu, unicul meu fiu, a trecut la creştinism!" Iţic a ridicat mâinile şi a spus: "Mie-mi spui? Şi fiul meu a trecut la creştinism!" Ce să facă şi cum să o dreagă? Fiind amândoi evrei habotnici, s-au dus aţă la Rabin. "Raabi, i-au strigat, fiii noştri au trecut la creştinism!" Rabinul a ridicat mâinile şi le-a spus, cu lacrimi în ochi: "Mie-mi spuneţi? Şi fiul meu..." Ieşiră toţi trei sub cerul înstelat. "Hai să-i spunem LUI!" Şi cu mâinile ridicate, strigară spre cer: "Elohime, fiii noştri au trecut la creştinism!" Atunci, din cer, s-a auzit o voce tunătoare amarnică: "Mie-mi spuneţi? Şi fiul meu..."

Am înţeles, i-am spus. Totuşi.

- Încă nu aţi înţeles, domnule profesor. Ce v-am spus ar fi anecdota în original. Dar versiunea a doua - fiindcă nenorocirile au o imaginaţie fără de sfârşit - ar suna aşa: "Într-o frumoasă zi din această mică istorie a noastră, Şloim se duce disperat la prietenul său Iţic şi-i spune: "Iţic, închipuieşte-ţi, fiul meu a devenit marxist şi ateu". Restul e uşor de imaginat.

- Mie-mi spuneţi? strigai eu, şi-mi ridicai mâinile spre cer.

- Povestea asta nu are sfârşit, într-o altă zi, Şloim va merge la prietenul său Iţic şi-i va spune: "Închipuieşte-ţi, fiul meu vrea să plece în Israel..." Ca peste zece, cincizeci, o sută de ani, Şloim să meargă iar la Iţic şi să-i spună: "Închipuieşte-ţi, Iţic, fiul meu vrea să se întoarcă înapoi în Isarlâk!"

- Eşti un profet, domnule Sommer! Să nu te-audă fiul matale.

- Astăzi e foarte uşor să fii profet: spune în gura mare adevărul despre ziua de azi şi, peste zece sau o sută de ani, toată lumea va descoperi şi se va minuna de ce mare profet ai putut fi. Noi, evreii, am fost un popor de profeţi, am dat cel mai mare număr de profeţi. Şi Marx ar fi putut să ajungă, avea şi stofă, şi cap; dar, ca orice evreu bogat şi prea învăţat pe dinafară, a citit Biblia în fugă şi superficial. Nici un profet al nostru nu a prevăzut fericirea, ci numai dezastrele, robiile, pedepsele, ispăşirile cele mai cumplite. Vocaţia neamului meu nu este aceea de a arăta unde şi cum e Fericirea - ce avem noi cu fericirea? când am fost noi fericiţi? -, adevărata noastră vocaţie, dacă se mai poate vorbi de aşa ceva, ar fi în a învăţa oamenii să rabde nefericirea, nedreptatea, ghetourile şi diasporele, eventual să încerce să iasă din capcanele istoriei şi a politicii. Marx al nostru a confundat ideea de popor ales (ales pentru jertfe, să fim înţeleşi) cu cea de clasă muncitoare, revoluţionară: din cauza viţelului de aur al capitalismului mondial, nu a putut să vadă boul de aur pe care îl va aduce la putere. Canaanul, unde curg lapte şi miere, l-a confundat cu socialismul intrat în comunism. Dar, fiind numai un biet filosof al istoriei, a uitat de trecerea prin pustiu. Pentru anii acestui pustiu de rătăciri şi speranţe deşarte nu ne-a lăsat nici o preţioasă indicaţie. A uitat, acolo, în Anglia, în Belgia, că oamenii nu sunt la fel, că proştii pot fi mai deştepţi decât înţelepţii, că pumnul şi palma pot fi mai convingătoare decât adevărul, că orice cocoş cântător de lozinci poate să ajungă să creadă că e Moise coborând pe Sinai cu tablele unor decrete în mână. Cunosc un lucru mai groaznic decât acela de a fi ocupat de barbari, şi anume de a fi ocupat de propria barbarie. Doamna Limpi, pe vremea când stăteam alături şi fluturam stegueleţe în aşteptarea orei când ne va veni rândul să trecem prin faţa tribunei celor aleşi, îmi ţinea lecţii de istorie a poporului alutan. Pe vremea aceea încă nu începuse acest sezon neoturcesc în care am căzut acum. Zicea, ţin minte: "Întreaga noastră istorie, miracolul supravieţuirii noastre, constă într-o succesiune de trădări utile făcute la timp". Da. Aşa mi-a spus, nu pot să uit: "I-am trădat pe turci pentru ruşi, pe ruşi pentru turci, pe amândoi pentru austrieci; i-am trădat şi pe austrieci pentru francezi, şi pe aceştia pentru nemţi. Apoi, în ceasul al doisprezecelea, i-am trădat şi pe nemţi, pentru americani şi ruşi. Dar de această ultimă vitează trădare a noastră s-au folosit numai ruşii. Americanii ne-au trădat: bineînţeles, ei abia acum încep istoria lor balcanică." Şi acum, dragii mei, nu mai ştim pe unde să ne scoatem cămaşa, nici nu prea avem cămaşă, şi, dacă o avem, e cumpărată pe datorie, în valută. Cămaşa asta a fost prea aproape de piele, ştie mult şi multe, nu e cazul să o lăsăm să-şi scrie memoriile. Nu?

Pe o stradă prelungă, pietruită, de mahala mic-proletară, cu case strâmbe, joase, câini răguşiţi, dar cu două şiruri de plopi albi,

de o consecvenţă verticală demnă să converseze de la egal la egal cu cerul acesta de o frumuseţe de-a dreptul sfidătoare, evoluam noi, ca trei crai de curte mult prea nouă pentru noi: lume-lume, soro lume; Limpi tăcea. Doar prin braţul ei ce nu mă părăsea simţeam că mă iubeşte cum nu a iubit nimic şi pe nimeni, niciodată. Domnul Sommer, continuând să se ţină de pântece, părea a fi mult mai înalt, îşi scosese pălăria, gesticula, ceea ce era înfricoşător, biblic. Ne apropiam de Marea Roşie, trupele faraonului ne urmăreau, nu ne păsa, fericirea nu e decât libertatea de a vorbi, în sclavie, despre propria nefericire.

- ...Şi când doamna Olimpia îmi înşira trădările absolut obligatorii ale micului ei neam, mie-mi venea să strig către cer: "Mie-mi vorbeşti?" Din Avraam s-au născut şi Hristos, şi Mohamed. Tot din el s-au născut şi Marx, şi Troţki, şi Kautsky - şi majoritatea ideologilor acestora mai noi, care, în Occident, gândesc, răzgândesc, preagândesc, negândesc actuala situaţie internaţională. Eu cred că noi, evreii, avem talent pentru comerţ, pentru finanţe, pentru muzică, filosofie, literatură; un uriaş talent pentru religie. Dar pentru politică, pentru comunism-ajuns-la-putere nu avem. Nu ştim să umblăm cu puterea, exagerăm în toate, sărim şi peste cal. Noi, de-a lungul întregii noastre cumplite Istorii, ne-am apărat de putere. Suntem campioni în defensivă, în fugă: la chef suntem primii care ne îmbătăm, dar şi primii care ne trezim ruşinaţi din beţie. Aşa încât, domnule profesor, hora lumii a rămas tot la hotarul dintre Vechiul şi Noul Testament. Noi am inventat vitrina, reclama, agitaţia, propaganda. Ilegalitatea, revoluţia ca vis, ca un eventual Canaan al celor săraci. Catolicii (uite, toate statele catolice au o pasiune magnetică faţă de seceră şi ciocan) au pregătit în oameni ideea de stat centralizat, de ierarhie, de inchiziţie, de infailibilitate, de rug, de eretic, de spovedanie şi rugăciune în colectiv; protestanţii au contribuit cu critica şi autocritica, cu studiul individual, cu munca de lămurire de la om la om; ortodocşii ne-au pus la dispoziţie un imens material uman, având arse până în măduva preistorică a oaselor lor complexul de umilinţă, robie, ascultare, suferinţă şi durere, ispăşire fără de limită a unui păcat originar: a unui păcat originar care nu e nici blestem şi nici diavol, e numai masochism şi cruzime, minciună şi crimă. Dacă voi, alutanii, aţi dat cel mai mic procent de fanatici, de "convinşi", de intoleranţi, asta, să o ştii, o datoraţi fondului păgân, liberalismului moral al lumii latine. "Vezi? îi spuneam eu doamnei Olimpia, pe vremuri, în partid, orice evreu evoluează spre tipul Troţki şi orice creştin, spre tipul Stalin: iată că premisele antisemitismului le-am semănat cu mâna noastră; din această dilemă, cum zice Caragiale, nu putem ieşi." Dar mai e ceva: înainte, orice năvălire duşmană venea de dincolo de hotare, de peste munţi sau de peste apele de graniţă. Mai nou, o dată cu progresul materialist şi dialectic al lumii, au loc şi năvăliri de sus, din cer; şi năvăliri de jos, din pământ, de sub pământ. Din cer ne poate pica oricând pe cap "o idee mântuitoare". (Toate, absolut toate ideile europene, au sosit având în mână un bici, o sabie sau un pistol.) După "idee", imediat se găsesc trei martiri care mor pentru ea, o sută de "intelectuali" posedaţi, o mie de mitraliere convinse şi cel puţin zece mii de lichele carieriste. Chinezii, în trei mii de ani, nu au fost niciodată cuceriţi de năvălitorii din afară: chiar dacă au fost învinşi, în câteva sute de ani şi-au înghiţit învingătorii. Acum, au fost năvăliţi şi de sus, şi de jos, şi de astă dată mă îndoiesc că se vor descurca aşa cum s-au descurcat cu hanii barbari din Mandschu sau cu cotropitorii niponi. De sub pământ ne poate apărea OMUL PROVIDENŢIAL, cel care întruchipează şi istoria, şi religia, şi sula şi prefectura. Pricepeţi? Dacă unui asemenea profet local i se mai adaugă şi insolaţia genială a unei singure idei de sus, paranoia e gata, ocupaţia fanariotă e pe roate, turcii nici nu trebuie să mai treacă Istrul, îi confecţionăm noi, prin mijloace locale, cu fes, cu serai, cu iatagane cu tot... A murit Marele învăţător - Dumnezeu să-l ierte -, s-au născut, în întreaga lume, o puzderie de "diferenţiale", nu divine, ci cretine. Nu e de mirare că proştii au devenit deştepţi, că deştepţii s-au prostit di tăt; ţăranii sunt orăşeni, orăşenii sunt ţărani; popii sunt atei şi ateii devin tot mai credincioşi; femeile sunt bărbaţi, iar bărbaţii sunt ca muierile; copiii vorbesc ca oamenii mari, iar cei mari vorbesc ca şi copiii. S-a schimbat ceva în soare, în constituţia aerului, în câmpul neurotic al materiei, în însăşi formula tainică a dumnezeirii; nu vorbim cum gândim, nu scriem cum vorbim, nu gândim cum am vrea - sau scriem cum vorbim, nu gândim cum am vrea - sau cum ar trebui - să gândim, a apărut şi se conjugă la toate modurile verbul "a negândi", a dispărut cuvântul "cinste" şi a apărut cuvântul "omenie", dar acesta nu e cuvânt, ci o decoraţie la care au dreptul doar unii, cei mai buni dintre cei mai buni, cei mai nebuni dintre cei mai înnebuniţi. Şi aşa mai departe... domnule profesor, înainte de a fi făcut planul revoluţiei mondiale, trebuia studiată problema asta a puterii: ce efect are această putere - a fotoliului, a pistolului, a sceptrului - asupra unor indivizi scoşi la primă generaţie din iobăgie sau lumpenbalcanie, şi urcaţi repede în posturi ameţitoare. Forţa asta care urcă prin fotoliu, prin fundul îngrăşat, spre capul care se crede dintr-o dată alesul poporului, poporul însuşi, zeul şi Dumnezeul atotştiutor al lumii; forţa asta care poate îmbolnăvi de cezarie pe oricine, de la ultimul motoflete rural până la fizicianul atomist, forţa asta poate să transforme, în numai o generaţie, în numai zece ani, un om din popor într-un tiran sau satrap feroce, absolut rupt de mase şi de realităţi... Omul e cauza tuturor eşecurilor - fiindcă are tendinţa să-şi transforme semenii în simple mijloace ale exercitării vanităţii sau puterii sale. Socialism înseamnă totul pentru om. Socialismul nostru înseamnă totul pentru omul nostru la putere... Vând castraveţi unui grădinar, domnule profesor, dar trebuie să-mi descarc sufletul. Sper că ai observat că politica nu e bună conducătoare nici de dragoste şi nici de adevăr, nici de căldură şi nici de cultură. Religia, cu toate defectele ei, era. Lumea are nevoie astăzi de o morală, înainte de filosofie, drept, religie sau ştiinţă. De o morală a adevărului simplu, a binelui simplu, a dreptăţii simple. De o morală care să-i controleze şi pe suverani, şi pe măturătorii de stradă. E un vis, ce altceva e viaţa decât o investiţie păguboasă în vise din ce în ce mai utopice? Astea i le spun eu în fiecare seară fiului meu, care e şi deştept, şi prost, şi călău, şi victimă, şi evreu, şi antisemit. Astea i le spun şi domnului profesor Karl Marx, dascălul tinereţilor mele, în nopţile în care Fie că nu dorm fiindcă mi-e frică, fie că mi-e frică fiindcă nu pot dormi. Confunzi, îi spun, oul cu găina şi găina cu omleta pe care nu o mai avem. Nu orice schimbare este transformare, nu orice transformare este şi dezvoltare, nu orice dezvoltare înseamnă şi progres; nu orice progres duce la civilizaţie, nu orice civilizaţie înseamnă omenie. Şi nici chiar orice omenie nu e totdeauna dreaptă, nici orice dreptate nu e totdeauna democrată sau de valoare: şi valorile pot să nu ducă spre bun-simţ, spre lumină, spre mântuire... Azi, aţi văzut? toţi cei pe care i-am lăsat să se certe la şedinţă - la şedinţa unde era să ne lăsăm pielea - sunt, fără excepţie, în felul lor, deosebit de dăştepţi, selecţionaţi de dăştepţi. Dar, din păcate, dăştept nu înseamnă inteligent, inteligent nu înseamnă rezoneur, rezonarea nu înseamnă meditaţie, meditaţia nu înseamnă ştiinţă, ştiinţa nu înseamnă înţelegere, înţelegerea nu înseamnă cunoaştere, cunoaşterea nu înseamnă contemplaţie şi aşa mai departe. Nu orice concluzie este şi o soluţie, 90% din soluţiile de azi înseamnă crize, şomaj, foamete, cataclism atomic oricând posibil. Între timp, toţi marxiştii de tip european ajung nişte momâi sau nişte rable: paralel, ca să nu se strice echilibrul lumii, preşedinţii americani (şi nu numai cei americani) sunt din ce în ce mai naivi şi mai orbi. Chiar dacă se alege unul mai acătării, este pe loc împuşcat, ca nu cumva atlantizii să se

vindece de mongoloidism. Aşa că am toate motivele să-i spun de la obraz: frate Karlie, ne-ai băgat în rahatul ăsta cât Himalaia, fii bun şi arată-ne calea de ieşire din pivniţe. Ai fost un liberal, un visător antidogmatic, un uriaş suflet generos (chiar dacă în copilărie o obligai pe sora ta să înghită scârnă de cal); acum însă taci, ţi s-a făcut şi ţie frică, ţi-ai făcut şi tu cerere de plecare în Israel. Ca să lucrezi anonim într-un chibuţ socialist. Dar nu vei lucra, îi spun, ci vei fi soldat; şi nu vei rămâne soldat paşnic, ci vei fi dus într-un război; şi nu într-un război de apărare sau eliberare, ci într-unul care nici Dumnezeu nu ştie nici când se va termina, nici cum se va termina. Aşa că stăm bine, iubite domnule profesor. Eu, mâine, voi afişa la primărie, pe o pânză uriaşă, această ultimă, cea mai adevărată lozincă din opera Lui: "Pentru noi, comunismul nu este o stare care trebuie creată, un ideal căruia va trebui să i se conformeze libertatea. Noi numim comunism mişcarea reală care suprimă starea actuală!"

Care suprimă starea...? Starea actuală? repetarăm ca în transă şi eu, şi Limpi.

- Da. Şi aş indica şi sursa: Marx şi Engels, Ideologia germană. Ce ziceţi? Nu aş fi pe loc spânzurat? Nu aş deveni un agitator revizionist, stângist, oportunist, anarhist, sindicalist, egalitarist, miciurinist, petrachelupist, berlinguerist etcetera? Jumătate din lume ştie ce nu vrea, cealaltă jumătate ştie pe cine nu vrea - dar, din nefericire, pentru cei rămaşi suspendaţi între capitalismul bogaţilor şi socialismul constructor de robii şi sărăcie nu există nici o lumină, nici o soluţie. Aici suntem aranjaţi pe cel puţin trei generaţii. Ca să înlăturăm relele unei dictaturi ignorante şi îngâmfate, va trebui să menţinem dictatura, pentru a putea combate ignoranţa şi îngâmfarea copiilor pe care i-am crescut fără oxigen şi fără libertate. Văd că nu mă credeţi - vă înţeleg, limba voastră abia de o sută de ani a muşcat din agurida politicii, strepezirea dinţilor abia urmează. Dar eu? Chiar dacă aş mai fi ceea ce am fost, chiar dacă, să zicem, aş găsi curajul şi drumul ca să mă duc sus de tot şi să spun în gura mare exact ce v-am spus vouă aici, credeţi că aş rezolva ceva? Uitaţi-vă la mine, vedeţi că numai cu o mână gesticulez, numai cu o mână arăt spre cer: cu cealaltă mă ţin de burtă. Voi credeţi că mă doare burta. Ei bine, aflaţi că nu mă doare nici un fel de burtă, dar, de fiecare dată când mă izbesc de oamenii Osmanului, unul din ei, căruia îi sunt deosebit de drag, îmi taie cureaua de la pantaloni. Poftim. Acasă am zece curele tăiate, pot să mă duc încins cu sârmă, sfoară, cablu, eu tot ţinându-mi aşa pantalonii mă întorc în oraş şi acasă. Nu vă jenaţi, mă voi lega cu cravata. E vina mea că nu am prevăzut briceagul revoluţionar al alter-ego-ului din paza panosmană. Trăiască Libertatea, trăiască Demnitatea, jos pantalonii! Dragii mei, ispăşesc păcatele de vanitate şi vis ale neamului meu răspătimit, nimic, nici o curea tăiată, nici un picior în spate nu mă absolvă de vina de a fi crezut orbeşte în El. Orice dogmă e setoasă de sânge, o revoluţie nu-şi mănâncă numai copiii, dar îi face de râs pe nepoţi şi de plâns pe strănepoţi. Iar pe cei care mai supravieţuim sutelor de revizuiri antirevizioniste, ne obligă să umblăm prin lume cu cureaua tăiată de către un tătar netăiat împrejur. (Gura bate fundul, doamnă Limpi, eu sunt singur de vină: i-am spus odată tovarăşului cârcserdar de la paşapoarte că fericirea noastră e ca un cuţit fără lamă căruia nu-i lipseşte decât mânerul: a înţeles - şi de atunci, de fiecare dată, în felul său, îmi dovedeşte că acest cuţit are şi lamă, şi mâner.) Domnule profesor, ai ţinut o conferinţă sublimă, mi-a mers la inimă, aveam datoria să nu-ţi rămân dator: ţi-am ţinut şi eu o conferinţă, care de fapt e o simplă lamentaţie de jidov amărât ajuns la râul Vavilonului, unde nu are voie nici să şadă, nici să plângă, nici să ceară cuvântul... Asta e! Suntem ultimii "marxişti" din acest mare sat universitar, vai de capul nostru. Balul continuă, ciorba viitorului nostru e pusă pe foc, în câteva zile vom vedea cine pe cine mănâncă, cine pe cine bagă în oală... Îmi vine să cânt psalmi, să joc purim-spieluri. La noapte îl voi obliga pe fiul meu să-mi citească din Ezechiel... Sărut mâna, doamnă Olimpia, vă salut cu respect, domnule profesor, gute Nacht, şalom, dosvidanie...!

Ca un fum albastru, silueta tragică a prietenului nostru se topi în perspectiva deznădăjduită a acestei uliţe de mahala; plopii îşi clătinau vârfurile mai mult în semn de neputinţă şi mirare, decât atinse de brizele îndepărtatelor păduri şi ape; luna întârzia să răsară, totuşi lumina ce cobora din cer părea albastră, părea catedrală, părea transparentă ca liniştea din filmele subacvatice. Limpi îmi slobozi braţul, urma căldurii ei o simţeam ca un desen pe piele, îmi arătă poarta grea a cimitirului vechi, întrebându-mă din ochi: intrăm?

Intrarăm. Furăm primiţi discret, fără vorbe, fără ifose, cu multă căldură şi simplitate. Spre deosebire de oraşul vechi, cu străzi cotind capricios, cu acea totală lipsă de ordine şi disciplină ce caracterizează levantul, cu casele stând şui, curţile înfipte oblic în străzi, cu grădinile când năvălind, când retrăgându-se cine ştie unde (dezordinea aceasta urbanistică trădând individualismul rural, fantezia şi vanitatea refractară a proprietarilor, un fel de refuzal alinierii şi ordinii, liberalismul arhaic al sâc-sâcului faţă de primărie, faţă de vecini, faţă de lumea întreagă, dar şi dosirea, camuflarea faţadei, ca şi când toată bunăstarea, câtă era, trebuia ascunsă de perceptori, stat, duşmani) - aici, în cimitirul vechi, ne întâmpina o ordine severă, o discretă şi mândră linişte, un aer distins de comoditate şi graţie. Am văzut (în filme) cimitire engleze, sobre şi tăcute, cimitire italiene, grandilocvent şi ţipat solemne; nu pot să uit umilele ţintirimuri din satele nordice, mirosind a levănţică şi busuioc, cu morminte înalte, năpădite de iarbă, cu babe şi copii, cu iezi săltând peste aceste movile de umilitate şi cosmică resemnare, cu cruci de lemn vopsite vesel, înfipte strâmb la căpătâie, arătând de departe ca pălăriile date pe ceafă ale chefliilor; fără garduri, satul prelungindu-se în ţintirimul lui, iar acesta pierzându-se în peisaj, topindu-se duios şi în sus, şi în jos, ca o nimicnicie, ca un hotar de nimeni contestat, vag, păgân-creştin, oale şi ulcele, Dumnezeu cu mila. Aici şi acum, în vechiul cimitir al vechiului târg, eram musafirii neaşteptaţi ai secolului trecut. Mică şi serioasă burghezie, din ovalele paralele ale fotografiilor, abia o întrezăream, dar bănuiam privirea multor taţi şi a unor mume care au avut mulţi copii, multe griji, multă decenţă, multă mândră simplitate şi cumsecădenie: multă frică, nu de Dumnezeu, ci de ruşine, şi de memoria urmaşilor. Pretenţia galantă a marmurelor părea temperată de veto-ul greu ce-l aveau şi aici pământul, ţărâna, lutul. Mirosea a grădină-acasă-la-Mama, cu un uşor plus de biserică măruntă, plină de copii şi de nuntaşi încremeniţi în stop-cadrul unei veşnicii meritate, în orice caz, spectacolul alb al acestei linişti cadastrale, poezia naiv-tristă, ridicolă uneori, a epitafurilor (având ceva din parfumul desuet al carnetelor cu suveniruri ale bunicelor noastre), dar mai ales teribila istoricitate anistorică, absolut categorica hic mortui vivunt!, ne purtau pe alei de parcă un ghid necunoscut, uşor jignit, încerca timid şi cu sobrietate să ne dovedească, indirect, că i-am judecat greşit, că i-am ignorat şi i-am vorbit de rău fără să-i cunoaştem. "Iată cum am fost noi, iată cum suntem şi cum rămânem, iată cum nu veţi fi voi niciodată: nu avem nici cea mai mică vină pentru ceea ce se întâmplă acum cu voi. Fiecare

trăieşte aşa cum va muri, fiecare are moartea pe care o merită! Noi, aici, suntem între noi, ne ştim, ne respectăm. Linişte! Gura! Să vă fie ruşine, netrebnici ce sunteţi!"

Limpi se aşeză obosită pe o lespede albă. Mă uitam la ea din profil, îşi scosese ochelarii, semăna acum cu propriul ei portret dinăuntrul meu. Ştiam, simţeam că acum îşi aude pântecul pustiu, jeluirea metafizică a ovarelor ei fără de fruct: "Cine are să ne îngroape? Cine ne va pomeni, cine va veni să cureţe de buruieni locul sub care ne vom dormi singurătatea?" Dar albastrul ceresc al nopţii şi albele pietre ale acestui imens ţintirim alunga de lângă noi umbrele de plumb ale disperării. Aici era bine, aici eram acasă, aici nu ne mai temeam. Aici putem să tăcem, nu trebuie să luăm cuvântul, nu avem nevoie să ne apărăm. Oraşul, sub o geană roşie, părea mocnind sub cenuşă. Miasmele lui muşcătoare şi rele, nu puteau pătrunde aici. (Eram trecut mult peste cincizeci de ani, Limpi avea şi ea patruzeci şi cinci: pe Telemac ar fi trebuit să-l concepem înainte ca eu să fi plecat, pentru zece ani, spre Troia mea absurdă. Acum, eram bătrâni, obosiţi, dragostea noastră nu era decât un paliativ, o formă a singurătăţii în doi, o lucidă disperare şi o rău disimulată frică de oameni şi bătrâneţe. Ne ţineam de mână ca să trecem prin codrul cel rău, ne ţineam de mână ca să putem călca peste pragul de taină al camerei negre; stăteam spate în spate ca să ne putem apăra de lupi, câini, şerpi, scorpioni, oameni. "Bărbate, îmi spunea ea în momentele de hazoasă amărăciune, acum totul depinde dacă reuşim să ne aranjăm tusele şi junghiul pe aceeaşi lungime de undă. Nu ne interesează, nu ne mai interesează Istoria: nu ne interesează, nu ne mai interesează nici viitorul luminos: doar marmelada şi tricolorul, panificaţia şi vinalcoolul, şi îi dăm în mama lor pe ăi de ne c... tumna în acest secol, şi tumna în acest rahat de pace turco-rusă. Gura - şi la mai mic!").

Ca în vis, auzeam de departe fanfara de ţigani guşaţi cu care se îngropau aici, în fiecare zi, după-masa la ora 4, morţii, sub privirile curioase şi comentariile vesele ale gaiţelor acestui târg plin de pişicheri şi puşlamale. Poltronii, şmecherii, juveţii, gogoşăresele, ginecologii, miticii, farfurizii, caţavencii, palicarii, nastratinii, bişniţarii liberali, bişniţarii oficiali, scatofagii din divan, scatofagii din presă, scatofagii ezoterici, pachidermii poetici, saurienii curlingăi, veşnic-învinşii, avocăţeii, câinii, învingătorii pereni, puşcăriaşii voluntari, paznicii de silă, paznicii fără voie, lichelele profesioniste, lichelele amatoare, lichelele emerite, ticăloşii cretini, ticăloşii cretinizaţi, ticăloşii de geniu, doctor-docenţii, logovorii, logomachii, membrii, nemembrii, foştii, ţiganii, ţigăniţii, popii analfabetizaţi, arhimandriţii contabili, coloneii-colonei, coloneii-berze-albastre, bârfitorii, curvele (de votcă, whisky, patrie, ciupeală, turism), fecioarele obosite, mamele divorţate, taţii muieratici, laşi şi beţivi, cei zece mii de ingineri nerentabili, cele zece mii de pupitre loto-prono, cei două sute de mii de ţărani plecaţi din sat, dar încă neajunşi în urbanitate, dascălii cenzori, dăscăliţele agitatoare, militarii civili, civilii-militari, recruţii tunşi, recruţii netunşi, damele cu relaţii, peştii cu carnet, actorii născuţi, actorii tăcuţi, actorii megafoane imnice, bătuţii la cap, bătuţii la fund, tras-împinşii, schizofrenicii de carieră, băgătorii de seamă, turnătorii de toate gradele, de toate speciile, dispecerii de prostietate, impotenţii timpurii, onaniştii convinşi, oligofrenii directori de editură, fabuliştii voiajaţi, cumnaţii, naşii, nepoţii, mătuşile bune, mătuşile nebune, muritorii de foame, muritorii sătui de viaţă, specialiştii, specialiştii cu carte, urmăriţii, urmăritorii, temuţii, temătorii, copiii, copiii educaţi, copiii just educaţi, fetele, fetele frumoase şi triste, triste şi frumoase, tovarăşii de la raia, tovarăşii din divan, tovarăşii de la Înalta Poartă, portretul Lui, portretul Ei, cărţile Lui, cărţile Ei, evul Lui, evul Ei, cuvintele Libertate, Independenţă, Demnitate, slavă, slavă, slavă... Plutind ca nişte măreţe stihii, umbrele unor jecmănitori de altădată veneau să se adauge jecmănitorilor de astăzi: mavrocordaţii, ghiculeştii, şuţii, calimachii, caragiii, cantacuzinii, moruzii, mavroghenii, hangerliii, ipsilanţii. Aceştia nu păreau a avea acces în incinta acestei ogrăzi curate şi severe. Aici nu era nevoie de acte şi documente, aici nu se râcâiau palimpsete. Viaţa e umbră, e şi vis - cu condiţia să fii serios, să fii cinstit, să mori respectat de vecini, de copii şi chiar de duşmani.

Nici o pasăre nu tăia cerul vitraliu. Stelele scăpărau ca în copilărie, basmele şi candelele erau pe aproape. Limpi îşi ştergea câteva lacrimi; mama ei se odihnea, nu de multă vreme, sub o salcie argintie, alături de zece-douăzeci de babe şi moşnegi ţărani din imensa ei familie.

Se întorcea în crug luceafărul de seară când am ieşit pe poarta acestui loc, îndreptându-ne, fără să ne vorbim, spre casă. În faţa agiei observarăm o neobişnuită agitaţie a şoferilor cu maşini negre şi numere mici: însemna că şedinţa nu se terminase. Fusese, probabil, lărgită, noi nu am servit decât ca drojdie. Aluatul, acum, creştea, creştea. Adormirăm, îmbrăţişaţi ca doi speriaţi de pe o plută a Meduzei ce abia fusese lăsată la apă. Fără vise, fără tresăriri: ca acele fericite ierbivore pe care bunul Dumnezeu le-a făcut în aşa fel încât, de îndată ce au scăpat din ghearele tigrului prea vărgat, uită de spaima prin care trecuseră; pot să pască, să iubească, să doarmă de parcă nici nu ar exista gheare, dinţi, de parcă pădurea lumii ar fi fără fiare, numai cu ierburi şi flori, cu ape şi copaci umbroşi.

C A P I T O L U L   A L   I X - L E A

În care se meditează despre educaţia onirică prin pijamalele în dungi zebrate. Apoi, eroul nostru compune cotidianul său articol de fond stând de vorbă, în imaginaţie, exact cu cine nu ascultă de nimeni. Demonstrându-se diferenţa dintre puii crescuţi în ograda ţărănească şi cei produşi industrial în găinăriile de stat, doamna Olimpia trage câteva alarmante concluzii, trecând prin piaţă şi aprinzând lumânări într-o biserică dosită.

Nu pot să sufăr pijamalele vărgate. Nu ştiu cine a fost cretinul care le-a inventat, nu ar strica să i se facă fişa psihanalitică, precis s-ar descoperi că era un sado-masochist încă nedepistat. La pârnaie, eram circa zece mii de oameni ce lucram la piramide. Seara ne dezbrăcam de zeghea vărgată, culcându-ne pe priciuri ca sardelele, dar fiecare în cămaşa şi izmenele mai mult sau mai puţin albe. Pe când acum, cunoscând monotonia lenjeriei de stat, nu-mi era deloc greu să-mi imaginez un oraş

întreg de bărbaţi încă liberi culcându-se, spre a-şi face somnul permis şi obligatoriu, în aceste uniforme ale robiei internaţionale. (Femeile - deşi au acceptat, temporar, pijamaua masculină - evită instinctiv modelele zebrale: preferă pe cele cu răţuşte, floricele, ciupercuţe, michi-mauşi - şi bine fac.) Ştiu din surse demne de încredere că procurorii, anchetatorii, paznicii, miniştrii de interior se feresc ca de foc de pijamalele în dungi, asta le aminteşte exact de ce trebuie să uite ca să poată adormi. Nebunul de Fronius, colegul meu de la catedra de psihologie experimentală, încercând să-mi explice odată cauzele laşităţii generaţiilor postbelice, făcea apel la teoria educaţiei prenatale, susţinând că un copil conceput de un bărbat în pijama vărgată cu o femeie care în tot timpul sarcinii se culcă lângă un cetăţean în pijama vărgată, fiind şi obligată să spele şi să calce aceste pijamale vărgate, nu se poate să nu engrameze în morula ce i se dezvoltă sub inimă imago-ul ameninţător al spaimei de haina vărgată, de puşcărie, de culpa leprologică. Nu am avut decât câteva zeci de ilegalişti închişi, în schimb avem o sută de filme în care mii de eroi în haine vărgate stau după gratii şi tânjesc după libertate şi nouă ordine europeană. Nu cred că Fronius avea totală dreptate. Personal am oroare de tot ce e vărgat, fără să mă justific, am dat pur şi simplu ordin nevestei mele: dormim amândoi în cămăşi ţărăneşti, lungi, cu râuri roşii-negre. Înainte de a-şi îmbrăca uniforma de confecţii a hainelor civile "de oraş", ţăranul care vine de la ţară şi din costumul naţional cunoaşte o fază tulbure şi dramatică ce începe cu urletul brigadierului, spălatul pe dinţi şi dormitul în pijamaua obligatorie. Dacă, de pildă, vine maică-sa să-l vadă la cămin sau baracă, i se întoarce bietei femei stomacul pe dos de groază, văzându-şi feciorul "şi tuns, şi în pijama". E cât se poate de logic (şi psihologic) ca o carieră prin muncă şi pentru muncă să înceapă cu îmbrăcarea pijamalei de noapte şi să se sfârşească cu îmbrăcarea acesteia în zeghe zi-lumină. Ţiganii se culcă goi, doar cei fuduli şi proşti îşi îmbracă pijamaua când ies dimineaţa la soare, şi asta numai ca să crape ochii vecinilor de invidie. Nu e de mirare că în limba ghiveci a mahalalelor noastre se aude tot mai des apelativul "Vărgatule!" în loc de "Bărbatule!". Frica silnică de viaţă e teribil de înrudită cu munca silnică, tot pentru viaţă, legătura simbolică dintre ele stabilind-o această pijama în dungi, atât de caracteristică design-ului social al deceniilor postbelice.

Am o mare încredere în somn, în legile şi miracolele ascunse în activitatea noastră cerebrală din timpul în care dormim. Raţiunea - care ne-a civilizat în aşa hal, încât acum suntem obligaţi să căutăm alte planete, în vederea unei eventuale migraţii a celor aleşi, de pe această Terra minată şi infestată - va trebui în viitor să investească mai mult în cercetarea viselor. Am impresia că, în această privinţă, primitivii, ţăranii, copiii sunt considerabil mai avansaţi decât chiar The Massachusets-Lomonosov Institute for tehnical researches. Nu pot să uit lucrarea celui mai idiot (dar şi celui mai genial) dintre foştii mei studenţi: parcă-l chema Ramon sau Negon, nu sunt sigur. Acesta susţinea, în cadrul seminarului meu închinat "dramei cu turn", cum că anumite triburi boşimane, din cele mai primitive din lume (unele din ele ignorând chiar şi focul), trăiesc foarte fericite, în felul lor, numai şi numai datorită faptului că ele consideră adevărata lor viaţă nu pe cea din timpul zilei (în care se târăsc mizeri, în căutare de viermi, omizi, muguri şi rădăcini ce le alcătuiesc hrana), ci viaţa lor din timpul nopţii: mai precis, somnul. Încep să se înveselească abia cu venirea serii. Se pregătesc pentru somn ca pentru un miracol, ca pentru un magic eveniment. Visul constituie rostul vieţii, în timpul visului sunt liberi, fericiţi, fantastici. Sărută pământul (mama tuturor viselor), se culcă împreună cu sentimentul religios al aşteptării, al revelaţiei, şi visează, visează, visează. Toată dimineaţa ce urmează nu fac decât să încerce să-şi povestească - amuzându-se colosal - visele ce le-au avut fiecare în parte. Consideră drept cel mai rău semn când doi sau chiar trei dintre ei au avut acelaşi vis: asta înseamnă cutremur, furtună, năvălirea tăietorilor de capete din insula sau arhipeleagul vecin, întregul lor limbaj este format din şi pentru aceste vise. Nu au cuvânt, de pildă, pentru băţ, ciomag sau suliţă: toate acestea, la un loc, se cheamă "mu-mu"; dar tot prin "mu-mu", spus cu altă gesticulaţie sau mimică, sunt denumite şi prăzile sau victimele instrumentelor de mai sus. În schimb, au o sută de termeni numai pentru forma de vis pe care au avut-o sau au visat s-o aibă în timpul nopţii.

Pe vremea când mi se prezenta această bizară teză, eu treceam prin faza mea albastră, neokantiană: afirmaţiile famulusului meu mă scoteau din sărite, mă jigneau chiar. Nu mă refer la boşimani, povestea aceasta se mai poate înghiţi, gândeam atunci: dar Rumon (sau Negon) îndrăznea să susţină că întreaga noastră cultură occidentală nu este decât un substitut, faute de mieux, al visului, al capacităţii de a visa, un jalnic Ersatz al lui homo fictus, devenit, spre marea sa nefericire, homo faber. Credeam în apercepţiile transcendentale, consideram categoriile aristotelice ca fiind sacre. Cum puteam să admir o teză ce deriva Cultura din visul unei omeniri în stare şi graţie primitivă, o teză ce considera că cel mai savant fizician, sau artist, sau politician modern nu foloseşte, când activează la maximumul genialităţii sale, mai mult de zece, maximum cincisprezece la sută din capacitatea posibilă a sistemului său nervos - în timp ce un primitiv, dormind într-o peşteră, visând cai verzi pe pereţi (să zicem!), angajează în acest subconştient act peste 75% din neuronii, dendritele, axonii săi. Dar nu asta m-a înfuriat de fapt: ci aserţiunea din concluziile lui cum că aceşti primitivi onirici nu cunoşteau minciuna, fiind incapabili de minciună şi în afara actului ce se acoperă prin verbul "a minţi". Minciuna, susţinea studentul meu, apare o dată cu răsăritul soarelui, cu trezirea din somn. Cultura, în esenţa ei, rămâne o stare de visare colectivă, civilizaţia fiind coşmarul ce ar începe din clipa în care apare prima minciună: de pildă, dobitocia aceea hegeliană care afirmă că tot ce este real este şi raţional (şi invers), când, de fapt, tot ce e real e şi ireal, deci mincinos. Omul sincer şi naiv îşi visează originile, zeii, marile cataclisme ale speciei sale: el are "utopii" (vise), sau "distopii" (coşmaruri), tocmai fiindcă e o fiinţă monotropă. În clipa în care, să zicem, se politropiază, apare ştiinţa, dar se plăteşte pentru ea o imensă vamă de minciuni: toate utopiile şi distopiile proiectate spre viitor ne scot, de fapt, din vis, din paradis, şi ne mută cu forţa în cincinalele falselor statistici, falselor lozinci, falşilor eroi sau zei. Aceştia vin din neantul istoriei ca să umple golul căscat prin raclarea omului modern de capacitatea primitivă de a visa liber, gratuit, de dragul nopţii, folosind, cum s-ar spune, somnul la toţi indicii, parametrii anteplanificaţi.

În cămaşa mea de noapte (albă, lungă, brodată în cruce cu arnici roşu şi negru), în cea de-a treia zi după scripturi - adică după neuitata şedinţă din pivniţa conspirativă a divanului de cultură) mă simţeam... aşa şi aşa. Priveam pe geam, peste oraş, umplându-mi fiinţa cu vuietul dumnezeiesc pe care îl produce joaca liberă a copiilor: liberă şi neangajată, finalitate fără scop, Zwechmässigkeit ohne Zweck, ar zice Kant. Vibra aerul, copacii se bucurau de soare, de păsări, de primăvară; dincolo de centura de coşuri şi fumuri ale uzinelor şi fabricilor (nefuncţionând, deocamdată la toţi indicii şi parametrii anteplanificaţi, dar pe calea cea mai bună ca, până la sfârşitul deceniului să recupereze întârzierile şi rămânerile în urmă etc.), presimţeam

molcoma şi aşezata perfidie a Bărăganului. Ştie el ce ştie: la toamnă, iar nu vom număra boboci: vom justifica prin "motive obiective" pentru ce jumătate din recoltă va rămâne pe câmp sau va aştepta, sub ploaie, pe rampe, încărcarea în nişte vagoane rătăcite sau în nişte silozuri plecate în turneu cu cântece şi jocuri de viaţă nouă, dar strămoşească. Invidiez sincer popoarele vecine şi prietene care, mai puţin puritane decât ilderimii şi solimanii noştri, au amenajat pe lângă fiecare gară sau siloz câte o făbricuţă de votcă. Pentru orice eventualitate. Votca se vinde pe dolari grei în ţările capitaliste, tâmpeşte exact pe cine trebuie, în schimb, ne permite să cumpărăm hârtie fotografică specială cu care să putem fotografia, din cosmos, starea sufletească a industriei şi agriculturii celei mai înaintate. Se întâmplă un ciudat fenomen, care, prin repetare, devine un simptom aproape specific. Ne înecăm ca ţiganul la mal, obosim, sau ne plictisim, sau încurcăm borcanele, exact când e momentul să culegem şi să fructificăm rodul muncii de peste întreg anul. La cules, transport, depozitat şi conservat - se pierde peste jumătate din darul acestui pământ. Cum? Nu e cazul ca tocmai eu să explic acest nonsens economic, devenit baladă şi legendă prin satele dimprejurul nostru. Peştele se împute de unde se împute, dar de ce o feştelim totdeauna toamna, e mai greu de aflat şi mai greu de combătut.

Eram într-o deltă hiperbogată, construiam un imens dig, în condiţii asiro-babiloniene. Totuşi, cei care aveam licenţe sau doctorate eram scoşi uneori la ultramodernele crescătorii de porci mangaliţe: aceşti porci locuiau în nişte apartamente cu apă, canalizare, o minune! În comparaţie cu noi, diferenţa era cam cât de la bordei la vila cu iederă. Porcilor li se administrau peniciline, în timp ce noi nu aveam dreptul nici măcar la o bulină de aspirină sau talazol; porcii, înainte de a intra în coteţele lor regale, treceau cu delicatele lor copite (unse cu vaseline speciale de nişte foşti medici veterinari, universitari cu tratate traduse şi în ruseşte) printr-o baie de nu ştiu ce, pentru dezinfectare. Erau stropiţi dimineaţa, îmbăiaţi la amiază, spălaţi spre seară cu furtunul. Porcii erau frumoşi: deşi ne dispreţuiau profund, noi îi admiram şi-i iubeam. Erau ca şi copiii noştri, ei se bucurau de binefacerile pe care noi le pierduserăm definitiv. Buun. Dar venea toamna şi, într-o zi, pe un braţ leneş al Istrului gălbui, apăreau zece bacuri vechi, destinate, înainte de primul război mondial, transportului de cereale. Aveam ordin să încărcăm o mie de porci în aceste şalande. Ameninţaţi cu puşca, timp de trei zile, tot încărcăm splendidele noastre opere: pe fundul bacului încăpeau maximum treizeci de exemplare de "tineret porcin" (90 de kilograme în medie). Dar ordinul era ca în fiecare bac să încărcăm câte o sută. La protestele noastre că aşa ceva e o crimă, au răspuns: "aşa e ordinul, aşa-l executăm". Trei ofiţeri superiori, tuciurii şi cu ochi injectaţi de disciplină, au asistat la încărcarea fiecărui porc în parte. "Tineretul" guiţa cumplit, era suficient de inteligent ca să-şi presimtă moartea. Am dat drumul pe nişte jgheaburi improvizate (Istrul era scăzut, faleza destul de înaltă) la o mie de porci în nu ştiu câte cale, afunde fiecare de circa zece metri, îi încărcăm, unul peste altul, cam pe cinci straturi, aşa cum ai încărca un coş cu nuci. Nici nu terminam de "umplut" cala, că exemplarele de jos erau deja sufocate. Ca să nu se audă guiţatul de moarte al celor care se zbăteau (ca într-o cameră de gazare), am pus capacele de tablă groasă. Şefii erau veseli, fiecare se alesese cu câte cinci porci vii. Remorcherul întârzia. Noi, bieţii ivani denisovici legaţi sufleteşte de fructele muncii şi dragostei noastre, plângeam de mila odraslelor condamnate la o atât de crudă murire. Viaţa mergea înainte. Dacă, a doua zi, sergentul veterinar, inspectând animalele din crescătorie, descoperea vreun tânăr porcin fără copitele unse, respectivul deţinut primea zece lovituri de cravaşă la fund, plus că i se tăia dreptul la marmeladă pe trei zile. (Am văzut, în acei doi sau trei ani în care am lucrat în agricultură, munţi de ceapă calitatea-ntâi lux putrezind în silozuri prost făcute, sute de vagoane de cartofi sau sfeclă furajeră intrate în fermentaţie, deşi erau îngropate reglementar în silozuri subterane, bine aerisite. Pe distanţă de kilometri, primăvara duhnea a cereale alterate, a alcool provenit din aceste fermentări subterane. Am avut colegi ţărani care se întorceau bolnavi de la lucru: îngropau viţei de rasă care, din cauza unei greşite înţărcări, mureau de foame sau intoxicaţi. Nu conta, nu am auzit de nici un administrator care să fie pedepsit sau măcar înlocuit.) Întrebând eu, la cârciumă, un venerabil director la o fabrică de mobilă (ce căuta o fabrică de mobilă într-o regiune minieră nu ştiu), cum se descurcă, mi-a spus, în linii mari, cam urmǧtoarele "Tăiem, domnule, trei munţi de păduri bătrâne. Facem scânduri, le uscǧm tehnologic, le croim, le sculptăm: fabricǧm mobilă stil, pe care foarte greu`reuЯim să o vindem, pe preţ de subcost, în electoratele unite ale Schlaraffenlandului. Pe mărcile obţinute, doi alutani cu aere de viezuri-cumnaţi, cumpără o linie tehnologică de fabricat maşini de împădurire mecanizată. Perfect. Abia când această linie începe să producă, cei din minister (deşi au primit zeci de rapoarte în această direcţie) constată cu amărăciune că automatele noastre de împădurire au toate calităţile din lume, sunt şi teribil de frumoase şi exponabile, doar că... nu se pot urca pe munţi şi nici pe dealurile despădurite. Ce facem? Trimitem alţi doi cumnaţi-viezuri în Africa, să caute pieţe pentru împăduritori. Găsesc. Dar şmecheriţii africani vor să ne plătească aceste maşini cu... mobilă stil sculptată, pe care au primit-o de la alemani, în contul lemnului lor de teck. Între timp, alţi cumnaţi studiază în Arabia Saudită problema adaptării maşinilor noastre de împădurit brazi la condiţiile de climă şi valută de aici. Şi aşa mai departe, in saecula saeculorum, amen..."

Cu aceste, desigur, răutăcioase şi total fanteziste "bârfe", considerai terminat articolul de fond pe dimineaţa aceasta. Rozariul critic al litaniei pro patria, rostite pe dinăuntru, suplineşte, în condiţii din ce în ce mai paupere, lipsa unei prese lizibile, întreţinând funcţiunile hormonale ale glandelor politice reale, dar potenţând, paralel, şi nivelul de agresivitate, mută şi pasivă, a bravei noastre mase de muncitori, ţărani, intelectuali etcetera. Indiferent de naţionalitate, convingeri politice sau religioase. Cred că 75% dintre francezi sau austrieci (de pildă) nu citesc deloc ziare, nu se interesează de politică, îi doare pe ei în cot de ce e şi de ce nu e în capul preşedintelui lor. Pe când la noi, peste 90% din populaţie scrie zilnic, pe dinăuntru, cel puţin unul sau două articole critice de fond. Ultimul grăjdar, cea mai năcăjită mulgătoare sau dăscăliţă stă de vorbă (tot pe dinăuntru, sau în cerc foarte închis) cel puţin o oră pe zi direct cu Suleimanul Magnific de la înalta Poartă - şi chiar cu cel de la Sublima Poartă. Nu sunt un mistic exagerat, nu am o iniţiere deosebită în magie sau alchimie: totuşi, mai ales de când mănânc o pâine în acest colţ de lume bizantină, pe nesimţite, am ajuns la absurda certitudine că, dacă douăzeci de milioane de garabeţi fricoşi, blegi şi atoateaplaudatori şoptesc cotidian, cu ochii la cer, în unanimitate absolută, "vai de fundul nostru!", conform unei materialist-spiritualiste blestemăţii, se ajunge real şi raţional la pătratul acestui vai. Astfel se explică şi faptul că nimeni din afară nu ne poate înţelege şi nici pătrunde. Ziariştilor străini noi le apărem supuşi, resemnaţi, total tâmpiţi. Ei ne apar cretini, picaţi din lună, total în pom. Noi suntem înaintea lor cu un secol în ceea ce priveşte trăirea practică a Răului, ei sunt înaintea noastră cu alt secol în judecarea din afară a acestui Rău. Intre noi şi ei sunt subistoria, antiistoria, contratimpul afectiv: blestemele, răbdarea, "lunga durată" a măcinării pe dedesubt, freaticele lucrături prin care materia (la noi, pământul, minele,

petrolul, lemnul etc.) în alianţă cu tovarăşul de drum-nedrum, spiritul, urzeşte levantin nu moartea sau distrugerea birocraţiei prezente, ci doar compromiterea ei pe ici, pe colo, şi anume în părţile cele mai subtil esenţiale. Napocos, maestrul meu spiritual, încercând să explice de ce ne lipseşte, pe plan existenţial, sentimentul tragic al vieţii şi al istoriei, a ajuns la convingerea că, Europa fiind un organism unitar, în cadrul diviziunii funcţiunilor şi valorilor ei, nouă ne-a revenit trista şi totuşi sublima misiune de a compromite, de a ridiculiza, de a batjocori toate iluziile, dogmele, utopiile ei. Latini uşor slavonizaţi, turciţi de greci şi germanizaţi de unguri, fanarioţi bonjurişti şi revoluţionari de operetă (doar ţăranii noştri analfabeţi au ştiut să moară frumos pe roată, pentru dreptate şi pământ), eram cât se poate de indicaţi pentru rolul de bufoni critici, atleţi ai băşcăliei şi bârfei împinse până la limitele magice ale negării negaţiei, prin afirmarea până la scârbă a afirmaţiei-afirmării. Ce am făcut noi din biserica noastră pravoslavnică? O adunătură de popi inculţi şi răi, curvari şi beţivi, de mitropoliţi unşi cu toate unsorile politicianismului concesiv, simpli funcţionari învârtiţi (excepţiile întăresc regula!), rentieri şmecheri ai unui altar pe care îl menţin sacru doar babele, tradiţia, suferinţa şi disperarea. Ce am făcut din democraţia noastră parlamentară? Din alegerile noastre "libere"? Ce facem acum din cei şapte stâlpi ai înţelepciunii marilor noştri ilderimi, din decretele, documentele, codexurile de înţelepciune ale Celui Mai dintre Cei Mai? That is the question!

Încep - deşi nu sunt total de acord cu Napocos - tot mai des să mă gândesc (straniu acest reflexiv, la verbe ca: a gândi, a râde, a plânge!) la acest ciudat cuvânt care se cheamă "a batjocori". Din care derivă (şi nu invers, cred eu) substantivul cel mai tragic, cel mai grav, cel mai specific pentru firea şi destinul nostru: "batjocura". A batjocori e o formă populară de a ironiza, de a lua peste picior un semen, un prieten, un duşman sau chiar un călău. "Batjocura" e mai rea, la noi, decât injuria sau insulta, bătaia, uneori chiar decât moartea. "Am ajuns de batjocura lumii" reprezintă culmea mizeriei, nenorocire mai mare nu există. Fără îndoială, Napocos, chiţibuşar de formaţie germană, stătea intrigat în faţa acestui cuvânt atât de bizar compus: bat-joc-ură. Ce caută "jocul" exact la mijloc? între bătaie şi acest sufix, "ură", care, în fluxul vorbirii e substantivat, în limbă existând şi forma latină veche curare, a avea grijă, şi forma, tot latină "ură", "ura" (horrire-horrescere), omonime cu slavonescul franţuzism "ura, ura!", atât de folosit la mitinguri şi la aniversări. Ce caută, adică "jocul", camuflat între două, atât de aspre, cuvinte? E adevărat, în satele nordice, transpădurene, este obiceiul ca flăcăii, seara, înainte de a merge să-şi smotocească fiecare fecioara aleasă, să se întâlnească, undeva, numai între ei, "la batjocură". (Asta o fac şi minerii în sala de pontaj, şi agrosclavii în pauzele de masă ori pe vreme de ploaie.) Nu se bat, nu se înjură: se batjocoresc - şi asta îi face deosebit de virili şi de ascuţiţi la limbă (şi la minte). La aceste ore ale duelurilor verbale, are loc ierarhizarea psihologică în deştepţi şi proşti, iuţi şi lălâi, ţinători la glumă sau supărăcioşi, în scriptele muzeului de istorie feudală din Genopolis (în Isarlâk, feudalismul este abia la mijlocul evoluţiei lui), există nenumărate scripte ce atestă faptul că, pe vremea războaielor de o sută, de treizeci, de şapte ani, comandanţii armiilor valahe îşi lăsau regimentele faţă în faţă, cu simplul, dar practicul scop de a le da ocazia să se sporcăie, să se batjocorească în voia inimii. Abia când oboseau spiritele putea să înceapă bătălia. Napocos, studiind adânc cele circa trei sute cincizeci de ocupaţii străine prin care am trecut şi trecem, constată judicios că (citez) "armatele ocupante îşi pierd total umorul de acasă: în schimb, la noi, o ocupaţie străină potenţează fantastic umorile şi fantezia batjocoritoare", deşi, cum zice un proverb, suntem şi bătuţi, şi f..., şi cu banii luaţi. Printr-o stranie coincidenţă (nu există "coincidenţe", îmi scria Köstler, pe vremea când mai corespondam cu el), un ţăran aproape analfabet, dar genial de deştept, cu care am fost eu obligat să-mi împart spaţiul penal timp de trei sau patru ani, venind vorba, nu mai ţin minte cum, de originea acestui cuvânt tragic, batjocură, îmi spuse râzând: "la noi în sat, jocul, nunta, cântului nu pot începe până nu vine Ťbat-joculť. Batjocul nu este altceva decât doba - sau orice alt instrument - cu care se bate ritmul jocului. El constituie esenţa la un dans, la o strigătură, la o urare." "Fantastic, sării eu, dacă ştiam, dacă ştiam..." Totuşi, mă întreb, cum de s-a ajuns de la "bat-jocul" dansurilor noastre la sensul de "batjocură"? în orice caz, miezul cuvântului trebuie căutat la mijloc: nici la "bătaie", nici la sufixul substantivabil "ură". Suntem un popor care dansează, căruia îi place să danseze, la care dansul-joc are o altă semnificaţie decât la vecinii din nord sau est. Suntem un popor destinat să tot danseze, aşezat de Dumnezeu între popoare care înjură, care ne fură, care ne mint: mesianice, providenţiale, de Allah sau dracul trimise: între toate aceste seminţii, net superioare nouă, noi suntem un biet popor care dansăm: batjocul - şi probabil şi batjocorirea cu care ne apărăm de batjocură şi batjocoritori - constituie esenţa jocului nostru în istorie şi în politică. Mersul nostru, în ritm dialectic, când înainte, când înapoi, când, mai ales, pe loc: hora, bătuta, învârtită, ţarina: şi la stânga, şi la dreapta, trei ciocane şi un off, hop, hop, hop!... Mândria unui popor poate fi direct proporţională cu lungimea înjurăturilor sale (cele mai viteze popoare nu înjură decât de mame şi Dumnezei). În cazul nostru, am impresia, cuantumul de suferinţă morală şi socială este direct proporţional cu acerbia batjocurii şi a batjocoririi. Eram gata să văd proiectat pe cerul siniliu al Isarlâkului nostru un mucenic, doctor-docent în etnografie, bătând, ca la o galeră, "ritmul vâslaşilor" (alt ritm istoric de care trebuie să ţinem seama). Cât priveşte "vâslaşii" de pe Volga puterii locale, cu teamă şi sumbre gânduri, îi bănuiam ca fiind scufundaţi în taina şi secretul unor acatiste de analize şi concluzii ce nu se mai terminau. Mie-mi era bine, certificatul medical expirat ieri nu mă mai interesa: aseară, cu aerul unui arici depilat, tovarăşul director adjunct în persoană (el, care mă considera un simplu obiect din inventarul Vinalcoolului), îmi bătuse discret la uşă. Nu sunase, ca să nu audă vecinii. M-a îmbrăţişat, m-a pupat: mă iubeşte, îmi spunea, mi-a adus chenzina, fără reţineri, fără autoimpuneri, fără abonamente voluntar-obligatorii la ziare, teatru, casa de naşteri. Mă ruga, mieros şi în şoaptă, să fac bine să iscălesc înainte cu cinci zile în condica de prezenţă: nu e nevoie să vin la birou, ortografia o pot face şi alţi dobitoci, tot nu-s buni de nimic. Eu să-mi văd de studii, de fantasticul ştiinţific, mă aşteaptă - ştie el - o muncă grea, de mare răspundere. Sărutări doamnei Olimpia, la mai mare, la mai mult!

Alaltăieri, un uriaş portret în culori al lui Karlie al meu fu înălţat pe cel mai înalt turn al primăriei: "Proletari din toată lumea", scria dedesubt, lipsind predicatul imperativ "uniţi-vă!" A doua zi, acelaşi portret fu coborât din înălţimi şi înlocuit cu chipul marelui Lenin, sub care scria: "Munciţi, munciţi, munciţi!" (Vechiul "învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi", cum se ştie, a dat un număr imens de tineri cu diplome, dar absolut refractari la ideea de a munci.) Fu coborât, peste noapte, şi acest portret: sosiră, zice-se, de la Înalta Poartă, câţiva bimbaşi divan-efendi, având aerul palid şi încruntat al atotştiutorilor în probleme de filosofie, serai, contraspionaj; probabil că la ordinul acestora, pentru orice eventualitate (c'est toujours le provisoire qui nous sauve!), s-a afişat, tot în punctul cel mai înalt al urbei, lozinca pacifistă: "Luna preparatelor culinare", fiind însă şi asta, după numai câteva ore (din cauza cozilor la pâine şi lapte), înlocuită cu: "Cine nu munceşte nu mănâncă!". Toate inteligenţele tactico-

strategice încercau a deduce cam ce se ascundea după asemenea schimbări de lozinci şi portrete. Şedinţa continuând, începură să circule zvonuri în legătură cu faptul că agricultura noastră ar fi fost acuzată a nu fi deloc ştiinţifică, alţii susţinând, din contră, că brava noastră multilaterală industrie nu e deloc la înălţimea fantastică la care ne-au obişnuit s-o vedem ziarele, radioul, televiziunea. Cultura fu bubuită cumplit. Au fost văzuţi inspectori în prozodie nouă bând în gară cu hamali şi scrâşnind din dinţi de ruşine şi revoltă. Directorul teatrului fu destituit, apoi reabilitat, apoi iar destituit şi trimis la regiment, pentru grave erori în economia politică a repertoriului; dirijorul-şef al fanfarei simfonice, deşi cumnat, fu obligat să arate de unde are bani pentru maşină, prin ce mijloace a reuşit să-şi plaseze trei veri la oficiul, foarte rentabil, de turism, sport, nunţi la ţară. A fost demascat şi directorul muzeului antimistic, fiind pârât că face trafic de icoane ciobăneşti, pe care le rechiziţionează de la băştinaşi şi le vinde, pe valută, în Marsilia, Hong-Kong, Bechet. Era în cercetare - deocamdată numai politică, nu şi penală - afacerea cu criptele de marmură din cimitirul vechi: trei potcapuri şi trei manageri de la primărie trebuiau să explice unde au dispărut oasele unor foşti exploatatori moşieri, în ce scop le-au fost rase cu polizor electric de dentist numele de pe frontispicii. S-au descoperit trei forme noi de furt ale cărnii (prin sărare şi amestecare cu soia a salamurilor superioare), trei sisteme de delapidare a zahărului din "laboratoarele de produse de cofetărie", trei metode de schimbare a tarifelor în pieţe, magazine, redacţii: lupii şi bieţii noştri lei din mica noastră grădină zoologică erau de luni de zile nişte nenorociţi de vegetarieni, carnea ce le era destinată se vindea în centrele miniere, sub formă de mititei pentru nunţile fruntaşilor în producţie... Osmanescu, însoţit de trei bacalaureaţi judo-karate, fu văzut beat mort în grădina Mitropoliei: cânta pricesne, lumea se şi mira ce voce frumoasă are. Zece poeţi tineri fură trimişi de urgenţă la ţară, să ajute cum pot campania de salvare a taurinelor melancolice; un taraf de amatori profesionişti cânta ţigăneşte în gară, la staţia de autobuze, ca să-i mai înveselească pe navetiştii deprimaţi, în restaurante se serveau la discreţie crenvurşti, dar numai celor care aveau cravată şi nu vorbeau dialectal. Un vânt de agresivă nebunie bătea şi prin oazele universitare: despre trei decani se spunea (deocamdată doar în şoaptă) că şi-au luat doctoratul înaintea licenţei şi licenţa mult înainte de bacalaureat; că publicau cărţi pe care nu le-au scris şi citeau cursuri pe care le scriau, pe ascuns, câţiva "foşti", ştiutori neautorizaţi de limbă rusă, engleză, franceză etc. Cică un tovarăş total necunoscut (şi nefăcând parte din protocolul şedinţei) s-ar fi ridicat să întrebe onoratul prezidiu: "până când toţi poeţii vor fi consideraţi economişti şi toţi economiştii adevăraţi obligaţi să facă poezie?" - iar antrenorul secund al echipei de fotbal a îndrăznit să ţipe că tristeţea demoralizată şi mentalitatea sictirită a excelenţilor noştri jucători nu vine, cum s-a spus, de la lipsa nivelului politic, ci din faptul că toate peşcheşurile şi întreg ciubucul rezultat din traficul entuziasmului sportiv intră în buzunarele unor samsari parveniţi, care nici gol nu bagă şi nici regim alimentar sportiv nu ţin. E cât se poate de trist, s-a spus, că un oraş care în trecut a dat atâţia viteji pe cap de locuitor să nu se poată lăuda, mai nou, decât cu gogoşeriile şi cu palmaresul său fotbalistic. Acum un veac, aveam cinci cotidiene şi zece reviste, la ora asta avem o singură foiţă pe care abia încap, pe lângă portretul oficial, farmaciile de serviciu, lista filmelor veşnic tinerei noastre cinematografii şi mica publicitate locală, cu tovarăşii morţi fără pete în cazier.

Ca într-un carnaval, profitând de mobilizarea excepţională a tuturor seimenilor şi begler-beilor din raia, o serie de adevăruri, absolut reacţionare şi negativiste, umblau travestite în zvonuri, din gură în gură, din cartier în cartier. E cât se poate de verosimil ca la sus-amintita şedinţă să nu se fi spus nimic din ceea ce - foaie verde lobodă - se trăncănea în cetate. Acolo, probabil, se citeau referate curăţele şi curăţite, se discutau dinainte planificat, dar spontan şi la obiect, diferite probleme legate de trecutul şi viitorul investiţiilor noastre în materiale, idei, oameni. O şedinţă este un ceremonial, nu în ea se fac operaţiile dureroase, nici nu se spune lucrurilor pe nume şi prenume. Dar - şi aici trebuie să-i dau dreptate lui Aldous Huxley, cu a cărui carte End and Means, când am citit-o, înainte de război, nu am fost deloc de acord - există, în orice instituţie, în fiecare sistem de stat, o tendinţă patologică, ca tot ce e mijloc (de pildă bătaia în şcoală, bătaia în armată, bătutul la cap şi bătutul din gură) să fie pus să ia locul SCOPULUI propriu-zis. Se uită scopul şi rămân mijloacele, uitându-se uneori până şi lozinca sau steagul cu care s-a pornit la luptă. Nu vreau să-l citez pe Marx (am impresia că a fost total uitat în plenara pe care, de fapt, el a convocat-o), dar, hegelian răsucit cum era, afirma totuşi că OMUL e scop şi revoluţia un simplu mijloc. Ca şi revoluţionarii de profesie, de altfel, ei fiind primii care ar trebui să dispară de îndată ce o revoluţie a reuşit: ori...? Treanca-fleanca, mere acre, mi-a spune Osmanescu, filosofii ne-au pus să schimbăm lumea: am schimbat-o, acum ce dracu' mai vor? S-o luăm de la început, să începem cu interpretarea, cunoaşterea, analiza, lupta de clasă? Caca de vacă. Suntem cum suntem fiindcă suntem exact cum am fost planificaţi să fim. E clar? E clar, trebuie să recunosc, e cât se poate de clar.

Cu aere de Hristoşi varegi, trei studenţi şi două fete (despletite fecioare fără noroc, fruntea la învăţătură, dar...) cântă pentru nimeni pe treptele de marmură ale noii universităţi (fosta Curte de Apel). Mă înfioară şi mă doare viersul lor. Îmi aduc aminte de serile genopoliene, de acel secol din viaţa mea în care nu cunoscusem nici berzele albastre ale fricii, nici crabii instinctului de conservare. Prin geamul deschis, se aude până aici refrenul cântecului lor daco-peruan: "E plină lumea de idioţi, de saltimbanci, de câini, de hoţi!"

"E plină lumea...", murmuram visător, privind departe, departe, spre acea zonă a civilizaţiei noastre urbane de unde bănuiam că începe universul celei de-a doua praşile. Pe trepte, la uşă, o auzeam turuindu-şi alutana de mare viteză pe Olimpia. Era ora zece, chiulise probabil de la staţia ei pentru a-şi face mica vânătoare alimentară prin târg.

Îmi făcu semn să tac: în urma ei, desculţă, cu faţa lată, roşie, de ţărancă zdumpeşă şi sănătoasă, venea Măria, femeia de serviciu din bloc, partenera de conversaţii (dar şi sursa de informaţii) a scumpei mele consoarte, ce considera irosită orice zi în care nu pierdea măcar o oră-două cu câteva, mărunte, dialectale discuţii despre piaţa locală. De astă dată aducea cu ea doi pui albi, cu creste roz: asistam acum la un consult de specialitate.

- Îi luai de la un ţăran, explica Limpi, doar îţi spusăi: nu-mi plac puii de Gostat, miros a peşte şi put a hoit. Când îi pui la cuptor, carnea ori li se fleşcăie ca la lipitori sub sare, ori li se întăreşte de poţi pleca cu ei la atacul Plevnei... Cumpăr scump, dar cumpăr când apuc pui de curte, să ştiu că au mâncat de toatele şi au crescut în voie pe sub dud...

Măria era sceptică.

- Deh, exclamă ea, poate avusărăţi noroc, mai ştii? Dar eu cred că vă înşelă ăl de vi-i vându!

- De unde-i cunoşti? După creastă? După cârâială?

- Nţţţ! negă ea.

- Atunci?

- Dezlegaţi-i, zise Măria, acuş îi ghicim.

Dezlegară puii şi le dădură drumul pe cimentul mozaicat al bucătăriei.

- Ei, întrebă Olimpia, şi acum?

- Să-i speriem niţeluş, zise Măria noastră.

Făcură "hârşşt!". Puii se speriară, apoi se liniştiră şi priveau idiot spre făraşul şi mătura ascunse după dulap. Măria râdea ca un harbuz bine copt.

- Vă spusei? Vă păcăli juvetele. Îi cumpără la Gostat, îi vinde scump, ca fiind păsări de curte liberă, câştigul diferenţă îl împarte cu şmecherii de la crescătorie. Toţi proştii cunosc învârteala asta!

Ochii Olimpiei scăpărau semne aprinse de întrebare:

- Dar de unde ştii? Spune-mi să nu mor proastă!

- Păi, e simplu! La mintea cocoşului: când sperii pui crescuţi în ogradă, ei sar în lături. Că au unde. Când îi sperii pe cei crescuţi la mare înghesuială - uitaţi-vă, ca aceştia doi - ei sar în sus. Că aşa au învăţat. Și altfel nici că se poate în puielniţă.

Limpi verifică. De trei ori. Puii ei săreau în sus, deşi aveau loc destul în bucătărie.

(Îmi venea să râd: cunoscusem, pe vremuri, o tânără pereche. Aceştia erau îngroziţi când, sâmbăta, îşi aduceau bebeul de la creşă: credeau că e mut. Nu era mut, dar grăia numai la un semn al îngrijitoarei, şi numai scadând în cor, împreună cu alţi cincizeci de prunci. Fronius - de câte ori experimenta reflexele condiţionate - afirma în gura mare: "nu sunt sigur că derivăm din maimuţă, sunt însă ferm convins că evoluăm spre maimuţă!")

Limpi oftă, scoase zece lei din bugetul ei, rugând-o pe Măria să-i taie "colectiviştii". Abia după plecarea femeii catadicsi să-mi arunce cuvenitele afurisenii de "bună ziua!".

- Ce faci, boierule, nu te-mbrăcaşi? Vuieşte târgul şi matale stai ca vodă Caragea, în cămaşă ţărănească, şi aştepţi să vină ciuma care să te facă demn de istorie naţională! Auzişi ce spusă Măria noastră despre puii ce ţi-i cumpănii, ca proasta, la preţ de cerere mare şi ofertă ioc? Dacă îţi trag vreo două-trei spaime - că am în sacoşa asta destule, şi de zile mari -, spune-mi, neamule, tu pe unde îţi scoţi cămaşa asta din zestrea mea? Şi încotro sări? În sus, în lături, sau intri în pământ, după toţi martirii şi sfinţii ce împodobesc catedralele papistăşiei voastre?

Îi sărutai mâna, o sărutai pe amândoi obrajii, ştiam lecţia: nu trebuie lăsată căimăcămia să se amestece în treburile noastre interne. Aici, în Balcanii ăştia, afurisiţi şi ridicoli chiar şi în momentele sublime, mă convinsei că istoria n-o fac numai cei mari, istoria se compune şi din nenumăratele vorbe şi tăceri ale celor ce nu au acces la înaltele tribune. Nici pădurea nu e alcătuită numai din trunchiuri de brazi şi coroane de stejari, milioanele de mărunte frunze fără pretenţii, de tufe şi buruieni contribuie şi ele la compunerea şi descompunerea atmosferei ce o respirăm. La ora asta, de pildă, marea istorie a Isarlâkului se consuma în misterioasele şi cumplitele şedinţe din divanul primăriei; totuşi, aerul ce plutea peste municipiu, raia, paşalâc, alături de luările de cuvânt de "acolo" (nimeni nu ştia nimic, "un mare secret, învăluit într-o şi mai mare taină", asta era ce se întâmpla pe după uşile capitonate de acolo) se mai completa şi prin şoaptele, zvonurile, bârfele, presupunerile, defulările, comentariile, idioţiile, genialităţile, presimţirile, revelaţiile, miturile, descântecele, ştiinţa, literatura, fabulele, legendele, credinţa, rugăciunile, blestemele mici, blestemele mari, ultimele blesteme, speranţele, slava, sictirul, paştele şi aia a mă-sii... În sfârşit, întreg alaiul de vorbe, vorbe ce alcătuiau raţia de rost şi libertate pe care, în momentele de oficială încordare, şi-o permitea fiecare cetăţean, contribuind astfel, pe uşa din dos, anonim, la întâmplare şi destin, la mersul înainte şi înapoi, la saltul calitativ sau la reculul spre o cantitate recalculată, mult superioară. Nechemaţii la ospăţul puterii se uită la acest bairam prin ulucile gardului: hora celor mari devine un spectacol, celor mulţi şi mărunţi nerămânându-le decât perversa plăcere de a-i vedea căzând şi scoşi pe targă pe gladiatorii învinşi. "Schimbarea domnilor" nu mai e o bucurie a nebunilor, e singura bucurie - şi, ca atare, lumea profită de ea cât mai mult. Istoria, în această parte de secol şi lume, a încetat să mai fie o succesiune de întâmplări ce aduc schimbări şi schimbări ce provoacă noi întâmplări, ea e o simplă scurgere de timp, în care Puterea are grijă să nu se întâmple nimic, chiar când au loc schimbări. Participarea empatică a maselor se aseamănă, mutatis mutandis, cu comentariile poporului elen al întâmplărilor din Olimpul ascuns al zeilor. Are loc, în felul acesta, un fel de sufragiu la negru, o imensă descărcare de blesteme şi afurisiri, de răzbunări şi pomelnice, de pânde şi bucurii (ovaţiile la tăierea capului sunt

vechi, între popor şi putere lupta în ring, fără arbitru, a început cu mult înainte de contractul social), ultimul aprod de la panificaţie, ultima femeie de serviciu de la W.C.-urile ştăbimii profită de această conjunctură pentru a-şi exprima umilinţa şi dorinţa de indirectă răzbunare. "A înţărcat bălaia, vine măturoiul cel mare!", se aude peste tot, chiar dacă toată lumea ştie că acest "măturoi" (care ţine loc de Providenţă, Dumnezeu, Justiţie imanentă etc.) nu va aduce, nu poate aduce nici un fel de schimbare esenţială.

Sosise şi Măria cu puii verticali. Nici nu erau curăţiţi de pene şi de pe acum băteau în albastru-mov, miroseau a peşte, a industrie şi economie ştiinţific planificată.

Limpi se uita la ceas, ofta, blestema. Cu o mână spăla vasele, cu cealaltă avea grijă să nu-i dea cafeaua în foc. Vorbea de una singură, dar, de fapt, mi se adresa mie, într-un mod indirect, de parcă nu aş fi fost proţăpit la doi metri de ea, în uşa bucătăriei, ci aş fi fost, cine ştie cum, plecat în America, sau chiar în lumea cealaltă...

- Auzisem eu, de la un deştept pe care nu am voie să-l numesc, de egoismul americanului, care numai el vrea să trăiască, de egoismul rusului, care numai el vrea să învingă, de egoismul neamţului, care numai el vrea să piardă toate războaiele. Iaca, ajunsăi să mă conving şi de egoismul alor mei, care numai ei vor pre a lor limbă să piară neapărat. Nu ştiu ce se fierbe în cazanul acela djugaşul de la primărie, nici nu vreau să aflu cui i se pune de mămăligă acolo. Pe vremea bunicii mele, între cer şi pământ se înălţa o scară, pe ea se căţărau şi îngerii, şi dracii, pe rând sau de-a valma, era un du-te-vino în sus şi în jos, ca de culesul viilor. Acum scara s-a subţiat, numai fasolile proaste se mai caţără, cele deştepte se târăsc cuminte, la umbră, aproape de pământ, ştiu ele de ce. Suntem un popor de umiliţi şi obidiţi, am stat o mie de ani sub ocupaţia Asiei Mari, trei sute de ani sub ocupaţia Asiei Mici, ce mai contează acum câteva decenii de autoocupaţie autogestionată!?

Mă trecu un fior pe sub cămaşa albă cu arnici. Dacă Limpi o lua atât de departe, cu o premisă majoră atât de gravă, însemna că a ajuns la nişte concluzii de speriat. Mă servi cu o ceaşcă de cafea, dar fără să se uite în ochii mei, cumva ca peste gard. ca de sufletul morţilor. De vorbit, vorbea cu vrăbiile ce ciuguleau nepăsătoare pe pervazul de tinichea al geamului.

- Asta e, continuă Limpi monologul început, suntem un neam de iobagi şi pălmaşi, am considerat întotdeauna puterea ca o pedeapsă a lui Dumnezeu. La noi mamele îşi plâng mai abitir pe fiii ce sunt înaintaţi vătăşei sau ispravnici, decât pe cei ce pleacă în război când împotriva unuia, când a altuia din veşnicii noştri aliaţi şi prieteni. Fiindcă din război te mai poţi întoarce, de pe scrânciobul puterii nimeni nu a coborât cu capul curat şi pe umeri.

Asta a fost premisa minoră, mi-am zis: acum trebuie să urmeze esenţialul. Subiectul şi predicatul logic al raţionamentului ei sucit şi răsucit.

- Că mă salută lumea ca pe o preoteasă tămăduitoare, nu ar fi nimic: de vină-i tata. Îi plăcea să cânte acompaniat de taraful carabul, pesemne el, fiindcă m-a iubit mult, mi-a lăsat moştenire darul de a iubi în pagubă, de dragul lui ducă-se... Că am găsit flori pe masa mea din staţie, că m-a salutat nea Văduva (care e un inconştient, dar precis seismograf în fabrica noastră), cu un plus de temenea, că adjunctul nostru, care e o scârbă ce face economii la zâmbet ca şi la zaharină, m-a onorat cu un "sărut mâna" de s-au cutremurat cinci mii de sticle goale, rămase sub plan - aş zice, toate aceste minuni se datorează unor pete în soare sau unor îndepărtate explozii paşnice, subterane. Dar azi-dimineaţă îmi fu dat să aflu câteva noutăţi ce m-au umplut de groază şi de amarnice rele presimţiri.

- Care? exclamai răzbit de curiozitate.

- Stai jos! Când îţi pică o pleaşcă-n cap, e bine să ai ceva sigur sub fund.

Trăsei de sub masă scăunelul alb şi mă aşezai cât mai departe de artilerie. Limpi opărea şi curăţa de pene cei doi fii ai clocitoarei nemţeşti, refuzaţi la export exact de cei care ne-au vândut pe dolari peşin şi clocitoarea, şi moara de făcut făină de peşte oceanic.

- La piaţă - minune nemaivăzută - o zării pe însăşi sultana validă, soţia Ilderimului, prima doamnă a târgului nostru: îmbrăcată proletar, cu basma şi stambă ca pe vremea originilor sănătoase. Stătea la rând, la aprozar, cumpărând de-a valma cu pensionarii şi subnutriţii roşii culese de o săptămână, vândute la minimal, deşi alături, pe tarabele ţăranilor individualişti, se puteau zări legume culese cu mâna azi-dimineaţă pe rouă. Dar la preţ dublu, conform contradicţiilor, trecătoare, dar veşnice, dintre economia privată şi cea socialistă... Trei seimeni şi un câine-lup, făcându-se că îşi caută ziua de ieri, o păzeau de departe, ca nu cumva s-o calce cineva pe bătătură sau pe ifos. Miroseau stambele de pe ea a parfum franţuzesc că te trăsnea, nu altceva Nu era fardată, nici coafată special, de te uitai de departe la ea, ai fi jurat că s-au întors bunele vremuri ale ufedereului... Trecui pe lângă ea, o salutai vag, ca pentru orice eventualitate. Nu mă aşteptam să mă observe, de douăzeci de ani asta nu şi-a mai coborât nasul de la nivelul ceasului ce nu merge în turnul agiei fratelui ei. Când colo, pitulice veselă, o auzii răspunzându-mi sonor: "Bonjur, tovarăşă!" Era să leşin, bine că avui prezenţa de spirit să o şterg de acolo, cine ştie, îi dădeam mâna, intram în vorbă, asta ne mai lipsea...

- Nu înţeleg.

- Nici nu ai să înţelegi vreodată. Nu mi-a spus: "Bună, Olimpia", ca pe vremea când, amândouă, cântam în corul bisericii Sfântul Gheorghe, într-un oraş istriot în care am terminat şi eu câteva clase de liceu, imediat după ocupaţia teutonă. Nu mi-a spus nici: "Bună ziua, doamnă!", ceea ce ar fi însemnat că ce a fost s-a uitat, începem un nou capitol în construirea relaţiilor

reciproc avantajoase. Mi-a spus: "Bonjur, tovarăşă!", şi asta poate fi ironie, invidie, laudă, ameninţare, apropiere în vederea punerii semnului de distanţă - sau toate laolaltă, plus câteva necunoscute care deocamdată îmi scapă.

- Exagerezi, dragă!

- Nu vorbesc cu tine, vorbesc cu mine însămi; şi nu vorbesc ca să-mi spun ceva, ci vorbesc ca, spunându-mi ce nu ştiu, să descopăr cu nasul ce nici nu bănuiesc. În două-trei decenii de junglă nouă, mi s-au dezvoltat nişte simţuri speciale, adaptate la condiţiile tot mai vesele de viaţă şi fericire. Am ajuns, fără nici o exagerare, să miros o minciună de la mie de kilometri, să simt un turnător de la o sută de metri, să dibui cea mai afurisită lichea doar uitându-mă cum îi stă în cap căciula de astrahan, să cântăresc un prost cu diplome după lobul urechii stângi. Dacă îţi spun că ştiu precis, că îi deosebesc numai după mers sau privire, indiferent unde, pe stradă, la şedinţă, în parc, pe cei de sunt stimulaţi, promovaţi, propulsaţi, de cei care sunt în cădere, retragere sau gata fezandaţi pentru "eliberat din funcţie", mă crezi?

- Te cred. Dar ce legătură are asta cu madam Ilderim şi salutul ei banal, dar politicos?

- Da, ai dreptate: nu ar trebui să fie nici o legătură! Doar că tu habar nu ai că o soţie de mare ştab nu a avut copilărie, nu a avut colege sau prietene, nu a cântat în cor, nu a figurat pe lista corigentelor la gramatică. Ca şi călugăriţele pe vremuri, care se căsătoreau cu Hristos şi astfel rupeau definitiv cu trecutul şi cu locurile unde s-au născut, aşa şi o soţie de ştab termină definitiv cu amintirile din copilărie. Crezi că Ilderimei îi face plăcere să ştie că eu ştiu că bunică-sa a fost prescurăreasă şi moaşă, că doi unchi s-au căpătuit scopind berbeci şi vânzând la drumul mare fudulii la grătar cu zaibăr negru vârtos, că o soră a ei a fugit peste munte cu un vameş macaronar sau că ea, la şcoală, nu era în stare să înţeleagă de ce Parisul, pe vremea nu ştiu care, a devenit o simplă Comună, dar scrisă cu litera mare?... Nu i se permite nici să-şi construiască o descendenţă nobilă, din cine ştie ce padişahi magnifici sau bazilei de Marmara: astfel, ca orice abstracţiune, o astfel de soţie devine o entitate cerească, măreţie şi vanitate pură şi rotundă, un parfum franţuzesc ataşat unui cap de găină plin de probleme mici şi planuri mari. Tu crezi că eu am inventat autocefalia subacută? Pe dracu! Am plasat-o anume, ca Ilderimul să afle că am o memorie bună şi un as ascuns în mânecă. Ai văzut cât de inteligent a înghiţit aluzia mea, citându-şi soţia, dar trăgând şi în fratele acesteia? Despre Osmanescu, observi, nu scot nici un cuvânt! Şi mă rog bunului Dumnezeu ca nici el să nu mă cunoască, să nu mă recunoască... Petele de pe haină pot ieşi la curăţătorie, petele de pe conştiinţă se usucă şi se vântură ca polenul florilor de rozmarin, numai petele din trecut nici nu ies, nici se usucă. Stau ca ciupercile sub ţărâna răbdătoare, stau şi aşteaptă te miri ce ploaie economică sau politică, ca deodată să ţâşnească spre lumină ca un martor înviat a treia zi după închiderea dosarului... În târg, bărbate, umblă în catalige zvonul că marele Caftangiu, încercând să explice uriaşele lipsuri ce le avea în silozurile muncii culturale, a fost trăsnit de un fel de streche autocritică şi, în loc să încerce să răstoarne hârdăul cu lipsuri în capul dăscălimii, aşa cum e tradiţia, el, nenorocitul, a izbucnit în plâns, declarând în hohote şi în alutana primitivă cum că s-a săturat şi că-i bagă în mama lor pe toţi cei care îl muşcă de fund şi-l reglează la cap, el şi-a terminat volumul de eseuri patriotice, dedicate Sultanului însuşi, va arăta el lumii ce-i poate osul, pleacă el acum beştelit, mazilit şi încornorat, dar se va întoarce călare, cu o sabie în mână, vai şi amar va fi de cei ce l-au tutilit şi ilderimat, vinovat fără vină. După care, bineînţeles, a fost, fuga-fuguţa, internat la spitalul de nebuni oficiali (fiincă există şi unul de nebuni neoficiali, nu aş vrea să ajungi acolo vreodată, Doamne apără şi păzeşte!), cu diagnosticul elegant de neurastenie melancolică sau melancolie neurastenică, totuna e. La spitalul acesta de boli sufleteşti, numărul celor care se prefac sau fac pe nebunii întrece sideral întregul teatru elizabetan - darmite pe bieţii noştri actoraşi, obligaţi să fie naturali şi sinceri, convingători şi realişti în timp ce întruchipează eroi ai muncii pe culmi din ce în ce mai culmi, înaintând vitejeşte spre acea înaltă culme a conştiinţelor pe care, din păcate, noi nu am atins-o decât în poezie, vinalcool şi neruşinare... Există acolo, în acel misterios spital marginal, trei rezerve curăţele şi hiperdiscrete. Una pentru contabili-hoţi (dar cu pile grele), alta pentru procurorii sau anchetatorii prinşi pe picior sau dosar greşit şi a treia, cea mai elegantă, păstrată exclusiv pentru aiatolahii din divan, ajunşi în criză, fie aproape de dizgraţie, fie de strangulare în etape, fie şi numai sfătuiţi să se pensioneze, pe motive de boală, înainte de termen şi vârstă. Caftangiu e prea prost ca să se retragă singur şi acolo unde trebuie, pasul acesta a fost gândit de nevastă-sa (şi nu de amantul acesteia, cum se vântură prin târg), doamna aceasta, te asigur, nu scrie nici eseuri şi nici poezii patriotice, în schimb, deocamdată cel puţin, are toată Patria de aici nu în buzunar, ci într-un loc mai cald şi mai ascuns.

- Limpi, iartă-mă, zău dacă ştiu în ce măsură ne privesc pe noi aceste comedii. Slavă Domnului, noi doi...

- Doamne, fă-i bordei în soare, exclamă Limpi, cu vocea ei de fostă coristă ortodoxă. Vasăzică nu pricepi? Nici dacă adaug că, în conformitate cu "legitatea" - nu te strâmba, cuvântul acesta are şi buletin, şi paşaport, şi cartelă la academie - deci, conform legităţii optimizate prin evoluţie, involuţie, revoluţie, ori de câte ori cade o mică stea de pe cer, e musai ca o mică şi nevinovată găinuşă să fie scoasă din masele largi şi muncitoare şi săltată înspre firmament? Asta menţine ideea de schimbare, de rotaţie a stelelor, asigurând în acelaşi timp Stelei polare să se simtă veşnică, iar luceferilor din Carul Mare le dă dulcea siguranţă că, într-o lume în care totul, până şi ideea de schimbare în sine se schimbă, ei sunt ficşi, ei decid de soarta tuturor schimbărilor.

- Olimpia, eu nici acum nu fac vreo legătură între familia noastră şi întreagă această menajerie!

- Foarte bine. Toarte bine, cineva de sus administrează filosofia, senilitatea şi prostia cu doze calculate de anestezic. Ce ai zice dacă ţi-aş sune că, speriată cum eram, după salutul Ilderimei în piaţa de zarzavaturi, alergai, ca o miloagă, să aprind sub icoana Fecioarei Preciste câteva lumânări galbene, retopite din reziduuri? Pentru sufletul casei noastre, ameninţată şi de inundaţie, şi de cutremur, şi de înălţare la cer, şi de coborâre în morminturi. La biserică, de cine crezi că dau? Hm? În genunchi, sub negru voal, rugându-se ca înainte de colectivizare, sub chipul hâtru al sfântului Gheorghe, căruia puţin îi păsa de balaur? De Naşa noastră. Soţia lui Tutilă Doi. Despre care Tutilă Doi, begler-beiul, se aude că ar fi fost făcut vinovat

pentru grave crime aduse ideii de progres şi nivel de trai în câmpul învăţământului politic şi chiar în cel agrozootehnic de la oraşe şi sate... Mă făcui că nu o văd, se făcu că nu mă vede.

- Mă lăsă rece!

- Degeaba! Fericiţi sunt cei săraci cu duhul, nu pentru că sunt săraci, ci fiindcă habar nu au de unde li se trage sărăcia. Fericită voi fi şi eu în ziua în care se vor ridica ceţurile din văile tale; fiindcă, adevăr îţi grăiesc ţie, nu va cânta cocoşul de trei ori şi ai să te lepezi nu numai de diplomele tale, de cărţile citite, dar până şi de clasicii care urcă şi coboară pe frontonul primăriei...

Ceştile fură spălate. Olimpia împacheta gunoaiele într-o pungă, era gata de plecare.

- Mă bucur, bărbate, că nu ai înţeles nimic din sfeştania mea. Mă şi mir că nu-ţi vine să cânţi romanţe şi arii naţionale.

- Dragă Olimpia, dacă vrei să ştii, părerea mea este următoarea: întreg acest menuet al Puterii pe noi nu ne interesează. Suntem atât de mici şi de jos, încât, chiar dacă ne dă afară din posturi, mare nenorocire nu ar fi. Între cât avem noi şi nimic, e o foarte mică distanţă.

- Uiţi, domnule profesor, îmi replică Atena mea cu pavăză, cască şi un şarpe, că nimeni nu are voie să se considere în afară de pericol. Nici chiar portarii, măturătorii sau femeile de serviciu ce spală pe jos. Mi-ai vorbit tu mie frumos - după câteva pahare de cereale alterate - despre măreţia acelor senatori, secretari şi chiar împăraţi romani care se retrăgeau, la bătrâneţe, la coarnele plugului, ca să-şi scrie memoriile şi să rămâie de exemplu. Ei bine, această favoare a retragerii a dispărut la noi. În sistemul nostru de ierarhie şi putere, orice pas înapoi înseamnă cădere şi orice cădere înseamnă şi rupere a gâtului. La figurat, desigur - dar figuratul ăsta nu ţi-l doresc. O mai mare nenorocire decât căderea este una singură...

- Care?

- Aia care ne paşte pe noi... Să-mi fac cruce. Doamne apără şi ne păzeşte!

- Spune! Ce te tot învârţi pe după vişin?

- Lasă, e mai bine să nu ştii. Uite, vezi tu punga asta cu gunoi?

- Desigur.

- Vezi şi dosarul acesta în care am trei ziare corecte - şi nimic altceva?

- Da. Simt că...

- Bravo. Eu plec în mare grabă spre lada de gunoi din fundul curţii. Acolo, uitându-mă cu teamă în jur, voi arunca punga şi voi rupe acest dosar. După o jumătate de oră, eu te invit să te îmbraci în hainele tale de mire şi să te duci la lada cu resturi menajere.

- De ce? urlai, de astă dată cu nervii scoşi din piuneze.

- Calm, bibicule, calm. Nu uita pe cine ai tradus tu din nemţeşte. Dacă vei găsi dosarul rupt, e încă bine de noi. Dacă, după ce eu voi pleca grăbită spre staţia mea, cineva, nu spun cine, va ridica aceste nevinovate file, atunci acesta-i un semn că nu numai că am intrat într-un rahat mai mare decât blocul în care locuim, dar rahatul acesta e cu drojdie; va creşte, va dospi şi atunci adio pace eternă, adio votcă cu măsline şi filosofie, adio nopţi în care vom mai dormi liniştiţi şi împăcaţi, ca ţăranii care nu mai au nimic de pierdut...

- Fericiţi să fie doar cei săraci cu duhul?

- Nu ştiu. În orice caz, pe vremea când credeam că totul vine de Sus, şi binele, şi nenorocirea, cel puţin stăteam în faţa unei forţe la care mă puteam ruga. Şi ruga asta mie îmi făcea bine. Pe când acum, am primit o înaltă conştiinţă istorică, ştiu cine mişcă motoarele mersului înainte, cunosc portretul celui care înseamnă pentru mine şi Destin, şi Viaţă, şi Moarte. Nu? Dar nu mă pot ruga la el şi, chiar dacă aş face-o, nu mă simt uşurată sau mântuită. De rugat mă rog tot către ăl Bătrân, plângându-mă de ăsta care ne cătăneşte conform broşurii lui Plehanov despre rolul personalităţilor în istorie. Ura de clasă nu dizolvă disperarea de clasă. Iar unui şef peste toate fericirile postrevoluţionare nu ai cum să-i spui despre hemoroizii ce sângerează la fiecare ieşire afară.

Acestea fiind spuse, consoarta mea o luă pe scări în jos, grăbită foarte. Prin geam, o zării trecând spre fundul curţii, unde ca un cadavru în veşnică descompunere, se căsca spre cer un ruginit conteiner de salubritate. Pisici hoinare, câini fără autorizaţie, şobolani prosperi, în colaborare cu legiunile aeropurtate ale unor uriaşe muşte, completau funcţionalitatea igienică a acestei invenţii atât de moderne.

Când, peste jumătatea de oră prescrisă, mă apropiai de gura de iad a acestei imunde lăzi, zării punga de nailon a Olimpiei. Era acolo, neatinsă. Dar dosarul cu ziare dispăruse.

În schimb, ca răspuns la viermele ce mişca în ficatul meu, doi draci verzi, cu aripi albastre-închis, de berze, se îndepărtau în zbor planat, lăsându-mă în mijlocul curţii, ca un semn cocârjat de întrebare şi spaimă.

C A P I T O L U L   A L   X - L E A

Bând spirt medicinal, eroul nostru meditează cu frică, despre FRICĂ. Apare un personaj ilar, care, ca un şaman siberian, îi umple camera cu minuni din ghips. Soseşte la timp şi Olimpia, însoţită de prietenele ei (cele mai deştepte "gaiţe" din întregul paşalâc), şi astfel Şeherezadele de profesie ascultă minunata odisee a unor opere de artă angajată. Un poet patriotic se îmbată urât; Olimpia îl alungă, împroşcându-l cu un set de înjurături folclorice. Totul se termină cu Karl Marx şi o rugăciune către Maica Precistă din Kazan.

Aerul e compus din azot, oxigen şi frică. Apa e compusă din hidrogen, oxigen şi frică. Oamenii sunt compuşi din mulţime de materii organice şi anorganice, plus o frică-matrice, în care se scaldă toată dumnezeirea şi sublimul nostru. Venim dintr-un întuneric, evoluăm spre întuneric. Frica. Putem să nu fim deloc, putem să nu mai fim deloc, putem să fim şi să nu fim în acelaşi timp. Frica. Nevrozele, psihozele, convingerile dogmatice definitive şi ireversibile sunt cauzate de frică, se manifestă prin frică, duc spre un sfârşit care nu este decât o frică şi mai mare. Între mizera stare de a face pe tine de frică şi între sublima flacără a extazului mistic există o singură trăsătură de unire, EA, Măria sa Frica. Viaţa socială - de la peşteră şi până la megapolisurile erei postindustriale -, analizată temeinic şi luată la bani mărunţi, în ultimă instanţă se reduce la o imensă plictiseală şi la o şi mai imensă, alienat-alienată, subtil eufemizată (religios şi politic) Frică. Ea, frica de foame, de ciumă, de stăpâni, de moarte chiar, poate fi învinsă - în locul lor vor apărea angoasele, urâtul, golul, neantul. Frica de frică. Dragostea - ca Frică. Viaţa ca o luptă a lui Iacob cu îngerul "F"; sein, haben şi werden ca verbe ajutătoare ale visului sau speranţei noastre, că se poate trece din frică în libertate, din frică în existenţă, din trupul plin de frică, în fiinţa ce nu cunoaşte nici un fel de spaimă. Toate prepoziţiile şi conjuncţiile din gramatica existenţei noastre (în, spre, de, întru, pentru, ca, la etcetera) au fost puse alături de o mulţime de nobile şi încurajatoare substantive sau verbe; ei bine, nicăieri ele nu sunt mai fertile din punct de vedere filosofic, nu funcţionează mai eficace şi la toţi parametrii, ca atunci când sunt folosite să însoţească marşul istoric, cadenţa revoluţionară, cariera sintactică totalitară a cuvântului Frică. Dacă spun, de pildă: "cu libertate, în libertate, spre libertate...", sună frumos, încurajator, radio Londra: dar e demagogic, sofistic pentru noi, fals şi mirosind a lehamite. Dar dacă spun: "cu frică, în frică, spre frică, întru frică...", mă înfricoşez şi mă cutremur. Sună ca o rugăciune, ca un credo, ca o calvarie soteriologică. Dacă rostesc: "am mâncat pâinea cu frică", e o treabă, toată lumea o înţelege; dar dacă spun: "au mâncat frică cu pâine!", totul se schimbă, pâinea nu mai e chiar pâine, chiar şi actul mâncării devine simbolic, magic, religios... Primus in orbe, Deos fecit timor, am citit undeva. Zeii, înainte de toate, au creat frica. Şi în anii ce i-am petrecut în leprozerie eram convins că la început a fost frica, din care s-a născut cuvântul, din care s-au făcut toate câte s-au făcut. Hristos, verbul cel adevărat, a venit să ne mântuie de răul originar prin dragoste. Lui Adam, în rai, i-a fost urât, apoi i s-a făcut frică: şi Lui, pe cruce, i-a fost frică - şi lumii întregi, acum, îi este frică, şi Isarlâkul e cuprins de frică, şi mie (care, ca un dobitoc siderat, mă tot uit la lada de gunoi din fundul curţii) îmi este frică. Nu încerc o frică la nivelul social al pericolului sau din cauza aşa-zisului complex perpetuu de penalitate oricând posibilă: nu! Mai degrabă constat că şocul provocat de dispariţia dosarului cu ziare locale, total nevinovate şi în formă şi în conţinut (dovadă limpede că nişte umbre se aţin pe lângă casa noastră), a avut răsunet în carnea mea, în umorile mele de animal hăituit. Acum, îmi ziceam, adrenalina secretată peste normal îmi excită pielea şi cortexul, mă face să mă simt nesigur pe picioare, gândesc aiurea şi prelogic, încerc să acopăr rana, încăpăţânându-mă să-mi spun că nu există nici o rană, că nu are rost, că e absurd. Că au trecut de mult vremurile acelea când "oricine putea fi arestat oricând şi condamnat la orişicât, pentru orişice..."

Desigur, aşa cum stau şi mă foarfec singur, fierbând în oală seacă, îmi dau seama că mi-ar prii fantastic să pot zugrăvi pe pereţii albi ai unei mici mănăstiri moldave o mie de draci vineţi, zece scene de iad şi un uriaş capitel cu judecata de apoi: tare m-ar uşura. Nimic nu mă bucură mai mult - de pildă, când beau votcă - decât să văd draci verzi pe pereţi, să pot râde de ei, cu ei, să ştiu că răul poate fi obiectivat, învins prin în-semnare, în-chip-uire, întru-chip-are... Napocos presimţise şi el, pe undeva, această cosmică forţă a fricii originare. Are, într-unul din manuscrisele sale criptice, o frază ciudată, fără nici o legătură cu sistemul său atât de armonios şi de duios iraţional: "Cine este acela care, păzitor fiind, păzeşte păzind pe cei care-l păzesc, păzindu-se...?" Chiar, cine este acela? Eu cred că este frica. Frica, Spaima, Groaza, Grija, Cutremurarea... Sau mă înşel? întreaga filosofie a Franţei secolului nostru (mă refer la ea fiindcă o consider hipercoaptă pentru o nouă extremă dreaptă a stângii sale revoluţionare) nu este, în tot florilegiul său de scânteietoare comentarii şi eseuri, decât o neobosită, continuă şi epigonică exegeză a câtorva germanici ultratimoraţi: Kierkegaard, Marx, Nietzsche, Freud, Heidegger. (Nemţii, după elini, cel mai dotat popor pentru filosofie, au devenit simpli economişti industriali: filosofarea au cedat-o franţuzilor, muzica americanilor, iar ideea unor Blitzkrieg-uri reuşite armatei doamnei Golda Meir.) După a mea părere, orice putere este de dreapta: la stânga, totdeauna, nu rămân decât iobagii, proletarii, văduvele, puşcăriaşii, exploataţii în veşnicie; şi mai adaug: orice putere nu este decât pedeapsa pentru un grav păcat de gândire. De fapt, asta nu mai e părerea mea, asta am citit-o într-o scrisoare a bunului meu prieten Ocg Yonel, care, în marea sa candoare - fiind, cred, un remarcabil specialist, alături de Delumeau, în Istoria Laşităţii Occidentului - îmi propunea să încercăm împreună o nouă filosofie a istoriei, având la bază, în locul ideii hegeliene, sau al luptei de clasă marxiste, conceptul de frică. Frica - motor al vieţii; frica - materie primă a voinţei universale; frica - esenţa oricărei puteri, cauza eficientă şi cauza finală a tuturor luptelor, războaielor, revoluţiilor, păcilor încheiate sau descheiate...

Îmi vine să râd - cu toate că, pe atunci, ideea mă tenta teribil. Dar eram la numai câţiva ani după război, pluteam cu toţii într-o

ceață albastră, plină de confuzii. Ideea dogmatică a inevitabilității revoluției (adusă la noi gata fabricată și ambalată în lozinci și speranțe) mă obliga să aștept ca cerul să fie curățit de zei și societatea de spaime. Mă și aud proferând ex cathedra, în fața unor frunți de studenți căpiați de foame și confuzii, căzuți, ca toată țara, din lac în puț, ascultându-mă ca pe un Savonarola de tip nou: "Să nu vă temeți, le strigam de la înălțimea sublimă a iresponsabilității mele (eram - acesta e adevărul - speriat, foarte speriat de o nou-nouță sperietură), să nu vă încerce îndoielile dacă, în faza aceasta de tranziție, idealurile vor fi înlocuite de un portret, conștiința va fi înlocuită cu un dosar, iar frica ancestrală de Dumnezeu va fi înlocuită cu frica de milițian. Așa e normal, așa e științific, altfel nici că se poate!..." M-a și bătut Cel de Sus, iată că "faza tranzitorie" de care vorbeam a devenit lege universală și veșnică; portretul, dosarul și milițianul constituie și destinul, și damnațiunea acestei lumi ucigașe și sinucigașe.

Mă gândesc la ședințe și nu pot să nu zâmbesc la gândul acelui mic și neînsemnat gest cu care cel ce conduce din prezidiu îi îndeamnă pe membrii mărunți, ca oile îngrămădite totdeauna în ultimele rânduri ale sălii: "Tovarăși, curaj, poftiți, vă rugăm, mai în față: fără frică, ocupați și rândurile din față!" În lumea noastră, zice Olimpia, trei cuvinte sunt cel mai des uzitate, și în vorbire, și în ziare: curaj, bunăstare, nou... Și alte trei sunt total evitate: frică, cenzură, sărăcie... Dacă aș mai avea acum - eu mintea filosofului cea de pe urmă - cerescul favor de a putea conversa eu Yonel Ocg sau Jean Delumeau, le-aș spune în șoaptă, uitându-mă cu grijă în jur, să nu fie nici un interpret pe aproape: "Mes chers collègues, nu e totuna să-ți fie frică de întuneric sau să fii în întuneric, nu e totuna să-ți fie frică de barbari, și tu să fii până-n gât în barbarie; nu e totuna să-ți fie frică de ciumă, când, de câteva decenii, nu faci decât să numeri ganglionii bubonici ai patriei tale..." M-ar înțelege oare? Frica de ceva este o oarecare problemă de psihologie sau sociologie; frica întru ceva e mult mai mult Aici ieșim din istorie și intrăm în mitologie, aici nu mai avem de-a face cu un caz, aici suntem în cauza cauzelor. Dracul a coborât de pe pereți, stă în prezidiul lumii, ne îndeamnă la curaj, la jertfă, la martiriu. La istorie. Noi ne apărăm cum putem, încercăm să-l mințim, să-l lingușim, să-l păcălim: batjocul acesta e un blestem, o boală, un fel de a muri, murire. Dacă uiți să râzi, ești pierdut, dacă iei în serios această timorosferă, te vei stinge pe jar mărunt, prăjit de propriile tale fantasme.

(Știam că, odată ajuns la acest nod al meditațiilor mele, de obicei mi se arată pe cer două berze albastre, plutind în zbor rotund deasupra soartei mele. Ideea de "barză albastră" e o metaforă de detenție: "trebuie, ne spunea anchetatorul, să intre culoarea albastră atât de adânc în sufletul vostru de bandiți, încât, dacă veți ieși de aici, să vedeți și berzele numai în albastru!" Dar mi-am jurat să nu explic nimănui și niciodată ce e cu aceste berze. E taina mea, spaima mea: fiecare moare singur, orice singurătate nu e decât aducerea simbolică în memorie a acelor semne care, cu fier înroșit, odată, la cumpăna cea mai grea a vieții, ne-au înscris în carne semnul faraonic al fricii de suferință, al spaimei de durere și de moarte...)

Lada de gunoi era acolo, de la ea a început această funestă zi. Trei pisici jegoase, sătule, libere, se prăjeau la soare. Invidiam puritatea apolitică a lenei și inconștienței lor. Limpi ar fi trebuit de mult să apară încărcată cu sacoșe, dar ea, totdeauna plină de vești, vorbe, plină de acea veselă nepăsare sarlâkă, plină de cumpănă și sictir, dă-i în aia a mă-sii, noi să fim sănătoși că viața-i destul de lungă și de afurisită... Căutai prin dulapuri, nu găsii nici un gram de votcă. Trebuia să beau, bănuiam că, în starea de incitare (Anstrengung) în care mă găseam, aveam neapărată nevoie de un pic de destindere, de eliberare (Gelassenheit). În sfârșit, în noptiera Limpiei (indicată de însuși Poltergeistul camerei în care îmi aveam și cărțile, și icoanele, și liniștea), găsii exact ce căutam: o sticlă aproape plină de alcool medicinal, ascunsă și nu prea. Pe sticlă (se putea? se putea, altfel?), era o etichetă pe care, cu creion chimic, era scris de mână: ...Bărbate, are 95 de grade, îndoiește-l cu apă de izvor, spune Tatăl nostru pe nemțește, ia-ți în gură o bucățică de zahăr rusesc, eu ispășesc păcatele neamului meu nenorocit, înconjurat de popoare care de care mai bețive".

Nu găsi zahăr rusesc, luai un cub cubanez, era același lucru. Îndoind savant la robinet spirtul dezinfectant al Olimpiei, uitai pe loc și de berze, și de soarta ziarelor dispărute din lada de zestre a blocului. Gustai. Se făcu deodată târziu, parcă mi-era foame. Mai băui un șluc, cu ochii închiși. Mă gândeam la tinerețile mele pierdute (sau furate, sau rătăcite, sau aiurea risipite), îmi adusei aminte de iubitele pe care le-am mințit atât de frumos, de prima mea soție (curvă dulce, cu mărgăritar de mai) care m-a și mințit, m-a și înșelat, m-a și turnat la timpul și locul potrivit. Memoria e o mare consumatoare de alcool; când încetăm să mai sperăm, să mai visăm, să ne mai gândim la ziua de mâine, ea vine în ajutorul nostru, ne ia de chică și ne vâră adânc sub apele albastre, sau galbene, sau roșii, învățându-ne respirația prin bronhii, înotul cu ochii deschiși printre umbre, corali, recifuri, schelete de vase și de sisteme de filosofie pierdute, definitiv înecate și uitate. Târgul acesta alutan e plin de amăgire și cacealmale, deși nu este decât un biet bâlci al celor mai deșarte deșărtăciuni, pare totuși locul ideal în care, dintre toate provinciile Europei, aici vin ideile și idealurile să se facă de râs, să se dea în stambă, să se îmbete și să se preacurvească nițel; poate că Dumnezeu, în imensul său dispreț și scârbă pentru oameni și omenire, după ce a încercat tot ce se poate ca să-i facă mai huni și mai drepți, ne-a inventat pe noi anume ca, înainte de a scufunda această nemernică și criminală lume, arătând-o ridicolă, mânjind-o bine cu prostie și acoperind-o cu hula tuturor ticăloșilor, s-o facă să-și vadă și adevărata sa față, în oglinda mizer-sublimă a vitejescului nostru destin. "Să bem, prieteni, cine știe, mâine, când vor veni lichele mari și noi, din slava noastră ce va mai rămâne?" Am uitat restul versurilor din acest vechi cântec studențesc genopolitan. Să bem, așadar. Ce sublimă e, totuși, această scârbavnică nimicnicie! Să te simți un simplu leucocit într-un uriaș buboi de ciumă, un anonim vierme, învelindu-se, mult înainte de soroc, în firul de zadarnică mătase a suferințelor și căderilor (fără cea mai mică speranță că, într-o zi, va primi aripi și va învia), un banal și geografic apendice, infectat și purulent, oricând operabil pe viu de către marii chirurgi ai situației politice internaționale, un simplu petic de ziar cu care, în adâncul unui șanț antieuropean, s-a șters la fund ultimul ienicer pravoslavnic. ("Ienicer", în limba turcă, înseamnă: "soldat de tip nou", nu-i așa?)

Beau încet, lin, ca și când aș cânta la pian: cu mâna dreaptă gândesc melodia, cu stânga o comentezcritic. Alcoolul a fost totdeauna de stânga, ca și lacrima, disperarea, singurătatea, dreptatea. (Care, de multe ori, e numai o formă incipientă a nedreptății.) "Într-adevăr - cântau minerii, și la biserică, și în cârciumă, imediat după eliberarea lor - într-adevăr deșertăciune sunt toate, și viața aceasta e votcă și vis!" Socialismul nu este altceva decât summa bucuriilor pe care nu le avem deocamdată,

comunismul va fi summa bucuriilor pe care nu le vom avea niciodată. Proletariatul nu are de pierdut decât lanţurile, dar şi aceste lanţuri trebuie fabricate undeva, nu? Gata, am pus la punct producţia de lanţuri, ruşii au inventat lacătul invizibil, noi suntem autorii brevetaţi ai lanţului invizibil. Şedinţa din oraş continuă, continuă. Suntem în plin sezon ştiinţifico-utopic, Marx, spune soră-sa, când avea coşmaruri în copilărie, se visa căzut într-o groapă cu lighioane din care nu putea ieşi. Plutim între nişte false oglinzi paralele, imaginea grotescă a nefericirii noastre e înmulţită la infinit, pentru noi nu se mai întâmplă nicăieri, nimic, am fost uitaţi; ca să nu devenim martori ai acuzării, trebuie să şi murim, în mare tăcere şi fără vreo zgomotoasă agonie, cu amintiri şi blesteme. Am fost o simplă halcă de popor viu aruncată în gura ursului de care s-au speriat de moarte semnatarii victorioşi ai păcii. Visezun rug înalt, alcătuit din toţi autorii ce au scris despre Om, Dreptate, Spirit, Libertate, vreau să-mi dau foc şi să ard pe acest rug, cântând "hai la lupta cea mare" şi râzând de toţi păduchii sorbonarzi, de toate tartele din bordelul demagogiilor mondiale, de toţi ilderirnii şi osmaneştii care ne păzesc, păzindu-se... Pluteam într-o barcă, peste un Styx negru, în locul lui Virgiliu o aveam pe zeiţa Limpi. E ziuă şi ce întuneric, barca e putredă, nici un ţărm nu se zăreşte. Mamă, mamă, de ce m-ai părăsit?...

Adormisem în fotoliul protopopial din zestrea neveste-mii. Visam o complicată vânătoare de raci roşii, numai că eu eram cel vânat. Trei pisici negre, dorind să citească articolul de fond, păreau foarte supărate că cineva le rupsese ziarul preferat şi unic. Şapte sicofanţi, vorbind urala cultă, fiecare înarmat cu un cleşte de dentist, voiau să-mi extragă fără anestezic cele şapte certitudini pe care reuşisem să le salvez, din percheziţiile anterioare. Sommer purta turban, zicea "verdele e culoarea paşapoartelor", promitea să-mi transmită, în caz că ajunge în port la Tomis, un cuvânt magic prin care să scap şi de pisici, şi de frică.

Soneria zbârnâi. Altfel. Sării buimac. Deschisei.

În faţa mea, în toată splendoarea sa de serviciu, strălucea un miliţian prosper şi rumen. Noroc cu spirtul cubanez: sângele îmi circula fără adrenalină. Nu mă speriai deloc - doar omuşorul din gât mă împiedică să-i adresez salutul nonşalant şi graţios de cetăţean ce nu are nimic de ascuns, care chiar se bucură când vin organele să-l vadă în timpul liber, fiind curat ca lacrima şi cu toate actele în regulă.

- Sunteţi tovarăşul Olimpia? mi se adresă acest Stanşibran fără să se uite la mine, uitându-se prin mine la ce era în spatele meu.

- Nu, nu, răspunsei răstit, încă nu am ajuns acolo...

Oficiantul mă privi tăios: circulam prin sintaxă într-un mod suspect pentru subcascheta lui.

- Nu sunteţi de la Sucuri şi marmeladă?

- Soţia mea e de la Sucuri. Şi marmeladă.

- Atunci sunteţi tovarăşul Olimpia, conchise lucrătorul la interne. Şi, fără să mă mai bage în seamă, se întoarse către capul scărilor, rostind scurt: "Aici. Cu grijă, să nu se spargă, că vă ia mama dracului!"

Suprarealismul nu a fost inventat, el a fost doar în mică măsură descoperit. Ceea ce mi-a fost dat să văd dovedea că istoria are o fantezie nebună, că fructele ei nu au nimic comun cu logica sau cu ortografia. Din semiîntunericul scării se desprinseră nişte mogâldece ce purtau scurtele vărgat-oranj ale măturătorilor din centrul oraşului. Cărau ceva mare, acoperit cu un sac ciudat. În urma lor aşteptau alte momâi, cărând la rândul lor câte o fantomă acoperită. Fui dat la o parte ca un controlor de bilete devenit inutil pentru un spectacol gratuit. Ca o caravană de coşmar, intrară în camera noastră patru perechi de amărâţi, urmaţi de un işlicar rotofei, cu aer de vânzător de îngheţată în pană şi de curent, şi de lapte, şi de zahăr vanilat. Sergentul suveran rămăsese în uşă, se scobea în dinţi: treaba lui, pare-se, era terminată.

Mă aşezai pe un scăunel alb în uşa bucătăriei. Sur une pierre blanche. Normal ar fi fost să schiţez o întrebare, o nedumerire măcar: dar ce rost avea, o dată ce totul părea a fi un ceva oficial, planificat, organizat, aprobat, supravegheat? Mi-am turnat într-o ceşcuţă două degete de votcă sanitar-mesianică şi, precum Tândală în peţit, asistai la dezvelirea ("cu grijă, să nu se spargă ceva, că e vai de curul vostru!") misterelor învelite în saci. Dirijor şi regizor al acestui eveniment se dovedise a fi însuşi işlicarul spăimos. Făcu turul de orizont al spaţiilor din camera noastră de zi (şi de noapte), îmi dădu să-i ţin pălăria ce mirosea a şoareci înecaţi. Chelia îi strălucea, dinţii de viplă aşijderea. Fu desfăcută prima momâie. Un soclu. Fu adusă altă grămadă. Alt soclu. Asemenea celui dintâi, doar ceva mai mic. Din lemn de brad, dat cu baiţ de culoarea tulbure şi depresivă a mobilelor din căminele de nefamilişti. După aceste două postamente, din întunericul sălii, gâfâind de astă dată, fură aduse alte două minuni bine învelite. Dirijorul rotofei le cântări din ochi, apoi catadicsi să mă liniştească.

- Să nu aveţi nici o grijă: mă pricep, le voi aranja în aşa fel, încât nici nu-i veţi simţi...

Nu aveam nici o grijă. Capul mi se limpezise de parcă aş fi înotat o oră într-un iezer carpatin. Votca ce o sorbeam în şlucuri mici, de salon subţire, adăuga spectacolului la care asistam o tentă plăcută de vis şi căldură.

De sub una din cuverturile roşii (din acelea ce servesc la şedinţele lărgite) apăru figura în ghips, în ghips alb, în ghips alb-albăstrui, a şefului culturii municipiului şi raialei noastre, tovarăşul Caftangiu. Mă înfiorai, era să scap ceaşca urală din mână. Părea mort de foame sau în chinuri grele, ochii îi avea întorşi pe dinăuntru - şi totuşi privea spre lume, având expresia unui

surdomut căzut în apă şi dorind a striga după ajutor. Mustaţa-i binecunoscută i se arcuia peste gura în care, în loc de dinţi, părea a ascunde nuci sau ouă misterioase de cuci şi lilieci folclorici. Înghiţii speriat din otrava dezinfectantă, ca să n-o iau la fugă. Scamatoria continua, şeful de ceremonii pocni din degete şi, pe loc, doi rudari în pijamale rutiere, cu ochii bulbucaţi de frică şi efort („Doamne, ce greu se câştigă o pâine, mânca-ţi-aş..., dom şef!"), depuseră alături de masca mortuară a Caftangiului o altă minune, învelită, de astă dată, într-o draperie albastră cu ciucuri. Dirijorul chel - bucuros că şi "sarcina" asta a ajuns cu bine unde trebuie - îmi aruncă o privire recunoscătoare, de parcă eu l-aş fi ajutat la efectuarea acestui teribil transport. Văzându-mi expresia debil-mintală cu care priveam la aglomeraţia din camera noastră, ţinu să mă îmbărbăteze, bătându-mă amical pe umeri, vorbindu-mi ca unui amputat căruia i se arată cât de frumoase şi vesele sunt protezele:

- Are să vă placă: e o capodoperă!

Din draperia albastră, cum manu propria (ţiganii, respectuoşi, se retraseră spre uşă, oftând şi lăcrămând, făcându-şi mici cruci de mulţam, Doamne), maestrul de ceremonii dezveli, de astă dată, un bust ceva mai masiv. Tot din ghips, dar tencuit cu ceară galbenă. Aşa cum îl priveam eu din spate, sub lumina flamandă a candelabrului nostru, statuia părea imperială, maiestuoasă, încercam o sumbră presimţire. Cu un gest, îl rugai pe majordom să nu întoarcă deocamdată bustul. Mă sculai şi, cu mâini tremurânde, îmi compusei un cocktail desperado. Îl turnai într-o ceaşcă ceva mai mare, apoi, ca un om care a terminat cu cele lumeşti, mă aşezai zâmbind pe scăunelul din pragul bucătăriei. Cu gestul cu care Nero indica în circ deschiderea cuştilor cu fiare, comunicai marelui şambelan dorinţa-mi suverană de a face faţă feţei din capodoperă. Bustul fu întors, cu un gest delicat, aproape tandru. Lumina de sus nu cădea prea bine, totuşi, într-o singură clipită, răsunară în inconştientul meu milioane de aplauze. De lângă colţul patului nostru conjugal, de sub icoanele familiei (eu moştenisem de la mama un crucifix catolic, nevastă-mea îmi adusese, ca zestre, o splendidă icoană rusească: le aşezasem alături, în casa noastră nu era loc de schismă, noi ne consideram protocreştini, candela, acum stinsă, de sărbătorile mari ardea în afara oricărei confesionalităţi), de lângă biblioteca mea, conţinând ce am putut salva din cataclismele trecutului, mă privea acum, grav, cu oarecare filosofică tristeţe (sau ironie), EL, Marele Clasic, părintele revoluţiei şi al revoluţiilor, Karl Marx.

Caraliul de la circulaţie îşi scoase cascheta, părea emoţionat, se uita la mine cu un respect de care nu m-am bucurat niciodată din partea unei uniforme. Transportorii tuciurii, ipocriţi şi comici, arătau de parcă ar fi adus un catafalc, oftau şi clătinau din cap a milă şi aleluia. Dirijorul, la el acasă, făcea loc celor două socluri: pe Karlie reuşi să-l plaseze frumos între rafturile cu gotice mărunte şi colţul mistic. Dar pentru bietul Caftangiu nu găsea nicicum un loc potrivit. Camera noastră era mică, două asemenea statui puteau să mobileze un hol de prefectură, dar cum să încapă în spaţiul strâmtorat al dormitorului confort doi al unor bieţi conţopişti? Ţiganii nu plecau, sergentul nu-şi revenea din uimire, eu, dintr-o dată, îmi adusei aminte că mă cheamă Candid; zâmbeam, eram vesel, fericit de parcă mi s-ar fi împlinit visul pentru care făcusem până acum o mie de cereri.

- Hait, rosti şambelanul chel, voi puteţi pleca!

Ţiganii nu voiau, se uitau spre mine cu acel aer şi expresie ce spunea limpede: "păi, dom şef, nouă nu ne dai nimic?" Sergentul, omul legii, interveni răstit:

Gata, valea: plata în ceruri.

Oameni suntem, se milogiră măturătorii oranjaţi, privindu-mă de astă dată aproape ameninţător.

Daţi-le ceva, mă sfătui în şoaptă maestrul de ceremonii: ăştia sunt în stare să vă bată.

Într-adevăr, opt perechi de ochi negri mă priveau ca pe o victimă sigură. Sergentul (îşi cunoştea meseria) ieşi să liniştească, cu tact şi blândeţe, grămada de vecini curioşi ce se strânseseră pe holul scării şi la etajul de mai jos. Aveam cincizeci de lei ascunşi pentru "melancolii neplanificate", i-am scos la lumină şi îi arătai dinţilor de viplă, întrebându-l din ochi: ajung?

- Exact cât le trebuie. Sunteţi un om prevăzător.

Ţiganii, fericiţi, voiră să-mi sărute mâna. Nu-i lăsai. Strigară totuşi, ca la miting, în cor: "să vă trăiască franţuzoaica, bogdaproste, să vă trăiască şi morţii!", şi plecară înveseliţi. Sergentul pocni călcâiele, mă salută ca pe un colonel cu studii şi plecă şi el. Rămăsei cu majordomul, căruia îi făcui semn să-l lase pe Caftangiu, până vine nevastă-mea, în mijlocul camerei. El, foarte simpatic în felul său, fu de părere că, la nevoie îl putem muta şi în bucătărie. Sau pe balcon. Sau în baie. I-am întins o ceşcuţă de basamac, dându-i a înţelege că, de-acum, treaba lui e ca şi terminată: soarta lui Caftangiu ne depăşeşte pe amândoi, viaţa merge nepăsătoare înainte, noi să fim sănătoşi, ura şi doi bani jumate...

Chelul ţinu să se prezinte:

- Mă numesc Omar, sunt poet pensionar. Mă bucur că am plăcerea să vă cunosc. Pe doamna o ştiu din auzite.

Conversaţia pornise bine, nu aveam nimic de pierdut dacă îl mai descoseam. În lume sunt multe minuni: ca omul, nu e nici una.

- Domnule Omar, i-am spus, cred că nu am înţeles prea bine: sunteţi un poet care s-a pensionat sau un pensionar care a început să scrie poezii?

- Patriotice, ţinu el să precizeze.

- Patriotice, acceptai eu. Desigur, am înţeles.

- Ştiţi, eu ţin la această precizare. De altfel, poate că nici nu bănuiţi, îndeplinesc voluntar serviciul de director onorific al Casei ziariştilor.

- A-ha, rostii plin de admiraţie, deşi nu vedeam nici o legătură între poezia patriotică şi Clubul ziariştilor voluntari.

- Rachiul acesta, îmi spuse directorul onorific, este excelent. De unde îl procuraţi?

Îi turnai încă un deget din verdele Limpiei.

- Am un unchi la ţară. Pădurar. Mai mult nu vă pot spune.

- Am înţeles, râse înveselit tovarăşul Omar, şi eu am un unchi la ţară. Dar nu e pădurar. E popă. Vai de capul lui...

Oftarăm, cunoşteam amândoi starea jalnică a popilor de la ţară. Mai ales în ceea ce priveşte spirturile şi vinaţul.

Domnule Olimpia, mă onoră patrioticul, acuma, că ne cunoaştem atât de bine, mi-aş permite să vă exprim, cu toată discreţia posibilă, o mică nedumerire a mea.

- Care? întrebai la rândul meu.

Știaţi? Vreau să spun: eraţi informat că aceste statui celebre vor ajunge la dumneavoastră?

Da! răspunsei ca un senator roman. Le aştept de peste treizeci de ani...

Hi-hi-hi, râse viplos poetul patriotic. Aveţi dreptate: nu aduce anul ce aduce secolul, trăim într-un ev aprins, trebuie să fim pregătiţi pentru cele mai fantastice surprize. Eu, vă mărturisesc, având un nivel politic mult mai scăzut decât dumneavoastră, ieri-dimineaţă m-am dus la club fără să încerc nici un fel de presimţire. Am deschis, am aerisit: dacă nu avem hârtie, nu avem nici ziare - atunci de unde ziariști? Clubul acesta e totuşi util, din an în an se mai adună Tanda cu Manda, se discută, se analizează, se iau frumoase angajamente. Masă rotundă, legătura cu masele, mass media, e o treabă, nu-i aşa? I-am şters de praf pe dumnealor (cu degetul îmi indică cele două busturi), până ieri erau în inventarul meu, deşi ar fi donaţia gratuită a unor creatori care sperau şi ei o comandă socială mai rentabilă. (Și patriotismul trebuie să renteze cât de cât.) Aşa că faci un bust gratuit azi, îl dedici cui trebuie, mai faci altul mâine, îl donezi unde trebuie - şi odată te pomeneşti cu o comandă uriaşă, un grup statuar cu viteji sau cu ţărani ucişi de jandarmi. Aşa credeam eu până când mi-a fost dat să aud adevărul şi să nu-mi vină să cred nici ochilor şi nici urechilor...

- Vai de mine! îl compătimii sincer.

Directorul onorific nu stătea prea bine cu sistemul nervos, părea şi extenuat din cauza transhumanţei statuilor, că deodată, de parcă s-ar fi deschis un stăvilar ascuns, începu un zăpor de plâns de credeam că e sfârşitul lumii. Căzu în genunchi în faţa mea şi, hohotind ca un nebun, îmi apucă mâinile amândouă, mi le acoperi cu sărutări zgomotoase şi lacrimi. Am rezistat vitejeşte la năvala de mai înainte, dar acum, în faţa acestui poet bătrânel, zguduit de plâns, lingându-mi mâinile ca un câine credincios, mă simţeam uluit, interzis, din lună picat. Cu greu îl ridicai în picioare, obligându-l să bea şi apă. Apoi, reuşii să-l aşez pe taburetul din faţa mea. Nu mai contenea cu mulţumirile.

- Vai, nu vă daţi seama cât de recunoscător vă sunt! Şi eu, şi nevastă-mea vă considerăm binefăcătorul nostru, Dumnezeu să vă răsplătească pentru fapta creştinească de a-i fi primit pe "ăştia" în casa dumneavoastră.

Pe "ăştia"? În casa mea? Mă simţeam în plin roman rusesc. Trecuse prin camera mea Rogojin cu banda sa, acum trebuia să-l mai suport şi pe acest Raskolnikov acuzându-se de toate păcatele lumii. Toată viaţa mea m-am temut de literatură, m-am ferit de literatură (şi de literaţi), totdeauna am afirmat că va fi o nenorocire când viaţa va începe să aibă fanteziile romancierilor posedaţi (fie de demoni, fie de ştiinţă, fie de politică). Trebuie să nu pierdem bun-simţul acelui hotar ce există între real şi ficţiune, între vis şi trezie, între ceea ce este aşa cum este şi ceea ce ar putea să fie aşa cum ar trebui să fie, fără să poată, totuşi să fie. Mi se face rău când citesc că nu ştiu care politician a ales politica drept formă de expresie fiindcă nu avea talent pentru literatură - ca şi declaraţia acelui dramaturg, hoţ şi invertit, care susţinea că "începem să scriem după ce nu mai putem trăda". Occidentalii datorează incapacitatea de a înţelege nenorocirea noastră literaturii imense ce s-a scris despre această nenorocire. În faţa unei crime pe care o vezi te înfiori, te cutremuri. Când crima îţi este relatată de ziare, afli, iei act, clasezi o informaţie, formându-ţi o părere oarecare despre călăii şi victimele în cauză. Dar când citeşti un mare roman (de obicei rusesc) despre aceste crime, realitatea devine literatură, întreaga emoţie e pur artistică, chiar şi crima devine o operă de artă. Poţi să mergi tu să-ţi arăţi plăgile şi rănile, pe nimeni nu mai interesezi: povestea ta va fi, oricum, sub nivelul romanelor ce s-au scris despre cazul tău. În sensul acesta, imensa bibliotecă despre barbari, barbarie, crimele barbarilor, rafinarea mijloacelor de barbarizare, pericolul unei invazii barbare, barbaria ca mântuire sau damnare a lumii etcetera, toate aceste literaturi alcătuiesc, în Occident, un dulce opium de siguranţă şi, mai ales, de distanţare. Pericolul şi crima aparţin esteticii, artei cuvântului care le povesteşte sau le explică. La noi, eşti în stare să citeşti un tren întreg de apă-în-piuă numai şi numai ca să

dai de o mică aluzie la faptul că există turnători şi că se bate în puşcării. În Occident s-au format chiar şi "specialişti" (de bibliotecă) în domeniul barbarologiei şi a logomachiei din barzolanda albastră a lumii noastre de aici. Dracu să-i pieptene - se vede că, astă-seară (chiar şi eu, antiliteratul, beam-Grigore-agheasmă, volens, nolens), jucam fără piesă. Acest director poet patriotic, care îmi scrise în cameră cu o caravană de commedia dell'arte, aducându-mi şi recuzita lui din ghips vopsit, îmi bea acum votca stalingradă şi, pe deasupra, îmi săruta şi mâinile, plângând ca un vinovat fără vină într-o melodramă stolâpinistă.

Primul zăpor de lacrimi fiind epuizat, musafirul meu, ca un mizerabil păcătos ce era, neslăbindu-mă nici pe mine şi nici sticla medicinală a soţiei mele ("îmi place să-l beau verde-crud, fără zahăr, fără apă", îmi mărturisi el, în răstimpul fulger al unei paranteze), după ce dori să mă sărute pe gură, fiindcă-l respinsesem speriat, îmi ceru dictatorial castraveţi muraţi. Imediat mi-am dat seama că e rus, că nu se poate să nu fie rus. Era. Îmi declină numele întreg, îl chema Omar Omarovici Kaimakov, semna Omar Caimac, bea votca mirosind, cu ochii închişi, coltucul de pâine pe care-l găsise singur răscolindu-mi toată bucătăria.

- Domnule, îmi spuse blând, după ce reuşii să-l oblig să stea locului şi să şi mănânce din pâinea aceea, mi se pare că sunteţi profesor. Sau aţi fost profesor. Sau veţi fi profesor. Domnule Olimpia, sunt un ateu convins, eu totuşi vă spun, Dumnezeu să vă pomiluiască, nici nu ştiţi câte am pătimit până am ajuns cu stafiile acestea la dumneavoastră, în oraşul ăsta nenorocit, eu, care mă trag dintr-o familie de cneji veritabili, umblu ca un tâlhar, ca un contrabandist oarecare, deşi sunt cinstit şi curat ca lacrima. E adevărat, sunt laş, fricos, poltron, linguşitor, lichea, turnător, curvă, linge-blide - dar toate acestea în limitele decenţei şi ale bunului-simţ. Istoria ne obligă, toţi suntem lingăi - nu-i aşa? -, numai ce-i de lins alegem fiecare după nevoi şi posibilităţi.

După această bravă introducere, simţii nevoia să-i smulg cu forţă sticla sanitară din mâini. Nu se supără. Din contră, îmi luă ceaşca plină, aduse din cămară tot ce trebuia - brânză, ceapă, o cutie de măsline ce o ținea Limpi pentru revelion - bău şi plânse, înfulecă şi se văicări; aşa cum stăteam, ca pe o strapontină, eu păream cel sosit în vizită neanunţată, iar el, gazda ce nu se sinchisea de forme şi politeţuri.

- Ştiu, îmi declară, am auzit, a auzit şi întreg târgul, sunteţi un utopist autocefal, le-aţi spus-o de la obraz, nu v-aţi temut; şi eu, în tinereţile mele, e-hei, am vrut să scriu balade şi idile, am şi scris câteva, dar pe urmă le-am ars... Mi-a fost frică. Dumnezeu mi-a dat o voce de aur. Tenor dramatic, am cântat, am tot cântat, am cântat şi ce nu ar fi trebuit. Acum, eu, urmaşul unor cneji ce s-au bătut cu tătarii (sau invers, nu mai ştiu bine), sunt nevoit să scriu poezii despre strămoşi, însămânţări, muncă patriotică etc. Asta se cere, asta dau; mai pică un ban, ţi se mai întinde o mână de sus... Clubul meu e o ficţiune, titlul de director - o gargară; ei bine, totuşi, de două ori pe săptămână, acolo, se mai vând un cârnăcior, o brânzică, vine bufetierul de la cei mari, serveşte condeierii, aşa, pe-nserate, discret, pe uşa din dos. Nu curge, pică, nu ai acces la slănină, zici haraşo şi pentru şoric. Vremurile sunt grele, nimic nu se găseşte, nimic nu se mai cumpără, totul se procură.

Deodată, ca iluminat, îşi aduse aminte de ceva important, aprinse lampa în odaie şi privi cu ochii lărgiţi de uimire, într-un fel de extaz care era şi curată ironie, cele două busturi ce stăteau, cuminţi şi resemnate, pe soclurile lor de culoarea şocolatei de altădată.

- V-am procopsit, declară ritos şi, deodată, începu să râdă. Cu lacrimi. Se vede că glandele sale lacrimogene funcţionau supranormativ.

De astă dată, îmi sări muştarul. Căutai cuţitul cel mare din bucătărie, căutai în memoria mea şi o înjurătură mai convingătoare, îmi compusei şi o privire de tătar jignit, urlând cât putui: "ajunge!" şi vânturai cuţitul de pâine în dreptul gâtlejului său de tenor dramatic.

Amuţi pe loc, păli, apoi se înverzi ca o salată. Căzu iar în genunchi.

- Cneazule, strigai, ştii tu ce înseamnă să fii un utopist autocefal? îl întrebai ca un inchizitor ce nu cunoaște mila.

- Habar nu am, îmi mărturisi îngrozit, nu am studii, am numai o biată diplomă. Vă implor, nu vă puneţi mintea cu mine, sunt un...

Nu-l lăsai să se desfăşoare.

- Află atunci: un utopist autocefal, la noi, în Genopolis, înseamnă un nebun periculos. Un revoluţionar de unul singur. Eu am dreptul să ucid, pe mine legea mă absolvă, mă şi felicită. Eu am mai ucis vreo trei ca tine. De ce crezi că ai fost trimis aici!?

- Chiar m-am mirat.

De ce crezi că ţi-am deschis uşa, te-am lăsat să-ţi despachetezi stafiile, să le aranjezi cum vrei, fără să te întreb nimic? Deşi ştiu ruseşte...

- Chiar m-am mirat. Eu nu mai ştiu ruseşte, să trăiţi!

- Să-ţi spun. Pentru că sunt nebun, patamu şto trăiesc printre nebuni, ca nebun, într-un fel de nebunie continuă şi din ce în ce mai nebună. Puteam să te arunc pe geam, puteam să-ţi sparg ghipsul caftangiu în cap, cine putea să mă tragă la răspundere?

Nu sunt în casa mea? Nu sunt în legitimă apărare? Nu am fost violat şi în domiciliu, şi în autocefalia mea? Ibio tvoi maty, pramatie, până aici ţi-a mers!

Mă înfuriasem de-a binelea. Viermele ce mi se zvârcolea la picioare îmi săruta pantofii de casă (Caftangiu mă privea amuzat), totul părea pregătit pentru o frumoasă crimă politică. Prin geamul albastru, un cer siniliu de toată frumuseţea îmi dădea a înţelege cât de distantă şi de indiferentă este Natura (ea-şi face norma de sublim şi rugăciune în fiecare seară), la ce altitudine morală se află faţă de noi, cei însărcinaţi cu mersul înainte şi cu istoria. Votca sanitară a Limpiei, deşi o îmblânzisem copios cu apă şi zahăr cubanez, ardea fierbinte în sângele meu altfel limfatic, cuminte, bleg. Prin fire sunt un introvertit, un schizoid, cu temperament melancolic cu rare puseuri de furie depresivă. Un gasteropod prudent şi retractil, având o vagă vocaţie pentru sinucidere şi contemplaţie mistică şi fiind total lipsit de umor, de poezie, de patriotism. Am fost bătut de nenumărate ori, nu am cunoscut totuşi subtila plăcere de a chinui, de a da palme, de a călca în picioare. Cuţitul ce-l vânturam peste chelia lingăului îmi transmitea, ca o târzie răzbunare, fiorul sălbatic al bătăliei şi al sângelui vărsat cu ură.

- Nu mă ucideţi! chiţăia victima mea. Soţia e bolnavă de inimă, am şi o mamă bolnavă de inimă, şi eu sunt bolnav tot de inimă. Fie-vă milă de talentul şi de pensia mea. Cunosc toţi marii poeţi ai împărăţiei, dacă vă atingeţi de gâtul meu vor scrie ziarele, va fi doliu naţional...

- Recunoşti că...

- Recunosc totul, deşi nu am nici o vină. Nu am ştiut nimic de sculptor, vă jur. Tovarăşa Carmen, acum doi ani - încă nu se încurcase cu tovarăşul Osmanescu - m-a chemat la ea, m-a pus să cânt lieduri de Vidu şi Brediceanu, apoi mi-a sugerat că ar putea să mă numească director onorific la Casa ziariştilor, care urma să se înfiinţeze, în locul Casei artiştilor amatori şi a pictorilor uzinali. Asta dacă...

Nici nu a observat când intrase buna mea soţie, Limpi, urmată de trei din "neogaiţele" ei (aşa le ziceam eu, nu era nici o supărare: nefiind localnic, mie mi se iertau mai multe). Remarcai pe loc morga imperială sub care - ştiam din experienţă - se ascundea un râs cât Dunărea. Doamnele nu se mirară de nimic, nici nu-mi dădură bună seara. Eu rămăsei cu cuţitul în aer, cel de sub genunchii mei dădea semne de viaţă nouă şi de eliberare mult visată. Limpi aprinse toate becurile din lampadar şi, ca la un vernisaj oficial, prezentă publicului noile achiziţii ale fundaţiei noastre.

Ce ziceţi, fetelor? rosti cu vocea ei de salon franţuzesc. Nici că se putea ceva mai frumos! Ce expresie, ce linie, câtă atmosferă, ce climate...! Bărbate, mi se adresă de parcă nu aş fi avut un cuţit în mâini şi un porc sub călcâie, sper că ai avut bunăvoinţa de a-i onora cu un bacşiş consistent pe vrednicii hamali ce au cărat aceste minuni!

- Cincizeci de lei, recunoscui. Atâta am avut.

- Vă spusei, fetelor? O pleaşcă, o pomană, o avere ce ne-a picat din cer. Cincizeci de lei pentru un clasic mort şi un alt clasic în viaţă, dar încornorat şi la spitalul de nebuni.

"Fetele" contemplau, oftau, admirau totul cu o ipocrizie pe care nu o mai poţi vedea decât, eventual, în holul Ateneului, după prima audiţie a Cantatei pentru Lumina viitorului luminos, executată de orchestra şi corul armatelor reunite. Lucreţia, cea mai în vârstă din colecţie (după părerea soţiei mele, una din cele mai geniale bârfitoare din tot Isarlâkul), făcu doi paşi îndărăt, scoase de undeva un lornion aristocratic, respiră de trei ori foarte adânc, apoi zise:

- E splendid totul; colţul acesta al tău, Limpi, face cât un ermitaj guggenheim. Hristos pe cruce. Madona din Kazan în argint, şi bărbosul acesta bronzat pe soclu, la mijloc. Lumina vine exact de unde ştim cu toţii că vine, cade exact cum trebuie şi pe cine trebuie. O făclie mai lipseşte. Şi două steaguri. Mausoleul e gata! Sunt dărâmată de emoţie, îmi vine să plâng.

Se aşeză. Lornionul trecu în mâinile lui Fanny.

- Totuşi, dacă îmi permiteţi, ceva scârţâie. Dialogul cu spaţiul ambiant, dialogul între cei doi. Hristos tace. Madona tace şi ea. Dar ăştia doi trăiesc şi parcă discută. Catfangiu, dragă Limpi, nu va putea sta la infinit în această opoziţie dialectică, va trebui să-i găseşti un alt loc. Are dreptul la un colţ al lui. Unde să-şi găsească, în sfârşit, liniştea? Veşnicia sa de ghips, nu?

- Te ascult, dragă Fanny. Fii mai explicită, o rugă soţia mea.

-...Dacă îmi permiteţi o părere, o simplă sugestie: nu-i lăsa aşa, faţă-n faţă, înfruntarea asta nu-i de-a bună. Regretat răposatul meu tată, fiind silvicultor, un spirit dialectic avant la lettre, pornit din proprie iniţiativă pe experimente animalier-socialiste, a pus faţă-n faţă, în două cuşti separate, într-o parte un vulpoi în plină forţă, în cealaltă o ieruncă apetisantă. Să se înfrunte: antagonist, revoluţionar, ideologic. Care credeţi că a fost rezultatul? Dragele mele, a crăpat vulpea. De tristeţe, de neputinţă, de scârbă existenţială. Găinuşa - mai proastă, mai inconştientă, fără nivel - după primul şoc de spaimă, trecu pe nepăsare, pe hai sictir şi mă doare-n creastă. Ciugulea, cotcodăcea, se şi îngrăşase... Îţi spun fabula asta, dragă Limpi, în speranţa că deşteptul tău de bărbat va găsi pentru Caftangiu un loc mai inofensiv, mai prudent din punct de vedere filosofic, înfruntarea dintre vechi şi nou, trecut şi prezent, dintre clasicul timpuriu şi romantismul târzielnic, s-o recunoaştem, devine, pe zi ce trece, o problemă din ce în ce mai problematică: nu e cazul s-o mutăm şi în dormitoarele noastre. Ce părere aveţi, fetelor?

Stăteam în picioare în uşa bucătăriei, cu mâna pe umerii căpiatului Omar Omarovici, asistam la liturghia gaiţelor ca la un

recital de poezie social-poporană. Uitasem de cuţit, nici măcar nu mă mai miram cum de se nimeriseră ca la un ospăţ toate aceste afurisite guri rele, prietene de băşcălie, cafea şi canastă ale jumătăţii mele legitime.

Parada modei continua, la cuvânt se înscrisese acum Jenny. Ea reprezenta formula cioclopedică: îşi crescuse copiii din croşetat, era normal să fie şi de departe cea mai cultă din colecţie.

- Nu ştiu, începu ea, nu am de unde să ştiu cum gândesc alţii. Pe mine, personal, ghipsul, ca materie plastică, mă umple de admiraţie şi de uimire. Trăim într-o epocă în care tot ce e provizoriu, numai ce e provizoriu, e şi definitiv, tot ce e permis e şi obligatoriu, tot ce e hibrid e autentic şi tot ce e confuz e şi genial. E cât se poate de logic ca ghipsul să fie mai tare ca arama. Uitaţi-vă: albul acesta, de mască mortuară, albul acesta de linţoliu, de dus pe lumea cealaltă, mi se pare culoarea cea mai simbolică pentru măreaţa epocă în cure trăim. Am avut parte de şapte dictatori, unul după celălalt, fiecare a fost cel mai genial, cel mai drept, cel mai iubit, cel mai erou între eroi. Dar fiecare a dat la topit statuia de bronz a antecesorului. Iată motivele pentru care însăşi istoria şi istoricitatca (praxisul, cum zice nu spun cine, aici de faţă), atât de darnice cu noi în genii şi mântuitori de ţară, au abilitat ghipsul ca materie expresivă, primă şi ultimă. Nu are rost, tovarăşe şi tovarăşi, să turnăm bronzuri: costă, se topesc greu şi, după topire, nu mai pot fi refolosite, nici măcar în artilerie, în schimb, ghipsul, în felul său modest şi intermediar, scapă lutul în care a fost modelat la început de chinurile întrupării: lutul, spun părinţii noştri, este materia primă atât a Genezei, cât şi a post-mortem-ului. Doar ars cu mare meşteşug rezistă: dar nu pot fi arse decât obraze subţiri, oale, ulcele, blide. Un mare geniu, modelat şi ars în lut, nu rezistă, crapă, se usucă, se pulverizează. Ca să-l torni în ceara intermediară a celor din neolitic, asta cere o materie din care nici popii nu mai au. Astfel, doamnele mele, a apărut ghipsul, acest sulfat hidratat de calciu, CaSO H9O, mono-clinic, sticlos, cu mică duritate. Lipsit, cu alte cuvinte, de orice caracter. Lutul e ca un sfânt, lemnul e ca un martir, marmura e tainică şi paradiziacă, bronzul e veşnic şi puternic. Toate aceste materii vorbesc oamenilor în limba aspră a Timpului şi a Veşniciei. Ce este ghipsul? mă veţi întreba. Ghipsul este materia perfectă a deşertăciunii, a vanităţii, a roţii morii ce se-nvârteşte fără de cruţare. Ea e ca o haltă, ca o dantură provizorie, ca un ştab căruia nu i-a ieşit decretul de numire şi nici doctoratul nu i-a sosit. Fiind eu o femeie ce croşetează enorm în acest demisol al demisecolului nostru, mi-am putut permite, din când în când, luxul de a medita asupra valorilor noastre literare, filosofice, artistico-agitatorice. Şi ce am constatat? Ghips, totul e ghips, totul e la jumătate de drum între o măreaţă bună intenţie şi o şi mai măreaţă ducere la bun sfârşit. Până la 50% din orice proiect, strigăm "ura, ura!", spumegăm de entuziasm. Lucrăm repede, tot mai repede, până la 70%. Aici obosim, ne plictisim, nu mai avem asta, nu mai avem aia, investiţiile-s epuizate, chiar şi şefii se uită-n altă parte, ce rost are să terminăm, să finisăm? Turnăm finalul în ghips, raportăm terminarea lucrărilor cu depăşiri ale normei şi cu un procent de ll,82% economii la... bronz, piatră, marmură.

Din pământ, din iarbă verde, apărură mărunte gustări, balcanice ciuguleli de viaţă şi vorbă lungă. Ne pomenirăm şi eu, şi beţivul de Omar cu câte un pahar de autentică votcă rusească în mâini. Limpi se aprovizionase din mers, "şedinţa" aceasta fusese planificată, gaiţele ştiau despre statuile din dormitorul nostru mai mult decât puteam eu să bănuiesc sau să deduc logic.

Lucreţia, turnând în pământul ficusului nostru decorativ un strop din vinul cabernet pe care îl serviră femeile, cu un simplu gest de bufniţă emerită, opri igliţele verbale ale mai tinerei Jenny. Se întoarse spre mine, mă măsură ca pe un recrut suspect, ciocni cu Kaimakov ("Sărut mâna, coană Lucreţia, vă ştiu şi vă tem de pe vremea când..."), privi încă o dată cele două busturi, apoi, închizând ochii ei de fiară genială, grăi în şoaptă, ca o pythie duduleană.

Jeny, tu să mă ierţi că te-am oprit din teheranul tău. Începi să croşetezi o mănuşă, iese şal şi, când să-l îmbraci, îţi dai seama că e un jerseu pentru un smeu ce nu se mai există. Când te aud rătăcind fără busolă, nu pot să nu mă gândesc la soarta prozei noastre autohtone. Autorul croşetează la maşină, lână de vorbe are - a avut grijă satul din care a plecat fără întoarcere să-i aşeze în ficaţi un munte de limbă şi tradiţie. Roman în roman, mit în legendă, legendă în eveniment, mesaj în dresaj, sulemeneală în izmeneală. Trecutul e prezent, prezentul fuge când spre viitor, când spre înapoiul nepericulos, fără probleme pentru cenzură. Mortul nu e mort, învie mereu, se face crime, dar ele nu sunt crime, se face şi dragoste, dar ea e mai degrabă ură, gimnastică ciobănească sau dans tematic de şantier. Ador romanele acestea în care toţi înoată în stil şi metafore şi nimeni nu se îneacă, îmi plac aceşti autori curajoşi, ce scriu un vagon de vată ca să ambaleze în ea, undeva, o mică împunsătură la adresa turcilor, care îmi iubesc şi cumnaţii, şi soţiile, nerefuzând nici alaiul, şi nici uluiala. Mă rătăcii la rândul meu, iertaţi-mă, dar ce altceva este cultura decât o formă de rătăcire printre făclii şi lumânărari? Dacă bine îmi aduc aminte, nu ne-am adunat aici pentru o sindrofie şi nici nu am venit la o aniversare. Am venit să ascultăm povestea cutremurătoare a acestor statui, cu a căror nefericire - sperăm, trecătoare - ne simţim solidare, în consecinţă, în calitatea mea de Gaiţă-şefă (cum a binevoit soţul tău să mă numească), dragă Olimpia, cer îngăduinţa să mă adresez măritului director Omar Caimac, ale cărui poezii patriotice le cunosc, le citesc în familie în zilele de post, le şi aştept să fie puse pe muzică spre a le putea cânta. Mă voi adresa lui, aşadar, cu o întrebare simplă. O întrebare pe care, după câte îl cunosc, nu i-a pus-o cel ce trebuia să stea, ca un viteaz, la uşa apartamentului, strigând cât îl ţinea nemţia lui: "pe aici nu se trece!" Dar, după câte vedem, pe aici s-a trecut. Şi nu cu o statuie - aşa cum am presupus noi -, ci cu două. Deci, iubite tovarăşe Omar Caimac, te rugăm să ne spui cinstit, tovărăşeşte, ca la Tribunalul Militar, cum de ai ajuns aici, tumna aici, şi cu întreaga zestre de ghips a clubului pe care cu onoare îl conduci?

Omar nici el nu era născut duminica, cunoştea jocul acesta de-a v-aţi ascunselea. Chiar dacă nu făcea parte din protipendada fotolii-din-prezidii, avusese suficiente ocazii să înveţe cele şapte glasuri de mică lichea, obligatorii pentru orice supravieţuire, fără muncă, în câmpul muncii; se prefăcu, cu deosebită măiestrie, a fi zguduit din nou de acel plâns al deznădejdii omului cinstit şi nevinovat, căruia îi căzuse pe cap tumna beleaua pe care toată viaţa o evitase; îşi şterse apoi fruntea transpirată, goli paharul lăcrămând abundent, făcu trei temenele de actor chemat la rampă, făcându-şi şi o mică cruce de "Domnul mi-e martor", se aşeză, drept şi mândru, pe scăunelul oferit de Limpi şi îşi începu sindipa în felul următor:

- Stimate doamne şi tovarăşe, aşa cum am avut cinstea de a-i mărturisi domnului profesor, voi începe şi în faţa dumneavoastră prin a vă repeta cartea mea de vizită: deşi sunt cinstit şi curat ca lacrima, din diferite motive geografico-istorice am ajuns să fiu laş, poltron, linguşitor, lichea, turnător, curvă, cioară vopsită etcetera... Şi un mare fricos. Şi total lipsit de caracter. Astea vi le spun fiindcă eu consider că e mai bine, pentru mine, să le aflaţi de la mine, decât de la alţii, când, unde şi cum nu-mi convine. (Gaiţele dădură din cap, l-au înţeles, omul nu era deloc prost, avea în cap câteva şperacluri foarte inteligente.) Am urmărit cu sufletul la gură zvonurile în legătură cu mersul şedinţei, pe care, după câte se vorbeşte în oraş, domnul şi doamna Olimpia au provocat-o, printr-o curajoasă demascare a acestui idealist marxist care a fost şi este însuşi Karl Marx. Portretul lui fu urcat pe frontispiciul Primăriei, apoi coborît repede. Lozinca sa de bază a fost reconsiderată şi înjumătăţită. Dar, în timp ce el urca la primărie, tot el cobora din vârful turnului agiei tovarăşului Osmanescu. Şi invers. Suficiente motive ca să-i spun soţiei mele - ultima nepoată a ultimilor ţărani ucişi în ultima lor răscoală - cu mare îngrijorare: "Ce mă fac, mamiţo? Bustul lui tronează pe estrada clubului meu!"... Spre seară - din surse vagi, dar sigure - aflu că steaua tovarăşului Caftangiu fu şi ea coborâtă de pe firmamentul unde stătea cocoţat datorită graţiilor ştim cui: l-am văzut cu ochii mei, de după teii vilei sale oficiale, dus de doi sanitari răi spre o dubiţă albă, pe care numai nebunii nu o recunosc. Neînsoţit de nimeni: nici din familie, nici din cultură. De astă dată, stimate doamne şi iubite tovarăşe, pur şi simplu am simţit că fac pe mine de frică şi de groază.

Ieşii, pâş-pâş, pe balcon. Privii oraşul, începeam să percep ceva din misterul lui: povestea care e suferinţă, suferinţa care, aici, nu e decât o poveste fără de leac şi fără de sfârşit. Aici nu se relatează lucrurile fiindcă s-au întâmplat: aici, în speranţa că odată şi-odată vor ajunge să aparţină numai trecutului, ele se povestesc. Şi, fiindcă se povestesc, se şi întâmplă. De multe ori povestea o ia mult înaintea întâmplării, aşa cum o suferinţă poate să premeargă unei răni sau unei nenorociri. Tot ce e real e numai propoziţiune, dar tot ce e Timp, Durată, Scurgere e istorisire. Istoria cea mare se ascunde după aceste mici cazne şi păţanii, ele alcătuiesc culisele, podul şi pivniţele ascunse ale gravelor, să le zicem, evenimente. Limpi îmi explicase, chiar la începuturile convieţuirii noastre, că aici, în Isarlâk, târguiala e mai importantă decât târgul în sine, comentariile nunţii sunt mai de esenţă decât actul ritual al nuntirii, pregătirea de drum şi mai apoi povestirea drumului sunt mult mai valoroase decât drumul propriu-zis. Am avut şi eu un unchi ţăran. Doar trei luni a stat în tranşee în Galiţia. Ei bine, chiar şi după al doilea război mondial, el povestea cu un farmec fantastic (avându-şi auditoriul său, care nu se sătura ascultându-l) a nu ştiu câta mie versiune a modului în care a fugit el iepureşte atunci când mustăcioşii cazaci şi-au început şturmul. Limpi, ea însăşi, foloseşte povestirea ca formă de a combate realitatea, de a se opune mental celor ce se întâmplă, fără voia ei, în jurul ei. A povesti, îmi spunea, înseamnă a amâna, ameţi, a duce cu vorba răul. Tactica asta vine de departe, şi din Orient, şi din Antichitate, te poţi considera pe jumătate salvat din clipa în care sultanul, sau călăul, sau poporul (sau toţi trei deodată) acceptă să-ţi asculte povestea. Cred că înseşi realităţile noastre economice şi financiare, din cauza inconştientului rural al conducătorilor noştri socialişti, suferă de confuzia critică între ceea ce spunem că este şi ceea ce este de fapt. Rapoartele noastre de bilanţ sunt povestiri a ceea ce visăm că ar fi situaţia, planurile de viitor sunt simple proiecţii ale imaginaţiei noastre epice în "ştiinţifică" ebuliţie. O mare parte a falsurilor din contabilitatea sau statisticile noastre se datoresc nu atât birocraţiei - care, de când e lumea, e dublă şi triplă prin firea ei -, cât mai ales darului nostru etnic de a înlocui faptele seci prin versiunea lor visată, povestibilă, revăzută bine-nţeles, şi adăugită cum se cuvine. Aici, nimeni nu se miră că un orator vine şi ne minte în faţă: el povesteşte meseria lui, noi îl înţelegem, credem ce vrem, nu-l condamnăm. Un bovarism ultraeconomic domină până şi sferele din serai şi înaltul Divan. Epoca asta a cifrelor şi datelor precise a venit prea repede, categoriile baladeşti şi umorile lui Păcală sunt încă vii, nouă ni se povesteşte despre bunăstarea şi libertatea noastră, că poveste merge (deşi e cumplit de plicticoasă), dar ca realitate - asta se va vedea. Minciuna demagogică se confundă cu fantazarea orală, rolul de a-l demasca pe mincinos nu le revine celor care-l ascultă (şi îl aplaudă), ci faptelor, materiei. "Curând dăm cu capul în zid" sau "pământul nu mai suportă atâtea minciuni", acestea sunt concluziile celor care, în sinea lor, se şi bucură cu cât e mai gogonat şi mai de pe altă lume ceea ce se spune la radio sau de la tribună. La ora asta, sunt sigur, la orizontul unde bănuiam că încep stelele bărăganului nostru (în veşnică, grăbită campanie), câteva sute de mii de ţărănci bătrâne, de tractorişti ultraobosiţi raportează basme de realizări: mii de brigadieri falsifică automat rapoartele şi cifrele, doar asta le e meseria: câteva sute de preşedinţi, cunoscând realitatea, acceptă şi completează versiunea băsmită a realizărilor înainte de termen şi cu depăşiri. Deasupra acestor zgârie-nori de ficţiuni (utile, fiindcă plăţile se fac nu după ce s-a făcut, ci după ce s-a raportat că s-a făcut), zboară corbii croncănitori ai foametei, dedesubt se aude ţipătul materialist-obiectiv al pământului vlăguit, alături stau mărturiile evidente ale silozurilor, rampelor cu cântar, cozile din faţa "cumpărativelor" goale, din gloriosul nostru paşalâk. Cu poveştile suntem de mult în anul 2000, cu realitatea ne întoarcem spre era lăcustelor şi a ciumei din timpul fanarioţilor.

După forma de linişte ce se aşternuse în camera de alături, simţeam că halimaua era pe cale să treacă la esenţial. Mueam de curiozitate, începusem şi eu să gust farmecul parşiv al literaturii orale, cu atât mai mult cu cât cea scrisă, în mare parte, era ilizibil de modernă şi de laş-plicticoasă. După părerea soţiei mele, ceea ce poţi auzi într-un autobuz vechi şi supraaglomerat, în orele obosite, sau la coada ce o fac "provincialii" la salamul zis "italian" nu se compară cu nimic din ce se scrie prin romane şi reviste. Glumele ce se aud la radio, pe scenă sau la televizor par a fi scoase din colecţiile pioase ale unei mănăstiri de carmelite: dacă ar fi să judecăm coeficientul de umor al poporului nostru după calitatea umorului organelor cu umorişti de serviciu, ar însenina, de pe acum. Să ne trecem "pe bune" în coada listei naţiilor celor mai plicticoase, încuiate, pudibonde şi muribund-tâmpit-serioase din lume. Oficialităţile sunt la o mie de metri şi cincizeci de ani sub nivelul umorului-umor, trebuie să călătoreşti rural, cu clasa a doua, în picioare, pe un culoar puturos şi neluminat, ca să mai poţi auzi şfichiul de mătase, bici şi oţel al limbii strămoşeşti.

Gaiţele gustau măsurat, se uitau la tovarăşul Omar Omarovici, de parcă acesta ar fi fost nici mai mult, nici mai puţin decât un ambasador picat din cer în dormitorul meu. Limpi (nu o mai recunoşteam) afişa un aer de şefă de cabinet, cu tainice sarcini şi misterioase puteri. Ca şi când aş fi ajuns un simplu solicitator la uşa împărăţiei, neinvitat şi neimplicat, mi se făcu semn să stau jos, să mă servesc singur şi să-mi ţin gura. Aici nu e nevoie de profesori, aici se povestesc chestiuni arzătoare la ordinea zilci.

- Cum vă spuneam, stimate tovarăşe şi iubite doamne, continuă chelul rapsod, tot timpul cât a durat şedinţa asta prelungă mi-a fost frică. Aveam un fel de presimţire. Veţi zice: de ce? Ce aş fi putut pierde? Caii de la bicicletă? Ei nu, greşiţi. Părerea mea este că un şef îşi poate pierde fotoliul - şi acesta e un accident; un salariat îşi poate pierde câmpul muncii - şi aceasta e o nenorocire. Dar ambele aceste mizerii sunt reparabile. Adevăratele, uriaşele catastrofe se întâmplă fie celor ce sunt sus de tot, fie unora ca mine, care au ghinionul să pice în centrul taifunului, ca musca fără cap în lapte. Or, cu ochii mei îl văzui pe marele Caftangiu, de care până acum tremura tot ce e cultură în raiaua noastră, dus de braţ spre dubiţa spitalului de nebuni. Era numai la zece paşi de mine, îi văzui faţa, plus mustăţile: arăta, vă jur, exact - Doamne iartă şi păzeşte -, absolut exact cum arată acum ghipsul alb în care e nemurit. Vă rog să-l întoarceţi, mi se pune cogâlţul în gât, nu vreau să-l mai văd şi în ghips, ajunge cât am pătimit, de-acum vreau să-l uit, să-l îngrop, aleluia. V-aş ruga un strop de votcă, sângele apă nu se face, simt că altfel încep iar să plâng, ca un cazac la mormântul calului său.

Fu servit elegant. Bău rar, cu ochii închişi. Discret, Limpi aranja bustul Caftangiului în aşa fel, încât el să dispară din raza privirilor povestitorului.

- Acum, ca să înţelegeţi domniile voastre întreaga tărăşenie, e cazul să vă povestesc cum de am ajuns eu la acest bust nenorocit. Nu aş avea dreptul - fiind un modest şi total lipsit de caracter poet de serviciu patriotic - să-mi critic confraţii: dar - domnul profesor Olimpia poate să mă verifice şi să mă corecteze dacă exagerez -, cu cât o artă e mai sublimă, cu atât dă lepre mai mari. Muzica şi poezia, după mine - şi după Schopenhauer -, ar fi artele supreme: ei bine, poeţii şi muzicienii sunt cei mai teribili lingăi, pramatii şi turnători în viaţa lor particulară. După ei, însă, curios, urmează imediat sculptorii şi pictorii... Nevastă-mea, Matilda - fiind ultima nepoată a ultimului ţăran ucis în ultima răscoală legală -, are dreptate să afirme că, de pildă, în filmele lor despre Rezistenţă, bravii francezi au ucis mai mulţi nemţi decât erau în întreaga armată germană. Mulţi eroi după război, şi mai mulţi partizani după ce l-am declarat ţap ispăşitor pe rahatul acela de Petain. Nu? Exact aşa stau lucrurile şi cu militanta noastră artă plastică: dacă se vor număra câţi pionieri cu cravate roşii, tractorişti, furnalişti, eroi din ilegalitate au fost nemuriţi în culori şi ghipsuri, atunci ne vom da seama că populaţia noastră trebuie curând să o depăşească pe cea a Chinei şi chiar pe cea a duşmanilor ei de moarte.

- Stimate domnule Kaimakov, îl întrerupse cu blândeţe Lucreţia, aş fi de părere să-i lăsăm în pace pe marii noştri prieteni. Să nu ne amestecăm în ghipsurile altora. Aşa că eu zic că...

- Perfect, am înţeles, vă cer iertare. Mă trag dintr-o regiune ce a dat cel mai mare număr de avocaţi, procurori şi emigranţi. Ca neam, mă trag dintr-un sânge ce a dat cel mai mare număr de deportaţi în Siberia. De aici mi se trage boala asta a parantezelor, a escamotării esenţialului, a umblatului pe după vişin. Deci: nici nu a fost bine căftănit în funcţia sa de şef suprem al culturii, că s-a şi prezentat la mine un oarecare sculptor anonim, pre nume Hagiu, rugându-mă cu lacrimi în ochi să-l introduc cumva în preajma tovarăşei Carmen Caftangiu... I-am explicat că e greu, că aş putea să fiu greşit înţeles: eu nu eram decât un simplu bard de ocazie, relaţiile mele cu frumoasa târgului nu puteau fi decât pur muzicale. La micile, dar distinsele ei serate în cerc închis, eu cântam lieduri şi romanţe de amator. Doar spre sfârşitul chefului o întorceam pe arii naţionale şi chiar pe arii din folclorul porcos al ciobanilor noştri necolectivizaţi. Deci poziţia mea faţă de madam Caftangiu era foarte vagă şi umilă: mâncam, la aceste chefuri sardanapalice, la bucătărie şi beam pe-ascuns, din pahare uitate prin colţuri. Dar acest Hagiu nu s-a lăsat, mă mirosise la caracter: întâi a mituit-o pe nevastă-mea cu o gâscă grasă, pe urmă m-a mituit şi pe mine, ducându-mă, trei zile la rând, la o cârciumă unde se servesc fudulii particulare, ţuică De Maramu şi zaibăr negru din sectorul încă necooperativizat. Nu m-a lăsat să-i cânt, a pus ţiganii să-mi cânte, ceea ce m-a emoţionat până la lacrimi. Sunt un artist slab, mizerabil, lipsit de voinţă, uşor de corupt. L-am dus pe Hagiu - încărcat ca un Moş Crăciun - la madam Caftangiu. Nu la o serată, ci într-o dimineaţă şi pe uşa din dos a vilei cu nimfe şi havuz. Ce s-o mai lungesc? Peste o săptămână - eu abia mă întărisem în postul onorific ce-l deţineam la club - mă pomenesc cu Hagiu aducându-mi, ce credeţi?... Aceste două statui. Nici nu se mai uita la mine. În urma lui, pricepută şi băgăreaţă mai ales în arte şi culturi, ea în persoană, soţia başefendiului Caftangiu, dându-mi ordine şi preţioase indicaţii, în urma ei, zâmbind superior şi politic ca doi prieteni dragi, tovarăşul Osmanescu şi tovarăşul Tutilă Doi. Mă făcusem mic, abia respiram. Clubul meu se umpluse de putere şi nivel ca o tribună în ziua vizitei Magnificului. Aleseră împreună colţul cel mai potrivit pentru marele bărbos, îl încadrară în draperii şi steaguri. Au ales şi un loc frumos pentru bustul soţului, vizavi cu ăl-marele.

Tovarăşul Caftangiu nu era de faţă? întrebă Jenny, care croşeta întruna.

Nu. Totul - din câte am înţeles - trebuia să fie o viitoare surpriză. Ideea fusese a doamnei (mai nou, toate ideile fatale ne vin din capul femeilor; soţii, mame, tovarăşe de drum şi leafă), dar, pe parcurs, prinsă de alte sarcini şi ambiţii, eu cred că ea a uitat şi de Marx, şi de bustul soţului ei... Hagiu, mare rechin mare, primise o comandă grasă: se şi mută în capitală (cu buletin, cu nevastă şi cu atelier), venea tot mai rar prin Isarlâk, şi atunci nu bea decât de la Osmanescu şi Tutilă în sus... Staţi, ştiu ce vreţi să mă întrebaţi. Vă şi răspund. Mă indispunea faptul că tovarăşul Caftangiu nu-mi onorase niciodată clubul, zis Casa ziariştilor. Eu cred că nici nu ştia că el există. De bust nici să nu amintim. Hagiu l-a modelat pândindu-l, salutându-l, conducându-l de ici până colo, când am văzut că nici ziariştii nu vin, decât când auzeau că se dau crenvurşti sau telemea, am zis: ce-ar fi să fiu eu cel care să-i ofere surpriza unui bust? Şi l-am invitat. Şi a venit. Şi s-a uitat. Nu a zis nimic: nimic despre colţul cu clasicul, nimic despre pavoazare. Era de acord cu totul şi cu nimic. Auzisem că începuse şi el să scrie (scrisul, pentru efenzii din divan, e un morb fatal şi necruţător, ameţeşte, întunecă, duce de râpă) acum, bine-nţeles, devenise creator, candida la genialitate, ce-l mai interesau pe el cultura şi statuile? I-am arătat ghipsul său. "Cine este?" m-a întrebat, rece şi indiferent. Ce era să-i spun? I-am declarat: "Este mai-marele peste clubul nostru, iubitul protector al artelor şi al culturii!". Doamnelor, parcă ar fi auzit o reţetă de plăcinte: nici o tresărire la el, nici o bucurie. A zis: "Bine". Şi a plecat cum a venit, fără să-mi strângă mâna, fără să-mi spună măcar o vorbă de mulţumire pentru munca mea dezinteresată în menţinerea unui club unic în tot imperiul. Ce să mai vorbim: când e vorba de recunoştinţa şefilor, mai bine să tăcem grămadă şi să tragem apa

după noi.

Grăi acum iar Lucreţia. Rar, clar, far. La obiect.

- Perfect, tovarăşe director onorific. Am tras apa; acum, iubite domnule poet şi tenor, noi ţi-am propune să binevoieşti a părăsi preţioasele amintiri legate de pavoazări şi altare roşii, întorcându-te la ceea ce ne arde pe noi, şi anume: cum de au ajuns aici, în casa bunei noastre prietene, aceste venerabile, dar oficiale busturi? Fiindcă, după câte ştim, nimeni de aici nu e rudă sau tutore al vreunuia din clasici. Domnul Olimpia - cum îi spuneţi dumneavoastră stăpânului acestei case - este un biet fost profesor de idei moarte, actualmente un pârlit de inspector ortograf la Vinalcool şi panificaţie. Doamna Olimpia lucrează la un microfon, încurajând, cu muzică şi poezie, pe bravii producători de sucuri şi marmelade. Nu zărim - deocamdată - nici o legătură între ei doi şi aceste două ghipsuri. Ca să fie clar, acesta e motivul pentru care ne-am deplasat, in corpure, ca să le privim şi ca să obţinem o explicaţie pentru maglavitul apariţiei lor aici, acum şi aduse de un poet patriotic, de mai mulţi hamali vărgaţi şi de un sergent cu bacalaureat. Sper că am fost limpede, sper că, de astă dată, vom afla adevărul din această poveste cu nebuni şi stafii înspăimântătoare!

Omar era din nou gata să înceapă să plângă. Se vede că amintirile cele mai proaspete îi erau şi cele mai dureroase. Mă căuta cu privirea - îi arătai cuţitul, altă contribuţie nu puteam avea la încurajarea lui. Limpi - doctor-docent în materie de beţivi şi beţie - îi turnă, numai lui, o porţie sahalină de votcă verde. Nodul lacrimal se resorbi brusc, povestitorul luându-şi inima şi memoria în dinţi, părea gata să apuce iar taurul adevărului de coarne.

Desigur, pe dumneavoastră vă interesează doar actul ultim al dramei mele. E simplu: tovarăşa soţie a tovarăşului Caftangiu, internatul la nebuni, şi tovarăşul Osmanescu, cu care stă pe verandă şi bea Campari (dânsul părea a fi după trei zile de urmărire a unor partizani albi), mi-au dat ordin verbal, ataşându-mi şi un sergent mai vioi de la moravuri, să iau morţii - aşa numeau ei aceste opere de artă angajată - şi să-i duc la adresa indicată! Adresa o avea sergentul, o ştiau şi cei doi civili tăcuţi, cu treizeci şi două de măsele, care nu aveau ordin să vină până sus. I-am lăsat la intrarea în bloc, cred că mă aşteaptă la ieşire, nu se poate să nu-i fi zărit, sar în ochi.

I-am văzut, îl linişti Jenny. Povesteau fotbal, buletin meteo, înseamnă că nu erau deloc îngrijoraţi.

Cred şi eu, oftă chelul dolofan, lor până aici le-a fost sarcina.

Nu înţelegem, declară Lucreţia: cum aţi ajuns tumna cu aceste busturi, tumna astăzi, tumna aici, în casa Olimpiei?

Păi vedeţi? Dacă mă împiedicaţi să vă relatez pe de lăturile? Nu poţi înţelege drama Violetei dacă nu ştii că are tuberculoză. Nu poţi citi un roman poliţist, sărind direct la găsirea criminalului...

Limpi îl servi din nou, de parcă ar fi fost omul care ne-a zugrăvit bucătăria şi ne-a tăiat şi lemnele pentru iarnă.

Totuşi, maestre, e normal să te întrebăm: cine e tuberculos? Şi cine e criminalul?

Ca să puteţi înţelege, stimatelor doamne şi iubite tovarăşe, trebuie să mă lăsaţi să mă întorc în urmă cu o jumătate de an. Aveam în club aceste busturi, publicam săptămânal câte o odă, eram, în felul meu, fericit, într-o zi, în timp ce ştergeam de praf aceste feţe, pe-atunci cinstite, apăru la mine în club tovarăşul Sommer, pe care nu se poate să nu-l ştiţi. Nu e nimic, dar face de toate - nu e decât un nimenea, dar toţi cei care sunt cineva îl ţin la îndemână. Ştie din toate câte nimic, dar acest nimic se dovedeşte a fi chiar esenţialul. A venit, mi-a zâmbit, apoi, fără să-mi dea vreo explicaţie logică sau măcar politică, îmi zise doar atât: "...Tovarăşe poet, te sfătuiesc ca un prieten să razi cu dalta numele sculptorului!". Atât îmi zise, îmi trase cu ochiul şi dispăru. Ce era să fac? Fiecare bust era iscălit: bărbosul, la spate, simplu Hagiu", cu litere bizantine. Caftangiu ăsta, din contră, era iscălit, uite aici, în faţă, cu litere latine, şi cu o dedicaţie să te doară mintea: "Farului Culturii din Isarlâk, omagiul cinstit al unui HAGIU, sculptor şi poet patriotic naţional".

Fantastic! exclamară gaiţele. "Al unui Hagiu", şi nu "al lui Hagiu"!

"Sculptor şi poet patriotic naţional", pe deasupra! Vă daţi seama, cinstite doamne şi iubite tovarăşe: atenţionarea mistică a acestui evreu, fost mare ştab în epoca mai veche a construirii, îmi pică precum o cărămidă în cap. Aici nu era vorba de un simplu omagiu artistic, cum am crezut eu, care totdeauna considerat un maestru în flatări şi osanale, aici se jucase sau se juca încă un anapocher cu miză mare, peste capul meu, poate chiar cu preţul capului meu...

Şi ce făcuşi, neamule? izbucni Fanny, care era mai temperamentoasă. Pe unde-ţi scoseşi cămaşa?

Daltă aveam, singur în club eram, nu ar fi fost greu să rad de sub capete numele acestui Hagiu. Dar - deşi trăim într-o epocă în care numele unor artişti dispar mult mai repede decât cel al unor miniştri sau decât reclamele pentru diferite salamuri tradiţionale - eu, cu dalta şi ciocanul în mână, stam şi mă gândeam. De pildă: cu aprobarea cui au fost aduse aceste mari figuri? Cu cine a pus la cale confecţionarea acestor statui acela care acum trebuie ras? Cu cine bea Hagiu ăsta vinuri scumpe în separeuri de lux, chiar şi după ce se mutase în capitală? Cu marele Osmanescu, cu savantul Tutilă Doi şi cu mulţi alţi bimbaşi ai puterii locale. Şi atunci?

- Şi atunci? exclamară în cor cele patru gaiţe zglobii.

Simplu. Nu dormii o noapte, nu dormii două: apoi mă sfătuii cu nevastă-mea, care este...

Ştim. Mai departe.

Şi făcui ceea ce era lucrul cel mai patriotic şi mai naţional din lume: m-am dus direct la tovarăşul Osmanescu şi, cu mare prudenţă şi delicateţe, îl parai pe Sommer. Că a venit la mine şi mi-a propus să rad...

Iar Osmanescu?

Dumnealui m-a ascultat distrat, doar cu o jumătate de ureche. Mi-a oferit ţigări din shop. Am refuzat. Mi-a oferit şi un cognac de la vamă, i-am spus că nu beau în timpul serviciului. Pe urmă, văzând că tace şi că e furios, îl întrebai încă o dată, clar şi precis: "ce să fac cu Hagiu: îl rad sau nu-l rad?"... Abia atunci, bându-şi rar propriul coniac, mă luă uşurel de rever, mă scutură bine, apoi, croind nişte ochi de mare hipnotizator, îmi spuse doar atât: "Tovarăşe, nu ştiu cine este acest Hagiu, dumneata răspunzi de Casa ziariştilor, faci ce-ţi dictează conştiinţa!"

- Fantastic! exclamară câteva voci de mezzo-soprane.

...Mă pomenii pe scări, coborând. Acum îmi veneau în minte acele inteligente şi curajoase replici pe care ar fi trebuit să i le servesc, dacă eram ceva mai deştept, mai curajos, mai de caracter. Dar, cum v-am spus, sunt un mare fricos, mie îmi tremură frunzarul tot după fiecare zvon, după fiecare decret, dar încă să fiu în cabinetul de groază, singur, faţă în faţă cu cel mai temut, mai atoateaflător din municipiu, raia şi chiar din paşalâc!?'

Ei, ce ai făcut? Ce ţi-a dictat conştiinţa? îl spovedi Lucreţia, care era fiică de popă şi nepoată de geambaş istrovlah.

Am făcut ce era logic să fac: m-am dus, de astă dată, la domnul Sommer, am plâns cât trebuie şi i-am povestit tot. Nu i-am ascuns nici amănuntul că l-am turnat sus de tot. Acum, i-am zis, fiindcă a venit cu ideea rasului, îl rog să ţie loc şi de conştiinţa mea şi să-mi spună, ca unui frate, ce să fac? Domnul Sommer asculta muzică nemţească veche, Vivaldi, Monteverdi, Corelli, nici nu catadicsi să-şi întoarcă faţa către mine. Uda florile, fluiera ariile ce se executau. Abia după ce am început să urlu şi să-l ameninţ ruseşte i s-a făcut milă de mine şi, cu creştinească blândeţe, ca unui bolnav de vedenii, mi-a şoptit la ureche, în sfârşit, marea taină. Care lămurea totul. Care îmi dădea şi cheia la misterul furiei osmanescului...

Cerui câteva măsline, Limpi îmi oferi şi un pahar din raţia luntraşului povestitor. Mă simţeam ca Harun-al-Raşid, undeva, sub cerul Il-Allah al unui Bagdad plin de minuni.

- Ei, ce ţi-a şoptit Sommer? întrebă Fanny şi tonul ei, de astă dată, părea a veni dintr-o epocă de matriarhat în care muierile aveau dreptul să taie căpăţâna bărbaţilor încăpăţânaţi.

Omida Omar, chiar dacă nu era el de vierme de mătase, putea totuşi să deosebească un dud de o urzică. Acum se simţea în vârful pomului, ştia că ajunsese vioara întâi, îi şi plăcea rolul acesta de Mafaldă politică. Oftă (teatral), bău (realist-socialist). Măsură pe rând feţele auditoriului sarlâk - apoi, ca un mare actor, cântărindu-şi cuvintele, rosti liniar-alb, ca o litanie:

- Nu are importanţă ce mi-a spus acest Sommer. Important este ce am aflat eu, pe baza celor spuse de el.

Agitai cuţitul, nu mai puteam de curiozitate. Femeile încremeniră tactic, în poziţii de pictură hieratică votivă.

Onorată adunare: aflaţi că sculptorul Hagiu (poet nu a fost niciodată), inducând în eroare anumite organe cu care băuse mult şi bine, a obţinut un anume paşaport. Verde. Cu vize. Pentru o călătorie de studii. Să vadă muzee, catedrale, exploatarea la ea acasă. Escrocul, abia plecat, îşi chemă şi soţia: i se dete drumul şi acesteia să vadă muzee, catedrale etcetera. La expirarea termenului - asta s-a întâmplat cu multe luni în urmă, dar eu nu aveam de unde afla, totul devenise secret de stat - Hagiu ceru azil politic în Italia. Lucră, trei luni, ca pietrar în cimitirul din Genova, apoi - lupu-şi schimbă părul, dar morala ba - şmecherul se duse la soţia primarului comunist din Bologna şi-i oferi un frumos bust al lui Marx şi un alt frumos bust al primarului însuşi, ambele cioplite însă în marmură, şi nu în ghips. Primăria îi mulţumi şi, pe loc, îi comandă o sută de busturi de diferiţi clasici marxişti macaronari, pentru cabinetele tovarăşilor de acolo. La ora asta, Hagiu are vilă cu iederă, cu nimfe din Renaştere, piscină, maşină la scară, cincizeci de angajaţi. Este membru de partid eurocomunist, nu face decât busturi politice, doar că le face pe dolari peşin. Cash. Nu mă întrebaţi de unde le ştiu pe toate acestea. Hagiu a divorţat de soţia sa - care nu reuşise să se adapteze la noua ei bucătărie -, a trimis-o la Paris, cumpărându-i un apartament, îndemnând-o să-şi deschisă un cabinet de ghicire în cafea, ştiinţă în care ea excelase întotdeauna... Acum, judecând după feţele dumneavoastră, sunt sigur că aţi înţeles. Toate aceste matrapaze şi escrocherii au ieşit la iveală chiar a doua zi după începerea istoricei analize, care nici până azi nu s-a terminat. Tovarăşul Tutilă Doi - mi se pare că vă e Naş -, dorind să lovească în Caftangiu, l-a acuzat că şi-a organizat un adevărat cult al personalităţii proprii, acolo, în cultură, că şi-a comandat propriul bust, drept pe care nu-l are decât o singură personalitate în lumea noastră; că şi l-a comandat, acest bust al mustăţilor sale, la acelaşi sculptor care executase şi bustul celui mai mare dascăl al proletariatului mondial. Mai mult: întâi s-a făcut bustul său, care nu e nici măcar o personalitate, şi abia după aceea, ca o recompensă, bustul primului cârmaci. Dar Tutilă, spre ghinionul lui, nu ştia că Hagiu "a rămas". Asta o ştia doar Osmanescu - iar el, până acum, tăcuse. Caftangiu, din lună picat, sări ca ars: "Care bust? Eu nu ştiu de nici un bust, de nici un sculptor!" Cred că minţea. Ştia foarte bine; toate achiziţiile de opere de artă, chiar dacă se aranjau în bucătăria doamnei Carmen, de semnat, se semnau la divanul de cultură. Unde se împărţeau şi drepturile de autor,

conform unei legi nescrise, dar valabile. Fusese învăţat, să nege, de nevastă-sa, care e o mare poamă, şi de Osmanescu, amantul ei oficial. Osmanescu la acest moment al demascărilor, fiind el uns cu toate unsorile (şi cu ceva în plus), se sculă şi zise: "Tovarăşe Tutilă Doi, am la mine o recomandaţie a dumneavoastră, extrem de caldă, pentru sculptorul Hagiu. Ziceţi, în această referinţă, că-l cunoaşteţi bine, că v-a fost student, că arc un nivel politic ieşit din comun!" "Aşa este, căzu în lapte Naşul dumneavoastră, făcusem parte din comisia care i-a aprobat macheta pentru monumentul ţăranilor ucişi în..." "Poftim, conchise, ca o ghilotină Osmanescu, tovarăşul Tutilă se face şi se preface că nici usturoi n-a mâncat şi că nu ştia, de când i se cumpărase acea referinţă, că acest escroc, bandit, trădător, a rămas în Italia. Pentru asta trebuie să răspund eu! Pentru asta întregul municipiu trebuie să suporte consecinţele..."

Se făcu tăcere în conclav. Marx îmi zâmbea cu duioşie (pe alabastrul Caftangiu nu-l vedeam decât de la spate). Omar ne arătă locul de unde, cu dalta şi raşpelul, într-o singură noapte, fusese nevoit să radă numele unui atât de mârşav trădător de artă şi de ţară.

- Doamnelor, stimată tovarăşă Olimpia, în aceeaşi noapte am luat bustul Caftangiului, dus la nebuni din ordinul propriei neveste, zicându-mi: trebuie să scap neapărat de ăsta. Discret, l-am dus în braţe şi l-am aşezat pe scările de marmură ale divanului de cultură şi morală. Credeam că acolo e oarecum acasă la el: de când e lumea, biroul a fost adevăratul cămin al soţilor nefericiţi sau încornoraţi. Nu? Ei bine, degeaba. Nu închisăi ochii tot restul nopţii: aveam o presimţire, dârdâiam. Mamiţa mea voia să-mi pună ventuze. A doua zi, neras, nemâncat, merg să-mi deschid clubul. Pe cine găsesc la uşă, ambalat în nailon, cu spatele întors (exact ca aici) spre lume? Pe dumnealui. Ce era să fac? Fugii acasă, luai toţi banii din pensie, angajai un taximetru negru şi începui pantahuza. Ştiam de un frate al său, ziceam, sângele apă nu se face, dacă e ceferist şi stă la mahala, poate are vreo grădină dosită, să-i stea acolo fratele, între dalii şi răsaduri de usturoi. Nu ar fi singurul: cel mai mare clasic al teatrului nostru nu stă nici el într-o piaţă, ci - parcă face pipi într-o mică grădină de zarzavaturi - în curtea casieriei condeierilor rentabili. Dar nu avui noroc: ceferistul puse câinii pe mine, mă spălă în şapte ape de înjurături. "Du-l la curva lui! îmi strigă în plină uliţă a Dezrobirii, de când s-a însurat cu sorcova-morcovă aia de farmazoană, căţea-shop şi garaj de noapte pentru epoleţi, nu a mai călcat pe aici..."

Dracii mei verzi, tolăniţi la picioarele povestitorului, ascultau, râdeau, se minunau. Le plăcea, începeam să întrevăd cauza pentru care nu reuşeam nicicum să facem vreun film mai bun: fiindcă, tare mă tem, popoarele care povestesc nu au nevoie de imagine. Imaginea e o formă primitivă, naivă, surogată, a imaginaţiei. Un Sindbad arătând fotografii, un Ulise proiectând pentru Penelopa instantanee din război şi pace, un Creangă tăcut, combinând colaje Eastman-color despre satul copilăriei - toate acestea reprezintă un uriaş salt spre o civilizare a cuvântului pe care noi, din fericire sau nefericire, încă nu am reuşit a-l face. Între un neamţ sau un american întors din Japonia, cu o mulţime de filme în traistă, şi un nenea oarecare, scăpat dintr-o audienţă la Ilderim sau Osmanescu, diferenţa e încă uriaşă: primii arată ce au făcut, pe unde au umblat: cel din urmă povesteşte. Cel mai bine am văzut pe front această diferenţă: pe un neamţ, dacă-l întrebai de e însurat, de are copii, acesta îşi scotea portofelul ascuns şi-ţi arăta una sau mai multe fotografii. De familie. Pe un alutan, de-l întrebai acelaşi lucru, acesta începea să-ţi povestească. Despre. Chiar dacă nu-ţi cunoştea limba, făcea eforturi de actor surdomut ca să te facă să înţelegi, să vezi, să simţi cam câţi copii are, cum îi arată vaca, nevasta, ograda. Putea să-ţi povestească zile întregi, mereu altfel, cu alte, multe, tandre sau ridicole amănunte despre acel ghem de memorie şi dragoste ce îl avea ascuns în inimă. În puşcărie acelaşi lucru: am întâlnit povestitori ţărani capabili ca, timp de o iarnă întreagă de celulă, să-ţi povestească întruna, colorat şi viu, despre vite, vecini, braconaj, nunţi sau bătăi. Stagiul militar povestit devenea altceva, ca şi ancheta sau trasul cu puşca în munţi. Cred că pe aici pe undeva se ascunde şi motivul pentru care, mie, de pildă, filmul mut mi se păruse a fi mai aproape de sublimul acestei condiţii allzumenschliches decât cea mai costisitoare superproducţie. De ce? Fiindcă filmul mut (ca şi nenorocirile mute, ca şi timpurile de obligatorie muţenie) cer din partea spectatorilor un egal acompaniament de cuvânt, umor, imaginaţie. Ele nu înlocuiau imaginaţia, o rezumau numai, lăsându-ne pe noi - copii, bătrâni, proletari sau vagabonzi - să murim seara de râs, încercând, mereu şi mereu, să le povestim, să traducem ce am văzut (sau ce am trăit) în povestire...

...Şi atunci, auzii ca prin vis vocea votcă a ţârcovnicului Omar, disperat la culme, luai o amarnică, ultimă hotărâre. Lăsai taxiul să mai aştepte şi, cu inima în dinţi, urcai spre cabinetul de futurologie agitatorică al Naşului dumneavoastră, Măria sa Tutilă. Nimerii în pauza de masă a marelui divan, coridoarele de marmure capitaliste erau pline de tovarăşi veliţi ce mestecau tăcuţi, foarte îngânduraţi. Fiecare singur, fiecare cu sandviciul şi aia a mă-sii, vă rog să mă iertaţi. Doar la bufetul "special", oarecare înghesuială - dar şi acolo linişte, prudenţă, fereală şi discreţie. Nici tu Bulă, nici tu fotbal sau bancuri nevinovate cu ruşi şi americani în cosmos. Nimic, înseamnă - îmi ziceam - că şedinţa continuă; înseamnă că ea e deosebit de grea, periculoasă, nedecisă; concluziile încă nu se întrevăd, se putea citi pe moacele participanţilor, deocamdată nimeni nu ştie ce capete vor cădea, ce uşi se vor trânti, ce afurisenii vor sosi de "sus de tot", cine îţi va mai răspunde mâine la salutul tău de "să trăiţi!".

Omar Omarovici Kaimakov îşi şterse o lacrimă, adiacentă la destin şi întâmplare. Oftă, gustă obsecvios din băutură, ciuguli o măslină lucitoare ca un sân de ţigancă. Spera să fie întrebat. scormonit. Greşea. Gaiţele mele erau prea deştepte ca să-i umble acum la clanţă şi frâie. Nu goneşti viespile când treci peste puntea subţire, nu dai drumul la muzicuţă tumna când notarul american îţi citeşte testamentul unchiului milionar lovit de dambla. Aşa că, în aerul dens şi nicotinat, sub apăsarea încrucişată a cinci perechi la ochi înmărmuriţi în răbdare şi în perfect mimată indiferenţă, scarabeul Omar se putea simţi ca un bombardier singuratic, prins între fasciculele de lumină ale reflectoarelor antiaeriene: nu-i mai rămânea decât, eroic, să sloboadă la întâmplare bombele ce le purta în burtă.

Tovarăşul Tutilă, stimate doamne, stătea la biroul său imens, cât o masă de biliard. Avea alături o tavă plină de bunătăţi de basm din industria noastră de prelucrare a cărnurilor. Neatinse. Nici o hârtie, nici un dosar în faţa lui. Tovarăşul Tutilă, palid, dar zâmbitor, juca de unul singur table. Numai cu zaruri. Părea slăbit, ca un om ce abia a scăpat de un icter negru, încolo, cum

vă spun, băftos: dădea numai duble. Semăna totuşi cu un unchi al meu, tot cneaz, căruia, după naţionalizare, i-au dat foc făbricuţei de nasturi pe care o avea încă de pe vremea hunilor. Îl salutai respectuos, apoi, plin de curaj şi de frică, îi explicai ce şi cum. Şi, la urmă, îl întrebai ca pe un oracol: "Ce să fac cu bustul Caftangiului?" Tutilă deveni atent. Foarte atent. Dădu perdelele la o parte şi-mi spuse: "Ăla ţi-e taxiul cu care-l plimbi?" "Ăla", răspunsei eu mirat. După care, imediat. Naşul dumneavoastră începu să fluiere vesel, a câştig, îmi arătă tava, mă forţă să şed: "Bagă-n tine, îmi zise, am o treabă urgentă, mă întorc îndată. Să nu te mişti de aici!" Ce era să fac? Mâncăi, mâncăi, ca în ziua de Paşti, la masa popii. Asta a fost ieri. Să fim bine înţeleşi: de atunci, nu am mai băgat nimic în gură. Au trecut aşa multe, preţioase minute, poate chiar o jumătate de ceas; auzeam tic-tacul ceasului de înregistrare al taximetrului, îmi şi vedeam pensioara dată în întregime pentru plata unor drumuri în pustiu, în căutarea zilei de ieri şi a măgarului mort de dorul iepei. În sfârşit, sosi tovarăşul Tutilă, era roşu la faţă, tot vesel, dar tot cu fabrica de nasturi aprinsă în spate, îmi zise: "Gata, s-a aranjat!" şi mă împinse către uşă. Rezistai. "Cum, aranjat? replicai eu plin de îndoieli: Vă întrebai ce să fac cu capul de ghips, dumneavoastră îmi daţi să mănânc măduvioare şi trandafiri, dar nu-mi spuneţi cum să ies din rahat." Tutilă al dumneavoastră nu se înfurie, mă pupă pe fruntea asta pe care o vedeţi şi, ca unui frate bun, îmi zise doar atât: "Îneacă-l în lacul lebedelor. Sau în râu. Îneacă-i, mama lor de..." Coborâi din lăcaşul Zeilor, taximetristul meu râdea cu gura până la urechi. Avea şi de ce. La spate, alături de bustul preşului de la Cultură, se lăbărţa, în toată bărboşenia sa, ăstălaltu. Cum fusese scos din clubul în care credeam că numai eu am cheie, cine şi cum îl cărase până la taxi nu putui afla. Şoferul, bărbat serios, zicea că are doi copii, învaţă bine, nu poate el să-şi rişte pâinea, volanul şi benzina, trădându-mi secrete de stat. De când lumea - îmi zicea, în timp ce o luam spre lacul artificial, zis al Lebedelor - răul nu vine singur, răul se înmulţeşte, dospeşte, face pui, are focoase multiple, e-hei... Mi-a mai zis că un om cu doi copii frumoşi, care învaţă bine, trebuie să aibă fermoar la gură, ceară în urechi, iar la nevoie, să fie pregătit să-şi coasă şi gaura cealaltă, pentru orice eventualitate. Dar, dacă-i dau voie să mă sfătuiască, el nu ar fi de părere să aruncăm statuile în lac: se vorbeşte că toate lacurile de agrement vor fi transformate în orezarii autogestionate. Deci lacul acesta pentru lebede şi bărci cu îndrăgostiţi va fi drenat. Ce vor spune organele viitoare, dacă în mâlul gras vor găsi aceste două minuni? Nu? Ajunserăm astfel afară din oraş, ne apropiam de podul cel mare, de peste cel mai poluat râu din Europa. Apa crescută, tulbure, uleioasă, la munte cad ploi, se topesc ultimele zăpezi. Aici, am zis eu, aici să le dăm bâldâbâc în apă!" Şoferul se opuse: "Pardon, îmi zise jignit, eu sunt muncitor, nu complice la crime pe care nu le înţeleg şi la care nici nu vreau să fiu martor. Eu vă descarc victimele, vă las cu ele, le faceţi ce vreţi; peste un ceas, dacă plătiţi, vă trimit din oraş un coleg să vă ia." Treceau ţărani, camioane, căruţe cu ţigani. Cum să rămân singur, în mijlocul unui pod atât de umblat? Şoferul, diplomat, îmi întoarse spatele, se făcea că-l doare în cot soarta statuilor mele. Dar, între două fumuri, îmi mai vârî nişte spini sub unghii. "La vară, îmi zise aşa, peste umăr, scuipând departe a nepăsare şi scârbă, ca în fiecare vară acilea apa scade rău de tot. Vopseaua căcănie se va spăla - într-o zi se vor strânge pe locul acesta buluc-grămadă ţărani şi ţărănci din şapte sate colectivizate, admirând cum apare din ape capul frumos al Moşului, al acelui bun Dumnezeu în care, în timpul liber şi pe ascuns, cu toţii continuăm să credem. Nu? Va apărea Dumnezeu, va apărea şi ăstălaltu, care poate fi luat oricând a fi un pic de Hristos cu mustaţă, răstignit de reacţionari şi înviat a treia zi după scripturi... Desigur, gândea şoferul în locul meu, v-aş putea da o cheie franceză, să-i faceţi zob, să-i pisaţi mărunt-mărunt. Deh, eu ştiu? Am avut un frate mai mare. Deştept, dar prost ca orice deştept. A rupt într-o zi portretul ăleia de-şi acoperea o ureche, fiind ea toată într-o ureche stângă, de ne-a luat dracul. I-au dat şapte ani fratelui meu? I-au dat. I-a tăcut. I-a făcut. Şi culmea, aia din portret era de mult demascată ca trădătoare, urmaşii ei plecaţi spre malurile Senei, dar fratele meu stătea la canal ca un înger: fără pachet, fără vorbitor. Era politic, numai hoţii şi criminalii au drept la carte poştală, condiţional, pachete cu alimente consistente şi pastă de dinţi. Aşa încât mă şi îngrozesc la gândul că dumneavoastră aveţi de gând să le daţi în cap ăstora aici, pe acest pod, care..." Stimate domn, iubite tovarăşe, vă citez vorbele acestui şofer oarecare numai şi numai ca să vă puteţi imagina furtunile ce bântuiau în aşa-zisa mea conştiinţă. Ce era să fac? Îmi numărai banii şi dădui ordin: "Înapoi: oraşul i-a făcut, oraşul să-i înghită!" Ce să o mai lungesc, nu cred că mă veţi crede: am încercat să le plasez, în trei muzee, câteva cluburi de sindicat, la cămine de nefamilişti; în gări, autogări, policlinici. Fără rezultat. Parcă se vorbiseră toţi, îmi cereau adresă, repartizare, autorizaţii şi borderouri de la primărie, divan, agie. Am trecut şi pe la porţile celor două cimitire: ziceam, găsesc vreo criptă veche, părăsită, le fac uitate acolo, posteritatea nu are decât să se crucească şi să se întrebe cum de s-au culcat foştii boieri exploatatori tumna cu ăştia doi. Dar paznicii cimitirelor în alarmă mare, îmi făcură vânt, ziceau că-s nebun, să vin cu sicriu şi hârtii în regulă, dacă vreau loc de veci pentru nebunia mea... Abia azi, spre seară şi spre marele meu noroc, aflai de la nişte ţigănci florărese (astea ştiu totul) că marele Osmanescu şi sultana Caftangiu chefuiesc cu lăutari şi în mare secret în separeul rezervat la restaurantul "Minerva". Îi găsii. Erau la romanţe, nu trecuseră încă la faza folclorului turbat. Fui ascultat. Nota de plată a şoferului fu acceptată, Osmanescu o băgă în buzunar, iar pe şofer îl băgă nu spun unde. Apoi mi se dădură ordine precise. Unde, când, cum, ajutat de cine: un sergent vioi şi descurcăreţ îmi fu repartizat ca ghid şi felinar. Doi dinţoşi în civil urmau să vadă, de departe, ca totul să decurgă ca la carte. Şi asta e! Iacătă-mă-s! Tu-i amaru ei de viaţă, cine n-are viitor să-şi cumpere, iar cine are prea mult trecut, ca mine şi ca dumneavoastră, să nu se bage în poezie şi politică, fiindcă-l mănâncă şi clasicii, şi romanticii. Mai turnaţi-mi, rogu-vă, o merit: sunt o victimă numai şi numai fiindcă am pierdut şansa de a fi călău.

Începu din senin să cânte Oci ciornâie, Limpi, înger milostiv, îl luă cu blândeţe şi-l duse în bucătărie, să se întindă omul. Era frânt, trecuse printr-o odisee, scăpase viu. Dar acum începea odiseea noastră, a mea şi a Olimpie., Încercai să-i prind privirea, voiam să-mi citesc în ochii ei propria-mi îngrijorare şi derută. Nu reuşii, fulgerele gândurilor ei scăpărau departe, undeva după o perdea de nori negri, ameninţători.

Gaiţele se pregăteau de plecare. Mâncară puţin, băură mai nimic - dar râseră pentru trei ani de secetă în satiră şi umor. Uşurate, o priveau pe Limpi ca pe o viitoare Ioana d'Arc. Aia fu arsă pentru un cretin de rege al Franţei, Limpi urma să ardă pe un rug nevăzut din cauza unui soţ cretin. Jenny era de părere că nimeni nu poate avea nici o părere, Lucreţia zicea să nu ne pierdem credinţa în Dumnezeu, aşa cum am intrat în rahat vom şi ieşi, cu condiţia să nu începem să strigăm lozinci sau să cântăm imne şi prohoduri. Sub lumina verzuie a lampadarului nostru, marele Karlie mă privea încruntat, bronzos, ameninţător. (Câteva victime, îmi ziceam, erau ascunse după această revoluţionară privire!) Ghipsul Caftangiu, cu spatele la noi, părea că plânge la zidul plângerilor din dormitorul nostru protocreştin.

Lucreţia, aranjându-şi basca de bufniţă, în antreu, ca o Parcă trecută şi prin ciur şi prin dârmon, nu întârzie să ne comunice ultimele ei, deloc vesele, concluzii:

- Dragii mei, nu trebuie să aveţi mutrele acestea de inundaţie şi cutremur. Putea să fie şi mai rău. Dacă bărbosul ăsta ar fi fost voievod, rege sau ţar, ar fi ajuns neapărat statuie calare. Vă daţi seama ce ar fi fost să vi se aducă în casă un ditamai monument ecvestru? Nu din ghips văruit, ci din bronz autentic, imperial!

- Şi aţi mai avut un noroc, continuă Fanny ordinea de idei începută, că acest Kaimakov este şi beţiv, şi palavragiu, şi total lipsit de caracter. Măcar ştiţi de unde bate vântul.

Ca prin farmec, Omar se trezi şi, gras, bălos, deveni brusc mândru, teribil de periculos.

Da, doamnă, strigă el. Sunt total lipsit de caracter. Sepia se apără împroşcându-şi cerneala în jur, dihorul se apără împuţindu-se. Eu îmi voi apăra pielea şi onoarea turnându-vă pe toţi. În versuri şi cu ilustraţii color. Sunt eu unul vopsit acum, dar mâine când îmi voi scrie declaraţia, vă aranjez, mama voastră de reacţionari, toţi sunteţi împotriva Maicăi Rosia, vă arătăm noi cine pe cine va regula. Istoria e în mâinile noastre...

Trebuie repede dat afară, se înfurie Jenny, a început să facă urât, are să vă umple de vome.

Staţi, sări Lucreţia. Uite ce propun eu: noi o luăm uşurel înainte. Dacă cei doi canini mai stau de pândă la intrare, noi vă fluierăm de jos o cântare. Şi atunci, zic eu, e bine ca voi doi să-l duceţi cât mai zgomotos pe ăsta până afară, să-l vadă cât mai mulţi în ce hal este. La plecare îi daţi neapărat un picior în spate, înjurându-l principial de mamă şi dumnezei.

Îmi convine, strigă Poetul... Vreau să sufăr, vreau să fiu umilit. Să se ştie că sunt un martir, că îndur orice, oricât... pentru triumful... pentru victoria în alegeri... pentru multilaterala...

Aia a mă-tii, rosti Limpi. Gura acum, că vorbesc eu. Te tai, să ştii, şi otrăvesc câinii cu tine. Luaţi-o înainte, fetelor, aveţi dreptate, ultima scenă din comedie se va consuma în faţa blocului, cu cât mai mulţi martori...

"Fetele" o luară înainte, ciripind pe scări zarzavaturi neutre. Eu îl săltai de pe scaun pe acest cneaz ce-mi cânta acum Călugărul din vechiul schit. Nu ştiu cât era de beat, cât se mai şi prefăcea. Vorbea îngălat, aiurea, ţinea să mă sărute neapărat. Abia reuşii să-l scot din casă. Creierul său de control îl avertiză imediat, radarul politic fu trecut pe automat: coborând treptele blocului, striga lozinci deosebit de corecte, trăiască pacea, neamestecul în treburi, jos cu bomba de neutroni. Ajunşi cu greu la ieşire, auzirăm gaiţele noastre cântând dinspre părculeţ: "Prieten drag, ne cunoaştem de-o viaţă". Am înţeles, nici nu mai avea rost să ne uităm spre cele două umbre de sub plopul fără soţ. Îi făcui vânt poetului, dându-i un şut puternic în moalele dosului său. (Fusesem, în liceu, un bocanc preţios în echipa de fotbal.) Limpi, conştientă de diviziunea muncii, scuipă sarlâk în urmă-i, sictirindu-l conform reţetelor celor mai contemporane:

- Hait, javră oportunistă, peşte de la coadă împuţit, păduche slinos şi cu diagonală, maţ gros cu râme şi rime, câine! Mai dă-i un picior, bărbate! Să zboare până la cei de ni l-au trimis. Spune-i, măi curier de ambe sexe, spune-i lui beşleagă ăla de Naş al meu că, de astă dată, a comis cea mai gravă greşeală politică din viaţa lui. De câte or să i se tragă din exilarea forţată a lui Karl Marx n-o să-l spele nici Istrul, nici mă-sa, nici futurologia neamului său de hoţi şi de ţârcovnici, de trei ori turciţi...

Omar asculta uluit, avea o expresie de fericire cerească, primea ploaia asta de înjurături ca pe o mană cerească.

- Am martori, strigă şi el, sunt un martir al cauzei, îmi port fidelitatea ca pe o cruce, trăiască Suleiman Magnificul, trăiască şi cauza justă a popoarelor juste, trăiască tovarăşul Osmanescu. El are să mă răsplătească. De când aştept eu ziua să...

Limpi (nu o recunoşteam) îşi înfipse mâinile în şolduri - toate geamurile erau pline ciucure de curioşi şi de iubitori ai acestui gen de teatru al străzii -, acum rezerve imense de ţărănie şi piaţă liberă se slobozeau din gura ei:

Are să te răsplătească ăl de sus cu loc de veci în cimitirul hingherilor, mama ta de rahat în ploaie! Cum îndrăzneşti să pomeneşti numele lui Osmanescu? Du-te la beglerbeiul Tutilă, el a încurcat borcanele, a vrut să împuşte trei iepuri deodată - iată că a dat peste un balaur cu şapte capete, toate pline de nivel şi ideologie la zi! Să-i spui lui bese-n cizme ăla, cu doctorat în peşcheşuri şi cacealmale, că îl am de-acum în buzunarul şorţului de la bucătărie. Am să-l învăţ eu ce înseamnă oportunism, deviaţionism, stângism, fascism, simbolism şi metafuturism. Vrea să pună stăpânire pe oraşul ăsta, clădit cu trudă şi apărat cu slavă, i s-a făcut de aplauze şi imne, ar dori ca portretul lui să ia locul ălor de mi-i aduse mie plocon - păi să afle că nu suntem sat fără câini, soţul meu nu şi-a luat doctoratul în bazar, ciubucind efendii universităţilor de noapte...

Ajunge, Limpi, ai trezit tot blocul.

Se linişti brusc. Privi geamurile luminate, zâmbi. Omar, luat de sub umeri de cele două vinete cariatide, era dus împleticit spre casă. Cânta priceasna "la râul Vavilonului...", dar nici voce nu mai avea şi nici putere de convingere.

Urcarăm încet, treaptă cu treaptă, ca bătrânii astmatici. Oftând, gândindu-se, recapitulând totul.

Nu înţelegi nimic, bărbate, nu-i uşa?

Mărturisesc: absolut nimic. Mi s-au ars lămpile, am ieşit din logică şi raţiune, mă simt ca un satelit lovit, aştept să mă ciocnesc cu atmosfera şi să mă pulverizez... Mai ales finalul - iartă-mă: ce rost a avut să-i dăm picioare în spate şi să-l porcăim în gura mare?

Limpi tăcea, îi sărutai fruntea, mâna, o strânsei aproape. Ştiam că e singură în pădure, eu doar sunam din corn, ca fiara ea urma să dea lupta...

Candid, îmi spuse Limpi, îmi place la nebunie numele tău de familie: Candid, doamna Candid îţi declară că, după părerea ei, am ajuns amândoi pe buza unui crater de vulcan şi rău, şi prost. Lava se ridică...

Asta am simţit-o şi eu. Dar ce rost au avut înjurăturile la adresa acestui croton patriotic?

Dacă bine îmi aduc aminte, tu mi-ai spus nu demult că, în elenă şi germană, cuvintele filosofează şi singure; la nevoie, chiar în absenţa filosofilor. Ei bine, află că la noi, aici, înjurăturile au acelaşi rol: lucrează, demolează, distrug - unde trebuie, cum trebuie, când trebuie - fără noi, indiferent de noi. Eu, pentru orice eventualitate, am lansat în eter câteva grave acuze la adresa Naşului nostru preacurv. Acum, nu avem decât să vedem care din proiectilele trimise îl va nimeri. Osmanescu e zidul din care orice rău ricoşează. În sfârşit, de-acum nu mai e treaba noastră cum vor exploda blestemele. Am mare încredere în inteligenţa şi flerul înjurăturilor noastre strămoşeşti...

Intrarăm în casă. Mirosea cumplit a chef rusesc, a şedinţă cu concluzii.

- Candid, îmi spuse cu voce de spital soţia mea, ia-l, rogu-te pe Caftangiu, săracul, şi-l du pe balcon. Să se limpezească, să vadă şi el oraşul ca din elicopter. Aşa. A mai rămas un deget din votca gaiţelor, poţi să-l bei: garda moare, dar nu se predă, nu-i aşa? Eu voi face curat, voi aerisi. Încerc şi un duş. Rece...

Nu era frig, oraşul dormea cuminte, un tren speriat fluiera a stepă. Vârfurile pomilor se unduiau în briza ce venea dinspre satele în campanie de praşilă doi. În lumea noastră, numai ţăranii sunt mai nenorociţi decât oricine: era cuprins întregul oraş, toată dumnezeirea fanfaronadei puterii, în câmpul magnetic al nefericirii, robiei şi blestemelor lor... Votca ce o beam acum era bună, mă ajuta să-mi liniştesc spaimele, presimţirile, lada de gunoi a întrebărilor fără de răspuns. Îmi adusei aminte de Genopolisul meu sub lună, de potopul de trădări şi laşităţi prin care trecuseră dascălii mei uriaşi de acolo. Ca în pridvorul unei vechi biserici, le zăream chipurile de martiri ai Cuvântului, încremeniţi în veşnicia solemnă a martiriului lor. Vedeam şi "leprozeria" din care ieşisem în urmă cu zece ani şi înainte de a fi trimis, cu domiciliu forţat, în acest capăt de lume europeană. Europeană, şi nu prea. Îl auzeam pe tata, la mină, în prima zi după război, văzând el cam cine se urcă pe nou-nouţele tribune: "fiule, la noi, s-o ştii, numai dosul se schimbă, limbile rămân aceleaşi!" Mama, divina mea mamă, îşi depăna rozariul catolic, sora mea, rămasă în ceaţă, dincolo de munţi, plângea fără cuvinte.

Încet, să n-o trezesc dacă a adormit, trecui spre dormitor. Mirosea a busuioc şi tămâie. Limpi, în cămaşă de noapte, era îngenuncheată sub candela aprinsă. Hristosul roman, madona de la Kazan şi Karlie, neînţelesul Karlie, se uitau blând spre noi. Păreau vii, lumina vibrândă a candelei le aurea chipurile. Aici eram în spaţiul sacru al camerei şi fiinţei noastre, aici totul putea să devină mister şi dulce mângâiere de sus.

Cântarăm în şoaptă psalmul ce îl ştiam de la stuf. Limpi îl avea ascuns şi ea în lada de zestre creştinească. Lacrimile ei străluceau, eu simţeam în inimă-mi arzând un rug cu toţi anii, cu toate cărţile ce le-as fi putut scrie, cu toate ideile rămase larve în capul meu de bătrân ratat şi nevolnic. Pe cruce, murind, un Crist blând, resemnat şi plin de milă pentru răstignirea noastră ne privea cu dragoste şi mare milă...

"Miluieşte-ne, Dumnezeule, după mare mila ta... Şi după mulţimea păcatelor noastre..."

C A P I T O L U L   A L   X I - L E A

Acum ştim că eroul nostru se numeşte Candid - chiar dacă soţia sa nu e deloc Kunegunda, din celebrul roman al lui Voltaire. Eroii noştri, după un somn binecuvântat, îşi comentează visele. Discută apoi, paşnic şi nu prea, despre fotbal, muzică de circ patriotic, despre o anume maşină sau camion negru. Apoi, profesorul Candid e trimis în vizită la nişte nepoţi necunoscuţi. Aici are revelaţia de a fi fericit ţinând în braţe o îngerelă pişoatcă, pre nume Anca. Află totul despre ce s-a întâmplat şi s-a discutat la şedinţa infinită. Ca un mesager biblic soseşte un domn Sommer, care, de astă dată, seamănă cu un violonist dintr-o pictură veche de Chagall. Începe o ciuleandră afurisită.

Am dormit ca un înger. Limpi mirosea a sulfină, busuioc, levănţică. A copilărie la ţară, în ţară fericită, fără griji. A biserică veche, din lemn afumat. Mama îmi descântase de deochi, în somn îmi dădusem seama că uitasem de tot cuvintele căţui, căuş, jărăgaec, mălăcine. Le căutam disperat, în vis, într-o şură veche, plină de scule ruginite. Tata murise (a vrut să mă aştepte, nu a putut), sculele acestea de lăcătuşerie, de tinichigerie ar fi trebuit să i le moştenesc eu. O lăsasem pe Mama să pohibească

singură în ulcica de lemn, eu îmi făceam bagajele, trebuia să plec repede, repede, pe ascuns. Bilet nu aveam, nici acte, nici bani: în drum spre gară, în graba mare, îmi pierdusem bagajele toate. În ele aveam cărţile mele, fişele mele, rostul meu - cei care mă căutau erau aproape, aveau şi câini, trenul meu din gară fluiera a plecare definitivă, eram pierdut; încercai să scap căţărându-mă pe dâmbul din faţă-mi, nisipul era mişcător, alunecam, alunecam. Cineva necunoscut mă împingea din spate, încercând să mă ajute să ajung în vârful dâmbului, striga şi mă încuraja: "Hai, hai, Simeria-Triaj şi-a îndeplinit planul la economii, noi suntem în urmă cu zece roabe pe ziua de azi..."

Mă trezi Limpi, ciupindu-mă, conform obiceiului ei, de urechea dreaptă. Eram lac de sudoare. Tremuram încă. De frică.

- Iar? mă întrebă, zâmbindu-mi ca la primul ajutor.

Ié, îi răspunsei, folosind afirmativul arhaic din parângurile-mi natale.

- Fugişi din...sau te fugăreau să te prindă?

- Mă fugăreau. Cu câini.

- Gata, ajunge. Văd pe faţa ta restul. Pierduşi bagajele, dăduşi în gropi, mă-ta te jeluia, tac-tu pleca gol puşcă la mină... E-hei, bărbate, să ştii: astăzi înţărcăm bălaia, rupem cuiu, încercăm să sărim cu oiştea peste gard.

Din raccourci, Limpi acum semăna fantastic cu Libertatea conducând poporul pe baricade; doar steagul tricolor îi lipsea. Era gata îmbrăcată, prin geamul deschis năvălea discret şi politicos un vânticel matinal, mirosind a ceaţă, vrăbii, primăvară.

Ce ai de gând, soţie? mormăii vinovat, ştiind că în bătălia ce va începe ea va fi în linia întâi, iar eu la spate, la manutanţe, cu furierii şi ordonanţele.

Nu ştiu încă: aştept ca Sfântul Duh să mă lumineze. Deocamdată mă duc la coafeza agiei: îmi vopsesc părul în roşu-vioi. Unghiile mi le fac verzi, otrăvite; limba mi-o dreg cu un raşpel politic de înalt nivel.

Sunt cumplit de îngrijorat. Frica ştiu să mi-o stăpânesc: grija asta ce mă muşcă, nu!

E bine, atunci. Grija e numai începutul fricii, frica e sursa tuturor relelor. Candid, iubitule, la ora asta, răul cel mai mare nu e să fii dat afară, cu voturi de blam şi tinichele. Blamul se poate reconsidera, tinichelele pot să intre în procesul de revalorificare a deşeurilor. Mai degrabă şi cu sârg, cum zice psalmistul, mă tem de acel şut în cariera şi dosarul meu care m-ar sălta în sus, în cine ştie ce post sau funcţie cu răspundere şi bimbăşeală. Morţii nu greşesc; uite-l pe bărbosul tău magister, el e mort de aproape un secol, el va fi cel reabilitat în şedinţa asta ce nu se mai termină. Noi doi, de jos în sus, cu patos şi eroism revoluţionar, i-am luat apărarea. Tare mă tem că acţiunile noastre sunt în urcare şi, în cazul acesta, ne aşteaptă un rahat ştiinţifico-ideologic cât statuia aia cu torţă în mâini. De asta mă tem eu. Şi de asta mă voi duce, ca Ana Ipătescu, să trag cu pistolul în căcănarii care ne-au împroprietărit cu busturile unor bieţi mucenici... Acum, dacă bine mă gândesc, singura noastră tactică ar fi să dovedim cumva că suntem nişte pârliţi, fără nivel, fără conştiinţă ridicată, plini de pete în trecut, total refractari faţă de nou, faţă de mersul înainte...

- Iar nu înţeleg!

Candide, eu nu sunt Kunegunda: eu sunt Sfânta Vineri, ori muceniţa Olimpia, cea care a mântuit Efesul de scorpioni, transformându-i în intelectuali, curteni, curve...; minune pentru care am fost fiartă în ulei de către un păgân pe nume Tutilă. Da. Ca să scurtez, în explicaţia ce ţi-o datorez, iată, te invit să-ţi imaginezi un ecuator roşu, gros, ce separă emisfera celor care ne conduc de emisfera celor care, în pace şi onor, ne lăsăm conduşi. Deasupra lui stau bogaţii puterii: cei pe care nimeni şi nimic (cred ei!) nu-i poate schimba: sub ecuator stăm noi, săracii cu duhul şi văzduhul, cei care nu pot schimba nimic şi pe nimeni. Noi doi, acum, din motive de miracol şi tâmpenie, umblăm pe o aţă subţire, albastră, exact deasupra acestui fatal ecuator. Suntem între cerime şi gloata celor anonimi. Pe sus, în emisfera puterii, se mişcă cei care sunt stimulaţi, promovaţi, propulsaţi; dedesubt, ne târâm noi, cei care suntem ignoraţi, toleraţi, suportaţi. Gândeşte-te acum ce comoţie de soartă şi obrazar însemna că, după barbutul plenarei de azi, vreunul din noi să fie trecut din poziţia bună şi sfântă de gânganie uitată, tolerată şi suportată, în cea de "cadru de nădejde", promovabilă, propulsabilă spre înlăţimile unde planează doar vulturii şi ilderimii!

- Mă îngrozeşti, Limpi!

Stai în banca ta. Meditează. Ţine-i de urât Moşului ăstuia. Un bunic al meu l-a văzut pe gângavul din Maglavit, ăla vorbea cu cineva de sus, credea că e bunul Dumnezeu. Vax, profesore, au trebuit să moară un milion de ţărani ca astăzi să ne dăm seama că toţi fonfii, bâlbâiţii, guşaţii, cefele groase, capetele pătrate, fundurile boamfe etcetera, când au o stare de iluminare sau când simt nevoia să se adape cu un citat direct de la izvoare, pe ăsta îl văd. Pe chiriaşul nostru, Karl Marx, El e Moşul maglavitului lumii noi, mânca-l-ar mama cu hrean şi viermi cu tot...

-E nevinovat, crede-mă: total nevinovat!

Nimeni nu e vinovat? Toţi suntem vinovaţi. Doar pietrele, copacii şi bietele dobitoace subnutrite nu sunt. Şi acarul Păun,

bine-nţeles. O simplă eroare de speculaţie filosofică a determinat o greşeală politică de planificare: greşeala, nedepistată la timp, a evoluat spre multe-laterale catastrofe; nici pe acestea nu le-am putut da în vileag - capra râioasă, râioasă, dar coada tot în sus şi-o ţine - şi iată-ne, cu un cincinal înaintea altor popoare din jur, aproape de un fel de foamete ce miroase a dezastru şi a niţică sinucidere. Nu mai e vorba de un simplu accident de filosofare materialistă, ci de o lecţie pe care ne-o serveşte materia, pre limba ei. Ei hai, nu te bosumfla: n-am vrut să te mâhnesc. Ai şi tu mândria ta de franţuz care citeşte Coranul nostru pe nemţeşte. Mie îmi place când aud că există, că mai există, marxişti adevăraţi: neomarxişti, marxişti de dreapta, de stânga, de mijloc, radicali, conservatori, legionari, ţionişti, şiito-sunniţi etcetera... Dracii să-i pieptene. Ce vină are el, mânca-l-ar mama? Uite, îl pup pe frunte, să nu crezi că-i port pică. Seamănă - acum, că a dormit mai bine, în cameră cu noi doi - cu patriarhul ateu al sfintei, adormitei biserici din capitala imperiului nostru momentan preaturcit. Uite, asta e crucea cu care a umblat bunicul meu în hagealâcul său la Maglavit; i-o agăţ de gât, să vezi: nu e scuipat moşul din poveste? Ştiu, ştiu: tu eşti "altfel" de socialist, tu îl citeşti "altfel", tu visezi o cu totul "altfel" de lume decât noi, vulgarii, alutanii - cuţovlahi: dacă ajungeaţi voi la putere, astăzi, în loc să fim în curs de subdezvoltare mintală, am fi fost mintal subdezvoltaţi, în curs; în loc să ajungem din urmă statele capitaliste, le-am fi obligat pe ele să stea pe loc şi să ne imite din urmă. Iubiţelule, sunt o găină bătrână, nu mai fac politică decât când stau la cozi, când mă rog sau când o văd pe madam Caftangiu ieşind la plimbare cu câinele ei dingo. Şi nici atunci. Visez o lume fără ideologie, fără înaltă sau Sublimă Poartă, fără Coran, fără preşedinţi sultani infailibili: o lume fără şedinţe, în care să fiu lăsată să stau în banca mea, să-mi fumez ţigara şi să-mi sorb cafeaua fără să simt mereu şi mereu că iau lupta de clasă, lupta de castă, lupta de rasă, de la început. Asta e. Ştiu, inegalitatea e o imensă durere a lumii. Dumnealui, doctor în filosofie, ne-a indicat un mijloc de vindecare. Ce păcat să constatăm acum, după trei-zeci de ani de tratament intensiv (alţii după şaizeci de ani), că inegalitatea nu ne mai doare tocmai fiindcă tratamentul e atât de dureros şi de bestial, încât nimic altceva nu mai are importanţă. Ne vom vindeca într-o zi? Nu cred. Pe parcurs, vom uita de ce am acceptat operaţia asta fără anestezic, organismul se va obişnui cu durerea cotidiană, vom ajunge să fim trişti în ziua în care nu vom fi bătuţi la cap sau nu vom face bătături aplaudând ciori şi cifre vopsite. Vom cădea în fund de admiraţie fiindcă beglerbeiul nostru, în sfârşit, a învăţa tabla înmulţirii şi că beglerbeia s-a apucat şi de astronomie. Va fi bine, şi la vară, cald... Dacă, peste noapte aş fi numită bulibaşă în acest târg (să ştii, au ţiganii defectele lor, dar "bulii" înseamnă "fund", aşa că "bulibaşă" ar însemna şef pe toate fundurile din şatră), deci, dacă ar veni Sfânta Vineri sau Marţolea cea Rea să mă facă bulibaşă în Isarlâk, eu aş trage în ţeapă un filosof dialectic, încadrându-l cu doi economişti sau, cum zice Naşa noastră Tutila, egonomişti. După aceea aş pune câinii să latre trei zile a pustiu în faţa agiei. Pe Osmanescu, înainte de a-l trimite staroste la o mănăstire, l-aş pune să tragă câte douăzeci şi cinci la spate fiecăruia din turnătorii săi şi câte cincizeci fiecăruia din poeţii patriotici. Apoi aş aduna paparudele şi bocitoarele din satele subnutrite, aş face un foc mare şi aş pune să ardă fesurile, găitanele, ciucurii, diplomele, doctoratele, cele zece volume de legi şi cele o sută de decrete... După care, bine-nţeles, aş fi nevoită să deschid larg poarta înspre răsărit, spre a ieşi în întâmpinarea noilor eliberatori... Care vor veni - ce altă treabă au? -, ne vor învăţa frăţeşte să începem o viaţă nouă, făcând alte greşeli, mai noi, mai afurisite, bazate şi ele pe ştiinţa cea mai înaintată din lume... Nu te uita aşa la mine, bărbate, mă duc la Griviţa, tu rămâi pe post de câine Azor. Vorbesc numai ca să-mi fac încălzirea. Azi e şedinţa cheie, azi se va şti ce capete vor cădea, pe ce moaţe ne punem creierul de mâine încolo, cine are să ne numere corzile vocale rămase ascunse... Bye, bye...

Dintr-un cotlon ascuns de conştiinţă, mi se strecurară sub pleoapele-mi grele de somn şi votcă câteva lacrimi morale, foarte amare. Lumea îmi amintea de cineva: parcă am mai auzit, într-o altă existenţă a mea, acest soi de discurs. "Dacă eu aş fi bulibaşă..."

Dragă soţie, sunt nevoit să te aprob... M-am ferit să-ţi povestesc până acum, dar, se pare, prezenţa Lui la noi în dormitor a creat un câmp ce favorizează nevoia de şedinţă şi autobiografie. Sinceră... Spuneai că, în cazul nostru, vindecarea e mai dureroasă şi mai lungă decât boala însăşi, culmea este că am şi uitat, tot urmând la tratamente şi operaţii, cam cum se chema suferinţa pentru care o parte din lume a ieşit pe străzi, să defileze sub steaguri, cântând. E şi periculos să mai vorbeşti despre asta, acum, punând, de pildă, întrebarea: "există la noi săraci şi bogaţi, flămânzi şi sătui, slabi şi puternici?". Doctorii lumii au şi pâinea şi cuţitul, să fim fericiţi că nu le dă în cap să facă recensământul ovarelor şi testiculelor patriei noastre dragi... Nu ştiu dacă ţi-am povestit, nu cred: în puşcărie, soarta a vrut să trebuiască să-mi împart celula cu un bătrân ţăran. Am stat câţiva ani împreună: pe măsură ce eu mă tâmpeam, el devenea tot mai deştept. Eu mă goleam de filosofie, el se încărca de ea. Când ne-am despărţit, era un înţelept, absolvent magna cum laude al Facultăţii de suferinţă şi umilire. Eu, din contră, devenisem un ghem de spaimă şi foame. O cârpă. Un jalnic hemoroid al propriei mele memorii. Ei bine, nu pot să uit, în legătură cu cele ce mi le-ai spus mai înainte, o ciudată metaforă-poveste ce mi-a servit-o acest prea-latin peizan alutan. Vorbind noi - în rotunda singurătate a celulei verzi în care fuseserăm repartizaţi spre meditaţie şi ispăşire - despre suferinţa lumii, eu, în stilul meu, folosind fraze generale şi sinteze de sus în jos, el, deodată, schimbă vorba, începu să-mi povestească modul în care se operează, se castrează, la (ţară, caii nărăvaşi. Fără nici un anestezic. Au un instrument, o sfoară din păr de cal, cu două mânere lungi de lemn. Am uitat cum se cheamă...

Iavaşaua!

Fantastic! Exact. Iavaşaua. Calul era strâns de buze, răsucit, scofâlcit. Durerea ce i se provoca era atât de imensă, de paralizantă, încât în orice parte a corpului, putea ti tăiat, ars, scopit, el nu simţea decât durerea provocată de necruţătoarea iavaşa... Iubito, la această oră a nopţii tuturor dictaturilor, trebuie să recunoaştem mondiala folosire politică a sistemului iavaşalei sociale. În tinereţe spuneam l'histoire avance à coup de gaffes, mai târziu a trebuit să recunoaştem că istoria poate avansa mult mai simplu: se fac, de la început, o serie de erori şi orori atât de uriaşe, încât, după aceea, e nevoie de un secol de disciplină, ordine şi forţă prin care, postind şi muncind în mare tăcere, să reuşim a şterge măcar o parte din greşelile cu care am pornit la drum... Şi, pentru ca omul simplu, de la ţară sau de la oraşe, să nu simtă stupiditatea acestei oficializate schizofrenii, se aplică iavaşaua coercitivă: şedinţele, învăţământul politic, anchetele, cozile, rotaţiile, cartela etc. Şi noi avem pe bot o funie crudă ce ne face să lăcrămăm de durere. Dar, dar... ne apasă alte griji, mai imediate, nu avem timp să punem

sub lupă demonul ce ne chinuie atât de savant şi fără de speranţă. Mă şi mir, dragă Olimpia, că nu ţi-am vorbit niciodată de acest amănunt!

Limpi era întoarsă spre geam, privea departe: stoluri de vrăbii vesele, strânse ciucure în arţarii din faţa blocului, îşi ţineau, probabil, şedinţa de analiză. Nori de vată pluteau spre Istru, un vuiet ca de camion supergreu se auzea pornind ca de sub pământ...

De zece ori mi-ai povestit chestia asta cu iavaşaua. Dar e prima oară că îmi spui de ţăranul acela. Cu care ai stat... unde ai stat

- Ce te-a apucat? sării speriat. Ce e cu lacrimile astea?

- Am şi eu secretele mele. De celulă. Crezi că puşcăria e monopolul tău?

Tăceam. Uşa ce se deschisese spre pivniţa ei îmi era necunoscută. Venea un aer rece, stătut, aria cravaşei şi a cizmei izbind în coaste se auzea în surdină. Nu aveam voie să mă las dus de fiori şi amintiri. Popoarele care uită pier, indivizii care nu reuşesc să uite se distrug singuri. Avem destule pe cap, nu mai era loc şi pentru presimţiri şi berze albastre...

- Nu din cauza ta mi s-au umezit ochelarii. În timp ce vorbeam despre iavaşaua noastră cea de toate zilele, mi se păru a auzi un camion greu ce demarează. Iubitule, nu ştiu dacă e una din legendele inventate de spaima noastră sau doar o simplă gogoriţă lansată anume de cei care au interesul ca lumea să se teamă: nu ştiu, nu vreau să ştiu. Dar se vorbeşte insistent de un camion negru, care goneşte, fantomă, pe străzile veselului nostru Isarlâk. Apare şi dispare fără urmă; calcă mortal cetăţeni ciudaţi. Accidentul are loc fără martori, şoferul dispare, mortul e de vină, desigur... Acest camion al groazei mi se pare mie a-l fi auzit mai adineaori. În copilărie am văzut un film, La charette fantôme. Era altceva, căruţa aceea cu doi cai albi venea să te ia după ce ai murit... Am citit şi despre corabia aceea olandeză, misterioasă. Fără marinari, fără marele său cârmaci. Dar povestea cu camionul, din păcate, nu e o legendă. Nu a putut fi identificat - îşi schimbă, zice-se, culoarea şi itinerarul - dar morţii, victimele, sunt tot ce poate fi mai concret, mai materialist şi mai antidialectic.

În primii ani de teroare, mă sculam urlând: "tăvălugul, vine tăvălugul!". Visam dracu ştie ce, tăvălugul era doar numele ameninţării de atunci... Abia după ce, într-adevăr, murisem călcat de "tăvălug", în puşcărie fiind, după câţiva ani de geometrie plană şi timp pur, într-o zi de arpacaşă luciditate, constatai, cu tainică bucurie, că nu mai visam tăvăluguri, nu mai încercam în vise nici un fel de spaime, goane, urmăriri. Aşteptam cu ardoare boşimană stingerea; în câteva minute adormeam şi imediat începeau visele. Dar ce vise! reîntoarcere în copilărie, în livezile, zăvoaiele, pe măgurile dealurilor albastre, pe sub sălciile de argint sub care pândeam luciul apei ca să pot zări păstrăvul de aur al acelor ani de graţie. Dar, spre imensul meu regret, aceste vise cereşti dispăruseră o dată cu amnistia... Acum, de când eram oarecum liber, reabilitat, un om între oameni, un buletin între alte buletine, nu mai aveam decât un singur fel de vise, aceleaşi în mii de variante; éternel retour-ul meu, arestarea şi fuga din. Ancheta, celula, încercarea de evadare, paralizarea picioarelor ce nu mai puteau să alerge. Cineva mă tot tunde, mă dezbracă, mă caută în gură, în fund, aveam ceva ascuns, deşi nici în vis şi nici în realitate, la nici o percheziţie, nu mi s-a găsit nimic duşmănos; nici capăt de creion, nici ac de cusut, nici vreo rugăciune scrisă pe vreun petec de cămaşă, nimic. Plâng totuşi tare, tare, urlu că e o eroare, am ispăşit de şaptezeci de ori câte şapte iniţiala mea nevinovăţie. La un gard de sârmă ghimpată plâng, sau la un zid, dar fără de nici un rezultat: mama şi tata se fac că nu mă mai cunosc (groaznic: tata a murit de dorul meu, în realitate), sora mea are, în braţele ei, hainele mele civile, dar nu voieşte să mi le dea, se ascunde după stâlpii gării, plânge, îmi face semne de adio; sunt în zeghe, ce pot face, iar şi iar mă întorc sub miradoarele lagărului, câinii-lup mă obligă să stau lipit de zid, cu mâinile ridicate, berzele albastre mă aşteaptă rânjind, pinguinii de serviciu îşi pregătesc curelele şi lanţul ispăşirii...

Şi acum, cu polonicul ei scormonitor, Olimpia îmi scoase la lumină acest "camion negru", misterios. Desigur, auzisem şi cu de el, o asemenea legendă nu vine şi pleacă cu gripa sau ciuma, ea pluteşte în atmosfera mâzgoasă în care respiră inconştientul ascuns al urbei, bau-bau-ul celor mari, sperietoarea raţie ce se adaugă la salariul social şi moral al oamenilor muncii...

Limpi uitase că se grăbeşte. Se uita spre mine năucă, distrată, ca un copil ce a uitat poezia ce trebuia să o recite.

Sommer mi-a spus că acest camion are o deosebită preferinţă pentru cei care...

Limpi, iubito, o întrerupsei diplomatic, ce ar fi să discutăm fotbal!?

Consoarta mea se lumină. Eram deşteptătorul ce o trezise "din somnul cel de moarte", cum spune un paşoptist imn al transcarpatinilor mei strămoşi. Mă sărută cu recunoştinţă, ştergându-şi ochii, în timp ce verifica haosul din imensa ei poşetă ("seamănă poşeta mea, îmi spunea uneori, cu ce e în capul tău: cu diferenţa că eu găsesc ce caut, pe când tu, niciodată"), ţinu să mă felicite, în dialect, pentru abila mea politică de a abate grindinile grijilor.

Mă dăduşi gata, vericule, dacă ajunsăşi tu să-ţi tragi boii spre fotbal, când eu îţi vorbesc despre moarte; înseamnă că în curând ai să-i spui rahatului bonjour şi ai să te prezinţi voluntar să păzeşti, duminicile, de muşte şi înjurături, fesul atamanului. Bravo, îmi plăcuşi, înveţi repede, mai ales ce nu trebuie. E-hei, fotbalul, curvele şi muzica uşoară sunt cele treiteme dezinfectate şi dezafectate. La noi, în acest colţ de lume, milenar ticăloşită în cinste şi prudenţă, orice cravată ştie cum poţi să te ascunzi după vişin, ce teme se pot trăncăni la infinit, în tren, la birt sau la nunţi, fără să te temi de urechea vreunui "coleg" din celofibră, agăţat de prima treaptă a carierei sale ascendente. Fotbal, curve, muzică uşoară (angajată greu) - astea sunt

astăzi, bărbate, ceaiuri dietetice pentru orice fricos, cizmă, tehnocrat radios şi tâmpit. Bravo! Nu plec, totuşi, până nu-ţi citez o lozincă de-a bărbosului nostru chiriaş, să nu se spună că nu suntem ospitalieri cu gânditorii, că nu avem nivel politic corespunzător. Află atunci, stimate domnule profesor de fostă filosofie că, dacă "religia este opium pentru popor", atunci, eu zic, ştiinţa este opium pentru conducătorii acestor popoare şi, adaug - pentru tine numai - fotbalul este opium pentru toţi speriaţii, înmuiaţii, umiliţii şi obidiţii acestui târg al nostru. Nu mă interesează fotbalul ca sport: ceea ce ştim este că cei care urlă acolo în duminicile libere îşi descarcă de fapt sarsanaua de tăceri, de înghiţiri în sec, de furii şi înjurături refulate. Să vină Sigmund ăla cu teoria defulărilor, să-mi spună că nu am dreptate. Un stadion şi o echipă, cât de proastă, de fotbal sunt ultima clinică de recondiţionare a bărbăţiei, mândriei, vitejiei pierdute. Madam Caftangiu - pe care, de-acum, o vom cita tot mai des - adoră meciurile. Ea susţine că e singurul loc unde o femeie-femeie mai poate simţi mirosul şi gustul barbar al bărbăţiei în totală, fără de frâne, desfăşurare. Copiii acestui târg amărât se fac fie înainte de meci, fie după meci, ei sunt rodul unui amor legat de ofsaid, corner, şuturi pe poartă... Se şi pot recunoaşte, mai târziu. Vino cu mine pe stradă şi îţi şi arăt, pe loc, zece copii palizi, apatici, incurabil melancolici: au fost concepuţi de diferiţi microbi-microbişti după un meci jalnic, în care am pierdut la scor, şi nu din vina arbitrului cumpărat de inamici... Pricepi? Fotbalul e sfânt: acolo se poate scoate iavaşaua de pe bot, acolo se permit vitejia pe cont propriu, plus facu-ţi şi dregu-ţi. Ştabii au loji blindate, sunt şi ei microbişti, din cu totul alte motive... Nu ştiu dacă ştii - noi televizor nu dorim, radio nu ascultăm -, umblă prin paşalâc un pachiderm buhai agramat, bubuie folclor şi patrie-dragă în arene pline de fecioare şi onanişti, are dezlegare de la padişah. Nu avem bordeluri, nici filme sexy, la noi copiii îi aduce barza, aşa că tineretul urlă libertate, demnitate în sunet de tobe şi chitare oligofrene. Bufallo-ul acesta al poeziei estului sălbatic trage în aer neologisme şi poeme cu pământ-mormânt, beţie-veşnicie, se încarcă de aerul de fascism reţinut, se descarcă glandele de nevoia de arenă, circ, mirosul de sânge al entuziasmelor şi jurămintelor sfinte şi patriotice. Muzică uşoară, bărbate, asta e o altă temă permisă şi obligatorie: de ce să discutăm despre maşina aia neagră: schimbăm macazul pe fotbal, muieri şi chitara electrică... Pa, pa, ştiu că m-am răcorit. Mamă-mamă, ce zi mă aşteaptă! Hai că am plecat! O sărutai.

Draga mea, sunt sigur că tu nu ai fost făcută după un meci pierdut. Să-mi trăieşti o mie de ani!

Neamule, nu ştiu cum e prin satele Genopolisului tău natal, la noi, spun bătrânii, se păstrase obiceiul ca bărbatul, după ce întoarce brazda, fie primăvara, fie toamna, să-şi ducă nevasta şi s-o tăvălească zdravăn, pe pământul încă reavăn, abia trezit din somn. Se năşteau astfel nişte viteji tumna buni de omorât prin tranşee, răzmeriţe, puşcării... Tatălui meu îi plăcuseră morile: nu este exclus să mă fi făcut lângă o moară veche, din lemn, nu degeaba cântecul meu preferat, când vine apa mare, e exact ăla de e interzis: "Roata morii se-nvârteşte; dar eu tac, tu taci, el tace..."

Ce sfaturi preţioase îmi dai pentru această ultimă zi de concediu ortografic cu plată?

Da, bine că adusăşi vorba, puteam să plec şi să nu-ţi spun esenţialul. Candid, iubitule, te îmbraci frumos şi te fâlfâi niţeluş prin centrul târgului. Să vadă cine trebuie că eşti fără griji, ai toţi boii în ogradă, nu ai avut corăbii, deci nu aveai ce pierde în naufragiul ce are loc. Nu stai de vorbă cu nimeni, saluţi ca un turist plin de dolari. Ni s-a pus undeva de mămăligă, oi vedea eu ce şi cum, ciocârlia noastră cântă sus de tot, aşa că ne doare în cot de ce se întâmplă în divan: purceaua noastră nu e moartă în coteţ, pentru simplul fapt că nici nu mai ştim cum arată o purcea şi un coteţ. Punct. Foarte important însă, fii atent: nu te duci la cârciuma ostrogotă. Te rog eu, notează-ţi: dacă tot vrei să bei elegant o votcă filosofică, eu îţi recomand birtul popular "Bobocica", din mahalaua foştilor hoţi de cai.

- Am înţeles. "Bobocica". Aşa voi face. Nu te-ntreb de ce...

- Îţi şi interzic. Ţi-aş cere împrumut unul din dracii tăi verzi care te patronează, dar pentru ce am eu de gând să fac astăzi până şi Scaraoţchi e prea slab. Mă las dusă de inspiraţie, de noroc, de bunul Dumnezeu. Să nu bei pe inima goală, să nu faci cunoştinţe la întâmplare, să nu vorbeşti singur pe stradă, să nu simţi nevoia să povesteşti cum era pe vremea când erai o mare speranţă în Genopolis sau când ai fost o şi mai mare nulitate, ca lepros, în Insula Şerpilor...

O condusei până în capul scărilor, urmărind-o cum coboară, ca o regină vitează, treptele blocului nostru confort doi.

Peste o oră, bine ras, bine dispus, traversam Bulevardul Revoluţiei, într-o perfectă, calmă, sigură, peripatetică dispoziţie. Aş fi putut să fac analiza situaţiei mele (în cosmos şi în câmpul muncii) plecând de la observarea prezenţei celor doi djugaşi oacheşi ce păreau, ostentativ, a studia migraţia în cerc a vrăbiilor... După o sută de metri numai au încetat să mă mai fileze: se vede că nu persoana mea fizică îi interesa, ci casa noastră plină de opere de artă. Ar fi trebuit să mă "însimt" (mich einfuhlen) în starea sufletească a soţiei mele, s-o urmăresc în gând, s-o văd pe dinăuntru, cum trece prin barajul de santinele în civil, cum urcă ea treptele de marmură roză ale buluc-efendiului Ilderim, cum intră în sala leşinată a şedinţei-maraton, vociferând apoi acolo, cu arţag şi diplomaţie, împotriva celor ce au avut antirevoluţionara iniţiativă de a exila statuia celui mai mare clasic al proletariatului mondial tumna în casa ei şi tumna în timpul acestei istorice şedinţe...

Degeaba. Nu dispuneam de categoriile necesare, în Isarlâk nu eram decât un biet european total arierat, cele zece porunci iudeo-creştine mă ţineau prizonier într-o plasă de pescar şi idiot, şi consecvent. Aici, prin firea şi devenirea lucrurilor, s-au format alte sisteme de semnalizare, alte structuri logice (logice? pre-logice, para-logice, pata-logice, sub-supra-sâk-logice etc.), cu totul diferite faţă de primitivitatea clasicei conştiinţe raţional-funcţionale a burtăverzimii medii din bătrâna şi cretina noastră Europa. Un urs polar nu poate înţelege un urs furnicar, nici pe unul mâncător de başchiri siberieni. Dar când un urs polar ajunge să se facă furnicar, să se prefacă a fi mâncător convins de chinezi siberieni, înseamnă că o uriaşă mutaţie ontologică avusese loc în esenţa lui, în structurile lui adânci; sau, dacă nu în el, cu siguranţă în cei care se fac că cred că lui îi plac furnicile şi başchirii mongoli, când se vede cale de o poştă că el tot urs polar a rămas şi tot după foci polare tânjeşte. (Dar

ce vină are el? Viaţa-i grea, când nu poţi fugi din faţa potopului, treci pe respiraţia prin branhii. Nu?)

Va veni o zi în care cele două uriaşe (şi la fel de crude, egoiste şi aculturale) mari puteri vor trebui să stea faţă în faţă, scoţându-şi zalele şi armurile de pe conştiinţa militară şi politică: abia atunci se va constata cu mare uimire că, tot încercând ei, fiecare pe muzica proprie, să construiască o lume unită şi unitară, iată că în culise, târâş-grăpiş, natura a creat două specii de "hominieni" (?), total diferiţi unul faţă de celălalt. Sociologilor sorbonarzi şi harvardieni le-a trebuit un secol ca să primească mentalitatea aşa-zişilor "primitivi". Americanilor le mai trebuie minimum două sute de ani ca să înţeleagă ce înseamnă o mare putere. Ei sunt, ca popor, mari, bogaţi şi puternici - dar au o mentalitate de băcani cârnăţari, naivi şi gata oricând de orice târguială. Pot să aibă ei o mie de universităţi, istoricitatea, răspunderea morală pentru puterea ce o ai în lume nu le poţi învăţa din filme sau campanii electorale. Istoria le-a picat pe cap, neinvitată şi nedorită: fără voia lor, au ajuns să fie consideraţi o mare putere militară şi economică: ar da orice să poată să se întoarcă în quiettismul romantic al izolării; au tot ce le trebuie. Marxismul şi problemele legate de cei mizeri şi analfabeţi sunt exact ceea ce nu-i interesează deloc; cu mai mare uşurinţă câştigă şi împrumută zece miliarde de dolari, decât să pună la punct un sistem cât de cât uman şi social, spre a concura, în lumea a treia, utopiile frumoase.

Singurele vise ce se oferă proletarilor de clasă şi de rasă ai acestei lumi sunt cele legate de steagul roşu cu seceră şi ciocan, de revoluţie şi "ziua întâi de după...". Acestea încep cu lichidarea foştilor exploatatori, cu împroprietărirea ţăranilor, naţionalizarea fabricilor - şi continuă, conform reţetei, cu alfabetizarea şi cu alcătuirea braţului lung al revoluţiei, care este, peste tot, o atotputernică gardă pretoriană. Imediat după fanfarele împroprietăririi vin pistoalele şi lagărele cu ajutorul cărora se face colectivizarea şi se impune noua clasă. Dintr-un stat feudal burghezo-samu-raio-moşieresc, se formează un Stat, tot feudal, mare proprietar, condus de nişte samurai-îmburgheziţi şi înnobilaţi peste noapte. "Exploatarea omului de către om" se transformă şi devine "exploatarea omului de către stat", dar cu o singură, uriaşă, diferenţă: orice întoarcere e tăiată, orice împotrivire ucisă în germene, orice îndoială jugulată până şi la sugari... În primă fază, cei săraci sunt urgisiţi fiindcă plâng: în a doua, fiindcă se mai plâng. Tatăl meu, când eram copil, încercând el să mă facă să înţeleg cam ce este politica lumii (faţă de soarta unui miner, condamnat să rămână miner, în veci pururea) îmi povestea: "O femeie îşi bate copilul. Copilul plânge. Te duci şi întrebi copilul: de ce plângi? El zice: fiindcă mă bate. Întrebi femeia: de ce-l baţi? Zice: fiindcă plânge..." Politica, îmi spunea tot el, e visul nostru că, odată şi odată, trei puncte de vedere total antagoniste se vor putea întâlni şi convieţui. Dar, din nefericire, cât va fi lumea-lume, cineva va bate, cineva va fi bătut, şi un dobitoc de proletar va tot ridica acel steag pe care în loc de "egalitate" e o seceră şi în loc de "libertate" e un ciocan. Fiindcă nu are alt steag: fiindcă speră, speră cu tot sufletul că steagul s-a mai înţelepţit, a văzut atâtea, practica e mama teoriei, nu?

Ieşeau dascălii de la o şedinţă Erau uşor de recunoscut. Nu există azi o specie mai mohorâtă, jalnică, rea şi înrăită, ca aceşti "luminători", trecuţi pe economie de energie, dragoste, cunoştinţe. "Trei lucruri urăsc pe lumea asta - îmi spunea un mai tânăr dascăl cu care beam uneori la colţul barbar -, materia pe care o predau, elevii cărora le predau şi programa analitică ce se schimbă mai des decât vitrinele de la Ťhalimentareť...".

Nicăieri ca într-o cancelarie profesorală la un liceu de elită (devenit, bine-nţeles, un liceu al elitelor) nu se poate vedea mai teribil gradul de barbarizare a dăscălimii. În locul vechilor figuri de apostoli, de cărturari niţel smuciţi, de intelectuali ai unor catedre temute şi cinstite, acum, din varii motive obiective, această a treia generaţie după scripturi, cu rare excepţii, arăta ca o brigadă de pedeapsă, ca un pluton de foste ordonanţe, speriate şi bătute de Dumnezeu. Balabuste, soţii de ştabi şi de grele uniforme ocupă catedre grele de umanistică, deşi nu au mai cetit o carte de la nunta lor; fâşneţe licenţiate, "nepoate" de serviciu se agită pedagogic şi agitatoric, deşi, după aerul ce-l au, simţi că soarta lor depinde de taurul municipal, care, şi el, se schimbă destul de des; urmează apoi, mai ales la liceele comode, numărul însemnat de capete alcătuit din fălcoşii, dinţoşii, cuvioşii, dar sălbaticii foşti agitatori de brigadă, deveniţi printr-o minune profesori de istorie, economie, socialism ştiinţific (graţie unui naş cu umeri sau unei soţii înfipte bine în executivul primăriei). Nu pot să uit pe acel dascăl de latină care preda muzica şi lucru manual şi care mi-a spus, în starea aceea de beţie când lacrimile se confundă cu sinceritatea dureroasă a inimii: "Nu e uşor, domnule: vrem să distrugem birocraţia fără să ne atingem de birocraţi; vrem să luptăm împotriva inculturii promovând inculţii în posturi tot mai mari; vrem să pornim un război împotriva barbariei tineretului, promovând barbaria la dascăli şi în şedinţe. Idealul şcolii noi e de-a dreptul fantastic: să nu avem nici un corigent; mai mult, să avem cât mai mulţi premianţi; mai mult, toţi aceşti viitori muncitori-premianţi să ajungă şi muncitori-fruntaşi, toţi aceşti muncitori-fruntaşi să fie şi inovatori, şi inventatori, şi tăcuţi, şi devreme acasă... Natura creează indivizii după curba fatală a lui Gauss. Din o sută de indivizi, 25% sunt superior dotaţi (unul e eminent), 50% sunt mediocri, şi alţi 25% sunt inferior nedotaţi (dintre ei, unul e sigur cretin). Ei bine, inferior-cretinii rezistă fantastic la noile sisteme de învăţare; ei promovează, ei se descurcă la trepte, ei îşi impun stilul întregului sistem de învăţământ. Asta e cea mai uriaşă din revoluţiile ce au avut loc, după revoluţie, la noi: schimbarea curbei lui Gauss, proştii declaraţi genii, deştepţii declaraţi incapabili. Nici un copil de ţăran, nici un copil de muncitor nu pătrunde în vreun liceu teoretic - iată învăţământul burgheziei noi, secundat îndeaproape de învăţământul particular, în care cei cu bani îşi pregătesc odraslele pentru universitate. Egalitatea de şanse, care mi se părea un principiu sacrosanct al ideii de socialism, a devenit, ca şi curba lui Gauss, un vis al nopţii eterne..."

Elevii: trişti, slabi, având, nu ştiu de ce, aerul acela palid şi rătăcit cu care se merge la operaţie sau la recrutare. Doar fetele, sub urâţenia total coreeană a uniformelor, împrăştiau în vântul acestei suspecte primăveri inegalabila lor frumuseţe pur latină: mersul, moştenit de la purtătoarele în echilibru de cobiliţe şi amfore pe umăr sau pe cap, ovalul nobil al raselor sudice, peste care au trecut o sută de năvăliri din ce în ce mai barbare, ochii migdalaţi de acea duioasă suferinţă, creionată bizantin de hore şi icoane, dar mai ales graţia de prinţese în exil, de roabe duse la vânzare în Ţarigrad, de fecioare curate, fete mari fără de nici o speranţă, învăţând totuşi, cu fantastică încăpăţânare limbile străine ale tuturor foştilor, prezenţilor, viitorilor noştri ocupanţi-prieteni şi prieteni-ocupanţi.

Directorul unuia din depozitele noastre mă salută, spre marea mea surprindere; îi răspund, palid, năuc, vinovat: nu sunt obişnuit, nu e de-a bună, ce motive are el, ce crimă am tăcut de mă salută aşa? Mă uit cu grijă în jur: nu simt nici mirosul de copită arsă, nu văd pe aproape nici siluete de berze în civil. Nici măcar obişnuiţii tunguşi de serviciu nu se văd. Oraşul mi se pare imens, mai ales după ce ieşi din aşa-zisul centru civic şi administrativ, întreb o babă unde este birtul "Bobocica". Nu ştie. Întreb un spahiu din circulaţie, se uită la mine mânios, de parcă l-aş fi înjurat de studii şi de mamă. În sfârşit, un ceferist lălâu ("sunt după trei zile de tură, am băut nişte ţuică din coadă de mătură!"), extrem de binevoitor, îmi explică pe unde s-o iau ca să dau de el. Cartierul miroase hibrid, vechi magherniţe regăţene se învecinează cu blocuri sultanale noi-nouţe. Ţigănia, ca stil de viaţă, pare a câştiga teren în kitsch-ul acestei lumi proletare, rupte şi de satul-mumă şi de urbanitatea civilizată. Limpi, avec son côté journaliste, zicea că aceste socialiste H.L.M.-uri, de o monotonie strigătoare la cer, nu sunt decât nişte imense silozuri de singurătate şi ură. Vor deveni şi nişte uriaşe, multe-laterale guri mereu flămânde, din clipa în care, la un bilanţ economic mai serios, se va descoperi că, de ani de zile, întreprinderile la care trudesc angajaţii ce locuiesc în ele nu sunt deloc rentabile - mai mult, nu au nici o şansa de a deveni, chiar dacă... Au fost greşit gândite, plasate, maşinile aduse din import, pe datorii în dolari cu dobânzi ce se umflă, sunt vechi şi depăşite: ceea ce produc nu mai interesează nici măcar pe managerii africani (cărora ne oferim să le vindem la subpreţ şi pe datorie), magaziile gem de marfă nevândută, materiile prime, energia, transporturile s-au triplat, fiecare zi de producţie înseamnă o gaură în bugetul bietei noastre agriculturi...

O grădină de vară, cochetă, cu pietriş de calcar mărunt, cu câţiva plopi încă neconvinşi, vreo zece mese de metal, vopsite în verde crud. Doi şoferi, trei putane de cartier, câţiva băutori singuratici, de tipul fost-maior-miliţie sau fost-profesor-geografie (având aerul că ştiu ora politică exactă, cunoscând şi data la care va avea loc, în sfârşit, sfârşitul lumii). Plus nelipsitul tovarăş cu scobitoare, citind şi recitind articolul de fond... Şi, cam atât.

De cum intrai în grădină fui reperat de lunganul oacheş şi isteţ ce servea la "barul" dinăuntru. Mă măsură atent, spălă trei pahare, iar mă măsură. Mă aşezai la o masă, departe, îmi scosei pălăria: părul meu alb îmi completa cartea de vizită. Semănăm vag cu un celebru savant căruia, înainte de moarte, i-a părut tare rău că a inventat bomba cu nu ştiu ce: a murit şoptind "Pace, pace!", i s-au făcut funeralii ştiinţifico-religioase, copiii de azi îl cred frate cu Picasso şi porumbelul acestuia.

"Bobocica" părea a fi numele vechi al cârciumii, fiindcă pe frontonul stil Texas, cu litere din tuburi fluorescente (dar care nu mai ard) scria clar, "Mig-non".

Cred că în ordinatorul profesional al responsabilului se petrecu un act de cunoaştere (sau re-cunoaştere); în pas legănat, zâmbindu-mi şi profesional şi complice, ca unui vechi şi bun client, acesta se apropie de masa mea. Era în blugi, îi stătea bine. Cămaşa ţărănească, aşijderea. Mâini de plugar fin, ceas electronic, o dantură de lup tânăr, ochi sclipitori, exprimând grămadă acel amestec de inteligenţă, şiretenie, prudenţă, distanţă şi admiraţie (toate teatral: şi afişate, şi ascunse), dar posedând mai ales acea siguranţă a descurcăreţului universal, a omului ce cade mereu în picioare, fiind concomitent prieten şi cu dracul, şi cu puntea, şi cu constructorii acesteia...

- Ce plăcere, ce surpriză! îl auzii agrăindu-mi. Să trăiţi, domnule profesor, bine aţi venit la noi!

Cu toate că, fiind de felul meu idiot şi nătâng în această ţară a lui Papură vodă, nu aş fi avut voie să mă mir de nimic, de astă dată, totuşi, îl măsurai lung, declarând cu oarecare uimire şi melancolie:

- Mă confundaţi! Nu am avut plăcerea să ne cunoaştem. Vin pentru prima oară în acest cartier.

Omul râdea, îmi acoperea tăblia scorojită a mesei cu o faţă albă ca spuma laptelui.

- Ce mai face doamna dumneavoastră?

- O cunoaşteţi? întrebai niţel intrigat.

E-hei, îmi răspunse responsabilul, cine nu o cunoaşte pe doamna Olimpia?

Fără să mă întrebe cu ce să mă servească, îmi puse în faţă o votcă, o sticlă de Pepsi, o farfurie cu hamsii, măsline, telemea şi câteva felii de lămâie. Nu mai aveam nevoie de alte argumente: o cunoştea cu siguranţă pe Olimpia. Mă servea ca în familie.

- Ăl de citeşte ziarul e singurul care... Mă înţelegeţi? Da-i fac vânt...

O sticlă învelită în ziar, un pachet sângeriu făcură minunea: tovarăşul cu scobitoarea se lumină brusc, se închină. Uitându-se împrejur asemenea unei vulpi deştepte şi păţite, cu temeneli, luă grăbit plocoanele şi dispăru ca o nălucă prin grădina din dos.

Ca un gospodar acasă la el, responsabilul îşi scoase acum şorţul profesiunii, îşi aprinse o ţigară americană şi, zâmbindu-mi cu multă bucurie, se aşeză boiereşte faţă în lată cu mine.

- Iaca, îmi zise, o strig acuşilea pe Florica. Ce are să se bucure!

Tăceam. Cred că faţa mea exprima grotesc sublimul acelei mirări ce îl cuprinse pe ciobanul din baladă, când acesta a trebuit să constate, într-o bună zi, că oaia lui nu numai că vorbeşte, dar şi ştie ce să spună...

- Florico, îl auzii strigând, adu tu şi nişte plăcinte calde! De sub umbrarul de viţă sălbatică al bucătăriei răsări o femeie tânără, chipeşă, iute: nişte ochi negri mă săgetară sever: toată fiinţa acestei înalte zâne cu şorţ şi broboadă respira într-un nimb de slavă şi sănătate ţărănească, de-a dreptul teatrală. Nu prea avusesem noroc de rude, nici nu prea ştiam ce înseamnă să ai o familie, aşa încât, în clipa în care Florica asta ţipă: "O-le-le, unchiule, venişi!?", mă pierdui cu firea şi rămăsei mut. Florica îmi sări de gât, mă sărută, plângea. Se bucura nemaipomenit. Toată grădina se uita la noi...

- Ce mă bucur! Ştiu că te trimeasă tuşa Olimpia, da-i bine şi aşa. Nu ne cunoscurăm până acum, fiindcă aşa hotărâră alde creierile familiei: dar eu doream să te mai văd, ştiu atâtea! Ce mai, ştiu tot, tot, dar nu voiam să o supăr pe tuşa. Nici pe Bunu. E afurisită viaţa aceasta, fiecare familie are o pivniţă pe care trebuie s-o uite. Marine, să-i arătăm copiii, e naşul lor, măcar că nu fu, nu putu să vină la biserică. Unchiule, am vrut să-i dăm băiatului numele dumitale, ştiam noi de ce - nu din cauza tuşii, nu. Avem noi şi alte legături, mai vechi, mai trainice. Nu vru nici tuşa Olimpia. Zicea: şi Dezideriu, şi Candid sunt nume de dincolo, nu aduc noroc, miros a mină şi a pârnaie. Aşa că-l botezarăm după Bunicu, Pătru. Petrică, Trică îl strigăm, e deştept foc, seamănă cu cine ştim noi, mânca-l-ar mama. Alei mici, de o boteză tot tuşa Olimpia, vrurăm să-i zicem Olimpia, ea fu iar împotrivă, zicea: gata şi cu Olimpul, gata şi cu Olimpiadele, să-i spunem Anca, zicea, Anca e nume de pădure veche, de vin bun, aşa că ai şi o nepoată ca o fragă, Ancuţa...

Deşi nu apucasem să gust din votca din faţa mea, mă simţeam ameţit şi de pe altă lume. Florica se revărsa ca un pârâu de munte: niciodată graiul ăsta alutan (mie, în general, nu mi se părea repezit şi împiedicat, în târg se vorbea ciufut şi hoţeşte) nu mi s-a părut atât de neasemuit de frumos: argint sonor, clipocit de apă cremene peste pietre albe, undeva la hotarul dintre paltini şi fagi, ţiglă roşie şi şindrilă, vechime ciobănească şi munte bătrân... Aşteptai să se liniştească niţel, apoi, ca un Dandanache coborât din diligenţă, întrebai la rândul meu:

- Ce fel de unchi vă sunt eu? Şi de ce?

Râse şi Marin, râseră şi Florica, şi alţii de pe la alte mese. Florica mă pupă iar, cu zgomot şi dragoste, Marin îmi tăcu semn cu ochiul "las' că avem tot timpul să ne explicăm", şi închinarăm.

- Să ne trăieşti, unchiule, îmi ură gazda, să-ţi trăiască şi nevasta, să ne trăiască copiii, să ne moară duşmanii defilând... Ura!

Încet-încet, cu ajutorul gustărilor, al plăcintelor calde, al votcii ruseşti, aflai că Florica e fiica sorei mai mari a Olimpiei: soră ce muri în bombardament, aşa că Olimpia o crescuse. Iar Marin, ce mai, e unicul nepot al bunicului Pătru. Care, întâmplător, a crescut-o pe Olimpia, după ce tatăl ei, cu care fusese în acelaşi regiment, la acelaşi tun, fusese omorât în retragerea din Crimeea. Lucrurile sunt toarte încurcate, nu e bine să întreb prea multe, tuşa va avea grijă să ridice barierele când va fi cazul.

Trecurăm, după ce terminarăm gustările, în camerele ţărăneşti ale responsabilului Marin. Doi copii mici, un băiat de patru-cinci ani, Petrică, şi o gâgâlice ca o cireaşă moarcă, îmi fură agăţaţi de gât. Eram şi nu eram fericit, mă simţeam ridicol şi sublim, curgea peste mine un potop de dragoste necunoscută, de căldură, de bunavestire... Nu avea rost să desfac sipete vechi, cunoşteam stilul întortocheat al minţii nevestei mele: dacă ea a crezut de cuviinţă să mă ţină departe de aceşti copii frumoşi şi buni, înseamnă că avea ea motivele ei. De ce să desfacem ghemele trecutului? Poate că nici nu e vorba de un ghem, ci de o rană, ar trebui să înţeleg că fiecare om, astăzi, aici, la noi - până şi ultimul cuman pus să noteze înjurăturile din autobuze -, are o taină ce-l roade, un amănunt de viaţă ce nu-l lasă să doarmă, o vulpe ascunsă care-i mănâncă ficaţii, pe tăcutele...

- Unchiule, îmi mărturisi Florica, ştiam de aseară că ai să ne pici: votca ce o băurăţi cu "gaiţele", de la noi o aveaţi.

- ...De altfel, adăugă Marin, ca să ştii, azi nu se mai găseşte votcă veritabilă; dar pentru matale, unchiule, am pus eu deoparte o ladă cu zece sticle, cu gâturi lungi de balerine...

Anca se plictisise în braţele mele, făcu şi pişu pe mine: nu-i nimic, apă sfinţită, Florica o schimbă repede, cu mişcări smucite, iuţi, fetiţei însă părea că-i place... Imaginea asta, a unui funduleţ rozaliu de copil rotofei, mă cutremură: în orice bărbat, după cincizeci de ani, apare spectrul dureros al morţii pustii, sub forma unui complex de vinovăţie faţă de viaţă, începi să te uiţi după copiii altora, te apucă nevoia să-i iei în braţe, să te uiţi lung la joaca lor, furând astfel câte ceva din "câmpul" minunii trupului şi privirii lor. "Nepotul" meu Patru îmi recitase trei poezioare, îmi arătă nişte desene (rachete, tractoare, cai, soare, lună), acum se uita la mine cu admiraţie şi teamă, de parcă ar fi ştiut ce e şi ce nu e în capul meu... Aici, eram soţul Olimpiei şi în casa asta ea părea a fi mai mult decât tuşa, mai mult decât Naşa, ea era suprema autoritate. Aflai că venea de două-trei ori pe săptămână, că moare de dragul copiilor, că fără ea nu se hotărăşte, nu se cumpără, nimic; mai aflai că gazdele mele, "nepoţii mei", ştiau multe despre şedinţa de azi, despre statuile din ghips, despre ce ar fi putut să se întâmple dacă, Doamne fereşte...

- A dracului situaţie, îmi spuse nepotul Marin, în timp ce-mi aranja în faţă o masă de protopop: acum e aproape sigur că tuşa are să fie numită directoarea fabricii de suc şi marmeladă...

Era să leşin. Vestea mă cutremură.

- Nu se poate. Mie Limpi nu mi-a suflat o vorbă.

-Bine-nţeles! Sunt lucruri care se spun, altele care... Tuşa, cât poate, îţi ascunde necazurile ei.

- Şi, asta... numirea... s-a făcut din cauza mea?

Trică fu trimis să se joace în grădină. Anca fu aşezată în braţele unei chivuţe, un fel de rudă, părea şi nu părea a fi din familie. Afară, la bufet, servea acum Florica. Zbârnâia, nu altceva.

Ramaserăm în doi, ca bărbaţii la sfat greu. Între noi se abureau nişte pahare de Segarce, alături de o farfurioară cu măruntaie de pasăre: ficaţi şi pipote, fripte în zeamă de ceapă verde şi tăvălite în mujdei stins.

- Păi, dacă te trimeasă tuşa, înseamnă că a cântat cucul şi e timpul să cam afli ce se fierbe în oala turbată a şedinţei de la stăpânire. Dumneata, unchiule, fără să vrei, ai dat un fel de chiot... Jocul se porni, acum toată dumnezeirea e prinsă în căuşul ăsta, joacă tontoroiul, izbeşte fiecare ca să nu fie izbit. E bătaia peştelui: cine apucă după furtuna asta un fotoliu, un scaun, o strapontină, se poate aşterne pe trai bun şi lume-lume pe cel puţin un an de zile... Pe tuşa o numi direct Ilderimul: să dea exemplu de democraţie, de "primenire", de "băgaţi de seamă!" Dar ea ştie foarte bine cum stau lucrurile, se va apăra: n-ai nici o grijă, ştie ea şi hăis, ştie ea şi cea, nu se lasă uşor amestecată în tărâţe. Deşi e greu, recunosc: nu mă refer la postul de directoare, ăsta-i praf în ochii milogilor, ci la tot bâlciul de buluceală şi hărtănie ce însoţeşte, din păcate, nunta asta a tuturor puşlamalelor căftănite.

Nu înţeleg, măturisii oftând. Iar mă simţeam intrând într-un tunel lung, al cărui capăt nu-l zăream.

Păi, cum să-ţi spun, cazul ei nu fu decât bomboana de pe turtoi. Căzu alde Caftangiu - încalte nevastă-sa, dată dracului de hoaţă şi deşteaptă, îl internă la timp unde trebuie. Osmanescu se clătină şi el, cât e de colonel şi de campion judo-caftitor. Da-i ţinu umărul ăl marele, Ilderim, fiind Osmanescu frate cu nevastă-sa. Dar şi ăl marele se clătină după aceea, fiindcă, se pare, şi la Înalta Poartă au loc în prezent nişte rotaţii evanghelice, mari şi misterioase. Tutilă-Naşul căzu de trei ori în fund, de trei ori se ridică - e funie de cânepă, toarsă şi întoarsă pe vreme de ploaie. Acu, se aude, fu nevoit să-l cheme pe fra-su: ăla veni nu fiindcă-l iubeşte pe ăsta de aici, ci fiindcă în lumea lor e lege: cine dă cu piatra în curtea numelui tău aruncă un câine mort în postul şi puterea ta. Deci sosi alde Tutilu Unu, îi cam ţâţâie fundul, nu stă prea bine cu sultana-validé, are ea un cui împotriva a tot ce vine din Isarlâk, poveste veche... Tutilă Unu pusă umăru, dar greşi, nu-l putu dărâma pe Ilderim, are şi ăsta un dragoman care-l susţine, îşi aranja omul o retragere demnă, nu se ştie unde, ori la academie, ori la un minister, ori în diplomaţie. În postul lui aici, deci şef peste întreaga raia, când toată lumea se închina în faţa clanului Tutilă, fu numit ieri noapte, pe neaşteptatele, unul de-i zice Carasurduc; până acum doi ani, ăsta era simplu (ţucălar la Consiliul de Noutăţi şi Brevete, avu el grijă să ofere cui trebuie câteva invenţii competitive, iaca se pomeni cu firmanul în Isarlâk. Lupta se dă acum, pe de o parte, între fostul Ilderim şi Tutilă Unu, care cu nici un preţ nu vrea să-şi piardă palatul de pe Bosfor iar pe de alta, între Tutilă Doi şi clănţăii mai mărunţi, dar destul de negri în cerul gurii, din consiliul municipiului. A plouat cu stele în nopţile trecute, au căzut la directori cu nemiluita. S-au descoperit furtul din gară, cel din cimitir, afacerea cu făina şi drojdia de bere; s-a aflat cine vămuieşte depozitele de vinuri şi fermele cu miei şi porci; Osmanescu era cât pe-aci să fie pus la zid pentru nişte averi rămase de pe urma unor jidovi şi nemţi fugiţi, dar avu noroc, tablourile şi argintăria nu le luă el, le trimise sus, plocon, aşa că era şi acoperit, şi bun de decorat. Fură trântite critic vreo trei din sperietorile alea de iau cuvântul şi demască peste tot: le trimiseră la munca de jos, în învăţământ, asta înseamnă că trei profesoare tinere şi eu şcoală făcută la zi vor trebui să-şi cedeze catedra de liceu acestor marţafoaice, în al căror cap nici cucul nu cântă, nici salcia nu înfloare...

Totul era frumos şi armonios în jurul meu: covoare ţărăneşti, icoane vechi, laviţe sculptate. Neamul Olimpici îşi avea obârşia sub munte, muntele e creator de stil şi morală, bărăganele trăiesc din împrumuturi, prin imitare, de departe, a locurilor de unde au descălecat. Ochiul meu sever nu zărea nici un kitsch de bâlci, nici un cristal sau porţelan de parvenire sau vreuna din acele monstruoase testemele turco-ţigăneşti, reprezentând cerbi boncăluind sub lună, sau pirande tinere cu sâni goi şi cireşe după ureche. (Gustul sever al unei mătuşi severe şi ştiutoare se simţea în această cameră fără radio, fără televizor, fără fotografia-color a mirelui cu mireasa. Totul era aşezat şi rostuit, nimic nu ţipa, nimic nu părea contaminat de cumplita hibridizare ce o pretinde oraşul de la cei care-i cer adăpost, comoditate, pâine. Ascultând cele povestite de nepotul meu despre halimaua din oraş, nu puteam să nu mă simt, iar şi iar, ca un fluture prost, căzut din lună. Un vulcan era în erupţie, luntrea casei noastre, ca în romanele cu Winetou, era dusă de curent spre o cascadă mortală, Limpi trebuia să intre cu picioarele goale într-un furnicar războinic în care s-a dat alarma. Nu înţelegeam: tot ce se întâmpla la suprafaţă mi se părea stupid, absurd, lipsit de logică; şi totuşi, întreagă această sarabandă de vorbe şi teatru nu era decât o formă absolut obligatorie pentru a trăi, pentru a continua jocul, a duce înainte steagul şi a ţipa lozinca sau a juca până la capăt comedia ce ţi-a fost repartizată. Acolo, la şedinţă, totul era un scenariu antegândit şi planificat, cu toate acestea barbutul ce se risca, chiar dacă nu era pe viaţă şi moarte, era totuşi suficient de grav pentru ca tragicul să fie prezent. Aici era vorba de un fel de război de cabinet, de război tipic bizantin, combinat cu lovituri pe la spate, cu manevre legate de culise, birouri, alcovuri, closete. Doar lecturile din Suetoniu, Procopius din Caesarea, Charles Diehl mă mai ajutau să mă descurc în jungla aceasta a triadei care ar fi Puterea, Individul, Ideea: vorbesc prostii, mintea mea, care continuă să creadă în raţiune şi legi morale, se găseşte de fapt în faţa unui mesaj cifrat, sosit dintr-o civilizaţie apusă (sau una de foarte mare viitor), în care, în opoziţie cu spiritul Europei clasice, iluministe şi democratice, nişte creiere de altă factură, cu alte organe de judecare, valoare, finalitate, încercau să mă facă să înţeleg că lumea veche a murit, că am murit şi eu şi că are loc parada noului tip de umanism, progres şi mers înainte.

Anca mică scăpă de baba ce o păzea în bucătărie, năvăli în odaie, mi se urcă în braţe şi începu, gângurind, să-ini desfacă nodul cravatei. Nu am ţinut niciodată aşa ceva în braţe: îmbrăţişasem, la figurat, idei, idealuri, adevăruri, iluzii, legi drepte şi legi false: convinsesem şi mă convinsesem, crezusem şi nu mă încrezusem: dar toate aceste penibil de mărunte şi relative deşertăciuni (mai ales potrivite acum, din paralaxa turcită şi fanariotă a Isarlâkului, în care, ispăşindu-mi resemnat exilul politic şi filosofic, trăiam şi momentul sacru al unei divine dragoste, a unui uriaş umor faţă de o femeie, ultima din viaţa mea) mi se păreau a fi simple seminţe de mestecat şi scuipat, în comparaţie cu minunea asta ce mirosea a lapte, a viaţă, a rai. O

sărutai, o strânsei la piept. Mă topii tot, îmi dădură lacrimile, încercam o formă de fericire necunoscută, sublimă şi animalică, teribilă şi de neuitat. Anca îmi pieptăna acum şevelura de leu bătrân, mă tăcea "ţumos". Tatăl ei voi să mi-o ia, nu-l lăsai. Băurăm, ciugulirăm, istoria mergea înainte; exact ca orbii lui Brueghel, bătrânul.

Acum, îşi continuă Marin darea de seamă, peste întreagă această furtună seacă, azi-dimineaţă se mai adause una. Tare. Asta o priveşte pe tuşa, s-ar putea să-i pice cu un şase-şase la zaruri. Unul, acuzat că vinde pe bani şi relaţii hălci întregi din repertoriul teatrului, se sculă şi - vierme-vierme, dar nu în maţ, ci în cultură şi dramaturgie - ceru, nici mai mult, nici mai puţin, ca bustul lui Marx să fie reabilitat: o cer actorii, zicea mătăsosul, o cere publicul, o cer fruntaşii din uzine şi de pe ogoare. Astfel, Marx, care fusese complet uitat, fu adus iar pe tapet. Astea ţi le spun, unchiule, ca să ştii din timp ce gropi ţi se sapă în ziua de mâine. Mătuşa auzise de toate acestea, dar era legată de mâini şi de picioare, fiindcă nu ştia care e situaţia propriului ei dosar. Azi-dimineaţă - voi habar nu aveaţi - fu trimis, nu se ştie de cine, un camion cu militari să urce şi să ia ambele statui. Ce se întâmplă? Ăl de vi le aduse fusese la agie să-şi depună icrele şi ieşise, pesemne, foarte speriat de-acolo. Voi să vadă ce se întâmplă cu momâile, ieşi în drum, camionul veni spre el; deşi, frânând brusc la o palmă de trupul lui, nu-l calcă, omul se sperie cumplit şi făcu un infarct. Camionul, în loc să vină la voi, îl luă şi-l duse la spital. Aici, simţindu-se rău de tot, deşi a primit toate îngrijirile necesare, omul ceru un popă. Să se spovedească. Acum se caută, cred eu, acel popă care e mai indicat pentru un asemenea muribund, mai ales că cel mai afurisit turnător, când e pe moarte, spune tot, sperând într-o iertare de sus. Părerea mea, unchiule, ar fi că de-aia sunt posibile atâtea crime şi păcate, fiindcă Hristos a promis iertarea oricărui păcat, cu condiţia să fie mărturisit cu credinţă. Nu e bine, nu e cinstit: ar trebui să existe păcate care să nu se poată ierta nici dacă te dezleagă şapte popi şi un mitropolit: de pildă, cele legate de turnătoria aproapelui, de bătaia şi omorârea în anchetă, de flămânzirea şi chinuirea deţinuţilor politici. Nu crezi? Eu ştiu caralii cruzi cărora nici că le pasă de Cer, zic: "las , am vreme, când se apropie pensia, încep cu spovedaniile şi curăţirea de păcate". Protestanţii nu au spovedania şi împărtăşania de după, iată că la ei merge mai greu cu sistemul acesta bazat pe informatori şi păcate iertate în ceasul din urmă. În schimb, la cel mai credincios popor din lume, la fraţii noştri varegi şi ucrainieni, iadul pe pământ: fiecare Ivan e sigur de rai tocmai fiindcă ştie să ispăşească şi să se pocăiască, exact la fel de bine cum ştie şi să păcătuiască de moarte...

Marine, ai perfectă dreptate în tot ce spui. Rogu-te, totuşi, să-mi povesteşti mai departe ce s-a întâmplat în oraş...

Păi, mai nimic. Mătuşa e pe fir, a aflat totul, mi-a dat telefon să te ţinem aici, legat, până trimite ea un semn. Ne bucurarăm, şi eu, şi Florica: tot răul e şi spre bine, nu?

Dinspre prăvălie intră Florica.

- Noroc, Marine, că nu e nici zi de chenzină, nici sâmbătă liberă: berea, le zisăi, se termină, ăi de beau rachiuri tari îs beţivi cuminţi, fără chef pentru arţag sau vorbe tari. Sosi şi

Fane, pe ăsta ni-l trimiseră de la trust, e cam hoţ, dar nu fură peste ruşine...

- Mă duc, zise Marin, să-l strunesc totuşi...

Marin ieşi, nu auzii cum îl struneşte pe Fane. Florica voi să mi-o ia din braţe pe Anca, abia o lăsai. (Dar până seara şi a doua zi voi simţi amprenta braţelor, a trupului rotund şi cald al acestei minuni de calinerie şi vrajă.)

Mi se schimbară tacâmurile, în faţă, acum, îmi aburea o întreagă pulpă de miel, înconjurată de cartofi aurii şi de ardei, copţi ca la mama acasă, începeam să mă simt ca un Sinbad norocos, îmi adusei aminte de Stoicov. Acesta, după ce se trezea din sordidele sale beţii cu hamali şi ţigănci, se îmbrăca în costum de filosof arab şi afirma cui voia să-l asculte că arta de a trăi nu o cunoaşte decât Orientul (noi, europenii, suntem nişte barbari ai muncii), sensul vieţii nu constă în setea de câştig şi în foamea de a aduna şi păstra; contemplaţia şi lenea nobilă, lipsa de griji şi absenţa oricărei obligaţii în afară alcătuiesc o formă de fericire şi linişte ce a dispărut, din păcate, o dată cu inventarea ceasornicelor şi cu folosirea primei puşti...

Florica îmi turna în pahare, avea grijă să nu-mi lipsească nimic. Era frumoasă ca o odaliscă, toată fiinţa ei respira tinereţe coaptă, energie şi spirit. Nu era nevoie să o descos, ştia ea ce trebuie să-mi spună şi ce să nu-mi spună, ca să nu mă sperie prea tare sau, mai rău, să mă întărâte la cine ştie ce vitejie, bâtă-n baltă, oişte-n gard.

Tuşa, îmi zise ea, s-a gândit bine când a hotărât să te ţină câţiva ani departe de familion. Trăim rău, într-o lume rea, lătrăm şi muşcăm: de şapte ori ne facem socoteala înainte de a îmbrăţişa un duşman, de şaptezeci de ori câte şapte înainte de a strânge la piept un prieten. Marin al meu - să-mi fac trei cruci - e el arţăgos şi cusurgiu prin casă, dar cunoaşte la oameni de parcă ar fi spovedit babe într-o altă viaţă, înainte. Ştie de cine să se păzească, pe cine să înfricoşeze, cât să zâmbească şi să dea în sus, cât să nu zâmbească şi să nu dea pe de lături. Un birt ca al nostru e o întreprindere de stat, e adevărat, dar, dacă rămâi la ce ţi se dă ca salariu şi la ce ţi se cere ca plan, dai faliment într-o lună şi intri şi în puşcărie. Marin întreţine o întreagă liotă de luftinspectori şi ştabi, furnizează mici "atenţii" la câteva vile păzite de câini-lupi, cu bucătării nemţeşti pline de frigidere ruseşti, cu femei de serviciu unguroaice, având copii şi madame care nu au auzit nici de creşe şi nici de cozi la alimentară. Dar, pe lângă ei, să-mi scuip în sân, cu acte în regulă şi cu clientela mulţumită, ne chivernisim şi noi cum putem: cu un picior în socialism, cu altul în economia pieţii libere (deocamdată, sub formă de cerere în şoaptă şi ofertă pe tăcute), trăim cu fundul în trei luntre, toată ziua ne jucăm de-a puşcăria cu legile şi decretele; doar seara, pe ascunsele, numărăm şi noi ce ne-a rămas peste, după ce scăzurăm angaralele, peşcheşul, daibojul - başca, atenţiile şi gesturile discrete, întâmplătoare. Lumea are dreptate când zice că orice responsabil e hoţ, se îmbogăţeşte pe spinarea consumatorilor: aşa este, dar nu se poate altfel: statul e de vină, el e cel mai mare hoţ, furturile noastre sunt calculate de el, ce câştigăm completează salariile unor funcţionari cu

iscălitură, care şi ei, dând peşcheşuri şi plătind mai departe preţuri la negru, contribuie la economia din umbră, la cea ascunsă, fără de care nici ţăranii care mai vând nu ar avea cui vinde şi nici consumatorii care cumpără pe ascuns nu ar avea ce doresc, plătind fără să întrebe de tarif. Singura categorie de oameni, şi bătuţi (de Dumnezeu) şi cu banii luaţi, care nu pot plăti la negru şi nici oferi ceva în schimb, trebuind să trăiască numai şi numai din salariu (care salariu, și el, a fost calculat la preţurile de acum un sfert de veac), vai de mama lor, sunt bieţii muncitori din fabrici, de la cefere, detașamentul cel mai înaintat. Ei beau rachiuri proaste, bere stătută, mănâncă mezel din bojogi şi mititei din deşeuri de abator... Dar ei duc o cruce, ispășesc; în numele lor s-au prăpădit ţărănimea veche, comerţul vechi şi funcţionărimea aceea care, de bine, de rău, mai ştia de ruşine şi de patrie...

Mi se ţinuse un scurt curs de economie politică. Jucându-mă cu pişoatca de Anca (ce nu mă slăbea cu atenţiile ei de mică floare sau fluture), realizam, urmărind-o atent pe Florica, un adevăr care coincidea exact cu ce-mi tot explica Olimpia mea: pe deasupra, la nivelul vorbelor, ziarelor, teatrului public ce se joacă (cu talent, cu încăpăţânare, dar fără să se creadă o iotă din textul scris de Marele Dramaturg), au loc aplauzele, defilările, statisticile; mereu înainte şi în sus, spre culmile din ce în ce mai culmi, şi omenia din ce în ce mai omenoasă, mai fericită; dar, sub această logosferă politică oficială, se mişcă bursa fricii, intereselor, ambiţiilor şi relaţiilor de putere, familie, clan - iar sub această zonă de luptă pentru existenţă - de lupus, de lupi superlupus - funcţionează uriașele, ascunsele, neprevăzutele baterii ale inteligenţei şi experienţei haotice (dar foarte eficace), ale poporului de rând: luciditate, chiul hoţie, linguşire, aia a mă-sii. Te uiţi pe stradă, la defilare sau la o şedinţă, nu vezi decât marţafoi, haple şi burtăverzime: capete împătrate, inimi storşite. Dar dacă apuci să discuţi, în parte, separat, cu fiecare din acești subpartinici, descoperi ştiinţă, morală, o formă conştientă de încredere în forma de luptă ce se duce (fără luptă) pentru un viitor ce se va întâmpla, ce va creşte exact din această baltă de ticăloşie, minciună şi prefăcătorie... Există, probabil, un optimism al limitei, al disperării - un fel de recul al răului, de bumerang al greşelilor ce se încaieră între ele; orice măsură nouă, oricât este ea de absurdă, de rea, de jefuitoare, se înscrie, cu stoicism, în lozinca strămoşească: "Fraţilor, cu cât mai rău, au atât mai bine!". Mentalitate de puşcărie, îmi zic. Acolo, când paznicii te lăsau în pace, nu înjurau şi nu băteau ca smintiţii, ăsta era un semn că detenţia va fi lungă şi fără de amnistie la orizont: dar când turbau caraliii şi berzele, când începeau a te căsăpi, când percheziţiile curgeau una după alta, iar mâncarea pendula între distrofie şi grăsime-dinamită pentru ficaţi, atunci se ştie că ceva, de undeva, foarte curând, va aduce o schimbare. Nu neapărat în bine: istoria ar trebui să aibă bunul-simţ de a face economie de acest cuvânt-relicvă: BINE. Ea, istoria, aduce ce poate, adică schimbări şi evenimente. Răul cel mai mare decurge din oprirea schimbărilor, din gâtuirea devenirii; orice luptă fiind, volens nolens, astăzi, cred eu, o dialectică înfruntare marxistă între inerţia conservatoare a celor ajunşi la putere (hotărâţi să păstreze această putere până într-a şaptea generaţie) şi impulsul revoluţionar spre schimbare - această speranţă a schimbării fiind tot ce a mai rămas socialist în conştiinţa teribil de păţită şi jumulită a afurisitului secol XX.

Lecţia nu se terminase încă, Ancuţa picotea în braţele mele, iar Florica voia să mi-o ia, o apărai; era, pentru mine, o fericire inedită, nu aş fi putut să renunţ (în starea de pustietate şi prostietate în care mă bălăceam) a vedea şi a simţi în poalele mele de dascăl acrit şi nenorocit un pui de pitulice aţipind uşor, ca un fulg, ca o boare.

- Florico, o rugai, vorbeşte mai în şoaptă, să nu mi-o trezeşti!

Dar interlocutoarea mea era nepoată de sânge a Olimpiei, ea o crescuse, trebuia să recunosc nu numai că sângele apă nu se face, dar nici spiritul, ca zestre, nu se borşeşte.

- Oo, îmi răspunse Florica, fericită de fericirea mea, e obişnuită. Bunu - care de fapt este străbun - spunea că ai mici trebuie scăldaţi în apă ca să fie curaţi şi scăldaţi în poveste ca să le înmugurească mintea. Aerul din jur e bine să fie încărcat de vorbe, ca de electricitate: orice om deştept îşi pregăteşte copiii asigurându-le pe puţin două minţi, două inimi, două feţe: dar mai ales, două limbi diferite. Nu se poate altfel. Una în care vor fi siliţi să-şi câştige pâinea - bătu-i-ar Dumnezeu pe ăi de făcură pe ei de frică şi ne azvârliră tutunul pe noi şi tumna în gura balaurului celui mai înaintat şi mai just din întreaga veşnicie - şi alta cu care, seara, să poată să vorbească omeneşte cu ai săi, cu Dumnezeu, îngânând o vorbă şi o rugăciune, ferită de rântaşul coclit al popilor şi predicatorilor din şedinţe.

Anca dormea de-a binelea: era caldă, o simţeam vie, dulce, absolut edenică. Maică-sa, fără să-şi scadă debitul şi intensitatea verbului, continua să mă foarfece. Ştia ea ce ştia, ştia mai ales ce nu ştiam eu, şi ce trebuia să aflu neapărat.

- Acum, până nu intră Marin (care e mai tăcut, mai reţinut, meseria îl obligă să fie scurt şi neutru ziua), acum, până nu telefonează tuşa din oraş, acum trebuie să-ţi spun şi câteva mărunţişuri despre noi...

Ajunseserăm la brânzeturi, schimbarăm şi vinul, din negru vârtos într-un muscat rozaliu, uşor, viaţă şi vorbă lungă...

- Ştiu, unchiule, ştiu de la mătuşa că eşti filosof, că ai fost mare şi deştept, înainte de... Acolo, în acel oraş din nord, cu care îl sperii eu pe Trică al meu. Dar, pentru mine, care abia am terminat liceul - şi acela comercial -, pentru Marin, care a făcut o profesională agrozootehnică, cum zic, pentru noi, filosofia este un fel de ghicit în stele, de vorbit în dodii, de predicat la orbi şi surzi... Noi, serile, facem duş, apoi ne iubim frumos şi cuminte: nu de prea multă poftă sau tinereţe; ci aşa, de alean - de odolean, să nu uităm unul de celălalt, să ne simţim inimile topindu-se una într-alta. După aceea, el aprinde o ţigară, eu aprind cearta. Ne certăm bine o jumătate de oră (asta e ca o ploaie bună, se curăţă aerul de probleme şi neînţelegeri), după care ne culcăm şi dormim ca ţăranii înainte de revoluţie. În meseria noastră, clienţii se schimbă, preţurile şi raţiile se schimbă şi ele, trebuie să fii mereu ager şi cu zece perechi de ochi. Să ştii măcar o sută de vorbe bune, o sută de proverbe şi snoave: să ai în buzunar zece zâmbete diverse şi tot atâtea răspunsuri pentru orice situaţie, în fiecare lună avem o inspecţie, uneori provocăm anume să vină brigăzi flămânde în control general. Am un teanc de procese-verbale excelente: bani ascunşi nu avem, cât

avem se vede, politica noastră este să trăim, lăsând şi pe alţii să trăiască, ferindu-ne ca de foc de furtul mare, de afacerea în gaşcă, de trecerea de la ce pică la escrocheria cu robinetul deschis... Marin zice că viitorul socialismului aparţine mandatarilor, responsabililor, directorilor pricepuţi, ţăranilor mărunţi şi activiştilor cât mai pasivi şi mai reflexivi. Trebuie să fie, odată şi odată, eliberată inteligenţa şi mintea proprie, nu se poate să fim o singură turmă, având în frunte un sigur cioban care să gândească la tot şi la toate. Dacă nu dai drumul deşteptăciunii spre câştig, el te păgubeşte, tot deştept, de-ţi sar ochii. Dar boierii ce vor? Văd şi ei că treburile au cam luat-o razna, ar dori neapărat o schimbare: dar vor să li se schimbe perina de sub fund, fără ca ei să fie obligaţi să şi-l salte şi fără ca aplauzele şi imnele să înceteze. Aşa ceva, crede Marin, nu se poate. Bunicu, dimpotrivă, e de părere...

- Iartă-mă, dragă Florica, nu crezi că e cazul să-mi spui cine este acest bunic al tău - al nostru, pare-se - despre care aud mereu, dar pe care nu-l zăresc nicăieri?

- Toate la timpul lor, unchiule. Bunicul ăsta, cum îţi spuneam, crede că lumea întreagă, dar mai ales noi, suntem ca un stup, pe care nişte ştiinţifici l-au răsturnat, lăsându-l aşa, cu capu-n jos. Nu se ştie (nici nu ne interesează) ce se petrece în stup, în capul bietelor albine: asta se va vedea abia la sfârşitul veacului sau al acestei ere de smirnă şi tămâie. Deocamdată, treaba albinelor lucrătoare e să se descurce cum pot: să zboare cu acul înainte, să culeagă miere din bălegare, să se înmulţească nu printr-o regină-mamă, ci printr-un preşedinte-tată. Să exporte mierea pe ruble - şi să importe ceara pe dolari...

Veni şi Petrică. Nu mai părea sfios, îmi arătă un smeu din hârtie. Maică-sa îl puse la punct ("Tu nu vezi că avem de vorbit!?"), copilul nu se sperie, tăcu, se lipi de genunchele meu: era frumuşel, foarte băiat, foarte Marin, dar parcă avea - în felul în care era şi nu era atent - ceva, ceva adânc din fiinţa ascunsă a Olimpiei. Ancuţa dormea, avea bujorii obrajilor mai roşii, îşi sugea în somn degetul cel mare.

Florica, făcând naveta între bucătărie şi masa mea împărătească, îşi depăna în continuare consideraţiile despre lume, viaţă - nelume, neviaţă. Gustam acum nişte clătite speriate cu unt şi umplute cu dulceaţă de vişine. Vinul, pe care îl beam rar, nu mi se părea deloc parşiv, din contră: era un sec de inimă albastră, de viaţă tihnită şi lungă; fără dosare, fără tătari de seră sau Osmaneşti din mucava şi cravaşă.

- Crezi, unchiule, că se vor schimba domnii după şedinţa asta? Ciuciu! Se vor roti ăi mărunţi, se vor mai stropşi ăi de-s mai măricei. Cei de sus nu vor clipi din ochi, îşi vor muta doar nepriceperea pe alte fotolii. Tuşa zice că toată tărăşania asta a lumii, în care nu trăim, ci vieţuim, se poate rezuma astfel: unul chinuieşte pe alţii trei, doi se unesc ca să-i facă seama, unul trădează, e ucis al doilea, cel nevinovat, unul ajunge şi mai unul... şi totul se ia de la început. Nimic nu leagă atât, ca o crimă, frumoasă, făcută împreună. Nu e totuna să fii colaborator sau complice, orice politică începe prin câteva crime colective şi sfârşeşte prin intelectualii de o cântă şi o explică "ştiinţific" proştilor, ca să nu înţeleagă nimic şi să tacă din gură. Când separi găina de gospodină, pământul de ţăran, vita de păstor, marfa de comerciant şi pe Dumnezeu de om - nu se poate ca ţarina, râurile, pădurea să nu ia seama şi să înceapă pregătirile pentru aleluia. Prostia se adună în cer, nedreptatea strică ploile, minciuna cauzează cutremure şi inundaţii... Numai cât înjurăm eu şi tuşa într-o singură oră, cât o îmbăiem pe asta mică, ajunge să provoace o pană de curent republican, o ciocnire între două mărfare ce îşi caută orbeşte destinaţia...

Din întunericul ascuns al beciurilor mele se ridicau acum, spre bine dispusa mea memorie, nişte umbre, câteva oase ale unor amintiri uitate şi de mult putrezite. Parcă am auzit undeva, cândva, teoria asta cu separarea ţăranului de ţarină şi a omului de Dumnezeu? Chiar şi această primitivă baladă, cu cei trei care se unesc, mi se pare că a trecut în zbor pe lângă urechea mea. Vinul era mângâios, copiii ce mă înconjurau erau într-adevăr nişte îngeri, Niagara asta de vorbe şi înţelepciuni a Floricăi abia mă convingea că lumea şi inteligenţa ei nu se rezumă la Limpi şi nici la bunul ei coleg de îndoieli, domnul Sommer. Aici e vorba de o anumită formă de istorie. De maiestuosul (cred eu) anonimat al silenţioşilor, de munca tenace şi teribilă a madreporelor subo-ceanice, de o imensă umanitate redusă la şoaptă şi blestem - iată pe ce se clădeşte platforma pe care se sprijină cei ce fac larma în istorie. Parcă Unamuno a spus asta, nu sunt sigur, nici nu are vreo importanţă: un dascăl obscur, căruia toate fişele şi însemnările i-au fost date "la topit", e scutit de sus de obligaţia de a mai cita more academico. "Opus igne, auctor patibulo dignus" - e o sentinţă tipic genopolitană. E bine s-o uităm, ce rost are să evocăm acum preistoria? Florica ştie o mulţime de lucruri despre saurienii locali - poate că o ghilotină drăgălaşă este pe cale de a ne fi dedicată oficial; totul e posibil, mai ales imposibilul.

Deocamdată, vinul acesta mi se părea o oră de înot, dimineaţa pe ceaţă, într-un fluviu blând, curat, liber. Ancuţa s-a trezit, se cere pe oliţă, Petrică mă întreabă dacă în munţii de unde vin am văzut lupi adevăraţi. Afară s-a aprins un fel de ceartă cu bătaie, bruftuieli, icneli. Marin, victorios, reintră în scenă. De pe oliţa ei, Ancuţa se uită, mă priveşte cu ochi mari, fără să clipească, mă înfior: mama îmi spunea că bunul Dumnezeu se uită la oameni prin ochii copiilor. Ai noroc. Mărine! Află, nepoate, că raiul e plin, nu mai sunt locuri, Dumnezeu s-a supărat pe lume, nu mai dă drumul nimănui, va trebui să ne construim veşnicia aici, pe pământ. Petrică şi Anca sunt pietrele acestei veşnicii, dar ce fel de lume le vom lăsa, ce părere îşi vor tace copiii noştri despre lumea ce o vor moşteni, asta nu o mai ştiu, mi-e şi groază să mă gândesc...

Florica ieşi la tarabă, o şi auzii tăbărând pe ajutorul ei. Marin, cu aerul plugarului ajuns la capăt de tarla, se spălă pe mâini, mă bătu protector pe umeri. (De câte ori mă gândesc la trecut, îmi dau lacrimile - de câte ori mă gândesc la viitor, plâng de-a binelea!) Lasă, unchiule, parcă îmi zice, dracul nu e decât un înger vopsit, ca să ne sperie: cu timpul, se mai spală el, răbdare să avem. Cu sfântul Petre la uşa raiului, ne-om descurca noi: am mituit noi pe Popescu şi pe Ionescu, n-o să ne împiedicăm de un pârlit de pescar reciclat.

- Toate bune şi frumoase, iubite nepoate, îi spusei. Acum, că-mi ştersei lacrimile astea de văduv căruia i-a murit Lumea, te

rog să-mi răspunzi la trei întrebări. Unu: deşi ţin casă cu Limpi de cinci ani, ei bine, ce motive a avut de nu mi-a suflat ea o vorbă despre voi, despre întregul ei familion? Doi: de ce trebuie să fiu ţinut aici, "legat" de masa asta împărătească, în timp ce ea, acolo, fierbe în oala stăpânirii turcite, fără ca eu să ştiu măcar de unde bate vântul şi cine mestecă în fundul ars al cazanului? şi trei: cine este acest Moşu sau BUNU, care coboară ca Sfântul Duh din ceruri, fiind prezent în tot şi toate, ca o mireasmă într-o pădure?... Dragă nepoate, am recunoscut totdeauna că sunt un fel de idiot, un biet "fost" ce a sperat să fie, dar nu a apucat decât să pară că ar fi putut să fie, de nu ar fi fost ceea ce a fost, un jalnic cărturar în căutarea sensului pierdut - vai de capul şi de fundul meu, nu-i aşa? - dar refuz să fiu tratat de voi toţi ca un infirm nătâng ce trebuie ferit de răceală şi ajutat să-şi schimbe izmenele la timp. Sper că am fost limpede!

Mărin se puse pe râs, mă privea ca pe o ciudăţenie, mă strânse la piept şi "ţoc-ţoc", mă sărută zgomotos pe fruntea transpirată. Aia mică aplaudă, Petrică se dădu peste cap. Continuam să fiu grav, să mă uit aspru şi nordic în ochii jucăuşi ai nepotului responsabil al birtului "Mignon", fosta cârciumă "Bobocica".

- Brava, îmi zise acesta, îmi plăcuşi, unchiule; te ştiam deştept, dar mi-ai rupt gura cu cele trei întrebări, înşirate ca şi covrigii pe aţă. Îmi spusă mie tuşa că ai un cap cât o imensă magazie, fiecare cuvânt e la locul lui, poţi fi trezit din somn şi pe loc înşiri cele şapte cauze pentru care nu dorm oamenii. Deh, eu ce să-ţi spui? Dacă am trăit în marmaraua asta, suflu de şapte ori în iaurt înainte de a spune cuvântul "ciorbă", cu care s-au ars părinţii şi bunicii mei. Nu? Nu înţelegi, e greu, am să încerc să te fac să pricepi măcar. Uite, de pildă, cazul cu sosirea dumitale, astăzi, la noi. Dacă erai îndrumat în altă parte? Dacă alţi "nepoţi" ne luau locul, ca să te tragă de limbă? Dacă locanta asta nu e "Bobocica", la care te trimasă tuşa? Te-ai gândit? Eu să fi fost în locul tău, unchiule, făceam pe niznaiul, nu-mi scoteam sufletul pe tavă înainte de a vedea ficaţii ălor de mă cercetau.

- Iartă-mă, Marine, refuz argumentul tău. Refuz să cred că în fiecare floare e un microfon şi în fiecare om de pe stradă un turnător voluntar. Sunt om numai în măsura în care sunt liber, şi nu pot fi liber, decât dacă ignoreztotal, anihileztotal în conştiinţa mea frica de stăpânire, frica de berze, frica de dosar şi procuror. Mă uit la Anca, pentru mine ea, acum, reprezintă condiţia pură şi elementară a vieţii. Oliţa ei...

- Era să zic: vorbeşti ca şi bunicul. Dar asta înseamnă să sărim direct la întrebarea numărul trei. Unchiule, află - sunt mândru că pot să-ţi spun asta - noi suntem o familie. Şi această familie, frumoasă şi tare ca o stâncă, arată ca un ochi sfânt închis într-un triunghi ce nu trebuie arătat lumii. Cele trei colţuri ale triunghiului sunt: Bunicul, care se ţine departe de lume, tuşa, care ţine piept lumii, şi dumneata, unchiule, care ştii cam totul despre această lume. În mijlocul acestui triunghi trăim eu şi nevastă-mea, copiii noştri, o mătuşă a mea şi alţii mai îndepărtaţi. Lucrezi la Vinalcool. Crezi că te-a numit acolo Naşul Tutilă Doi. Greşeşti: Tutilă a fost cumpărat de noi, conform unui calcul făcut dinainte. Olimpia e la fabrica de sucuri şi marmelade, ciripeşte acolo la radio: în postul acesta nu trebuie să se ştie că are un nepot gestionar. Bunicul nostru, care e de fapt fratele tatălui tuşei Olimpia, se numeşte Petre Ţăranu, a stat cu matale în celulă şi în lagăr mai mulţi ani. E foarte bătrân, foarte înţelept: stă la ţară, departe de lume, avem noi grijă să nu ducă lipsă de nimic. Uneori o ia razna, pleacă prin sate, predicând ziua de ieri. Tremurăm, desigur, pentru soarta lui, aşa cum tremurăm şi pentru soarta tuşei, acum. Postul meu aici, viitorul copiilor mei depind, în parte, de un paratrăsnet Fiindcă, unchiule, totul se leagă, trăim într-o lume în care, dacă-mi pun câinele pe lanţ. moare de râie capra mitropolitului. Matale ai râs ziua-n amiaza mare şi ai râs pe bune şi cinstitele: iaca, de o săptămână se bat în coarne cerbii cei mari şi se întorc de-a-ndoaselea roţile dinţate ale căimăcămiei. Tuşa fu numită directoare: asta e o nenorocire mult mai mare decât ne ajută mintea să cuprindem. Statuile sunt încă în casă la alde dumneavoastră, ele numai bine nu aduc. Caftangiu a înnebunit, deşi e mult mai cinstit decât e Naşul Tutilă; avem un nou prim-paşă, îl cheamă Carasurduc, numai numele de i-l rosteşti şi simţi cum va trece pe economii şi austeritate mătura asta nouă. Aşa că ce putem tace? Să bem din vinul ăsta sfânt, să considerăm ceasul întâlnirii noastre tot sfânt. O spăl la funduţ pe Anca noastră, apoi îţi dau să guşti nişte brânzeturi franţuzeşti, mucegăite, să vezi cam ce mănâncă sora noastră mai mare, de nu mai pricepe nimic din fratele nostru şi mai mare.

Ceva, ca un gândac verde-auriu, mişca uşor în jurul inimii mele. Anca, în chiloţaşi vernil, ceru categoric să vină înapoi în braţele mele. O luai, o sărutai: mă simţeam decorat de însuşi îngerul ei protector.

- Să bem atunci, nepoate, să aşteptăm un telefon sau o veste, să nu mai punem întrebări. Dacă totuşi (parcă, parcă) îmi aduc aminte de ce mi s-a întâmplat mie, a treia zi după ce coborâi în gara lălâie şi osmanlâie a Isarlâkului, asta e numai şi numai fiindcă anumite lucruri, chiar dacă le îngropi în fundul minelor sau în buncăre din fier-betoane, ele totuşi, într-o zi (mai ales dacă le stropeşti cu niţică agheasmă muscată sau votcă muscală), ţâşnesc ca o sondă spre cer, aprinse şi luminoase.

- Văzuşi? Iaca, începem să le spunem tainelor pe nume... Păi... stătuşi trei zile, buimac şi uitucit, în sala de aşteptare, la clasa muncitoare. Femeia care spăla pe jos te văzu, te cântări; nu era greu să-si dea seama cam de unde vii...

- Nu veneam din puşcărie. Veneam de la o mină...

- E-acelaşi lucru. Erai slab, erai tuns; păreai un sfânt coborât din altar, nu ştiai încotro s-o iei, în ce ramă nouă să te aşezi. Aveai în minte o singură adresă, o ţineai în amintire, ţi-o dăduse cineva care ţi-a fost drag, acolo departe, în leprozerie. Femeia anunţă pe cine trebuie, alarma se dădu pe garnizoană, veni un tânăr care te luă de braţ - aveai febră mare, aiurai - nu te duse la Salvare, nu prea aveai acte de a fi primit cum se cuvine la o Salvare, ai fost instalat într-o cameră frumoasă, curată. Când te-ai trezit din febră, o cunoşteai "de-o viaţă" pe cea de te îngrijise. O luaşi repede de nevastă, mai ales că nici ea nu avea alt gând... Ce rost avea să ne uităm la lăzile de zestre? Aveai o adresă, noi ştiam de la cine o aveai, asta era de-ajuns, era sfânt... Nepotul acela care te-a ridicat din gară am fost eu. Camera în care zăcuşi cinci săptămâni, de febră şi alte cele, fu camera de fată a Florichii mele. Iar ăla de-ţi dădu adresa unde să anunţi că el s-a stins fu însuşi bunicul nostru, al tuturor. S-a

întors, e sănătos la trup, la minte pare atins un pic; un înger îi zboară deasupra capului, cu un drac se luptă nopţile, când nu doarme, zilele, când n-are linişte. El a hotărât să nu vă întâlniţi: tuşa fu de aceeaşi părere, amândoi eraţi urmăriţi, avusese timp destul să vadă cât de dibaci şi de descurcăreţ eşti, total nepregătit pentru acest codru de curve şi fiare care e Isarlâkul nostru drag. Doi foşti puşcăriaşi deştepţi, când se întâlnesc, are loc o fisiune nucleară: ce rost are să ne batem cuie în talpă şi piroane-n cap, ziserăm, fiecare cu sticlele lui, să-şi zică fiecare ocenaşele în altă cârciumă, blestemele la altă icoană. Aşa că vă ţinurăm departe unul de celălalt - şi o să rămâneţi aşa, până crede tuşa de cuviinţă, fiindcă ea e şefa familiei, în mâinile ei stă acum soarta noastră, a tuturor...

- Amin, rostii încet, în timp ce o nevăzută clepsidră se răsturna în memoria mea.

Ca într-o fântână, privii adânc în oglinda vinului din pahar. Trecutul meu de umbre şi spaime se agita acolo unde, de unde încep aducerile aminte, regretele, durerea, ruşinea, moartea şi învierea, nu după trei zile, ci după zece ani... Anca lovi cu mânuţa ei paharul, acesta se răsturnă, vinul se vărsă. Sosi Florica, îşi înmuie degetele în vin, îmi făcu semnul crucii pe buze, "veste bună, zise, să fie în ceas bun!". Mărin îmi umplu paharul.

Fui întrebat dacă vreau o cafea tare. Voiam. Era gata; cafea uleioasă, cu caimace lucinde. Îmi plăcea s-o miros, să gust clipa asta de mare poezie, de mică libertate, de vis şi remember... (Asta am învăţat-o, curios, de la o iubită a mea din tinereţe. Ea m-a dădăcit să nu mă grăbesc când fumez, când îmi beau cafeaua, când o violezvitejeşte. Era nemţoaică, o chema Stephanie; atât de catolică, încât niciodată nu-mi ceda decât dacă foloseam forţa, în timpul dragostei - asta nu se poate uita - avea ochii de culoarea şi strălucirea acestei cafele, îi plăcea păcatul, avea şi talent pentru dragoste - totuşi, de fiecare dată când se întâmpla să păcătuim în loc să învăţăm Sturm un Drang, deşi punea toată vina pe foamea şi brutalitatea mea, pentru orice eventualitate, se ducea să se spovedească... L-am cunoscut şi pe confesorul ei, un anume pater Augustin, aflai că şi acestuia îi făcea o plăcere nebună să asculte mărturisirile pline de amănunte ale iubitei mele. Şi - acum nu mă îndoiesc - chiar şi bunul Dumnezeu din ceruri ne acorda cu bucurie absoluţiunea sa. Cercul se închidea astfel, puteam trece la o nouă cafea (tare, lentă, parfumată şi perversă), la un nou capitol din romantismul german, la noi şi cumplite păcate şoptite la urechea sidefie a confesorului nostru, celibatarul Augustin.)

Ancuţa mă trase de perciuni, mă lovi peste faţă: nu pricepeam ce vrea. Petrică mă lămuri: "vrea să vă spună ceva"; o strânsei aproape, o privii în ochi. Fetiţa se uita la mine lung, seriozitatea ei mă înfiora. Nu părea să mă vadă, prin mine ea se uita la altceva, spre un alt tărâm al lumii. O scuturai, sărutând-o de parcă aş fi vrut să frâng linia tăioasă, de diamant, a acestei neobişnuite priviri. Cred că Olimpia, în nopţile în care se uita la mine în timp ce eu îmi visam jilaviadele, avea această privire de sibilă păgână... Anca mă trase de nas, mă pălmui uşor. "Plostule", îmi zise. Florica râdea, se bucura, gesturile fetiţei echivalau cu o declaraţie de dragoste. Mai cerui o cafea. Petrică îmi dărui un creion albastru-roşu, o comoară, scrie singur. Marin, roşu la faţă, deschise uşa spre grădina din spate, îmi arătă nişte viţă de casă, câţiva caişi, un nuc şi un câine bătrân pe care îl chema Dundi. În faţă, în grădina birtului, o voce obosită, de lumpenbeţiv, încerca să cânte Mândra mea de altădată, nu reuşea. Se auzi o maşină oprindu-se în stradă, ne întoarserăm deodată, poezia câmpenească a grădinii pline de flori şi verdeaţă se topi ca un balon de săpun.

Paşi serioşi, fără de grabă, scârţâiră pe pietrişul mărunt al birtului. Marin, ieşind în întâmpinare, făcu o temenea adâncă. În uşă, în toată splendoarea sa evreiască, apăru domnul Sommer, atotştiutorul amic al familiei şi cazului meu.

- Habe die Ehre, Herr Professor, îl auzii, bine v-am găsit. Sărut mâna, Florica, se adresă nepoatei mele, eşti mai frumoasă ca rândul trecut, când, de departe, am declarat, erai cea mai frumoasă mamă din întreg sud-estul Europei. "La mulţi ani!" este urarea mea pentru femeile tinere care fac copii atât de frumoşi. Să trăieşti, domnule Mărin, deverul pare bun, cazier nu ai, la stăpânire stai bine, deşi peste tot ninge cu decrete şi plouă cu procurori. Ooh, desigur, nu voi refuza nici un pahar de vin, nici o cafea tare. Taxiul de afară nu eu îl plătesc: vin din ordinul tovarăşului Tutilă Doi, care, la ordinele tovarăşului Tutilă Unu şi cu aprobarea ulterioară a doamnei Olimpia, mi-a trasat sarcina să vă conving, domnule profesor, să binevoiţi a vă întrerupe permisia aceasta în Canaan şi să veniţi acasă. Bizară apariţie. Draci prin apropiere nu zărisem deloc. Totuşi, acest domn Sommer, care mă cunoştea şi pe care îl re-cunoşteam, era, parcă era, altul şi altfel decât Sommerul cu care am participat la şedinţa istorică din subsolurile acelei vile conspirative. Părea vesel, glumea întruna, se bucura de parcă şi-ar fi avut paşaportul şi biletele de drum peste apă în buzunarul caftanului său. Era îmbrăcat de sărbătoare, cred că aşa arătau coreligionarii săi când au coborât de pe vaporul ce-i dusese în Lumea Nouă, ca să-i înveţe pe mormonii şi quakerii de acolo ce sunt arta, literatura, bursa, marxismul şi fiinţa mondială: melon negru, vestă pichet, haină lungă, aproape o redingotă. Chagall, îmi ziceam, fiindcă nici umbrela neagră nu lipsea. Mâinile lungi, fine, de şlefuitor de diamante, erau încărcate de inele colorate; un lanţ de ceas greu, ca un ecuator de aur, îi sublinia apartenenţa la un alt secol. Domnul Sommer părea mulţumit, ştia ce e în inima mea, se arăta totuşi vesel, fără de griji.

Ciocnirăm. Florica se evaporă, copiii aşijderea. Rămaserăm între bărbaţi. Nu puteam pleca înainte de a afla ce s-a mai întâmplat în târg. Mă simţeam bine la "nepoţii" mei, consideram copiii lor o revelaţie cerească. (Fier roşu, ardere până la măduvă a instinctului de conservare a Fiinţei; ceea ce e Anima şi nu Animus, deci mai mult decât viaţă, specie sau instinct tribal.) Acum, va trebui să încerc a face "vira", sosise remorcherul, trebuia să mă întorc la bac şi stuf, acolo unde mă aşteptau necazurile şi Olimpia. Ea şi turcomanii ei, statuile clasicilor, statutul meu de dubios ortograf la panificaţie şi vinalcool.

Domnul Sommer îşi termină gustarea, zâmbetul de la sosire dădu în pârg. Deveni ceva mai sever, se uită împrejur să vadă dacă nu cumva cineva ar putea să...

- Fără grijă, domnule Sommer, îl asigură nepotul meu, aici e casă de copii curaţi, dacă ar fi să fie ceva ascuns în aer, am simţi

noi. Şi eu, şi Florica posedăm nişte nasuri de alarmă, ultimul ţipăt: simţim un turnător de la o poştă, o trădare de cum a deschis gura. Şoferului de taxi i-am dus o gustare, îl cunosc, e om de treabă. Dar, pentru orice eventualitate, i-am spus că unchiul meu e cam cârmit, a băut numai cu mâna stângă, acum trebuie să-l descânt ca să-l readuc la realitate.

Domnul Sommer, neam de vechi comercianţi, păru foarte mulţumit. Avea nas pentru talent şi stil, şi nepotul meu, pare-se, era nu numai deştept şi priceput în meserie, dar poseda şi câteva tainice unsori din bazarul oriental al acestui ultim-ceas al locului unde se mai întâlnea bătrâna Asie cu brusc senilizata Europă.

- Totul e bine atunci, oftă domnul Sommer. Până vă treziţi din chef, eu am să încerc să vă ţin de urât. Îmi pare sincer rău, domnule profesor, că nu sunteţi evreu de-al nostru: aveaţi o vocaţie deosebită de a fi dat afară din Eghipet şi de a nu fi primit niciodată în Canaan. Bunicul meu (care, deşi era un habotnic, avea totuşi trei zile de îndoială pe săptămână) afirma că şi succesul, şi falimentul sunt invenţii evreieşti; dar că în politică orice succes e un faliment, chiar dacă gazetele toate prezintă aceste falimente ca pe nişte uriaşe, nemaipomenite succese. Noi putem fi sarea pământului, dar, dacă ne adunăm, noi între noi, toţi genii şi numai genii, ajungem să fim mai proşti şi mai antisemiţi decât antisemiţii-proşti.

- Vă aduc imediat o vişinată. Ştiu că vă place.

- Ai văzut, domnule profesor? Eu umblu pe după vişin, el nu-mi spune să trec direct la ce ne doare, îmi propune, în schimb, un pahar de vişinată. Asta înseamnă înaltă diplomaţie, noi doi putem pleca în lume, are cine să-i ducă de nas pe cei ce cred că ne păcălesc întruna. Îmi place vişinata, mulţumesc. Doamna Limpi s-a bătut azi cu Goliat. L-a şi doborât oleacă, dar ea se teme că victoria asta a ei are s-o coste mult: obrazul şi liniştea, izolarea şi anonimatul sunt astăzi valuta cea mai puternică şi cea mai sigură pe piaţa noastră.

- Ce s-a întâmplat, de fapt? întrebai nerăbdător. Cine e Goliat şi unde a avut loc bătălia soţiei mele cu filistenii?

- Domnule profesor, iertaţi-mă, eu cânt totdeauna cu o octavă mai jos, dar cu o mişcare înainte. După a mea părere, cei mai mari criminali din lume nu sunt nici mareşalii armatelor, nici capitaliştii băncilor, nici ţarii serviciilor secrete. Nu! Ci diplomaţii. Da. Au moştenit peruca şi manşetele din dantelă de la Metternich, se duc la curtea căpcăunului, discută cu el de parcă ar fi o floare nevinovată de crin; nu aruncă nici o privire spre poporul înlănţuit, spre cei care zac în puşcării, spre milioanele, sutele de milioane, care niciodată nu au votat, cărora li s-au băgat pe gât şi sultanul, şi samarul; ei ocolesc şi tălmăcesc, propun şi discută, conform unui menuet vechi şi idiot: în fond, îţi spun eu, fac pe ei de frică, iar când se apropie de graniţele noastre îşi schimbă şi caracterul, şi limba, spălându-şi fiecare prudenţa şi vocea în trei ape de roze. Umblatul ăsta pe ouă nu mai e de mult drept internaţional public, nu e decât laşitate împuţită şi curvăsării de vorbe mari, praf în ochii oamenilor şi ai omenirii. S-au tăiat câteva milioane de evrei, câteva zeci de milioane de ţărani şi cărturari, iar ei discută andante şi pizzicato problema ordinii de zi şi a formei mesei la care vor avea loc preliminariile definirii reciproce a conceptului de crimă şi agresiune.

- Prosit! închinai eu rozaliul meu duios, bucuros fiind să simt că eram acum mult mai treaz decât fusei dimineaţa, la sosire.

- Zum Wohle, îmi replică domnul Sommer, făcându-mi şi cu ochiul, un fel de a-mi da să înţeleg că ce-i al meu e pus deoparte, să nu mă grăbesc, nu uită el esenţialul. Dar, continuă el ideea întreruptă, trebuie să recunosc că doamna Olimpia este cea mai mare diplomată din câte am întâlnit eu în cărţi şi în viaţă. Eu aş da soarta lumii în mâna ei, aş şti atunci că toţi cretinii şi mântuitorii, caudilii şi cârmacii, führerii şi sultanii ar ajunge în cel mai scurt timp să se mănânce între ei - ceea ce nu ar fi ceva nou - dar făcând-o departe, în munţii Caucazsau într-o mănăstire coptă din pustiul Etiopiei... Ce a tăcut doamna Domniei tale? Când totul părea pierdut, când se anunţase deja numirea ei în postul de directoare (deşi nu avea studii politice corespunzătoare), ea se ridică în picioare şi declară calm că nu primeşte, că nu poate primi: cine a făcut această propunere a fost indus în eroare, ea nu vrea să înşele înaltul şi precuratul Divan, ea va spune adevărul.

- Care adevăr? exclamai în neştire.

- Domnule profesor, adevărul e un simplu cuvânt, îl folosim ca jolly-jocker, dar un cuvânt de care se tem până şi cei mai mari mincinoşi. "În primul rând, strigă tare soţia dumneavoastră, să se atic aici de către toţi drept slujitorii din acest înalt for al oamenilor muncii de la oraşe şi sate că, personal, am un trecut religios, am cântat în corul bisericii, sopran doi, Ťîngerul a strigatť şi ŤCarii pe heruvimiť. Asta n-ar fi nimic, dar şi astăzi, de câte ori am probleme politice în familie sau la serviciu, în loc să merg la cabinetul materialist şi dialectic, eu mă strecor spre biserica Sfântului Gheorghe, aprind lumânări şi spun rugăciuni sau afurisenii, în care rugăciuni şi afurisenii cred încă..." După această declaraţie făcută curajos, din ultimul rând al sălii polisportive, noul prim-paşă izbucni în râs. Şi râse, şi râse. Întreaga conducere şi intelectualitate râse după el. Doamna Olimpia, dându-şi seama că nu fusese destul de tare, continuă să-şi toarne benzină pe cap. "Mai trebuie să recunosc, strigă ea, tot din ultimul rând, că tatăl meu nu a murit pe frontul de vest, luptând împotriva hidrei fasciste, ci pe cel din răsărit, luptând împotriva a cu totul altei hidre. (Râsete, aplauze, adaugă, deosebit de amuzat, heraldul Sommer.) Doi unchi ai mei, continuă să tune doamna dumneavoastră, despre care nu am suflat o vorbă în autobiografia mea, aproape chiaburi, s-au opus colectivizării, refuzând să-şi predea atelajele: au dat foc grajdului lor, au stins în bătaie trei din bravii spahii ai noştri, trimişi să-i lămurească. Le-au luat pistoalele şi au dansat bătuta, trăgând în aer, în timp ce bieţii noştri luminători stăteau în genunchi şi le implorau iertarea..." De astă dată, îmi spuse domnul Sommer, nimeni nu mai îndrăzni să râdă. Oftând, se ridică la cuvânt proaspăt unsul bimbaşă, tovarăşul Carasurduc. "Cunoaştem aceste fenomene ale trecutului nostru de luptă şi jertfe, tovarăşă Olimpia. Istoria are noroc că merge, şi merge, merge: mereu înainte şi în sus. Că dacă ar sta locului, ar putrezi şi s-ar împuţi: şi, împreună cu ea, am pieri şi noi, cei care suntem inginerii şi mecanicii - producători, posesori şi beneficiari ai - motoarelor

care o mână. Ai avut doi unchi care au fost - să le-o spunem pe nume - nişte bandiţi reacţionari, în slujba imperialismului american. Dar acum, astăzi, noi vedem şi considerăm fapta lor cu totul altfel, adică din punctul de vedere al evoluţiei şi al dialecticii sociale. Fiindcă s-ar prea putea întâmpla, tovarăşă Olimpia, să fii trimisă dumneata şi alţii ca dumneata cu noi instrucţiuni şi cu noi pistoale, în aceeaşi ogradă, cu sarcina de a-i convinge pe cei doi încăpăţânaţi să facă bine să-şi reclădească grajdul şi şura, să-şi procure cai şi să-şi refacă atelajele cu tracţiune animală..." După acest greu cuvânt, cel aplaudat fu însuşi Carasurduc. Dar doamna Olimpia nu se lăsă. Mai avea câteva argumente. "M-aţi convins, tovarăşe prim, acum chiar că ştiu ce sunt evoluţia şi dialectica. Unchii mei însă au murit amândoi în perioada micilor încălcări ale legislaţiei celei mai înaintate. Ograda li s-a prăpădit, dacă ar fi să le refacem gospodăriile ar trebui să trimitem nişte tovarăşi care, nemaiavând pe cine lămuri, să rămână ei acolo şi să refacă totul. Dar astea sunt acum, pentru noi, probleme secundare: iată, a sosit momentul să spun, cu mâna pe conştiinţă, esenţialul. Nu, tovarăşi, nu mă voi referi la faptul că soţul meu este un intelectual de şcoală veche, cu educaţie genopolitană, cu zece ani de puşcărie făcute din greşeală; el nu ar avea nimic împotrivă ca eu să fiu mai mare peste sucurile şi marmeladele din cea mai înaintată raia a paşalâkului nostru liber şi independent. Dar, tocmai fiindcă sunteţi nou şi în oraş, şi în funcţie, înainte de a vă depune iscălitura preţioasă pe decizia mea de numire, cu respect tovărăşesc vă rog să binevoiţi a-mi spune: care este situaţia politică şi de cadre a tovarăşului clasic Karl Marx?" Vă daţi seama ce linişte se instală după această teribilă întrebare. Doamna Olimpia se făcu a nu observa cum pălesc reflectoarele din prezidiu, continuându-şi vorba de parcă ar fi vorbit cu mine, în piaţa veche, în aşteptarea camionului cu peşte oceanic. "De ce, întrebă ea, portretul său este când urcat, când coborât de pe frontonul bravei noastre agii? Cine mai este astăzi acest clasic? O simplă stafie ce umblă prin Europa şi America Latină sau un simplu bust de ghips vopsit ce se preumblă prin oraş? Ce pot să cred eu, o biată tovarăşă fără nivel şi plină de rămăşiţe mistice, când văd cu ochii mei cum şeful catedrei de agitaţie futurologică, în unire cu fostul şef al vigilenţilor şi vigilentelor din oraş, dau ordin unui biet poet patriotic să-i mute bustul dintr-un local de cultură în dormitorul meu, plin de icoane moştenite de la bunică-mea? Ce importanţă are că sculptorul care i-a făcut bustul s-a cărat spre Italia domnului Berlinguer? Sau că banii încasaţi pe aceste busturi (şi multe alte statui şi monumente) s-au fost împărţit pe şest, dar cu acte în regulă, printre nişte tovarăşi care acum tac şi suspină dialectic? Ce vină are el, Karl Marx? Cum pot eu să accept să fiu numită mai mare peste marmeladele regiunii noastre istorice (atât de glorioasă în fapte de vorbe şi arme ale pandurilor noştri revoluţionari), când nu ştiu ce soartă va avea bustul celui de la care au pornit şi revoluţiile, şi lozincile şi întreaga eră în care construim, reconstruim, mereu şi mereu, cu un ceas mai devreme, viitorul nostru luminos? Tovarăşe prim, soţul meu, care are o mulţime de bube-n cap şi tinichele în trecutul său, deşi ştie nemţeşte şi l-a tradus în tinereţe, ei bine, acest retrograd soţ al meu mi-a spus aşa: ŤOlimpio, eu mă las călcat de maşina Salvării, dacă tu vei fi în stare să găseşti în întreg acest oraş sportiv, universitar, fruntaş în învăţământul politic şi la producţia de lapte degresat un singur exemplar din Manifestul comunist. O broşură, o broşurică, un rezumat măcar în legătură cu acel manifest de la care a început întreaga istoric modernă, contemporană şi chiar futurologică.ť Nu există, tovarăşe prim: suntem în anul de aniversare a unui secol şi un sfert de la acest manifest, dar manifestul propriu-zis nu se găseşte nicăieri. Autorul strigătului: ŤProletari din toate ţările, uniţi-vă!ť, e un simplu bust clandestin, ultimul său paznic, bravul poet Kaimakov, e pe moarte, de inimă rea şi de sperietură, din cauza lui... Văd pe faţa dumneavoastră, a tuturor, că habar nu aveaţi de aceste mici dedesubturi ale numirii mele la sucuri... Şi acum, continuă doamna Olimpia, permiteţi-mi, conform statuetelor încă în vigoare, să-mi exprim punctul de vedere în această măruntă, dar uriaşă problemă filosofică şi culturală, internă şi internaţionalistă: până când nu se va lămuri situaţia politică a bustului ce aşteaptă în dormitorul meu, eu nu accept nici o sarcină politică directă: până când nu mi se va da posibilitatea să citesc Manifestul său. eu nu pot să mă consider demnă de a fi fiică a bravului nostru municipiu: iar dacă opera şi personalitatea genială a lui Karl Marx au fost, între timp, înlocuite cu altă operă şi altă personalitate, tot genială, atunci să mi se dea timp să mă obişnuiesc cu Noul, cu mai Binele, eu şi mai-ul, cu cel mai-mai al zilelor noastre. Până atunci însă, mă duc acasă şi îl aştept acolo pe beglerbeiul Tutilă, care, fiind şeful ideilor noastre despre viitor, să vină personal să-mi spună ce să fac cu bustul marelui învăţător al tuturor popoarelor: să-l păstrez între icoane, acasă la mine, să-l duc la spital, la cardiologie, sau hotărâţi dumneavoastră un loc unde să nu-i fie ruşine să stea, unde să nu ne fie nouă ruşine că l-am lăsat. În orice caz, nu în holul teatrului: Marx detesta actorii şi actoria, chiar dacă era îndrăgostit de Schiller şi Shakespeare. Decât la teatru, unde colcăie viermuiala şi mâncătoriile mic-burgheze, mai bine la catedrală, între sfinţi şi mucenici. Atât am avut de spus..." Domnul Sommer îşi încheie relatarea cu un gest frumos de "adio", de parcă ar fi fost pe un chei pustiu, de unde îşi lua rămas bun de la ultimul vapor ce pleca spre exilul mult visat. Marin oftă ca un clarvizionar, ştia el ce fel de furtuni şi grindini pot să urmeze după cele ce se spuseseră în acea şedinţă. Eu simţeam iarăşi, în jurul stomacului, acel halou de frică şi griji ce anunţa apariţia unor draci verzi sau a unor corbi croncănitori, prevestitori de rele şi nenorociri. Aş fi dat oricât s-o pot lua în braţe pe Ancuţa, simţeam căldura contururilor trupului ei, dulcea lumină ce emana din fiinţa ei paradiziacă. Nu se mai putea. O mână de călău întorcea foaia unui calendar ireversibil, valorile toate, ca nişte zdrenţoşi prizonieri de război, ridicau mâinile în faţa unui pluton de roboţi excelenţi ochitori, o mie de cărturari marxişti se transformau brusc în contrarul propriilor convingeri, atât de ferme. Europa, tăiată în două, dispărea înghiţită de foamea barbară a continentelor vecine şi prietene. Domnul Sommer, ca un martor obosit şi scârbit de câte îi fusese dat să vadă şi să audă în ultimele trei milenii numai, îşi sorbea cu ochii închişi vişinata. Părea că se roagă sau că blestemă; dar cu discreţie şi măsură ca un binecrescut invitat, fiind de mult obişnuit să fie, în această lume, veşnicul musafir de peste tot, gazdă never şi nicăieri.

- Unchiule, îmi zise Marin, orice ciocnire cu stăpânirea e de rău. E de rău, mai ales când e de bine. Tuşa a intrat, pre limba ei, în gura balaurului: este ea deşteaptă şi afurisită, dar, mă tem, înapoi în ceaţa de jos şi în uitare nu se mai poate retrage.

- Eu sunt de vină, declarai cu amărăciune. Dacă nu râdeam...

Domnul Sommer deschide ochii şi-mi puse un deget pe buze.

- Taci, domnule profesor, îmi spuse. Caravana latră, câinii trec. Nu aduce veacul ce se duce cu ceasul; cine s-a fript cu ciorbă, mănâncă numai felul doi, fundul bate gura, iar gura e făcută să mănânce, când are ce şi să tacă, mai ales când are ceva de

spus. Trăim într-o lume întoarsă, şuie şi piezişă. Am avut, în tinereţe, un prieten vecin, nu avea voce, la sinagogă mormăia numai. Într-o zi, din senin, nu numai că a început să cânte mai tare decât toţi, dar a luat şi o carte în mână şi a început să danseze cu ea. Comunitatea a crezut că a înnebunit, dar Dumnezeu ştia că e nebun. Lui i-a plăcut dansul, l-a trecut peste ocean şi astăzi nenorocitul acela este milionar... Iar eu, care toată viaţa am cântat şi am defilat frumos şi corect, aştept ca el să-mi scrie, să-mi trimită ceva bani, să mă ajute să scap de trecutul meu glorios, plin de bătălii în marş, de portrete genialissime, de prietenii veşnice şi dezinteresate. Vedeţi, nu se ştie niciodată ce aduce ziua de mâine. Nasul Cleopatrei e în continuă schimbare, cezarii noştri îşi spală picioarele în Rubicon, stau de vorbă şi se înjură de pace şi coexistenţă, socialism şi dezarmare... Doamna Olimpia e prea deşteaptă ca să intre singură în rahat: şi rahatul e destul de deştept ca să nu se încurce cu o femeie ce nu a cunoscut nici botniţa şi nici confortul mărit.

- Atunci, ce e de făcut?

- Doi paşi înapoi, un pas îndărăt. Luăm taxiul ce ne aşteaptă şi mergem acasă. Tovarăşul Tutilă Doi va sosi de îndată cu o mică furgonetă şi cu trei ostaşi bacalaureaţi. Are ordin din partea divanului să vină, să vă ceară iertare şi să vă roage să-i restituiţi portretul clasicului. Va sosi şi madam Tutilă, cu plocoanele de rigoare... Totul se va aranja, veţi vedea. Eu am adorat acest oraş mai ales pentru motivul că aici, ca nicăieri în lume, absolut totul se putea aranja. Aveai un copil cretin, voiai să-l faci profesor universitar: "se aranja". Voia nevastă-ta să plece la cosmetică, dar pe banii statului, "se aranja" ca ea să facă parte dintr-o comisie ştiinţifică, trimisă la un congres, la Paris, ca observatoare. Aici, credeţi-mă, e ţara tuturor posibilităţilor imposibile. Se poate aranja ca Adevărul, pe post de bou, să tragă în jugul unor cifre statistice false. Urâtul să fie declarat operă de artă angajată, foamea să ajungă "ştiinţifico-fantastică" şi să fie aplaudată frenetic într-o şedinţă plenară a sătuilor. Totul se poate aranja, domnilor, fără ca domnii adevăraţi să fie deranjaţi în maiestatea încremenită a rangului şi a ighemoniconului lor sacru şi veşnic. Doamna Olimpia atâta m-a rugat: să vă pun la curent cu cele întâmplate, să vă iau pe sus şi să vă aduc acasă la ea. dar să vă rog să fiţi surdomut. Puteţi să râdeţi, să plângeţi, să fluieraţi a pagubă - dar să nu scoateţi nici un cuvânt. S-o lăsaţi pe ea să-i facă şi grijania, şi parastasul Naşului.

Florica mă sărută, cu lacrimi, ca pe un înviat din morţi. Mărin îmi puse în braţe o plasă grea ("Lasă, unchiule, nu se ştie niciodată!"), domnul Sommer, după ce salută pe toţi beţivii din grădină de parcă ar fi fost şefii de promoţie ai neamului său, o luă, gesticulând cu purapluiul, în pas aproape dansat, spre taxiul din uliţă. Eu strânsei copiii în braţe, Anca mă lăsă s-o "sălut", Petrică îmi dărui un avion de hârtie, ultimul ţipăt. Copiii aceştia mi se păreau a fi câştigul metafizic al acestei anoste zile de mahala şi birt.

Urcarăm în maşină gravi, ca doi oameni ce se duc la un tribunal să depună ca martori într-o urâtă crimă. Aragon îşi înmormânta Elsa, Sartre plângea acum după Mao, "L Unitá" plângea după "L'Humanité". Sculptorul primăriei din Bologna primea cea de-a o mie comandă a bustului celui ce prezisese prăbuşirea capitalismului şi irumperea Revoluţiei Mondiale oriunde, în afară de Rusia.

Numai la cincizeci de metri de noi, o furgonetă kaki ne luă urma. Ştiam cine e în ea, ştiam acum şi de ce nu se grăbise domnul Sommer. O luarăm uşurel pe Bulevardul Libertăţii Noi, prin Piaţa Eroilor Noi, spre cartierul nostru central, cartier care, la început, s-a numit Proletarul Roşu, iar acum purta numele, mai puţin colorat, dar mult mai mobilizator de Pandurii Noi.

C A P I T O L U L   A L   X I I - L E A

Domnul Sommer ne comentează o anecdotă arhicunoscută. Familia Tutilă Doi soseşte, cu plocoane, în vizită de penitenţă. Se spală câteva rufe murdare, după care un profesor de marxism ţine o prelegere liberă, dovedindu-ne că Marx a fost un mare antimarxist. Eroul nostru - să nu uităm că e profesor şi că îl cheamă Candid - vrea să sărute mâna unei ţărănci-servitoare, după care mănâncă o bătaie straşnică, pe întuneric. Sus, neinvitat, soseşte Osmanescu, în uniformă, se spală alte rufe foarte murdare, după care Marx este trimis din nou în exil.

Taxiul nostru se opri în faţa blocului. Îmi adunai voinţa, gândurile, tot. Trebuia s-o ajut pe Limpi: să fiu surdomut, măcar aşa n-am să mai adaug noi strâchini sparte la toată nenorocirea ce căzu peste biata noastră singurătate. Dăruii sacoşa primită de la Mărin nobilului meu însoţitor, domnul Sommer. Acceptă greu, zicea că dar din dar nu face rai, în schimb poate atrage atenţia vigilenţilor din iad. Şoferul era de partea mea, "nepotul" avusese grijă să-l "îndulcească". Înainte de a ne despărţi, domnul Sommer, fără să se grăbească, consultându-şi ceasul uriaş, mai ţinu să adauge câteva ceva la grijile mele.

- Domnule profesor, dacă vă sfătuiesc să nu vă speriaţi, abia atunci veţi intra în panică. Dacă vă spun să aveţi încredere în Dumnezeu, s-ar putea ca Dumnezeu să se supere fiindcă-l amestec în... Uneori prinde bine o rugăciune, alteori o simplă anecdotă. Eu cred că anecdotele sunt rugăciunile celor sărmani, care, când nu pot să mai plângă, preferă să facă haz, de necaz şi băşcălie de prostie... Anecdota aceasta, pe care vreau s-o reactualizez, a fost inventată de nişte evrei în posturi uriaşe, pe vremea când era la modă să se creadă că plopul Lâsenko poate face pere şi răchita Jidanov micşunele... Avem timp, nu vă faceţi griji, e bine să se vadă că nu ne grăbim, că ştim să râdem. Domnul şofer va fi încântat să audă această anecdotă pe care o ştie, cu siguranţă, pe de rost... Se spune că, într-o iarnă foarte geroasă, o vrabie naivă şi flămândă, nemaiputând de foame, ieşi din cuib să caute ceva de ciugulit. Frigul - fiind cel mai înaintat frig din istorie - o îngheţă pe loc şi biata vrăbiuţă căzu

bocnă în şleaul unui drum ce ducea înainte, tot înainte. Trecu pe acolo o vacă. Această vacă se balegă, şi această balegă, spre imensul ei noroc, căzu peste trupul ei îngheţat. Căldura acestui dar picat din cer o făcu pe vrăbiuţă să se dezgheţe şi să se simtă liberă, pe soartă stăpână, îşi scoase capul de sub plapuma norocului şi începu să ciripească. O pisică, flămândă şi ea, trecând pe acolo, o auzi: sări la ea, şi, cât ai zice "pace", o înghiţi pe nemestecate. Atâta e fabula - dar are trei morale. Unu: nu toţi cei care te vâră în rahat îţi vor răul. Doi: nu toţi cei care te scot din rahat îţi vor binele. Şi trei: când eşti în rahat, mănâncă şi taci din gură... Acuma, desigur, morala se poate adapta după timp şi spaţiu. Eu, de pildă, de îndată ce voi debarca la Hifa, am s-o povestesc astfel. Unu: nu toţi cei care te vâră în rahat sunt vaci. Pot să fie boi, colegi sau prietenul casei. Doi: nu toţi care te scot din rahat sunt pisici flămânde. Pot să fie cumnaţi, rude, duşmani sau Golda Meir. Şi trei: când eşti în Yalta, taci şi aplaudă, în nici un caz să nu te apuci, la colţul străzii, să râzi de un afiş cât o vacă... M-ar interesa, desigur, cum ar suna versiunea morală a unei vrăbii americane trăsnite de un ger siberian. şi invers. Sau varianta cu o vrabie israelită lovită de ger şi reînviată de boul egipţian Apis. Cea chinezească e de-a dreptul fermecătoare, ea simplifică morala, de aceea o şi consider de un uriaş viitor. O vrăbiuţă-mao, pe un ger-mao, trecu mao prin aerul îngheţat sub mao-grade. Căzu mao. Sosi o pisică mao, flămândă mao-mao şi, cât ai zice mao, o înghiţi mao. Morala e cea mai simplă: mao, mao, mao!... Geehrte Herr Professor, suntem până în gât în anecdotă, din ea nu putem ieşi, Dumnezeu nu e o vacă providenţială, nu e nici profesor de istorie, eu cred că Dumnezeu e deasupra a ceea ce noi numim morală, bine sau rău. De un singur lucru sunt sigur: că suntem vrăbii, că e frig, că vine o foamete mare, marc. Sărut mâna doamnei Olimpia, noroc bun, trăiască lupta pentru pace, trăiască prietenia veşnică între, jos cu cei care chinuie şi exploatează negri în ţara noastră. Dosvidanie!

Urcai încet şi îngândurat treptele blocului nostru, îmi deschise Limpi. Era calmă, indiferentă, îi ghicii totuşi, sub norii frunţii ei de ursitoare elină, umbrele discrete ale unor ascunse griji. Avea privirea din zilele în care nu apucase nici să aerisească, nici să spele vasele, nici măcar vreun motiv să se certe paşnic cu mine. Mă prinse de umeri, mă privi: îmi citi direct în fundul contorului gradul de alcoolizare cu care sosisem acasă. Fu mulţumită, nu-mi adresă nici un reproş: de altfel, vinul Mărinului, simţeam şi eu, fu atât de uşor şi de bun, că nu apucase să mi se urce la cap. Eram limpede (în cel mai rău caz, uşor "parfumat"). După sistemul Limpiei de a-mi măsura nivelul de beţie, pentru mine ea dispunea de următoarele etaje, foarte precis definite şi explicitate: parfumat, afumat, ciupit, cârmit, fofleau, crupă, cui, puzderie. Pentru străini şi necunoscuţi, se foloseau şi calificative ceva mai categorice, ca: atins în aripă, zdreanţă, oituz, cuc, stalingrad. Primele adjective se refereau la etape psihice de ameţire: celelalte aveau în vedere gradul de clătinare, plutire, cădere în şanţ. La ora asta, eu eram bine parfumat; dar deloc afumat, ceea ce însemna că Mărin şi Florica îi ascultaseră sfaturile, iar eu, plop bătrân, o ţinusem într-adevăr în braţe pe îngerela aceea pişoatcă şi pitulice care era Anca. Anca noastră.

- Venişi la timp, bărbate, îmi zise soaţa, sărutându-mă în fugă. Du-te imediat în baie, fă-ţi un duş rece, spală-te pe dinţi. Curând, aici, va începe Vicleimul. Nu face ochi mari, încă nu sunt directoare, dar dacă va fi să fiu numită, în prima zi am să te pun să-mi văcsuieşti cizmele de comisar. Unii fac carieră de şmecheri şi deştepţi ce-s; numai eu s-ar putea s-o fac nevinovată, numai fiindcă m-a pricopsit Dumnezeu cu un soţ burduf de carte şi dubit de idei moarte sau muribunde. Începând din anul acesta, expresia strămoşească "râzi ca proasta-n târg" va fi înlocuită cu formula "râzi ca prostul de afişul primăriei".

- Draga mea, domnul Sommer mi-a ordonat să fiu surd şi mut.

- Dragul meu, limba acestora, a surdomuţilor, e o limbă de mare viitor. Te asigur. Va trebui să o înveţi, altfel cum îmi vei comunica ce e nou la bucătărie, când eu voi fi după gratii, iar tu, văduv-de-cod-penal, în libertate?

Când ieşeam din baie, vesel şi proaspăt, o zării pe Olimpia fluturând o batistă la geamul larg deschis al dormitorului. Eram surprins şi interzis.

- Ce e comedia asta? Cui îi fluturi tu semne cu batista?

- Naşului, îmi răspunse Limpi. Acum se porneşte, din capătul străzii, alaiul legal.

Văd bine la distanţă, numai la citit şi scris folosesc ochelari. În capul străzii în uşoară pantă, îl zării pe magnificelul beglerbei Tutilă Doi, înarmat cu o damigeană de cel puţin un decalitru. După el, urma Naşa noastră, cu un imens buchet de insomnie. (Din propria grădină: numai milogii cumpără flori în târg.) Iar după ca era încolonată însăşi "madama" ei, de fapt, o servitoare-servitoare: fiindcă era şi tânără, şi de la ţară, şi numai cu câteva clase primare. Dar aşa era consemnul, să se evite cuvintele compromise de "servantăsau "servitoare", aşa cum erau indirect interzise şi cele de "unguroaica mea", "nemţoaica noastră" sau "ţiganca casei". Expresiile acestea miroseau a burghezo-moşierime, nu erau legale, în schimb denumirea de "madama mea" sugera ideea că ar fi o biată "fostă", în vârstă, ţinută din milă şi dispreţ politic, nu din obiective nevoi de curăţenie, bucătărie, bună la toate. Madama, vasăzică, aducea un imens şi desfăcut curcan peşcheş. Soldaţii, în furgoneta lor, urmau la pas acest solemn convoi, ce defila spre mine prin mijlocul străzii, sub privirile răzbunate ale întregului cartier. Numai fanfara mai lipsea. Fanfara şi steagul. Plus o lozincă.

- Limpi, exclamai îngrozit, tu ai aranjat comedia asta? Ca răzbunare, ca revanşă, ca...

- Ei, ca... Eşti sau nu eşti surdomut? Taci, atunci. Nu eu am aranjat totul - ci alţii, mai sus. I s-a trasat sarcină să vină să ne ceară scuze. Dar să vină la noi exact aşa cum mergeam şi noi la el: cu dama şi madama, cu borcanul şi curcanul. În văzul raialei, în semn de penitenţă şi democraţie. Vine, chipurile, să-l ia înapoi pe bietul Karlie al nostru, căruia noi, mai deştepţi, i-am acordat scurt azil politic... Ia uite-i, mânca-i-ar gâmfa de işlicari turciţi, de lingăi şi puşlamale fanariote: ştiu cât are să mă coste circul ăsta: măcar să râdem cum se cuvine! Roata morii, bărbate, se învârteşte, zicea fie iertat taică-meu, înainte de a fi ucis exact de roata cea mare ce se prea învârtea. Tot ca ei am defilat, nu demult, şi noi - pe Bulevardul Republicii, Bastiliei,

Reformei Agrare, nu? - spre vila cu iedere şi îngeraşi a Naşului nostru. Căruia atâta voiam să-i cer: să pună umăraşul lui să te mute de la Vinalcool fie la Teatru, inspector cu psalmii şi evocările istorice, fie la abator, simplu specialist în comisia de verificare şi control a tăierilor şi sacrificărilor. Că bine era! Azi nu ne ţâţâia fundul pentru ziua de ieri şi nici inima, pentru cea de mâine...

- Limpi, te implor: am nervii slabi; te rog, nu lăsa soldaţii aceia să-mi intre în casă! Măcar de soldaţi să mă scapi.

Limpi îmi făcu semn să mă liniştesc, să nu mă sperii, ştie ea ce să facă. Se aplecă peste pervazul ferestrei şi strigă în jos, tare, de răsună întreg cartierul Pandurii Noi.

- Naşule, fără soldaţi! Noi am venit fără, nu avem nevoie de ajutorul lor prietenesc. Nu noi suntem contrarevoluţionari, nu noi trebuie să fim eliberaţi...

Simţii până la etajul meu înjurătura reţinută a Naşului. Soldaţii nu acceptară să mai aştepte, erau deja în mare întârziere, îi arătau ceasul, soarele care apune, stomacul care nu putea pierde şi cina de la cazarmă. Cu greu, Tutilă Doi le dete drumul. Aceştia, bucuroşi, ne fluturară şepcile în semn de adio şi o şterseră în cea mai mare viteză. Naşul îşi îndreptă cravata (toate perdelele blocului tremurau de curiozitate), naşa luă curcanul din braţele "toantei", noi închiserăm geamul, făcurăm cruce şi deschiserăm larg uşa spre coridorul scării. Auzeam paşii lor gâfâiţi urcând cu greu; le auzeam şi înjurăturile, şi gândurile anexe.

Limpi strigă: "Văleu, cât pe-acilea s-o-ncurcăm!" Sări şi scoase de pe gâtul bărbosului crucea de la Maglavit ce i-o agăţasem cu o seară înainte.

- Ce bucurie, ce surpriză! le strigă apoi, ridicând astfel cortina pentru primul act. Vai de mine şi de mine, cum de vă încumetarăţi să ne călcaţi uşa bordeiului? Sărut mâna. Naşă, sărut mâna, Naşule! Lăsaţi, plocoanele are să le care bărbatul meu pe balcon.

Naşul - nu era nici el pescuit cu undiţa - se prinse, n-avea încotro. Ochii îi ardeau de ciudă şi ură, gura lui în schimb găsi repede replicile cele mai potrivite:

- O-le-le, Olimpio, să-mi trăieşti: pe tine te făcu alde mumă-ta în Joia Mare, îţi place să răstigneşti. Să trăieşti, dascăle! Du, te rog, damigeana asta cu negru vârtos unde trebuie, du şi curcanul. Să ştiţi, e din crescătorie specială, crescut cu roşcove şi păsat... Ehei, staţi bine, staţi frumos, păcat că nu sunteţi cuminţi. Nu-mi pare rău că vă căpătuii şi vă făcui vânt în carieră, îmi place cum vă aranjarăţi... Deşi, nu ştiu cine spunea, pe cine laşi să trăiască, nu te lasă să trăieşti, facerea de bine fiind se ştie ce... Cu toate acestea, eu, uite, vă jur pe viaţa mamei, pe cuvânt şi chiar pe onoare, să fiu al dracului, să fiu trimis în agricultură de vă mint, mie toată comedia asta îmi plăcu. Măi să fie! De n-aş fi îngrijorat pentru soarta voastră viitoare, aproape că aş zice "bogdaproste", să fie într-un ceas bun şi la mai mare...

Limpi îl sărută drăgăstoasă, era numai zâmbete şi miere. Aveam revelaţia celei mai uriaşe ipocrizii, eram îngrozit, atâta teatru şi atâta prefăcătorie prefabricată nu-mi puteam imagina că pot să coexiste în sufletul sincer şi curat al soaţei mele. Dar aici eram la graniţa unei arhaice culturi, cu alte forme şi formule de ritual şi protocol. O seminţie care angajează bocitoare la înmormântări, la care toate etapele vieţii, închinarea pruncului, tăierea moţului, cererea în căsătorie, bătaia şi dragostea conjugală, absolut totul se înscria în vechi tipare de ură şi dragoste, într-un fel de liturghie bine ştiută şi reciproc respectată (ca şi regulile la jocul sau încăierarea flăcăiandrilor), la o astfel de seminţie ipocrizia nu mai e ipocrită, ci un fel de artă a vieţii, iar prefăcătoria de familie şi societate o simplă pre-facere ce însoţeşte obligatoriu orice întâlnire, afacere, înfruntare, indiferent dacă e vorba de botez, nuntă sau jaf la drumul mare...

- Îmi plăcuşi, Naşule, zise Limpi. Toată viaţa ai fost un biet Hristos răstignit, în Joia Mare. Între doi tâlhari, care totdeauna au fost alţii, mai mici şi mai proşti. Să mor de râs, ce mai! Când te aud pomenindu-ţi muma (care îmi fu mătuşă dulce), în loc să-ţi citezi fratele, care e dragoman cu trei tuiuri. sau măcar pe acel strămoş al nostru care fu hoţ de cai şi armăsar cunoscut, hăt, departe, până unde se varsă Istrul în mare. Mulţumim pentru plocoane, avem ordin, nu-i aşa, să le primim, deşi nu suntem obişnuiţi cu aşa ceva. Dar ne vom obişnui, cu timpul: acum, că a început înţărcatul proştilor, poate că apucăm şi noi o funie, fie să ne spânzurăm mai boiereşte, fie să ne facem o scară către raiul mult promis...

Naşa, mai slabă de inimă, izbucni în ocări şi blesteme, îi curgeau lacrimile, se revărsa acum din ea întreg amarul unei umiliri pe care, cu mintea ei de găină neouătoare, nu avea cum s-o priceapă. Cu atât mai mult, plesnea în ea ficatul de lungă elită şi grea boierie, pe care o crezuse veşnică şi neclintită ca Ţari-radul.

- Valeu, Olimpiooo, ce-ţi făcui eu de mă făcuşi de râs, tumn acum când am două examene de admitere în familie şi o nuntă care nu ştiu de se va mai face!? Îmi nenorocişi fetele. Olimpiooo, ce vor spune cuscrii mari din Istanbul, ce vor spune cadrele, tovarăşii, ce va urla târgul ăsta în care te făcurăm şi cu pâine, şi cu soţ neamţ? Vai de capul nostru, dar vai şi de voi, că, de vă mai apuc o dată în braţe, direct în zootehnie vă trimit cu toate statuile voastre.

Ca şi când nimic nu s-ar fi spus, Tutilă continuă să mă bată amical pe umeri, să-mi arate dinţii, de parcă ar fi fost la fotograf în bâlciul Sântămăriei. Ne aranjarăm frumos în jurul mesei. Toată lumea devenise politicoasă, ne zâmbeam, ne bucuram, chiar dacă bustul maiestuos al Clasicului, dominându-ne teatrul şi ipocrizia, părea a fi un ceresc memento mori, o prezenţă nod-în-gât şi sulă-n coaste, mai ales că, în lumina Dammerung a acestei ore, privirea sa ironică, suverană şi dispreţuitoare

apărea în izbitor contrast cu armonia suavă, folclorică şi creştină colţului cu icoane şi candelă din camera noastră cea de toate nopţile.

Tuşa lăcrăma uşor, ca la parastas, ea îşi purta vanitatea pe din afară, ca pe nişte branhii. Nu înţelegea nimic din mersul stelelor, avea o casă mare, două fete mari, un soţ şi mai mare, ea politică nu făcea, dar nici nu admitea ca cineva să-i sufle în slava şi otava casei. Naşul, curvă bătrână, din contră: se comporta de parcă ar fi venit să ne invite la nuntă. Cunoştea regulile jocului, avea o situaţie dificilă, ne şi dispreţuia profund: râdea totuşi, he-he-he, ca un cal fără zăbală; mă bătea pe obraji, he-he-he, dar îi auzeam scrâşnetul dinţilor şi simţeam scripeţii minţii lui de javră întorcându-se duşmănos spre mine şi spre Limpi,

- Vom bea, finule, îmi spuse, behăind. Am venit la colindat, ne-am adus şi vinul, apucarăm şi ziua în care să vă cântăm noi, eu şi Naşa voastră, florile dalbe. Lasă, Olimpia, ştiu eu ce-i în capul tău, ştiu şi ce în capul acestui domn profesor, care crede că tot ce zboară e marxism şi dialectică. Se înşală. Adă tu nişte pahare babane, am primit vot de blam cu avertisment, am primit şi sarcina de divan să-l mut în casă nouă pe dumnealui (am înţeles că e vorba de bust), am pierdut catedra de futurologie şi locul-gutuie ce-l aveam în consiliul executiv al municipiului. Mi s-au imputat şi nişte alişverişuri, daraveri, başca trei doctorate date pentru obraz, cu ochii închişi. Nu-i nimic, noi să fim sănătoşi, până acum am funcţionat onorabil, de-acum o să trăim bine, fără griji. Nu mai smiorcăi, făă, cât timp mă ţin gura şi cureaua, nu mă dau eu bătut. Umpluşi paharele. Olimpii)! Ce se scursă pe de lături să fie de sufletul duşmanilor mei. Ura!

Închinarăm. Mă simţeam ca un amator, luat de pe stradă şi dus pe scenă, să joace improvizând rolul trădătorului nevinovat, într-o piesă cu partizani viteji şi cu Iosif Înkremlinatul.

- Ce face Tutilă Unu? întrebă, mieroasă. Limpi. Auzii prin târg că a sosit pe neanunţatele: de obicei trăgea la vila voastră, mira-m-aş ca acum să doarmă demonstrativ la Casa de Oaspeţi Mari, el, care îşi iubeşte atât de mult familia!

Drăgălăşenia asta era, de fapt, o fentă şi un contraatac în duelul ce începuse. Tutilă cel Mare, din câte îmi spusese nevastă-mea, era başvizir cu trei tuiuri la Înalta Poartă; Magnificul îl căra cu el ori de câte ori era chemat pentru raport şi închinăciune la Suprema Poartă. Fusese şi dragoman prin Nemţia Capitalistă, găvărea niţeluş în frangleza-papagal a diplomaţilor neobalcanici, se zvonea că ar fi avut chiar o întrevedere secretă cu unul din preşedinţii baptişti în biroul oval, reuşind să-l convingă definitiv despre gradul înalt de democraţie, igienă şi muzicalitate al popilor noştri, obţinând astfel o preţioasă prelungire a contractului pe baza căruia vindem imperialiştilor neaţâţători chibrite, pixuri, clei pentru timbre, produse în care excelăm din toate punctele de vedere. Competitiv, apetitiv, repetitiv. Olimpia - nu ştiu de unde cetire - venind vorba într-o zi despre acest unchi celebru, îmi depănă o teorie sui-generis, după care lumea bizantină în care ne-au scuipat istoria şi Yaltele ce o însoţesc se împarte, de la Allah încoace, în două clase paradiziac-luciferice: în clasa "optimaţilor", alcătuiţi din "cei mai buni dintre cei mai buni", şi imensa, oceanica mulţime a "pesimuşilor: a celor trişti, anonimi, destinaţi să defileze şi să aplaude, in saecula saeculorum, amen. Tutilă Unu era un "optimat" prin excelenţă, apărea la televizor (în planul doi), în ziare (în pagina doi), la radio (pe programul doi). Despre el se vorbea peste tot, dar mai ales în Alutania de unde se trăgea, în şoaptă, încheiat la toţi nasturii, cu pălăria jos. Îmi plăcuse la nebunie acest plural în care mă încadram perfect, cel al "pesimuşilor". Eram un pesimuş, munceam pesimuş, trăiam pesimuş, lângă o soţie preapesimuşă şi ea. Naşul nostru, aici de faţă, nu era decât un minioptimat; acum, în criză de carieră, se pare că poziţia lui depindea mistic de cleiul, fixul şi pixul situaţiei în superdivan a marelui său frate.

Tutilă Doi ceru murături, muştar, ardei iuţi, foarte iuţi. Limpi, numai zâmbeTe şi politeţuri, îl servea ca o sclavă din fanar. Dar gura ei nu tăcea:

- Doar nu te întrebai de el, Nasule, ca să-ţi amărăsc ficaţii. Doamne păzeşte! Ziceam şi eu, aşa, într-o doară. E cât se poate de firesc: dacă avem un frate în culmea şi slava puterii, de ce să nu-l chemăm când ni se întunecă viitorul luminos şi când ne simţim împinşi din spate de hahalere şi duşmani, aproape de haznaua cu munca de jos? Nu? Ai fost numit - las' că ştiu eu, n-am căzut din pom fără să ştiu cine mi-a făcut vânt - pe linie de municipiu, director general al Universităţii Populare, aproape rector, ceea ce înseamnă că, deşi ai fost surducat pe linie de divan, pe linie de raia şi paşalâk eşti încă un elefant viu, cu trompă şi colţi, număraţi, dar neatinşi. Ai nobila sarcină să-l reabilitezi şi pe bărbosul care mustăceşte neputincios sub icoanele noastre. Mai ai şi obligaţia să-l convingi pe tâmpitul ăsta de mi-e bărbat drag să ţină, în locul tău, o serie de conferinţe fantastico-ştiinţifice, cu o singură, dar importantă condiţie: să nu uite că, totuşi, Suleimanul nostru e cel mai magnific profet şi gânditor al tuturor timpurilor. Poate că veţi scrie şi o carte împreună; el are s-o gândească şi s-o scrie, matale ai s-o supervizezi ideologic, iar Carasurduc o va susţine unde trebuie, sub formă de teză de doctorat în filosofie şi etică. Vezi că ştiu? Eu voi fi promovată, în schimb, directoare la sucuri şi marmelade, trimisă la academia de şefologie, numită, la viitoarele alegeri, deputată feminină în saivanul municipal.

Naşa Tutilă plângea mocnit, Naşul muşca obidit din ardeii foarte, foarte iuţi. Ciocnea numai cu mine, scuipa înspre bust şi turna pe gât mânios, ca un cazac zaporojean căzut prizonier în tabăra unor şleahtici papistaşi.

- Pe unde ne-om scoate cămaşa! se jeluia Naşa, blestemând şi făcându-şi cruci cu nemiluita. Cu ce mărităm fata? Socrul-mare nici nu vrea să audă de Isarlâk, are planuri mari, să-i trimită în Benelux, la studii, cu burse...

Un pahar golit se făcu ţăndări, izbit direct de soclul marelui Karl Marx. Limpi strânse buzele, se şi înverzi oleacă, dar se stăpâni. Consideram că e de datoria mea să încep bătaia. Nu eram un laş, trebuia să dau două palme straşnice, asta m-ar fi răcorit. Dar - dracu ştie cum - nu simţeam nici un fel de furie, nici prea convins nu eram. Mă uitai în ochii jumătăţii mele:

zâmbea. Mă uitai la Naşa: îşi pierduse glasul, semăna cu o găină jignită, dar şi cu altceva ce nu-mi era clar.

- Domnule Tutilă, rostii eu, în timp ce mă apropiam de moaca congestionată a Naşului, nu admit să spargi pahare în casa mea. Mă simt jignit. Iată răspunsul meu... De bărbat - şi de intelectual. Nordic.

Îi trăsei două palme. Nu grozave: sonore, precise, nici prea tari, nici prea moi, aşa cum se cuvine pentru un cavaler al căii de mijloc. Normal ar fi fost să-mi sară în gât şi să mă facă puzderie. Nimic. Naşul se uita la mine mirat. Foarte mirat. Apoi, deodată, izbucni într-un râs zgomotos, de se cutremurau pereţii şi icoanele. Se înveseli şi Naşa, de parcă asta ar fi aşteptat ca de mult. Râdea şi Olimpia, agăţată de gâtul meu...

- Brava! mă pupă Naşul. Abia acum vii de-acasă, finule! Îmi plăcuşi, ai să vezi ce bine ne vom înţelege. Dă-mi şi câteva picioare în fund, scuipă-mă de aproape în obraji, ai dreptul, nu aveam voie să mă lăpăd de voi în şedinţa aia din pivniţă. Strămoşii noştri au crezut în Dumnezeu, şi Dumnezeul ăsta al lor nu era ateu: nici eu nu sunt, crede-mă; de câte ori mă avânt mai sus în futurologia marxistă, simt nevoia că citesc pe ascuns apocalipsa, să-mi fac cruci de haiduc sub spânzurătoare, să cânt psaltiri şi molitve. Ce mai, am căzut din vârful carului, acum mergem în urma boilor, culegem paiele din băligarul lor, dansăm geamparalele şi căluşul cu zurgălăi. Hai să bem, vinul ăsta e încă de la gospodăria căimăcămiei, de mâine mă înscriu muşteriu cu pile la Mărin al nostru, ăl de care ştiu, şi nu din dosarul tău, Olimpio, ci din alte acte, mai încruntate, pe care, din milă pentru voi, le-am rupt în urmă cu câţiva ani...

Nu mi-aş fi putut închipui că tocmai eu, un consecvent susţinător al păcii şi al blândeţii (mai ales că, în viaţa mea, am avut şansa istorică de a mânca nişte bătăi surori cu moartea, iar palme am primit cu nemiluita), să simt o plăcere atât de totală dând, la rândul meu, palme. Deşi palide şi formale, aceste două palme erau primele pe care le dădeam. Senzaţia era cutremurătoare, omul e o fiară agresivă, lovirea aproapelui are, probabil, rădăcini foarte adânci în filogeneza noastră. Eram gata să continuu a lovi, dar Limpi mă linişti: am înţeles din privirea ei că acum va începe spălatul rufelor; rolul meu era să beau, să nu mă îmbăt şi, mai ales, să nu mă mir de nimic.

Lasă-ţi ocenaşele, unchiule, o auzii pe Olimpia, am şi eu maţe pestriţe, ştiu de unde bat vânturile, ştiu şi cine scrie şi nu rupe acele mici denunţuri de familie... Dacă vrei neapărat să dez-gropăm nişte morţi, eu sunt gata s-o fac. Chiar şi în public, la miting în faţa primăriei. Bunicul meu a făcut zece ani de pârnaie grea, fiind total nevinovat: a cântat Noi vrem pământ - şi asta pe vremea când ni se cam luau pământurile abia primite. Cine l-a denunţat? Popa? Nu. Crâsnicul? Nu, nici el. Ştim cine! Aşa cum ştim şi cine a dat foc morii tatălui meu, care fusese preluată, după război, de familia Tutilă, dar aprinsă ca să nu figureze în dosarele şi autobiografiilor fiilor, puşi pe carieră politică la oraş. Catedra de futurologie, fesul cu ciucuri de aur au la bază, undeva departe, în trecut, un mic, dar hotărâtor denunţ. Orice carieră mare începe cu mica trădare, cu micul denunţ, continuă cu un fluviu de minciuni şi se termină cu o uituceală totală...

Unchiul bea, rânjea, mesteca de-a valma. Să mănânci ardei iuţi cu telemea unsă cu muştar şi, în acelaşi timp, să înghiţi fără să clipeşti din ochi cele mai cumplite acuze, asta mi se părea fantastic, supraomenesc. Tuşa, slabă de nervi, încerca să abată fulgerele, dar era şi proastă, şi nepusă-n temă. "Hai, Olimpio, zicea, lasă tu bărbaţii într-ale lor, vino în curte, să te învăţ cum se taie un curcan gras..." Limpi, zâmbitoare continuu ca o zeiţă indiană, curăţa usturoi, tăia felii de şuncă şi parizer, avea zece mâini, zece creiere, juca pocher cu un mare scamator. Şi câştiga.

- Olimpio, se răsti în mânie-glumindă Naşul încolţit, lasă tu dosarele să doarmă. Somnul de cadre e cel mai sănătos somn din lume. Nu ne arde nouă acum de împărţit cheltuielile pentru parastase. Eu zic să punem cărţile pe masă, să jucăm deschis, să ne înţelegem şi să începem o viaţă nouă: mai grea, mai de jos, dar mai pozitivă şi mai justă. Ce zici?

- Deh, oftă Pythia mea, uşor de zis, greu de făcut. Matale, unchiule, eşti obişnuit, ca Păcală, să cânţi din fluierul fermecat, şi noi, ca oile, să-ţi jucăm după voie. Dar acum - trebuie să o recunoşti - fluierul a cam trecut în tabăra mea: eu, dacă vreau, cânt bătuta şi matale, dacă te ţin curelele, joci chiuind şi de unul singur...

- Cum aşa, fato? Nu mai sunt ce am fost, dar sunt încă. Voi fi şeful suprem al soţului tău, voi răspunde de conferinţe şi linie, statuia asta mie-mi este dată în grijă. Cu tine nu am nimic: sucurile şi marmelada nu mă interesează.

- Privite în mic, de lângă o gustărică şi un vinişor, aşa par a sta lucrurile. Dar, după informaţiile mele, la Înalta Poartă, de unde ne-a sosit Carasurducul ăl nou, au loc în mare taină câteva grele schimbări de linie şi opinie. Partida independentă, dar fanariotă şi neoturcă, din care fac parte şi clanul Tutilă, şi Osmanescu, şi Ilderim, e pe ducă: se zice că însuşi Sultănică, în ultima plenară, a venit fără fes, n-a mai zis "Allah", în schimb a făcut câteva discrete temenele arlus, lăudând, ceea ce nu a făcut niciodată, pe bravii luptători cumani şi pecenegi. Dinspre Sublima Poartă vin veşti cum că Sublimul Padişah e cam lovit de dambla, poartă o cruce ascunsă sub zale, vorbeşte "Pace, Pace", îi obligă pe militari să înveţe englezeşte şi pe ţărani să mănânce pâine americană. Ca să se obişnuiască. Carachitaii şi l-au îngropat cu mari onoruri pe marele lor cârmaci, cu mai mici onoruri i-au îngropat cărticica de înţelepciuni la râpă-ducătoare, acum se pregătesc s-o spânzure niţeluş pe nevasta acestuia. Sultaniţkiul şleahticilor a fost arestat, prins cu mici, dar uriaşe abuzuri de avere şi putere: în acelaşi timp, un alt mazur este ales Papă şi acum, după treizeci de ani de educaţie atee şi futurologică, se constată că popoarele adoră opiumul religiei, umblă în genunchi să sărute o icoană politică, făcătoare de minuni politice. Hunungarii noştri vecini defilează ei cu steaguri juste, dar pe dedesubt redescoperă rentabilizarea chiaburizării şi avantajele iniţiativei particulare. Sultanul lor nu admite nici alai-ulu, nici ulu-alai, în schimb îşi permite să se uite la dolar ca la o rudă de sânge, uitând complet de vecinătatea vigilentă, hipnotică şi veşnic convingătoare a unor tancuri volga-volga, ultimul răcnet al civilizaţiei şi, progresului în toate sectoarele... La noi în urbe, acest biet clasic este plimbat ca un mort fără loc de veci, fără rude, fără buletin şi cetăţenie. A

trebuit ca eu, o amărâtă de pitulice de radio-uzinal, şi acest fost belfer universitar şi fost puşcăriaş fără pachet şi vorbitor, să-i acordăm, din creştinească milă, un azil cât de cât politic. Şi - în timp ce asemenea uriaşe probleme se ridică în zare - vii mătăluţă, unchiule, cu o damigeană şi un curcan şi încerci să-mi înnozi creierii cu aluzii şi ameninţări. Uiţi un lucru: că am primit dispoziţii de sus - la aceste cuvinte, rostite de Limpi cu un ton ameninţător, musafirii noştri amândoi se cutremurară, iar în bucătărie curcanul, curcan cu nivel, dădu un ţipăt de luptă şi jertfă - repet, adăugă limpi, cu buze subţiri, alutan-ameninţătoare, am primit dispoziţii speciale să te accept în vizită, să mă fac că te iert, dar de fapt să fiu foarte atentă, foarte vigilentă, foarte prudentă faţă de toate problemele pe care mai ai obrazul să mi le propui.

- Care probleme? se răsti Naşul.

- Să tăiem totuşi curcanul. Olimpia dragă: dacă vine şi cumnatul, nu vine singur, să avem ce să-i punem în blide.

Proasta de Naşa scăpase din mânecă un as ţinut pentru o cacealma de mai târziu. Tutilă se stăpâni greu să n-o plesnească: preferă să se scoale, să ofteze a otravă şi lehamite, să-şi scarpine chelia şi să se uite, holbat şi năuc, spre bustul Marelui, de parcă abia acum observa că e şi el prezent, că e şi el o problemă...

- Nevastă, zise după ce îşi înnodă iar chingile inteligenţei practice, tu să cam taci, să mă laşi pe mine să scarmăn lâna. Te-am adus să plângi oleacă, nu să-mi schimbi ordinea de zi, anticipând. Olimpia asta nu mai e o fină oarecare, cu ea nu mai tai tu curcani în fundul curţii, în văzul întregului bazar. Ea e directoare la..., membră plină în..., lucrează direct cu..., răspunde ideologic de..., va fi aleasă deputată pentru..., având şanse de a fi propulsată spre..., fiindcă ştie totul despre..., avându-şi busolele orientate către... Pricepuşi, făă? Aşa că aprinzi tu focul la aragazul ei, pui apă la încălzit, iei curcanul şi te duci singură să-l tai. Ptiu!

Tăceam, tăceam la rece. Olimpia chicotea veselă: "Trece raţa Dunărea, grănicerii trag în ea..." Cântecul acesta idiot nu avea nici o legătură cu discuţia. Teoria "reziduurilor", în logica veche, mi se părea deosebit de actuală şi prezentă în tactica hicleniilor alutano-sarlâce: driblingul, mai mult decât un mod de a juca fotbal, e o artă în gândire. Te faci că-ţi măriţi fata exact când ai control la magazie; vorbeşti de pescuitul cu undiţa exact când vrei să împuşti viţelul rătăcit sau mistreţul de sezon (care e, de fapt un biet porc, scos noaptea din incintă şi dus în porumbiştea dinainte stabilită); te plângi de dinţi şi de dentist anume ca să nu se afle că ai dinţi cremene şi că l-ai şi mâncat de viu pe bunul tău vecin şi prieten. Chiar şi măreţul Suleiman, de câte ori, pe plan internaţional, e întrebat de dezastrul din brava noastră agricultură, el vociferează împotriva înarmărilor şi dobânzilor mari; ori de câte ori vine vorba despre datoriile ce le avem la diferite bănci capitaliste, el aduce osanale strămoşilor, poeziei, dansului nostru popular, tematic, dar independent. Trece raţa Dunărea. Ziariştii occidentali încearcă toate hermeneuticile posibile, ca să pătrundă şi să priceapă logic nişte mişcări diplomatice pe care le consideră subtile, nuanţate, teribil de rafinate. Părerea mea este că, o dată ce scopul general este de a-i întuneca mintal pe adversari, metoda e simplă: când ei joacă fotbal, tu joci baschet şi-i acuzi că nu respectă regulile; când ei te invită la tango, tu tragi la ţintă, iar când ei joacă şah, tu dai cu zaruri proprii. Simplu, eficace, general valabil. Vasăzică, vine şi cumnatul Tutilă Unu cu încă cineva. Curcanul cel gras va trebui jertfit la un congres de pace, între nişte războinici ce se dispreţuiesc de moarte.

- Nu ai să le poţi face toate singură, adaose mieros a mea soţie, lasă-l în trăsnet, nu ne arde nouă acum de curcan împănat...

- Ba, să mă ierţi, Olimpio, zise Naşul, prevederea e mama mă-sii: n-am dat drumul la "madam", fata aşteaptă în faţa blocului, sub bec. Uite, eu zic să meargă profesorul s-o salte din repaus, mai ales că e durdulie, se leagă gealaţii din pândă de sânii ei. Nu e bine, mai ales că e şi proastă, de la ţară, arzoaică păguboasă: se roagă ea cu ochii închişi, dar păcătuieşte cu ei deschişi şi fără să întrebe de buletinul agresorului.

- Ai fost, eşti şi vei rămâne un porc, declară tuşa, dar aceste drăgălăşenii sunau a ison de tămâie, într-o sfeştanie inutilă şi plicticoasă. Dacă e s-o înghesuie cineva, ştiu eu cui trebuie să-i scot ochii!

- Du-te, îmi zise Limpi, se pare că, totuşi, curcanul va trebui tăiat.

- He-he-he, râdea Tutilă, nu se poate revoluţie fără sânge, nici sânge fără cuţit. Profesorul a râs de Marx, nouă ni s-a pus de mămăligă şi curcanul va trebui să fie tăiat şi mâncat. Dialectic: teză-antiteză-sinteză.

Limpi mă conduse afară, în capul scărilor. Tuşa bodogănea încă în bucătărie. Curcanul, legat numai la picioare, se zbătea cât putea, scoţând nişte ţipete de groază. Mă uităm în ochii Xantipei mele, voiam să ţip: "gata, m-am săturat, hai să fim ceea ce am fost, hai să fim numai noi doi!". Dar simţeam că nu e cazul; am intrat în horă, trebuia să jucăm, dracul ne cânta din cimpoi, nu obosea, nu obosea, avea şi o imaginaţie utopică, fantastică.

- Iubitule, îmi şopti Limpi, te faci că te duci după servitoarea Naşului. Ai să dai afară, sigur, de cei doi tătari de serviciu puşi de Osmanescu să urmărească desfăşurarea comediei. Tu să te duci aproape de ei şi, cu ton de bonsoar, să le spui doar atât: "Raportaţi şefilor voştri că eu şi soţia mea nu-i putem păzi. Marx e în pericol. Dacă se-ntâmplă ceva, nu noi vom fi de vină!"

- Nu înţeleg, Limpi: ce urmăreşti?

- Nici eu nu ştiu. Mă apăr. Simt că în spatele Naşului se ascund un plan şi o inteligenţă duşmană. Ni se pregăteşte ceva - dar nu ştiu ce.

- Crezi că Tutilă Unu va veni la cină?

- Nu cred. Prea a scăpat intenţionat gafa asta. Ea era pregătită să fie spusă ceva mai târziu. După ce s-ar mai fi încins bătălia.

- Ce bătălie?

Mă pupă. Pe frunte. Cu milă. Zâmbindu-mi ca Maica Precista.

- Fericiţi sunt şi cei bogaţi cu duhul, îmi zise şi mă împinse spre întunericul economicos al scărilor.

În urma mea auzeam, hurducându-se, personalitatea sacră a curcanului. Zăream în mâinile tuşei cuţitul de jertfire, simţeam de după uşile vecinilor respiraţia tăiată a pândei şi atenţiei mărite. Ar fi fost cazul s-o aştept pe Naşa noastră, să car eu curcanul rebel. Nu puteam. Nu aveam nimic comun cu găina asta jalnică, nu ştiam ce să-i spun, ce să nu-i spun; o ştiam şi cretină, şi boiernaşă, şi umflată în penele puterii; vila cu iederă, peretele cu iatagane, serviciul de cafea din Egipt etcetera. Două fete cucuiete, nişte cartoafe cu mai multe focoase, crescute în numele clasei muncitoare în huzur şi sulemeneală, cu ochii către Comerţul Exterior, purtând sutiene aduse de studenţii comunişti greci, din Serbia, sutienele fiind de origine italiană, bine-nţeles; visând, în "Lada" familiei, căsătorii Paris-Match în decoruri Neckermann şi o viaţă cât mai îndepărtată de cincinale, agricultură, întreceri socialiste pe ramuri. Părinţii mănâncă rahat, dar copiii se scaldă în aur... Eu aparţineam unei generaţii care, cu dinţii deja strepeziţi, continua să mănânce aguridă, numai aguridă. Nu eram, aşadar, pregătit pentru o conversaţie, chiar formală, cu tuşa, nici pentru toată buluceala asta cu Marx, cu Tutilă, cu teribilele convulsii din nomenclatura şi sinodul Isarlâk. ("Pentru formele absurde pe care le-a dat Istoriei - o spunea, nu fără temei, însuşi Sudeţius, titularul fostei catedre de fostă Etică, din fostul Genopolis -, Dumnezeu, El însuşi, pare a fi total nepregătit, ignorant şi neputincios.")

Nu o aşteptai pe Naşa noastră, îi făcui doar semn indicându-i locul unde, în fundul curţii, se aruncă gunoaiele, se taie curcanii. Noaptea, pisicile pândesc măruntaiele, vecinii, a doua zi, judecă grăsimea şi mărimea ploconului sau a prăzii după calitatea penelor aruncate, înjură apoi, în raport direct proporţional cu lipsa de pe piaţă a acestei păsări indiene, pe cale de dispariţie atât din comerţul socialist, cât şi din cel particular, în curs de demolare.

Afară, stradă pustie, un pic de lună, un pic de vânt. Doar către seară şi, uneori, noaptea pot pătrunde spre oraş, ecouri freatice ale unor reumatisme ascunse, mocnite, morbidele îndurerări ale satelor mute şi oarbe ce ne înconjoară până hăt-departe... Ard luminile la teatru, se joacă actul ultim din Interesul general, acum are loc scena în care ministrul îşi împuşcă adjunctul din cauza unei curve care e soţia nu ştiu căruia; lumea e încântată, face bine oricui să vadă miniştri împuşcându-se în numele intereselor generale. Pe bulevarde, pace, discreţie, pustietate: viaţa de noapte a sucombat în noaptea vieţii. Beţivii nu trec prin centru, ei de când e lumea au alte cărări, iadul a fost organizat pe clase, categorii, straturi. Şi cărări - din ce în ce mai diferenţiate şi mai exclusive... Acum, dacă eşti atent, poţi auzi de sus ţipăt de păsări ce migrează libere, poţi simţi în nări ceva-ceva din mirosul reavăn al pământului, al holdei, al fânului de curând cosit. În sângele meu bătrân arde ascunsă o candelă, mama fusese ţărancă, strămoşii ei au venit cu căruţele din fundul Suabiei, în nopţile în care tata întârzia la mină ne povestea despre lupi, păduri, vâlve ce umblă prin întuneric. Oraşul e doar o rană deschisă - adevărata durere, adevăratul cancer nu-s aici, între blocuri, pe lângă aceşti nenumăraţi faguri de singurătate şi frică. Marea suferinţă a Timpului e acolo, după zare, dincolo de geana vânăt-otrăvită a centurii industriilor; acolo doare pământul, doare limba, doare dreptatea definitiv pierdută. Acolo, sub un imens clopot de teroare şi prostie, se încearcă, inconştient şi orbeşte, realizarea alchimică a unui suflet fără de speranţe, fără credinţă, fără de ziua de ieri sau cea de mâine; dorm cimitirele, dorm bunele intenţii, doarme şi sfânta, pravoslavnica noastră Biserică. Popii noştri (niciodată nu au fost ei prea teologi sau cărturari, ştiau în schimb să cânte, să trăiască, să mănânce şi să bea bine, erau un exemplu viu că viaţa aceasta nu e numai umbră şi vis), nefiind învăţaţi să moară luptând, ca florile de câmp pe mare secetă, au secat de tot: se bucură că pot să respire, că mai pot ciupi câte puţin de la bieţii creştini, se miră şi ei cât de mult s-au împuţinat slava Domnului, puterea Cerului, teama de iad. Dar, pe nevăzute şi subconştiente lungimi de undă, se aude plânsul jarului de sub cenuşă. Ne-a bătut Dum-nezeu, plătim pentru locul de sub soare cea mai cumplită dare şi chirie, tot oraşul acesta e un loc de ispăşire şi pedeapsă indirectă. Suntem şi nu suntem ţărani, suntem şi nu suntem muncitori, suntem şi nu suntem alfabetizaţi, suntem şi nu suntem oameni, avem şi nu avem trecut, avem şi nu avem viitor. Toţi ne facem că am fi cântăreţi într-un unic cor patriotic, dar numai vocea şi partitura javrelor şi lichelelor se aud. Un înger bătrân, fără dinţi, fără aureolă, îşi caută prin pubelele memoriei noastre aripile pe care nu ştim când le-am retezat, de ce le-am retezat, din al cui ordin. "Numai pietrele sunt nevinovate", zicea Hegel, dar la noi şi pietrele îşi au cota-parte din prostia, neruşinarea şi deznădejdea prezentului continuu în care am ajuns artişti şi atleţi ai verbului "a muri - murire". Yalta, doctrina Sonnenfeld, Helsinki: vorbe, vorbe, vorbe, îndemnuri la a fi prin a nu avea şi la a deveni prin autoanihilare şi mută aneantizare.

(Să nu mai beau: orice ameţire înseamnă cădere în sinteze şi idei generale, în dureri şi spaime fără de leac. Nu e bine să te uiţi spre fundul apei când înoţi în larg, nu e bine să numeri berzele când dansezi pe sârmă. Dacă vreau să nu înnebunesc, trebuie să evit orice aproximare a conceptelor mari, orice ispită a teoriilor despre "teorie". Particularul mic şi insignifiant, hic et nunc-ul melcoid, şotronul convenţionalelor laşităţi cotidiene, pâine "intermediară" câştigată prin tăcere, supunere, histrionic, fuga de orice curcubeu în zare, de orice speranţă în viitor, de orice alarmă sau larmă istorică - acestea ar fi reţeta postyaltă a suprasubvieţuirii noastre. Să lăsăm rahatul să se usuce, să lăsăm minciuna să danseze hora mare în pieţe, să lăsăm cuvintele mari să piară de moarte mică. De urât, de râie, de scârbă... Să nu mai beau, râde iar de mine, sub streaşină sumbră a turnului primăriei, un demon franţuz, filosof, moralist, engagé...)

Sub teii, din faţa blocului - aşezată ţărăneşte, judecând în palme câteva albe pietricele - o găsii pe Leana. "Toanta". Mă uitai în ochii ei. Erau limpezi: pe scara de valori a suferinţei, avea gradul cinci, (în leprozerie am fost învăţat să clarific privirile

după profunzimea numeroasă din apele lor: admitem şapte grade de profunzime, privirea unu, să zicem, fiind cea a porcului sau torţionarului, privirea şapte cea a lui Hristos sau Budha.)

- Eşti singură? o întrebai cu blândeţe. Din punct de vedere politic şi social era sora mea de destin.

- Singură, îmi spuse, cu cine să fiu!?

- Nevastă-mea zicea că nişte din "ăia" ar da târcoale pe aici.

Nu se miră.

- Ştiu. Fură. Vro doi - şi unul mai mare. Stau ascunşi acum după colţul cela.

- Nu-ţi tu frică?

- De ăştia? râse fata. Păi pe de-alde-ăştia îi mănânc dumicaţi în lapte de măgăriţă.

Tăcurăm. Mă uitam spre colţul cu pricina. Nu se zărea nici o umbră - doar rămășițe dintr-o veche frică a mea păreau a pluti peste coamele îngândurate ale copacilor. Undeva departe parcă ţârâia o vioară ţigănească, parcă hăuleau şi nişte beţivi. Provincie a provinciei lumii. Margine a marginalilor, definitivă, incurabilă, mortifiantă finisterra.

- Venirăţi după mine sau...? mă întrebă fără să mă privească.

- Sau?

- Sau te plimbi şi dumneata, aşa, în dorul lelii, ca stăpânu-meu?

- Nu. Am venit să-ţi spun că "stăpâna" a coborât să taie curcanul. Va trebui să o ajuţi.

Dădu din umeri. Era îngrijit pieptănată, avea umeri frumoşi sub ie, părea curăţică şi deşteaptă. Sub douăzeci de ani.

- De ce ai plecat din sat? o întrebai.

- Păi acas' ce era să fac? Flăcăi de însurătoare nu-s, casă şi lot individual nu am. Mă lăsai amăgită de...

Tăcu. Aruncă în ciudă pietricelele. Scuipă imaginar spre o amintire urâtă.

- Îmi ziseră: te facem coafeză. Şi manicureză. Ai să câştigi bani frumoşi, te mărităm cu un mecanic de locomotivă. Electrică. Cu buletin de oraş şi bani la CEC...

- Şi?

- Ciuciu! Ca să mă accepte pe acilea, muica le dete un porc de o sută de kile şi cinci gâşte grase. Mă pomenii servitoare. La de toate. Cică mai întâi să învăţ să mă port. Să scap de mirosul de ţară, de târlă, încaltea, de ar fi fost numai păcăleala asta Dar...

- De ce îmi spui mie toate acestea? Nici nu ştii cine sunt!

Părea înveselită. Se ridică, îşi aranja fustele, broboada.

- Păi... vă cam ştiu. Sunteţi al doamnei Olimpia, nu?

- Da. O cunoşti?

Oftă. Mă privea acum insistent, căuta ceva în adâncul ochilor mei. Un punct de sprijin, o certitudine, nu ştiu. Anca cea mică mă privise astfel, parcă. Se destrămau nişte scame de ceaţă în creierul meu, fata asta îmi povestea ceva, cum de nu pricepeam!?

O luarăm încet pe aleea ce înconjura blocul.

- Te-a...? întrebai direct.

- M-a! îmi răspunse prompt, fără să ezite. De cum venii. A treia noapte.

- Şi nevastă-sa?

- Ştie. Zice că pe ea o dor ovarele. Pe care le-a scos.

- Şi... şi... ai tăcut? Nu ai ţipat, nu ai reclamat?

- Ba da! Fui la un procuror. Dar şi procurorul ăsta zisă...

- Ce zisă?

- Că vrea probe. Reconstituire. Să-i arăt lui cum... Încuie uşa, divan nu avea, mă întinsă pe mochetă.

- N-ai ţipat? Nu l-ai muşcat? Nu te-ai apărat?

- Ba da. Dar era seară, a ştiut el când să mă cheme în audienţă. Cu el, măcar, îmi plăcu. Era tânăr, mirosea a tutun bun, de fiecare dată îmi dădea 25 de lei... Fu transferat nu ştiu unde, mă dădu în primire unui ofiţer în civil. Tot pentru reconstituire. Ăsta mirosea a beci, nu-mi dădea nici un ban, totdeauna după îmi cerea să-i scriu o declaraţie. Despre stăpâni. Că ce fac, cum mă isplotează, de câte ori îmi miorlăie la uşă, când vine beat de la şedinţe, stăpânul. Am dat la declaraţii de m-a durut mâna scriind.

- Şi?

Toate hârtiile acestea au ajuns la domnu Tutilă. Mi le arătă, era chiar seara de Crăciun, mă făcu vânătă în bătaie, arzându-le în faţa mea. Striga şi el, striga şi stăpâna, strigau şi fetele amândouă: "Curva, curva!".

- De ce nu te-ai întors acasă?

- La ce? La cine? Mai am două surori: cea mai mare fu începută şi ea de un brigadier, într-o rulotă semete. Acum trăieşte cu un contabil care e însurat: îi merge mai bine decât mie, dar tot curvă se cheamă că este. Nu?

Tăceam.

- ...Am vrut să mă arunc în iaz. Rămăsesem gravidă, aveam şi două coaste rupte în bătaie. Aflasem că stăpânii-tovarăşi nu mă trecuseră nici măcar în cartea lor de imobil. Eram o flotantă fără viză, la policlinică nu m-au primit. Atunci m-am dus la doamna dumitale.

- O cunoştea?

- Cine nu o cunoaşte? Ea m-a scăpat de moarte, să ştii. Eu la icoana ei mă închin. De la întâi - aşa ne-am înţeles - mă mută ea la marmelade. Are să-mi caute şi un om cu care să fac casă. Inima mea e curată ca rouă: lumea-i rea, lumea-i curvă.

- Hai, Leano, îi zisei, subit înveselit, hai să-ţi arăt unde se taie curcanul... Dacă te măriţi, mă chemi naş.

- Vă chem.

Era veselă, râdea ca un copil. Răzbătea dinspre sufletul ei un flux de sănătate, de arătură sub zăpadă, de sămânţă în aşteptare. Teribila forţă de regenerare morală a pământului? mă întrebam. Eram un idiot romantic, total în pom, fata asta trăia o tragedie reală, pe care eu o citeam ca dintr-un roman rusesc. Sau o vedeam pe o scenă de teatru. Literatura e duşmana cea mai perfidă a empatiei, einfuhlung-ul lumii e în scădere, între noi şi milă stau miile de cărţi scrise despre "noi" şi "milă".

Îi arătai drumul spre curtea interioară.

- Eu mai am o treabă, îi spusei. Fato, mă bucur mult că te-am cunoscut şi eu!

Îi apucai mâna, voiam să i-o sărut. Eram pilit? Nu cred, mai degrabă, aş zice, imboldul acesta de umilitate şi vinovăţie venea de undeva departe, din colonia minieră în care m-am născut sau chiar din minele în care am lucrat şi eu (ca pedeapsă) şi strămoşii tatălui meu (ca soartă)... Sau de la bărbosul din camera mea, marele Mentor şi Zeu al umilinţilor şi păcăliţilor din lumea întreagă, pentru care se tăia acum curcanul cel gras.

Fala se opri din mers. Râdea. Râdea cu lacrimi.

- Când i-am povestit doamnei Olimpia toată nenorocirea şi prostirea mea, întâi şi-a făcut cruce, apoi mi-a zis: "fato, asta-i futurologia, să ştii". Am întrebat-o speriată: "Ce înseamnă cuvântul ăsta, de sună cum sună?". Mi-a zis: "Nu ştiu, sunt şi eu o proastă venită de la ţară. Când a-i să-mi cunoşti bărbatul, care e foarte învăţat, să-l întrebi neapărat. El e singurul, după marele tău Stăpân, care ştie din ce peşteră a ieşit balaurul ăsta de tip nou..." Aşa mi-a zis.

- Şi acum, o întrebai ceva mai sever, chiar doreşti ca eu să-ţi explic, aici, ce înseamnă...?

- Nici vorbă! Ştiu ce înseamnă. Dar credeam că o să vă fac să râdeţi. Noi - adică eu şi cu doamna Limpi - de câte ori suntem abătute, pleoştite sau numai dosădite, e de ajuns să rostim cuvântul ăsta scârbos şi, dintr-o dată, ni se desnegură şi ni se pre-

rupe râsul. Dar noi suntem de către pădure amândouă. Sărut mâna!

O zbughi spre fundul curţii. Parcă auzeam curcanul ţipându-şi aria cuţitului... Mă întorsei spre teii umbriţi, încercând să întrezăresc prin semiobscuritatea acestui colţ de stradă siluetele mistice ale spahiilor de serviciu... Nimic, nicăieri. Mirosea plăcut, bătea şi un vânt uşor dinspre codrii bărăgani. Lăzile de gunoi nu se simţeau: aroma teilor binecrescuţi ţinea la distanţă duhorile citadine. Şi cerul era simplu, senin, comunicativ: nimic înfiorător, nimic tragic. Privind în sus, aveam sentimentul clar al timpului elementar: mă simţeam o monadă oarecare, o formă de spaţiu, un obiect în afară de evenimente şi istorie. O minus-conştiinţă, biată gâză uitată de Dumnezeu, de oameni, de fiare şi colegi. Djugaşii nu se zăreau - ştiam totuşi că sunt pe undeva, că trebuie să fie ascunşi pe după un colţ, sub boschete. Mă ispitea gândul de a specula filosofic starea asta tipică de pândă şi teamă; în spate, sus, drama Lui, a gânditorului-princeps: alături, zbaterea levantin-ciocoiască a Tutilismului şi acrobaţia latino-bizantină a inteligenţei soaţei mele; în curte, curcanul de jertfă, între prostia înfumurată a Naşei şi tragedia de clasă a "Toantei"; eu aici, în faţa acestei nopţi piezişe, trebuind să-mi strig ameninţarea ca într-o peşteră; spre nimeni, spre nimic, şi totuşi către toate stihiile puterilor clin urbe. De după tufele dese mă pândesc ochii de hienă ai vânătorilor de capete, în spatele lor aşteaptă, probabil, crâncena putere a Osmanescului şi a noului Carasurduc; peste ei e Puterea Supremă, apoi Puterea Sublimă, apoi Ultima Putere, MOARTEA. Asmodeu, meditativ, priveşte plictisit imensul rahat care ar fi istoria modernă şi contemporană; Dumnezeul nostru, bătrân şi obosit, s-a culcat, doarme, visează probabil o altă geneză, calitativ superioară; şi-a luat mâna de pe noi. Au încercat şi el, şi Fiul său, n-au reuşit. Suntem profund nerentabili din punct de vedere moral. Proiectaţi iniţial de a fi o preţioasă investiţie de Spirit şi Jertfă, ar fi trebuit să producem dragoste, libertate, lumină la toţi indicii, cu toţi parametrii şi toate diferenţialele divine ce ni s-au livrat. Dar iată rezultatul: frică, foame. Crime, minciuni, ură. Junglă. Iad. Bolgie. Calvarii în jos, anticristice şi antimântuitoare. Asmodeul meu din turnul Agiei contemplă scârbit colcăiala puroiată a vieţii: nu mai are nici un hazsă fii demon, nu ai cu cine lupta, nici n-ai schiţat o ispitire şi toţi se aruncă pe burtă în faţa ta, cerându-ţi fundul spre admiraţie şi sărutare. Binele s-a retras din lume, putrezeşte, probabil, undeva sub Mai-Binele tuturor răscoalelor, jertfelor, revoluţiilor făcute în numele lui. Toate vorbele mari. ca frunzele toamna, au căzut din Pomul vieţii, putrezesc acum şi mor. Sunt lacrime rerum, a spus-o Eneas, văzând Carthagina distrusă; ce ar spune acum, dacă ar contempla de sus spectacolul oceanului de trădare şi minciună sub care se culcă sute de milioane de bieţi pesimuşi, încă bipezi. Hominoizi, omnivori? "N-aş vrea să mor în pielea unui porc." A spus-o Gide lui Julien Green. Nu ştiu în ce piele a murit acest gladiator al rătăcirii şi curvăsăriei: martirii vechi intrau în arenă ţinându-se de mână, dar fiecare murea apoi crucificat singur; acum, evoluăm singuri, singuri, spre arena barbară, dar de răstignit suntem răstigniţi global, la mare grămadă, de-a valma şi fără discriminări de naţionalitate, rasă, religie, convingeri politice: pielea cea mare a lumii ne părăseşte, au ros-o leprele şi sifilisele tuturor utopiilor şi ideologiilor; Moartea lumii îşi înalţă coasa, omenirea va avea sfârşitul pe care şi-l merită.

Tresării. O pasăre de noapte trecu pe sus; nu departe, sticliră în întuneric dinţii de vipla ai cizmei; va trebui să le spun ceva, dar am şi uitat ce lozincă sau descântec mi-a încredinţat Limpi; ar fi ridicol să vorbesc, ca Eneas, unor umbre din infern, ameninţându-i, în numele Lui. "Tovarăşi, raportaţi şefilor voştri că noi, eu şi cu nevastă-mea, nu-l mai putem păzi..." Îi caraghios, e stupid. Umbrele se mişcau, erau doi sau trei, dar nici o uniformă între ei. Poate că erau nişte bieţi pensionari insomniaci, sau măturători ce chiulesc, sau studenţi arabi pândind sabine, nu aveam cum să ştiu dacă eu şi casa mea eram pândiţi şi ameninţaţi sau totul nu era decât o proiecţie a fricii mele. Dar nu mă puteam minţi; funcţiona în adâncurile parasimpaticului meu de fost puşcăriaş, lepros politic, cu ani grei de celulă, anchete şi bătăi în spate, un sistem de alarmă antiseismică; mă strângea pancreasul, colecistul îmi ciocănea ficaţii, inima întreba creierul, creierul mă întreba pe mine şi aşa mai departe. Reuşisem în mod fericit, după lungi exerciţii şi meditaţii ascetice, să extirp din suflet şi spirit orice urmă de frică sau laşitate: dar trupul, carnea, oasele cu măduva lor, carcasa eului meu refuzau orice fel de argument moral sau filosofic: puteam merge senin spre spânzurătoare, dar pielea îmi tremura la gândul cravaşei sau pumnului licenţiatului în drept absolvit la seral.

Am înaintat vitejeşte până la marginea întunericului. Cu vocea mea de rezervă bărbătească, cu conştiinţa mea de european luminat dinspre stânga, strigai - baritonal, frumos - trei lozinci ce-mi veniră pe limbă:

- Proletari din toată lumea, treziţi-vă! Nu avem de pierdut decât lanţurile! Pământul e al celor ce-l muncesc, dar ale cui sunt roadele? Nimic. Nici o mişcare. Nu-mi dădeam seama cum se sloboziră din mine aceste stupide şi desuete lozinci marxiste. Ele erau total depăşite, sunau anapoda în condiţiile date, erau şi adverse, oarecum, convingerilor mele ultime. Există probabil o laşitate a gurii, un automatism al paraconştiinţei, un sistem de in-versitate ce culbutează cele mai mari adevăruri. Pleci la şedinţă şi spui că Şeful e un incompetent îngâmfat şi jeluitor de valori, şi te pomeneşti, la microfon, aducând elogii geniului său organizatoric. Înjuri în faţa copiilor programa analitică şi şcoala care-i chinuie şi exploatează - şi, de faţă fiind copiii tăi, la şedinţa cu părinţii, lauzi cu duioşie şi patos uriaşele investiţii făcute în şcoala nouă, pentru omul nou pe care îl construim pentru muncă şi iar muncă. Dracii să-i ia: strigătul meu, aşa cum fu, se pierdu în noapte, ca un croncănit de cioară, spre coama subţire şi indiferentă a copacilor. Tăcere. Umbrele râdeau, parcă râdeau. Acum eram sigur că nu sunt nişte bieţi pensionari, adunaţi să discute, în şoaptă şi pe întuneric, dacă mai vin sau nu americanii, îmi trecu prin faţa ochilor stampa ce-l reprezenta pe acel ţăran care, cu cinci ani înainte de Revoluţia Franceză, a răsculat şerbii şi minerii din munţii strămoşilor tatălui meu, murind mai apoi ca un martir, frânt pe roată. Nu ştiu din ce adâncimi ale lătiniei sângelui meu a răzbătut spre zidurile mândriei mele istorice imago-ul acestui Hristos al dreptăţii. Jung are dreptate, există şi o memorie a etniei, a speciei chiar, poate că lupta de clasă nu e decât consecinţa unei crize de rememorare a contractului social pe care l-a conceput Adam imediat după izgonire.

Având în faţă chipul amarnic al acelui valah Danton al analfabeţilor şi pălmaşilor, cu o voce de astă dată mai genopolitană, strigai în noaptea preaturciei sarlâce programul de luptă şi dreptate al strămoşilor mei:

- Nobili să nu mai fie. Şi nici iobagi! Nimic. Nimic. Mă înfuriai.

- Optimaţi să nu mai fie, tradusei în limbaj contemporan, şi nici pesimuşi! Şi, ca tacâmul să fie complet, adăugai pentru sufletul meu şi al lui Marx, neînţelesul: "Trăiască libertatea, jos cu exploatatorii, jos cu teroarea, jos cu profitorii teroarei!"

De astă dată mă năvăliră. Ca prins într-un tornado subit, mă pomenii luat în pumni şi palme, izbit din toate părţile, răsucit în aer şi trântit brutal în iarbă, călcat acolo în picioare. Nici un cuvânt, nici o înjurătură. Eu strigam (sau mi se părea că strig): "drepturile omului. Helsinki, ONU", dar gura îmi era plină de sânge, argumentele mele defensive, lamentabil idealiste, se pierdeau europeneşte în conflictul dialectic dintre forţa Dreptului (care e o vorbărie goală) şi dreptul Forţei (care tace şi loveşte în deplină libertate şi securitate).

Ciudat, zăceam pe jos, făcut ferfeniţă, şi totuşi nu mă durea nimic. Eram teafăr, ameţit, dar întreg. Fusesem bătut bine, dar fusesem bătut "ştiinţific". Pumnii primiţi se dizolvaseră în spaimă şi surpriză, căderea îmi fu amortizată de plasa de crengi a gardului viu în care fusesem trântit. Gealaţii dispărură. Cineva, de foarte departe, parcă striga: "Poetul Omar Caimac va fi răzbunat!" - dar asta mi se părea din altă lume, de pe altă stradă, în altă, cu totul altă ordine de idei sau răfuială.

Mă ridicai cu greu. Întotdeauna după o bătaie primită încercam un soi de veselie animalică, absolut de neînţeles. Parcă durerea şi umilinţa prin care trecusem (cu bine!) ar fi dat pinteni imensei mele bucurii de a trăi, de a fi viu, de a fi totuşi învingător. Orice bătaie politică e un act de mântuire, Imitatio Christi, o formă prin care tu eşti descărcat de frică şi laşitate, iar Lumea şi Cerul sunt obligate să-ţi preia dosarul penal şi mărturia "de apoi". Mă înveselii şi mai mult - asta pe drept cuvânt -, constatând cu uimire că în focul snopirii îmi fusese tăiată - conform reţetei Sommer - şi cureaua pantalonilor, îmi venea să râd, să cânt un marş revoluţionar: să arăt Cerului şi Istoriei, colegilor mei din toate universităţile lumii, tuturor şefilor de catedre de materialism dialectic şi istoric, de socialism ştiinţific, futurologie, economie politică şi politrucă etcetera, să le arăt cureaua mea tăiată, spatele meu zdrobit, inima mea învineţită de ruşine şi neputinţă, totul. "Apa trece, ziceam noi la pârnaie, bătaia rămâne!" Nu se poate fără bătăi, nu se poate fără bătăuşi, "ştiinţa" şi "morala" date pe mâna unor mercenari pătraţi vor menţine bătaia, ca metodă şi sistem, in secula seculorum... Căci secolul viitor va fi sau total marxist, sau nu va fi deloc. Aşa că... "Hai la lupta cea mare..."

Limpi mă simţi dintr-o privire, înţelese îndată ce mi se întâmplase. Vru să urle, se stăpâni; o năvăliră lacrimile, le şterse. (Naşul behăia în odaie, Naşa trebăluia în bucătărie.) Îmi făcu semn să tac, să tac - mă vârî în baie, îmi aduse, pe şest, haine de schimb.

- Nu e beat, îmi zise, se preface numai. E dat dracului. Nu te lăsa tras de limbă, eşti surdomut, nici un cuvânt despre bătaia din stradă, nici un cuvânt despre Clasicul. Te implor, lasă-mă pe mine să fac plata.

Nu era nevoie să mă roage. Deşi mă dureau acum oasele toate, ieşind din baie mă pomenii că zâmbesc, că sunt vesel. Izul de sânge din gură îmi făcu legătura cu toţi strămoşii mei montagnarzi, dar şi iacobini. Ca un conte sosit de la vânătoare - distant, politicos, totuşi absent -, mă aşezai la masă. Îmi umplui un pahar. Îl băui, închinând, cu Naşul (care, urcat pe un scaun, turna vin segarce din gospodăria muftiilor în capul tăcut şi resemnat al ghipsului bărbos), ci chiar cu El, cu martirul zilei. Vinul îi şiroia pe faţă, ceara ţinea culoarea, cu toate acestea, mie, cel puţin, figura lui atât de mândră şi de semeaţă, puternică, pe soartă stăpână, mi se părea acum jalnică, deznădăjduită. Marx plângea: la zidul plângerii, la zidul chinezesc, la zidul Berlinului, Coreii. Vietnamului, la zidul ce desparte azi nu numai Europa, America, Asia, dar şi absolut toate conştiinţele lucide ale acestei lumi, în care bogaţii au până şi monopolul libertăţii, iar săracii doar dreptul de a se supune şi aplauda, fără murmur de şovăire.

Naşul, transpirat şi ameţit, cânta popeşte: "Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime...", şi turna rieslingul în ceafa Clasicului. Mă ridicai demn. luai din dulap un ştergar şi ştersei meticulos obrazul statuii. Limpi mă aprobă, aplaudându-mă simbolic. Naşul tăcu. Coborî de pe scaun şi, tam-nesam, mă sărută "ţoc-ţoc", bălos, ipocrit. Egor Bulâciov şi alţii.

- Bine faci, dascăle, îmi zise ţâfnos, şterge-l şi la fund, merită. Lui îi datorezi cinstea de a mă vedea pe MINE aici. În chip de jălbar prost, cu traista-n băţ, cu dosarul în ţeapa cârcserdarului Carasurduc. Mă uit la voi, la tine, Olimpia, mai ales la tine, şi mă întreb: unde vom ajunge, dacă...?

- Dacă ce? întrebă Lysistrata mea, în timp ce aranja tacâmurile pentru falnicilc amiroase ce veneau de la bucătărie.

- Dacă... dacă! Dacă se întorc rosturile, dacă năvălesc păduchii, dacă se instalează la putere o nouă generaţie! Mai flămândă, mai răzbunătoare, mai afurisită...

Limpi - teribilă actriţă - driblă răspunsul, ducându-se grăbită spre bucătărie. Eu continuam să zâmbesc mongoloid, cu toate lămpile de caracter şi mânie stinse. "Dacă" al Naşului rămase suspendat în aer, topindu-se în neant ca un fum de ţigară.

- Îl detest, să ştii, îmi spuse Naşul, îl detest şi politic, şi ideologic. Chiar şi pe linie de cadre!

- De ce? întrebai degajat, căutând o scobitoare mai fină.

- Îţi spun, tocmai fiindcă îl cunoşti, îl admiri, l-ai tradus, poate că l-ai şi predicat. În ceea ce mă priveşte... nu spun că nu-l preţuiesc, că nu-l citez de zile mari. Dar - deşi, în general, nu-mi place să am păreri personale, mai ales păreri libere - fiindcă

suntem aici, între neamuri oarecum de sânge, am să-ţi spun, genopolitanule, ce cred eu, în sinea mea, despre bărbosul ăsta. Care - crede-mă, am şi eu informatorii mei - nici măcar neamţ nu este. E jidov get-beget, nepot de rabin, îl chema Mordekai sau aşa ceva, nu se poate să nu ştii.

- Nu are nici o importanţă. Toţi suntem un pic evrei. Şi Hristos, şi apostolii, şi...

Nu mă asculta. Nu era obişnuit să discute în contradictoriu, categoriile logice prin care ar fi putut să se angajeze într-un dialog oarecare îi erau de mult eunucate. Îşi turna singur, singur vorbea. Nu gândea, se răzgândea, nu argumenta, se justifica, nu voia să mă combată, ci să mă bată cu punctul lui de vedere. Dar devenisem foarte atent, ochii lui străluceau de o altfel de inteligenţă decât cea şmecheresc-alutană, adrenalina îi umbla la conştiinţă şi nu la ţâfna şi paraponul de castă.

- Capitaliştii, dascăle, au trei Dumnezei la care se închină: Marx, Freud, Einstein. Lagărul socialist are şi el trei: Marx, Engels, iar al treilea se schimbă după cum bate vântul, după cum devine fesul şi interesul. Cum vezi, Marx ăsta e lingură în toate ciorbele - nu poţi trece peste el; Capitalul lui ne învrăjbeşte, ne mână pe baricade, la moarte eroică pentru seceră şi ciocan. Dar tot Capitalul lui, a treia zi după scripturi, ne trimite la diferite bănci ca să cerem diferite împrumuturi ca să ieşim cât de cât din rahatul în care am intrat, crezând în cei ce ziceau că cred exact în ceea ce El nu a crezut niciodată. Asta e. Nişte ţărani de pe Istru, preluând un cântec al ţăranilor din munţii tăi, îl lălăie astfel: "Munţii noştri aur poartă, noi cerşim din bancă-n bancă!". Degeaba îmi zâmbeşti superior, judeci lucrurile din afară, nu eşti ars nici cu ciorbă şi nici cu iaurt. Ca mine... Fiindcă - asta o ştiu şi ageamiii pe care îi trimitem la academiile ulemale - el se citeşte uşor, se citeşte cu folos cât timp nu eşti în Divan: cum ai intrat, cum ai primit o muncă de răspundere, gata cu el, îl citezi, dar nu-l mai citeşti, te încurcă numai. Te ajută să intri, dar nu te ajută deloc să rămâi. Şi ştii de ce? Fiindcă nu a fost marxist! Asta e. A spus-o şi el, limpede, categoric, şi nu o singură dată. Era împotriva ideii de partid unic - i-a declarat-o de la obraz lui Bakunin. Îi spunea: "revoluţionarii de profesie sunt preoţi ai unei religii secrete". Da. A fost împotriva armatei, împotriva cenzurii: adora libertatea presei (a şi profitat de ea), admira filosofii sclavagişti şi se închina la câţiva ideologi prusaci total idealişti şi imperialişti. Nega rolul revoluţionar al Rusiei, el credea în proletariatul englez. Dar şi pe acesta îl cunoştea din ziare, după ureche, de la Engels... Nu aş vrea să am dosarul lui la cadrele mele de partid: nu un vot de blam ar fi primit (cum am primit eu, din cauza lui şi a voastră), ci ar fi zburat direct într-o dubă neagră, între cei mai periculoşi reacţionari, sociali-democraţi, eseri, menşevici, troţkişti... Cu cine s-a căsătorit? Cu o nobilă plină de ifose. Unde a trăit? În exil, fugar, transfug, uneltind împotriva patriei sale. La ce băi se ducea, verile? La cele mai aristocratice, din banii lui Engels, capitalistul, care măcar trăia marital cu o muncitoare. A avut un copil din flori: a refuzat să-l recunoască. Lista asta e lungă, aş putea să te ţin până dimineaţa înşirându-ţi bubele din capul lui. Păi, spune-mi, putea el cu un asemenea dosar să reziste la o verificare de partid? Nu rezista - ţi-o spun eu - fiindcă, pe deasupra, mai era şi încăpăţânat, rebel, gură-rea, individualist, bucher, filistin, boieros, îngâmfat, ranchiunos, zgârcit, fanfaron... Şi confuz. şi total depăşit. Fără Lenin şi Stalin ar fi fost azi, într-adevăr, o stafie, dar care nu mai umbla prin Europa, ci numai în capul unor dascăli tâmpiţi, aşa cum eşti tu.

Râdeam, râdeam cu poftă, Naşul avea un haz. nebun, de zile mari: Limpi îl asculta cu gura căscată, în extaz, se prefăcea că vede Duhul Sfânt şi aude din ceruri vocea Mâniosului, Vigilentului, Unicului: "să nu vă prind că vă închinaţi la chipuri cioplite, la falşi profeţi, la falşi clasici, că vă ia mama dracului..."

- Ascultă, băă, profesore de utopii! Sau distopii! Marx nu a fost marxist, cum nu sunt eu Papa de la Roma. Marxişti suntem noi, numai noi, cei din actuala conducere. Şi suntem buni marxişti tocmai fiindcă nu l-am citit; nu ne-a interesat direct, nu avem ce învăţa de la el, ne încurcă numai; l-am băgat la bibliografie, la lozinci, la defilarea cu portrete de Unu Mai. Atât. Marxişti sunt franţuzii, fiindcă-l citesc cum vor ei, pe limba, îmbuibarea şi frica lor; nemţii nu mai sunt marxişti, ei s-au cam fript cu un dictator care a început cu lichidarea şomajului şi a sfârşit-o cu noua ordine europeană, în holocaustul ultimului război mondial; nici ruşii, ţi-o spun eu, nu-l mai înghit, ăştia l-au avut pe Ivan cel Groaznic, pe Petru cel Mare, sunt un popor prea ambiţios, prea bine înarmat, ca să-şi piardă vremea cu aşteptarea revoluţiei mondiale. Auzi, domnule: "Jos armata, jos cenzura, jos partidul unic!" Cine mai poate înghiţi azi asemenea absurde utopii romantice? Cine?

Vinul era hun, mintea mi se limpezise; şi gustul ele sânge în gură îmi trecuse. Curcanul de jertfă apăru, împănat, dichisit. O masă bogată şi bine stropită te mută în graţia păcătoasă a libertăţii, îţi dă un fel de siguranţă, distanţare de real, chiar un anume ifos intelectual; lângă un asemenea curcan şi un atât de bun vin, te întorci în secolul XIX uiţi de agie, uiţi şi de ideologie, începi să ai idei, şi - de ce nu? - chiar şi curaj.

Naşul muşca lupeşte, mânca asemeni unui şef de trib, nu se uita la ceilalţi, tacâmuri nu folosea. Şi, în acelaşi timp, îşi continua discursul, fără să-i pese dacă îl ascultăm, îl aprobăm, îl urmărim. Nici nu vorbea cu noi, avea el un public abstract, monologul de acum era o răfuială mai veche, mai ascunsă.

- Mă uit la el acum, ne zise cu gura plină, uite-l cum zâmbeşte: nici usturoi nu a mâncat, nici gura nu-i miroase. Ce-i pasă? El este un clasic, el a gândit, a proiectat, a compus simfonia revoluţiei mondiale. Proletari din toate ţările, autogestiune, nici un petic de pământ nelucrat, foc continuu, trăiască Sultanul şi Sultana, jos cu speculanţii care dosesc untul, săpunul şi mălaiul clasei muncitoare. Scârţ. Adu nişte muştar, Leano, nu sta şi nu te uita în gura noastră, citesc în ochii tăi ura de clasă, tu ai să dai foc conacelor celor mai buni dintre cei mai buni... Recunosc cinstit: nu se poate începe o Revoluţie fără lozincile sale: popoarele sărace, săracii popoarelor nu au un vis mai frumos la îndemână decât acea poezie cu "Zdrobiţi orânduirea cea crudă şi nedreaptă ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi". Asta ridică masele, justifică răsturnările, ajută enorm la instalarea, la Len-Stal-area (o spunem noi între noi) puterii populare. De îndată ce am organizat braţul cel lung al revoluţiei, nu mai avem nevoie nici de capete şi nici de dosurile gânditoare. Aparatul funcţionează de la sine, egalitatea devine echitate, revoluţia devine construire, masele largi sunt puse să defileze şi să cânte imnuri. Şi să aplaude până uită şi de Capital, şi de legea aceea

a tezei, căreia i se mai opune, teoretic, o antiteză. Spune tu, Olimpio, tu ţi-ai mai tăbăcit fesele prin şedinţe, spune tu: nu am eu dreptate? Am. Şi nu numai pentru argumentele de mai înainte: acelea le ştiu toţi cretinii, toţi profesorii, ultimul tractorist cu armata făcută la canal. Am dreptate şi pentru un fapt cumplit, pe care îl ştie toată lumea, dar nu-l spune nimeni, nici beat şi nici în somn...

- Taci. Tutilică, se răsti deodată Naşa, redevenită bucătăreasă deşteaptă şi vigilentă. Taci, că o iei razna prin porumbişte. Nu ţi-a fost de-ajuns câte ponoase ai tras?

- Gura, fă! Cum o să pierd eu ocazia asta să-i urlu de la obraz, ceea ce-mi foarfecă ficaţii şi splina de o viaţă întreagă: în fiecare noapte mă visez, urcând Eu la tribună în locul Portretului şi urlând de acolo adevărul meu, care să-i facă pe toţi marxiştii din lume să tremure şi să se cutremure...

- Zi, Naşule, îl încuraja Limpi. Azi e lăsata secului, ne scoatem măştile, jucăm goi ca paparudele, chemând o ploaie ce tot nu vine...

Transfigurat, dând pe gât un pocal întreg din rislingul muscat ce ne completa ospăţul, Naşul, cuprins de un fel de actoricească frenezie, se urcă iar pe scaun. De aici, coborând spre noi o uitătură plină de ameninţări şi grozăvii, începu să vorbească şoptit, de parcă ce spunea nu trebuia să se audă decât pe dinăuntru.

- Pe acest Karl Marx, iubiţi tovarăşi şi pretini, nu pot să-l consider un "tovarăş" de nădejde. Nici măcar un model după care să mă orientez în muncă şi viaţă. Nu pot fiindcă... fiindcă nu-l cred a fi comunist adevărat. Real. Realist. Nu este, nu a fost, nu ar fi putut să devină niciodată aşa ceva. Ştiu ce spun. Căci vă întreb: cum poate fi considerat un comunist cineva care nu a cunoscut niciodată frica? Frica politică. Frica de şedinţe, de dosar, de analize, de concluzii, de schimbări şi rotaţii. Frica de şefi, de linia justă, de prieteni, de duşmani. Frica dinainte de a lua cuvântul, frica de după, când nu ştii dacă ai băgat gol, ai tras în bară, ai dat în gropi sau cu oiştea în gardul ilderimei infailibile. El habar nu are ce înseamnă să ştii şi în somn cele cinci citate obligatorii (care se schimbă şi ele cu fiecare lună sau plenară nouă), cele cincizeci de laude obligatorii, cele cinci sute de nume şi probleme pe care trebuie să le eviţi, tot obligatoriu, neamintindu-le nici măcar ca aluzii sau metafore. Eu, când iau cuvântul, cânt la şapte instrumente deodată şapte arii politice, având în vedere şapte auzuri specializate în a te judeca. Nu după frumuseţea vocii tale, baterea în piuă a apei de ploaie, folosirea justă a garderobei de vorbe şi gesturi, ci după subînţeles de: devoţiune, dezinteres în sus, cruzime în jos, imunitate faţă de idei, îndoieli, realitate, liniştire-liniştitoare, crezul nestrămutat în ştiinţa cea mai, în viitorul cel mai, în idealurile cele mai, dar mai ales extazul în faţa genialităţii genialissimului, a genialissimei; de cum deschizi gura, şefii tăi trebuie să simtă că nu eşti mai deştept decât ei, dar nici mai prost ca să renunţi vreodată la admirarea ierarhică, să ştie de la primele cuvinte ce hram porţi, pe cine ai în spate, câtă putere deţii, de cine e temi, cine se teme de tine şi aşa mai departe. Şi toate acestea într-o simplă luare de cuvânt la "diverse", la "mai are cineva vreo observaţie de făcut?"... Dumnealui perora de la Paris, Londra, Bruxelles, de unde a înţărcat mutu iapa. Să-l văd eu aici, ridicând degetul în faţa Carasurducului, acum, că Ilderimului, pe care l-am lins până acum, i s-a făcut vânt spre diplomaţie sau şi mai jos, spre Universitate, sindicate, Ministerul Artelor. Să-l văd gândind nemţeşte, logic, dialectic, în faţa unor foşti ţărani, cobiliţari, hoţi de cai, târgoveţi, unşi cu toate unsorile tribului nostru alutan. Păi, dacă o s-o luăm pe cărarea asta materialist-istorică întemeiată de dumnealui, trebuie s-o spunem pe cinstitele: noi avem la spate şapte dictaturi, şaptezeci de ocupaţii duşmane, şapte sute de ani de robie-robie. Păi nouă ne vinde el castraveţi cu exploatarea omului de către om? Cu acumulările cantitative? Păi noi am păcălit împăraţi, am tras în piept regi şi kaizări, am boicotat toate teologiile, dogmele, credinţele, jucând durac cu dracul şi cu mumă-sa, în ziua de paşti, în cimitirul evreiesc. El ne învaţă pe noi viaţă nouă? Sa fim serioşi; în lumea noastră, când ai ajuns post-mortem statuie, portret obligatoriu la defilări, lozincă pe frontispicii, eşti de mult om terminat: numai în Isarlâkul ăsta amărât sunt pe puţin o mie de garabeţi care ştiu politică şi revoluţie mai multă decât toţi euroonaniştii ăia de latră marxist, cu vitrinele doldora, fără stăpân şi fără lanţ. Îi bag în mă-sa Noi să fim sănătoşi! Să ne cunoaştem lungul fesului, să vedem, mai ales, pe unde ne scoatem cămaşa, în ce gaură de şarpe ne ascundem în caz de "stejar, extremă urgenţă". Nasul meu de veche curvă şi vechi luptător îmi spune că, din ziua în care un anume fin al meu a râs unde nu trebuia de un afiş blagoslovit cu şapte iscălituri şi peceţi (inclusiv iscălitura mea de specialitate), a început o ciuleandră a dracului, care are să ne coste cât nici nu visăm. Mâncăm curcan unde nu trebuie, sub statuia cui nu trebuie, adus aici de cine nu trebuie; care - ca tortul să aibă şi un moţ - a făcut şi un infarct, din motive de frică patriotică şi de dos vopsit cu poezie. Acum, stăm bine, al dracului de bine. Analize, analize, concluzii, hotărâri, măsuri etcetera. Toate acestea nu ar fi ceva deosebit, nenorocirea face că pârţul ăsta local s-a zvonit şi în sus de tot: asta schimbă total foaia, de-acum, pentru orice eventualitate, în vederea unei vizite de lucru - neanunţate, dar temeinic pregătite, acolo, nu aici - fiecare mică anchetă se transformă într-o judecată, fiecare judecată fiind urmată de o sigură şi grea sentinţă. Ultimul conţopist din divan are grijă să-şi asigure spatele, se caută ţapi ispăşitori; trebuie să raportăm că pădurea nu a luat foc, chibritul duşmănos a fost stins din vreme şi cu toată fermitatea posibilă... Noi, aici, acum, ne mâncăm recursul: am rupt-o-n fericire, Olimpio, a cam înţărcat bălaia, morcovul care intră e cât turnul Agiei, vai de cei care n-au noroc în dialectică... Vreau hrean, mult hrean!

Mă simţeam iar bine, chiar toarte bine. Tot timpul în care Naşul îmi ţinuse acest insolit - dar sincer şi convingător - discurs, m-am tot gândit să-l întrerup şi să-i spun că Marx (de ar fi fost să fie în viaţă) i-ar fi dat dreptate, l-ar fi şi aplaudat. Revizuirea aceasta a raportului dintre personalitate şi istorie, dintre idei şi revoluţie s-a făcut, practic, de mult, sub ghilotină, pe vremea acelui înflăcărat Danton pe care îl admirăm atâta. Că frica, FRICA politică, de mult nu mai e un simplu sentiment, ci o valoare, un sistem întreg de valori suprapsihologice: morale, metafizice, soteriologice. Cuvintele noastre sunt prea sărace, sunt şi compromise de uz şi abuz: pe vremea lui l848, de exemplu, nimănui nu-i era frică de cuvântul "manifest": scriindu-şi-l pe al său, Marx l-a conceput şi publicat sub nasul întregii Europe, fără nici un gând de vitejie, teamă, prea mare ascundere: pe atunci, acest "manifest" (care a întors lumea pe dos) era un oarecare act de convingere şi apostolat gazetăresc, gest al unui tânăr filosof de şcoală bună, rentier al unor libertăţi de opinie, sub care, nici el nu-şi dădea atunci seama, punea şi dinamita, şi

fitilul ce vor exploda mai târziu, în l9l7. Mă întreb, dacă ar trăi azi şi nu ar fi un simplu bust din ghips vopsit, ar îndrăzni dumnealui (care se făcea verde ori de câte ori caii de la landou o luau la galop) să sufle măcar cuvântul "Manifest"?...

Limpi, diplomată şi vigilentă, simţind ea că Naşul a cam luat-o câş prin spatele ziarului de perete, o îndemna mieros pe Naşa să cânte doine şi romanţe: ca orice turturea alutană, avea şi voce, şi repertoriu: atât pentru taraf de cârciumă, cât, mai ales, pentru chefurile principiale de la revelioane, nunţi, aniversări... Continuam să meditez(pe coridoarele creierului meu de rezervă) asupra diferenţierilor parşive dintre autoritate, putere (doar proştii şi gazetarii o confundă), poziţie socială şi rang public. Şi valoare. Şi valori. Şi obligaţii. Şi datorii. Sau competenţă. Sau chemare, sau pur şi simplu absurdul unei eventualităţi norocoase, lipsite total de logică şi predeterminism. (În orice caz, părerea mea rămâne fermă: ştabii sunt aleşi de zei, ei se nasc cu o anume steluţă în frunte, dacă ai fi mai atent, i-ai putea depista caracterologic de la cinci-şase ani. Selecţia se face între cei aleşi, nu între cei din masele largi, condamnate la mediocritate chiar dacă s-ar distinge, în şcoli, cu nişte minţi şi caractere geniale. Egalitatea de şanse, ei da, ăsta e luceafărul ce s-a stins pe cerul nostru, definitiv.) Caca de vacă, ar zice Limpi, toată lumea ştie că la noi s-a rupt carul cu proşti. Autoritatea fără putere, puterea fără statut de viaţă corespunzătoare (vilă, maşină, teşcherea şi paşaport la discreţie), puterea socială fără ranguri şi diplome răsunătoare nu înseamnă decât dureri de cap şi vorba Naşului - "morcov" de sus în jos. Viaţa noastră e o simplitate-simplificată continuu; avem un soare, primim totul de la el şi lumina, şi păpica, şi planurile de viitor; el ne plăteşte, el ne sfătuieşte, el ne dojeneşte sau ne reglează. Toată lupta politică a oprimaţilor aleşi de soartă este să ajungă, în umbra lui, sub umbrela lui atomico-administrativă, cât mai infailibili, inamovibili, intangibili. Fericiţi de-adevăratelea, în ţara asta liberă, dar paşalâcă, nu sunt decât Măria sa Magnificul (dar chiar şi el are zile când e chemat la lecţii de înot sub apă, dincolo, la Crimeea peste Mare; atunci îi dârdâie şi lui funduleţul internaţionalist şi izmana acelei noi ordini economice internaţionale). El şi portarul de la sucuri, nea Văduva. Care are un post atât de prost plătit, încât trebuie să fii nebun să-l râvneşti sau să-l controlezi. (Dar şi el, zice Olimpia, după ce a citit regulat toate ziarele - portarii, având timp, citesc până şi articolele de fond - fiind el un moromete bătrân şi prevăzător, îi zise într-o zi schimbului său, Baci Ruxandra: "Măi neamule, ascultă-mă pe mine: vin vremuri grele, dă-ţi doctoratul, că nu se ştie...!")

Naşul turna iar vin în capul Marelui Învăţător-Unu, înjurându-l. Leana-Toanta trebăluia prin bucătărie. Naşa noastră îşi lălăia, în triluri şi gâlgâieli tismane, doina începută; "cin se ia cu mine bineee...", afară parcă tuna sec, se apropia, probabil, o ploaie promisă de trei luni de meteorologi. Totul era bine, în cea mai bună din lumile posibile, când, ca în actul trei al unui vodevil de bulevard decadent, sună zdravăn, vigilent şi sperios..., afurisita de SONERIE. Se făcu brusc linişte. Linişte grea. (La început poate că a fost Cuvântul: dar tot atunci trebuie că a avut loc şi o simplă sonerie. The little bang.) Zdrr, zdrr, zdr. Apoi, după un timp de încremenită aşteptare, iară: zdrrr, zdr, zdrrrrr... Acum, această a doua strigare a îngerului ni se păru tuturor mânioasă, cu nervi, plină de spaime şi ameninţări.

- Mă duc să deschid, zise Limpi, cu o voce care mi se păruse vernil: nu e cazul să pierdem ceea ce nu mai avem de mult.

Deschise. Zâmbea! Ca Măria Antoaneta în ziua când...

Prin uşa larg deschisă, rânjind în şapte unghiuri ascuţite, ni se înfăţişă, în toată splendoarea înălţimii sale de barză foarte albastră, însuşi teribilul Osmanescu, în uniformă. Cu decoraţii. Şi cu o floare roşie în mâna grea. În urma lui, ca nişte cariatide rebutate, cu feţe palide de manechine la solduri, aşteptau, ţepeni, doi gealaţi în civil, tăvăliţi şi destul de murdari. Acum păreau a fi nişte bieţi orfani, făcuţi - cum ziceau confraţii mei de la birtul ostrogot - de-a-npicioarelea, în gară, iarna, din cauza întârzierii personalului de Caracal.

Discuţia începu frumos, cu he-he-he, hi-hi-hi din ambele tabere. Ia te uită ce surpriză!? Munte cu munte, darmite...

- Stimată şi iubită doamnă şi tovarăşă Olimpia Candid, începu să-şi recite poezia dantura lup-bătrân Osmanescu, v-am adus o floare în semn de admiraţie. Sărut mâna, coană Tutilă Doi (sublinierea "doi" îl izbi pe Tutilă ca un bici peste obraz), sărut mâna: dumneavoastră în vizită aici? Te salut, tovarăşe Tutilă, sunteţi o surpriză, vă credeam la cocteilul oferit de doamna Caftangiu în cinstea noii echipe! Sau nu mai faceţi parte din...? Vă înţeleg, vă compătimesc! Iubiţi tovarăşi şi prieteni, vă întrebaţi, desigur, de ce am venit cu aceşti doi băieţi ai mei? Hm-da: nu e pentru ceea ce vă temeţi. Deocamdată, nu e! Doamnă Olimpia - de mâine-poimâine vă spun "tovarăşe directoare" - aceşti doi găgăuţi ai mei (băieţi buni, altfel, doar că-s cam iuţi la mânie), dintr-o regretabilă confuzie, l-au cam buşit în întuneric pe distinsul dumneavoastră soţ. Trebuiau să înghesuie un alt autocefal, au greşit adresa. I-am adus ca să vă ceară scuze. De asta mi-am permis să vin personal, fiindcă eu le-am dat ordin să vă stea pe lângă casă, să vă păzească de duşmani, să vadă şi cine vine şi cine nu vine să viziteze această preţioasă statuie. Al cărei loc, s-o spunem verde şi pe faţă, nu ar fi aici!

Limpi fu prima care scoase capul de sub apă.

- Văi, văi! exclamă ea în dialect, în tonul acela teatral, care de mult nu mai era nici fals şi nici teatral. Trebuie să fim tăbărâţi de cinste, ştiindu-ne atât de bine păziţi. Soţul meu, e adevărat, a fost nu buşit, cum ziceţi dumneavoastră, ci bătut măr - s-a întors de la o întâlnire ca o vânătă de pe grătar: şi bătut, şi cu cureaua pantalonilor tăiată...

- ...Şi cu ceasul luat, adăugai eu, ceea ce nu îndrăznisem să-i spun scumpei mele consoarte de la început: ceasul acesta de mână, era cadoul ei. Primul ei cadou.

- Hm, hm, râse Osmanescu. Cum s-ar zice: şi bătut..., şi cu banii luaţi, vreau să zic, ceasul luat. E-hei, asta-i viaţa, ceasul rău, nu e bine să ieşi serile în pădurice hăulind: e plin peste tot de ţânţari, mai ales acum, că a plouat cu surprize, demisii, rotaţii şi

maziliri... Băăă, se răsti cazon la cei doi subalterni, uitaţi-vă pe cine aţi lovit, în ce cap aţi dat! Să-i cereţi imediat iertare, în public. Aici, cu martori!

Djugaşii luară poziţie de drepţi şi, ca nişte autentici figuranţi într-o comedie satirică antimilitaristă, rostiră deodată şi în tonul urlat cu care se strigă, la aeroport, "să trăiţi"-ul către şefii de stat ce binevoiesc a ne părăsi ţara:

- Am greşit, vă cerem iertare!

Se cutremurară icoanele, se clătină statuia, tăcuţii ăştia aveau nişte glasuri formidabile. Mie mi se adresau. O privii pe Limpi, pe Tutilă, pe Karlie: ce era să fac? Am înţeles care era situaţia (după zâmbetul vânăt al berzei Osmanescu, am înţeles şi cam încotro merge istoria contemporană), aşa că, înghiţindu-mi onoarea jignită, din rebuturile mele de bărbăţie şi conştiinţă, îmi confecţionai pe loc un surâs blând, ieftin, extrabugetar. Ridicai mâinile (în semn de predare), coborâi steagul de luptă; oftai turcit, exclamând cu suavitate, cu smerită pioşenie postrevoluţionară, în stil aragono-sartrist, următoarele:

- Domnilor bătăuşi, vă iert: în numele Lui - arătai spre bronzul bărbos, pe care șiroia încă vinul Naşului Tutilă - şi în numele progresului înainte şi în sus. Trăiască pacea, trăiască clasicii, jos cu aţâţătorii la o nouă revoluţie, jos cu revanşarzii, cu vizioniştii şi revizioniştii de pe Wall-Street.

Urarea mea plăcu tuturor: hă-hă, behăi Tutilă, hi-hi, chicoti Naşa noastră. Toanta îşi făcea cruci, Osmanescu sări cavalereşte şi mă pupă cu forţă. Pe amândoi obrajii. (Pielea îmi ardea. Năpârleam. Simţeam, vorba lui Napocos, adunându-se în guşă, ca la vipere, veninul. Venin pentru cel puţin o sută de muşcături mortale.)

- Şi ceasul? întrebă Limpi. Nu ne pupăm decât după jaf, nu în timpul lui.

Ceasul meu reapăru. Avea cureaua ruptă. Apărură şi buletinul, şi carneţelul cu numere utile de telefon local: nici nu observasem când îmi fuseseră "sustrase" profesional, în timp ce eu încasam loviturile prevăzute în protocol. Bulă-ul care mi le puse în palme mi le numără de parcă ar fi fost sutele câştigate la loterie.

- Ei, îşi frecă palmele uniforma eu decoraţii, acum, că totul a revenit la normal, cred că putem ciocni un pahar din vinul acela oficial. Ciocnirăm. Băurăm. Nu ştiu de ce, aveam impresia că acum i-a venit rândul Naşului să fie rupt în bătaie. Osmanescu se uita la el ca la un câine turbat. Naşul, trezit complet din fumurile beţiei, îşi scoase de undeva un carnet mare, roşu, plin de însemnări; îl frunzărea alene, cu aerul acela grav, de prezidiu şi şedinţă, de parcă s-ar fi pregătit să tragă concluzii şi grave critici. Figura nu prindea, Osmanescu îl privea încruntat, ca un şarpe uriaş pândind o găină hipnotizată. El nu venise cu un carnet roşu, ţinea sub braţ un dosar. Un dosar... foarte dosar.

- Acum, că am băut din vinul ăsta al prieteniei veşnice, ciripi a mea soţie, poate ar fi bine să vă executăm, mult stimate tovarăşe colonel, o arie naţională... sau o bătută strămoşească?!

- Dacă-i chef, chef să fie, rosti tuşa noastră înscriindu-se şi ea în diplomaţia momentului.

Osmanescu însă era mare, era tare, era acasă la el. Ne măsură pe rând, muşcă mânios dintr-o pulpă friptă, bău ca un zaporojan direct din sticlă. Era o forţă: privindu-i numai mâna grea şi păroasă, simţeam cum devin un simplu obiect nefolositor, uitai de bunul Dumnezeu şi de confraţii mei ("filosofi din toată lumea, ajutaţi-mă!") într-o gară părăsită, din care nu mă va mai salva nimeni, nici dacă la Înalta Poartă vor veni la putere foştii mei elevi daco-romani şi galgoţi din Genopolisul gloriei mele apuse.

Limpi se pregătea să sară, se răzgândi, o trase pe tuşa.

- Hai, Naşă, îi zise cu subînţelesuri, hai să ajutăm fata să spele vasele murdare. Aici, pare-se, se vor spăla alte marafeturi. Nu ne interesează futurologia altora!

Ieşiră încet, de-a-ndăratele, printre cei doi caftitori de serviciu.

Osmanescu avea un plan.

- Voi, li se adresă celor doi rintintini, voi mergeţi şi mi-l aduceţi pe viermele ăla artistic de la teatru. Ăla cocoşatu. Vă aşteaptă în hol, vedeţi să-şi schimbe izmenele, a făcut pe el de frică de trei ori, de când ştie că îl stimez în mod special. Să fie cu portar, cu pompieri, cu toţi hamleţii lui, dar să aducă şi o targă de prim-ajutor. Vreau să curăţ casa asta de greşeli politice grave!

Gealaţii ieşiră salutând tare "să trăiţi, am înţeles!". Tutilă, căutând în carnetul său roşu ziua de ieri, tremura ca varga.

- Cred că e cazul să plec şi eu, zisei, încercând să fiu nonşalant şi cât mai indirect. Nu îmi place când se văruie, când se spală, când se repară baia înfundată. Nu-mi place. Prefer să duc gunoiul...

Salutându-l ceremonios, mă îndreptai spre bucătărie.

- Stai! auzii în urma mea

Acest strigăt era un ordin, şi acest ordin reverbera în memoria mea prin trei caverne coborânde. Am stat. M-am aşezat. Mi-am turnat. Vin. Am băut. Singur. Doi vulturi pleşuvi - eu fiind pe post de cadavru - continuau să se înfricoşeze reciproc.

Tutilă, se pare, avea nervii mai slabi. Sau mai slăbiţi. Se ridică în picioare şi scuipă în lături. A obidă, sictir, m-am săturat.

- Nu mai eşti cine ai fost, nene, îi zise de la obraz lui Osmanescu. Ilderimul cumnat care ţinea umerii pentru tine a fost numit departe, în cimitirul elefanţilor. La Înalta Poartă, iubitul nostru Magnific pregăteşte o altă echipă de viziri. Mai puţin osmanlâie, mult mai puţin favorabilă satrapilor din provincii... Tovarăşe, îi zise cu arţag, vei merge şef de fermă în baltă, să vezi cum se lucrează cu zebre şi leproşi. A cam înţărcat bălaia. S-a dus traiul bun la o agie grasă, lângă dosul durduliu al frumoasei Caftangioaice... Da, da!

Atât a apucat să rostească Naşul Nostru. (Recunosc, cu mare curaj: se vede că acest Tutilă doi nu trecuse prin nici o reeducare prin foame, bătaie şi muncă patriotică, exterminantă.) Cum zic, atât a apucat să spună, fiindcă pe loc îmi fu dat să asist la două palme zdravene, ce-i fură aplicate perfect profesional pe ambii obraji. Se clătină, sângele îi ieşi din nas. Osmanescu ştia să lovească, era un artist în meseria sa. Credeam că Tutilă va replica. Mă înşelai. (Femeile auziseră palmele, priveau din uşa bucătăriei, dar nici una nu crâcnea în front.) Cel lovit se şterse, oftă, apoi, scoţându-şi din buzunar un carneţel tot roşu, îl trânti pe masă şi strigă cu vocea lui de zile mari:

- Nu în mine ai lovit! Ai lovit în "calitatea" mea! Vei răspunde în faţa Divanului.

Osmanescu îi mai trânti doi pumni zdraveni după ceafă. Apoi, apucând-l de subchelie, îl scutură ca pe un câine înecat. Între timp făcu loc pe masa ospăţului şi deschise acolo dosarul gros, învelit într-o mapă neagră de vinilin. Cu voce grea, începu să citească acatistul:

- Mie îmi arăţi carnetul roşu? Mie? Care ştiu pe câţi i-ai turnat, pe câţi i-ai vândut, trimiţându-i la puşcărie, ca tu şi neamul tău să ajungeţi ce aţi ajuns!? Am aici, îi striga din ce în ce mai tare Osmanescu, toate declaraţiile legate de trădările, matrapazele, crimele tale. Taci - că altfel îţi rup dinţii din gură, bandit futurolog ce-mi eşti! Ştim cum ţi-ai obţinut - la seral, dar la zi - bacalaureatul. Iată şi adevărata diplomă de licenţă în drept, luată pe nedrept, cu ajutorul unui frate care e mare, mare de tot. Iată şi lista plocoanelor duse ca să ţi se dea doctoratul în istorie veche.

Auzi, istorie veche! El, care confundă şi azi literele chirilice cu răboaiele de hoţ de cai ai strămoşilor săi! Taci că te înec într-un singur scuipat! Ştim cine ţi-a scris şi teza aia de o treci în toate listele cu titluri şi lucrări universitare: am aflat şi cât i-ai plătit negrului tău şi cu cât i-ai rămas dator. Ştim cine ţi-a scris şi cele trei cărţi despre geniile din Isarlâk, ştim şi cum s-a născut şi celebra Istorie a Teatrului din Municipiul local. Vine acuşilea viermele ăla artistic, va declara în genunchi de unde aţi furat documentele, cine e autorul textului original, cum aţi împărţit banii... Cunoaştem şi povestea cu cârciumile, şuşanelele şi bâlciurile folclorice care îţi plăteau şpagă lunară: jidovului Feldmann i-ai luat pe nimic biblioteca în trei limbi şi aparatul de röntgen portativ pe care l-a primit din Olanda; lui Sommer, căruia încă nici nu i-a sosit paşaportul, i-ai şi trimis vorbă că ai pretenţii la pianul fiului său. Cu popa Vichentie faci afaceri, închiriind cripte de marmură; cu directorul de la Vinalcool, aţi pus mâna pe gheşeftul cu nunţile la restaurant sau la ţară, sub cort militar. Chiar şi pe autocefalul ăsta (am înţeles că de astă-dată e vorba de persoana mea) l-ai numit în post luându-i neveste-sii, care ţi-e văruşană de sânge, ultimele ghiuluri ce le mai avea. Colonelesei care, chipurile, v-a lăsat vila, întâi i-aţi otrăvit câinele, ca apoi să declaraţi că a murit, biata de ea, de dorul câinelui. Este? în străinătate ai luat valută de la rudele viitorului socru, deşi ştiai atunci că acest socru are de gând să o şteargă, porcul. Taci! Ai rupt logodna fiică-tii, dar ai rupt-o abia când ăia o şterseră de mult spre alte zări mai calde şi mai fără de dosar. Tu vrei să mă trimiţi pe mine în agricultură, cu vieţaşi, la ferme model cu deţinuţi ca ăsta, foşti universitari, idealişti şi romantici? Tu? Pe mine?

- Am şi eu dosarele mele, strigă, dar cu trei semitonuri mai jos, Naşul nostru (despre care acum aflasem că a cam curăţat-o pe Limpi de inele şi cercei). Ai ucis oameni, oameni nevinovaţi!

Contraargumentul era tare de tot: mă şi privea oarecum. Devenii dintr-o dată foarte atent

Osmanescu nici nu se miră, nici măcar nu se enervă.

- Desigur. Am ucis. Recunosc. Dar i-am ucis în mod cinstit. În numele unei idei. Chiar dacă ideea asta s-a tot schimbat. Am ucis, de pildă, reacţionari pecenegi, fiindcă cei care îmi dădeau ordine... (purtau fes, păreau turci) erau la putere. De unde era să ştiu că, mai târziu, unul câte unul, au s-o şteargă englezeşte, optând pentru naţionalitatea lor de rezervă? Acum, dacă vor veni - cum se aude - pecenegii la putere, voi trage în fesuri, în turbane: vinovaţi, nevinovaţi, eu sunt soldat, îmi fac datoria, fără să gândesc sau să crâcnesc. Revoluţia continuă, ea cere mereu duşmani şi pedepsiri exemplare, eu sunt braţul cel lung al ei, dacă mâine se cere capul fratelui meu, îl tai fără nici o milă...

- N-ai nici un frate!

- Norocul meu... Dar tu, Tutilă, ai unul. Unul mare de tot. Despre el vom sta noi de vorbă pe-ndelete, dar nu înainte de a-ţi mai trage două labe, ca să simţi şi tu puterea populară. Mama ta de bandit, câine şi păduche futurolog!

Palmele promise fură date, sonor, la rece. Chelia beglerbeiului se înverzi, se înroşi; tuşa, în uşa bucătăriei, se lamenta ca o chivă proastă: "Vai, vai, altfel mi-am închipuit eu viaţa!" Limpi tăcea, eu mă gândeam la anonimele morminte din Insula Șerpilor, acolo unde au pierit, întru progres şi viitor luminos, confraţii mei "romantici" şi chiar "idealişti". Karlie părea şi el vexat şi jignit, nu mai zâmbea nici glorios, nici victorios, ar fi dorit să se spele pe mâini, nu avea mâini, ar fi dorit să strige, sub spânzurătoare, o lozincă vitează, era imposibil, nimeni nu-l mai băga în seamă.

Zbârnâi afurisita-mi sonerie (o schimb, mama ei de spaimă-rea, trebuie să găsesc ceva care să sune ceva mai paşnic). În uşă, ca nişte sperietori muiate de ploaie, apăru o întreagă coloană de prim-ajutor şi salvare Cruce Roșie. Viermele artistic, cocoşat şi ambiguu ca o hârtie igienică recuperată, se închină de trei ori, în trei culori diferite. Declara - cu o voce de proaspăt castrat - că el e gata să-l ducă pe Marx unde trebuie, unde îi este locul.

- Unde? întrebă Osmanescu, căruia servilismul paleolitic al acestui nevertebrat îi făcea o deosebită plăcere.

- Unde propuneţi dumneavoastră, zise oxiurul ghebos, dar intelectual, în direcţiune, sub portretul obligatoriu, în holul teatrului, să primească publicul, în sala de repetiţii a actorilor, să fie prezent, ca simbol şi spirit, la toate frământările colectivului. Teatrul, după cum a spus-o însuşi Magnificul nostru, este o oglindă a realizărilor societăţii noastre, el este autorul acestei oglinzi, aşa că...

- Aşa că... Aia a mă-tii de talangă a berbecului mort, i-o tăie Osmanescu. Îl duci deocamdată la magazie, la debara, la crematoriu. Nu e revizuit, situaţia lui - din cauze pe care nu le vom discuta aici - e nesigură şi provizorie.

- Perfect, se bucură amoeba teatrală. Asta e şi părerea tovarăşului Carasurduc, de la care am primit un telefon confidenţial. Avem la recuzită o cameră specială, rezervată exclusiv pentru eroii negativi. De altfel, cred că gazdele lui de aici vor veni personal să se convingă de ospitalitatea instituţiei noastre.

- Noi? exclamă mirată Limpi. Ce să căutăm noi la Teatru?

- Tovarăşii clin conducere mi-au spus la telefon că aşteaptă un raport de la tovarăşa directoare Olimpia, în legătură cu modul în care s-a operat acest transfer.

Intrară doi portari speriaţi, păreau gropari amatori, tremurau ca frunza plopului. Urmă şi un moşneag ceva mai brav, purta pe braţ o banderolă de Crucea Roșie. Marele Învăţător fu coborât cu grijă, întors şi culcat pe o brancardă cu faţa în jos. Limpi găsi că nu e bine aşa - la noi, morţii se duc descoperiţi la groapă, să-i poată vedea Cerul înainte de a coborî în veşnicia lutului -, încât ordonă să fie întors "Karlie al nostru" cu faţa în sus. Fu înhăţat şi postamentul băiţuit. Întreagă această suită, însoţită şi de cei doi tătari din paza casei mele, o luă pâş-pâş pe scări.

De astă dată ceva, undeva, se mişcă în aşa-zisul meu suflet.

- Limpi, i-am spus, cred că e de datoria noastră să-l însoţim. Aici va continua războiul Troiei, noi să participăm la funeraliile lui Achile.

Limpi gândi, gândi - apoi se lumină brusc.

- Bine zici, bărbate: e mortul nostru, pământ din vechi pământ şi sânge din latinul nostru sânge... Mergem să-i cântăm un aleluia!

- Bine faceţi, aprobă Osmanescu. Noi aici vom continua tratativele de pace.

Înţelese şi tuşa că e de prisos. Leana Toanta o sprijinea de braţe, plângea şi blestema, nimeni nu o băga în seamă. Osmanescu, vesel şi ferice, ne strigă "la revedere!", Naşul Tutilă părea şi el mai oxigenat. Tratativele continuau, deci nu era totul pierdut. (Palmele nu contau: ele, în colţul nostru de lume nouă, aparţineau de fapt unui protocol arhaic, devenit local-patriotic: numai cine nu are obraz nu ştie ce sunt palmele...)

Tăcuţi, coborârăm scările blocului, ieşirăm în Pandurii Noi. Ploaia mai cădea, dar fără convingere, fără entuziasm. O dubiţă albă, de Crucea Roșie, ne aştepta. Ca pe un bolnav de infarct, îl întinserăm pe spate. Un pompier bătrân îl păzea. Eu şi Limpi ocuparăm locurile rezervate, în această dubiţă a "Salvării", rudelor speriate de accident sau nenorocire. Limaxul teatral, devenit dintr-o dată şeful acestei nocturne procesiuni, se instala în locul mai de elită, lângă şofer. Djugaşii arnăuţi în civil îşi aveau maşina lor, ascunsă undeva după tufele unde fusesem bătut nu cu multe secole în urmă.

Maşina demară, mortul începu să se legene pe brancardă. O privii în ochi pe Limpi. Era speriată, abia acum realiza magia simbolică a călătoriei noastre. Prin geamul lăptui nu zăream nimic, auzeam doar rafalele ploii ce se dezlănţuise.

- Nu a murit nimeni, i-am spus, nimeni nu e accidentat!

- Mi-e frică, îmi răspunse, mi-e frică, iubitule, că noi doi suntem cei pe care el îi însoţeşte cu Salvarea. Nu trebuia să plecăm de acasă!

- Nu trebuia nici să ne naştem. Lasă, ai să vezi, tot răul e spre bine.

- Şi invers! replică speriata mea soţie.

Îi apucai mâinile, i le strânsei tare, tare: erau reci, tremurau.

Pompierul bătrân îşi aprinse o ţigară puturoasă:

- Se poate fuma, ne zise: ăstuia tot nu-i pasă!

C A P I T O L U L A L X I I I - L E A

În care eroii noştri fac cunoştinţă de-aproape cu latura nevăzută a unui teatru şi a cavelor lui. Ajung, după o complicată preambulare iniţiatică, în magazia în care, alături de alte ghipsuri şi butaforii istorice, este aşezat, spre veşnică odihnă şi uitare, şi bustul marelui clasic. Are apoi loc o lovitură de teatru, după care eroii noştri obţin cerescul favor de a trăi împreună un experiment sublim de condiţie umană, modernă şi contemporană...
Cheful celor puternici continuă. Istoria, ca un buldozer orb şi crud, merge înainte, tot înainte.

Teatrul nu era luminat. Intrarăm ca hoţii, în mare tăcere. Totul părea o criptă tainică, enormă, aparţinând unui trib şi unei religii în inexplicabilă dispariţie. Aici, îmi spuneam, îşi dorm somnul de veci adevărurile şi minciunile, speranţele şi amăgirile deşertăciunilor noastre. Mirosea, de altfel, a cuvinte ucise, a fraze intrate în putrefacţie. ("On commence à ecrire - o spunea unul din marii dramaturgi francezi ai ultimului val de teatru latrono-invertito-porno-stânga - dès qu'on a cessé à trahir.") Personal, detest această formă de Cuvânt şi Viaţă. Într-o lume în care până şi copiii de la grădiniţă joacă teatru, se prefac, poartă mască (şi nu una, ci zece), o artă a transsubstanţializării caracterelor şi destinelor mi se pare inutilă şi falsă. La fiecare colţ de stradă, în fiecare mic apartament, au loc mărunte tragedii şi uriaşe triste comedii, mult superioare, ca adevăr şi lacrimă, faţă de tot ce au spus clasicii despre comedia umană. Un Hamlet, de pildă, care, ştiind foarte bine cine e ucigaşul tatălui său, se preface totuşi a fi recunoscătorul şi supusul câine al acestuia, mi se pare mult mai dureros şi mai tragic decât sunt răzbunările cavalereşti ale prinţului Danemarcei... Un Richard al III-lea, devenit simbol de omenie şi eroism, adorat în temple de poeţi şi preoţi, iată o tragedie modernă potrivită cu istoriile ce le trăim. La noi, Godot a sosit, o mie de măscărici îl aplaudă şi îl adoră; Godot e un Nimeni şi e totuşi Totul; se simte bine şi, ceea ce e o adevărată, uriaşă nenorocire, Godot al nostru nu mai pleacă, nu vrea să plece, nici nu are unde... La noi, Regele ne meurt pas, încalecă pe două milenii de istorie, îşi pregăteşte din viaţă nemurirea obligatorie şi definitivă... În Franţa, câţiva funcţionari plictisiţi se miră văzând că trece în goană şi bubuind un Rinocer. La noi, zece rinoceri pensionari, visând la cafea şi evenimente, aşteaptă de zeci de ani, inutil şi stupid, să vadă Omul-om sau măcar Copilul-copil, trecând în fugă, gol, prin oraşul definitiv rinocerizat, trăind rinocereşte, fabricând şi vânzând rinocerită diplomaţilor Béranger, veniţi în vizită de admiraţie şi schimb de experienţă.

Treceam acum, în şir indian, prin scena goală, prin scena pe care nu a putut fi întruchipat nici un personaj de ţăran sau miner adevărat: aici, susţineau atotştiutoarele "Gaiţe" ale soţiei mele, problemele poporului real sunt reduse la diferite caraghioslâcuri în care sunt demascaţi (cu mare simpatie şi înţelegere) nu hoţii şi criminalii cei mari, ci mărunţii afacerişti, bişniţari, contabili, curve, directorii ce iau mită, foarte rar miniştri ce călătoresc prin străinătăţuri cu secretarele lor, fufe cochete şi dame nebune... Şi totuşi, scena, înconjurată de draperii negre, uriaşe, mă înfioară. Sacrul - de altar, de jertfă, de templu păgân - persista. Poate că aici va fi decapitată limba noastră, poate că pe această scenă vom urla, în ultimă disperată agonie, "Adio, Europa!", în timp ce balaurul asiatic, ce ne ţine de mult în ghearele lui, ne va mastica încet-încet, sub ochii cretini ai presei libere internaţionale... Parcă eram în infern, dacă aş fi rupt o scândură sau un petic de cortină, ar fi curs sânge; sânge adevărat, şi nu cerneală roşie de recuzită.

Începurăm, pe trepte spiralate, să coborâm spre subsoluri. Viermele artistic care ne conducea, deşi nu ne cunoştea deloc (nu făceam parte din lista celor de care se temea), ţinu totuşi să ne dea câteva explicaţii. De specialitate, bine-nţeles.

- Am introdus, ne spuse el, câteva reforme ideologice, principiale, în sistemul de organizare a acestor magazii de costume vechi şi recuzită. Teatrul nostru, poate că ştiţi, are o vechime de o sută douăzeci şi cinci de ani. Înaintaşii mei păstrau costumele clasificate haotic pe categorii de epocă, autori, piesă. De pildă: tot Molière la un loc, tot Shakespeare la fel. Noi am introdus, în clasificarea acestor bunuri, lupta de clasă ca principiu social-politic, ca motor al istoriei. Sper că mă înţelegeţi, nu-i aşa? Drama şi comedia fiind feţele istoriei, iar motorul ei rămânând lupta veşnică între exploataţi şi exploatatori, ne-am gândit la o mai marxistă reorganizare a acestui haos. iată, de pildă, trecem acum prin trei săli rezervate exclusiv costumelor pentru regi, împăraţi, voievozi, boieri, mitropoliţi, moşieri, vechili, cămătari, birocraţi, activişti abuzivi, burghezie şi chiaburi de ultima oră... Poftim, pentru ţărani, cum vedeţi, dispunem de două camere separate: prima e cu costume de sărbătoare, pentru vodeviluri, imne, montaje poetico-patriotice: a doua sală e rezervată pentru zdrenţele naţionale ale ţăranilor bătuţi, jefuiţi, morţi de foame sau ucişi de jandarmi în diferite răscoale. Acelaşi principiu îl veţi observa şi la capitolul "muncitori": iată o sală cu salopete noi, căşti albe, cămăşi romantice, pentru dansuri tematice, pentru scene vivante, sărbătorind diferite eliberări, insurecţii şi victorii sultanale de tot felul. Iată acum, dincoace, avem rămăşiţele lumpenpro-letare din trecut, şepci leniniste, tiparniţe, şorţuri de forjă veche, costume de ilegalişti, pe categorii: ilegalişti în libertate, în anchetă, la puşcărie.

- Splendid, exclamă Limpi, e cât se poate de sugestiv, de convingător. Păcat că Marx, el însuşi, nu poate să vadă ce vedem

noi. Un lucru aş vrea totuşi să vă întreb: când căutaţi ceva, găsiţi repede? Vreau să zic: ordinea asta nouă e practică pentru munca dumneavoastră?

- Pe dracu! exclamă viermoidul cu mustăţi englezeşti. Există categorii întregi de eroi pozitivi care nu intră în nici o clasificare pe clase sociale antagoniste. De pildă: cocotele bune, reginele modeste, dansatoarele triste sau pur şi simplu pipiţele şi fufele, victime nevinovate ale societăţii de consum, trăind însă într-o societate unde nu ai ce consuma sau te consumi singur...

- Cărturarii, dascălii, intelectualii..., ţinui eu să adaug şi punctul meu subiectiv de vedere.

- Exact, mă aprobă ghidul savant. Totuşi, cu cărturarii, am optat - şi mi se pare că am făcut o treabă excelentă, cu adevărat revoluţionară - , am optat conform principiului sacrosanct: "cine nu e cu noi e împotriva noastră!". Doi ziariști americani, în vizită, au fost de-a dreptul încântaţi când le-am expus punctul meu de vedere. Da, tovarăşi şi prieteni, cărturarii, intelectualii - şi cei care gândesc, şi cei care citesc numai - i-am împărţit în două categorii, în două săli pe cei pozitivi, care au luat apărarea cauzei, i-am băgat împreună cu duenele, servitorii buni, curtenii cinstiţi; pe cei suspecţi şi periculoşi - şi ăştia sunt majoritatea în literatura dramatică universală - i-am pus... o să rămâneţi miraţi... În sala militarilor. Da. Am zis: armele şi armatele, gânditorii şi ideile, locul lor, în istorie şi teatru, e împreună. Ei, desigur, am avut şi mari necazuri: de pildă, cu preoţii, cu mitropoliţii. Nu ştiam unde să-i plasăm. Lângă regi, bufoni, savanţi, sau între diferiţi căpitani şi colonei? Credeţi că e uşor? Nu e deloc uşor. Am consultat, în această privinţă, pe tovarăşul Mitropolit al Isarlâkului. Ce credeţi că ne-a spus? "Unde o vrea Domnul!" Dar între ce înţelege el prin "Domnul" şi ce înţelege Ministerul Reeducaţiunii sau Consiliul local de modele şi idealuri poate fi o diferenţă ca de la cer la pământ, nu? Alte ciorbe, alte linguri, alte gusturi... Ceea ce trebuie să vă mai spun e faptul aproape miraculos că acest sistem de clasificare al nostru inspiră şi oferă idei noi moderne, tinerilor regizori puşi pe reconsiderarea totală a textelor vechi. E destul să intre vreunul din ei în aceste magazii ale mele, şi deodată ne pomenim cu o viziune nouă, fantastică, a textului clasic; e destul ca respectivul regizor să îmbrace un rege în bufon şi un bufon în mareşal - vă dau un exemplu la simplă întâmplare - şi modernitatea viziunii sale e gata. La ultima noastră premieră, am jucat un Eschil în salopete şi acum avem în repetiţii un Molière conceput în costume naţionale şi pe muzică de cimpoi şi fluier...

Eram uimiţi de câte auzeam, şi mai uimiţi de această imensă junglă de costume, epoci, eroi şi antieroi cu nemiluita. Mirosea cumplit a şobolani hipererotici, a cârpe în lentă putrefacţie şi a piei unse cu toate unsorile. Râncede. Încremenirea acestor obiecte ce serviră cândva pentru a trăi şi a muri în umbra unor mari cuvinte, rostite frumos, zvârlite cu artă spre sală (sau spre neant), părea a ascunde o taină, o mare suferinţă, un adevăr bătrân, nemuritor, o metaforă şi o morală melancolică, de bâlci al tuturor deşertăciunilor. "Viaţa aceasta e umbră şi vis", era cântecul favorit al acelui bătrân ţăran cu care mi-am împărţit celula de lepros...

Ipochimenul ghebos care ne servea explicaţiile sale de ghid şi savant-la-el-acasă nu mai părea deloc laş şi speriat, aşa cum îl văzusem în clipa în care, verde şi pământiu, fu înfăţişat lui Osmanescu, în antreul luminat al apartamentului meu. Între atâtea glorii şi mărimi care au murit - prezente doar ca numere într-un inventar peste care stăpânea doar el - era normal ca dumnealui, rămas victorios şi în viaţă, să se simtă superior şi deştept. Trăim într-o epocă bizară, simplul fapt de a reuşi să nu faci puşcărie (de pildă) echivalează cu o diplomă de inteligenţă, abilitate şi clarviziune. Dacă, pe deasupra, ai reuşit să "procuri" şi o diplomă tară să fii bănuit că ştii mai mult decât se cuvine, ocupând un post comod, cu maximă şi multilaterală incompetenţă (schimbându-ţi "convingerile" după cum bate vântul şi vorbirea după cum scrie în ziare), atunci te poţi considera un om ajuns, fericit, "în pâine".

Oxiurul teatrolog părea a fi unul din acei bravi funcţionari ai adaptării, poate chiar un artist în lingere şi servilism, profesându-şi supunerea cu eroism, demnitate şi chiar cu multă, foarte multă "ştiinţă". Mirosea a lichea şi a vierme, avea şi o privire de porc blânduţ, râmând paşnic în Cultură şi Litere; îi pre-simţeam mâinile, pe care şi le freca popeşte, ca fiind umede, moi, fără oase. Cred că, serile, scrie mici denunţuri (care, mai nou, se numesc "rapoarte"), ziua povesteşte bancuri juste: de altfel, citeşte just, propune just, negândeşte tot just, lăsându-se mituit numai în condiţii modeste şi discrete, cu acoperiri şi complici grei şi cu spate. Acum dăduse lovitura cea mare: se oferise să-i acorde azil bustului marelui învăţător. Fusese ascultat, se trimisese după el. Noaptea. Executa acum, cu deliciu şi bune speranţe, o sarcină delicată, politică, ideologică, culturală. Aprindea luminile prin magaziile prin care treceam: mirosea tot mai greu a pivniţă, celular, reduit, catacombe, în spatele nostru, un portar tot speriat şi un pompier de serviciu (cu pleoape roşii şi cască tot roşie) cărau, cu o brancardă militară, ghipsul în cauză şi postamentul său. În urmă, mâncând seminţe, venea unul din civilii care mă bătuseră: celălalt dispăruse.

Ajunserăm, în sfârşit, în ultima debara de recuzite. Un bec chior ilumina icteros o cameră fără ferestre, fără aeraj. Până a ajunge aici, trecurăm prin mai multe magazii pline de lampadare, vase, săbii, halebarde, puşti, pistoale, şi chiar tunuri (elisa-betane); acum, aici, se părea că am ajuns la capătul lumii şi al istoriei ei. (Sau la începuturi, fiindcă ceea ce se vedea părea a fi ilustrarea suprarealistă a dictonului păgân: "la început a fost HAOSUL".)

- Unde să-l? întrebară brancardierii, sătui de cărat.

- Acolo, în colţ, le indică reprezentantul dramaturgiei: nu va fi singur, nu se va plictisi. Ha-ha!

Râdea, în felul său invertit, filibustier, dar râdea. Această ultimă cameră de recuzită era plină de statui, busturi, capete şi fel de fel de membre-dezmembate. Statuia unui comandor domina în colţ: dar era oare a Comandorului? Nero, Caligula, Cezar, diferiţi decebali şi burebişti de ultimă ediţie, Dracula-Ţepeşi, alţi mari viteji, martiri sau călăi ai istoriei noastre (pro - şi antiotomane, pro - şi antihabsburgice, pro - şi antiruseşti) zăceau de-a valma în acest imperiu palid de uitare, scârbă şi

amestecătură batjocoritoare. Nu lipseau, bine-nţeles, nici marii dictatori; Hitler (în trei ediţii) se odihnea paşnic lângă un uriaş Stalin şi alte vreo cinci statuete mao (daruri dintr-un turneu uitat). Mussolini nu se zărea, în schimb se părea că Napoleon, cu capul spart, zăcea pe burtă lângă un Danton sau Robespierre (cine îi mai deosebea?) din papier-mâché. Marx al nostru fu răsturnat pe spate în colţul în care mi se părea că domină capetele tăiate. Deodată, Limpi tresări ca electrocutată: se uită spre uşă, ceva nu i se părea a fi chiar în ordine. Eu continuam să-l detest pe ghidul nostru (spiritul poate trăi, în lipsă de sublim, şi din mici raţii de scârbă şi dispreţ) şi pentru simplul fapt că, acum îmi dădeam seama, semăna fantastic cu cineva din trecutul meu: nomina odiosa, acela fiind profesor de preistorie, a ţinut să mă denunţe fiindcă nu ţineam cont de istoria cea nouă şi contemporană.

- Stimate domn, îi spusei, mimând cuvenita idioţenie ce se cade s-o ai atunci când vizitezi instituţii străine, sunt, dacă îmi permiteţi, foarte mirat: după câte am auzit, dumneavoastră v-aţi ridicat într-o mare şedinţă şi aţi cerut ca bustul acesta să fie "salvat": în numele actorilor, al scenei, al publicului acestui bătrân şi venerabil teatru naţional; şi aţi propus ca EL să fie pus şi expus în holul de marmură al teatrului... Aici, unde zace acum, răsturnat şi întors, mi se pare mult mai mizerabil găzduit decât era în camera noastră, sub icoanele familiei. Nu credeţi?

Viermele zâmbea Mistic. Aiurea. Ca un cineva care ştie multe, dar care nu e obligat să explice unor cretini de ce răsare soarele sau pentru cine se trag clopotele noi în municipiu, îşi făcea de lucru la clanţa uşii de la această sinistră, ultimă, magazie de cadavre istorice.

- Să mergem, îmi şopti Limpi. Am o presimţire...

- Ce presimţire? Ăsta e un simplu dobitoc executant...

- Nu el, noi suntem...

În uşă, cu câteva pături vechi şi murdare, ni se interpuse una din huidumele în civil.

- Ce înseamnă asta? strigarăm amândoi, ca la comandă. Secretarul teatral - onctuos, perfid - ne saluta din mers, ca un mandarin plictisit. Vipla dinţoasă ne împinse înapoi în magazie. Fără mânie, politicos, totuşi categoric şi hotărât. Se vedea limpede că execută nişte ordine cât se poate de precise.

- Tovarăşul colonel, ne spuse cu blândeţe, vă roagă să aşteptaţi aici până termină de vorbit cu celălalt tovarăş... Va veni personal să vă dea drumul...

- Protestez în numele... strigai cât putui.

Dar uşa de fier vopsit în roşu cu miniu de plumb se trânti grea şi auzirăm cheia învârtindu-se în broască. Limpi îşi prinse capul în mâini, se aşeză pe bustul nostru şi o simţii cum începe să plângă, încet, sfâşietor.

- Am greşit, Candid, îmi spunea printre lacrimi, nu trebuia să plecăm de acasă.

- Ce rost avea, ce rost ar fi avut prezenţa noastră, în cearta sau bătaia ce începuse între ei?

- Nu înţelegi? Nu despre asta e vorba... Dacă nu se împacă, e rău de noi; vrem, nu vrem, trebuie să jucăm în hora Naşului Tutilă; dacă se împacă, atunci e şi mai rău: vom plăti cu liniştea şi viaţa noastră pacea dintre ei doi.

Nu realizam, nu înţelegeam, îmi lipseau datele secundare, premisele ascunse. Mi se părea de-a dreptul schizofrenică întreagă această poveste, parcă visam urât şi nu reuşeam nicicum să mă trezesc din somn. Limpi plângea încontinuu; acum ştiam că nu mai e vorba numai de soarta casei noastre, de noi doi; auzeam cum şopteşte, printre lacrimi, "vai de copilaşii noştri", bănuiam că e vorba de Anca şi Petrică; mă cuprindea şi pe mine igrasia mucegăită a unei amintiri, legată de altă celulă în care îmi fusese dat să fiu claustrat mai mulţi ani. Dar pe atunci eram un "lepros" dovedit, fusesem judecat, executam - total nevinovat, dar conştient - împreună cu o mare parte din Europa pedeapsa cuvenită pentru locul de pe hartă, locul de pe tabla de şah, locul de pe lista de sacrificaţi la Yalta al ţării mele, al bietului meu popor. Dar acum, după aproape două decenii de când au fost golite puşcăriile toate?... Un coş de nuiele răsturnat, plin cu fesuri de ultima oră, mă făcu să mă gândesc la pecenegii care, în casa noastră, la masa noastră, se pregăteau să preia, tot ei între ei, noua linie politică a puterii: cu lozinci înnoite şi cu un nou program într-adevăr revoluţionar, cu metode într-adevăr ştiinţifice, şi cu cadre într-adevăr patriotice, pregătite pentru a face trecerea de la "şi mai..." la "cel mai...", în toate domeniile... Se zăreau, în grămadă, căciuli căzăceşti (ce epocă, ce vremuri!), căşti teutonice, şepci habsburgice şi caschete ugrofinice. Istoria succesivelor noastre alianţe veşnice, istoria succesivelor noastre capitulări şi ocupaţii, rezumatul sublim şi tragic al destinului popoarelor mici, ce depind, la tratativele diferitelor păci, de uriaşele rezerve de imbecilitate, egoism şi cruzime ale celor mari şi răi.

Dar reflexele mele de vechi puşcăriaş îmi reveniră repede: desfăcui păturile (miroseau cumplit a transpiraţie şi a urină de cai, morţi probabil în ultimul război mondial), aranjai căciulile sub formă de perină. Nu avea rost să batem în uşă, nu avea rost nici să începem a urla după ajutor. Războiul era al nervilor, trebuia să avem grijă să nu ne pierdem cu firea

- Să ne întindem, Limpi, îi propusei, sărutându-i cu dragoste ochii prea plânşi. Să dorm alături de femeia iubită, într-o celulă a acestui teatru ridicol şi stupid care este Lumea, mi se pare un favor de-a dreptul ceresc. Voi încerca să te-nvăţ a dormi-

dormire.

Ne culcarăm alături, pe păturile de cai, sprijinindu-ne capul pe căciulile ce le înghesuisem între noi şi trupul masiv al ghipsului complice.

- Bărbate, îmi şopti Limpi, bunul Dumnezeu ne-a ţinut până acum în palmele sale; acum ne-a scăpat, am căzut într-un fel de cursă de şoareci din care nu ştiu dacă vom mai putea ieşi... Ce fericiţi am fost noi pe vremea când eram nişte anonimi conţopişti în acest oraş - pepinieră de curve şi pramatii! Trăiam clandestin, aveam mica noastră libertate ascunsă, ca păsările trăiam, chiar dacă ne zburătăceam sărăcia într-un provizorat continuu... S-a dus baba cu colacii, a înţărcat bălaia; sub icoanele noastre, doi barbari îşi ascut săbiile, încercându-şi fiecare tăria lipsei de caracter... Karlie al tău e într-o excelentă companie aici, de n-aş fi cu ştreangul de gât, mai c-aş râde de felul în care zace acum; şi de locul unde zace şi, mai ales, lângă cine a ajuns să zacă. Dar nu-mi arde mie acum de aplauze la scena deschisă; trebuie să-mi adun minţile, ca să nu-mi pierd mintea. Undeva am greşit, nu ştiu unde; pata de întuneric ce o simţeam crescând în spatele meu acum se umflă, ameţită; a început sfârşitul...

- Taci, i-am spus, nu te mai gândi "în afară". Ca mângâiere sau ca scuză, draga mea, trebuie să-ţi mărturisesc acum - ia-o drept un fel de prolegomenă filosofică la aventura noastră - că orice stare de recluziune, de închidere şi închis poate deveni, trebuie să devină o stare sacră. De graţie. De rugăciune. De contemplaţie, în tine şi în sus. Linişteşte-te, nu te mai frământa: ştiu din experienţă că, abia acum, şi aşa cum suntem noi doi, ne apropiem de bunul Dumnezeu în care credem şi care crede în noi. Iniţiaţii antici vorbeau de trei stări normale ale oricărui om: starea de veghe, starea de somn şi starea de vis. Din nenorocire (sau, cine ştie, din alte mistice raţiuni ascunse nouă), istoria ultimelor şase decenii - spre imensa ofensă şi ruşine a lumii noastre, hiper-progresiste şi ultracivilizate) a impus o a patra stare, total anti-naturală, dar din ce în ce mai actuală şi universal folosită: e vorba de starea de claustrare. De închidere. Care e veghe, somn şi vis, plus o mulţime de alte elemente, fizice şi spirituale, legate de tainele timpului, spaţiului, suferinţei şi morţii...

Am strâns-o aproape, cu nesfârşită şi dureroasă dragoste. Tavanul dispăruse, becul nu ne mai supăra, gâlgâitul murdar al unor ţevi îndepărtate încetă. Deasupra noastră, parcă desluşeam mârâiala rară a unor maşini ce goneau în noapte. Pătura de sub noi îmi aducea aminte de primele nopţi petrecute în celula verde, pe vremea când credeam că voi putea dovedi totala mea nevinovăţie. Părul iubitei mele mirosea a grădină, a copilărie, a uitare... Nu mai plângea, se scutura doar din când în când.

- La început e bine să ţii ochii închişi, i-am spus. Fiindcă întunericul din noi, aici, ne e prieten - pe când întunericul din afară e plin de spaime şi fiare. Până vei adormi, voi încerca să-ţi povestesc. Poveştile de veghe, somn şi vis sunt untdelemnul Cuvântului, peste apele negre ale întunericului şi ale timpului închis, împotriva unei barbarii care nu ştie decât să ordone, să mintă şi să numere - nu există un leac mai bun decât reîntoarcerea în starea cuminte şi simplă a copilăriei bătrâne. Voi încerca, aşadar, să-ţi povestesc cea mai sublimă măruntă poveste a mea, de care, nici eu nu ştiu în ce ordine de idei ini-am amintit acum şi aici. Crede-mă, şi eu mă gândesc la Anca şi Pătru, la Florica şi Mărin. Azi-dimineaţă - parcă a trecut de atunci un secol şi mai bine - în apropierea lor m-am simţit sub pomul vieţii, în grădina unei fericiri necunoscute. Toate în lumea asta se leagă, nimic nu e întâmplător, mereu şi mereu ne întoarcem la acelaşi mit iniţial. Al paradisului pierdut, al izgonirii din rai, al mărului din care nu trebuia să muşcăm. Nu am să-ţi povestesc despre cei cu care am coborât în infern, să întâlnesc umbrele; nici despre cei care, sub o formă sau alta, cu ghid sau fără ghid, au fost nevoiţi să traverseze cele şapte cercuri ale iadului nostru pravoslavnic. Nici despre labirinturi, sau monştri, sau crucificări nu îţi voi povesti. Noi, în această vitregă parte a lumii, am epuizat pe viu întreaga materie primă a miturilor mari: ca grecii, noi ne-am mâncat Elada, ca ţiganii, ne-am mâncat biserica, precum evreii, ne-am mâncat şi Vechiul, şi Noul Testament. Iată-l pe ultimul din profeţii lumii răsturnat aici, între gunoaiele şi fosilele istoriei... Afară bântuie prostia barbariei, barbaria prostiei. În mijlocul acestei lumi demente, ucigaşe şi sinucigaşe, eu îţi voi povesti despre mărunta, total insignifianta replică a unui biet ţăran, spusă într-unul din banalele lagăre de la gurile Istrului nostru, întâmplarea aceasta, în urmă cu câţiva ani, am povestit-o unui profesor american de ontologie: ştia totul despre om, suferinţă, moarte, totuşi, la modesta mea poveste (care, mie, mi se pare de şaptezeci de ori câte şapte mai importantă şi mai esenţială decât tot ce s-a spus la şedinţele ONU în ultimii treizeci de ani), savantul acesta nu a reacţionat deloc. A zâmbit, a spus doar "interesant, interesant", asigurându-mă apoi, ca un fel de mângâiere: "domnule, te încredinţezcă noi, şi nu ei, vom fi primii care vom debarca pe Lamă". Eurasia şi Euramerica sunt capabile de orice în afară de a înţelege pe alţii, în a con-pătimi cu alţii. Nu e totuna să ştii ce e o rană studiind o rană: trebuie să fii sau să fi fost cândva tu însuţi rănit, mai mult, trebuie să devii tu însuţi rană, numai rană: nu e totuna să vorbeşti de întuneric sau să fii în întuneric, să ştii totul despre pieire şi moarte sau să fii tu şi întregul tău neam în permanentă stare de murire şi pieire...

- Ai rătăcit. Candid, îmi şopti Limpi: lasă tu rănile, lasă tu filosofii americani. Povesteşte-mi despre acel ţăran.

- Da, ai dreptate. Trebuie să-mi ierţi parantezele: ele constituie forma mea de lux şi aventură. După cum bine ştii, nu am călătorit niciodată pe mare, niciodată cu avionul, nu am avut nici măcar o bicicletă a mea. Nu am văzut insule îndepărtate, popoare străine, nu am băut băuturi exotice; din cele cinci limbi străine în care citesc, nu am avut prilejul să vorbesc decât foarte rar nemţeşte şi ruseşte. Engleza, franceza, italiana mea sunt limbi în care am visat cultură, am consumat pe ascuns visul unor culturi în amurg. Dar, dacă ar fi să mă imaginez pe vârful unui fel de munte Ararat, având la picioarele mele pe toţi puternicii lumii, preşedinţi, savanţi, mareşali, caudili, cârmaci, führeri etcetera - eu nu aş putea, în numele disperării mele de rob şi de incurabil negru şi lepros, să le adresez altă întrebare decât cea pe care...

- Pe care...?

- Credeam că ai adormit... Eram vreo trei sau patrii mii de deţinuţi politici în lagărul acela din balta cea mare. Într-o

duminică, în plină primăvară de luminos april, sub un soare vesel şi şturlubatic, am fost scoşi cu toţii în imensa curte dintre barăci. Pe brigăzi. Fiecare brigadă având cincizeci de robi, fiecare brigadă fiind însoţită de o tinetă foarte plină. Pe care vidanjorii de serviciu ar fi trebuit să le golească imediat după numărătoare. Dar, se părea, paza noastră avea alt program, ziua aceea începuse altfel decât toate celelalte zile. Am fost ţinuţi încolonaţi, în picioare, cu tinetele în faţă, timp de vreo cinci ore. Trecuseră pe sus stolurile de gâşte sălbatice şi pelicani, cele de raţe şi sturzi; în miradoare, ostaşii din pază s-au schimbat de două ori, păreau şi ei nervoşi, mâncau seminţe (ceea ce le era interzis), dar cu ochii şi automatul erau pe noi. Altfel, ar fi fost o zi oarecare, de baltă buimacă, fără nici un nor pe cer, dacă dinspre clădirile comandamentului, de afară, nu ni s-ar fi transmis fiorul unei agitaţii şi mişcări neobişnuite... Nu ştii ce este o tinetă? Draga mea, cuvântul e de origine franceză, obiectul aşijderea. Revoluţia Franceză, care ne-a binecuvântat cu atâtea idealuri şi vorbe mari, ne-a transmis şi invenţia tinetei: în Bastilia, ca de altfel în toate marile închisori, tineta servea drept tout à l'égout, pentru nobilii certaţi cu regele. Nu ei le goleau zilnic, pentru asta existau paznici sau servanţi plătiţi anume. La noi, tineta devenise instituţie şi principiu, făcea parte din viaţa şi destinul nostru, constituia, în ritmul sacrosanct al unei zile de celulă sau baracă, un moment simbolic de intimitate, umilinţă, un fel de fatal mementocaca, extrem de important pentru cei care ne păzeau pentru a ne menţine, concret şi moral, la nivelul cel mai de jos al condiţiei umane... Bine, am terminat, trec mai departe, deşi despre semnificaţia ontică a acestei tinete aş putea scrie oricând un studiu, dedicat noilor ideologi ai noii stângi occidentale... Trec mai departe. Abia pe la unsprezece se deschise poarta cea mare şi o coloană de vreo zece berze albastre, grade înalte, apărură în curtea lagărului. Erau în uniforme noi, vestoane elegante, de croi anglo-american, în locul vechilor vestoane închise la gât, de tipul germano-rusesc. Cămăşi albe, cravate albastru-regal. În frunte călca un fel de suprem-politic, i-am uitat numele, fusese ţigan parlagiu, ţinea în mână o hârtie. El singur, prin bestialitatea pură a fiinţei sale, putea dovedi oricărui teolog cum că la facerea lumii a avut şi dracul bogomilica sau maniheica sa contribuţie... Iar am rătăcit. Orice întoarcere înapoi, în jungla blestemată a acelor ani, înseamnă atingerea unui prea dureros şi sfânt ghem de slavă şi otravă, ce nu poate fi nicicum, nicicând uitat sau scufundat... Exista acolo, în curtea acelui lagăr de muncă silnică, un fel de estradă înaltă: servea comandantului şi suitei sale, să supravegheze de sus numărătoarea, percheziţiile corporale, bătutul la spate al celor care nu-şi făcuseră norma sau fuseseră pârâţi că mai cred în sosirea americanilor. Pe acea estradă s-a urcat întreagă această orchestră de berze foarte înalte... De ce le spuneam berze albastre? Ar fi prea complicat să-ţi explic acum, nici nu mai sunt sigur că-mi amintesc etimologia penitenciară a acestui cuvânt sau a acestei porecle: e destul să te gândeşti la Osmanescu şi...

- Lasă, am înţeles. Vasăzică, berzele albastre, în uniformele lor noi, s-au urcat pe acel eşafod...

- Da, Limpi. Unul din ei - cel mai grămătic, probabil -, folosind un megafon de mână, pe un platou cât două arene sportive, unde om lângă om, brigadă lângă brigadă...

- ... Tinetă lângă tinetă.

- Exact!... Ne urlă un text scurt, dar limpede şi arţăgos, din care reieşea, nici mai mult, nici mai puţin, că omenirea trăieşte azi cel mai înalt moment al evoluţiei sale. Ştiinţa cea mai înaintată din lume, luând-o categoric şi revoluţionar mult înaintea ştiinţei reacţionare şi decadente a putrezilor capitalişti şi revanşarzi, a reuşit, pentru prima oară în istoria omenirii, să plaseze pe o orbită extraterestră, în spaţiul cosmic, un sputnic în care zboară un om. Un erou. Pe nume: Gagarin... Noi ascultam, ascultam şi nu prea. În situaţia în care eram noi acolo, ne era absolut indiferent tot ce se întâmpla în sferele înalte ale ştiinţei celei mai... Dacă ne-ar fi spus, de pildă, că un înger cu sabie de foc în mână a coborât din cer şi a cerut azil politic la Ministerul nostru de Interne, sau dacă zece şefi de catedre marxiste ar fi insistat la organele noastre să vină voluntar să ne ţină lecţii despre libertate şi religia muncii, poate că astea ne-ar fi amuzat oleacă... Dar să mă întorc la cele întâmplate. După ce grămăticul speaker, în megafon, îşi termină comunicarea ştiinţifico-fantastică, pentru prima oară în istoria acelui crunt lagăr, şeful tuciuriu, vorbind îngălat şi mânios, ne ceru părerea. Da: ce părere avem noi despre acest uriaş eveniment ştiinţific, politic, cosmic? Tăcere, tăcere. Nimeni nu avea nici o părere. "Cum, începu să urle noul vodă Răzvan, sunt printre voi savanţi, profesori universitari, generali, scriitori şi cântăreţi la operă şi nici unul nu are nimic de spus despre această uriaşă realizare a noastră? Aţi fost închişi şi nimiciţi ca să putem să dezvoltăm adevărata noastră ştiinţă: iată - ne arătă el cerul săgetat de zborul unor rândunele total analfabete - pe sus, acolo, undeva, un ofiţer al celei mai înaintate armate din lume zboară singur, ca îngerii, în jurul Pământului. Şi voi, bandiţi şi reacţionari cum sunteţi, tăceţi. Tăceţi ca nişte căcaţi şi curve ce sunteţi..." Tăceam. Eram atunci în brigada 23 intelectuali, stăteam în rând între un savant sanscritolog şi un profesor de fizică, obsedat de entropie, de cel de-al doilea principiu al termodinamicii. Ce puteam să spunem despre acest Gagarin? Avea vreun rost să ne complicăm existenţa? Tăcerea e arma suferinţei, e forma cea mai pură a dispreţului şi revoltei, nu-i aşa? La a nu ştiu câta provocare a politrucului de sus, deodată, de undeva dintre brigăzile de ţărani, se ridică o mână. Pe loc, din brigadier în brigadier, se comunică sus numele, vârsta, condamnarea la cât şi pe baza cărui articol ale celui înscris la cuvânt. Comandantul îi ordonă să iasă din rând şi să se urce pe estradă. Să spuie acolo ce are de spus. Am văzut un ţăran bătrân, gârbovit, tuns, semăna cu toţi ţăranii din această lume. Am zis sancta simplicitas! - dar Sergiu îmi făcu semn să tac. Am tăcut. Ţăranul înainta printre brigăzi, fără să se grăbească. Nimeni nu-i adresă o vorbă, cele vreo patru mii de feţe de culoarea paielor putrede încremeniră brusc într-o aşteptare stranie. Ţăranul (să fii avut vreo cincizeci de ani) urcă treptele estradei, cu şapca vărgată în mână. Cei de sus râdeau şi nu prea, nici nu erau obişnuiţi cu o asemenea situaţie. În secolul trecut, de pildă, trecea drept miraculos acel copil care a strigat "Regele e gol!"; în secolul nostru, crede-mă, miracolul ar fi cel al unui rege care l-ar crede sau auzi măcar, nu? Dar, presupuneam noi, djugaşii primiseră ordin să prelucreze zborul acela, probabil că acest om şi acel sputnic erau consideraţi ca un fel de act justificativ ai anilor grei de puşcărie ce ne fuseseră împărţiţi în numele eliberării. Dacă eram noi patru mii de politici şi dacă admitem că media de pedeapsă deja executată era de minimum cinci ani, înseamnă că numai în acel lagăr al nostru existau douăzeci de mii de ani lipsă din viaţă şi din istorie...

- Candid, te rog: întoarce-te la acel ţăran.

- Da. Se urcă, se prezentă regulamentar, noi nu i-am putut auzi nici numele, nici condamnarea. "Cunoşti regulamentul, îl repezi ăl mare; vorbeşti numai în numele tău." "Ştiu!", zise ţăranul. "Ei, ce ai să spui? Dă-i drumul." Ţăranul - făcuse cu siguranţă armata, poate chiar războiul - luă poziţie de drepţi, şi îşi urlă milităreşte cele ce avea de spus. Şi anume: "Să trăiţi, bubui el cu faţa către noi, dar şi către conducere. Domnule comandant, eu atât am vrut să vă întreb: când scăpăm noi de tinetele acestea?"

O simţii pe Olimpia râzând. Nu-i vedeam faţa, o ţineam strâns în braţe. Voiam să-şi uite lacrimile, voiam să-i îndulcesc această primă şi ultimă noapte din războiul nostru rece. Simţeam că aerul de închis şi de spaimă al acestei celule începe să ne tămâieze şi să ne vrăjească. Amintirile şi visarea sunt unicul antidot la care se poate recurge când, undeva, se trînteşte o uşă grea de fier, când moare de râie ultima speranţă, când rinocerita nu mai e o boală ce se ia din prostie sau laşitate, ci condiţie obligatorie pentru "a fi-fire", uniforma şi ecusonul fără de care nu mai ai acces nici la chenzină, nici la cantină, sine qua non-ul materialist-dialectic al oricărui contract social. Limpi nu mai lăcrăma, îşi ţinea ochii închişi, respira uşor, ca un copil: aşa cum stăteam culcaţi alături, cu capetele sprijinite de spatele lat şi tare al Marelui Învăţător, realizam caricatura absurdă a unui basm, formula fioros-modernă a lui Hänsel şi Gretchen în viziunea unui Salvador Dali bântuit de sifilis şi melancolie şi trecut, cu toată Spania lui de stânga, în secta subrealistă a cailor albaştri din Ladoga.

- Nu cred, o auzii şoptind pe Limpi, că povestea ta cu tinetele poate umple o seară de teatru ca aceasta. Ea e bună spre a fi povestită numai acelora care ştiu, care sunt convinşi că niciodată, dar niciodată, noi, generaţia aceasta a ocupaţiei varego-turco-alutano-pecenege etcetera, nu vom scăpa nicicum de tinete. Dacă, printr-o minune, într-o zi, vor sosi nişte marţieni şi ne vor zice: "gata, sunteţi liberi, nu trebuie să vă mai temeţi de nimic şi de nimeni! - " am sta ca idioţii, năuci şi oligofreni, am strânge în braţe tineta noastră, am întreba berzele noastre albastre ce e libertatea, de unde se ia, cu ce se mănâncă... Mă tem, bărbate, că mai mult de jumătate din latinul nostru popor e deja de tip nou: umblă demn în patru labe şi latră liber, gudurându-se.

- Exagerezi, Limpi: trecem prin politică şi istorie ca raţa prin apă: asta e marea noastră calitate, zestrea bizantino-latină de stoicism, scepticism, cinism. Suntem leneşi, superficiali, critici, gândim mult mai multe decât facem, şi facem mult mai mult pe dinlăuntru decât în afară. Nu posedăm nici un organ de nebunie speculativă, mesianică sau militară. Chiar şi peste trei sute de ani de barzologie şi dictatură, după un simplu duş evenimenţial, în câteva ore numai, ne vom descoperi spiritul liberal de analiză, bravadă şi başcălie, fiind ca-n prima zi a Independenţei şi Unirii noastre. Suntem imuni faţă de orice ocupaţie, fiindcă am vieţuit aproape în permanenţă sub diferite ocupaţii. Uite aici bustul răsturnat şi cu capul spart al celui mai teribil ocupant: Iosif Djugaşvili. La numai trei ore după anunţarea morţii lui, ca prin cerească minune, până şi ultimul arlusist de cartier fluiera în başcălie "s-a dus cucul de pe-aici!" A fost, s-a dus - altul la rând. Istoria, pentru popoarele mici şi înrobite, poate fi o simplă succesiune de mari înmormântări: la înalta, la sublima, la ultima Poartă. Mie îmi place întrebarea acelui umil protoînţelept din secolul al III-lea, care îşi cosea fânul. Venind un ucenic speriat la el, i-a spus: "Magistre, hunii nu mai au de gând să plece!" La care acest strămoş al meu şi al tău a răspuns: "Care huni?"

- M-am înscris la povestire, iubitule: nu crezi că aici nu mai e cazul să facem politică?... Mi-a plăcut mult povestea ta, mi-a plăcut mai ales întrebarea acelui ţăran...

- A scăpat atunci... Dar asta e o altă poveste.

- Îmi place cum mă ţii în braţe, latinule. De câte ori te-am iubit cu adevărat, am fost geloasă pe anii aceia pe care i-ai petrecut, contemporan cu fluturii şi cu Dumnezeu, în nesfârşitele tale puşcării şi lagăre. Iată, Domnul a fost mizericordios cu mine, roaba lui credincioasă, acum zac pe nişte pături imunde, alături de sublimul meu amant; amândoi închişi, ca nişte şobolani eretici, în cavele misterioase ale inchiziţiei celei mai... Ne-ar sta bine să cântăm cu brio o arie italiană despre patrie şi libertate, să tremure toţi şalvarii din acest paşalâc în care până şi ţiganii visează plecare definitivă, cu paşaport şi cincizeci de kilograme de bagaj funciar... Noi nu plecăm, noi rămânem, noaptea va fi lungă, lungă şi neagră. La masa noastră sfântă, doi fanarioţi turciţi, acum în curs de pecenegizare sau pravomarxizare, duc tratative comerciale, făcând troc de înjurături şi şantaje. Dacă se vor împăca, e rău: dacă nu se vor împăca, e jale. Suntem, vorba Osmanescului, şi bătuţi, şi cu banii luaţi... Dar optimişti: ori moare sultanul, ori crapă măgarul - războaiele le câştigă cei care le pierd, iar revoluţiile le pierd exact cei care le câştigă. Dacă peste trei sute de ani nişte huni eliberatori ne vor găsi oasele lângă aceste cioburi de statui şi capete, vor fi convinşi că am fost jertfiţi, conform unui ritual păgân, tipic retrogradei Europe, şi că am murit la picioarele unor zei, din fanatism, din misticism religios...

- Ai dreptate. Să ne întoarcem la poveşti.

- Dacă am fi măcar cu zece ani mai tineri, dragă Ferante Palla, homme libre, în loc să găvărim mitologii pravoslavnice, eu ţi-aş propune să facem dragoste. Să facem aici, în umbra jalnică a acestor fosile de glorie şi speranţă, să concepem aici un copil: un băiat, un băieţaş. El ar fi singurul îndrituit să strige de pe muntele Sinai, Ararat sau Himalaia, către toţi pesimuşii din lume: "Fraţilor, sărăcia este suferinţa cea mai grea, foametea e durerea cea mai cumplită." Dar prostia, lichelismul, foamea neostoită şi sălbatică după putere, pohta de a pohti şi instinctul bestial de a stăpâni şi porunci, acestea sunt dihoniile de care trebuie mai întâi să scape omenirea... "Prostia deştepţilor, lichelismul savanţilor, histrionia gânditorilor, crisparea de puterea absolută a foştilor sclavi de ieri, ele sunt cauza primă a sărăciei, foametei, scârbei..." Dar suntem bătrâni, bărbate, rostul nostru e să povestim, să tot povestim, în speranţa că aerul ce ne înconjoară şi pământul care ne ascultă se vor umple de miezul amar al vorbelor noastre. Limba şi spusul sunt arma noastră, suntem nişte bieţi partizani, în spatele frontului, apărăm - nu o ţară, nici un popor - apărăm doar câteva vorbe şi adevăruri ce nu trebuie să piară. Să povestim, aşadar, să crape fierea în duşmani, să moară înecaţi în Istrul memoriei noastre toţi cei ce ne vor fără mamă, fără ţară, fără amintiri...

- Dacă am fi avut un fiu, cum ar fi fost el? Ce i-am fi spus? Ce fel de certitudini ar fi moştenit de la noi? Ar fi fost el încântat de lumea pe care i-o lăsăm, în care îl lăsăm, fără busolă, fără stea polară, numai cu statui şi mituri fărâmate?

- Taci: lasă-l pe fiul nostru. Nu crucea l-ar fi aşteptat, ci doar o golgotă nesfârşită şi o calvarie plină de chinuri şi umiliri din ce în ce mai moderne şi mai contemporane... Mi-am adus aminte de tatăl tău. Nu l-am cunoscut, deşi îmi apare des în vise. În primele luni ale căsniciei noastre cu totul bizare, de câte ori te pileai cu votcă mesianică, îmi povesteai, mereu şi mereu, aceeaşi poveste. Minerească. Veche.

- Am venit în acest oraş dintr-o mină. Veche. În care am lucrat în salopeta şi bocancii tatălui meu. Care murise demult. Aşteptându-mă. Un bătrân socialist, aşteptându-şi fiul socialist, să se întoarcă dintr-o puşcărie socialistă, unde ispăşea o crimă socialistă...

- Taci. Despre povestea aceasta îmi spuneai că ai auzit-o în copilărie, de la bunicul tău, analfabet, guşat, cântăreţ în strană. De câte ori aduceam vorba despre această legendă când erai treaz te făceai că plouă, că nu ştii nimic, mă şi miram cum poate omul să aibă în memoria sa cămări ascunse, neştiute, ce nu se deschid decât rar, uneori la beţie, alteori la dragoste, niciodată la lumina lucidei raţiuni...

- Nu cerceta. Povesteşte!

- De câte ori am auzit-o, un dangăt de clopot răsuna în sufletul meu. Azi, când te-am văzut bătut, murdar, călcat în picioare, fără curea, fără ceas, fără un punct de sprijin în haos, mi-am adus aminte de strămoşii tăi analfabeţi, mineri, guşaţi cântători în strană şi purtători de steag roşu... Nu mai văd acum petele murdare ale tavanului, mirosul de naftalină şi cai nu-l mai simt. Şobolanii pot să vină, nu mă tem, fac şi ei parte din marea noastră familie din subterane.

- Te iubesc, Olimpia!... Te iubesc cum niciodată... Îmi vine să plâng de fericire.

Mă strânse aproape. Ca pe un copil. Ca pe un copil bolnav. Cu vocea ei de duminică seara, începu să-mi spună povestea mea şi a neamului meu. Suna altfel, cu totul altfel decât când o rosteam eu; suna ca într-o biserică un psalm, sau o parabolă uitată, sau cântată de fecioare albe, sus pe deal, scara, când bate vântul dinspre Parânguri.

- Înainte vreme, o auzii ca-n somn, în ziua de Paşti, nu intra nimeni în mină. Dar era cutuma să se tragă la sorţi şi cel căruia îi ieşea numărul să fie musai să coboare. Ca să vadă de cele galerii, să dea alarma dacă se-ntâmplă vreo nenorocire... Astfel s-a fost întâmplat ca planeta asta să pice pe un bătrân miner, tare cumsecade şi cu frica lui Dumnezeu. Ce era să facă? Afară duduia pământul de puşcăturile ce anunţă, după obicei, Sfânta Înviere în Colonie - el îşi luă o basma albastră cu merinde, securea, lampa şi se duse la datorie... Coborî, coborî. Umblă peste tot. Până obosi. Era pace, nicăieri foc, apă sau vreo prăbuşire. Aşa că bătrânul nostru, liniştit, se aşeză pe un butuc curat, îşi puse lampa aproape, îşi zise: "Hristos a înviat!" şi, după ce-şi tăcu trei cruci, începu să mănânce. Carne de miel, ouă roşii, şuncă fiartă şi cozonac. Ca şi cei de acasă... Cum mânca şi se gândea la sărbătoarea celor dragi de sus, iaca, deodată, îi apăru în faţă... un înger. Da. Un înger alb, cu aripi, cu păr de aur. Mă rog, un înger ca toţi îngerii. "Hai, bătrâne!", îi zise acesta. "Unde?" întrebă minerul, mirat toarte. "Hai, nu mai întreba!" Ce era să facă? îngeru-i înger şi ordinu-i ordin. Se ridică, îşi luă lampa, toporul şi porni. Nici nu băgă de seamă că din mâncarea lui, acum, se înfruptau şobolanii întunericului...

- Asta, cu şobolanii, ai pus-o de la tine!

- Asta, cu şobolanii, am pus-o pentru tine!... Aşa. Urmând îngerul care plutea pe galerii în faţă-i, coborâră, pe cele necunoscute galerii ale pământului, până ajunseră la poarta lumii. Îngerul avea cheie, o deschise - şi, deodată, bătrânul se pomeni pe un alt tărâm. Cât vedea cu ochii, jur-împrejur, se întindea o peşteră mare-mare şi rotundă: golul lumii. Şi în mijlocul ei era un munte. Iar pe munte era o cruce, tot mare-mare - şi pe cruce, de bună seamă, era însuşi Domnul nostru Iisus Hristos. Răstignit. Cu crucea Lui sprijinea tavanul, care uite-aşa se clătină, mai-mai să se rupă şi să se prăbuşească... "Vezi, zise îngerul, răutatea oamenilor, războaiele, ura, prostia puternicilor şi bogaţilor fac să se clatine coaja subţire a pământului..." Urcară muntele din mijloc. Sub cruce se opriră "Noroc bun, Doamne!" zise minerul, închinându-se şi îngenunchind. "Frate minerule, îi spuse Hristos, cu voce blândă şi amară, astăzi e ziua mea. Trebuie să merg în ceruri, să iau masa de-a dreapta Tatălui meu. Fii bun, bătrânule, urcă în locul meu. Caută să sprijini cu braţele crucii tavanul lumii, care e ţarina de sub tălpile oamenilor. Altfel se prăbuşeşte din cauza mişeliei şi ticăloşiei celor mari şi tari!" Atâta a grăit Domnul nostru Iisus Hristos. "Bine, îi răspunse bătrânul băieş, fie cum zici. Cât voi putea, îţi voi ţine locul..." Şi urcă pe cruce. Îngerul şi Domnul nostru Hristos plecară grăbiţi spre ceruri. Şi, până astăzi, nu s-au întors!

- Dar se vor întoarce. Nu crezi?

- Nu huli. Şi nu comenta. Tu m-ai învăţat aşa: fără adăugiri, fără interpretări...

- Mă bucur că nu mai plângi, domnule profesor; mă mai bucur că nu văd nici unul din dracii verzi care însoţesc, acolo sus, plimbările tale fantastice.

- Află de la mine: în orice puşcărie serioasă, dracii îţi sunt luaţi la percheziţie. În celulă intri numai cu Dracul sau Îngerul pe care îl ascunde fiinţa ta... Mi-e somn, Limpi. Mă simt copil, m-am dus cu mama după zmeură, noaptea asta vom dormi

ascunşi în căpiţa asta de fân abia uscat. Cerul e acelaşi ca acum zece mii de ani; Socrate umblă prin cetate să-şi procure, la negru, de la studenţii comunişti greci, cucuta de care va avea neapărat nevoie mâine sau, cel târziu, poimâine. Filosofii lumii au devenit economişti, moraliştii aceleiaşi lumi nu mai ştiu de care stâlp al imperativului politic să agaţe sau să spânzure aşa-zisul liber arbitru care ne-a mai rămas. Preoţii marilor religii învaţă pe ascuns să cânte Internaţionala, tineretul lumii dansează, urăşte, urlă, fără să mai creadă în absolut nimic şi nimeni. La noi, fanarioţii autohtoni îşi întorc fesurile pe dos, în ţările cele mai catolice se încearcă împăcarea între acest ghips de lângă noi şi acel evreu naiv şi sărac care a fost răstignitul Hristos. Der fremde Gott, spun despre el unii mari teologi, fiindcă, pare din ce în ce mai evident, el greşise lumea în care fusese trimis. Atât a apucat să ne spună: "Iubiţi-vă!" - şi ne-a lăsat de izbelişte, aici, pe dealul Căpăţânei... Un singur om a reuşit să mă facă să înţeleg pe acest cel dintâi deţinut politic care a fost Iisus Hristos: acel bătrân ţăran, al cărui duh e acum între noi doi...

- Ştiu. Taci. Încearcă să dormi!

- ...El mi-a spus odată, la o grea răscruce: "dacă îl cauţi, înseamnă că şi El te caută!"...

- Ne va găsi. Îl vom găsi. Amin.

- Trebuie! În timp ce mă cotonogeau gealaţii, am avut o clipă stranie de anamneză: deodată mi-au revenit în minte toate acele capitole ale unei cărţi pe care, fără creion şi hârtie, stând noi împreună doi sau trei ani, am compus-o pentru, ziceam noi, uzul tineretului şi cărturarilor laşi din Occident. Era vorba de un Manual al bunului puşcăriaş, scris în endecasilabi, sub turmă de epopee eroi-comico-grotescă. Jilaviada era titlul acestei noi şi moderne Ţiganiade a ultimului nostru iluminism întunecat. De cum am ieşit, l-am uitat complet. Dar în clipa în care mă prăbuşeam sub lovituri, am văzut scrise acele bune şi batjocoritoare sfaturi pe care le dădeam noi, păţiţii, viitorilor intelectuali sorbonarzi şi oxfordieni ce vor trebui să treacă şi ei de prima bătaie şi prima tăiere a curelei... Nu? Iar acum, lângă trupul tău sfânt şi curat, trebuie să-ţi mărturisesc cu inima bucuroasă că, tot acolo, împreună cu Bunicul tău, am compus noi un fel de Decarug, zece rugăciuni în trei trepte şi un acoperământ. Erau foarte scurte, teribil de fierbinţi şi de esenţă, începeau cu închinarea isihastică: "Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!". Apoi, urmau trei rugăciuni de primă treaptă: cea de Frică, cea de Bătaie, cea de Foame. Acestea se rosteau dimineaţa. A doua treaptă conţinea: rugăciunea de Singurătate, cea de Iertare, şi cea de Mântuire. Ele se rosteau pe dinlăuntru, seara, după stingere. Iar a treia treaptă, care nu se rostea, ci se gândea numai, şi numai în nopţile când te trezeai din somn, muşcat de inimă şi de carne, era alcătuită din trei rugăciuni, cele mai scurte, dar şi cele mai dureroase: rugăciunea de Mamă, cea de Ţară şi cea de Libertate. Bolta acestui Decarug, cel de Acoperământ şi Trecere, era o rugăciune despre Moarte. Ea se cânta în mare taină, ori de câte ori vreunul din noi era cuprins de moarte sau chiar murea. Aceasta e singura pe care mi-o amintesc, dar nu cred că am cântat-o vreodată de când am ieşit. Toate celelalte trepte le-am uitat. Nu ştiu cum le-am putut uita, în general mă bucur de o memorie bună, prea-bună, ne-bună chiar. E un semn în această uitare, cred eu: poate că Bunicul tău, care e mult mai aproape de Dumnezeu şi de taine ca mine, le mai ştie şi mi le poate reaminti. După ce rămăsesem singur, întins pe nişte mucede rogojini, nemaiştiind când e noapte şi când e zi, le rosteam întruna, ca un rozariu, urcând şi coborând treptele spre Moarte. Simţeam atunci, ca şi acum, că minunea e posibilă şi că, într-o binecuvântată oră, el, Iisus Hristos, îmbrăcat în zeghe, bătut şi schingiuit, va fi introdus în zarca mea. Îl voi recunoaşte imediat - nu după răni, nici după aureolă, îl vor recunoaşte după privirea aceea a Lui, a Ochiului şapte; îi voi face loc lângă mine, pe rogojină, şi din clipa aceea aş putea considera că am terminat cu istoria, cu lumea, cu nevoia de a spera şi de a mă ruga...

- Candid, iubitule, lasă-ţi tu Treptele, lasă-ţi Decarugul: îl ştiu eu pe dinafară, îl ştiu şi Florica şi o jumătate din ţara asta.

Sărutându-mi ochii obosiţi, îmi îngână în şoaptă sfârşitul rugului de Singurătate:

- "Opreşte-mi, Doamne, moara seacă a gândurilor şi-mi trimite îngerul somnului ce mă va întoarce la Muma mea, care e pământul, şi întru Tatăl meu, carele Tu eşti, acum şi în secula seculorum, amin!"

Somn-nesomn. Veghea gărilor din timpul războiului, veghea la căpătâiul muribunzilor, veghea orelor înainte de bătaie sau judecată... Somn-nesomn, timp topit în sânge, durată fără scurgere, ieşire din dimensiuni. Strecurare prin sită, prin nervi, prin griji. Limpi mă săruta uşor, uşor, eu eram cel ocrotit, cel bolnav, cel nemângâiat. Mă simţeam fericit în braţele ei, aveam sufletul plin de un fel de triumf al înfrângerii, împăcării cu soarta, al liniştii din adâncuri, îmi scoteam sandalele lungului drum prin pustiu, cineva îmi spăla picioarele de pelerin rătăcitor... Pereţii celulei noastre se topiră în ceţurile oboselii, o pace şi o transparenţă de acvariu somnolent ne cuprinse. Adormirăm unul în braţele celuilalt, fără frică, fără griji, fără gândul scrâşnit al zilei de mâine. Ca o pasăre mică şi blândă, trupul cald al femeii mele se mută în golul dintre gura şi genunchii mei. Cineva râdea încă, dar departe de noi, foarte departe. Isarlâkul visului nostru, ca multe alte cetăţi din Scriptură, se dărâma fără zgomot, piatră de piatră nu mai rămânea, îngeri ai răzbunării şi ai morţii treceau totul prin foc şi sabie... O singură mierlă valahă, inconştientă şi anistorică, continua să cânte naiv într-un salcâm bărăgan, scăpat ca printr-o minune de furia urbanistică a juveţilor, porniţi, cu Magnificul lor în frunte, să ajungă din urmă pe cei din Ninive şi Babilon...

Scârţa, scârţa... Zgomot de zdupăituri, chiuituri de nuntaşi beţi. Se apropia de uşa noastră un convoi de cheflii. Un taraf la ceasul morţii cânta pe rupte o sârbă îndrăcită.

Limpi sări, se concentră.

- Vin, îmi spuse. Acum, te rog, lasă-mă pe mine să-i înfrunt. Pre limba mea.

- Trebuie să urlăm, îi spusei: să urlăm şi să ne batem. Am fost umiliţi: bătuţi, închişi, uitaţi aici.

- Tocmai de aceea. Totul a fost dinainte calculat, trebuie s-o luăm ca o provocare intenţionată. Ei atâta aşteaptă: să ne înfuriem.

- Ce câştigăm dacă...'?

- Timp. Răstimp...

Uşa se deschise bubuind. Naşul, făcut puzderie, atârna de gâtul unui Osmanescu, beat cui, fofleau, puiu mamii... Cântau, cum puteau, doina ciobanului care și-a pierdut oile. Plângeau beţiv, se sărutau... În spatele lor, trei ţigani de la Filarmonică, în pijamale vărgate, vineţi de spaimă şi somn, ne zâmbeau muzical şi sclavagist. După ei, arnăuţi, pompieri, viermele teatrolog, câteva fufe din ansamblu, doi directoraşi de figuraţie, căzuţi în acest chef ca musca în lapte... Veselie mare, pace: când ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum!...

Limpi se scutură: de scârbă, de efort. Apoi, chiuind ţărăneşte, mă cuprinse după gât şi începu să ţopăie, cunoscuta sârbă: "hop-hop şi la stânga trei ciocane, hop, hop..." Gata, filarmonicii înţeleseră pe loc ce piesă se joacă aici, jocul se întinse prin trei magazii alăturate. O sticlă plină de vin negru circula din gură-n gură. Naşul ţinu să mă pupe din zbor ("sângele apă nu se face"), Osmanescu strângea mâinile neveste-mii, o bătea pe umeri de parcă ar fi decorat-o... Şi, culmea, jucam cu toţii pe ruptele. Limpi era singura care chiuia:

Foaie verde înapoi

Baraboi, baraboi,

A intrat lupu la oi...

Gata, obosirăm, abia suflam. Muzica tăcu.

- Ce făcurăţi, bre? ne apostrofă Naşul. Vă aşteptarăm toată noaptea.

- Ce să facem, Naşule? răspunse Limpi în locul meu. Ca milogii, pe acilea: mai un priveghi, mai câte-un joc. Făcurăm şi dragoste, să nu rămână teatrul ăsta blagoslovit numai de ăi morţi...

Se râdea cu gura până la urechi. Toate feţele erau roşii, gluma creştea.

- Ce vă face statuia? ţinu să ne întrebe Osmanescu.

- Nu mai e statuia noastră: uitaţi-vă, a fost trecută la rebuturi nevalorificabile...

Barza Osmanescu râdea de i se rupeau fălcile.

- Profesore, îmi zise între două gâlgâieli, sper că l-ai seminarizat! Ai avut o noapte întreagă la dispoziţie...

Nu i-am răspuns. Îndreptându-mă din şale, fără efort, regăsii severitatea şi mândria mea de profesor mitteleuropean. O apucai de braţ pe Limpi şi, ca Haile Selasie părăsind Liga Naţiunilor, fără să salut, fără să dau mâna cu cineva, o luai demn şi drept spre ieşire.

Ne înjurară, râseră, cheful continua. Numai secretarul oxiur ne conduse, scuzându-se tartuffe: el nu are nici o vină, a fost un ordin greşit, e totuși bine când totul se sfârşeşte cu bine, a spus-o asta şi marele Will...

Acasă ne aştepta o mare surpriză. Era curat peste tot, aerisit, scuturat. Nici o urmă după cheful monstru de aseară. Leana-Toanta ne zâmbea borangic din colţul bucătăriei. Nu-i cerurăm explicaţii: îşi avea bocceaua lângă uşă, era limpede că-şi luase lumea în cap.

Limpi o pupă pe amândoi obrajii, ea plânse un pic. Şuşotiră, şuşotiră pe limba lor. Leana se mai înveseli, înhaţă o bucată de hârtie, pe care nevastă-mea îi notase ceva (o adresă, o recomandare?) şi o şterse repede, strigând tare: "sărut mâna, nu vă uit cât trăiesc!"

Nimerirăm o zi cu apă caldă, în timp ce mă dezbrăcam în baie, constatai că mâna stângă era vânată, umflată. O fractură, o semifractură - urmare a bătăii mele cu tătarii. Peste tot de altfel eram plin de vânătăi. "Făcut curcubeu" era expresia de specialitate. Ruperea unui os trebuia considerată o simplă greşeală de ortografie în această artă picturală. Limpi, blestemând şi plângând, îmi număra contuziile.

- Adio pace, îmi zicea, adio fericire conjugală în doi. De-acum, bărbate, intraşi volintir în cel de-al treilea război mondial, iată cu ce te aleseşi numai după o simplă ciocnire cu duşmanul. Mă mir că mai sufli: acum înţeleg eu de ce nu importăm noi pelicule fotocolor: păi dacă ţi-aş comanda eu acum o poză nud-voios, nici calitatea niponă nu ar putea să-ţi redea toate nuanţele de infra şi ultra. Arăţi - jur pe culorile steagului nostru de rezervă - arăţi ca un apus de soare mânios, după Borodino sau Waterloo... Vai, vai, vai...

Era cazul să abat grindinile.

- Mi-e somn, Olimpia!

- Și mie mi-e somn. Mă spăl în șapte ape. Deconectăm blestemata noastră sonerie, uităm totul, ne culcăm ca Adam şi Eva în rai. Nici șarpele nu ne-a mirosit, nici măr nu am mușcat.

Șarpele pe care îl simţim sub inimă nu e un șarpe al fricii, nu: e șarpele casei, șarpele înțelepciunii noastre. Nu? Trebuie să dormim: fără vise, fără tresăriri. Un somn greco-catolic, total: ca cei şapte coconi din Efes. Ce zici?

- Mi-e şi foame. Nu mi-ar strica acum un pahar de vin sau de spirtoasă albă.

- Te îmbraci în cămaşa de noapte, curată. Te voi servi la pat, cu de toatele. Leana a avut grijă de sufletul nostru: avem în cămara rămăşiţe de curcan tutilesc, rămăşiţe de vin osmanesc, rămăşiţe de votcă mazuro-katynă. Mâine te duci să-ţi faci un control röntgen la braţ, poate intri în ghips, se vede că am intrat în zodia ghipsului. Deocamdată, te pansez eu cu o compresă rece, cu apă de plumb.

O ascultai supus. Ca un războinic cruciat, lăsai să fiu frecat cu spirt, uns cu oleuri verzi de tigru chinezesc, îmbrăcat în cămaşă de popă stil vechi. Culcat în patul nostru de busuioc şi levănţică, nu peste mult îmi sosiră şi gustările, votca şi vinul tutiliu.

Nici un drac nu era pe-aproape. Băui creştineşte un pahar leonid de votcă poloneză. Mă aşteptam să văd prin colţuri ochii verzi şi fundurile roşii ai lemurienilor ce-mi însoţesc, în imaginaţie, clipele când beau şi mă îndoiesc, când mă îndoiesc şi beau. Nimic. Doar silueta kirliană a bietului Karlie părea - asemenea stafiilor şi spiritelor obosite de istorie şi umanitate - să se deseneze vag în colţul lui de sub icoane...

Uşa spre baie era deschisă. Se vede că Limpi, care, de obicei, când se îmbăia, se izola într-o tăcere şi o discreție aproape mănăstirească, preferase să lase de astă dată uşa spre mine deschisă.

- Limpi, mă auzi?

- Te aud. Dar prefer să taci. Mă deranjezi.

- Sunt câteva chestiuni teribil de importante ce trebuie lămurite înainte de a adormi!

- Eşti nebun. Nu citeşti ziarele, se vede că...

- Ce legătură are una cu alta?

- Are. Spune-mi, hai, ce otrăvuri mesteci tu în votca aceia pe care a inventat-o bunul Dumnezeu anume ca poporul cel mai credincios să nu mai gândească, să nu mai pună întrebări, să nu mai vrea altceva decât ceea ce este şi aşa cum este. Zdrast-vuite! Găvăreşte!

- Sunt din Genopolis, chiar dacă nu mai citesc şi nici nu mai gândesc decât nimicuri, rămăşiţele mele de cultură şi metodică mă obligă să judec şi să fiu cât de cât logic. De pildă, nu ştiu dacă sunt angajatul Vinalcoolului sau am fost pus pe liber; nu ştiu dacă sunt liber sau în curs de a fi arestat; nu ştiu dacă mâine intru la spital sau mă internez la nebuni, alături de fostul başcultur Caftangiu; nu ştiu dacă am fost bătut de Tutilă Doi sau de Osmanescu, fiindcă amândoi mă urmăreau; nu ştiu dacă la teatru am fost închişi premeditat, din întâmplare sau din confuzie. Nu ştiu dacă...

După voce, Limpi părea a fi veselă, cea de toate zilele bune.

- Vezi, bărbate, o auzii ciripind, vezi că am dreptate? Nu citeşti ziare, nu asculţi radio, nu ai prieteni pensionari. Asta e. Altfel ai fi aflat de mult cum că, în politica internaţională, la ONU sau la Geneva, de un demisecol nu s-a rezolvat nici una din marile probleme ale lumii. Libertatea, egalitatea în drepturi şi şanse, independenţa reală, controlul puterii, alegerile libere în ţările ocupate de eliberatori etcetera... Nimic. Apă de ploaie, rahat cu perje. Toate durerile lumii sunt în aer, rămase în vânt, insolubile; diplomaţii marilor puteri se învârt după vişin, dansează perinița, flutură batista şi se sărută în fund, reciproc avantajos. Nici un tratat serios nu a fost semnat, nici un zid nu a fost dărâmat, nici o ţară nu a fost cu adevărat redată libertăţii prin autodeterminare. Vorbe, vorbe, vorbe: nimic nu se câştigă, nimic nu se schimbă, totul se amână sau moare de urât şi scârbă... Suntem în pom, bărbate, ăsta-i adevărul: că mergem în sus sau în jos, că avem o pâine sau suntem cerşetori, că facem parte din echipa turco-chitaie sau pecenego-rusă, ce importanţă are? Am fost scoşi din istorie, mai dispunem,

provizoriu, doar de timpul vieţii, cât e înscris pe cartela magnificelor cincinale. Cu cât reuşim să fim mai indiferenţi, cu atât e mai bine de noi. Fleacurile alcătuiesc întregul, omul derivă şi evoluează spre maimuţă, iar maimuţa asta a viitorului luminos nu este decât "legica" excrescenţă a dosului ei rozaliu. Am fost la bal? Am fost! Am dansat menuet? Am dansat! Că am ieşit ferfeniţă şi puzderie - asta nu are nici o importanţă pentru producţia de marmelade sau vinalcooluri locale... Dă tu drumul la radio, ascultă cotele apelor Istrului: asta alină şi tâmpeşte.

Am dat drumul la radio. Ce minune: Eine Kleine Nacht-musik! Îmi turnai un pahar cuminte de votcă, muşcai flămând din pulpa albă a curcanului. Limpi îşi fredona dincolo tainica singurătate a femeilor şi deştepte şi arse de soartă. Eu, aducându-mi aminte de tinereţile mele, de Genopolis, de sala barocă în care ascultam cu religiozitate concertele de cameră (fosta, uriaşa mea pasiune de atunci), aici, deasupra tăvii cu gustări balcane, dădui drumul unor lacrimi slavone în paharul plin cu otravă (tot slavonă). Dracul meu anex nu apăru: andantele părea cântat de îngeri, însemna că ora era sfântă, că sufletul meu amărât era privit din ceruri de Mama mea, cu ochii ei de dolorоză preciѕtă, oblăduitoare, deşi total neputincioasă.

C A P I T O L U L   A L   X I V - L E A

Am intrat în zodia ghipsului - nu se poate evita ghipsul. Profesorul Candid meditează candid despre tristeţea şi suferinţa lumii noastre plurifracturate. O ţigancă ghiceşte în trecut, aflăm de la ea câte unele despre sfinţii din altar şi nunta popii Spiridon. Olimpia, posedată de stihia limbii materne, ţine o lecţie despre moarte, emigrare, câini şi iar moarte. Trecem apoi să vedem o anume vilă cu iederă, nimic şi câini-lup - după care eroului nostru i se arată un sfânt balaur călare şi cu o suliţă în mână.

Nu aveam mâna stângă fracturată: doar un os al ei fisurat şi o entorsă a încheieturii. Dădusem - norocul meu - la spitalul de ortopedie peste un medic ce-şi terminase studiile în Genopolis: mă ştia, îmi spunea "domnule Profesor" cu acel amestec de respect şi colegialitate ce-i caracterizează pe vechii septentrionali. Nu m-a lăsat să stau la coadă, mi-a pus el însuşi mâna în ghips, refuzând categoric sutele pe care Limpi mi le pregătise în plic special.

- Încheieturile vi le imobilizez, îmi spuse acest consătean amabil, degetele vă rămân libere. E bine să le mişcaţi mult şi des, să nu se anchilozeze... Ce părere aveţi despre poezia patriotică nouă? mă întrebă, în timp ce îmi îmbrăca braţul stâng în ghips umed. Dar despre cântecele agitatorice ale chitariştilor electronici? Ieri am auzit un interesant poem de muzică pop, care avea următorul refren: "De n-am cădea pe jos de foame, ne-am tăvăli pe jos de râs". Nu e interesant? Ce credeţi, fotbalul derivă din circul roman, din luptele dintre gladiatori şi fiare, sau derivă din olimpiadele greceşti? Problema e serioasă, fotbalul modern a luat peste tot locul Teatrului, devenind, din motive de catharsis social, tragedie, comedie, dramă - în timp ce aproape tot ce ni se prezintă pe scene mi se pare o simplă trântă între nişte penibili gladiatori circari, simpli duelgii cu vorba, moaca şi tupeul. Aţi citit pe Mc Luhan, desigur: credeţi că...

Am răspuns cum am putut: cultura rămâne, totuşi, o nostalgie de conversaţie şi respiro pentru "specialişti" (am oroare de acest termen) din generaţia mai veche. Cei tineri, neavând un liceu teoretic umanist la bază, trebuie să se mulţumească a discuta doar despre femei, cantină, automobil, examene şi avansări. Inginerii nu mai discută deloc, iar economiştii au şi uitat să vorbească. (Zice Fanny, al cărei soţ e economist.)

Nu e prea vesel să te vezi în ghips - cu atât mai mult cu cât, numai cu câteva seri înainte, asistasem la băşcălia Gaiţelor la adresa busturilor aduse de poetul Omar. Dumnezeu nu bate cu bâta, nu e bine să râzi de nenorocirea altora, soarta te aşteaptă după colţ cu un ciomag în mână. Soarta!?... Le destin, c'est la politique, a spus-o Napoleon, îi convenea - pe acea vreme el făcea şi sucea întreaga politică a Europei. (Ciomagul, totuşi, se pare că nu l-a cruţat nici pe el.) E-hei, gândeam, în timp ce coboram treptele noului spital de ortopedie (fostul liceu comercial de pe vremea burghezo-moşierimii), secolul trecut a fost ultimul secol în care Istoria mai însemna schimbări, răsturnări, revoluţii... Poporul, luând arma în mână, devenea, putea să devină, egal cu orice armată, fie ea imperială sau dictatorială. Cădeau, unul după altul, împăraţii, regii, guvernele: se modificau frontierele, constituţiile, clasele sociale, drepturile omului... Acum, gata! Uriaşele invenţii ştiinţifice, inginereşti, ne-au dat legaţi în mâna coloneilor şi a dictatoraşilor trimişi de Destin care la noi nu e decât lada de zestre politică a nunţii din Yalta (unde, spun babele şi moşnegii, vinul libertăţii a fost schimbat cu "vinirea" şi rămânerea eliberatorilor). Se pare că în Occident (aşa se aude) aceste invenţii noi au adus un mod de viaţă mai uşor, mai tehnicizat, mai modern. Poate. La noi însă au reuşit să oprească, să suspende pentru totdeauna orice posibilitate de schimbare dinăuntru a orânduielilor. Norodul este tagma celor neînarmaţi. Da. Trei tulumbe de apă sub presiune, câteva bombe cu gaz lacrimogen pot risipi oricând, în orice ţară, o manifestaţie de căuzaşi, chiar dacă numărul acestora ar depăşi însutit pe acela cu care a fost dărâmată Bastilia sau asaltat Palatul de Iarnă. Un oarecare batalion de tancuri şi blindate poate nimici răscoala întregii clase muncitoare, chiar dacă ea s-ar alia, ca-n poveşti, cu ţărănimea (care e în întregime săracă) şi cu întreaga intelectualitate "cinstită". De altfel, cred eu, POPORUL, sau ceea ce au denumit sociologii şi specialiştii în Drept Constituţional cu acest termen (din ce în ce mai ambiguu şi confuz: el se confundă deseori cu naţiunea, statul, statistica demografică sau pur şi simplu cu masa amorfă a celor care aplaudă, defilează şi strigă "Ura!"), ei bine, acest aşa-zis POPOR - graţie unui foarte ştiinţific şi fantastic proces de atomizare şi izolare - devine, în modul cel mai evident, o simplă POPULAŢIE (adică o masă de indivizi nediferenţiati, lipsiţi de conştiinţă şi putere colectivă): muncitorimea - care a fost cândva, pe vremea generaţiei tatălui meu, o clasă socială distinctă şi conştientă - acum, că numărul ei a trecut de trei milioane, tinde să devină Marea Mută, suma niciodată adunată a angajaţilor din uzine, fabrici, întreprinderi. Adscripta productiae. Ţărănimea - fostă pătură socială - la ora asta a rămas o

simplă pătură, numai. Adscripta glaebae. Cea cu care realizăm interminabilele campanii zi-lumină, şirul mut de babe şi moşnegi ce prăşesc în linie, mâncând din traistă, la amiază, biscuiţi "procuraţi" la oraş, cu ceapă sau castraveţi din lotul personal. Intelectualii? Am o mare rezervă faţă de acest termen; personal, prefer să fiu înjurat decât să fiu numit "intelectual". Să fac parte din confuza categorie de indivizi care, având o diplomă de specialitate, se consideră scutită de muncile într-adevăr grele, de răspunderile mari, de idei generale, de curaj şi atitudine morală. Un inginer, doctor, fizician sau filosof nu este "intelectual" decât în momentul în care dă dovadă de libertate, luciditate, curaj dezinteresat şi jertfelnic. Altfel, el rămâne un simplu funcţionar al materiei sau, şi mai rău, un biet mercenar al puterii care-l plăteşte, şi nu al poporului care îi câştigă pâinea. Pe vremuri - când îl citeam pe Julien Benda - îmi plăcea să cred că intelectualii, la noi, ar fi cam ce a fost "intelighenţia" rusă, despre care ştim din romanele veacului trecut. Vax! Capacitatea de a gândi, de a fi lucid, moral şi solidar, voinţa de a filosofa pe viu, în afară de biblioteci şi cărţi de specialitate (acestea pot fi sursă de informaţie, dar pot, în acelaşi timp, fi şi un mijloc de monadizare a laşităţii prin citate, convingeri de fotoliu, acoperiri istorice de tot felul); capacitatea de a rămâne Om chiar când ţi se iau pâinea şi libertatea, ei bine, aceste diferenţiale ale spiritului şi moralei aparţin, la noi, doar celor aleşi de Dumnezeu prin puşcării şi lagăre sau celor ce au trăit în secolul trecut, cel în care am deschis ochii şi am schiţat primul nostru râs ironic... Am trăit sub şapte dictaturi succesive, am îndurat trei uriaşe ocupaţii străine - iar în prezent, dacă e s-o spunem cinstit, trăim o fază de superdictatură, de monarhie tribală, paranoic-protocolară şi infailibilă până şi în ochii ziariştilor ce ne vizitează palatele şi vitrinele din Ulan-Bucur-ul Înaltei noastre Porţi. Cine i-a întâmpinat, rând pe rând, cu urale, flori şi articole de fond pe toţi aceşti dictatori în delegaţie, caudillo-sultăniţi sub ochii întregii lumi? Cine? Nişte intelectuali. Angajaţi, reangajaţi, ataşaţi, detaşaţi etc. Cunosc lepre savant universitare care i-au schimbat garderoba convingerilor definitive de exact şapte ori: sunt şi azi în fruntea bucatelor, având o conştiinţă de buletin şi alta de paşaport permanent. Dacă ajung pensionari, îşi scriu memoriile, conform acelui aforism al marelui Napocos, care spunea: "orice rahat, după ce se usucă, are dreptul să-şi scrie memoriile sale de trandafir". Deocamdată îşi aranjează fiii şi nepoţii în fotolii fier-îmbetonate sau le fac vânt spre ţările pe care le-au înjurat şi le-au afurisit. Dragă Karlie, averea a fost înlocuită de Putere - acum trăim faza în care această Putere se luptă să devină transmisibilă, ca un bun de familie sau de clan. Tot ei vor scrie şi Istoria, anulând adevărul ei. Având monopolul memoriei, tradiţiei, ideologiei, pot desfiinţa trecutul, în numele unui viitor tot mai mare şi mai îndepărtat. Prezentul nu există: prezentul e acest ghips la mâna mea. (Nu am îndrăznit să-i spun doctorului consătean cum am obţinut această semifractură; l-am minţit, povestindu-i ceva cu o ghinionistă alunecare în baie; zâmbea politicos, era obişnuit, în fiecare zi vin la clinica lui zeci şi zeci de oase rupte, nu în accidente, ci în asemenea "alunecări" în baie, serviciu, cârciumă, părculeţ întunecat...). Prezentul e frica ce o am de umbre, viitor şi soartă...

Doamne, cum am ajuns aici? în loc să ies din spital pe uşa din faţă, iată-mu nimerit în curtea din spatele lui. Lăzi, maşini vechi, ambalaje, mult gunoi. Groaznic. Mă aşez cutremurat În faţa mea, se ridică un munte de ghipsuri vechi, cred că sunt aici, pe puţin, câteva vagoane de foste mulaje, legături, proteze... Tăiate cu foarfeca. Vată, plină de puroi sau sânge, mai păstrează amprenta plastică, anatomic umană, a suferinţei trecute. Un munte de negative absurde, suprarealiste, de memorie aruncată la gunoi. Asta e Istoria, mi-am zis: cea mai frumoasă, mai simbolică şi mai obiectivă, concretă şi abstractă, fizică şi metafizică arătare a ce a fost, este şi va fi totdeauna orice suferinţă, accident sau moarte căzută în uitare; un ghips cu vată, în el urma negativă, mută, a unei dureri anonime, necunoscute, aneantizate... Va trebui s-o aduc aici pe Limpi (poate n-ar fi stricat să-l aduc aici şi pe întemeietorul celei mai moderne filosofii a istoriei), să le explic la amândoi cât de teribil de expresiv, de clar şi artistic mi se pare acest munte ortopedic... Şi sufletul, şi spiritul, şi valorile supreme se pot fractura, rupe, frânge: o mare parte clin omenire are nevoie de ghips, sufletul lumii e zdrobit; unde sunt, mă întreb, mulajele infinitelor noastre suferinţe, cine va descifra vreodată semiologia ascunsă a durerilor, frângerilor, infirmizărilor de tot felul?

Am ieşit în fugă din această curte cu stafii. Cred că în nopţile valpurgice, demonii ce mă chinuie, ce ne chinuie, aici vin să râdă şi să benchetuiască.

Când am intrat în clinică, dădusem ţigăncii bătrâne care cerşea la poartă trei lei. Acum, nici eu nu ştiu de ce, simţii din nou nevoia să-i mai dau tot atâta. S-a uitat lung la mine, zicându-mi: "bogdaproste, boierule, să fii sănătos!" - dar, în acelaşi timp, cu rezerva ei milenară de magie şi psihologie, îmi cerceta adâncul ochilor...

- Ascultă aici, boierule, îmi spuse, zornăindu-şi ulcica în care îşi strânge monedele primite, la biserica Madona Dudu, zece femei bătrâne au păzit un mort mare, mare: femei plătite, nu paţachine sau ţigănci de mahala. Ei bine - uite, jur pe copchilaşii mei că nu te mint - azi-dimineaţă, au ieşit ca înnebunite de acolo. Spuneau că, după miezul nopţii, Maica Precistă a început să lăcrămeze... Stai, că nu asta e mai de speriat. După aceea, sfinţii toţi din altar au început să râdă, să râdă, de parcă şi-ar fi ieşit din minţi, o mie de copii de ţigani, goi cum i-a făcut mama lor, au pornit ca lăcustele spre oraş, strigând: "Abaramu!". Au spart geamuri, au rupt garduri, pomi, vitrine: abia i-a oprit miliţia, cu camioane şi câini-lupi... În luncă s-au găsit doi şefi cu gâtul tăiat. În gară, desfăcându-se câteva vagoane de mărfar, au fost descoperite că sunt pline vârf cu oase vechi, oase de soldaţi, de hoţi, de boieri, morţi de o sută de ani... Popa Spiridon, îl ştiţi şi-a măritat fata; după jocul miresei, amândoi naşii, boieri divăniţi, au căzut ca trăsniţi: inima. Acum sunt la relaminare... Nu se ştie dacă scapă cu viaţă... În turnul fostei prefecturi sosesc porumbei călători de departe: doar premarele citeşte poruncile ce sosesc - când de la ruşi, când de la americani. De-aia înnebunesc "premarii"; pe ultimul l-au dus legat, mai zilele trecute, direct la mandravela noastră...

Mi se părea binevenită această baie de subistorie, poveste şi mic apocalips poporan de margine. Voiam să-i mai dau nişte mărunţiş, merita. Cineva mă strânse de braţul valid, oprindu-mă. Era Olimpia: coafată proaspăt, săltăreaţă în formă, foarte tristă-n conţinut.

- Ajunge, soţule: dacă te ştiam atât de sentimental, îţi procuram o caterincă şi un papagal. Hai, avem o mulţime de treburi. După ce ieşim la pensie - îţi promit! Ne mutăm în ţigănie.

Acolo e mai vesel, după părerea specialiştilor, acolo se pun bazele societăţii-postatomice, postindustriale, postdialectice...

Ţiganca râdea - recunoscuse în Limpi o colegă de vocaţie.

- Să-ţi trăiască franţuzoaica, boierule, strigă în urma noastră. Dar să ştii că ceea ce ţi-am spus despre sfinţii de la Madona Dudu e adevărat...

Mă oprii locului, pe gânduri.

- Limpi, ştiu că te grăbeşti, te-aş ruga totuşi, numai pentru cinci minute, să vii cu mine în curtea din spate a spitalului. Vreau, adică mi-ar plăcea, să-ţi arăt ceva...

- Doamne, Doamne, se tânguia a mea soţie, cu cine mă adunaşi, cu cine mă pusăşi să fac casă...!?

Iar nu înţelegeam. Limpi îmi săruta fruntea înnorată de logică formală, cu mâna ei frumoasă îmi mângâia ghipsul în cauză. Dialectic, ea era din nou cu trei surprize înaintea mea.

- Uite, iubitule, îmi spuse glumind, certificatul medical pe care ai uitat să-l ceri genopolitanului ce te-a vârât în ghips. Las', am avut eu grijă să-i explic între patru ochi, dar cu martori, cam în ce baie ai alunecat tu. Avem nevoie de acest certificat. Scrie clar aici: "fisură în radium, entorsă şi contuzii în urma unor lovituri cu un obiect tare..." înţelegi? Scrie mai departe: "Se recomandă examinarea integrală a pacientului de către o comisie medico-legală!"

- Ce rost are, Limpi?

- Habar nu am. Ca în poveşti, eroul, din spirit revoluţionar, pleacă să se bată cu Necuratul: pe drum adună aici un solz de peşte, colo o peană de pasăre sau păr de sălbăticiune la ananghie. Suntem în război cu zmeii, cu balaurii, cu căpcăunii? Suntem...

- Mi se pare stupid, scumpă soţie: să reclami lui Osmanescu cum că oamenii lui Osmanescu, din ordinul lui Osmanescu, m-au osmănit osmăneşte. Să-l reclam lui Ilderim - care e incult ca o bâtă - pe Caftangiu, care e incult numai cât un dos. Să mă duc la Tutilă Unu, care nu ştiu ce hram înalt poartă, şi să-i spun că fratele său, Tutilă Doi, este cea mai fantastică pramatie din paşalâc. Să reclam statului, care mi-a luat toate drepturile, că nu e drept ca statul să mă şi pedepsească dacă mă plâng... Nu sunt ateu, scumpa mea, nici marxist nu mai sunt de mult, cred eu: nu cred nici în fosta camarilă slavo-evreiască, nici în actuala echipă turco-chitaie, nici în viitoarea formulă pecenego-antisemită... Atunci ce rost are să reclam, să mă zbat, să mă fac fărâme, de parcă zeiţa asta a Justiţiei - care şi-a scos legătura de pe ochi în văzul lumii întregi - ar avea în mâini un cântar al Dreptăţii, şi nu o simplă puşcă mitralieră pe care scrie: "Cine nu e cu mine este împotriva mea!"

- Mai în şoaptă, bărbate, mai în şoaptă!

- Ţi-am mai spus-o, ţi-o repet: sunt prea grec ca să fac pasul din morală în politică şi prea latin ca să rămân numai în politică. Dar, ca grec, sunt un sclav, biet preceptor şi scrib al unor brute de soldăţoi fanfaroni. Cu o singură deosebire: vechii sclavi aveau şansa de a deveni liberţi; eu nu voi ajunge liber niciodată! Sunt un biet negru, urgisit şi hăituit, într-un stat superapartheid, crud şi rasist, dar cu deosebirea că eu nu am voie să mă întâlnesc cu cei de culoarea mea, pentru o cauză a mea; în caz că sunt bătut, închis sau ucis, nu se va ridica în apărarea mea nici o voce, nici un steag umanitarist, în lumea asta mare şi generoasă... Am fost "lepros", semnul mi-e ars pe frunte şi în buletin, condamnarea mea e pe viaţă. Scârbă silnică pe viaţă. Regretul meu imens constă numai în faptul că te-am târât şi pe tine în această puşcărie-zarcă: acum suntem de serviciu la tinetă, să vedem când ni se dă voie s-o vidanjăm. Dacă o vărsăm pe drum, ne sfarmă în bătaie propriii noştri colegi de soartă, Doamne apără şi păzeşte!

O simţeam cum tremură. Cum tremură şi se stăpâneşte. Avea în ea un arc de vioară - grav, melodios -, auzeam cu inima mea de bărbat învins, nefericit, fără de nici o şansă, cum plâng în sufletul ei mila de mine, dragostea, disperarea. Privea în pământ, avea ceva bizantin în curbura dureroasă a capului, în puritatea de fecioară a gâtului ei. Gândea, gândea. Trebuia să gândească şi în locul meu...

- Dragul meu, îmi spuse într-un târziu, înveselită de cineva nevăzut, după ce am ascultat rechizitoriul prin care te-ai condamnat pe vecie, eu cred că nu mai avem nimic de făcut în lumea asta păcătoasă... Să mergem, zic eu, prin farmacii şi să întrebăm dacă ne pot vinde două porţii de otravă: sărbătorim un cincinal de la nunta noastră, suntem mai mult sau mai puţin filosofi, cucuta e tot ce poate fi mai eficace, ca soluţie, la marile probleme şi evenimente internaţionale. Nu? Permite-mi o paranteză: doi bătrâni generali din această urbe, întrebaţi fiind, cu ocazia vizitei pe care ne-a făcut-o domnul preşedinte De Gaulle, dacă nu doresc să-i ceară ceva, vreun favor, vreun paşaport (fuseseră, ambii, colegi cu acesta la Saint-Cyr) - moşnegii noştri, după ce s-au gândit, gândit, au zis aşa: "De la el nu dorim nimic: dar, dacă poate, ministrul său, domnul Malraux, să ne facă rost de câte o pilulă de cianură - pentru orice eventualitate - i-am rămâne foarte recunoscători şi lui, şi bravului popor francez..."

Dumnezeule! Pastila asta de cianură! Cât am pomenit-o, cât am dorit-o! Ea ar trebui să facă parte din contractul social, să fie oferită fiecărui cetăţean, ca un drept, ca o obligaţie - să trebuiască să o purtăm ascunsă undeva, exact aşa cum marinarii poartă colacii de salvare pe furtună, sau piloţii paraşuta...

- Buuun! se făcu Limpi că nu observă căderea mea în trapă, mai putem, ca să ne revină pofta de viaţă şi de lume, să mergem la biserica Madona Dudu să vedem cum râd sfinţii de pe catapeteasmă şi, mai ales, de ce râd sfinţii aceia, totdeauna serioşi. Nu? Sau să ne interesăm la urgenţă ce s-a întâmplat cu cei doi naşi de la nunta fetei popii Spiridon! Au fost duşi la re-laminare. Nu ai sesizat, bărbate, perla acestui nou cuvânt. Nu ai umor, degeaba. Nu ai înţeles până acum, nici lângă mine, că sfânta noastră LIMBĂ strămoşească ţine cu poporul, cu cei de jos, cu tine mai ales, cu toţi umiliţii şi năpăstuiţii acestui biet pământ Da, da! Nu sunt profesoară, nici grămătic, dar ştiu că limba este o fiinţă supranaturală. Ea e ca un munte, ca un codru ceresc, ca un fluviu viu subpământean. E suverană şi deşteaptă foc. Se joacă de-a v-aţi ascunselea cu cei puternici, duce, jucându-se, un fel de război de partizani, face agitaţia ei, propaganda ei, lucrează cu materialul clientului, dar cum lucrează? Promite ca să compromită, duce în ispită, inventează, uituceşte, îmbată: râde cu lacrimi şi plânge după toate discursurile. Oratorii proşti sunt cei pedepsiţi de ea, cărţile proaste sunt cruzimea ei, poeţii şi actorii falşi sunt cei pe care, după ce i-a dus cu mâia, acum îi dă în stambă şi îi face de râs. Tiranii uită că între ei şi mass-media ce le stau la dispoziţie există un mijloc, care de fapt e scop, LIMBA. Dacă nu te pui bine cu ea eşti pierdut. Din clipa în care încalci contractul de morală şi curăţie a ei, ea îşi retrage investiţiile, te goleşte de spirit, transformându-te, în numai câţiva ani, într-o moară hodorogită ce macină cai roşii pe pereţi... Spune tu după mine re-laminare şi pe loc ţi se ridică ceţurile...

- Re-laminare. Fantastic, ai dreptate.

- Fantastic, ştiinţific, tot ce vrei. Păi dacă e vorba de re-laminare (în loc de "reanimare"), la ora asta întregul nostru municipiu, cu toată dumnezeirea lui, este în relaminare. Nu? Şi eu, şi tu ce facem altceva decât să căutăm mijlocul prin care să fim re-laminaţi, dar să nu pierim: nimic să nu se piardă, nimic să se câştige, să obţinem doar o formă cât mai curată de a dăinui, lângă un blid de arpacaş (cum zici tu), în pace, linişte, dar fără nici un fel de titluri, onoruri, măriri etc. Relaminare, admitem, dar cu pielea netăbăcită şi cu capul neregulat de nimeni şi nimic... Iubitule, limba asta e aliata noastră cea mai teribilă, crede-mă! Pe mine, ţiganca asta de te-a dus pe tine de nas m-a umplut de curaj şi încredere.

- Fiindcă?

- Să ne aşezăm pe banca asta. Cu spatele către monumentul monstruos, dar modern, închinat, cum am auzit eu prin târg, ultimilor ţărani care mai voiau să se răscoale. Ca să le treacă pofta... Ceea ce îţi spun despre forţa şi miracolul acestei limbi în care cred ca o sectantă primitivă, ca o preoteasă a unei religii ancestrale, eu ştiu de la bunicul meu, care mi-e la fel de drag ca şi tine. Îi aud paşii prin ţară, simt cum se apropie, desculţ şi mucenic, de soarta noastră... Taci. Nu întreba, îmi simt capul vâjâind, îmi fierbe mustul. Cred că a sosit ora la care va trebui să-ţi vorbesc, în taină, despre ceva care e frumos şi în care cred. Nu despre Marx şi utopie, nici despre socialism şi ficţiuni - ci despre "miezul" şi "legea" limbii. Despre energia, tinereţea, inteligenţa ei. Ea este ultima, ultima armă cu care ne mai apărăm, ca popor şi seminţie, de moartea-morţilor...

- Aveam o rugăciune şi pentru limbă...

- Ştiu. Iubite al meu soţ şi dascăl, eu cred că Pământul, Ţărănimea şi Limba sunt cele trei forţe cereşti ce ne-au ajutat să ieşim din întunericul asiatic al veacurilor, pomenindu-ne deodată, un popor june şi plin de o poftă fantastică de viaţă... Bucuria noastră scurtă fu. Nici măcar un secol... Pământul l-am pierdut, el nu mai e în stare să se apere. Se apără pe sine, cum poate, când poate, comiţând diferite grave erori politice; mai o inundaţie, mai o secetă, mai un cutremur... Mai câte o nouă reformă agrară ratată. Ţărănime nu mai avem, ea s-a risipit, s-a topit, a intrat în pământ, a dispărut, cum spui tu, în entropia industriei şi urbanizării forţate. Chiar şi satul - ca izvor de regenerare demografică şi spirituală - ca suflet şi sământă, a murit, s-a strămutat... Ce ne-a mai rămas? Armata poporului? Mă faci să râd: armata asta a noastră are tot ce-i trebuie ca să se bată vitejeşte, doar că habar nu are (şi nimeni nici nu îndrăzneşte să-i spună) cine-i este duşmanul, pentru ce se bate, în numele cărei credinţe şi la care dintre hotare... Aşa că nu ne-a mai rămas decât Limba, maica noastră preacurvă şi preacurată totuşi, sfânta muceniţă, Limba... O mie de ani am stat sub ocupaţia Asiei Mari, după retragerea romanilor: ea a încolţit sub pământ. Patru sute de ani am stat sub ocupaţia turcilor osmanlâi şi a fanarioţilor greci. Acum, după cum bine ştii, am intrat într-o nouă ocupaţie: va fi lungă, deosebit de schizofrenică, tocmai că e de-a noastră. Ce contează? Eu simt că, precum în primele zile ale genezei sale, Limba noastră, plină de duh şi vie ca o sământă iubită, având o experienţă milenară de ilegalitate şi luptă pasivă în spatele duşmanului de moarte, îşi îmbracă sub ochii noştri (şi ai şefilor noştri) toga sa virilă, intră în Europa ca la ea acasă, cucereşte, învinge, se îmbogăţeşte, chiar şi după exproprieri şi naţionalizări... Verbele noastre ajutătoare sunt "a fi" şi "a avea". Ca esenţă, simple stafii în osatura, în măduva limbii. Fiindcă noi nici nu mai avem, nici nu mai suntem. Tu ai zis: nu mai avem trecut, nici viitor; eu zic: avem, în schimb, cuvintele "petrecut", "întrecut", "întrecere": nu mai avem viitor, dar am descoperit cuvântul teribil "viitură". Nu mai avem opinii, nu avem convingeri, avem în schimb cuvântul "părere", care vine de la "a părea", un fel de moft al neantului şi relativităţii. Din "nimic", cuvânt foarte mare şi greu, am născut "nimicnicia" şi "nimicurile". La şedinţe, poţi auzi şi "nimicologia", ca ştiinţă cultă, sintetizare a popularei expresii: "hai să vorbim nimica!". Sau şeftel în loc de "şeptel", lăcrămaţie în loc de "reclamaţie". Şi aşa, la nesfârşit... Am văzut cu ochii mei o cerere iscălită de o sută de pălmaşi din satul meu de obârşie: solicitau, nici mai mult, nici mai puţin decât dreptul la reculegere. Da, aşa cum ai auzit: "reculegere". Ei înţelegând prin asta dreptul de a merge în urma combinelor şi de a re-culege ce a rămas necules... Nu li s-a aprobat, bine-nţeles, cererea; nu fiindcă stăpânirea s-ar fi îngrozit de formulare, ci fiindcă exista teama că mecanicii ar putea să-şi aranjeze combinele în aşa fel încât să rămână ceva mai mult rudelor sărace care ar fi re-cules în urma lor. Deşi ai mei, la ţară, tot din reculegere trăiesc... Furând ce pot noaptea, ca huhurezii... Candid, eu cred din toată inima mea în forţa magică a blestemelor, cred că limba are puterea supranaturală de a mântui, pierde, ucide chiar. Poate fi elixir pentru unii, drog ucigător pentru alţii. Ispiteşte la oratorie, microfon, televiziune - dar, exact când ne e lumea mai dragă, ne lasă baltă, găgăuţi, bâlbâiţi, nicu-n perete. (Am vrut să spun: nucă-n perete!) Dacă ar fi după mintea mea, eu aş trece Limba, cu întregul ei arsenal, la Ministerul Apărării; în ultima invazie ea a ţinut piept, nu armata sau deştepţii din guvern. Şi aş introduce ca materii

de studiu în şcoli şi cazărmi "bârfologia", "zvonetica" drept tehnologii militare avansate, iar "băşcălia" aş declara-o artă populară traco-latină. Ce zici?

Tăceam, ascultam, visam. Vocea Olimpiei mi se părea străină, nouă, poate că nu ea îmi vorbea, poate că prin ea mi se vorbea. Zeii s-au culcat, Dumnezeu poate că a murit: trăim cât timp mai cuvântăm. Pe urmă va veni marea trecere, marea viitură, ultima re-culegere, ultimul cuvânt, care e necuvânt: moartea.

Limpi continua să-şi depene obsesiile magice.

- Am auzit că, în ultima vreme, cei care se mai pot chema ţărani nu mai cred în Raiul de dincolo, ca într-un fel de grădină frumoasă şi fericită. Nici în iadul cu cazane de smoală şi foc continuu nu mai cred. Mi-a sărit inima din loc de uimire şi frumuseţe auzind-o pe Florica noastră povestindu-mi că mătuşile-babe ce le mai avem risipite prin casele şi ogrăzile de la ţară vorbesc, mai nou, că fiecare om, după moarte, se va întrupa în felul următor: ţăranii, cu toţii, fiindcă au suferit cel mai mult şi mai pe nedrept, se fac şi se prefac în frunză. Frunză verde, tânără, cade toamna, răsare iar primăvara; iar susnicii de la oraşe şi sate (îţi place cuvântul "susnic"? Există, s-a născut.), deci susnicii noştri toţi, după moartea lor, se vor muta fiecare în câte un cuvânt gol: fiecare în cuvântul pe care l-a ruşinat mai mult... Asta e o legendă auzită de mine, bărbate, nu spun unde şi de la cine. Ţi-o împărtăşesc ca s-o ştii: fac tot ce pot, în lumea asta, pentru ca dincolo să ajung frunză, frunzuliţă, fir de iarbă, orice: dar între ai mei, între cei care nu au minţit şi nu au stricat sau murdărit nici un cuvânt. Aş dori mult de tot să fii şi tu pe lângă mine: un mugure, o gâlmă, o ciupercă măcar, numai să fii aproape: veşnicia-i lungă, mai schimbăm o vorbă, mai aprindem o ceartă, mai îngânăm un dor sau o amintire. Nu? Sper că după această lungă şi cretină introducere "epistemologică" - iartă-mă, mor de plăcere când pronunţ cuvântul ăsta fantastic -, îmi voi permite, trezită din somn, să te întreb: pe unde ne scoatem cămaşa, omule? Cine are să ne relamineze situaţia politică şi socială? Care ar fi paşii de dans ce trebuie să-i executăm ca să nu ajungem prea repede eu frunză de troscot, refuzată la export, iar tu chiriaş veşnic în cine ştie ce cuvânt marxist-leninist pe care l-ai compromis în perioada albastră a catedrei tale universitare, din acel Ge-nopolis legendar şi mult prea nordic pentru imaginaţia şi incultura mea?

- Cum rugito ac cum suspinose, oremus, am oftat eu.

- Laudetur ridiculus mus! îmi răspunse Limpi, citându-mi o stupidă închinare a mea de cârciumă şi rachiu.

Ne ridicarăm oftând. Oraşul - cu grijile, teama, absurdităţile sale ne aştepta ca o fiară flămândă. Limpi trebuia acum să-mi ţină obligatoria lecţia de informare politică locală. Cu toate că, pe baza experienţei şi a lecturilor mele din trecut, aş fi putut să mă consider un dascăl într-ale filosofiei istoriei - ale Istoriei celei mari, bine-nţeles - în ceea ce priveşte evenimentele din imediata mea apropiere, trebuia s-o recunosc, suferеam de o cecitate aproape aragonică, trioletă, de parcă tot ce se întâmpla în jurul meu se întâmpla într-o limbă-religie necunoscută, ce trebuia să-mi fie tradusă şi explicitată, ca unui ziarist democrat-creştin bavarez, sosit la noi să se documenteze în ceea ce priveşte nivelul de trai şi nivelul moral al clasei optimaţilor. (Confundând, de pildă, der Ernährer cu der Emarrer etc.)

- Bărbate, sortez atent, în mintea mea, ce anume să-ţi împărtăşesc şi ce să trec cu grijă sub tăcere. Fiindcă nu o dată mi s-a întâmplat ca eu să-ţi spun "vine o urâtă secetă!", şi tu să înţelegi că noul preşedinte american e şi mai baptist decât antecesorul... Lasă, nu protesta, spun prostii, îmi fac încălzirea moaţelor...

Mă luă de braţ şi mă îndreptă spre un drum ce se abătea de centrul oraşului.

- Nu te speria, facem un mic ocol, vreau să-ţi arăt, în cinstea înghipsării tale, o vilă boierească veche... Aşadar, s-o luăm băbeşte. Întâi şi întâi, află că închiderea noastră în cavele teatrului nu a fost ideea naşului Tutilă Doi, nici a cumplitului Os-manescu. Nu! Această aventură monte-cristo a fost aranjată mai sus: însuşi Carasurduc şi cu misteriosul meu văr Tutilă Unu, cel mare şi ascuns, au dat dispoziţii ca tu să fii bătut bine, iar eu, fără de nici un motiv, să fiu închisă undeva...

- Dar de ce? De ce?

- Nu ştiu. Presupun că e vorba de o probă a fidelităţii faţă de Profet... Pui un candidat la promovare într-o situaţie de umilire şi mânie ultimă: şi vezi apoi ce scoate el din adevăraţii săi ficaţi, pe adevărata sa gură... Noi trebuia să ieşim din puşcăria aceea tunând şi fulgerând, dar mai ales ţipând ca din gură de şarpe articole din Constituţie, Drepturile Omului, Helsinki... Pricepi? Noi nu am făcut-o. Am dansat, am chiuit, am băut cu paznicii şi călăii de serviciu. Asta ne-a fost salvarea, deşi mă tem că am luat o notă prea mare la capitolul inteligenţă şi prudenţă antecalculată... Porcul acela de vierme care vrea să ajungă director de teatru (şi va ajunge, te asigur: are stofă), după ce ne-a închis, s-a dus victorios să raporteze lui Tutilă Doi că ordinul s-a executat... Naşul nostru însă avea nişte daraveli cu Osmanescu, era şi beat şi amărât, a pierdut din vedere ce se întâmplă cu noi. Spre dimineaţă, şi Osmanescu a uitat punctul de plecare: în loc să ne lase pe seama celor ce aşteptau să ni se reverse Vezuviul, ca proştii, au venit şi ne-au "eliberat".

- Nu înţeleg. Sunt total depăşit.

- Nici nu e de înţeles. Deocamdată. Ajunge să ştii că hora se încinge, devine a dracului, scrânciobul se roteşte, o mătură uriaşă, sultanală, e decisă să facă ordine şi linişte...

- Refuz să cred că toată această tragică farsă s-a pornit din cauză că eu am râs în faţa unui afiş idiot. Ar însemna că...

- Nu ai fost decât bobârnacul necesar. Ai pus degetul pe Marx. Părerea mea este că, la ora asta, Marx este o bubă deschisă şi chiar infecţioasă. Da. Din motive pe care nu le înţeleg - sau le înţeleg prea bine, dar mă fac proastă şi cu cotizaţiile în regulă - acolo sus, în norii mânioşi şi vigilenţi de la Înalta Poartă, poate chiar şi la Sublima Poartă, se reconsideră, din motive de tactică şi strategie revoluţionară, atât problema dictaturii proletariatului, cât şi sacrosancta lozincă "Proletari din toate ţările, uniţi-vă!". Ambele aceste două idei au ca autor ghipsul cu barbă pe care tu, ca un mare prost ce eşti, ai vrut să-l scoţi dintre simplii utopişti... Ştiu, ştiu! Dar la ora asta, dictatura nu mai e bine să fie a proletariatului, dictatura e a întregului popor, dacă vrei să ştii... Nici nu mai avem proletari, avem o clasă muncitoare disciplinată şi conştientă. Faţă de fosta clasă muncitoare, ea este într-adevăr revoluţionară, fiindcă nu mişcă în front, nu crâcneşte, defilează şi strigă "Ura!". Trebuie să fim atenţi - presupun eu - şi la acest cuvânt: "uniţi-vă!". Stăpânirea nu vrea ca proletariatul ei să se unească: nici măcar la o fabrică sau la vreo mină. Lozinca asta e pentru export, pentru lumea a treia, la noi ea trebuie uitată, evitată, combătută cu discreţie. Ilderim, ca să-şi dreagă greşeala de pe afiş, după şedinţa în care noi doi am strălucit ca două pupeze de staniol, a dat ordin, a doua zi, să se înalţe pe turnul agiei lozinca de bază a revoluţiei: "Proletari din toate ţările". Nu a scris "Uniţi-vă!", şi asta l-a şi scăpat de retrogradare totală. Peste o oră, chiar şi această ciuntită lozincă a fost coborâtă de pe fronton... Tutilă, mirosind cum bat vânturile, şi-a zis: "Ce fac eu cu busturile pe care le-am girat?"... şi le-a strecurat şmechereşte în taxiul speriatului Omar. Acesta le-a adus la noi, după cum bine ştii. Osmanescu, anunţat de soţia Ilderimului, care îi este soră, ştiind că trăsese greu în bară, la şedinţa din subsol avu şi el o iniţiativă: să evacueze public şi zgomotos buclucaşa statuie, dovedind astfel că e orientat şi că "ştie" unde e răsăritul pe busolă... Habar nu avea că propriul său adjunct primise ordin să ne izoleze... Viermele oxiur, când a aflat că nu Osmanescu era autorul închiderii noastre în magazia lui, disperat, ca să repare gafa, s-a dus glonţ la madam Caftangiu. Care nu era singură... Simţeam că-mi plesneşte capul, îmi venea să urlu.

- Limpi, pentru Dumnezeu, ai milă de sufletul meu. Am ameţit, înnebunesc. Ce povesteşti tu e fişa de spital a unui schizofrenic incurabil.

- Ce să-ţi fac, bărbate? Asta e istoria noastră, nu ce scrie în "Le Monde" sau în "Times". Madam Caftangiu, pentru noi, acum, e mai importantă decât însuşi Consiliul de Securitate. Ea şi-a luat soarta între propriile coapse. Are şi coapse, şi creier femeia asta, e un fel de geniu în balta cu broaşte, nufăr şi viperă, mărgăritar şi măselariţă. Ea l-a trimis pe Osmanescu la întâlnirea cu Naşul anume ca să scape de el şi să aibă răgazul să-şi aranjeze ploile.

- Care ploi?

- Ilderim a fost transferat la Înalta Poartă, dar într-un post obscur, ceva ministru adjunct la un minister nou înfiinţat, al reparaţiilor şi pieselor de schimb. Are o pâine comodă, are şi un mic fotoliu dar nu mai are iscălitură grea, nu mai poate oferi pâine, scaune, nici măcar strapontine... Osmanescu - cumnat îndivănit şi fost Ivan cel Groaznic al Isarlâkului - în noaptea trecută a fost şi el mazilit: tot barză albastră a rămas, dar în viitor va răspunde de liniştea şi hărnicia voluntară a bravilor brigadieri ce ne construiesc, cu un ceas mai devreme, diferite magistrale, cu sau fără pulbere... Tutilă Doi, fost beglerbei futurolog, a avut mai mult noroc: are un frate, şi acest frate - puternic şi temut, să ştii - a pus un umăraş de i-a ajutat să fie numit director al Academiei de Romanistică... din Roma. Da. Nu ştie el latineşte, nu ştie el nici italiana, cu toate acestea, te asigur, în doi ani numai, va învârti acolo o mafie romanistică de o să-i doară mintea chiar şi pe euroşmecherii ăia de italieni...

- Şi... Îngăimai, tăbărât de uimire, cu noi, dragă Limpi, cu noi doi ce se va întâmpla?

Treceam printr-un cartier străin, printre case bătrâne, triste şi muribunde, în zare se zăreau turlele catedralei, turnul agiei, blocurile-turn ale centrului civic. Un abur albastru plutea peste oraş, totul părea simplu, paşnic, nevinovat, ca o stampă optimistă a progresului, în toate sectoarele...

- Mă tem, soţule, îmi răspunse într-un târziu, tare mă tem că mi s-au ars şi mie câteva becuri la dispecerat, îmi scapă nişte amănunte, zău dacă ştiu ce soartă ne mai aşteaptă. Toate firele, se pare, duc acum spre această afurisită şi genială madam Caftangiu.

M-a căutat la telefon azi-dimineaţă, era mieroasă, drăgălaşă, dar şi foarte ameninţătoare.

- Cum ameninţătoare?

- Îmi dădea a înţelege că abia a reuşit ea - neavând, de fapt, nici o calitate oficială - să oprească dosarul alcătuit împotriva noastră în legătură cu poetul patriotic Omar. Am întrebat-o: ce avem noi comun cu accidentul cardiac al acestui poet patriotic? Mi-a spus, ştie, desigur, că nu avem nici o vină, dar, vedeţi, există două declaraţii cum că noi doi, în faţa blocului şi a cartierului întreg, l-am maltratat umilitor, dându-i picioare în fund şi înjurându-l ca la uşa cortului. Un poet e o floare sensibilă - umilinţa asta, o procuratură răuvoitoare ar putea-o considera oricând ca fiind mobilul depresiv ce l-a împins în faţa acelui camion...

- Groaznic.

- Da... La care ameninţare a madamei, eu am avut totuşi un ultim contraargument. Care a pus-o pe gânduri, fiindcă...

- Ce argument, Limpi?

- Uiţi că mai avem pe balconul bucătăriei o statuie. Cu mustăţi. Reprezentând chipul fostului preşedinte al divanului de Cultură, actualmente internat la nebuni. Soţul legitim al doamnei ce mă fierbea pe mine în oală seacă. I-am spus, oftând mieroasă, doar atât: "Doamnă, fiecare om cu soarta lui. E adevărat că i-am dat picioare şi l-am înjurat pe amintitul poet, dar le-am făcut acestea la rugămintea lui scrisă. Voia să vă vorbească dumneavoastră şi protectorului dumneavoastră, tovarăşului Osmanescu, cât de credincios vă este, câte umilinţe şi batjocuri rabdă el, cărând bustul unui nebun care, întâmplător, vă este soţ..." După asta şi-a pus imediat frână, mi-a declarat dragoste, abia aşteaptă să mă întâlnească, simte ea că vom deveni prietene... Mi-a şi dat întâlnire: la înmormântare.

- Ce înmormântare?

- A poetului Omar. A murit azi-noapte: doi civili voiau să-i pună câteva întrebări (cu aprobarea doctorilor), el s-a speriat rău, a început să strige şi să cânte imnul chimiştilor compus pe versuri scrise de el. Imnul acesta i-a fost fatal. Peste două zile îl îngroapă, oficial, primăria. Nu ştiu care sunt raţiunile ascunse ale divanului celui mare care fierbe încă sub capac, dar s-a hotărât, la nivelul cel mai de sus, să i se facă funeralii politice. A fost erou, poezia lui a fost o poezie eroică, a murit eroic, pentru o cauză eroică... Pricepi? Trupul său pământean e depus solemn la Casa Ziariştilor. Iar noi doi, acum, tu cu mâna în ghips şi eu cu sufletul-n proţap, în loc să mergem acasă sau să ne abatem la cârciuma ostrogotă, unde ai trăit tu cele mai libere şi fericite zile din cea de-a treia ta viaţă, ar trebui să ne ducem cu un buchet de flori, solemni, tăbărâţi de compasiune şi durere, pe la catafalcul acestui jalnic bufon, mort exact aşa cum a trăit. E bine să fim văzuţi, să avem un alibi, cât de cât...

- Imposibil. Nu pot juca teatru în faţa unui cadavru. Ce să caut eu la catafalcul acestui trompetist turnător?... Discuţia asta o închid pentru totdeauna. Dumnezeu să-l ierte, fie-i ţărâna uşoară. Atât. Acum te rog să-mi spui esenţialul: eu, soţul tău nenorocit, mai sunt angajat undeva? Mai figurez pe un stat de plată? Tu, soţia mea, mai eşti spicheriţă la sucuri şi marmelade tricolore sau te-au tăcut, cum se aude, directriţă nu ştiu unde?

Limpi râdea, totdeauna disperarea mea o înveselea.

- Care este, stimate domnule profesor, rostul meu în lume? Paznicii păzesc păzindu-te, proştii ne prostesc prostindu-se, brutele ne brutalizează abrutizându-se; noi doi câştigăm pierzându-ne! Nu mai figurezi în colectivul fruntaş al Vinalcoolului - de ieri, ai fost mutat, provizoriu, pe un vag post de achizitor ştiinţific. Salariul e acelaşi. Dosarul meu e încă în cercetare, nu am studii politice, am fost propusă iniţial de Ilderim, dar şi Carasurduc mă susţine încă. Mai ales când a aflat că şi Tutilă Unu îmi este văr - or, acest UNU, eminenţa cenuşie a rotirilor de sori şi cadre, a umblat la şcoală cu mine, eu l-am scăpat de păduchi şi de râie... Şi de încă ceva de care - asta ţi-o spun numai ţie - el se teme exact cât mă tem eu de teama lui... Toate acestea se ştiu, se presupun. Din păcate, iubite bărbate, iată lucrul cel mai grav ce ţi-l pot spune pe ziua de azi: mă tem că nu mai pot da îndărăt. Fără să vrei, ai zămislit un taifun - şi acest taifun m-a scos din fericirea şi liniştea anonimatului. Am fost luată în colimator, numele meu circulă, dosarul meu se îngroaşă. De acum, un simplu gest de curaj personal, de sinceritate sau prostie mă costă mai mult decât pâinea; orice act de refuz sau de lepădare poate să-mi nenorocească întreaga familie. Dansez pe o sârmă, dansez mai ales pentru Anca şi Petrică, pentru tine, pentru Bunicul şi pentru mulţi alţii pe care, slavă Domnului, nu-i cunoşti. Cine saltă peste acest ecuator al puterii, părăsind condiţia simplă de pesimuş plebeu, apucând-o pe cărarea ce duce în sus, spre nomenclatura optimaţilor, acela trebuie să aibă o anumită fire, un anume caracter: un sistem nervos special format, din naştere pregătit pentru supunere, ascultare, lingere, cruzime şi cinică nepăsare. Eu nu dispun de acest sistem amoral de vieţuire. La origini sunt o ţărancă temătoare de Dumnezeu, în rest am rămas o semiintelectuală liberă şi rea de gură. Ca spirit - dacă îmi dai voie - aş fi ultima ta studentă la seral, o biată filosoafă amatoare, o oarecare Gaiţă sarlâkă, îndrăgostită la bătrâneţe de un fost puşcăriaş fără noroc şi fără umor... Asta sunt - şi de aceea habar nu am cum mă voi descurca. Nu mă văd nici ştabă în subdivanul muierlâcului ideologic înaintat, nici directoare la sucurile car-bogazoase, tonice şi refrişante, cum scrie pe etichete. Aşa că...

O luai în braţe, o sărutai. Avea lacrimi în ochi. suferinţa ei părea mult mai grea şi mai teribilă decât o arăta ea. Trăiam un moment de răscruce a bietei noastre vieţi, Limpi era prea deşteaptă ca să nu vadă înainte trapele şi otrăvurile ce pândeau "cariera" noastră de proaspeţi, de neofiţi, de total novici în şobolanizarea obligatorie şi inevitabilă.

- Viaţa sau minciuna, îmi spuse Limpi, asta ar fi sentinţa cu care am fost pusă la zid. Dragul meu, află de la mine, contrarul Adevărului (la care ţii tu atât de mult) nu este minciuna. Ci eroarea. Da, eroarea, greşeala iniţială, calculele ulterioare în întregime false. Minciuna nu este decât mijlocul prin care se ascund sau se escamotează aceste erori de bază, amânându-se sine die ora adevărului adevărat. De minţit pot: am şi inteligenţă, şi hiclenie, şi gură de târgoveaţă hârşită... Dar nu pot, mă îngrozeşte gândul că va trebui să intru în hora asta a diavolului care este Puterea. Cred că ţi-ai dat seama că nici un om cât de cât cinstit şi deştept nu doreşte pentru nimic în lume să fie propulsat ştab. Aceştia sunt înjuraţi, blestemaţi, dispreţuiţi - dar niciodată invidiaţi. Poporul ştie perfect câtă teamă e acolo sus, ce fel de morcov se poartă, câtă lumină şi fericire sunt în acele maşini tainice sau vile ascunse. Mie mi-e frică: mi-e frică, în primul rând, că voi fi, foarte repede şi fără dureri scopită de umor: de băşcălia şi haz-de-necaz care constituie oxigenul fiinţei mele. Cu ce rămân dacă pierd libertatea de a-mi zeflemisi sclavia? Cu ce mai fac faţă menghinei ce mă va strânge, haitei cu care voi lătra în cor, concesiilor pe care absolut obligatoriu le voi face, crescendo, fiindcă nu se va putea altfel?... Îmi voi pierde sufletul: într-o zi voi simţi sincer că te dispreţuiesc profund, în altă zi voi cere o cravaşa să scot afară din templul meu pe zarafii socialismului meu. Nu voi mai realiza că templul nu e templu, că nu e al meu, nici că zarafii nu sunt zarafi şi nici cravaşa mea nu are nimic comun cu socialismul. Nu mai cred că omul e un animal superior: din contră. El a fost făcut, probabil, pentru ceva înalt, ceresc, sfânt, dar pe parcurs acest scop s-a pierdut. Pentru omul de azi, puterea politică e cel mai periculos drog din lume. Ar trebui inventat un maţ în care fiecare ştab, şef, primar sau general să sufle, în fiecare dimineaţă, ca să se vadă în ce hal de beţie a puterii urcă la volan. De drogul ăsta mă tem ca de moarte, tribul alutan din care fac parte e deosebit de ahtiat şi de răvăşit de relele lui... Lumea,

dragul meu soţ, e împărţită între nişte capitalişti cinici, pseudocreştini, care nu cred decât în iluzoria lor bogăţie de astăzi - şi nişte barbari asiatici, pseudoatei, răi şi dogmatici, capabili să înghită lumea fără să ştie nimic nici despre Om şi nici despre Dumnezeu. Între ei stăm noi, fără de nici o speranţă, bătuţi la cap şi cu banii luaţi: fără trecut, fără vatră, fără lumini în noapte... S-a dus pământul, a murit satul, se retrage în întuneric până şi limba asta de care ţi-am predicat astăzi. Cu ce armură voi intra eu în cuşca leilor? Cum mă voi uita în ochii tăi, din clipa în care voi fi până în gât plină de secrete de stat, secrete de producţie? Vai de fundul meu - sunt slabă, fricoasă, fiică de robi, nepoată de şerbi; satul din care mă trag a fost de zece ori ars până în temelii de zapcii, când turci, când ruşi, când austrieci. Străinii se miră de micimea caselor noastre, de mulţimea fantastică a diminutivelor în care ne retragem, ca melcii. Statul ne-a fost totdeauna duşman, noi nu am încetat să folosim cuvântul "stăpânire" - şi acest cuvânt e duşmanul nostru de casă, clasă, rasă, tot ce vrei... De la tine am învăţat ce este o analiză, o sinteză, o autoanaliză: eu nu fac acum decât să repet ceea ce am prins din vânt, asistând la scăpărătoarele tale lecţii-monologuri, ţinute lângă o votcă păgână, sub o icoană afumată, în camera amurgului nostru atât de trist şi de dureros...

Treceam pe străzi de mahala, pietruite, noroioase. Ţigani nepăsători, urâţi şi murdari, călăreau, ca nişte arhiduci, cai mici, lucitori şi graşi. Bătrâni placizi mâncau seminţe, privind în gol. Siluetele uriaşe ale blocurilor din oraş se vedeau ca o stampă tremurând în aerul umed al acestei luni de mai. Nu mă interesa peisajul, niciodată nu am implicat pomii, casele, uliţele în gândurile sau grijile proprii. Acum trebuia să aduc un pic de ploaie peste Sahara disperărilor soţiei mele.

- Poate că, îngăimai timid, ar fi cazul să ne gândim, să punem la punct o scăpare. O fugă. O plecare. Definitivă. Ştiu câteva limbi mari, aş putea obţine oricând o catedră...

- O catedră de marxism, poate... Vorbeşti prostii, bărbate! Jumătate din "specialiştii" care au plecat sunt lepre şi turnători. Biografia ta, într-adevăr fantastico-ştiinţifică, fii sigur, a fost folosită de mult de cine ştie care dintre foştii tăi procurori sau torţionari... Poetul acela, fiu de popă, care te-a demascat în 48 că "nu întâmplător tovarăşul a învăţat singur limba revanşarzilor germani" - citez corect, nu? - a obţinut bursa Humboldt exact în anii în care tu ai fost trimis să lucrezi ca vagonetar în mina originii tale sănătoase, lângă mumă-ta, văduvă, nemţoaică şi catolică. Are şi un volum de versuri tradus în limba revanşarzilor. Cel puţin douăzeci din foştii tăi colegi de universitate sau redacţii literare, din cei care au asistat la linşajul tău juridic, sunt astăzi - tu mi-ai spus asta - nişte gravi şi bine aranjaţi universitari răspopiţi. Nici usturoi nu au mâncat, nici turnători nu au fost. Îmi povesteai, râzând de tine însuţi: "un ῍actual῍ poet pur şi mallarméan m-a turnat, un viitor torţionist m-a anchetat şi un fost legionar m-a omorât în bătăi". Perfect. Toţi aceşti "foşti" ai obsedantului deceniu au avut acces la paşaport, au şters-o din timp, ca să li se şteargă urma... Acolo, s-au îngrijit să-şi dea la curăţat şi trecutul, şi conştiinţa... Aici eşti suspectat şi urmărit fiindcă te-ai întors viu de acolo; dacă ai trece însă în Apus, s-ar găsi cine să te urască şi să se teamă de tine fiindcă nu ai crăpat acolo. Poţi ierta un om care ţi-a făcut un rău: niciodată nu vei ierta pe unul care e propria ta victimă - mai mult, care e martorul rămas în viaţă al mârşăviei tale, pe care o vrei şi uitată, şi ştearsă definitiv din memorie... Hai, nu te bosumfla... Ai spus o prostie, iartă-mă, eu am provocat-o... Noi doi nu putem pleca, dragul meu, pentru simplul motiv că avem un uriaş talent de a suferi şi îndura; nu plecăm fiindcă ne-am obişnuit să cărăm - nu pe un deluşor ca Golgota, ci într-un Bărăgan fără de sfârşit şi fără de speranţă - această cruce care e noastră şi pe care o şi iubim... Şi apoi, am investit o viaţă - şi ce viaţă! - în piesa asta de teatru care se cheamă Revoluţie-cu-sila, nu? Să plecăm acum, în actul cinci, când se fură mireasa, când se încaieră socrii, când Naşul face infarct, trebuind să fie dus la re-laminare... Uite, mă înveselii subit. De câte ori spui tu "Occident", mie îmi vine să râd, să râd tare şi să strig: "Aleluia voastră de îmbuibaţi, vă vine rândul la tinetă, ce e al vostru e pus deoparte. Dumnezeu nu bate cu bâta!"

- Eşti pornită, Limpi! Lucrurile nu stau chiar aşa.

- Poate. Dar când simţi nevoia să înjuri, nu ai timp de scuze şi justificări... Am totuşi convingerea - şi asta nu o ştiu de la tine, ci de la altcineva care nu e filosof, în schimb e înţelept - am certitudinea că adevărata bombă atomică nu a fost cea de la Hiroşima şi Nagasaki. Japonezii, de bine, de rău, tot japonezi au rămas: s-au refăcut, îi bat pe americani acasă la ei, aceştia au şi început să le plătească în dolari paguba şi umilirea victoriei.

Adevărata bombă atomică a fost aruncată la Yalta: ea nu a explodat, ea radiază, se întinde, nu mai poate fi oprită. Un Churchill beat mort şi un Roosevelt infirm şi senil dau o treime din Europa unor comisari cinici, abia ieşiţi clin cuptorul asiatic al proceselor politice şi al luptei pentru putere... Cu ce drept? Cu ce obraz mai vin diplomaţii şi gazetarii lor să ne întrebe de ce suntem speriaţi, şi laşi şi falşi? Cine i-a inventat pe toţi osmaneştii aceştia care ne bat şi ne ucid fără ca cineva să ştie sau să protesteze? Armata română, care nu a fost nici fascistă, nici iubitoare a nemţilor, s-a bătut atât împotriva imperialismului roşu cât şi împotriva imperialismului fascist german. Opt sute de mii de soldaţi ucişi în Răsărit, trei sute de mii ucişi în Apus. Toată inteligenţa franceză - mulţi eroi după război - după ce colaborase copios cu nemţii, a devenit subit şi în masă engagé. Filostalinişti de salon şi catedră universitară - dar nu la Taşkent, ci la Paris sau Nanterre. După şase luni de la "eliberare"; la noi, ultimul acar sau ţârcovnic de biserică ştia cu limpezime cam ce este şi încotro ne va duce această revoluţie pe care nu a dorit-o la noi nimeni. Nimeni. Putea stafia bărbosului să nea dea târcoale încă o sută de ani, noi l-am fi ignorat; suntem latini, legea şi proprietatea sunt visul nostru, nu dictatura şi colectivizările. În trei valuri, sute de mii de ţărani, cărturari, soldaţi au înfundat puşcăriile: în trei valuri, realizând un alt holocaust genocid, despre care se cam tace în Apusul tău. Şi până în l960, în toţi munţii noştri existau "bandiţi" desperados, partizani fără de partid, simpli nenorociţi ce se sinucideau fiindcă credeau sincer şi în libertate, şi în independenţă. Un milion şi jumătate de victime, la un popor de optsprezece milioane, câţi eram când a început războiul. Adaugă la asta teroarea familiilor, campaniile de naţionalizare, colectivizare, cooperativizare... Şi uriaşa armată mistică a agenţilor şi informatorilor cu care ne-au blagoslovit furnizorii noştri de teroare şi spaimă. Un întreg popor duce un război de cârtiţe şi castori muţi împotriva înstăpâniţilor din actuala monarhie tribală a Suleimanului şi al Tutililor săi, cu mijloace milenare de răbdare, tăcere şi cumplită, obstinată pasivitate în toate domeniile; în schimb, dinspre Occident curg decoraţiile şi miliardele de dolari spre dictatoraşii noştri înfoiaţi în pene şi

titluri de tot felul: doctor honoris causa, doctor coloris causa, doctor humoris causa etc. Vin universitarii să se închine ipocrit în faţa iscăliturii bazileilor noştri, scot panglici pe gură diplomaţii ce ne consultă, ca pe Pythia la Delfi. Umblă Europa asta preacurvă în vârful picioarelor ca nu cumva să supere ursul, căruia, din zece în zece ani, îi mai oferă pe tavă câte o ţară de sfâşiat. Dacă un mujic, în uniformă de mareşal, scapă un vânt la o consfătuire de dezarmare, toţi respiră uşuraţi şi zic: "semn de pace, începe dezgheţul..." Iartă-mă, e stupid, eu îţi vând ţie castraveţi: dar am ţinut să-ţi schiţez tema şi tonul în care, cred eu, ar trebui tu să-ţi ţii, la Heidelberg sau Sorbona, cursul de introducere în marxism...

La o imensă ladă de gunoi, sub dealul Mitropoliei, vreo zece câini vagabonzi într-o parte, şi tot atâţia ţigani şi cerşetori în cealaltă scormoneau, fiecare după nevoile şi după capacitatea sa. Spectacolul era hidos şi, în acelaşi timp, liniştitor şi paşnic. Viaţa merge înainte - iată, nici acei câini de maidan şi nici acei ţigani de mahala şi gunoi nu ştiu ce sunt contractul social, conştiinţa şi mândria de om, demnitatea de cetăţean al unei republici. Sunt liberi, pe soartă stăpâni: nu cunosc lanţul, nu au religie, nu urmează cursuri de educaţie politică. Nu muncesc, nu trebuie să aplaude, nici să strige: "ura!". Un filolog local, de origine genopolitană (dar atât de fricos, încât coboară în pivniţă ca să-şi facă cruce sau să îşi înjure decanul), mi-a spus într-o zi, la un miting unde agitam steguleţe în aşteptarea nu ştiu cui, că, în cazul unui atac atomic peste Isarlâk, nu ar scăpa vii decât ploşniţele, câinii marginali şi ţiganii de cort sau bordei. Atât...

Limpi nu suferea câinii. Pentru ţigani, în schimb, avea un cult năzdrăvan.

- Limpi, îi spusei după o lungă dar paralelă tăcere, ce ar fi să ne luăm un câine?

O fanfară militară se lamenta undeva departe.

- Dragă bărbate, eşti drăguţ, vrei să schimbi subiectul. Te şi miri că nu adopt un Bubico de salon, care să-ţi spună: "Tată, tată!"...Am avut o colegă de liceu, o evreică deşteaptă, o cheamă Iuditha; asta pe vremea când amândouă recitam Maiakovski şi credeam că Stalin, în timpul său liber, altoieşte trandafiri şi creşte iepuri de Teheran. A ajuns doctoriţă, a emigrat, îi merge bine. Are un cabinet pentru câini de salon la Paris. Da. Vine destul de des în ţară, de fiecare dată ne întâlnim şi povestim trei nopţi la rând... Ei, de aceste povestiri îi e dor, zice ea că între conversaţie şi povestire e o diferenţă ca între apa de ploaie şi vinul vechi... Din toate istorisirile ei, am reţinut o imagine ce mă obsedează şi în somn. Nu am fost la Paris, nici nu voi merge, am văzut Occidentul doar în vis şi la cinema... Ei bine, Iuditha mi-a spus că în absolut toate oraşele acelea minune, în fiecare dimineaţă, cam la crăpatul de ziuă, pe toate imensele bulevarde şi avenue-uri, mii şi milioane de babete şi moşnegi, de fete bătrâne şi femei tinere fără noroc, de nebuni şi filosofi singuratici, înainte de a începe circulaţia trepidantă a metropolelor, îşi plimbă cu religiozitate şi fanatism... câinii. Imaginea aceasta a unei omeniri care l-a uitat pe Hristos, care ne-a uitat pe noi, care nu citeşte ziarele (ca să nu afle de crime, orori, foamete, reînarmări), îşi cheltuieşte aerul acesta care se cheamă DRAGOSTE, valuta asta morală forte, pe nişte javre jalnice şi inutile... Nu mă înţelege greşit: ştiu ce înseamnă singurătatea, ştiu ce preţ are privirea sublim-credincioasă a unui câine... Dar, dar... Dar noi, aici, după acest ultim război cald şi acest neterminat război rece, a trebuit să înţelegem că noi înşine am devenit nişte câini. Linguşim, ne supunem, lătrăm la străini, suportăm zgarda, lanţul, suntem plimbaţi, suntem lăsaţi afară. Facem sluj, lingem mâna celui care ne hrăneşte (cu ce se refuză la export), el are şi dreptul să ne bată, să ne împerecheze sau să ne vândă. E groaznic, e umilitor. E Yalta, orice ai zice tu. Un câine ciobănesc e sfânt: îi spun sărut laba, are demnitate, statut, o formulă a sa de omenie. Dar câinii militari, ce zici? Aceştia sunt singurul animal "colaboraţionist" cu bestia care este omul. Ucigaşi cu simbrie, reangajaţi cu grad şi soldă... În relaţia Om-Câine, crede-mă, omul a fost cel reeducat: câinele acela care vă păzea "acolo" era o simplă lichea nevinovată, muncea pentru o pâine, pentru o mângâiere de sus în jos... O pisică, dragă Candid, - deşi o detest din toată inima mea pisicoasă şi blândă - e un miracol de nobleţe şi independenţă animalică. E indiferentă, e rece, are în mers şi în somn un dispreţ regal pentru tot ce e în jurul ei. Nu face sluj, nu-ţi aduce papucii în baie... E pisică. Şi pisică vrea să rămână chiar dacă o pupi în fund, chiar dacă îi înalţi rahatul pe un soclu Dior, superatlantic. Am zis.

În clipa asta se petrecu ceva straniu. Limpi rămase cu ochii larg deschişi, buzele-i tremurau; pălise, am crezut că leşină. Era pe o stradă curată, pustie, fără pomi, fără case, fără trotuar. Două ziduri de cărămidă roşie, pe vreo sută de metri, ascundeau după ele, probabil, grădini şi vile ce răspundeau în altă stradă. În faţa noastră, totuşi, zidul era întrerupt şi, după un greu şi complicat grilaj de fier forjat (stupid vopsit în albastru-azur), se putea zări o vilă singuratică. Limpi se clătina, o sprijinii speriat de zidul din faţa porţii acestei vile. (În stil secesionisto-bizantin, un kitsch total, cu iedere şi pitici coloraţi în grădina ce se voia şi japoneză şi turcească.)

- Ce e, Limpi, o întrebai, ce s-a întâmplat? Te simţi rău?

- Lasă. Îmi trece...

Nu înţelegeam. Limpi privea spre vilă ca spre o arătare, eu un fel de mirare sau întrebare înscrisă nu numai pe faţă, dar parcă ţâşnită din adâncimea dureroasă a fiinţei sale; şi pe strada asta nudă, asfaltată nu demult, ca o popicărie mai largă, parcă se lăsase brusc un fel de întuneric teatral. Vila spre care Limpi privea ca hipnotizată avea turnuleţe, balconaşe, îngeraşi şi sirene colorate; împreună cu havuzul secat (în mijlocul căruia o lebădă, cu gâtul şi ciocul vertical întinse, parcă cerea fie ploaie, fie reparaţii capitale la conductele de apă) şi cu două steaguri reglementare - cel roşu, cu seceră şi ciocan, conversând paşnic cu cel tricolor, deşi acesta era aşezat mai jos - realizau un perfect şi complex ghiveci de prost-gust şi parvenire cu orice preţ; dar nu aceste arhitecturale şi jardiniere urâţenii au putut s-o izbească şi să o încovoaie pe Olimpia.

- Candid, îmi spuse ea cu o umbră de vineţie tristeţe în colţul buzelor, suntem pe strada Voltaire la numărul doi: aceasta e vila Caftangiu. Voiam să ţi-o arăt ca să râdem niţel; Jenny e croitoreasa de casă a doamnei Carmen, ne-a descris-o ea, vila asta, cu

tot ce conţine, face parte din repertoriul vesel al bârfelor noastre de clasă. Dar nu apucasem s-o văd, nu am fost curioasă. Astăzi însă, date fiind evenimentele internaţionale, moartea poetului, cocteilul dat de madam Carmen în cinstea lui Tutilă Unu, telefonul ei ameninţător - am zis: ia să vedem şi noi turta asta de bâlci... Dar... dar...

- Ce s-a întâmplat? De ce ţi-a venit rău?

- Nu ştiu. Nu mi-a venit rău, doar că m-am speriat niţel. Eu cred în vise, nu în toate visele mele, ci în unele care îmi revin mai des. Şi casa asta parcă am văzut-o cândva, seamănă, ba, nu, e exact casa din coşmarurile mele de febră... Stupid, ea nu are nimic care să te sperie, din contră, îmbogăţitul geambaş care a comandat-o înainte de primul război mondial era, se vede limpede, un burtă-verde voios şi prosper, un tipic personaj din satirele noastre sociale...

Începu să lăcrimeze, să plângă mut, felul acesta de a reacţiona al Limpiei mele era total neobişnuit, din altă lume. O luai în braţe, încercând s-o liniştesc.

- Hai, i-am spus, avem nervii slăbiţi. Orice poartă ne duce cu gândul la...

- Priveşte, îmi zise.

Privii. Din fundul grădinii, venea spre grilaj un câine-lup semeţ, de o mărime şi frumuseţe înfiorătoare. De la bot în jos părea din argint. Venea încet, cu capul nemişcat, fără să mârâie sau să latre. Priveam şi eu uimit, uluit, acest animal superb, singura vietate din acest domeniu de mucava ce părea pustiu şi părăsit. Ar fi trebuit să o luăm la fugă - fiara era totuşi o fiară -, dar între noi şi el era o poartă înaltă de fier azur. Ne uitam în ochii lui galbeni, nu părea nici prietenos, nici duşmănos, nu avea nimic în el ce ar fi fost normal pentru un câine frumos, lăsat liber, într-un garden cu chioşc şi havuz al unei doamne atât de importante. Ne privea ca pe nişte obiecte, nu se bucura, nu ne ura, venea spre grilaj ca o santinelă ce-şi face rondul. Poarta - uimirea se transformă în spaimă - se deschise singură. Câinele mai făcu câţiva paşi în strada pustie. Se opri la numai trei metri în faţa noastră, ne privi, ne privi: era atât de superb şi de singur, de frumos şi de singur, încât îmi veni să merg să-l mângâi pe cap. Nu îndrăznii, mâinile Limpiei îmi strângeau crispat braţul de care se agăţase. Câinele mai stătu puţin (nu, nu era fioros, din contră!), apoi, ca un conte melancolic, se întoarse şi, încet, fără grabă, trecu spre fundul grădinii. Poarta electronică se închise fără zgomot în urma lui. Respirarăm adânc, întunericul se ridică, începu să bată şi un vânt proaspăt...

- Ţi-a trecut? o întrebai.

- Da. Câinele nu figura în visele mele... Hai, avem treabă, să ne grăbim.

Dar nimic nu mai era ca înainte. Limpi tăcea, tăcea - mie mi se înecară brusc nişte corăbii ce nu erau ale mele, strada asta obliga la fugă, la ţipăt, la o înscriere într-o perspectivă nevrotică fără ieşire. Parcă băusem repede ceva tare şi scârbos, nu-mi venea să mă uit în ochii iubitei mele, deşi simţeam cât de greu înoată prin coşmarul ei otrăvit. Auzeam un acord coborât de violoncel grav. Ca în tinereţile mele romantice priveam aiurit insula aceea a liniştii, dintr-o uitată reproducere după Böcklin.

Scăpaţi de strada Voltaire, apărură oamenii, maşinile, sergenţii înmănuşaţi. De sub clopotniţa bisericii Sfântul Gheorghe, de lângă un subţire şi înalt egumen în reverendă neagră, se rostogoli spre noi figura speriată şi descompusă a unui Sommer neobişnuit. Era limpede, în jurul său, după el, deasupra lui plutea un nimb de grea şi foarte evreiască nefericire. Nu plângea, dar ne venea nouă să plângem, văzându-l.

- Ce s-a întâmplat, pentru numele lui Dumnezeu? întrebă Limpi după ce îl cuprinse de umeri.

- Mi s-a refuzat paşaportul, zise Sommer, încercând să se stăpânească. Au spus că, pe vremuri, am deţinut secrete de stat. Aşa secrete şi aşa stat să le dea lor Dumnezeu.

- Lasă, domnule Sommer, nimic nu e definitiv: faci un nou demers, un nou memoriu; nici minunile, nici nenorocirile, la noi, nu ţin mai mult de trei zile...

- Ştiu, dragă Olimpia, ştiu! Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Fiul meu, aflând această veste, a plecat fără să mă anunţe. Mi-a lăsat un bilet scurt: "M-am săturat, plec la mama, fiecare cu norocul său". Cred că a luat-o spre Istru. Singur. Fără bani, fără busolă, fără noroc. Nici măcar nu ştie să înoate, nenorocitul!

- Groaznic. Şi acum ce faci? Ce ai de gând să faci?

- Nimic. Aştept. Mă rog lui Dumnezeu şi aştept... V-am aşteptat şi pe dumneavoastră. La douăsprezece sunteţi chemată la cadre. Iar mâine, deşi e duminică, va trebui să participaţi la o plenară lărgită. Aţi fost căutată, nu v-au găsit, mi-au trasat mie sarcina să vă anunţ... În afară de asta, în faţa casei dumneavoastră l-am întâlnit pe domnu Mărin. Primise o veste urgentă de la ţară: Moşul, zicea el, vă cheamă pe amândoi urgent la el. Zice că pe la ora două vine el cu o maşină să vă ia şi să vă ducă. În trei ore sunteţi acolo. Benzină are. Doar că...

- Eu nu voi putea pleca. Aşa e?

- Mă tem că da. Moartea acestui poet complică situaţia...

- Hai în grădină să ne sfătuim. Soţul meu are o mână în ghips, pe el trebuie să-l menajăm. Candid, nu te supăra, am ceva de tăinuit cu domnul Sommer: te rog să te duci să vezi picturile din tinda bisericii... Merită.

Nevastă-mea dispăru repede spre fundul grădinii din jurul acestei vechi biserici-cetăţi. Era frumos şi liniştit totul, pomii în plină floare, iarba înaltă şi grasă. Vreo zece cruci de piatră, grele, strâmbe ca nişte moşnegi gârboviţi, stăteau risipite prin fostul ţintirim. Păreau şi ele gata de plecare, în jurul lor, o harnică preoteasă semănase ceapă, ridichi, salată verde, în straturi îngrijite, proaspăt plivite. Inscripţiile chirilice, greceşti de pe aceste matahale de piatră abia se puteau descifra. Crucile erau totuşi vii. Nu vorbeau, tăceau, dar tăcerea asta bătrânească mi se părea cu atât mai grea, cu cât cireşii şi merii erau în floare, iar ceapa de pe fostele morminte de boieri ctitori contrasta izbitor cu vechimea lor.

Monahul cel înalt se apropie de mine timid, înroşindu-se ca o fată. Se înclină uşor, era foarte tânăr, având acea frumoasă paloare pe care, la douăzeci de ani, o au călugării cu har.

- Binecuvântează, părinte, îl întâmpinai eu. Dacă nu aveţi nimic împotrivă aş vrea să...

- Nu sunt preot, domnule profesor: doar catihet, îmi pregătesc un doctorat în teologie. Mă numesc... Numele meu de călugăr este Paisie. Îl cunosc pe domnul Sommer, m-a ajutat mult să învăţ, să încep a învăţa ebraica. Mi-a vorbit de dumneavoastră, aş fi fericit dacă mi-aţi permite să vă arăt câteva din vechile noastre zugrăveli.

Toate bisericile catolice vechi te întorc înspre evul mediu romanic sau gotic. Bisericile noastre ortodoxe vechi, chiar dacă nu au mai mult de două-trei sute de ani, te scufundă dintr-o dată în primitivitatea teribil de expresivă şi sacră a primelor veacuri de creştinism. Era frig în biserica asta, sfinţii bizantini, în armuri pălite de vreme, ne priveau blând, sfios. Totul era ţărănesc, hieratic, un Ioan Botezătorul ca un nătâng, copleşit de misiunea ce-i căzuse pe cap, stătea pe malul unui Iordan plin de peşti, aşteptând un Hristos ce întârzia. Nuntaşii din Cana Galileii erau ţărani veseli, Lazăr parcă chiuia ieşind din giulgiurile morţii. La Cina cea de taină, toţi apostolii păreau beţi, Hristos se uita iertător spre Iuda, care îşi număra arginţii râzând. Vameşii şi fariseii nu voiau să iasă din templu, Irod avea turban, cei doi tâlhari, pe cruce, păreau a se certa pentru loc, şi nu pentru locul din ceruri. Sfântul Petre avea într-o mână o cheie mare, Cheia; dar în cealaltă ţinea un maldăr de chei mai mici, pe care nici nu încerca să le ascundă, Iosif din Arimateea, cu căciulă şi suman, prelua crucea, pe care Domnul nostru Iisus Hristos i-o împrumuta bucuros În jurul unui foc mare, într-o horă veselă, lângă fiecare creştin dansează, ca partener egal, câte un drac împieliţat. Un taraf de îngeri le cântă, căţăraţi pe câţiva nori subţiri, în rai se ară, se seamănă, îngerii toţi sunt copii ce se joacă. Dumnezeu pare un moşneag obosit, blând, se uită spre noi cu o privire în care e multă tristeţe, acuză, dar şi o lehamite cât un munte.

- Cred că ceea ce are să vă placă mult de tot sunt aceste două reprezentări, foarte laice, ale Sfântului Gheorghe. Priviţi, îmi spuse călugărul Paisie, aici jos: se pare că pictorul anonim fusese conştient că încalcă sfintele canoane, altfel nu ne explicăm de ce le-a dosit, aceste două imagini, într-un colţ în care greu le observi.

Toate frescele din această tindă a naosului erau şterse de vreme, pudrate parcă de un fel de ceaţă, care când le acoperea, când le descoperea feţele, în dreapta şi în stânga uşii de la intrare (lumina, aici, venea dinspre prispa şi grădina bisericii) se vedeau ctitorii, înşiraţi frumos, după cuviinţă: el (ţinând în mâini imaginea în mic a bisericii pe care o clădise), ea, îmbrăcată ca o împărătească din Bizanţ, cei trei prunci moştenitori, ca nişte păpuşi. Deasupra uşii a doua, cea care ducea spre altar, priveghea Ochiul cel mare al trinităţii, înconjurat de raze. În stânga şi dreapta, mulţi, foarte mulţi sfinţi, majoritatea militari, înghesuiţi unul în celălalt ca la un miting al veşniciei. "Frica de spaţiul gol", spunea Napocos; iată o caracteristică a iconografiei noastre vechi. Spiritul ortodox se înalţă din furnicarul tradiţiei, memoriei strămoşilor: ochiul creştinului, înainte de a cunoaşte singurătatea Luminii, trebuie să treacă prin pădurea asta plină de sfinţi, mucenici, ctitori, preaînalţi părinţi şi voievozi. Când intri în biserică nu mai eşti singur, nici nenorocit. Toţi aceşti înaintaşi ai tăi au murit martirizaţi. Ei te aşteaptă "dincolo". Când ieşi din biserică, uiţi de singurătate, te poţi întoarce la ai tăi, la stână, la pădure. Culorile păreau de cretă, abia deosebeai nuanţele, totuşi solemnitatea ovală, geometrizată canonic, a desenului dădea tuturor acestor chipuri un aer de vechime gravă, de sacră pozare în faţa bunului Dumnezeu.

Diaconul Paisie, drept ca o lumânare, cu o mână fină şi lungă, îmi arătă jos, în dreapta uşii dinăuntru, prima frescă închinată legendei Sfântului Gheorghe ("Gheorghe" nu înseamnă oare "cel al pământului"?). Nu era prea mare, abia dacă depăşea dimensiunea unui pătrat cu latura de o jumătate de metru. Şi era, într-adevăr, dosită.

- Priviţi, domnule profesor, îmi spunea cuviosul meu ghid, aici vedem un Sfânt Gheorghe aproape convenţional. Călare pe un cal alb, un ostaş cu o suliţă în mână, se îndreaptă spre un balaur verde-solzos. Singura ciudăţenie a acestei închipuiri ne apare abia dacă ne uităm mai atent la ea. Sfântul Gheorghe, e adevărat, are un coif de centurion roman, dar încolo e gol. Călăreşte fără şa, fără frâie, de parcă ar fi fost la adăpat la râu şi deodată a sunat o alarmă. Vedeţi? Şi apoi, nu-mi pot explica de ce acest sfânt e înfăţişat ca un moşneag. Cu barbă, cu carnea obosită. Balaurul nu e fioros, pare trezit din somn, supărat doar că nu e lăsat să doarmă. E aici o concepţie despre Bine şi Rău la care nici nu îndrăznesc a medita. Balaurul nu are nimic cu Cetatea. O vedeţi? Ea e înfloritoare, se văd pe metereze femei şi fete vesele, deloc speriate; atunci de ce acest bătrân, gol şi slab, trezeşte din somn un balaur cât o şopârlă...? Veniţi acum să vedeţi cea de-a doua înfăţişare a aceleiaşi legende. Absolut simetric dispus, iată aici reversul noimei. Călare pe cal e de astă dată un balaur, într-adevăr fioros, în spate o cetate într-adevăr înspăimântată. Cel ce trebuie "sacrificat" este El, adevăratul Sfânt Gheorghe: un tânăr frumos, în strălucitoare armură. Stă în genunchi, cu mâinile împreunate, şi se uită cu milă, cu milă, spre balaurul călare ce vine furios spre el. E înfiorător, nu-i aşa? Nu observaţi, desigur, o mică şiretenie morală ascunsă în această absolut antidogmatică viziune. Teza mea de doctorat,

pe care am început s-o lucrez, are oarecare legătură cu acest amănunt. Priviţi: suliţa pe care balaurul călare o ţine în gheare şi cu care se apropie de pieptul Sfântului Gheorghe are vârful întors. În clipa în care Răul izbeşte, pier şi el, şi martirul - dar Binele învinge. Nu ştiu dacă interpretez corect: acest balaur călare mă duce cu gândul la tot felul de speculaţii. Nu cumva noi, oamenii, în urma păcatului originar, avem acest blestem de a inventa, provoca, întărâta Răul? Natura nu cunoaşte Binele şi Răul, în ea contrariile morale se împacă. Nici copiii, nici sălbaticii, nici oamenii foarte simpli n-o fac. De multe ori - Doamne, iartă şi izbăveşte - mă duce gândul la un Demon ispitit, El, de Domnul nostru Iisus Hristos, în pustie. Zicându-i: "Diavole, uite o pană, scrie tu zece cărţi şi lumea îţi va sta la picioare; sau Diavole, uite o înaltă tribună, urcă-te şi vorbeşte mulţimilor; sau: Diavole uite un tanc, ultimul ţipăt tehnic, intră în el şi lumea va fi a ta!" Nu, să nu mă înţelegeţi greşit: am citit nu mult, destul totuşi ca să mă consider un simplu protocreştin, nici ortodox, nici catolic, nici protestant. Or, la primii creştini, chiar şi la sfinţii părinţi ai primelor secole, diavolul apare egal cu Dumnezeu, face parte din principiul Genezei. Mitul cumplit al lui Iov - pe care îl trăim aievea şi astăzi - se bazează pe un pariu în ceruri. Atunci, acest pariu a fost câştigat de bunul Dumnezeu, fiindcă Iov nu şi-a pierdut credinţa; astăzi, mă tem. Iov a devenit un fel de Ioviţă, e gata oricând la o înţelegere cu diavolul numai să-şi salveze bruma de viaţă de aici: fiindcă în cealaltă nici nu crede şi nici nu e interesant să ajungă.

- Părinte, îi spusei, e uluitor tot ce-mi spuneţi. Aş fi foarte fericit să aud care este părerea dumneavoastră neoficială despre soarta acestui pământ al nostru. Se apropie într-adevăr sfârşitul lumii?

- Mă tem că da. Nu cred că bunul Dumnezeu, în imensa Lui putere şi clarviziune, s-a mărginit la a crea o singură lume. Cea a noastră. Cred că a creat o mulţime de lumi, total diferite una de cealaltă, dar, dintre toate, Lui i-a plăcut grădina asta, Terra noastră. Dar cred că suntem un simplu lot experimental al Divinităţii: pe lotul nostru, Divinitatea a încercat să vadă dacă mântuirea, chiar după jertfa de pe cruce, mai este posibilă. Eşec total şi definitiv: la ora asta, totul e murdar: până şi paserile cerului şi viermii pământului cântă şi se târăsc fals. Totul e murdar, totul e murdărit. Se salvează numai cine mai poate. Sfântul Gheorghe, cu o pungă de aur în mână, încearcă să-şi mituiască moartea prin balaur. Domnul nostru Iisus Hristos de trei ori a vrut să se întoarcă, să mai încerce o salvare; de fiecare dată s-a răzgândit scârbit de la uşa lumii. Nu are rost. Nu merităm nici graţie, nici milă, nici îndurare.

- De ce te-ai călugărit?

- Din dragoste pentru Hristos. Nu pentru minunile pe care le-a făcut, nici pentru parabolele pe care le-a rostit. Ci pentru că a acceptat să fie Om-om. Fiindcă a suferit totul nu ca un Dumnezeu ce era, ci ca un om ce suntem fiecare din noi. I-a fost milă de nemernicia noastră şi a acceptat să moară între doi tâlhari. I-a părut rău că apostolii au adormit în timp ce El se ruga pentru ei, a suferit ştiind că Petru se va lepăda. Nu s-a apărat la procesul său, a îndurat bătăile ca orice deţinut ce se respectă. I-a fost frică de moarte - asta mi se pare sublim. Pentru Frica asta a Lui am îmbrăcat eu haina monahală. Despre paharul acela ce-l voia îndepărtat de gura Lui doresc eu să scriu o lucrare. Şi despre vârful întors al lancei cu care balaurul, călare pe situaţie, vrea să ucidă credinţa îngenuncheată şi dezarmată a Sfântului care este patron plugarilor şi ţăranilor ce trudesc de veacuri pe ţarini şi ogoare.

- Vorbeşti ca un om care a făcut puşcărie.

- Tata a murit în puşcărie... Apoi, cu mâinile împreunate pe piept, aplecându-şi capul şi zâmbind cu multă tristeţe, adăugă: Aş fi un fel de văr cu Marin. Soţia dumneavoastră îmi e mătuşă, dar eu sunt din ramura dinspre satele în care, spune Bunicul nostru, s-a rostit prima oară: "am îmbrăcat cămaşa morţii!".

M-am simţit deodată lovit de sus, izbit de o bucurie fără margini. L-am strâns de umeri, cu ochii plini de lacrimi. Nu am putut rosti nici un cuvânt.

Am căutat-o din ochi pe Olimpia. Nu era în grădină. Era în faţa altarului, se ruga în genunchi. Când trecuse pe lângă noi? Cum de nu am observat-o? M-am dus, tremurând ca un bătrân doborât de ani, şi am îngenuncheat lângă ea. Paisie ne-a adus două lumânări aprinse, ni le-a pus între palmele împreunate. Eram sub icoana Mântuitorului. Nu era în zeghea cu care eu îl vedeam în rugăciunile mele: era ceresc, mă privea cu privirea şapte. Nici urmă de frică. Din contră, simţeam că privirea Lui dizolvă fricile mele de pasăre şi vierme fals. Poate că mântuirea adevărată - pentru oameni, dar mai ales pentru popoare - nu ar fi decât scăparea de frică: de acea frică metafizică ce premerge foamei, bătăilor, morţii, fricii care a cuprins lumea, ştiinţei, conducătorilor, fricii de sfârşit, fricii de sosirea Diavolului, fricii de a nu fi răstignit de el şi în numele lui...

În spatele nostru, dar ca într-un amvon înalt, răsună puternic vocea călugărului Paisie, cântând ca un ostaş viteaz, călare pe un cal alb, fără umbră de teamă în ceea ce priveşte problema dialectică a răului în lume şi oameni:

"Miluieşte-ne, Dumnezeule, după mare mila ta

Şi după mulţimea-ndurărilor tale..."

Sfârşitul volumului I.